

صحیح البخاری

به کوردی

وهرگێراوی هه‌موو فهرمووده‌یه‌کانی
ئێمامی بوخارییه که ژماره‌یان (٧٥٦٣) فهرمووده‌یه

مفتد إقرأ الشاف

به‌رگی سۆ یه‌م

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وهرگێرانی

محمد ملا صالح باموکی

www.iqra.ahlamontada.com

صحیح البخاری

صَحِيحُ الْبَخَّارِيِّ

به کوری

به رگی سی یه م

په راوه کانی.. حه ج ، عومره ، ریگه لیگیراو ، توله ی نیچیر ، فه زلی
مه دینه ، پوژوو، ته راویح ، شهوی قه در ، نیعتیکاف، کرین و فروشتن،
سه له م ، هه لگرتنه وه ، به کریدان، جه وانه کرن، که فالت، وه کالت،
کشتوکال و کشتیاری ، باخه وانی و ناودیری، قه رزکردن، ناکوکیه کان

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وه رگی پانی

محمد ملا صالح باموکی

(صحیح البخاری) به کوردی

به‌رگی سی‌یه‌م

نووسینی.. أبو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری

وه‌رگی‌رانی.. محمد ملا صالح باموکی

چاپی یه‌که‌م ۲۰۲۳

تیراژ: ۱۰۰۰ دانه

دیزاین .. نه‌حمه‌د

له‌ بلاو‌کراوه‌کانی کتیب‌خانه‌ی تیشک

07719899402

07601122110

٤٨- بابُ کِسْوَةِ الْکَعْبَةِ

١٥٩٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا وَاصِلُ الْأَحْذَبِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: جِئْتُ إِلَى شَيْبَةَ. وَحَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: جَلَسْتُ مَعَ شَيْبَةَ عَلَى الْكُرْسِيِّ فِي الْكَعْبَةِ فَقَالَ: لَقَدْ جَلَسَ هَذَا الْمَجْلِسَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدَعَ فِيهَا صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا قَسَمْتُهُ. قُلْتُ: إِنَّ صَاحِبَيْكَ لَمْ يَفْعَلَا. قَالَ: هُمَا الْمَرْآنِ أَقْتَدِي بِهِمَا ^(١).

٤٨- باسی بهرگ و پۆشاکی کهعبه

١٥٩٤- واصلی کورپی نه حهدهب له نهبو وائيلهوه دهگيرپتهوه وتی: رۆيشتم بۆ لای شهيبه. نهبو وائيل وتی: له کهعبهدها لهسهه کورسی لهگهه^١ شهيبه دانیشتبوووم وتی: سویند بهخوا لهم شویندهدا عومههه کورپی خهتاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: بیرمکردوهو هات بهخهیاڵمدا هههههه زمردو سهی ههیه (واته: ئالتون و زیو) لهکهعبهدها ههموو دابهش بکهه بهسهه مسوڵماناندا، منیش وتم: بیگومان ههردوو هاوڕێکهت (بیغهمههههه و نهبو بههههه) نهیانکردوهه، وتی: ئا نهو دوو پیاوهه که من ههمیشه به شوینیاندا دهرپۆم و شوین پیاوان ههلهدهگرم.

٤٩- بابُ هَدَمِ الْکَعْبَةِ

قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: يَغْزُو جَيْشُ الْكَعْبَةِ، فَيُخَسَفُ بِهِمْ ^(٢).

^١ بپروانه: ٧٢٧٥.

^٢ بپروانه: ٢١١٨.

١٥٩٥- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَخْنَسِ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كَأَنِّي بِهِ أَسْوَدَ أَفْحَجٍ، يَقْلَعُهَا حَجَرًا حَجَرًا.

٤٩- باسی روخاندنی که عبه (له ئاخ زه ماندا)

عائیشه رضي الله عنها دهلی: پیغه مبه ﷺ فهرمووی: ((سوپایه ک هیرش دینن بو سهر که عبه، جا به پیش گه یشتنیان به که عبه) دم برین به ناخی زه ویدا و نغرو دمن)).
١٥٩٥- عه بدولای کوری عه باس رضي الله عنه دهلی: پیغه مبه ﷺ فهرمووی: ((ده لئی به پیش چاومه و میه نهو پیاوه رهمه ی گه نه گه ل دمروا، به رده گانی که عبه به رده به رده هه لده کنی)).

١٥٩٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يُخَرَّبُ الْكَعْبَةُ ذُو السُّوَيْفَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ.^(١)
١٥٩٦- نه بو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((پیاویکی دوولاق باریکی چه به شی که عبه دمروخینی)).

٥٠- بَابُ مَا ذُكِرَ فِي الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ

١٥٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ، فَقَالَ: إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ.^(١)

۵۰- باسی ئهوهی دهربارهی بهرده ره شه که باسکراوه

۱۵۹۷- عابسی کوری ڤمبیه دهگپرتهوه که عومەر ﷺ هات بو لای بهرده ڤشه که و ماچی کرد ئینجا وتی: بهراستی دهرانم که تو (بهردیکی) نه زیان و نه سوود و قازانج ناگهینی، وه ئهگەر پیغمبهرم ﷺ نه دیبایه ماچی دهکردی، ماچم نه دهکردی.

۵۱- بَابُ إِغْلَاقِ الْبَيْتِ وَيُصَلِّي فِي آيٍ نَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ

۱۵۹۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْبَيْتَ هُوَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ فَأَغْلَقُوا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا فَتَحُوا كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ وَلَجَ فَلَقِيتُ بِلَالًا فَسَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: نَعَمْ، بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانَيْنِ^(۱).

۵۱- باسی به داخستنی دهرگای که عبه له هەر شوینیکی نیو که عبه بتهوی نوێژ دهکرت

۱۵۹۸- سالیم له باوکیه وه (عهبدو لای کوری عومەر) دهگپرتهوه دهلی: پیغمبهر ﷺ ڤویشته ژووره وه بو نیو که عبه، خوی و ئوسامهی کوری زمید و بیلال و عوسمانی کوری ته لحه (ی له گه لدا بوون)، ئینجا دهرگای که عبه یان له سهر خویان داخست، ئینجا که دهرگا که یان کردموه (عهبدو لای دهلی): من یه کهم کهس بووم چوومه ژووره وه به بیلال گهیشتم و ڤرسیارم لی کرد: ئایا پیغمبهر ﷺ له نیو که عبه دا نوێژی کرد؟ وتی: بهلی، له نیوان ئهو دوو کۆله کهی دهکونه لای ڤوکنی یه مهنه وه (که دهکوهیته لای چهپی که عبه وه).

^۱ ڤروانه: ۱۶۰، ۱۶۱.

^۲ ڤروانه: ۳۹۷.

٥٢- بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْكَعْبَةِ

١٥٩٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكَعْبَةَ مَشَى قِبَلَ الْوُجْهِ حِينَ يَدْخُلُ وَيَجْعَلُ الْبَابَ قِبَلَ الظَّهْرِ يَمْشِي حَتَّى يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ الَّذِي قِبَلَ وَجْهِهِ قَرِيبًا مِنْ ثَلَاثِ أَذْرُعٍ فَيُصَلِّي يَتَوَخَّى الْمَكَانَ الَّذِي أَخْبَرَهُ بِلَالٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم صَلَّى فِيهِ وَلَيْسَ عَلَى أَحَدٍ بَأْسٌ أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ نَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ^(١).

٥٢- باسی نوێژکرد له نیو که عبهدا

١٥٩٩- نافع له عهبدولای کورپی عومهرموه رضي الله عنه دهگێڕێتهوه دهلی: عهبدولای هه رکاتی برۆشیتایهته نیو که عبه رووبه پرووی دهجوو، کاتی دهجووه ژوورموه و دهرگاکهی دهخسته بهشتیهوه، دهرۆشت ههتا نیوانی خۆی و نهو دیوارهی رووبه پروویهتی، نزیکى سێ گهز دهبوو، جا نوێزی دهکرد، مه بهستی بوو لهو شوێنهدا (نوێژ بکات) که بیلال پێی وت: که پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم نوێزی تێدا کردووه، (عهبدولای وتی): وه هه رکهس وستی له ههر شوێنیکى که عبهدا نوێژ بکات فهیناکات و ههچى له سههر نییه.

٥٣- بَابُ مَنْ لَمْ يَدْخُلِ الْكَعْبَةَ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَحُجُّ كَثِيرًا وَلَا يَدْخُلُ.

١٦٠٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ وَمَعَهُ مَنْ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الْكَعْبَةَ؟ قَالَ لَا^(٢).

^١ پروانه: ٥٩٦.

^٢ پروانه: ٤١٨٨، ١٧٩١، ٤٢٥٥.

۵۳- باسی ئەو کەسە نەرۆاته نیۆ کەعبەو

عەبدولای کۆری عومەر رضی اللہ عنہ زۆر جار هه‌جی ده‌کرد و نه‌ده‌چوو نه‌یۆ کەعبەو. ۱۶۰۰- عەبدولای کۆری ئەبو ئەوفا رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم عومرە ی کرد و ته‌وافی کرد به‌دموری به‌یتدا، دوو رکات نوێزی له‌ پشت مه‌قامی ئیبراهیم‌ه‌ه کرد، کەسانیکێ له‌گه‌ندا بوو ئەملا و لایان گرتبوو (شاردبوویانه‌وه)، نه‌یانده‌ه‌یشت خه‌لکی بیبینی، پیاویک به‌ عەبدولای کۆری ئەوفا ی وت: ئایا پیغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم چوو زووره‌وه‌ بۆ نیۆ کەعبە؟ عەبدولای وتی: نه‌خیر.

۵۴- بابُ مَن کَبَّرَ فِي نَوَاحِي الْكَعْبَةِ

۱۶۰۱- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم لَمَّا قَدِمَ أَبِي أَنْ يَدْخُلَ الْبَيْتَ وَفِيهِ الْإِلَهِةُ، فَأَمَرَ بِهَا فَأُخْرِجَتْ، فَأُخْرِجُوا صُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ فِي أَيْدِيهِمَا الْأَزْلَامُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: قَاتَلَهُمُ اللَّهُ، أَمَا وَاللَّهِ قَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمَا لَمْ يَسْتَقْسِمَا بِهَا قَطُّ.. فَدَخَلَ الْبَيْتَ، فَكَبَّرَ فِي نَوَاحِيهِ، وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ ^(۱).

۵۴- باسی کەسێ (الله‌ اکبر) بکات له‌هه‌موو شوێنیکێ

نیوه‌وه‌ی کەعبەدا

۱۶۰۱- عەبدولای کۆری عەباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: به‌راستی کاتی پیغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هات بۆ کەعبە، نه‌چوو نه‌یۆ به‌یت کە به‌ته‌کانی تێداوو، بۆیه‌ هه‌رمانی کرد به‌ته‌کان فرێدرانه‌ دهره‌وه‌ و لابران، وه‌ په‌یکه‌ری ئیبراهیم و ئیسماعیلیان هێنايه‌ دهره‌وه‌ له‌ کەعبە داری تیر و پشکیان به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، پیغه‌مبەری خواش صلی اللہ علیہ وسلم

فهرمووی: ((خوا بیانکوژی و نهفرینیان لی بی، جا سویند بی بهخوا نهوان بهدلنیاپییهوه زانیویان ئیپراهیم و ئیسماعیل بهداری تیر و پشک^(۱) قوماریان نهکردوو))، (عهبدو لا ووتی): نهوسا پیغهمبهر ﷺ رویشته نیو بهیت و له ههموو شوینهکانیدا (الله اکبر)ی کرد، بهلام نویژی نهکرد تئیدا.

۵۵- بَابُ: كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الرَّسْلِ

۱۶۰۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -هُوَ ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: إِنَّهُ يَفْدُمُ عَلَيْنَا، وَقَدْ وَهَنَهُمْ حُمَى يَثْرَبَ. فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَمْنَعُهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِنْقَاءَ عَلَيْهِمْ^(۲).

۵۵- باسیک: پاکردن له تهوافدا سههتا چۆن دانرا؟

۱۶۰۲- عهبدو لای کوری عهباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما دهلی: پیغهمبهری خوا ﷺ و هاوهلانی هاتن بو مهککه، بتپهرستهکان وتیان: دینه ئیره بو نیوتان لهرز و تای مهدینه لاوازی کردوون، بویه پیغهمبهر ﷺ فهرمانی پیکردن که له سی تهوافی یهکهمی بهیتدا به ههروهله تهواف بکهن، بهلام له نیوان دوو سووچه (یهمانییه)کاندا بهناسایی برۆن، تهنها شتی که پیکربوو لهوهی فهرمانیان بی بکات له ههموو تهوافهکاندا بهههروهله تهواف بکهن، نهوه بوو زۆر ماندوو نهبن.

^۱ چهند پارچه داریکه که بو دیاریکردنی بهخت و چاره نووس بهکارهتیراون.

^۲ بروانه: ۴۲۵۶، ۱۶۴۹، ۴۲۵۷.

۵۶- بَابُ اسْتِلاَمِ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حِينَ يَقْدُمُ مَكَّةَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ وَيَرْمِلُ ثَلَاثًا

۱۶۰۳- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَقْدُمُ مَكَّةَ، إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ يَحْبُ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ ^(۱).

۵۶- باسی دهستان له بهرده ره شهکه کاتی هاتنه نیو مهکه، له سه رهتای ته وافرندنه وه سی ته وافی یه که میش گورگه لوقه سی ^(۲) ده کرد

۱۶۰۳- سَالِمٌ دَهْگِیْرَیْتَه وه له باوکیه وه رضي الله عنه ده لی: بَیْغَه مَبَهْرِی خَوَام رضي الله عنه دِی کاتِی هاته مهکه دهستی هیئا به بهرده ره شه که دا له سه رهتای ته وافه که دا، سی ته وافی له جهوت ته وافه که به سووکه راگردنیک رایده کرد.

۵۷- بَابُ الرَّمْلِ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۱۶۰۴- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَعَى النَّبِيُّ ﷺ ثَلَاثَةَ أَشْوَاطٍ، وَمَسَى أَرْبَعَةً فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ. تَابَعَهُ اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ فَرْقَدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(۳).

^۱ پروانه: ۱۶۰۴، ۱۶۱۶، ۱۶۱۷، ۱۶۴۴.

^۲ گورگه لوقه: راگردن به ههنگاوی کورت به خیرایی. فرههنگی خال: ۴۹۸.

^۳ پروانه: ۱۶۰۳.

۵۷- باسی سووکه راکردن له (تهوافی) حه‌ج و عومره‌دا

۱۶۰۴- عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ سی ته‌وافی به‌خیرایی ده‌کرد، چواریشیان به‌ئاسایی ده‌رویشته‌ له‌ حه‌ج و عومره‌دا. له‌یس پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی فوله‌یح ده‌کات ده‌لئ: که‌سیری کوری فه‌رقه‌د بو‌ی گیرامه‌وه، نه‌ویش له‌ نافعیه‌وه، نافعیش له‌ عه‌بدو‌لای کوری عومهره‌وه ﷺ له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ.

۱۶۰۵- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ قَالَ لِلرُّكْنِ: أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَلَمَكَ مَا اسْتَلَمْتُكَ. فَاسْتَلَمَهُ، ثُمَّ قَالَ: فَمَا لَنَا وَلِلرَّمْلِ إِنَّمَا كُنَّا رَاءَيْنَا بِهِ الْمُشْرِكِينَ، وَقَدْ أَهْلَكَهُمُ اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ: شَيْءٌ صَنَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَا نُحِبُّ أَنْ نَتْرُكَهُ^(۱).

۱۶۰۵- زهیدی کوری نه‌سه‌لم له‌ نه‌سه‌می باوکیه‌وه ده‌گیریتته‌وه: که‌ عومهری کوری خه‌تاب ﷺ به‌و گو‌شه‌ی به‌رده‌ر‌شه‌که‌ی وت: سو‌یند به‌خوا به‌دلناییه‌وه من ده‌زانم تو به‌ردیکی نه‌زیان ده‌گه‌یه‌نی و نه‌هازانج، نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌رم ﷺ نه‌دیبايه‌ ده‌ستی پێدا هیناوی و ده‌ستم پێدا نه‌ده‌هینای، نینجا ده‌ستی پێدا هینا، پاشان وتی: ج کاریکمان به‌راکردن هه‌یه‌ له‌ ته‌وافدا؟ بینگومان بو‌یه‌ ر‌امان ده‌کرد هیزمان به‌یشانی بته‌رسته‌کان ده‌دا، له‌ ئیستادا خوا بته‌رسته‌کانی له‌ناو بر‌دوووه‌ . پاشان وتی: نه‌مه‌ شتیکه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ کردوو‌یه‌تی، بو‌یه‌ هه‌زناکه‌ین وازی لی بینین.

۱۶۰۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ فِي شِدَّةٍ وَلَا رَخَاءٍ مُنْذُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَلِمُهُمَا.

^۱ بر‌وانه: ۱۵۹۷.

قُلْتُ لِنَافِعٍ: أَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَمْشِي بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ؟ قَالَ: إِنَّمَا كَانَ يَمْشِي لِيَكُونَ أَيْسَرَ لِسِتْلَامِهِ^(۱).
 ۱۶۰۶- عهبدولای کورپی عومەر ﷺ دهلی: دستدانم لهو دوو گوشه (ی
 یهمانیه) واز لی نههیناوه، نه لهکاتی قهرمبانی و جهنجالییدا، نه لهکاتی چۆلی
 و ناسانیدا، لهو کاتهوهی که پیغهمبهرم ﷺ دیوه که دست یهیناوه بهو دوو
 گوشه (ی یهمانیه) دا.

(عوبهیدولا دهلی): بهنافیعم وت: نایا عهبدولای کورپی عومەر ﷺ له نیوان دوو
 گوشه ی بهردمهرشه کهو یهمانیدا بهناسایی دهرۆشت؟ نافع وتی: عهبدولا بۆیه
 بهناسایی دهرۆشت تا ناسانتر بیت بو دستدان لهبهرده رهشه که.

۵۸- بَابُ اسْتِئْلَامِ الرُّكْنِ بِالْمِخْجَنِ

۱۶۰۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، وَيَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي
 يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: طَافَ النَّبِيُّ
 ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ مِخْجَنٍ. تَابَعَهُ الدَّرَاوَزْدِيُّ، عَنِ ابْنِ أَخِي
 الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَمِّهِ^(۲).

۵۸- باسی گۆچان هینان بهبهرده رهشه کهدا

۱۶۰۷- عهبدولای کورپی عهباس ﷺ دهلی: پیغهمبهر ﷺ له جهجی مائناواییدا
 بهسواری وشریکهوه تهوایی دهرکرد، گۆچانه کهی دههینا بهبهرده رهشه کهدا،
 دهرامردی پالپشتی گپرا نهوه کهی یونوسی کردووه که گپراویه تیهوه له
 برازیه کی زوهریه وه، نهویش له زوهری مامیه وه.

^۱ پروانه: ۱۶۱۱.

^۲ پروانه: ۱۶۱۲، ۱۶۱۳، ۱۶۳۲، ۵۲۹۳.

۵۹- بَابُ مَنْ لَمْ يَسْتَلِمْ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانَيْنِ

۱۶۰۸- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ أَنَّهُ قَالَ: وَمَنْ يَتَّقِيَ شَيْئًا مِنَ الْبَيْتِ؟ وَكَانَ مُعَاوِيَةُ يَسْتَلِمُ الْأَرْكَانَ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﷺ إِنَّهُ لَا يُسْتَلَمُ هَذَانِ الرُّكْنَانِ. فَقَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْبَيْتِ مَهْجُورًا، وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ ﷺ يَسْتَلِمُهُنَّ كُلَّهُنَّ.

۵۹- باسی که‌سی ته‌نها ده‌ست به‌ئینێ به‌دوو گو‌شه یه‌مانیه‌کاندا

۱۶۰۸- ئەبو شەعسا دە‌ئێ: کێ خۆی له هه‌ندیکی به‌یت ده‌پاریزی ده‌ستی لی نادات؟ موعاویه ده‌ستی هێنا به‌هه‌موو گو‌شه‌کانی به‌یتدا، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ پێی وت: بێگومان ئەم دوو گو‌شه (له‌به‌یت) ده‌ستیان لی نادری! وتی: هیچ شتێک له به‌یت واز‌لێهێنراو نییه، وه عه‌بدو‌لای کوری زوبه‌یر ﷺ ده‌ستی له هه‌موو گو‌شه‌کان ده‌دا.

۱۶۰۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: لَمْ أَرِ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانَيْنِ^(۱).

۱۶۰۹- سالیمی کوری عه‌بدو‌لای له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ نه‌دیوه ده‌ستی هێنابی به‌هیچ شوینیکی به‌یتدا، جگه له دوو گو‌شه یه‌مانیه‌که.

۶۰- بَابُ تَقْبِيلِ الْحَجَرِ

۱۶۱۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَنَانَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا وَرْقَاءُ، أَخْبَرَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ قَبَّلَ الْحَجَرَ وَقَالَ: لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبَّلَكَ مَا قَبَّلْتُكَ^(۲).

^۱ بر‌وا‌نه: ۱۶۶.

^۲ بر‌وا‌نه: ۱۵۹۷.

٦٠- باسی ماچکردنی به‌رده ره‌شه‌که

١٦١٠- زمیدی کوری نه‌س‌له‌م له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه و ده‌لی: عومه‌ری کوری خه‌تابم ﷺ بینی به‌رده ره‌شه‌که‌ی ماچ کردو وتی: نه‌گهر پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ نه‌دیبايه ماچی کردی، ماچم نه‌ده‌کردی.

١٦١١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَرَبٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ اسْتِلاَمِ الْحَجَرِ. فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ. قَالَ: قُلْتُ: أَرَأَيْتَ إِنْ زُحِمْتُ؟ أَرَأَيْتَ إِنْ غُلِبْتُ؟ قَالَ: اجْعَلْ أَرَأَيْتَ بِالْيَمَنِ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ^(١).

١٦١١- زوبه‌یری کوری عه‌رمبی ده‌لی: پیاوێک پرسیا‌ری له عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس کرد ﷺ ده‌رباره‌ی ده‌ست هینان به‌به‌رده ره‌شه‌که‌دا، عه‌بدو‌لای وتی: پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ دی ده‌ستی لی داو ماچی کرد، پیاو‌مه‌که وتی: پیم بلێ نه‌گهر له‌به‌ر قه‌رمبالفی و جه‌نجالی بۆم نه‌کرا؟ یان پیم بلێ نه‌گهر ناچار‌کرام زۆریان بۆ هینام نه‌متوانی ده‌ستی لی بده‌م؟ عه‌بدو‌لای وتی: نه‌گهر مه‌کت له یه‌مه‌ن دانی، من ده‌لیم پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ دی ده‌ستی لی‌داو ماچی کرد.

٦١- بَابُ مَنْ أَشَارَ إِلَى الرُّكْنِ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ

١٦١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: طَافَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْبَيْتِ عَلَى بَعِيرٍ، كُلَّمَا أَتَى عَلَى الرُّكْنِ أَشَارَ إِلَيْهِ^(٢).

^١ بر‌وانه: ١٦٠٦.

^٢ بر‌وانه: ١٦٠٧.

٦١- باسی که سیک ناماژه بو بهرده ره شه که بکات کاتی گه یشته ئاستی

١٦١٢- عهبدو لای کوری عهباس (ع) دهلی: پیغه مبه ر (ع) به سواری و شتریکه وه تهوafi بهیتی کرد، هر کاتی (له تهوafه که یدا) دهگه یشته ئاستی گوشه ی بهرده رمشه که (بهگوچانه که ی) ناماژه ی بو دهکرد.

٦٢- بابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الرُّكْنِ

١٦١٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ع) قَالَ: طَافَ النَّبِيُّ (ص) بِالْبَيْتِ عَلَى بَعِيرٍ، كُلَّمَا أَتَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ كَانَ عِنْدَهُ وَكَثُرَ تَابِعُهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ^(١).

٦٢- باسی (الله اکبر) کردن له ئاستی بهرده ره شه که دا

١٦١٣- عهبدو لای کوری عهباس (ع) دهلی: پیغه مبه ر (ع) به سواری و شتریکه وه تهوafi بهیتی کرد، هر کاتی (له تهوafه که یدا) دهگه یشته ئاستی گوشه ی بهرده رمشه که، بهشتیک که پیبوو ناماژه ی بو دهکرد و (الله اکبر) دهکرد. ئیبراهیمی کوری تههمان له خالیدی ههزانه وه نه م فهرمووده ی گیراومه ته وه و پالپشتی گیرانه وه که ی خالیدی کوری عهبدو لای کردووه.

۶۳- بَابُ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ، قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى

بَيْتِهِ، ثُمَّ طَلَسَ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّافَا

۱۶۱۴-۱۶۱۵- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ذَكَرْتُ لِعُرْوَةَ، قَالَ: فَأَخْبَرَنِي عَائِشَةُ رضي الله عنها أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ تَوَضَّأَ، ثُمَّ طَافَ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةَ، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رضي الله عنهما، ثُمَّ حَجَّجْتُ مَعَ أَبِي الزُّبَيْرِ رضي الله عنه فَأَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ، ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَهُ، وَقَدْ أَخْبَرَنِي أُمِّي أَنَّهَا أَهَلَّتْ هِيَ وَأَخْتُهَا وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ بِعُمْرَةٍ، فَلَمَّا مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا^(۱).

۶۳- باسی که سَن تَهوافی بهیت بکات که هاته مهکه

پیش ئهوهی بگه ریته وه بۆ مائی خوئی، پاشان دوو رکات

نوێژی بکات، ئینجا بروات بۆ صفا

۱۶۱۴-۱۶۱۵- موحه مەدی کورێ عەبدوڕەحمان دەلی: بابەتیکم باسکرد بۆ عوروه، (عوروهش) وتی: عائیشە رضي الله عنها بۆی گێڕامه وه وتی: یه کهم شتیک که پیغه مبهەر صلى الله عليه وسلم دهستی پیکرد کاتی هاته مهکه، ئه وهبوو دهست نوێژی گرت، پاشان تهوافی کرد، ئه مهی کردی عومره نهبوو، پاشان ئه بو بهکر و عومه رضي الله عنهما هاوشیوهی ئه مه چهجیان کرد، پاشان من له گهڵ باوکمدا که زوبهیره رضي الله عنها چهجم کرد، یه کهم شتیک که دهیکرد تهواف کردن بوو، پاشان گوچهران و نه نصارییهکانم دیوه چهجیان به ههمان شیوه دهکرد، وه بیگومان دایکم (ئه سما) بۆی گێڕامه وه که خوئی و (عائیشهی) خوشکی و زوبهیر و فلان و فلان

^۱ الحديث ۱۶۱۴- [۱۶۴۱]، الحديث ۱۶۱۵- [۱۶۴۲]، [۱۷۹۶].

ئیحراپامیان به عومره بهست (کاتی تهوافیان کرد)، دمستیان هینا بهبهرده
 رمشهکهدا، (دواتر صهفا و مهروهیان کرد و سهریان کورترکردهوه)، ئنجا
 ئیحراپامیان شکاند.

۱۶۱۶- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ أَنَسُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ
 عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَقْدُمُ سَعَى ثَلَاثَةَ
 أَطْوَافٍ، وَمَشَى أَرْبَعَةً، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ^(۱).

۱۶۱۶- عهبدولای کوری عومهر رضی اللہ عنہ دهگیریتتهوه که پیغهمبهری خوا رضی اللہ عنہ
 ههمیشه که تهوافی بکردایه له چه ج و عومره که دههات له سههرمتاوه سی تهوافی
 خیرای دهکرد و جوار تهوافیشی بهرویشتنی ئاسایی دهکرد، پاشان دوو رکات
 نویژی دهکرد، ئینجا هاتووچوی نیوان صهفا و مهروهی دهکرد.

۱۶۱۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ
 ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ الطَّوَّافِ الْأَوَّلِ يَحْبُ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ،
 وَمَشَى أَرْبَعَةً، وَأَنَّهُ كَانَ يَسْعَى بَطْنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ^(۲).

۱۶۱۷- عهبدولای کوری عومهر رضی اللہ عنہ دهگیریتتهوه که پیغهمبهری خوا رضی اللہ عنہ که
 تهوافی بهیتی بکردایه، له تهوافکردنی یهکهمدا سی تهوافی به خیرایی دهکرد،
 جوار تهوافیشی بهرویشتنی ئاسایی دهرویشت، وه که هاتووچوی نیوان صهفاو
 مهروهی دهکرد له ئاوهروگهی شیوهکهدا ^(۳) بهخیرایی دهرویشت.

^۱ بپروانه: ۱۶۰۳.

^۲ بپروانه: ۱۶۰۳.

^۳ ئیستا نهو مهسافهیه له سههرتاو کوتایی دا دوو گلۆپی سهوز دانراوه، که له نیوانیاندا حاجیان رادهکهن.

٦٤- باب طَوَافِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ

١٦١٨- وَقَالَ لِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ - إِذْ مَنَعَ ابْنُ هِشَامٍ النِّسَاءَ الطَّوَافَ مَعَ الرِّجَالِ - قَالَ: كَيْفَ يَمْنَعُهُنَّ، وَقَدْ طَافَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ الرِّجَالِ؟! قُلْتُ: أَبْعَدَ الْحِجَابِ أَوْ قَبْلُ؟ قَالَ: إِي لَعَمْرِي، لَقَدْ أَدْرَكْتُهُ بَعْدَ الْحِجَابِ. قُلْتُ: كَيْفَ يُخَالِطُنَ الرِّجَالَ؟ قَالَ: لَمْ يَكُنْ يُخَالِطُنَ، كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَطُوفُ حَجْرَةً مِنَ الرِّجَالِ لَا تُخَالِطُهُمْ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: انْطَلِقِي نَسْتَلِمُ يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَتْ: انْطَلِقِي عَنْكَ. وَأَبَتْ. وَكُنْ يَخْرُجْنَ مُتَنَكِّرَاتٍ بِاللَّيْلِ، فَيَطْفَنَ مَعَ الرِّجَالِ، وَلَكِنَّهُنَّ كُنَّ إِذَا دَخَلْنَ الْبَيْتَ قُفْنَ حَتَّى يَدْخُلْنَ وَأُخْرِجَ الرِّجَالُ، وَكُنْتُ آتِي عَائِشَةَ أَنَا وَعُبَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَهِيَ مُجَاوِرَةٌ فِي جَوْفِ بَيْتٍ، قُلْتُ: وَمَا حِجَابُهَا؟ قَالَ: هِيَ فِي قُبَّةٍ تُرْكِيَّةٍ لَهَا غِشَاءٌ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذَلِكَ، وَرَأَيْتُ عَلَيْهَا دِرْعًا مَوْرَدًا.

٦٤- باسی تهوافی ئافرهتان لهگهل پیاواندا

١٦١٨- ئیبنو جورمیج دهلی: عهتا بووی گپراینهوه: که ئیبراهیمی کوری هیشام رینگهی نهدا ئافرهتان لهگهل پیاواندا تهواف بکهن، (عهتا) وتی: چۆن رینگریان لی دهکات، لهکاتیکدا خیزانهکانی پیغه مبه ر ﷺ تهوافیان کردوو لهگهل پیاواندا؟ (ئیبنو جورمیج) دهلی: وتم نهو تهوافکردنه پاش فهزبوونی حیجاب بوو، یان پیش فهزبوونی بوو؟ (عهتا) وتی: بهلی، بیگومان (پاش فهزکردنی حیجاب بوو)، بهدلنیاپییهوه من نهو تهوافکردنه پاش فهزبوونی حیجاب دیوه، وتم: ئافرهتان چۆن تیکهلاوی پیاوان دمبوون؟ عهتا وتی: تیکهلاوی پیاوان نهدمبوون، عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تهوافی دهکرد بهجیا لهپیاوان^(١)، تیکهلاویان نهدمبوو، جا ئافرهتیک وتی: دایکی ئیمانداران وهره برۆین دهست بدهین (لهبهرده رهشهکه)،

^١ یان چواردهوریان دهگرت به قوماشیک، یان شتیکی لهو جۆره تا تیکهلاوی پیاوان نهبن.

عائیشه وتی: خۆت برۆ، به لām عائیشه نه پۆشت . ئینجا ئافرمتان^(۱) به شهو دهرۆشتن نه دهناسران (یان داپۆشراو بوون)، ته وافیان دهکرد له گهڵ پیاواندا، به لām که بیانویستایه برۆنه بهیتهوه، رادمومستان تا برۆنه ژوورهوه، پیاوان دهکرانه دهرهوه، (عهتا دهلی): من و عوبهیدی کۆری عومهیر دهجووینه خزمهتی عائیشه که له کتوی سهیر دانیشتبوو، وتم (به عهتا): حیجابی عائیشه جی بوو؟ وتی: خیمهیهکی تورکی بوو که بوو بووه پهرده بوی، وه له نیوانی ئیمهوه عائیشهدا تهنها نهو خیمه بوو، عائیشهم دی پۆشاکیکی سووری له بهردا بوو، رهنگی وهک گوله سوور وابوو.

۱۶۱۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ بِنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: شَكُوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي. فَقَالَ: طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ، وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ. فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ، وَهُوَ يَقْرَأُ: ﴿وَالطُّورِ ۝۱﴾ وَكُنْتُ مَسْطُورٍ ۝۲﴾ الطور^(۲).

۱۶۱۹- ئوممو سه له مهی ﷺ خیزانی پیغه مبهەر ﷺ دهلی: هانام بو پیغه مبهیری خوا ﷺ برد که من نازارم ههیه و نه خوشم، ئه ویش فهرمووی: ((له دواي خه لکه که وه ته واف بکه به سواری و لاخه وه))، منیش ته وافم کرد، له وکاته دا پیغه مبهیری خوا ﷺ له ته نیشت که عبه دا نوێزی دهکرد و سوورمهتی: ﴿وَالطُّورِ ۝۱﴾ وَكُنْتُ مَسْطُورٍ ۝۲﴾ ی ده خویند.

^۱ ههروه ها خیزانه کانی پیغه مبهەر ﷺ به شهو دهرۆشتن، نه دهناسران (یان داپۆشراو بوون) کاتی ته وافیان دهکرد.

^۲ برهانه: ۴۶۴.

٦٥- بابُ الْكَلَامِ فِي الطَّوَافِ

١٦٢٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ الْأَحْوَلُ، أَنَّ طَاوُسًا أَخْبَرَهُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم مَرَّ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِإِنْسَانٍ رَبَطَ يَدَهُ إِلَى إِنْسَانٍ بَسَنٍ، أَوْ بِخَيْطٍ، أَوْ بِشَيْءٍ غَيْرِ ذَلِكَ، فَقَطَعَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: قُذِّدْهُ بِيَدِهِ. ^(١)

٦٥- باسی قسه کردن له کاتی ته واف کردندا (دروسته)

١٦٢٠- عه‌دولای کوری عه‌باس رضي الله عنه گێرایه‌وه پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم کاتی ته‌وافی ده‌کرد به‌دهوری که‌عه‌دا به‌لای که‌سی‌کدا تی‌په‌ری، ده‌ستی به‌سته‌بوویه‌وه به‌دهستی که‌سی‌کی تروه‌وه به‌ پارچه‌ چه‌رمی‌ک، یان به‌ به‌تی یان به‌ شتی‌کی تر، پێغه‌مبه‌ریش به‌دهستی په‌چراندی، پاشان فه‌رمووی: ((به‌دهستی رای‌کی‌شه)).

٦٦- بابُ: إِذَا رَأَى سَيْرًا أَوْ شَيْئًا يُكْرَهُ فِي الطَّوَافِ قَطَعَهُ

١٦٢١- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم رَأَى رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِزِمَامٍ أَوْ غَيْرِهِ فَقَطَعَهُ. ^(٢)

٦٦- باسی‌ک: ئە‌گه‌ر سیرمه‌ (٣) یان شتی‌کی ناپه‌سه‌ندی

بینی له ته‌وافدا په‌چراندی

١٦٢١- عه‌دولای کوری عه‌باس رضي الله عنه گێرایه‌وه پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم بپاوی‌کی دی ته‌وافی ده‌کرد به‌دهوری که‌عه‌دا، په‌تی‌کی جله‌وه یان شتی‌کی تری له ده‌ستدا بوو، (پاوی‌کی تر به‌وه ته‌وافی پێ‌ده‌کرد) پێغه‌مبه‌ریش صلى الله عليه وسلم په‌چراندی.

^١ بروانه: ١٦٢١، ٦٧٠٢، ٦٧٠٣.

^٢ بروانه: ١٦٢٠.

^٣ سیرمه: پارچه‌ چه‌رمی‌که وه‌ک قه‌یتانی پێ‌لاو.

٦٧- باب: لَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ، وَلَا يَحُجُّ مُشْرِكٌ

١٦٢٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ يُونُسُ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصَّدِيقَ رضي الله عنه بَعَثَهُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَوْمَ النَّحْرِ فِي رَهْطٍ، يُؤَدِّنُ فِي النَّاسِ: «أَلَا لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ».^(١)

٦٧- باسیک: کهسێ ڕووت بێ نابی تهواف بکات به دهوری بهیتدا، وه هاوبهش دانهر نابی چهج بکات

١٦٢٢- حومهیدی کوری عهبدوهره حمان دهلی: نهبو هورمهیره رضي الله عنه بۆی گێڕامه وه که نهبو بهکری صدیق له چهجی بێش چهجی مائاوااییدا که بێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم کردبووی به نه میر و لیپرسراوی نهو چهجه، (نهبو بهکر) له ڕۆژی یهکهمی جهژنی قورباندا نهبو هورمهیره ی نارد لهگهڵ کۆمهڵیکدا بهنیو خهڵکیدا جار بدات و بلی: ((ناگاداربن لهم سألهم بهدواوه هیچ هاوبهش دانهریک چهج ناکات، کهس بهرووت و قوتی تهواف ناکات بهدهوری بهیتدا)).

٦٨- باب: إِذَا وَقَفَ فِي الطَّوَافِ

وَقَالَ عَطَاءٌ فِيمَنْ يَطُوفُ فَتَقَامُ الصَّلَاةُ، أَوْ يُدْفَعُ عَنْ مَكَانِهِ: إِذَا سَلَّمَ يَرْجِعُ إِلَى حَيْثُ قُطِعَ فِيمَنْ عَلَيْهِ. وَيَذْكُرُ نَحْوَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ.

٦٨- باسیک: ئەگەر کەسیک لە تەواکردندا وەستا^(١)

عەتا دەلی: دەربارەى کەسیک تەواف دەکات، ئینجا نوێژ بەرپادەکری، یان رێگەى نەدری تەواف بکات، کە سەلامى داوە و لەو شوێنەو دەست بەتەواف دەکات وە کە پێیان بچراندوو، نزیک لەمەى عەتا گێردراوەتەو لە عەبدولای کورپی عومەر و عەبدوڕەحمانی کورپی ئەبو بەکر وە ۞.

٦٩- باب: صَلَّى النَّبِيُّ ۞ لِسُبُوعِهِ رَكَعَتَيْنِ

وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عَمَرَ يُصَلِّي لِكُلِّ سُبُوعٍ رَكَعَتَيْنِ. وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ: قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ: إِنَّ عَطَاءً يَقُولُ: تُجْزِئُهُ الْمَكْتُوبَةُ مِنْ رَكَعَتِي الطَّوَّافِ. فَقَالَ: السُّنَّةُ أَفْضَلُ، لَمْ يَطْفِ النَّبِيُّ ۞ سُبُوعًا قَطُّ إِلَّا صَلَّى رَكَعَتَيْنِ.

٦٩- باسیک: پێغەمبەر ۞ بۆ هەر حەوت تەوافیک دوو رکات نوێژی سوننەتی دەکرد

نافیع وتی: عەبدولای کورپی عومەر ۞ هەمیشە بۆ هەر حەوت تەوافیک دوو رکات نوێژی دەکرد، ئیسماعیلی کورپی ئومەییە دەلی: بە زوهریم وت: عەتا دەلی نوێژی فەرز بری دوو رکاتی پاش تەواف دەکەوی، زوهری وتی: جی بەجیکردنی سوننەت باشترە، پێغەمبەر ۞ هەرکات حەوت تەوافی کردبێت، دوو رکات نوێژی کردوو.

^١ تەوافەکەى دروستە دوا نوێژەکەى بەردەوام بێت یان لەسەرەتاوە دەست بەتەواف بکاتەو.

۱۶۲۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو: سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ : ﷺ أَيْقَعُ الرَّجُلُ عَلَى امْرَأَتِهِ فِي الْعُمْرَةِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ؟ قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، ثُمَّ صَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَالَ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (١) الْأَحْزَابُ.

۱۶۲۳- عه‌مر ده‌ئی پرسیارمان له عه‌بدو‌لای کورپی عومهر ﷺ کرد دروسته‌ پیاو سه‌رجییی له‌گه‌ل خیزانی‌دا بکات له‌کاتی عومر‌پ‌دا پی‌ش ئه‌نجام‌دانی سه‌عی نیوان صه‌فاو مه‌روه؟ عه‌بدو‌لا وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بو مه‌ککه، ئینجا چه‌وت ته‌وافی کرد به‌ده‌وری به‌یت‌دا، پاشان دوو رکات نو‌یزی کرد له‌ پشتی مه‌قامی ئیبراهیم‌وه، سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، (ئینجا عه‌بدو‌لا) وتی: (به‌راستی له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ چاک‌ترین سه‌رمه‌شقی هه‌یه بو ئیوه)، (که‌واته‌ دمب‌ی مسو‌لمانان شو‌ینی بکه‌ون و په‌په‌روه‌ی لیوه بکه‌ن).

۱۶۲۴- قَالَ: وَسَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: لَا يَقْرَبُ امْرَأَتَهُ حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ (٢).
۱۶۲۴- عه‌مر ده‌ئی: هه‌مان پرسیارم له‌ جابیری کورپی عه‌بدو‌لا ﷺ کرد، جابیریش وتی: نزیک خیزانی نه‌بیته‌وه هه‌تا ته‌وافی نیوان صه‌فا و مه‌روه نه‌کات.

^۱ پروانه: ۳۹۵.

^۲ پروانه: ۳۹۶.

۷۰- بَابُ مَنْ لَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ، وَلَمْ يَطُفْ حَتَّى يَخْرُجَ إِلَى عَرَفَةَ،

وَيَرْجِعَ بَعْدَ الطَّوَافِ الْأَوَّلِ

۱۶۲۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا قُضَيْلٌ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَكَّةَ، فَطَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ^(۱).

۷۰- باسی ئەوەی دواى تەوافى یەكەم نزیکی كەعبە

نەكەوێتەوه و تەواف نەكات هەتا دەردەچێت و دەروات

بۆ عەرەفه و دەگەرێتەوه

۱۶۲۵- عەبدولای كورێ عەباس رضي الله عنه دەلى: پێغه مەهر صلى الله عليه وسلم هات بۆ مەككە، ئینجا تەوافى بەیتی كردو سەعی نیوان صفەو مەرەوی كرد، ئیتر نزیکی كەعبە نەكەوتەوه دواى تەوافكردنی یەكەمجار، هەتا لە عەرەفه گەراپەوه.

۷۱- بَابُ مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيِ الطَّوَافِ خَارِجًا مِنَ الْمَسْجِدِ

وَصَلَّى عُمَرُ رضي الله عنه خَارِجًا مِنَ الْحَرَمِ.

۱۶۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ زَيْتَبَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها: شَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم.

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ يَحْيَى بْنُ أَبِي زَكْرِيَاءَ الْعَسَّائِيُّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها - زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ وَهُوَ مَكَّةَ، وَأَرَادَ الْخُرُوجَ، وَلَمْ تَكُنْ أُمُّ

سَلَمَةً طَافَتْ بِالْبَيْتِ وَأَرَادَتْ الْخُرُوجَ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَقِيمْتَ صَلَاةُ الصُّبْحِ فَطُوفِي عَلَى بَعِيرِكَ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ.. فَقَعَلَتْ ذَلِكَ، فَلَمْ تَصُلْ حَتَّى خَرَجَتْ^(۱).

۷۱- باسی که سی دوو رکات نویژه که ی پاش ته وافی له دهره وهی مزگه وتی چه رهم بکات

وه عومهر ﷺ نویژی پاش ته وافی کرد له دهره وهی مزگه وتی چه رهم.
۱۶۲۶- عوروه له ئوممو سه له مهی ﷺ خیزانی پیغه مبهروه ﷺ-
دهگیرپته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ له مه که بوو، دهیویست له مه که
برواته دهره وه، ئوممو سه له مهش ﷺ هیشتا ته وافی بهیتی نه کرد بوو، وه
دهیویست له مه که برواته دهره وه، جا پیغه مبهری خوا پیی فهرموو:
((کاتی قامه تی نویژی به یانی کرا به سهر و شتره که ته وه کاتی خه لک نویژ
ده کهن ته وافی بکه))، نه ویش ته وافی کرد، ئینجا تا له مه که روشته دهره وه
نویژی ته وافی نه کرد (پاشان کردی).

۷۲- بَابُ مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيِ الطَّوَافِ خَلْفَ الْمَقَامِ

۱۶۲۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّفَا، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (الأحزاب: ۲۱).

^۱ پروانه: ۴۶۴.

^۲ پروانه: ۳۹۵.

۷۲- باسی که سی دوو رکات نویژه‌که‌ی دوا‌ی ته‌واف له پشت مه‌قامی ئیبراهیم‌وه بکات

۱۶۲۷- عه‌مری کوری دینار ده‌لی: له عه‌بدولای کوری عومهرم ﷺ بیست ده‌یوت: پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات بو مه‌که‌که، جا چه‌وت ته‌وافی کرد به‌ده‌وری به‌یتدا، وه له پشت مه‌قامه‌وه دوو رکات نویژی کرد، ئینجا رۆشته دهر بو صه‌فاو مه‌روه (که ده‌بی ئیمه‌ش وا بکه‌ین)، چونکه خ‌وای گه‌وره دمفه‌رم‌وی: (بیگومان له پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا جوان‌ترین و باش‌ترین سه‌رمه‌شق هه‌یه بو ئیوه).

۷۳- بابُ الطَّوَّافِ بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُصَلِّي رَكَعَتِي الطَّوَّافِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ. وَطَافَ عُمَرُ بَعْدَ الصُّبْحِ، فَرَكَبَ حَتَّى صَلَّى الرَّكَعَتَيْنِ بِذِي طَوًى.

۱۶۲۸- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ نَاسًا طَافُوا بِالْبَيْتِ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، ثُمَّ قَعَدُوا إِلَى الْمُذَكَّرِ، حَتَّى إِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ قَامُوا يُصَلُّونَ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَعَدُوا حَتَّى إِذَا كَانَتِ السَّاعَةُ الَّتِي تُكْرَهُ فِيهَا الصَّلَاةُ قَامُوا يُصَلُّونَ.

۷۳- باسی ته‌واف کردن دوو رکات نویژه‌ی به‌یانی و عه‌سر

عه‌بدولای کوری عومهر ﷺ دوو رکات نویژه‌که‌ی دوا‌ی ته‌وافی پاش نویژی به‌یانی ده‌کرد نه‌گه‌ر خ‌ور هه‌لنه‌هات‌بایه، وه عومهریش ﷺ پاش نویژی به‌یانی ته‌وافی کرد، ئینجا س‌وار و‌لاخه‌که‌ی بوو رۆشت و له (ذی ط‌وی) دوو رکاته‌که‌ی پاش ته‌وافی کرد.

۱۶۲۸- عوروه له عایشه وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: که‌سانێک دوا‌ی نو‌یز‌ی به‌یانی ته‌وافیان کرد، پاش دان‌یشتن بو‌ گوی‌گرتن له ناموز‌گاری ماموستا هه‌تا خو‌ر‌ه‌ه‌له‌ات، ئینجا هه‌ستان نو‌یز‌ی ته‌وافیان کرد، عایشه ﷺ ده‌لی: به‌رده‌وام بوون له دان‌یشتن هه‌تا نه‌و کاته‌ی که نو‌یز‌ تییدا ناپه‌سه‌نده، نه‌وکات هه‌له‌ده‌سان و نو‌یز‌یان ده‌کرد^(۱).

۱۶۲۹- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَنْهَى عَنِ الصَّلَاةِ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَعِنْدَ غُرُوبِهَا.

۱۶۲۹- عه‌بدول‌ا ﷺ ده‌لی: له پ‌ن‌غه‌مبه‌رم ﷺ بیست ر‌نگ‌ری کرد له نو‌یز‌کردن له‌کاتی هه‌له‌اتنی خو‌رو له کاتی ئا‌وابو‌ون‌یدا.

۱۶۳۰- حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ -هُوَ: الرَّعْفَرَانِيُّ- حَدَّثَنَا عَمِيدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ قَالَ: رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ ﷺ يَطُوفُ بَعْدَ الْفَجْرِ، وَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ.

۱۶۳۰- عه‌بدول‌عه‌زیز‌ی کو‌ری پ‌وه‌ف‌یع ده‌لی: عه‌بدول‌ای کو‌ری زوبه‌یرم ﷺ دی دوا‌ی نو‌یز‌ی به‌یانی ته‌وافی ده‌کرد، وه دوو ر‌کات نو‌یز‌ی (پاش ته‌وافی) ده‌کرد.

۱۶۳۱- قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: وَرَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَيُخْبِرُ أَنَّ عَائِشَةَ ﷺ حَدَّثَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَدْخُلْ بَيْتَهَا إِلَّا صَلَّاهُمَا^(۲).

۱۶۳۱- عه‌بدول‌عه‌زیز ده‌لی: عه‌بدول‌ای کو‌ری زوبه‌یرم ﷺ دی دوو ر‌کات نو‌یز‌ی دوا‌ی نو‌یز‌ی عه‌سر ده‌کرد، وه ده‌یوت: عایشه ﷺ بو‌ی گ‌یر‌ا‌ومه‌وه که پ‌ن‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ر کات هات‌ب‌یت‌ه‌ م‌الی، نه‌و دوو ر‌کات نو‌یز‌ی کرد‌وه.

^۱ نه‌م وته‌ی عایشه ﷺ لومه و گله‌یه بو‌ نه‌و جو‌ره که‌سانه.

^۲ ب‌روانه: ۵۹۰.

۷۴- بَابُ الْمَرِيضِ يَطُوفُ رَاكِبًا

۱۶۳۲- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَافَ بِالْبَيْتِ، وَهُوَ عَلَى بَعِيرٍ، كُلَّمَا أَتَى عَلَى الرُّكْنِ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ فِي يَدِهِ وَكَبَّرَ^(۱).

۷۴- باسی (حوکمی) نهخۆش به سواری و لاخهوه تهواف بکات

۱۶۳۲- عهبدوولای کورپی عهباس رضي الله عنه دهلی: پیغهمبهری خوا رضي الله عنه بهسواری و شتریکهوه تهوافی بهیتی کرد، هر کاتی بگهیشتبایه ناستی گوشه‌ی بهرده رهشهکه، به شتیک که بهدهستییهوه بوو نامازهی بو دهکردو ئه‌لاهو ئه‌کبهری دهکرد.

۱۶۳۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: شَكُوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي. فَقَالَ: طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ. فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ، وَهُوَ يَقْرَأُ بِ ﴿الطُّورِ﴾ ^(۱) وَكَتَبَ مَسْطُورٍ ﴿الطُّورِ﴾ ^(۲).

۱۶۳۳- ئوممو سه‌له‌مه‌ی رضي الله عنه (خیزانی پیغهمبهر ﷺ) دهلی: هانام بو پیغهمبهری خوا رضي الله عنه برد که من نازارم هه‌یه و نه‌خۆشم، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((له‌ دوا‌ی خه‌لکه‌که‌وه تهواف بکه به‌سواری و لاخه‌وه))، منیش ته‌وافم کرد له‌وکاته‌دا پیغهمبهری خوا رضي الله عنه له‌ ته‌نیشته که‌عه‌دا نو‌یژی ده‌کردو سو‌وره‌تی: ﴿الطُّورِ﴾ ^(۱) وَكَتَبَ مَسْطُورٍ ﴿الطُّورِ﴾ ^(۲) ی ده‌خو‌یند.

^۱ پروانه: ۱۶۰۷.

^۲ پروانه: ۴۶۴.

۷۵- بابُ سِقَايَةِ الْحَاجِّ

۱۶۳۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَأْذَنَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنه رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيتَ مَكَّةَ لَيْلًا مَنَى مِنْ أَجْلِ سِقَاتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ^(۱).

۷۵- باسی ئاودان به حاجیان^(۲)

۱۶۳۴- عه‌بدو‌لای کورێ عومەر رضي الله عنه ده‌لێ: عه‌باسی کورێ عه‌بدو‌لو‌تته‌لیب مؤله‌تی له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خواست که شه‌وانی مانه‌وه‌ له‌ مینا له‌ مه‌ککه‌ بمینیتته‌وه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ی ناو (ی زه‌مه‌زم) بدات به‌حاجیان، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ مؤله‌تی دا.

۱۶۳۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَاءَ إِلَى السَّقَايَةِ، فَاسْتَسْقَى، فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا فَضْلُ، اذْهَبْ إِلَى أُمِّكَ، فَأَتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشَرَابٍ مِنْ عِنْدِهَا. فَقَالَ: اسْقِنِي.. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ. قَالَ: اسْقِنِي.. فَشَرِبَ مِنْهُ، ثُمَّ أَتَى زَمْزَمَ، وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا، فَقَالَ: اْعْمَلُوا، فَإِنَّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ- ثُمَّ قَالَ:- لَوْلَا أَنْ تُغْلَبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ.. - يَغْنِي: عَاتِقَهُ، وَأَشَارَ إِلَى عَاتِقِهِ.

^۱ بروهه: ۱۷۴۳، ۱۷۴۴، ۱۷۴۵.

^۲ نه‌زه‌قی ده‌لێ: عه‌بدو‌مه‌ناف به‌ کونده‌ ناوی ده‌هیتا بۆ مه‌ککه‌ ده‌یکرده‌ چه‌ند هه‌وزیکه‌وه‌ که له‌ چه‌رم دروستکرا‌بوون که له‌ هه‌وشه‌ی که‌عه‌دا دانرا‌بوون بۆ حاجیان تا لێی بخۆنه‌وه‌. پاش عه‌بدو‌مه‌ناف هاشیمی کورێ نه‌و کاره‌ی ده‌کرد، دوا‌ی ئه‌ویش 'عه‌بدو‌لو‌تته‌لیب ده‌یکرد، وه‌ کاتی بیرێ زه‌مه‌زم هه‌لکه‌ندرا عه‌بدو‌لو‌تته‌لیب میو‌زی ده‌کری ده‌یکرده‌ ناوی زه‌مه‌زه‌وه‌ و ده‌یدا به‌ حاجیان بیخۆنه‌وه‌. فتح الباری: ۶/۲۷۷.

۱۶۳۵- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ع ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ع هاته لای سه‌رچاوه‌که و داوای ئاوی خواردنه‌وه‌ی کرد، عه‌باسیش وتی: نه‌ی فه‌زل برۆ لای دایکت خواردنه‌وه‌ی باش بی‌نه بو پی‌غه‌مبه‌ری خوا ع، پی‌غه‌مبه‌ریش ع فه‌رمووی: ((ئاوم بده‌ری بی‌خۆمه‌وه))، عه‌باسیش وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ع خه‌لک ده‌ستیان ده‌خه‌نه نیویه‌وه، فه‌رمووی: ((ئاوم بده‌ری بی‌خۆمه‌وه))، جا پی‌یداو لی‌ی خواردنه‌وه، پاشان هاته لای ئاوی زه‌مه‌زم ئاویان به‌خه‌لک ده‌داو ئیشیان تی‌دا نه‌کرد، فه‌رمووی: ((کاربکه‌ن ئیوه له‌سه‌ر کارێکی چاکن)) پاشان فه‌رمووی: ((له‌به‌ر نه‌وه نه‌بووایه که خه‌لکی زالبوونایه به‌سه‌رتاندا و لی‌تان بستینن، داده‌به‌زیم و گوریسه‌که‌م ده‌خسته سه‌ر نه‌مه‌م)) واته: نه‌ستۆی ^(۱)، وه ئاماژه‌ی بو نه‌ستۆی کرد.

۷۶- بَابُ مَا جَاءَ فِي زَمْرَمَ

۱۶۳۶- وَقَالَ عَبْدَانُ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: كَانَ أَبُو ذَرٍّ ع يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص قَالَ: فُرِجَ سَقْفِي وَأَنَا مَكَّةَ، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ ع فَقَرَجَ صَدْرِي، ثُمَّ غَسَلَهُ مَاءَ زَمْرَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَفْرَعَهَا فِي صَدْرِي، ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، قَالَ جِبْرِيلُ لِخَازِنِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا: افْتَحْ. قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. ^(۲)

۷۶- باسی ئه‌وه‌ی دهر‌باره‌ی ئاوی زه‌مه‌زم هاتوو

۱۶۳۶- نه‌نه‌سی کوری مالیک ع ده‌لی: ئه‌بو زه‌ر ع ده‌یگیرایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ص فه‌رمووی: ((له‌ مه‌که‌ه بووم سه‌ربانی خانووکه‌م درز و

^۱ نه‌ستۆ: نێوان شان و مل.

^۲ بر‌وانه: ۳۴۹.

که لینیکی تیبوو، ئینجا جبریل ﷺ دابهزی و سنگمی لهتکرد، پاشان بهناوی زه مزه م شوودی، پاشان تهشتیکی ئالتوونی هیئا که پرپوو له دانایی و باوهپ، پرزانده نیو سنگم، پاشان سنگمی بهیه که وه نووساند، پاشان دهستی گرتیم و بهرزی کردمه وه بو ئاسمانی دنیا، جبریل (علیه السلام) به دهرگاوانی ئاسمانی دونیای وت: بیکه ره وه، نه ویش وتی: تو کییت؟ وتی: جبریلیم)).

۱۶۳۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ: ابْنُ سَلَامٍ -، أَخْبَرَنَا الْقَزَارِيُّ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ حَدَّثَهُ قَالَ: سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ. قَالَ عَاصِمٌ: فَخَلَفَ عِكْرِمَةُ مَا كَانَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا عَلَى بَعِيرٍ^(۱).

۱۶۳۷- شهعبی دهلی: عهبدولای کوری عهباس ﷺ بو ی گپراوته وه و وتی: له ناوی زه مزه م دا به پیغه مبهری خوا ﷺ، نه ویش به پیوه خواردیه وه، عاصیم دهلی: عیکریمه سویندی خوارد له و رۆژهدا پیغه مبهر ﷺ ههر به سوار و شتره وه بوو.

۷۷- بَابُ طَوَافِ الْقَارِنِ

۱۶۳۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُهِلْ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا.. فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، فَلَمَّا قَضَيْتَا حَجَّنا أَرْسَلَنِي مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَعْتَمَرْتُ، فَقَالَ ﷺ: هَذِهِ مَكَانٌ عُمرَتِكَ.. فَطَافَ الَّذِينَ أَهْلُوا بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ حَلُّوا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مَنًى، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا^(۲).

^۱ بروهانه: ۵۶۱۷.

^۲ بروهانه: ۲۹۴.

۷۷- باسی تهوافی حج و عومره پیکهوه^(۱)

۱۶۳۸- عائیشه رضی الله عنها دهلی: له حجی مالتاوا پیدا له خرمهت پیغه مبهری خوادا ﷺ له مه دینه دمرچووین (بو حج)، به عومره ئیحراممان بهست، پاشان فهرمووی: ((ئهوهی که هه دیه^(۲) پییه با به حج و عومره ئیحرام بهستیت، پاشان ههتا له ههر دووکیان تهواو نه بی ئیحرامه کهی نه شکین))، (عائیشه دهلی): منیش گه یستمه مه که له سوپی مانگانه دا بووم، که حهجه که مان تهواو کرد پیغه مبه ﷺ له گه ل عه بدوره هماندا ناردمی بو ته نعی^(۳)، جا (لهوی ئیحرامم به عومره بهست و) عومره م کرد، فهرمووی: ((ئه م عومره به جیاتی عومره کهته))^(۴)، جا ئهوانه ی ئیحرامیان به عومره بهستبوو، تهوافی بهیتیان کرد (و سهعی صهفا و مهرومیان کرد)، پاشان له ئیحرام هاتنه دهرهوه، دواتر تهوافیکی تریشیان کرد (بو حج) دوا ی ئهوهی له مینا گه رانهوه، به لام ئهوانه ی ئیحرامیان به حج و عومره بهستبوو، تهنها تهوافیکیان کرد.

۱۶۳۹- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی الله عنه دَخَلَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَظَهَرَهُ فِي الدَّارِ، فَقَالَ: إِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ يَكُونَ الْعَامَ بَيْنَ النَّاسِ قِتَالٌ، فَيَصُدُّوكَ عَنِ الْبَيْتِ، فَلَوْ أَقَمْتُ. فَقَالَ: قَدْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ، فَإِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ أَفَعَلَ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

^۱ به عهره ی پیتی دهلین: طَوَافِ الْقَارِنِ یان طواف القرآن.

^۲ هه دی بهو ئازه له دهلین که حاجی ده بیات نه گهر حج و عومره ی پیکهوه کرد لهوی سهری ده بری.

^۳ که مه شهوره به مزگهوتی عائیشه رضی الله عنها.

^۴ که پیشتر ویست به تهنها بیکهیت.

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (١٨) الأحزاب. ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ مَعَ عُمْرِي حَجًّا. قَالَ: ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا^(١).

١٦٣٩- ئه یوب له نافعیه وه دهگیریتیه وه که عهبدولای کورپ عومهر ﷺ پویشته زووره وه بو لای کوره کهی که عهبدولای کورپ عهبدولایه له کاتیکیدا و شتره کهی له ماله وه بوو، عهبدولا وتی: (به باوکی) من ترسم ههیه که ئهم سال له نیوان خه لکیدا ببیته جهنگ، به هویه وه ریگری لئ بکهن له گه یشتن به بهیت، جا خوزگه (ئهمسال حهجت نه کردایه و) دانیشتبایت، (عهبدولای کورپ عومهر) وتی: بیگومان پیغه مبهری خواش ﷺ پویشته (بو هه ج) و کافرانی قورمیش ریگر بوون له نیوان ئهو و بهیتدا، ئینجا ئه گهر له نیوان من و بهیتدا ریگری کرا، پیغه مبهری خوا ﷺ چونی کرد منیش وا ده کهم، (خوا ده فهرموئ): (به راستی له پیغه مبهری خوادا جوانترین سهرمه شقی ههیه بو ئیوه)، پاشان (عهبدولا) وتی: ئیوه ده کهم به شایهت که بیگومان من له گهل عومره کهمدا حه جیشم له سهر خوم واجب کردوو، (عهبدولای کورپ عهبدولا) وتی: پاشان هاته مه کهه یه که تهوایی کرد بو ههر دووکیان (عومره و ههجه کهی).

١٦٤٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ كَائِنٌ بَيْنَهُمْ فِتَالٌ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ. فَقَالَ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (١٨) الأحزاب. إِذَا أَصْنَعَ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ

^١ بروهانه: ١٦٤٠، ١٦٩٣، ١٧٠٨، ١٧٣٩، ١٨٠٦، ١٨٠٧، ١٨٠٨، ١٨١٠، ١٨١٢، ١٨١٣، ١٨١٤، ٤١٨٥.

اللَّهُ ﷻ، إِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عُمْرَةً. ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي. وَأَهْدَى هَدْيًا اشْتَرَاهُ بِقَدِيدٍ وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، فَلَمْ يَنْحَرْ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ، وَلَمْ يَخْلُقْ وَلَمْ يَقْصُرْ حَتَّى كَانَ يَوْمَ النَّحْرِ، فَنَحَرَ وَحَلَقَ، وَرَأَى أَنَّ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: ﷺ كَذَلِكَ فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۱۶۴۰- نافع دهگیرپتهوه که عهبدو لای کوری عومەر ﷺ نهو سالهی چه ججاج هات بو جهنگی عهبدو لای کوری زوبهیر ﷺ نیازی ههبوو چه ج نهجام بدات، به عهبدو لای کوری عومەر و ترا: بیگومان له نیوان خه لکدا جهنگ دمبیت، بویه نیمه دهرسین رینگیت لی بکهن (له چه جکردن)، نهویش وتی: (بهراستی له پیغه مبهری خوادا ﷺ جوانترین سهرمه شقی ههیه بو نیوه)، کهوا بوو پیغه مبهری خوا ﷺ چونی کرد (که رینگریان لی کرد)، منیش وا دمکه م، من نیوه دمکه م بهشایهت بیگومان من عومرهم له سهر خۆم واجب کردووه، پاشان له مه دینه دهرجوو تا گه یشته دامینی بهیدا وتی: کارهکانی چه ج و عومرهم وهک یهک وان، نیوه م کرد به شایهت که من چه جیشم له سهر خۆم واجب کرد له گه ل عومرهم که مدا. وه هه دیشی له گه ل خویدا برد که له قودهید کرپیووی، لهو (نازه لهی هه دیه) زیاتری نه برد، جا نه نازه لی سهر بری، نه هیچی لهو شتانه ی لی هه دهغه بوو و بو ی چه لال بوو کردی، نه سهری تاشی نه کورتی کرده وه تا رۆژی یه که می جهزنی قوربان، نهوسا نازه له که ی سهر بری و سهری تاشی، لای وابوو که به دلنیا ییه وه ته وافی چه ج و عومرهمی نهجام داوه به ته وافی یه که م جار^(۲). وه عهبدو لای کوری عومەر ﷺ وتی: پیغه مبهری خواش ناوه های کرد (که من کردم).

^۱ برهانه: ۱۶۳۹.

^۲ واته: دوو ته وافی بو چه ج و عومرهم نه کرد، یهک ته وافی کرد بو ههردووکیان.

۷۸- بابُ الطَّوَّافِ عَلَى وُضُوءٍ

۱۶۴۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ الْقُرَشِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ عَزُورَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ، فَقَالَ: قَدْ حَجَّ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهُ أَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ أَنَّهُ تَوَضَّأَ، ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَّافُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً. ثُمَّ عَمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ حَجَّ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَّافُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً، ثُمَّ مُعَاوِيَةُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، ثُمَّ حَجَّجْتُ مَعَ أَبِي -الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ- فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَّافُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً، ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَ ذَلِكَ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً، ثُمَّ آخِرُ مَنْ رَأَيْتُ فَعَلَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ، ثُمَّ لَمْ يَنْقُضْهَا عُمْرَةً، وَهَذَا ابْنُ عُمَرَ عِنْدَهُمْ فَلَا يَسْأَلُونَهُ، وَلَا أَحَدٌ مِمَّنْ مَضَى مَا كَانُوا يَبْدَأُونَ بِشَيْءٍ حَتَّى يَضَعُوا أَقْدَامَهُمْ مِنَ الطَّوَّافِ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّونَ، وَقَدْ رَأَيْتُ أُمِّي وَخَالَتِي، حِينَ تَقْدَمَانِ لَا تَبْتَدِئَانِ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنَ الْبَيْتِ، تَطُوفَانِ بِهِ، ثُمَّ لَا تَحِلَّانِ^(۱).

۷۸- باسی ته وافرده به دهستنوێژوه

۱۶۴۱- عهبدوهره حمانی کوری نه و فهلی هورمشی گێڕایه وه که: پرسیارى له عوروهی کوری زوبهیر کرد، عورومش وتی: بێگومان پیغه مبهه ر ﷺ ده جی کردووه، عایشه ر ﷺ بوی گێڕامه وه له و کاته ده که پیغه مبهه ر ﷺ هاته مه که به کهم شتی که دهستی پیکرد دهست نوێژی گرت، پاشان ته وافی بهیتی کرد، پاشان (دوای ته وافی) عومرهی نه کرد، (عوروه ده لی): پاشان نه بو به کر ﷺ ده جی کرد، جا به کهم شتی دهستی پیکرد ته وافی بهیت بوو، پاشان (دوای

^۱ بپروانه: ۱۶۱۴.

تهواف) عومرپی نهکرد، پاشان عومهریش ﷺ بههه مان شیوهی کرد، پاشان عوسمان ﷺ چه جی کرد، خوّم دیم یه کهم شتی دمستی پیکرد تهوافکردنی بهیت بوو، پاشان (دوای تهواف) عومرپی نهکرد، پاشان موعاویه و عهبدو لای کوری عومهر (بههه مان شیومیان کرد)، پاشان له گهل باو کم که زوبهیری کوری عهوامه - چه جم کرد، یه کهم شتی دمستی پی کرد تهواف کردنی بهیت بوو، پاشان (دوای تهواف) عومرپی نهکرد، پاشان کوچه ران و نه نصارییه کانم بینی بههه مان شیومیان ده کرد، پاشان (دوای تهواف) عومرپی نهکرد، پاشان کوّتا کهس که بینیم بهو جوّرهی کرد عهبدو لای کوری عومهر بوو، که دواتر چه جه کهی هه لئه و مشاندهوه بیکات به عومرپه، نهوه عهبدو لای کوری عومهره لایانه دهی بوّ پرسیری لی ناکهن؟ وه هیچ کام لهو که سانهی رابورد (چه جه کهی هه لئه و مشاندهوه بیکات به عومرپه)، دمستیان به هیچ شتیکی نه ده کرد هه تا یه کهم جار که پییان داناوه تهوافکردنی بهیت بووه، پاشان ئیحرامیان نه شکاندهوه و (له قه دمه گراوه کان) حه لال نه بوون، وه بیگومان دایکم (ئه سما) و پورم (عائیشه) دیوه که هاتوون بوّ مه کهه هیچ شتیکیان نه ده کرد پیش نهوهی تهوافی بهیت بکهن، پاشان ئیحرامیان نه ده شکاند^(۱) (به تهوافی یه کهم).

۱۶۴۲- وَقَدْ أَخْبَرْتَنِي أُمِّي أَنَّهَا أَهَلَّتْ هِيَ وَأُخْتُهَا وَالزُّبَيْرُ وَقُلَانٌ وَقُلَانٌ بِعُمْرَةٍ، فَلَمَّا مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا^(۲).

^۱ واته: ئیحرامیان نه شکاندهوه و نهوهی لیان چه رام بوو بوّیان حه لال نه بوو.

^۲ بروهه: ۱۶۱۵.

۱۶۴۲- (عورو دهلی): دایکم بوی گپرامه وه خوئی و (عائیشه) ی خوشکی و زوبهیر و فلان کهس و فلان کهس ئیحرامیان به عومره بهستوو، که دهستیان هیناوه به گوشه ی بهرده ره شه کهدا (ئه رکه کانی عومره یان به جی هیناوه)، نهوسا له ئیحرام هاتوو نه ته دهره وه.

۷۹- بَابُ وَجُوبِ الصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ وَجَعْلٍ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

۱۶۴۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ عُرْوَةُ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قُلْتُ لَهَا: أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الصَّوَّ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ البقرة، ﴿فَوَاللَّهِ مَا عَلَى أَحَدٍ جُنَاحَ أَنْ لَا يَطُوفَ بِالصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ. قَالَتْ: بِنَسِّ مَا قُلْتُ يَا ابْنَ أُخْتِي، إِنَّ هَذِهِ لَوُ كَانَتْ كَمَا أَوْلَتْهَا عَلَيْهِ، كَانَتْ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا، وَلَكِنَّهَا أُنْزِلَتْ فِي الْأَنْصَارِ، كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمُوا يَهْلُونَ لِمَنَاةَ الطَّاعِيَةِ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا عِنْدَ الْمُشَلِّ، فَكَانَ مَنْ أَهْلٌ يَتَحَرَّجُ أَنْ يَطُوفَ بِالصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا أَسْلَمُوا سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا نَتَحَرَّجُ أَنْ نَطُوفَ بَيْنَ الصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّوَّ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ البقرة، الآية. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: وَقَدْ سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّوْفَ بَيْنَهُمَا، فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتْرَكَ الطَّوْفَ بَيْنَهُمَا. ثُمَّ أَخْبَرْتُ أَبَا بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا لِعِلْمٍ مَا كُنْتُ سَمِعْتُهُ، وَلَقَدْ سَمِعْتُ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ، يَذْكُرُونَ أَنَّ النَّاسَ -إِلَّا مَنْ ذَكَرَتْ عَائِشَةُ مِمَّنْ كَانَ يَهْلُ مَنَاةَ- كَانُوا يَطُوفُونَ كُلُّهُمْ بِالصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى الطَّوْفَ بِالْبَيْتِ، وَلَمْ يَذْكُرِ الصَّوَّ وَالْمَرْوَةَ فِي الْقُرْآنِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُنَّا نَطُوفُ بِالصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ، وَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الطَّوْفَ بِالْبَيْتِ، فَلَمْ يَذْكُرِ الصَّوَّ، فَهَلْ عَلَيْنَا مِنْ حَرَجٍ أَنْ نَطُوفَ بِالصَّوِّ وَالْمَرْوَةِ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الصَّوَّ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ البقرة، ﴿

البقرة، الآية. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَاسْمَعْ هَذِهِ الآيةَ نَزَلَتْ فِي الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا: فِي الَّذِينَ كَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بِالْجَاهِلِيَّةِ بِالصَّفا وَالْمَرْوَةِ، وَالَّذِينَ يَطُوفُونَ ثُمَّ تَحَرَّجُوا أَنْ يَطُوفُوا بِهِمَا فِي الْإِسْلَامِ مِنْ أَجْلِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَ بِالطَّوْفِ بِالْبَيْتِ، وَلَمْ يَذْكُرِ الصَّفا حَتَّى ذَكَرَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا ذَكَرَ الطَّوْفَ بِالْبَيْتِ^(١).

۷۹- باسی واجب بوونی سهعی صهفا و مهروه وه کراوه به بهشیک له دروشمهکانی خوا

۱۶۴۳- زوهری دهلی: عوروه وتی: پرسیارم له عایشه ﷺ کردو پیم وت: مانای ئەم فەرماشتهی خوای بهرز و بلندم پی بلی: (بیگومان صهفاو مهروه له دروشمهکانی دینی خوان، جا هه رکه سی حه جی مالی خوا یان عومرپی کرد، هیچ خراپه و تاوانی ناگات که هاتووچۆ و سهعی نیوان صهفا و مهروه بکات)، (بهم جوړدیه؟): وه لاهی هیچ که سیک گوناھی ناگات که ته وافی صهفا و مهروه نهکات^(۲)، عایشه ش ﷺ وتی: ئای خوشکهزای خۆم چ قسهیهکی خراپت کرد، نهگه ر ئەم نایه ته بهم جوړه بووایه که تو مانات کرد، نایه ته که بهم جوړه نه بوو: گوناھی له سه ر نییه که هاتووچۆ نیوانیان نهکات، به لام ئەم نایه ته دهربارهی ئەنصارپیهکان دابه زینرا، پیش نهوهی مسولمان بین ئیحرامی حه جیان به ناوی مه ناتی تاغیه دمه به ست^(۳)، که نهوان دمه یانه رست و لای موشه لله لی هودمیده وه بوو، نهوهی (که به وناوه) ئیحرامی دمه به ست به گوناھی دمه زانی که هاتووچۆ نیوان صهفا و مهروه بکات، جا که (ئه انصارپیهکان) مسولمان بوون، لهو بارمیه وه پرسیاریان له پیغه مبه ری خوا ﷺ کرد و وتیان:

^۱ بپروانه: ۱۷۹۰، ۴۴۹۵، ۴۸۶۱.

^۲ واته: مانای نایه ته که بهم شیوهیهی لی دی: نه ته وافیان و نه ته واف نه کردنیان گونا نهیه.

^۳ مه نات: ناوی بته په رستراوه کهی هۆزی هوزیل بوو، به لام وشهی طاغیه موسلمانان لیان نابوو، نهگه رنا پیش نیسلام ناوی مه نات بوو، طاغیه ش واته: سه رکه ش.

ئە‌ی پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ ئێ‌مه پێ‌مان ناخۆ‌ش بوو که هاتوو‌چۆ‌ی نی‌وان صە‌فا و مە‌پروه بکه‌ین، به‌وه‌وێ‌یه‌وه خ‌وای به‌رز و ب‌ل‌ند ئایه‌تی: ﴿إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَابِرِ اللَّهِ ۖ﴾ (۱۸۸) ی دابه‌زاند، عائیشه ؓ ده‌لی: بێ‌گومان پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ هاتوو‌چۆ‌ی نی‌وان صە‌فا و مە‌پروه‌ی فه‌رز کردووه، بۆ هێ‌ج که‌س نی‌یه سه‌عی نی‌وان صە‌فا و مە‌پروه واز لێ‌ بێ‌نیت و نه‌یکات، (زوه‌ری ده‌لی: ئه‌م وته‌ی ع‌ورپ‌وه‌م) بۆ ئه‌بو به‌کری ک‌ور‌ی عه‌بد‌و‌ر‌ه‌حمان گێ‌راپه‌وه، ئه‌ویش وتی: به‌راستی ئه‌مه زانیارییه‌که نه‌مبێ‌ست‌ووه، به‌راستی له هه‌ندی پیاوی زانام بێ‌ست‌ووه -ج‌گه ئه‌وه‌ی عائیشه فه‌رم‌و‌وی له‌وانه‌ی که به‌نا‌وی مه‌نا‌ته‌وه ئی‌حرامی هه‌جیان ده‌به‌ست- هه‌موویان هاتوو‌چۆ‌ی نی‌وان صە‌فا و مە‌پروه‌یان ده‌کرد، ئینجا که خوا باسی ته‌وافی به‌یتی کردووه و باسی صە‌فا و مە‌پروه‌ی نه‌کردووه له ق‌ور‌ئاندا، وتیان: ئە‌ی پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ ئێ‌مه ته‌وافی صە‌فا و مە‌پروه‌مان ده‌کرد، خ‌وای گه‌وره ته‌وافی به‌یتی دابه‌زاند، به‌لام باسی صە‌فا و مە‌پروه‌ی نه‌کردووه، جا ئایا گونا‌همان ده‌گات که ته‌واف و سه‌عی نی‌وان صە‌فا و مە‌پروه بکه‌ین؟ ئینجا خ‌وای گه‌وره ئایه‌تی: ﴿إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَابِرِ اللَّهِ ۖ﴾ (۱۸۸) دابه‌زاند، ئه‌بو به‌کر وتی: ئێ‌سته ده‌بێ‌ستم و ده‌بینم که ئه‌م ئایه‌ته ده‌رباره‌ی هه‌ردوو کۆمه‌له‌که دابه‌زیوه، ئه‌وانه‌ی که له سه‌رده‌می نه‌قامیدا به‌گونا‌هیان ده‌زانی که هاتوو‌چۆ‌ی صە‌فاو مە‌پروه بکه‌ن، ئه‌وانه‌یش که له‌پێ‌شدا هاتوو‌چۆ‌یان ده‌کرد، پاشان پێ‌یان ناخۆ‌ش بوو که مس‌و‌لمان بوون سه‌عی نی‌وان صە‌فاو مە‌پروه بکه‌ن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خ‌وای به‌رز و ب‌ل‌ند فه‌رمانی به‌ ته‌وافی به‌یت کردووه، به‌لام باسی صە‌فاو مە‌پروه‌ی نه‌کردووه، تا له دوا‌یدا پاش باسی ته‌وافی به‌یت باسی صە‌فا و مە‌پروه‌شی کرد.

۸۰- بَابُ مَا جَاءَ فِي السَّعْيِ بَيْنَ الصَّغَا وَالْمَرْوَةِ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: السَّعْيُ مِنْ دَارِ بَنِي عَبَّادٍ إِلَى زُقَاقِ بَنِي أَبِي حُسَيْنٍ.
 ۱۶۴۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ
 عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا طَافَ الطَّوَّافَ الْأَوَّلَ حَبَّ
 ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا، وَكَانَ يَسْعَى بَطْنَ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّغَا وَالْمَرْوَةِ. فَقُلْتُ لِنَافِعٍ:
 أَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَمْشِي إِذَا بَلَغَ الرُّكْنَ الْيَمَانِي؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ يُرَاحِمَ عَلَى الرُّكْنِ، فَإِنَّهُ كَانَ لَا
 يَدْعُهُ حَتَّى يَسْتَلِمَهُ^(۱).

۸۰- باسی ئهوهی دهربارهی هاتووچۆی نیوان صهفا و

مهروه هاتوو

عهبدوڵای کوری عومەر رضي الله عنه دهلی: سهعی له مالی بهنی عهبادمهوهیه تا کۆلانی
 بهنی ئهبی حوسهین.

۱۶۴۴- عوبهیدوڵای کوری عومەر له نافعیهوه له عهبدوڵای کوری عومهرهوه
رضي الله عنه گێراویهتییهوه دهلی: پێغه مبهری خوا ﷺ کهتهوافی بهیتی بکردایه، له
 تهوافکردنی یهکهمدا سێ تهوافی به گورگهلوقه دهکرد، چوار تهوافیش به
 رۆیشتنی ئاسایی دهرۆیشت، وه که هاتووچۆی نیوان صهفاو مهروهی دهکرد
 له ئاوهرپۆگهی شیوهکهدا خیرا دهرۆیشت، (عوبهیدوڵا وتی: بهنافیعم وتی:
 ئایا عهبدوڵای کوری عومەر رضي الله عنه که دهگهیشته سووچه یهمانیهکه (لهکاتی
 تهوافدا) بهئاسایی دهرۆیشت؟ نافع وتی: نهخیر مهگهر قهرمبالحی ناچاری
 بکردایه لای سووچه یهمانیهکه، عهبدوڵا وازی لهو سووچه نهدههیئا تا
 دهستی لی نهدايه.

^۱ برهوانه: ۱۶۰۳.

١٦٤٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ فِي عُمْرَةٍ، وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ، أَيَأْتِي امْرَأَتَهُ؟ فَقَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ، فَطَافَ بَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴿٦١﴾﴾ في الأحزاب (١).

١٦٤٥- عه مری کوری دینار دهلی: له عهبدولای کوری عومهرمان رضي الله عنه پرسى دهربارهى پیاویک تهوافى بهیت بکات له عومهردا، بهلام تهوافى نیوان صهفا و مهروده نهکات، دروسته سهرجیى له گهل خیزانیدا بکات؟ عهبدولاش وتی: پیغه مبهه صلى الله عليه وسلم هات (بو مهککه) حهوت جار تهوافى بهیتی کرد، وه دوو رکات نویزی له پشت مهقامه وه کرد، ئینجا حهوت جار هاتووچوی نیوان صهفا و مهرودی کرد ^(٦١) (بیگومان له پیغه مبهه خوادا صلى الله عليه وسلم جوانترین سهرمه شقی بو نیوه ههیه). (کهواته دروست نییه پیاو سهرجیى له گهل خیزانیدا بکات له پیش حهوت جار هاتووچوی نیوان صهفا و مهرودا).

١٦٤٦- وَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، فَقَالَ: لَا يَقْرَبَنَّهَا حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ ^(٦٢).

١٦٤٦- عه مر دهلی: له جابیری کوری عهبدولاشمان رضي الله عنه پرسى، جابیر وتی: تا تهوافى نیوان صهفا و مهروده نهکات نزیکى هاوسه رى نهکه وئ.

١٦٤٧- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَكَّةَ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ سَعَى بَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ تَلَا: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴿٦١﴾﴾ في الأحزاب (٤).

^١ پروانه: ٣٩٥.

^٢ ئینجا ئیحرامی شکاند.

^٣ پروانه: ٣٩٦.

^٤ پروانه: ٣٩٥.

١٦٤٧- عه‌م‌ری کورپی دینار ده‌لی: له عه‌بدولای کورپی عومهرم ﷺ بیست وتی: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ هات بو مه‌ککه، جا ته‌وافی به‌یتی کرد، پاشان دوو رگات نویژی کرد، پاشان سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روهی کرد، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خویند: (بی‌گومان له پی‌غه‌م‌به‌ری خوادا ﷺ جوانترین سه‌رمه‌شقی هه‌یه بو ئیوه).

١٦٤٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ قَالَ: قُلْتُ لِأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ: أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ؛ لِأَنَّهَا كَانَتْ مِنْ شَعَائِرِ الْجَاهِلِيَّةِ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ (١٨٨) ﴿البقرة﴾.^(١)

١٦٤٨- عاصیم ده‌لی به ئه‌نه‌سی کورپی مالیکم ﷺ وت: ئایا ئیوه هاتوو‌جو‌ی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌تان بی ناخو‌ش بوو؟ وتی: به‌لی چونکه له دروشمه‌کانی سه‌رده‌می نه‌فامی بوو، هه‌تا خوای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ (١٨٨) ﴿البقرة﴾.^(٢)

١٦٤٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: إِنَّمَا سَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ لِيُرِيَ الْمُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ. زَادَ الْحَمِيدِيُّ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو، سَمِعْتُ عَطَاءً، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ مِثْلَهُ.^(٣)

^١ بر‌وانه: ٤٤٩٦.

^٢ پی‌شتر ته‌فسیری ئه‌م ئایه‌ته‌مان کرد له رافه‌ی فه‌رمووده‌ی (١٦٤٣).

^٣ بر‌وانه: ١٦٠٢.

١٦٤٩- عهبدولای کوری عهباس رضی الله عنه دهلی: بیگومان پیغه مبهری خوا صلی الله علیه و آله تهوایی بهیتی کردو هاتووچوی نیوان صهفا و مهرووی کرد، تا هیزی خوی (و مسولمانان) نیشانی بتهرستهکان بدات، (ئیمامی بوخاری دهلی): حومهیدی زیادمیهکی هیئاوه ^(١) دهلی: سوفیان بوی گیراینهوه وتی: عمر بوی گیراینهوه وتی: له عهتام بیست له ئیبنو عهباسهوه رضی الله عنه وینهی فهرموودهکی پیشووگیرایهوه.

٨١- بابُ تَقْضِي الْحَائِضِ الْمَنَاسِكَ كُلِّهَا إِلَّا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ،

وَإِذَا سَعَى عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ بَيْنَ الصَّائِغَةِ وَالْمَرْوَةِ

١٦٥٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، أَنَّهَا قَالَتْ: قَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَمْ أَطُفَ بِالْبَيْتِ، وَلَا بَيْنَ الصَّافَا وَالْمَرْوَةِ، قَالَتْ: فَشَكُوتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: افْعَلِي كَمَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي. ^(٢)

٨١- باسی ئافرهتی چهیزدار جگه له تهوافی بهیت ههموو مهناسیکهکانی چهج دهگیریتتهوه، وه ئهگهر سهعی نیوان صهفا و مهرووی کرد و بی دهست نوێژ بوو (دهیگیریتتهوه؟)

١٦٥٠- عایشه رضی الله عنها دهلی: هاتمه مهککه له چهیزدا بووم، نهتهوایی بهیتم کرد نهتهوایی صهفاو مهروو، دهلی: جا هانای ئههمم بو لای پیغه مبهری خوا صلی الله علیه و آله برد

^١ که بریتیه لهوهی ههریهک له سوفیان و عمر راستهوخۆ له سهرووی خویان بیستوه، بهلام له سهندهکهی بهکهمدا وشه (عن)یان بهکارهیئاوه که بو بیستنی ناراستهوخۆ و راستهوخۆش بهکاردیت، وه ئهگهر بهپێکهی تر نههاتایه فهرموودهکی پێ لاواز دهبوو.

^٢ بروانه: ٢٩٤.

فهرمووی: ((حاجی جی دمکات تۆش بیکه، به لام نابی تهوافی بهیت بکهی تا پاک
دمبیتهوه)).

١٦٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. قَالَ: وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا عَبْدُ
الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ الْمَعْلَمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: أَهْلُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله
هُوَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ، وَلَيْسَ مَعَ أَحَدٍ مِنْهُمْ هَدْيٌ، غَيْرَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَطَلْحَةَ، وَقَدِمَ عَلَيَّ مِنَ
الْيَمَنِ وَمَعَهُ هَدْيٌ، فَقَالَ: أَهْلَلْتُ بِمَا أَهَّلَ بِهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله. فَأَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَصْحَابَهُ أَنْ
يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، وَيَطُوفُوا، ثُمَّ يَقْضُوا وَيَحِلُّوا، إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَقَالُوا: نَنْطَلِقُ إِلَى
مِنَى، وَذَكَرَ أَحَدُنَا يَقْطُرُ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَذْبَرْتُ مَا
أَهْدَيْتُ، وَلَوْلَا أَنْ مَعِيَ الْهَدْيُ لَأَحْلَلْتُ. وَحَاضَتْ عَائِشَةُ رضي الله عنها فَتَسَكَّتِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا، غَيْرَ
أَنَّهَا لَمْ تَطُفْ بِالْبَيْتِ، فَلَمَّا طَهَّرَتْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ. قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَنْطَلِقُونَ بِحَجَّةٍ
وَعُمْرَةٍ، وَأَنْطَلِقُ بِحَجٍّ؟ فَأَمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا إِلَى التَّنْعِيمِ،
فَاعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ ^(١).

١٦٥١- عهتا له جابیری کورپی عهبدولاه رضي الله عنه گێڕایهوه و وتی: پێغه مبههر صلى الله عليه وآله
خوی و هاوه لانی ئیحرامیان به هه ج بهست، جگه له پێغه مبههر صلى الله عليه وآله و ته لهجه
کهسیان هه دییان پی نه بوو، عه لیش رضي الله عنها له یه مه نه وه هاتبوو هه دیشی پیبوو،
وتی: ئیحرامم بهستوو به ئیحرامه ی پێغه مبههری خوا صلى الله عليه وآله بهستوو یه تی،
پێغه مبههری خواش صلى الله عليه وآله موله تی به هاوه لانی دا ئیحرامه کهیان بکهن به ئیحرامی
عومره و تهوافی بهیت بکهن، (وه سهعی سهفا و مهروه بکهن)، پاشان سهریان
کورت بکه نه وه و ئیحرام بشکینن و هه لال ببین، جگه له نهوانه یان هه دییان

^١ بڕوانه: ١٥٥٧، ١٥٦٨، ١٥٧٠، ١٦٥١، ١٧٨٥، ٢٥٠٥، ٤٣٥٢، ٧٢٣٠، ٧٣٦٧.

بێیه، هاوهلانیس و تیان: چۆن برۆین بۆ مینا، له کاتی کدا چۆکی که سیکمان تکه تکیستی^(١)! جا نهو هسهیهیان گهیشتهوه به پیغه مبهه ﷺ و فهرمووی: (ئهگهر نهوسام نیستا بوایه هه دیهه نه دههینا^(٢))، ئهگهر له بهر نهوه نه بوایه هه دیهه بێیه (دهمکرد به عومره و) منیش ئیحرامم دهشکاند))، (جابر رضی الله عنه) دهلی: عائیشه رضی الله عنها کهوته چهیزهوه، جا هه موو کارهکانی چهجی کرد، به لام تهوایی بهیتی نه کرد، جابر دهلی: ئینجا که پاک بوویهوه له چهیز تهوایی کرد وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا ﷺ ئایا ئیوه دهرو نهوه به چهجیک و به عومره یه کهوه، منیش تهنها به چهجیکهوه دهگه رپیمه وه؟ جا فهرمانی به عه بدوره حمانی کوری نه بو بهکر رضی الله عنه کرد که له گه لیدا بروات بۆ تهنعیم (لهوئ ئیحرامی به عومره بهست)، ئینجا عومره ی کرد له دوا ی نهجامدانی چهجهکی .

١٦٥٢- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ: كُنَّا مَمْنَعُ عَوَاتِقَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ، فَقَدِمَتِ امْرَأَةٌ فَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ، فَحَدَّثَتْ: أَنَّ أُخْتَهَا كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدْ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً، وَكَانَتْ أُخْتِي مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ، قَالَتْ: كُنَّا نُدَاوِي الْكَلْمَى وَنَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى، فَسَأَلْتُ أُخْتِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: هَلْ عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ؟ قَالَ: لِيُلبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا، وَلِتَشْهَدَ الْخَيْرَ، وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ.. فَلَمَّا قَدِمَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ رضی الله عنها سَأَلَتْهَا -أَوْ قَالَتْ: سَأَلَتْهَا- فَقَالَتْ: وَكَانَتْ لَا تَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَالَتْ: يَاي. فَقُلْنَا: أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، يَاي. فَقَالَ: لِيُخْرِجِ الْعَوَاتِقُ

^١ واته: له بهر نهوه ی له ئیحرامدا نه بوون پیش پۆشتی بۆ مینا زوو سه رجییی خیزانه کانیان کردوه و ناویان لن دهتکن، نه مه چۆن دهگونجی له گه ل نهجامدانی چهجا.

^٢ واته: نهوه ی نیستا دهیزانم نهوسا بهزانیایه هه دیهه نه دههینا.

ذَوَاتُ الْخُدُورِ - أَوْ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ - وَالْحَيْضُ، فَيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ، وَدَعْوَةُ الْمُسْلِمِينَ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى.. فَقُلْتُ: الْحَائِضُ؟ فَقَالَتْ أَوْ لَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ، وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا؟!

١٦٥٢- چهفصه دهلی: ئیمه کچانمان قهدمغه دهکرد بچنه دمرهوه (بو جهژنهکان)، ئینجا ئافرمتیک هات وله کوشکی بهنی خهلهف دابهزی، ئینجا گپرایهوه که خوشکیکی هاوسهری پیاویک بوو له هاوهلانی پیغه مبهری خوا ﷺ که بیگومان دوانزه غهزای له گهل پیغه مبهری خوادا ﷺ کردبوو، خوشکه کهم له شهش غهزایاندا له گهلیدا بووبوو، (خوشکه کهم) وتی: ئیمه بریندارهکانمان دمرمان دهکرد و سهرپهرشتی نه خوشهکانمان دهکرد، جا خوشکه کهم پرسپاری له پیغه مبهری خوا ﷺ کردبوو و وتبووی: ئایا یهکیک له ئیمه هیچی له سهره عابای نه بیئت و نه چیته دمرهوه بو جهژن؟ فهرمووی: ((با ئافرمتیکی هاوری عابایهکی خوی پیبدات بیدات به سهریدا، وئامادهی چاکه ونزای مسوئلمانان بیئت)) ئینجا کاتی ئومموعه تییه هات ئافرتهکان پرسپاریان لی کردیان وتی: ئیمه پرسپارمان لی کرد- جا ئوممو عه تییه وتی: وه نهو(ئوممو عه تییه) ههرکات ناوی پیغه مبهری خوا ﷺ بهینایه دهیوت: بهو باوکهوه بهفیدای به، ئیمهش وتمان: ئایا له پیغه مبهری خوات ﷺ بیستوووه ئاواو ئاوا بلایت؟ وتی: بهلی، باوگم بهفیدای بیئت . فهرمووی: ((کچانی تازمه پیگه یشتوو کچانی مالهوه - یا کچانی تازمه پیگه یشتوو وکچانی که یبانوی مال - چه یزدارهکانیش ئامادهی چاکه و نزای ئیمانداران ببن، بهلام چه یزدارهکان دووربکه و نهوه له نویژگه)) (چهفصه دهلی): منیش ووتم: چه یزدارهکانیش ئاماده بین ؟ (ئوممو عه تییه) وتی: ئایا ئامادهی وهستانی عهرهفات نابی ئامادهی نهوه و نهوه نابی؟! .

٨٢- بَابُ الْإِهْلَالِ مِنَ الْبَطْحَاءِ، وَغَيْرِهَا لِلْمَكِيِّ وَلِلْحَاجِّ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَنْى

وَسُئِلَ عَطَاءٌ عَنِ الْمَجَاوِرِ يَلْبِي بِالْحَجِّ، قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَلْبِي يَوْمَ التَّزْوِيَةِ إِذَا صَلَّى الظُّهْرَ، وَاسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ. وَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ: قَدِمْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَحْلَلْنَا حَتَّى يَوْمِ التَّزْوِيَةِ وَجَعَلْنَا مَكَّةَ يَظْهَرُ لَبَيْنَا بِالْحَجِّ. وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: عَنْ جَابِرٍ: أَهْلَلْنَا مِنَ الْبَطْحَاءِ. وَقَالَ عُبَيْدُ بْنُ جُرَيْجٍ لِابْنِ عُمَرَ: رَأَيْتَكَ إِذَا كُنْتَ مَكَّةَ أَهَلَ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْهَلَالَ وَلَمْ تُهَلِّ أَنْتَ حَتَّى يَوْمِ التَّزْوِيَةِ. فَقَالَ: لَمْ أَرِ النَّبِيَّ ﷺ يُهَلُّ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ.

٨٢- باسی ئیحرام بهستن به دهج له بهتھا^(١) و غیری

بهتھا بۆ خه لکی مهککه و حاجی دهره وهی مهککه^(٢)

کاتی له مهککه دهرچت بۆ مینا

پرسیار له عهتا کرا دهربارهی کهسی له مهککه دا بیت ئیحرام به دهج ببهستی، (عهتا) وتی: عهبدو لای کوری عومهر ﷺ له رۆژی تهروویهدا^(٣) ئیحرامی دمهست و تهلبیهی دهکرد کاتی نوێزی نیومرۆی دهکرد و سواری و لاخه کهی دهبوو، راست و قنچ دهووستا، وه عهبدوله لیک دهگیریته وه له عهتاوه نهویش له جابیره وه ﷺ دهگیریته وه و دهلی: له گه ل پیغه مبهردا ﷺ هاتینه مهککه^(٤)

^١ بهتھا: شیونکه له مهککه.

^٢ حاجی دهره وهی مهککه: نهو حاجیهی خه لکی مهککه نییه، ئیحرامی به تهمهتوع بهستوه و عومهری کردوه، رۆژی تهروویه له مهککه وه ئیحرام دهبهستیت که دهروات بۆ مینا.

^٣ رۆژی تهروویه: رۆژی هه شتهمی مانگی (ذی الحجة) یه.

^٤ ئیحراممان به دهج بهستوه، وه پیغه مبهردا ﷺ فهرمانی کرد بیشکینن و ئیحرام به عومهر ببهستین، جا ئیحراممان به عومهر بهست و عومهرمان کرد، دواتر ئیحراممان شکاند و هه لال بووین.

(ئیحرامی عومرهمان شکاند)، جا له ئیحرامدا نهبووین تا رۆژی تهروییه، وه لهو رۆژهدا شاری مهککهمان خسته پشتمان و ئیحراممان به هه ج بهست، ئه بو زوبهیر له جابیره وه ﷺ دهگیریته وه دهلی: له بهتحووه ئیحراممان بهست، عوبهیدی کوپی جوهره یج به عهبدو لای کوپی عومهری ﷺ وت: تۆم بینی که له مهککه بوویت، خه لکی که مانگی (ذی الحجة) یان بینی ئیحرامیان بهست، به لام تۆ ئیحرامت نه بهست تا رۆژی تهروییه، عه بدولا وتی: پیغه مبهرم ﷺ نه دی ئیحرام ببهستی تا ولا خه که ی پییه وه هه لئه سایه ته وه.

٨٣- بابُ آيِنَ يُصَلِّي الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ ؟

١٦٥٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْأَزْرَقُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُقَيْعٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ: قُلْتُ: أَخْبَرَنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ آيِنَ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟ قَالَ: مِنِّي. قُلْتُ: فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ؟ قَالَ: بِالْأَبْطَحِ. ثُمَّ قَالَ: افْعَلْ كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ^(١).

٨٣- باسی رۆژی تهروییه نوێژی نیوه رۆ له کوێ دهکری؟

١٦٥٣- عه بدولعه زیزی کوپی پوفه یع دهلی: پرسیارم له ئه نهسی کوپی مالیک ﷺ کرد وتم: هه وائی شتیکم پی بده له پیغه مبهرت ﷺ وهرگرتبیت و تییه گه یشتبیت، پیغه مبهر ﷺ رۆژی تهروییه نوێژی نیوه رۆ و عه سری له کوێ کرد؟ وتی: له مینا، وتم: له رۆژی گه رانه وه له مینا نوێژی عه سری له کوێ کرد؟ وتی: له ئه بهت^(٢)، پاشان وتی: ئه میره کانت چۆن دهکهن تۆش وا بکه.

^١ بروانه: ١٦٥٤، ١٧٦٣.

^٢ أَبْطَح: شوتینیکی فراوانه له تێوان مهککه و مینادا که پیتی دهلێن موجه صه ب. (إرشاد الساري: (١٧٦/٤).

١٦٥٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، سَمِعَ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ: لَقِيتُ أَنَسًا^(١). وَحَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: خَرَجْتُ إِلَى مَنَى يَوْمَ التَّرْوِيَةِ فَلَقِيتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَاهِبًا عَلَى حِمَارٍ، فَقُلْتُ: أَيْنَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ هَذَا الْيَوْمَ الظُّهْرَ؟ فَقَالَ: انْظُرْ حَيْثُ يُصَلِّي أَمْرَاؤُكَ فَصَلِّ^(٢).

١٦٥٤- عهبدولعهزیز دهلی: رۆژی تهرویه له مهککه دهرجووم بو مینا، به نههس ﷺ گهیشتم بهسواری گویدرئیکهوه دهرۆیشت، وتم: لهم رۆزهدها پیغهمبهر ﷺ لهکویدا نوێزی نیومرۆی کرد؟ نههسیش وتی: سهیرکه و سهرنج بده کاربهدهست و نهمیرمکانت له کویدا نوێزیان کرد، تۆش لهویدا نوێز بکه.

٨٤- بَابُ الصَّلَاةِ بِمَنَى

١٦٥٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنَى رُكْعَتَيْنِ، وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ صَدْرًا مِنْ خِلَافَتِهِ^(٣).

٨٤- باسی نوێزکردن له مینادا

١٦٥٥- عوبهیدولای کوری عهبدولای کوری عومهر له عهبدولای باوکیهوه ﷺ دهگیرپتهوه و دهلی: پیغهمبهری خوا ﷺ له مینادا دوو رکات نوێزی کرد^(١)،

^١ نهه فرمودهیه ئیمام بوخاری به دوو سهههه گپراویهتهوه.

^٢ بروانه: ١٦٥٣.

^٣ بروانه: ١٠٨٢.

هه‌روه‌ها نه‌بو به‌کر و عومه‌ر و عوسمانیش ﷺ له سه‌ره‌تای خیلافه‌ته‌که‌یدا
هه‌ر دوو پکاتیان کردوو ه (له‌ بری چوار پکات).

١٦٥٦- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ الْخُزَاعِيِّ
ﷺ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ -وَنَحْنُ أَكْثَرُ مَا كُنَّا قَطُّ وَآمَنُهُ- مِنْ رَكْعَتَيْنِ^(١).

١٦٥٦- حاریسه‌ی کوری وه‌بی خوزاعی ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مینادا پیشنوێزی
دوو پکاتی بو‌ کردین که‌ هه‌ج کات نه‌ومنده‌ زۆر و بی ترس نه‌بووین.

١٦٥٧- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ ﷺ
رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُمَرَ ﷺ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ تَفَرَّقْتُ بِكُمْ الطَّرُقَ، فَيَا لَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكْعَتَانِ
مُتَقَبِّلَتَانِ^(٢).

١٦٥٧- عه‌بدولا ﷺ ده‌لی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ دوو پکاتم کرد (له‌ مینا)، وه‌
له‌گه‌ل نه‌بو به‌کرده‌ ﷺ دوو پکاتم کرد، وه‌ له‌گه‌ل عومه‌ردا ﷺ دوو پکاتم کرد،
پاشان پێچکه‌کان جی‌او‌ازیان خسته‌ نیوانتان، جا خۆزگه‌ به‌شی من له‌و چوار^(٣)
پکاته‌ دوو پکاتی وهرگیراو ده‌بوو.

^١ واته‌: نوێزی چوار پکاتی کورت کردۆته‌وه‌و به‌ دوو پکات کردووێه‌تی له‌ مینا.

^٢ ب‌پروانه‌: ١٠٨٣.

^٣ ب‌پروانه‌: ١٠٨٤.

^٤ له‌ به‌شی کۆتایی خیلافه‌تی عوسماندا ﷺ له‌ مینا چوار پکاتی ده‌کرد، قسه‌که‌ی عه‌بدولای کوری مه‌سه‌ودیش ﷺ
مه‌به‌ستی نه‌و چوار پکات کردنه‌ی عوسمانه‌ ﷺ.

۸۵- بابُ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ

۱۶۵۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا سَالِمٌ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ -مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ- عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ: شَكَ النَّاسُ يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ، فَبَعَثْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِشَرَابٍ فَشَرِبَهُ^(۱).

۸۵- باسی بهرۆژوو بوونی رۆژی عهرفهه (له عهرفهفاتدا)

۱۶۵۸- نومولفه زل ﷺ دهلی: له رۆژی عهرفهه دا خه لکی گومانیان هه بوو له بهرۆژوو بوونی پیغه مبه ر ﷺ، منیش خواردنه و مبه کم نارد بو پیغه مبه ر ﷺ، ئه ویش خواردیه وه^(۲).

۸۶- بابُ التَّلْبِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ إِذَا غَدَا مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَةَ

۱۶۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَةَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ: كَانَ يَهْلُ مِنْهُ الْمُهْلُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيَكْبُرُ مِنْهُ الْمَكْبَرُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ^(۳).

۸۶- باسی (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) و ئه لاهو ئه کبه ر کردن(ی)

حاجی) که سهر له به یانی له میناوه دهروات به ره و عهرفهه

۱۶۵۹- موحه ممه دی کوپی ئه بو به کری سهقه فی دهگیرپته وه که خوی پرسیار ی له ئه نه سی کوپی مالیک ﷺ کرد کاتی سهر له به یانی ههردووکیان له میناوه

^۱ بروهانه: ۱۶۶۱، ۱۹۸۸، ۵۶۰۴، ۵۶۱۸، ۵۶۳۶.

^۲ رۆژووگرتنی رۆژی عهرفهه بو به کیک له عهرفهه (مهراستی چه ج) دا بیت سونهت نییه، پیغه مبه ریش ﷺ له عهرفهه دا بوو بهرۆژوو نه بوو.

^۳ بروهانه: ۹۷۰.

دمرۆیشتن بۆ عه‌رمفه وتی: ئیوه لهو رۆژمدا له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ چۆن و جێتان ده‌کرد؟ ئه‌نه‌سیش وتی: هه‌مانبوو (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی ده‌کرد و رێگری لێ نه‌ده‌م‌کرا، هه‌شمانبوو ئه‌لاهو ئه‌که‌به‌ری ده‌کرد، ئه‌ویش رێگری لێ نه‌ده‌م‌کرا.

۸۷- بابُ التَّهْجِيرِ بِالرَّوَّاحِ يَوْمَ عَرَفَةَ

۱۶۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ قَالَ: كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ لَا يَخَالِفَ ابْنَ عُمَرَ فِي الْحَجِّ. فَجَاءَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَ عَرَفَةَ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ، فَصَاحَ عِنْدَ سُرَادِقِ الْحَجَّاجِ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُعَصْفَرَةٌ فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ فَقَالَ الرَّوَّاحُ إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ. قَالَ: هَذِهِ السَّاعَةُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أَفِضَ عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخْرُجْ. فَنَزَلَ حَتَّى خَرَجَ الْحَجَّاجُ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي، فَقُلْتُ: إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ فَأَقْصِرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ. فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: صَدَقَ^(۱).

۸۷- باسی په‌له‌کردن له‌پاش نیوه‌رۆوه (له‌ رۆیشتن له

نه‌میره‌وه بۆ عه‌ره‌فات) له‌ رۆژی عه‌ره‌فه‌دا

۱۶۶۰- سالیم وتی: عه‌بدوله‌لیک نامه‌ی نووسی بۆ چه‌ججاج: که له‌کاروباری چه‌جدا پێچه‌وانه‌ی عه‌بدولای کوری عومه‌ر ﷺ نه‌کات، (سالیم ده‌لی): جا ئیبنو عومه‌ر له‌ رۆژی عه‌ره‌فه‌دا هات منیش له‌گه‌ڵیداووم کاتێ نوێزی نیومرۆ بوو بوو، جا له‌لای خێمه‌که‌ی^(۲) چه‌ججاجدا هاواری کرد، چه‌ججاجیش

^۱ ب‌روانه: ۱۶۶۲، ۱۶۶۳.

^۲ (سرادق)، ئین چه‌هر و کرمانی و زانایانی تریش به‌ خێمه و چادر مانایان کردووه. به‌لام عه‌ینی ده‌لی: بریتیه له‌وه‌ی به‌ده‌وری خێمه‌دایه و ده‌رگایه‌کی هه‌یه‌ لێهه‌وه ده‌چیه‌ ژووره‌وه بۆ خێمه‌که، به‌زۆری پادشا گه‌وره‌کان نه‌و کاره ده‌که‌ن هه‌ر ئه‌وان هه‌یانه. إرشاد الساري: ۱۸۱/۴.

هاته دهرموه و عهباو پۆشاکیکی رهنکراو بهعهصفه ری لهبهردا بوو وتی: ئهوه چیه ئهه باوکی عهبدوهره حمان؟ عهبدوولاش وتی: کاتی رۆیشتنه ئهگهر شوین سوننهت دمهکوهی، چهججاج وتی: لهه کاتهده؟ وتی: بهئێ، وتی: چاومریم بکه تا ئاوێک دمهکه بهسهه و لاشه مدها، پاشان دیمه دهر، ئینجا عهبدوولا دابهزی تا چهججاج (خۆی شورده) هاته دهرموه، جا چهججاج له نیوان من و باوکمه دهرپوشت، منیش به چهججاجم وت: ئهگهر شوینکه وتنی سوننهت دهوێ، ئهوه وتاریکی کورت بدهو پهله بکه (لهروپشتن بۆ) وهستانی عهرمه، ئینجا چهججاج ههر سههرنجی عهبدوولای دهدها، که عهبدوولاش ئهوهی بینی وتی: سالییم راست دمهکات.

۸۸- بَابُ الْوُقُوفِ عَلَى الدَّابَّةِ بِرَقَّةَ

۱۶۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ عُمَيْرٍ -مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ- عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ، أَنَّ نَاسًا اخْتَلَفُوا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحٍ لَبَنٍ وَهُوَ وَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ فَشَرِبَهُ^(۱).

۸۸- باسی وهستان له عهرمه به سوارێ و لاههوه

۱۶۶۱- ئومولفه زلی کچی حاریس رضی الله عنه دهئێ: له رۆزی عهرمه دهه کهسانیکێ لا بوو راجیا بوون دهربارهی بهروژوو بوونی پیغه مبهه رضی الله عنه، ههندیکیان وتیان: پیغه مبهه رضی الله عنه بهروژووه، ههندیکیان وتیان: بهروژوو نییه، ئینجا منیش پهرداخێ شیرم بۆ پیغه مبهه رضی الله عنه نارد له کاتی که بهسوار و شتره کهیهوه وهستابوو (له عهرمه)، ئهوهیش خواردیهوه.

^(۱) بروهانه: ۱۶۵۸.

۸۹- بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ بِعَرَفَةَ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا قَاتَتْهُ الصَّلَاةُ مَعَ الْإِمَامِ جَمَعَ بَيْنَهُمَا.
 ۱۶۶۲- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ يُوْسُفَ -عَامَ نَزَلِ بِابْنِ الزُّبَيْرِ ۞ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ ۞: كَيْفَ تَصْنَعُ فِي الْمَوْقِفِ يَوْمَ عَرَفَةَ؟ فَقَالَ سَالِمٌ: إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السَّنَةَ فَهَجِرْ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ عَرَفَةَ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: صَدَقَ، إِنَّهُمْ كَانُوا يَجْمَعُونَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فِي السَّنَةِ. فَقُلْتُ لِسَالِمٍ: أَفَعَلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ۞؟ فَقَالَ سَالِمٌ: وَهَلْ تَتَّبِعُونَ فِي ذَلِكَ إِلَّا سُنَّتَهُ؟^(۱)

۸۹- باسی کوکردنهوهی دوو نویژ (نیوهرو و عهس) له عهرفههه

عهبدوولای کوری عومهر ۞ نهگهر نویژی چهماعهتی لهگهل ئیمامدا لهدهست بجوايه (له عهرفههه) خوی نویژهکانی کو دهمکردهوه (له مالهوه).
 ۱۶۶۲- ئیبنو شیهاب دهلی: سالییم بوئی گپرامهوه که چهججایی کوری یوسف - نهوسالهی هات بو (مهککه بو جهنگ لهگهل) ئیبنو زوبهیردا ۞ - پرسپاری له عهبدوولای کرد ۞: تو چون دمکهیت له ومستانی عهرفههه؟ سالییم وتی: نهگهر شوینکهوتنی سوننهتت دهوی له گهرمهی نیومرو نویژ بکه له عهرفههه، عهبدوولای کوری عومهر ۞ وتی: راست دهلی، بیگومان (هاوهلان) نویژی نیومرو و عهسریان کوذهکردهوه و پیکهوه دمیانکرد، نهوان شوینکهوتنی سوننهت بوون، (ئیبنو شیهاب دهلی: به سالییم وت: ئایا پیغهمبهری خوا ۞ نهمهی کردوه؟ سالییم وتی: مهگهر هاوهلان لهمههه شوین شتیک دمکهون جگه له سوننهتی پیغهمبهر ۞؟)

۹۰- بابُ قَصْرِ الْخُطْبَةِ بِعَرَقَةِ

۱۶۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ كَتَبَ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ يَأْتِمَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْحَجِّ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ عَرَفَةَ جَاءَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ حِينَ رَأَعَتِ الشَّمْسُ -أَوْ زَالَتْ- فَصَاحَ عِنْدَ فُسْطَاطِهِ أَيْنَ هَذَا؟ فَخَرَجَ إِلَيْهِ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: الرُّوَاحُ. فَقَالَ: الْآنَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ أَنْظِرْنِي أَفِيضَ عَلَيَّ مَاءً. فَزَلَّ ابْنُ عُمَرَ ﷺ حَتَّى خَرَجَ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي. فَقُلْتُ: إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ أَنْ تُصِيبَ السَّنَةَ الْيَوْمَ فَأَقْصِرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: صَدَقَ^(۱).

۹۰- باسی کورتکردنه‌وهی وتار له عه‌ره‌مه‌دا^(۲)

۱۶۶۳- سالیمی کوری عه‌بدولاً ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که عه‌بدوله‌لیکی کوری مه‌پوان نامه‌ی نووسی بو‌ چه‌ججاج که له چه‌جدا پابه‌ندی عه‌بدولای کوری عومه‌ر ﷺ بی، ئینجا له رۆژی عه‌ره‌مه‌دا کاتی خۆر له نیوم‌پراستی ئاسمان لایدا‌بوو -یان نیوم‌پرو‌ بوو بوو-، عه‌بدولاً هات و منیش له‌گه‌ئیدا بووم، لای چادره‌که‌ی (چه‌ججاج) دا هاواری کرد ئه‌م کابرایه (چه‌ججاج) له‌کو‌یی‌ه؟ چه‌ججاج‌یش هاته‌دمه‌روه بو‌ لای، عه‌بدولاش وتی: په‌له بکه له رۆیشته‌ندا . حجاج وتی: له‌م کاته‌دا؟ وتی: به‌ئێ، چه‌ججاج وتی: چاو‌م‌په‌یم بکه ئاوێک ده‌که‌م به‌ خو‌مه‌دا، عه‌بدولاش دابه‌زی تا چه‌ججاج هاته‌دمه‌ر، جا چه‌ججاج له‌ نیوان من و باو‌که‌مدا ده‌رو‌یشته‌، منیش وتم: ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێ ئه‌م‌پرو له‌سه‌ر سونه‌ته‌ برپۆی وتاره‌که‌ته کورت بکه‌ره‌وه‌و په‌له بکه له‌مو‌سته‌انی عه‌ره‌مه‌دا، عه‌بدولاً وتی: راست ده‌کاته.

^۱ بر‌وانه: ۱۶۶۰.

^۲ ئه‌م سه‌رباس و ناو‌نیشانه له‌ رپ‌وا‌یه‌تی ئه‌بو زه‌ر و ئه‌بن عه‌سا‌کیردا نییه و نه‌یان‌ه‌ت‌ناوه، به‌لام ئه‌بو زه‌ری هه‌ره‌وی گه‌ی‌را‌ویه‌ته‌وه له‌ هه‌ندێ نو‌سخه‌ی بو‌خاری له‌پاش ئه‌م سه‌رباسه ئه‌مه نو‌وس‌راوه: (قال أبو عبد الله: حديث مالك يذكر هنا، ولكني لا أريد أن أدخل في هذا الجامع معاداً). إرشاد الساري: ۱۶۶۰.

۹۱- بَابُ الْوُقُوفِ بِعَرَفَةَ

۱۶۶۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَبْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ: كُنْتُ أَطْلُبُ بَعِيرًا لِي. وَحَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرُو، سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جَبْرِ، عَنْ أَبِيهِ جَبْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ: أَضَلَلْتُ بَعِيرًا لِي، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَاقِفًا بِعَرَفَةَ، فَقُلْتُ: هَذَا وَاللَّهِ مِنَ الْخُمْسِ، فَمَا شَأْنُهُ هَاهُنَا؟

۹۱- باسی وهستان له عه‌ره‌فه‌دا

۱۶۶۴- موحه‌مه‌دی کو‌ری جو‌به‌یری کو‌ری مو‌تعی‌م له جو‌به‌یری باوکیه‌وه ده‌گیریتیه‌وه ده‌لی: من ده‌گه‌رام به‌شوی‌ن وش‌ترکی خو‌مدا. موحه‌مه‌دی کو‌ری جو‌به‌یر له باوکیه‌وه که جو‌به‌یری کو‌ری مو‌تعی‌مه‌وه ده‌گیریتیه‌وه وتی: وش‌ترکی خو‌م ون‌کردبوو، نینجا له روژی عه‌ره‌فه‌دا رویشتم به‌دوایدا ده‌گه‌رام، جا پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ دی له عه‌ره‌فه‌دا راوستا بوو، وتم: سویند به‌خوا نهم پیاوه (پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) له حومه‌^(۱) (تونده له‌سه‌ر نایینه‌که‌ی) نه‌ی بوچی لی‌رمیه‌؟

۱۶۶۵- حَدَّثَنَا قَزْوَةُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ عُرْوَةُ: كَانَ النَّاسُ يَطُوفُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ عَرَاءً إِلَّا الْخُمْسُ - وَالْخُمْسُ: فُرَيْشٌ وَمَا وَلَدَتْ - وَكَانَتِ الْخُمْسُ يَحْتَسِبُونَ عَلَى النَّاسِ، يُعْطِي الرَّجُلُ الرَّجُلَ الثِّيَابَ يَطُوفُ فِيهَا، وَتُعْطِي الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ الثِّيَابَ تَطُوفُ فِيهَا، فَمَنْ لَمْ يُعْطِهِ الْخُمْسُ طَافَ بِالثِّيَابِ غُرْيَانًا، وَكَانَ يُفِيضُ جَمَاعَهُ النَّاسِ مِنْ عَرَفَاتٍ، وَيُفِيضُ الْخُمْسُ مِنْ جَمْعٍ^(۲). قَالَ: وَأَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي الْخُمْسِ: ﴿لَمْ يَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَكَمَّ النَّاسُ﴾^(۳) البقرة. قَالَ: كَانُوا يُفِيضُونَ مِنْ جَمْعٍ، فَذَفَعُوا إِلَى عَرَفَاتٍ^(۴).

^۱ حومه‌س به‌قوره‌یش ده‌وتری که زۆر توند بوون له‌سه‌ر شوینکه‌وتنی شیوازی چه‌ج کردنی خو‌یان و نایینه‌داری خو‌یان، له‌جیاق وه‌ستان له‌عه‌ره‌فه‌، له‌موزده‌لیقه‌ ده‌وه‌ستان، به‌لام عه‌ره‌به‌کانی تر له‌عه‌ره‌فه‌ ده‌وه‌ستان، که ئیسلام هات نهم عاده‌ته‌ی هه‌لوه‌شاندوه‌وه، هه‌مووان ده‌بن له‌عه‌ره‌فه‌ بوه‌ستن. فتح‌الباری: (۶۵۸/۴).

^۲ سه‌رنج: (ج‌م‌ع) به‌موزده‌لیقه‌ ده‌وتری، چونکه‌ ناده‌م ﷺ له‌وی که‌شتوه‌ به‌هه‌وای خ‌یزانی و ل‌تی نزیک بوته‌وه. إرشاد‌الساری: (۱۸۷/۵).

^۳ بروانه: ۴۵۲۰.

۱۶۶۵- عورپو دەلی: ھەموو خەلکی لە سەردەمی نەفامیدا بەرووتی تەوافیان دەکرد جگە لە حومس -حومسیش ھۆزی قورمیشەو ئەوەی لە ئاھرمتی قورمیشی بووبی، حومسیش بۆ بەدیھێنانی پاداشت ھاوکاری خەلکیان دەکرد، پیاویان پۆشاکێ دەدا بە پیاو تەوافی پێو بکات، ئاھرمتیان پۆشاکێ دەدا بە ئاھرمت تەوافی پێو بکات، جا ھەرکەس حومس پۆشاکێ پێنەدا بە رووتی تەوافی بەیتی دەکرد، ھەموو خەلکەکە لە عەرپەتەو دەگەرانیو (بۆ مینا)، بەلام حومس لە موزدەلیفەو دەگەرانیو، (ھیشام) دەلی: باوکم بۆی گێرانیو لە عانیشەو ۱۶۶۶ وتی: ئەم ئایەتە پیرۆزە (لە پاشان بگەرینیو لەو شوێنەو خەلکی لیی دەگەرپیتەو)، دەربارەو حومس داہەزی، عورپو (یان عانیشە) دەلی: حومس لە موزدەلیفەو دەگەرانیو (بۆ مینا)، بەلام نێردران بۆ عەرپەت (لەویو بگەرینیو بۆ مینا).

۹۲- بَابُ السَّيْرِ إِذَا دَفَعَ مِنْ عَرَقَةٍ

۱۶۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ أَسَامَةَ وَأَنَا جَالِسٌ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسِيرُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حِينَ دَفَعَ؟ قَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَتَقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ. قَالَ هِشَامٌ: وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَتَقِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: فَجْوَةٌ: مُتَّسِعٌ، وَالْجَمْعُ فَجَوَاتٌ وَفَجَاءٌ، وَكَذَلِكَ رَكُوعٌ وَرِكَاءٌ. ﴿مَنْصَاصٌ﴾ ص، لَيْسَ حِينَ فِرَارٍ^(۱).

۹۲- باسی شیوەی روشتن کاتی گەرانیو لە عەرپە

۱۶۶۶- ھیشامی کورێ عورپو لە باوکیو دەگێرپیتەو و دەلی: من دانیشتبوو پرسیار لە ئوسامە کرا: پێغەمبەری خوا ﷺ لە حەجی مائناواییدا چۆن

^۱ پڕوانە: ۲۹۹۹، ۴۴۱۳.

دمرۆیشت کاتی گه پرایه وه (له عهرمهفات)؟ (ئوسامه) وتی: مام نیومند دمرۆیشت، به لام نه گهر پیشی چۆل بوايه زۆر به خیرایی دمرۆیشت، هیشام دهلی: (النَّص) له (العَنَق) خیراتره، نه بوعه بدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: (فَجَوَّة): دمرهفت و چۆلییه، کوی (فَجَوَّة): (فَجَوَاتٌ وَفِجَاءٌ)، وَهَكَذَا (رَكْوَةٌ وَرِكَاءٌ)، ﴿مَنَاصُ﴾: کاتی هه لهاتن نییه.

۹۳- بابُ النُّزُولِ بَيْنَ عَرَقَةٍ وَجَمْعٍ

۱۶۶۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم حِينَ أَقَاضَ مِنْ عَرَقَةٍ مَالَ إِلَى الشُّعْبِ فَقَضَى حَاجَتَهُ، فَتَوَضَّأَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُصَلِّي؟ فَقَالَ: «الصَّلَاةُ أَمَامَكَ»^(۱).

۹۳- باسی دابهزین له نیوان عهرمهفه و موزده لیهفه دا

۱۶۶۷- ئوسامه ی کوری زهید رضي الله عنه ده گهریتیه وه که پیغه مبهه صلى الله عليه وسلم کاتی له عهرمهفه گه پرایه وه، لایدایه لای شیوه که وه دمستی به ئاوگه یاندو دهستنویزی گرت، پیم وت: نه ی پیغه مبهه ری خوا صلى الله عليه وسلم نویژ ده که ی؟ فه رمووی: نویژ له پیشته وهیه (له موزده لیهفه ده کری).

۱۶۶۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، غَيْرَ أَنَّهُ يَمُرُّ بِالشُّعْبِ الَّذِي أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَيَدْخُلُ فَيَنْتَفِضُ وَيَتَوَضَّأُ، وَلَا يُصَلِّي حَتَّى يُصَلِّيَ بِجَمْعٍ.

۱۶۶۸- نافع ده‌لئ: عه‌بدولای کوری عومهر ﷺ نو‌یژی نیواره و عیشای له موزده‌لیفه^(۱) کۆده‌کرده‌وه، به‌لام به‌لای نه‌و شیوه‌دا دم‌رۆ‌یشت که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆی رۆ‌یشت، ده‌ستی به‌ ئاو ده‌گه‌یان‌دو ده‌ست‌نو‌یژی ده‌گرت، به‌لام نو‌یژی نه‌ده‌کرد تا له موزده‌لیفه ده‌یکرد.

۱۶۶۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ - مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: رَدِفْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَاقَاتٍ، فَلَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشَّعْبَ الْأَيْسَرَ الَّذِي دُونَ الْمُزْدَلِفَةِ أَتَاخَ فَبَالَ ثُمَّ جَاءَ، فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ الْوُضُوءَ، فَتَوَضَّأَ وَضُوءًا خَفِيفًا، فَقُلْتُ: الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الصَّلَاةُ أَمَامَكَ.. فَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ، فَصَلَّى، ثُمَّ رَدِفَ الْفَضْلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَدَاةَ جَمْعٍ^(۲).

۱۶۶۹- ئوسامه‌ی کوری زه‌ید ﷺ ده‌لئ: له عه‌ره‌فات‌ه‌وه له‌پاشکۆی پی‌غه‌مبه‌ری خوادا ﷺ سوار بووبووم، ئینجا کاتی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ گه‌یشته‌ شیوه‌که‌ی لای چه‌پی نزیک موزده‌لیفه، وشتره‌که‌ی خوس داو و میزی کرد، پاشان هاته‌وه، منیش ناوی ده‌ست‌نو‌یژم کرد به‌ده‌ستیدا و ده‌ست‌نو‌یژیکی سوکه‌له‌ی گرت، ئینجا وتم: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نو‌یژ ده‌که‌یت؟ هه‌رمو‌وی: ((نو‌یژ له‌پێ‌شته‌وه‌یه))، جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سواری وشتره‌که‌ی بوو تا گه‌شته موزده‌لیفه و نو‌یژی کرد، پاشان هه‌زل سهر له‌به‌یانی رۆ‌ژی یه‌که‌می جه‌ژن له‌ پاشکۆی پی‌غه‌مبه‌ری خوادا ﷺ سوار بوو.

^۱ له موزده‌لیفه که به عه‌ره‌بی پتی ده‌لئین: (جمع).

^۲ به‌روانه: ۱۳۹.

۱۶۷۰- قَالَ كُرَيْبٌ: فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، عَنِ الْفَضْلِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى بَلَغَ الْجَمْرَةَ^(۱).

۱۶۷۰- کورمیب دهلی: عهبدولای کوری عهباس رضي الله عنه له فهزلهوه گێراپیهوه که وتی: که پیغه مبهری خوا ﷺ بهردهوام (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) دهوت، ههتا گه یشته جه مره^(۲) (ی عهقه بهو بهردبارانی کرد).

۹۴- بَابُ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ بِالسَّكِينَةِ عِنْدَ الْإِقَاضَةِ، وَإِشَارَتِهِ إِلَيْهِمْ بِالسَّوْطِ

۱۶۷۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُوَيْدٍ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو -مَوْلَى الْمُطَّلِبِ- أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ -مَوْلَى وَالِئَةَ الْكُوفِيِّ- حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَسَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَرَاءَهُ زَجْرًا شَدِيدًا وَصَوْتًا لِلإِبِلِ، فَأَشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِضَاعِ. أَوْضَعُوا: أَسْرِعُوا، ﴿خَلَّالَكُمْ﴾^(۱۷) التَّوْبَةَ.

مِنْ التَّخَلُّلِ: بَيْنَكُمْ، ﴿وَفَجَرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا﴾^(۳۲) الْكَهْفِ، بَيْنَهُمَا.

۹۴- باسی فهрман پێکردنی پیغه مبهر ﷺ له کاتی

گه رانهوه له عهرفهفات به له سهرخۆیی، به

قه مچییه کهش ئاماژهی کرد بۆیان (له سهرخۆ بن)

۱۶۷۱- عهبدولای کوری عهباس رضي الله عنه دهگێڕێتهوه: که نهو له رۆژی عهرفهفدا لهگهڵ پیغه مبهردا ﷺ گه رانهوه (له عهرفهفات به بۆ موزده لیفه)، جا پیغه مبهر

^۱ بروانه: ۱۵۴۴.

^۲ له کوردیدا پێی دهڵێن: شهیتانی گهوره، مه بهستی پێی بهرده گهوره که یانه که له رۆژی یه کهمدا په جم ده کړیت.

ﷺ له‌دوای خۆیه‌وه گویێ له‌ دهنگی لیخوړینیکی به‌په‌له‌وه و دهنکه‌دهنگ و
پیاکیشانی و شتره‌کان بوو، ئه‌ویش به‌قامچییه‌که‌ی ئاماژه‌ی بو‌ کردن و فه‌رمووی:
(ئهی خه‌لکینه له‌سه‌رخۆین، دلنیا‌بن چاکه له‌به‌په‌له رو‌یشتندا نییه))،
(أَوْصُوا) واته: په‌له‌یان کرد، ﴿خَلَقَكُمْ﴾ (١٧)، واته: درز خستنه نیوانتان.
﴿وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا﴾ (٢٢) واته: له نیوانیاندا (هه‌لمانه‌قولا‌ندوه).

٩٠- بابُ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ بِالْمُزْدَلِفَةِ

١٦٧٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ
أَسَمَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ، فَزَلَّ الشَّعْبُ، قَبَالَ،
ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ. فَقُلْتُ لَهُ: الصَّلَاةُ؟ فَقَالَ: «الصَّلَاةُ أَمَامَكَ». فَجَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ،
فَتَوَضَّأَ، فَاسْبَغَ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى الْمَغْرِبَ، ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ، ثُمَّ
أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا^(١).

٩٠- باسی کو‌کردنه‌وه له نیوان دوو نو‌یژدا (مه‌غریب و عیشا) له موزده‌لیفه

١٦٧٢- کورمیب له نوسامه‌ی کورێ زه‌یده‌وه رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که لێی بیستوه
ده‌یوت: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له عه‌ره‌فه گه‌راپه‌وه‌و لایداپه شیوه‌که و میزی کرد،
پاشان ده‌ستنو‌یژی گرت به‌خیرایی ئه‌ندامه‌کانی یه‌که‌جار شو‌ری، منیش پێم وت:
نو‌یژ ده‌که‌یت؟ فه‌رمووی: ((نو‌یژ له پێشته‌ومیه))، ئینجا هات بو‌ موزده‌لیفه‌و
ده‌ستنو‌یژی گرت به‌ چاکی، پاشان قامه‌تی نو‌یژ گراو نو‌یژی مه‌غریبی کرد،

پاشان هه‌رکه‌سه‌و و شتره‌که‌ی خوسدا له‌و حی‌گه‌ی لی‌ی دانیشتبوو، پاشان قامه‌تی نو‌یزکراو پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نو‌یزی (عی‌شای) کرد، وه له نی‌وان نو‌یزی مه‌غریب و عیشادا هی‌ج نو‌یزیکی نه‌کرد.

٩٦- بَابُ مَنْ جَمَعَ بَيْنَهُمَا وَلَمْ يَتَطَوَّعْ

١٦٧٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بِإِقَامَةٍ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا، وَلَا عَلَى إِثْرِ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا^(١).

٩٦- باسی کو‌کردنه‌وه‌ی دوو نو‌یز و نه‌کردنی نو‌یزی سوننه‌ت له نی‌وانیاندا

١٦٧٣- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له موزده‌لیفه نو‌یزی ئی‌واره و عیشای پی‌که‌وه کرد، هه‌ر نو‌یزیکیان به‌قامه‌تیکی تایبه‌ت به‌خوی، نو‌یزی سوننه‌تیشی نه‌ له نی‌وانداو نه‌ له باش هی‌جیان‌ه‌وه نه‌کرد.

١٦٧٤- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْخَطَمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَمَعَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ^(٢).

١٦٧٤- نه‌بو نه‌یوبی ئه‌نصار‌ی ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له چه‌جی مالتاوا‌ییدا نو‌یزی ئی‌واره‌و عیشای پی‌که‌وه کو‌کرد‌ه‌وه له موزده‌لیفه.

^١ ب‌روانه: ١٠٩١.

^٢ ب‌روانه: ٤٤١٤.

٩٧- بَابُ مَنْ أَذِنَ وَأَقَامَ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا

١٦٧٥- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ: حَجَّ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ، فَأَتَيْنَا الْمُرْدَلِفَةَ حِينَ الْأَذَانِ بِالْعَتَمَةِ، أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ، فَأَمَرَ رَجُلًا، فَأَذَّنَ وَأَقَامَ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ، وَصَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ دَعَا بِعَشَائِهِ فَتَعَشَّى، ثُمَّ أَمَرَ - أَرَى رَجُلًا - فَأَذَّنَ وَأَقَامَ - قَالَ عَمْرُو: لَا أَعْلَمُ الشَّكَّ إِلَّا مِنْ زُهَيْرٍ - ثُمَّ صَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ إِلَّا هَذِهِ الصَّلَاةَ، فِي هَذَا الْمَكَانِ، مِنْ هَذَا الْيَوْمِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: هُمَا صَلَاتَانِ تُحَوَّلَانِ عَنْ وَفْتِهِمَا: صَلَاةُ الْمَغْرِبِ بَعْدَ مَا يَأْتِي النَّاسُ الْمُرْدَلِفَةَ، وَالْفَجْرِ حِينَ يَبْزُعُ الْفَجْرُ. قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ^(١).

٩٧- باسی ئەو کە سەمی بانگی دا و قامەتی کرد

بۆ هەریەک لە دوو نوێژی (کۆکراوە)کە

١٦٧٥- عەبدوڕەحمانی کوری یەزید دەلی: عەبدوڵا ﷺ حەجی کرد، کاتی بانگی عیша، یان نزیك ئەو کاتە، گەشتینە موزدەلیفە، عەبدوڵا فەرمانی کرد بە پیاوی بانگی دا و قامەتی کرد، پاشان عەبدوڵا نوێژی ئیوارە (بۆمان)، دواى ئەو دوو پکات نوێژی کرد، ئینجا داواى نانی ئیوارەى کرد و نانی خوارد، پاشان فەرمانی کرد - وایانم بە پیاویک - بانگی داو قامەتی کرد. - عەمر^(٢) وتی: وایانم گومانەکە^(٣) لەکەسەووە بیّت جگە لەزۆهەر - پاشان عەبدوڵا دوو پکات نوێژی عیشای کرد، ئینجا (نوێژی بەیانی کرد) کاتی سپێدە^(٤) هەڵهات، عەبدوڵا

^١ پڕوانە: ١٦٨٢، ١٦٨٣.

^٢ عەمر کوری خالی مامۆستای بوخارییە، یەکیکە لەوانەى ئەم فەرموودەى گیراوەتەو.

^٣ کە لە فەرموودەکەدا هاتوووە دەلی: (وایانم فەرمانی کرد بە پیاوی).

^٤ سپێدە: بەو ڕووناکیە دەلێن کە هەڵهات نوێژی بەیانی دەبیّت، وە کەناری ئاسمان ڕۆشن دەکاتەو.

وتی: بئگومان پیغه مبهری خودا ﷺ نا لهم کاته دا و لهم جیگا و لهم رۆژمدا جگه لهم نوێژهی نه ده کرد، عه بدولا وتی: ئهم دوو نوێژه له کاتی خویان لادراون (لهم جیگه یه دا)، نوێژی مه غریب دواي ئه وهی خه لک دینه موزده لیفه (له کاتی عیشادا ده کری)، نوێژی به یانیش کاتی سپیده هه لدی (واته: که میک زووتر)، عه بدولا وتی: پیغه مبهرم ﷺ دی وای ده کرد (ئهم دوو نوێژهی لهم دوو کاته دا ده کرد).

٩٨- بَابُ مَنْ قَدَّمَ ضَعْفَةَ أَهْلِهِ بِلَيْلٍ، فَيَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَيَدْعُونَ وَيُقَدِّمُ إِذَا غَابَ الْقَمَرُ

١٦٧٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ سَالِمٌ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُقَدِّمُ ضَعْفَةَ أَهْلِهِ، فَيَقِفُونَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِلَيْلٍ، فَيَذْكُرُونَ اللَّهَ مَا بَدَأَ لَهُمْ، ثُمَّ يَرْجِعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْإِمَامُ، وَقَبْلَ أَنْ يَدْفَعَ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدُمُ مِنِّي لِصَلَاةِ الْفَجْرِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدُمُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوْا الْجَمْرَةَ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ أَرْخَصَ فِي أَوَّلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

٩٨- باسی ئه وهی لاوازه کانی خاوخیزانی به شه و که مانگ دیار نه ما له پیشه وه ده نیڕی، ئینجا له موزده لیفه ده وهستن و دوعا ده کهن

١٦٧٦- سالییم ده لی: عه بدوللای کوری عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ئه وانهی له خاوخیزانی پیر و لاواز بوون، به شه و پیشی ده خستن و ده رۆیشتن، ئینجا شه و له مه شه ره ولحه رام له موزده لیفه ده وهستن، ئه وهنده ی بۆیان بکرایه یادی خودایان ده کرد، پاشان ده که پرانه وه (بۆ مینا) پیش ئه وهی ئیمام (له موزده لیفه) به وستن و به روات (بۆ

مینا)، جا هه‌یانبوو بو نوێزی به‌یانی ده‌گه‌یشته مینا، وه هه‌یانبوو دواى ئه‌وه ده‌گه‌یشت، هه‌ر که بگه‌یشتنایه جه‌رمیان به‌ردباران ده‌کرد، وه عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌یوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم مۆله‌تی ئه‌مانه‌ی داوه.

١٦٧٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم مِنْ جَمْعٍ بَلِيلٍ ^(١).

١٦٧٧- عه‌بدوڵای کورێ عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم به‌ شه‌و منی له‌ موزده‌لیفه‌وه نارد (بو ره‌جمی شه‌یتان).

١٦٧٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: أَنَا مِمَّنْ قَدَّمَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم لَيْلَةَ الْمُرْزَلِقَةِ فِي صَعْفَةِ أَهْلِهِ ^(٢).

١٦٧٨- عوبه‌بدوڵای کورێ ئه‌بی یه‌زید ده‌لی: له‌ عه‌بدوڵای کورێ عه‌باسی رضی اللہ عنہ بیست ده‌یوت: (من له‌و لاواز و په‌ککه‌وتانه‌ی که‌سوکاری پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم بووم که‌ شه‌و له‌ موزده‌لیفه‌وه پی‌شتر ناردنی).

١٦٧٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ -مَوْلَى أَسمَاءَ- عَنْ أَسمَاءَ أَنَّهَا نَزَلَتْ لَيْلَةَ جَمْعٍ عِنْدَ الْمُرْزَلِقَةِ، فَقَامَتْ تُصَلِّي، فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: يَا بُنَيَّ، هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: لَا. فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَتْ: فَارْتَحِلُوا. فَارْتَحَلْنَا، وَمَضَيْنَا حَتَّى رَمَتِ الْجَمْرَةَ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَصَلَّتِ الصُّبْحَ فِي مَنْزِلِهَا. فَقُلْتُ لَهَا يَا: هُنْتَاهُ، مَا أَرَانَا إِلَّا قَدْ غَلَسْنَا. قَالَتْ: يَا بُنَيَّ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَذِنَ لِلظُّعْنِ ^(٣).

^١ ب‌روانه: ١٦٧٨، ١٨٥٦.

^٢ ب‌روانه: ١٦٧٧.

^٣ ب‌روانه: ١٢٩١.

١٦٧٩- عهبدوولای - نازادکراوی نه سما- له نه سمائهوه ﷺ گپراههوه که نه سما شهوی جهژن له موزدهلیفه دابهزی، نینجا ههستا نوپزی دهکرد، ماومیهک نوپزی کرد، پاشان وتی: کورمهکه م نایا مانگ ناوا بوو؟ وتم: نهخیر، نینجا ماومیهکی تر نوپزی کرد، پاشان وتی: نایا مانگ ناوا بوو؟ وتم: بهئی، وتی: سواری ولاحهکانتان بن، نیمهش سواری ولاحهکانتان بووین و روپشتین، ههتا نه سما جهمرهه عهقهه بهردباران کرد، پاشان گهراپهوه نوپزی بهیانی له شوینی خوئی (له مینا) کرد، منیش پیم وت: نهی ئافرمت وایزانه له شهودا هاتووین (پیشکهوتین و زوو بوو) نه سما وتی: نهی کورمهکه پینغه مبهری خوا ﷺ رینگهه داوه بو ئافرمتان (شهوه له موزدهلیفه نه میننهوه).

١٦٨٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ -هُوَ: ابْنُ الْقَاسِمِ-، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: اسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةَ جَمْعٍ -وَكَانَتْ ثَقِيلَةً ثَبُطَةً- فَأَذِنَ لَهَا^(١).

١٦٨٠- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهئی: سهوده له شهوی موزدهلیفه دا مولهتی له پینغه مبهر ﷺ خواست چونکه ئافرمتیکی گه ورهه قورسی هیواش بوو له روپشتندا، بویه پینغه مبهر ﷺ مولهتی پیدا.

١٦٨١- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: نَزَلْنَا الْمَرْدَلِفَةَ، فَاسْتَأْذَنْتِ النَّبِيَّ ﷺ سَوْدَةُ أَنْ تَدْفَعَ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، -وَكَانَتْ امْرَأَةً بَطِيئَةً-، فَأَذِنَ لَهَا، فَدَفَعَتْ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، وَأَقَمْنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا نَحْنُ، ثُمَّ دَفَعْنَا بِدَفْعِهِ، فَلَأَن أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ^(١).

^١ بیروانه: ١٦٨١.

^٢ بیروانه: ١٦٨٠.

١٦٨١- عائیشه رضی اللہ عنہا وتی: له موزدهلیفه دابه‌زین، ئینجا سه‌وده مؤله‌تی له پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم خواست که پیش قهرمبالغی خه‌لک بروات نه‌و نافرمتیکی هیواش بوو له رۆشتندا، پیغه‌مبهریش صلی اللہ علیہ وسلم مؤله‌تی پێدا، نه‌ویش پیش قهرمبالغی خه‌لک رۆشت، به‌لام ئیمه‌ ماینه‌وه تا رۆژمان کرده‌وه، نه‌وسا ئیمه‌ش له‌گه‌ل پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم رۆشتین، خو نه‌گهر منیش مؤله‌تم له پیغه‌مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بخواستبایه‌ چۆن سه‌وده مؤله‌تی خواست، له هه‌موو خو‌شیه‌ک له‌لام خو‌ستر بوو.

٩٩- بابُ منی یُصلّی الفجرَ جَمْعٌ؟

١٦٨٢- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَارَةُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم صَلَّى صَلَاةً يَغْيِرُ مِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ: جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، وَصَلَّى الْفَجْرَ قَبْلَ مِيقَاتِهَا^(١).

٩٩- باسی که‌ی نوێژی به‌یانی ده‌کریت له موزدهلیفه؟

١٦٨٢- عه‌بدولا رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبهرم صلی اللہ علیہ وسلم نه‌دیوه نوێژیک بکات له‌کاتی خویدا نه‌بیت، جگه‌ له دوو نوێژ: نوێژی مه‌غریب و عیشای به‌یه‌که‌وه کو‌کرده‌وه^(٢)، وه نوێژی به‌یانی پێش کاته‌که‌ی کرد (له موزدهلیفه).

١٦٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ إِلَى مَكَّةَ، ثُمَّ قَدِمْنَا جَمْعًا، فَصَلَّى الصَّلَاتَيْنِ، كُلَّ صَلَاةٍ وَحْدَهَا بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَالْعِشَاءَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى الْفَجْرَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ -قَائِلٌ يَقُولُ: طَلَعَ

^١ بره‌انه: ١٦٧٥.

^٢ کو‌یکردنه‌وه و له‌کاتی عیشادا کردنی.

الْفَجْرِ. وَقَائِلٌ يَقُولُ: لَمْ يَطْلُعِ الْفَجْرُ- ثُمَّ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ حَوَّلَتَا عَنْ وَقْتِهِمَا فِي هَذَا الْمَكَانِ: الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، فَلَا يَقْدُمُ النَّاسُ جَمْعًا حَتَّى يُعْتَمُوا، وَصَلَاةَ الْفَجْرِ هَذِهِ السَّاعَةَ.. ثُمَّ وَقَفَ حَتَّى أَسْفَرَ، ثُمَّ قَالَ: لَوْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَقَاضَ الْآنَ أَصَابَ السُّنَّةَ. فَمَا أَذْرِي أَقَوْلُهُ كَانَ أَسْرَعَ أَمْ دَفَعَ عُثْمَانُ ﷺ، فَلَمْ يَزَلْ يَلْبِي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ^(١).

١٦٨٣- عهبدوهره حمانی کوری یه زید دهلی: له گهه له عهبدوولادا ﷺ رویشین بو مهککه، پاشان رویشینه موزدهلیفه، ئینجا دوو نویژی کرد، هه ر نویژه ی بهبانگ و قامهتیک، نان خواردنی ئیوارهشیان له نیواندا بوو، پاشان نویژی بهیانی کرد کاتی سپیده بهیان ههلهات یهکیک دمیوت: سپیده بهیان ههلهاتوو، یهکیک دمیوت: سپیده بهیان ههلهاتوو، - پاشان عهبدوولا وتی: بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((بهراستی ئهم دوو نویژه: مهغریب و عیسا له کاتهکانی خویمان لادراون لهم شوینهدا (له موزدهلیفه)، ئینجا خهئک (حاجییان) نایه ن بو موزدهلیفه تا تاریکیان بهسهردا نهیهت، نویژی بهیانیش ئا لهم کاتهدایه))، پاشان (له موزدهلیفه) وهستا تا دنیا پرووناک بوو، پاشان وتی: ئه گهر پیسهوای ئیمانداران^(٢) ئا ئیستا بروات (بو مینا) لهسهر سوننهت رویشتوو، (عهبدوهره حمان) دهلی: جا نازانم وتهکه ی عهبدوولا خیراتر بوو یان رویشتنهکه ی عوسمان ﷺ، ئیتر بهردهوام عهبدوولا (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی دهوت، ههتا روژی یهکه می جهژن جهمره ی عهقه به ی بهردباران کرد.

^١ بروانه: ١٦٧٥.

^٢ مه بهستی عوسمانی کوری عهقفان بوو ﷺ.

١٠٠- باب: مَتَى يُدْفَعُ مِنْ جَمْعٍ

١٦٨٤- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ يَقُولُ: شَهِدْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَلَّى بِجَمْعِ الصُّبْحِ، ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا لَا يُفِيضُونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَقُولُونَ: أَشْرُقَ نَبِيرُ. وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالَفَهُمْ، ثُمَّ أَقَاصَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ ^(١).

١٠٠- باسی کهی (حاجی) له موزدهلیفه دهروڼ

١٦٨٤- عه مری کورپی مهیمون دهلی: عومه رم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دی نوږزی بهیانی له موزدهلیفه کرد، پاشان راوستا و وتی: بیگومان بتهپرستهکان جاران له موزدهلیفه نه دهروښتن تا خوړ هه لئه هاتبايه، وه دهیانوت خوړ گزنگ بده له سهیر ^(٢). به لام پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیچه وانهی نهوانی کرد، پاشان پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له موزدهلیفه دهروښتن پیش نهوهی خوړ هه لیبیت .

١٠١- بابُ التَّلْبِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ غَدَاةَ النَّحْرِ، حِينَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ، وَالْإِرْتِدَافِ فِي السَّيْرِ

١٦٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضُّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْدَفَ الْفَضْلَ، فَأَخْبَرَ الْفَضْلُ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ ^(٣).

^١ بروانه: ٣٨٢٨.

^٢ تَبِير: چیا به کی گه ورهیه له موزدهلیفه که دهچی بو مینا لای چه پته وهیه و دهچیت بو عه په فات لای راسته وهیه.

^٣ بروانه: ١٥٤٤.

١٠١- باسی (لَبَّيْكَ) و ئەڵاهو ئەكبر كردنی كاتی ره‌جمی شه‌یتان له‌به‌یانی جه‌ژندا و سوارکردنی منداڵ له پاشكویدا له‌كاتی رویشتندا

١٦٨٥- عه‌بدوڵای كورپی عه‌باس (ع) ده‌گیرێته‌وه: كه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌زلی له‌ پاشكویدا سوار کردبوو، فه‌زلێش گیرایه‌وه كه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌رده‌وام (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی ده‌وت تا میله‌ گه‌وره‌كه‌ (جه‌مه‌ره‌) ی ره‌جم کرد.

١٦٨٦-١٦٨٧- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ الْأَيْلِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبيدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ع)، أَنَّ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (ع) كَانَ رَدَفَ النَّبِيِّ (ﷺ) مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ، ثُمَّ أَرَدَفَ الْقُضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مَنَى -قَالَ:- فَكَلَاهُمَا قَالَا: لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ (ﷺ) يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ^(١).

١٦٨٦-١٦٨٧- عوبه‌یدوڵای كورپی عه‌بدوڵا گیرایه‌وه له‌ عه‌بدوڵای كورپی عه‌باسه‌وه (ع) وتی: ئوسامه‌ی كورپی زمید (ع) له‌ پاشكوێ پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بوو له‌ عه‌ره‌فه‌وه‌ هه‌تا موزده‌لیفه‌، پاشان له‌ موزده‌لیفه‌ هه‌تا مینا فه‌زلی خسته‌ پاشكوێ خوێ، (عه‌بدوڵا) وتی: جا هه‌ردووکیان (ئوسامه‌ و فه‌زل) وتیان: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌رده‌وام (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی ده‌وت هه‌تا ره‌جمی جه‌مه‌ر متولعه‌قه‌به‌ی کرد^(٢).

^١ بروانه: ١٥٤٣، ١٥٤٤.

^٢ له‌كوردیه‌واریدا پێی ده‌لێن: شه‌یتانی گه‌وره‌، میلیکی گه‌وره‌یه‌.

۱۰۲- باب: ﴿مَنْ تَمَنَعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ مَنْ لَمْ يَحِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ

وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ ﴿١٦٦﴾ البقرة.

۱۶۸۸- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا النَّضْرُ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو جَمْرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ الْمُنْعَةِ، فَأَمَرَنِي بِهَا، وَسَأَلْتُهُ عَنِ الْهَدْيِ، فَقَالَ: فِيهَا جَزُورٌ أَوْ بَقَرَةٌ أَوْ شَاةٌ أَوْ شِرْكٌ فِي دَمٍ. قَالَ: وَكَأَنَّ نَاسًا كَرِهُوهَا، فَنِمْتُ فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ إِنْسَانًا يُنَادِي: حَجٌّ مَبْرُورٌ، وَمُنْعَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ. فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه فَحَدَّثْتُهُ، فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ رضي الله عنه.

قَالَ: وَقَالَ آدَمُ وَوَهَبُ بْنُ جَرِيرٍ وَغُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ: عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ، وَحَجٌّ مَبْرُورٌ^(۱).

۱۰۲- باسیک: (جا ئەو کەسەى بەهرەمەند بوو لە بەجێهێنانى عومرە تا کاتى حەج، ئەوە چى بۆ هەڵسورا لە قوربانى (بیكات)، وە ئەگەر یەکێک نەیبوو با سێ رۆژ بەرۆژوو بێ لە کاتى حەجدا، حەوت رۆژیش کاتیک گەرانەو، ئەمە دەبیته دە رۆژى تەواو، ئەمە بۆ کەسێکە کە (خۆى) و کەسوکارى دانیشتوو دەرۆبەرى (مسجد الحرام) نەبێ)

۱۶۸۸- ئەبو جەمرە وتی: دەربارەى مۆتە (ی نیوان عومرە و حەج) پرسیارم لە عەبدولای کورێ عەباس رضي الله عنه کرد، ئەویش فەرمانى پێکردم بەئەنجامدانى، وە پرسیارى نازەلى دیاریم لى کرد وتی: لە مۆتەدا (ئەم نازەلە دروستە سەر بېردرین): و شتر یان مانگا یان مەرو بزن یان بەشداربوون لە سەربراوێکدا (و شتر یان مانگا)، پێدەچوو خەلکانیک مۆتەیان لاپەسەند نەبووبیت، منیش خەوتم

له خه مەدا دیم وهك ئەوه وابوو كه سێك بانگی ده كرد و دمبوت: چه جێكی چاك و عومرپیهكی و مرگراوه، چوو مه لای عەبدولای كورێ عەباس عليه السلام و خه وه كه م بو گێرايه وه، وتی: ئەلأهو ئەكبر ئەمه سوننهتی ئەبولقاسمه عليه السلام.
(نیمای بوخاری) دهلی: ئادهم و وهبی كورێ جهریر و غوندەر گێراویانه ته وه له شوعه وه و توویهتی: عومرپیهكی و مرگراوو چه جێكی چاك ^(١).

١٠٣- بَابُ رُكُوبِ الْبُذْنِ

لِقَوْلِهِ: ﴿وَالْبُذْنُ جَعَلَتْهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَأَذْكُرُوا أَسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ النُّفُوسُ مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٨﴾﴾ الْحَجَّ.

قَالَ مُجَاهِدٌ: سُمِّيَتِ الْبُذْنُ لِبُذْنِهَا. (الْقَانِعُ) السَّائِلُ، وَ (وَالْمُعْتَرُّ): الَّذِي يَغْتَرُّ بِالْبُذْنِ مِنْ غَنِيٍّ أَوْ فَقِيرٍ، وَ (شَعَائِرُ اللَّهِ): اسْتِعْظَامُ الْبُذْنِ وَاسْتِحْسَانُهَا، وَالْعَتِيقُ عَثْقُهُ مِنَ الْجَبَابِرَةِ، وَيُقَالُ: ﴿وَجَبَتْ﴾ ^(٣٧) الْحَجَّ. سَقَطَتْ إِلَى الْأَرْضِ، وَمِنْهُ وَجَبَتِ الشَّمْسُ.

١٠٣- باسی سواربوونی و شترنی قهلهو

به به لگهی ئەم فەرماشتهی خوا (ئەو و شتره گه وره و قهله وانه ی) دمبردرینه مه کهه سهر دمبردرین) ئیمه کردو ومانه ته دروشمی خوا بو ئیوه، له وانه بو ئیوه

^١ له گه ل گێرايه وه که ی به که مدا پاش و پیتشن.

خیر و چاکه ههیه، کهواته (له کاتی کردنیان بهقوربانی) ناوی خویان لهسهر بینن، له کاتیکیدا لهسهر سی پهل و مستاون و دمستی چهپیان بهسراوتهوه^(۱)، جا کاتیکی کهوتنهوه سهر زهوی بهتهنیشدا (که گیانیان دهرچوو)، نهوه له گوشتهکهیان بخوون و دهرخواردی ههزاران و سوالکههرانی بده، نا بهو جووره نهو مالآتانهمان بو ئیوه رام هیناوه تا سوپاسگوزار بن بو خوا، نه گوشتی نهو (قوربانیی)انه نه خوینیان ناگات بهخوا، بهلام نهوهی بهخوا دهگات تهقوا و پاریزگاری ئیوهیه، نا بهو جووره نهو مالآتانهی بو ئیوه رام هیناوه تا خوا بهگهوره بگرن لهسهر نهوهی رینموونی کردوون، وه مژدمش بده بهچاکهکاران).
 مواهید دهلی: نازهلی قوربانی ناوئراوه به (البَدَن) لهبهر قهلهویهکهی، (القَانَعُ): سوالکههر، (وَالْمُعْتَرُ): نهو کهسهی بهدهوری قوربانیهکهدا دهگهریت له دهولههمند و ههزار بهلام داوی ناگات، (شَعَائِرُ اللَّهِ): قوربانی گهوره و قهلهو و بی نوفسانی، (العَتِيقُ): نازادکراو لهدمستی زوورداران و ستهمکاران، وه دهوتری: (وَجَبَتْ) بکهویته سهر زهوی، وه لهو مانایه: (وَجَبَتْ الشَّمْسُ) کاتی خوور تیشکهکهی دهکهویته سهر زهوی.

۱۶۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: ارْكَبْهَا. فَقَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. فَقَالَ: ارْكَبْهَا. قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ. فِي الثَّلَاثَةِ أَوْ فِي الثَّانِيَةِ^(۲).

۱۶۸۹- نهبو هورمهیره ﷺ دهگهریتهوه که پیغههمبهری خوا ﷺ پیاویکی دی وشرتیکی گهورهی داومته بهر و لیی دهخوری، فهرمووی: ((سواری به))، وتی:

^۱ لهبهر نهوهی وشر به پیوه سهردهپردری.

^۲ برپوانه: ۱۷۰۶، ۲۷۵۵، ۶۱۶۰.

وشتری قوربانییه، فهرمووی: ((سواری به))، وتی: وشتری قوربانییه، له‌جاری سییه‌م یان دووهمدا فهرمووی: ((سواری به به‌هیلک بجیت)).

۱۶۹۰- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشُعْبَةُ قَالَا: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: ارْكَبْهَا.. قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: ارْكَبْهَا.. قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: ارْكَبْهَا.. ثَلَاثًا^(۱).

۱۶۹۰- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پی‌اویکی دی وشتریکی گه‌وره‌ی لی ده‌خوری فهرمووی: ((سواری به))، وتی: وشتری قوربانییه، فهرمووی: ((سواری به))، وتی: وشتری قوربانییه، فهرمووی: ((سواری به))، سی‌جار ئه‌مه‌ی فهرموو.

۱۰۴- بَابُ مَنْ سَاقَ الْبُذْنَ مَعَهُ

۱۶۹۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَتَّعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَأَهْدَى فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحَلِيفَةِ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَهْلَ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهْلَ بِالْحَجِّ، فَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى فَسَاقَ الْهَدْيَ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَهْدِ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ، قَالَ لِلنَّاسِ: مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَشَيْءٍ حَرَمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَجَّهُ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلْيَقْصُرْ، وَلْيَخْلِلْ، ثُمَّ لِيَهْلَ بِالْحَجِّ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيُضْمِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ.. فَطَافَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ، وَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ

^۱ بروهانه: ۲۷۵۴، ۶۱۵۹.

شَيْءٍ، ثُمَّ حَبَّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ، وَمَشَى أَرْبَعًا، فَرَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، فَأَنْصَرَفَ فَأَتَى الصَّفَا فَطَافَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ، ثُمَّ لَمْ يَخْلُلْ مِنْ شَيْءٍ حَرَمٍ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ وَنَحَرَ هَذِيهُ يَوْمَ النَّحْرِ، وَأَقَاصَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ حَلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَرَمٍ مِنْهُ، وَفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَهْدَى وَسَاقَ الْهَدْيَ مِنَ النَّاسِ.

١٠٤- باسی ئهو که سهی و شترنی قوربانی (هه دی) له گه‌ل خۆی بردوو

١٦٩١- سالمی کوری عه‌بدولا ده‌لی: عه‌بدولای کوری عومهر ﷺ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ جه‌جی مالتاوا ییدا ته‌مه‌توعی به‌ عومره‌ کرد تا جه‌ج، له‌ زولحو له‌ یفه‌وه هه‌دی له‌ گه‌ل خۆی هی‌نابوو، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌ره‌تا ئی‌حرامی به‌ عومره‌ به‌ست، له‌ پاشان به‌ جه‌ج ئی‌حرامی به‌ست، خه‌ل‌کیش له‌ گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ئه‌م ته‌مه‌توعه‌یان کرد به‌ عومره‌ تا جه‌ج، جا له‌ خه‌ل‌که‌که‌دا هه‌بوو قوربانی بی‌ بوو، له‌ گه‌ل خۆی هی‌نابوو، هه‌شیان‌بوو قوربانی بی‌ نه‌بوو، که پیغه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشه‌ مه‌که‌که به‌ خه‌ل‌که‌که‌ی فه‌رموو: ((کام له‌ ئی‌وه هه‌دی هی‌ناوه، ئه‌وه بی‌گومان هه‌ج شتیک له‌ وانه‌ی به‌ ئی‌حرام لی‌ حه‌رام بوو بی‌، بۆی حه‌ل‌ل نابێ، هه‌تا جه‌جه‌که‌ی ته‌واو نه‌کات، ئه‌و که‌سه‌ش هه‌دی نه‌هی‌ناوه با ته‌وافی به‌یت بکات و ته‌وافی سه‌فا و مه‌روه بکات، وه‌ با سه‌ری کورت بکاته‌وه، ئنجا با ئی‌حرامه‌که‌ی بشکینێ (ئه‌وه‌ی لی‌ حه‌رام بوو بی‌ بۆی حه‌ل‌ل ده‌بی)، له‌ پاشان ئی‌حرام به‌ جه‌ج به‌سته‌ی (که‌ کاتی جه‌ج هات)، ئینجا هه‌رکه‌سه‌ی هه‌دی نه‌بی، ئه‌وه با سی‌ رۆژ له‌ جه‌جا به‌رۆژوو بی‌، حه‌وت رۆژیش کاتی گه‌رایه‌وه بۆ مالی‌ خۆی (نی‌و که‌سوکاری)، جا که‌ گه‌یشه‌ مه‌که‌که بی‌ش هه‌موو شتیک ته‌وافی کرد، ده‌ستی هی‌نا به‌گۆشه‌ی به‌رده‌ ره‌شه‌که‌دا، پاشان سی‌ جار ته‌وافی کرد

به گورگه‌لوفه و چوار جاریش به‌رؤیشتنی ئاسایی، ئینجا که له‌ته‌وائی به‌یت بوویه‌وه، لای مه‌قامه‌وه دوو رِکات نوێزی کرد، پاشان سه‌لامی دایه‌وه و گه‌پایه‌وه و رِوِشت بۆ صه‌فا، حه‌وت جار ته‌وائی صه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، پاشان هه‌یج شتیکی بۆ حه‌لّال نه‌کرا له‌وانه‌ی لێی حه‌رام کرابوو، تا حه‌جه‌که‌ی ته‌واو نه‌کردو رِوِزی یه‌که‌می جه‌ژن هه‌دییه‌کانی سه‌رنه‌بهری و نه‌گه‌پایه‌وه و ته‌وائی نه‌کرد⁽¹⁾، پاشان هه‌رجی لێی حه‌رام کرابوو بۆی حه‌لّال بوو، ئه‌وه‌ی هه‌دی پێبوو له‌گه‌ل خۆی هه‌تا بووی هه‌موویان وه‌ک پێغه‌مبه‌ریان ﷺ کرد.

١٦٩٢- وَعَنْ غُرُوزَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي مَمْتَعِهِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، فَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَهُ، بِمِثْلِ الَّذِي أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

۱۶۹۲- عورپو دهلئ: عائشه رضي الله عنها بوى گيړاوتلوه له پيغهمبرهوه صلى الله عليه وسلم دمربره
تهمهتوع كړدنې به عومړه تا حج، نينجا خه لكيش تهمهتوعيان كړد لهگه ليدا،
بهو شيويهى سالييم له عهبدولاي كورې عومهرهوه صلى الله عليه وسلم له پيغهمبرهوى خواوه
صلى الله عليه وسلم گيړايلهوه.

١٠٥- بَابُ مَنْ اشْتَرَى الْهَدْيَ مِنَ الطَّرِيقِ

١٦٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه لَأَبِيهِ: أَقِمْ، فَإِنِّي لَا أَمْنُهَا أَنْ سَتُصَدُّ عَنِ الْبَيْتِ. قَالَ: إِذَا أَفْعَلَ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ ﴿١١﴾ الأحزاب. فَأَنَا أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عَلَى نَفْسِي الْعُمْرَةَ. فَأَهَلَ بِالْعُمْرَةِ. قَالَ: ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا

١. ئەم تەوافە پێی دەوتری تەوافی ئیفاژە.

كَانَ بِالْبَيْدَاءِ أَهْلًا بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، وَقَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ. ثُمَّ اشْتَرَى الْهَدْيَ مِنْ قُدَيْدٍ، ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا، فَلَمْ يَحِلَّ حَتَّى حَلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا^(۱).

۱۰۵- باسی ئەو کەسە لە رینگا (ی چه ج) دا هەدی کەربیت

۱۶۹۳- نافع دەلی: عەبدولای کوری عەبدولای کوری عومەر ﷺ بە باوکی وت: دانیشه (مەرۆ بو چه ج) بیگومان من ترسم ههیه نازاوه دروست بیت و رینگری (چه ج) بهیت لی بکری، عەبدولاش وتی: کەواته منیش پیغه مبهری خوا ﷺ چی کرد وا دهکەم، بیگومان خوی گەورەش فەرمووێتی: (بەراستی لە پیغه مبهری خوادا ﷺ جوانترین سەر مەشق ههیه بوئیوه)، جا من ئیوه دهکەم بە شایهت کە من عومرەم لەسەر خۆم پیویست کرد، ئینجا ئیحرامی بە عومرە بەست، عەبدولای وتی: پاشان رویشت تا گەیشته بەیدا ئیحرامی بە چه ج و عومرە بەست، وتی: کاروباری چه ج و عومرە وەک یەکە، پاشان لە قودمید نازەلی هەدی کری، پاشان رویشته مەککە یەک تەوافی کرد بو هەردووکیان^(۲)، ئینجا حەلال نەبوو^(۳) هەتا لە هەردووکیان بوویهوه و ئیحرامی شکاند.

۱۰۶- بَابُ مَنْ أَشْعَرَ وَقَلَدَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ أَحْرَمَ

وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا أَهْدَى مِنَ الْمَدِينَةِ قَلَدَهُ وَأَشْعَرَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، يَطْعُنُ فِي سَنَامِهِ الْأَيْمَنِ بِالشُّفْرَةِ، وَوَجْهَهَا قَبْلَ الْقِبْلَةِ بَارِكَةً.

^۱ بروانه: ۱۶۳۹.

^۲ چه ج و عومرە کە.

^۳ ئیحرامە کە ی نەشکاندو ئەو ی لێ چه رام بو، بۆی حەلال بو.

۱۶۹۴-۱۶۹۵- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ قَالَا: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ زَمَنَ الْحَدِيثِيَّةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِذِي الْحُلَيْفَةِ قَلَّدَ النَّبِيُّ ﷺ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ بِالْعُمْرَةِ^(۱).

۱۰۶- باسی ئه‌وه‌ی له زولحولیفه و شتره‌که نیشانه کرد و گوله‌نگ کرده ملی و پاشان ئیحرام دابه‌ست

نافع ده‌ئێ: عه‌بدولای کورێ عومەر ﷺ ئه‌گهر له مه‌دینه‌وه هه‌دی له‌گه‌ڵ خۆی به‌ئینایه‌، له زولحولیفه گوله‌نگی ده‌کرده ملی و نیشانه‌ی ده‌کرد^(۲)، به‌چه‌قۆیه‌ک ده‌یدا له‌لای راستی دووگی سه‌ر پشتی و شتره‌که و رووی و شتره‌که‌ی ده‌کرده قیبله و دا‌یدمه‌نیشاند.

۱۶۹۴-۱۶۹۵- میسومری کورێ مه‌خرمه و مه‌روان ﷺ ده‌ئێن: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ڵ چه‌ند سه‌د که‌سیک له‌ هاوه‌لانی له مه‌دینه دهرجوو، هه‌تا گه‌شته زولحولیفه، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ گوله‌نگی کرده ملی و شتره‌کان و نیشانه‌ی کردن به بریندارکردنیان و ئیحرامیان به عومره به‌ست.

۱۶۹۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: فَتَلْتُ قَلَائِدَ بُذْنِ النَّبِيِّ ﷺ بِيَدَيَّ، ثُمَّ قَلَّدَهَا وَأَشْعَرَهَا وَأَهْدَاهَا، فَمَا حَرَّمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ أَجَلَ لَهُ^(۳).

^۱ الحديث ۱۶۹۴- [۱۸۱۱، ۲۷۱۲، ۲۷۳۱، ۴۱۵۸، ۴۱۷۸، ۴۱۸۱]، الحديث ۱۶۹۵- [۲۷۱۱، ۲۷۳۲، ۴۱۵۷، ۴۱۷۹، ۴۱۸۰].

^۲ نیشانه کردن واته: پشتی و شتره‌که یان ئاژه‌له‌که‌ی بریندار ده‌کرد، ئه‌مه دیاریکردنی بوو که ئه‌و ئاژه‌له دیاریه حاجی له‌گه‌ڵ خۆی ده‌بیات بۆ چه‌ج و به‌یت.

^۳ ب‌روانه: ۱۶۹۸، ۱۶۹۹، ۱۷۰۰، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۳، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۳۳۱۷، ۵۵۶۶.

۱۶۹۶- عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: گوله‌نگی و شترمکانی پیغه‌مبهرم ﷺ به‌دمستی خۆم باداوه و هۆنیوته‌وه، پاشان پیغه‌مبهر ﷺ گوله‌نگه‌کانی کرده ملیان و نیشانه‌ی کردن و کردنی به‌وشتی قوربانی، جا تا نه‌وکاته شتیکی لی حه‌رام نه‌بوو که بیشت‌ر بۆی هه‌لال بووبیت.

۱۰۷- باب قَتْلِ الْقَلَانِدِ لِلْبُذْنِ وَالْبَقَرِ

۱۶۹۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلَّوْا وَلَمْ تَحِلِّ أَنْتَ؟ قَالَ: إِنِّي لَبِذْتُ رَأْسِي، وَقَلَدْتُ هَذِي، فَلَا أَجَلَ حَتَّى أَجِلَ مِنَ الْحَجِّ.^(۱)

۱۰۷- باسی بادان و هۆنینه‌وه‌ی گوله‌نگه‌کان بۆ وشت‌ر و ره‌شه‌ولاخه‌کانی هه‌دی

۱۶۹۷- حه‌فصه (رمزای خوای لی بی) ده‌لی: وتم: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا ﷺ جییه ئه‌و خه‌لکه ئیحرامیان شکاند^(۲)، به‌لام تو ئیحرامت نه‌شکاند؟ هه‌رمووی: ((من قزم بیکه‌وه نوساندووه و ئازده‌لم (هیناوه‌و) نیشانه‌م کردووه، بۆیه ئیحرام ناشکینم هه‌تا له‌حه‌ج کردن ته‌واو نه‌بم و هه‌لال نه‌بم)).

۱۶۹۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، وَعَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ، فَأَقْتُلَ قَلَانِدَ هَذِيهِ، ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُهُ الْمُحْرِمُ.^(۳)

^۱ ب‌روانه: ۱۰۶۶.

^۲ نه‌وه‌ی لییان حه‌رام بوو، بۆیان هه‌لال بوو.

^۳ ب‌روانه: ۱۶۹۶.

۱۶۹۸- عائشه رضی الله عنها وتی: پیغمه مبهری خوا ﷺ نازله لی ههدی له مه دینه وه له گه ن خوی دمه برد، منیش گو له نگی ملی هه دیه کانم باده دا و دمه و نیه وه، پاشان پیغمه مبهر ﷺ خوی له هیج شتیک نه دمه پاراست له و شتانه ی ئیحر امدار خوی لی دمه پاراست.

۱۰۸- بَابُ إِشْعَارِ الْبُذْنِ

وَقَالَ عُرْوَةُ، عَنِ الْمُسَوْرِ رضی الله عنه: قُلْتُ النَّبِيُّ ﷺ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَهُ وَأَحْرَمَ بِالْعُمْرَةِ^(۱).
 ۱۶۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: فَتَلْتُ فَلَا نِدَ هَدْيِ النَّبِيِّ ﷺ، ثُمَّ أَشْعَرَهَا وَقَلَدَهَا - أَوْ قَلَدْتُهَا - ثُمَّ بَعَثَ بِهَا إِلَى الْبَيْتِ، وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ، فَمَا حَرَّمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ لَهُ حِلٌّ^(۲).

۱۰۸- باسی دیاریکردنی و شتری ههدی به بریندارکردنی و خوین لی هینانی

عوروه گپرایه وه له میسومه وه رضی الله عنها ده لی: پیغمه مبهر ﷺ گو له نگی کرده ملی و شتره کانی قوربانی و دیاریکردن به بریندار کردنیان، وه ئیحر امی به عومره بهست.

۱۶۹۹- عائشه رضی الله عنها ده لی: به دهستی خوم گو له نگی و شتره دیارییه کانی پیغمه مبهرم ﷺ هونی وه، پاشان پیغمه مبهر ﷺ نیشانه ی کردن و گو له نگه کانی کرده ملیان یان من کردمه ملیان، پاشان و شتره کانی نارد بو بهیت و خوی له مه دینه مایه وه، جا هیج شتیک که بو ی هه لال بوو لی حه رام نه بوو.

^۱ بروانه: ۱۶۹۴.

^۲ بروانه: ۱۶۹۶.

۱۰۹- بَابُ مَنْ قَلَدَ الْقَلَانِدَ بِيَدِهِ

۱۷۰۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ، أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ أَهْدَى هَدِيًّا حَرَمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنَحَرَ هَدِيُّهُ. قَالَتْ عَمْرَةُ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، أَنَا فَتَلْتُ قَلَانِدَ هَدِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي، ثُمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِيهِ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي، فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ^(۱).

۱۰۹- باسی کهسێ به دهستی خۆی گولهنهنگهکان کردبیتته ملی نازه له کانی ههدی

۱۷۰۰- عهبدوڵای کورپی نهبو بهگری کورپی عهمری کورپی ههزم له عهمرهی کچی عهبدوهرههمانهوه گێراپهوه، که عهمره بۆی گێراومهوه که زیادی کورپی نهبو سوفیان نامه ی نووسی بۆ عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، که عهبدوڵای کورپی عهباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما دهلی: ههه کهس ههدی بنێری نهوهی له حاجی چهپام دمبی لهو کهسهش چهپام دمبیت تا نهوکاتهی نازهلی ههدیهکهی سهه دهمپردی، عهمره وتی: عایشهش (له وهلامی نامهکهیدا) وتی: بهو شیوهیه نییه که عهبدوڵای کورپی عهباس وتویهتی، من بۆ خۆم گولهنگی وشترهکانی هوربانی پیغهمبهرم ﷺ به دهستی خۆم هونیومهوه، پاشان پیغهمبهری خوا ﷺ به دهستی خۆی کردویهتیه ملیان، پاشان وشترهکانی بهباوکمدا نارد بۆ بهیت^(۲)، جا هیچ شتێک لهوهی خوا ههلاکێ کردبوو له پیغهمبهر ﷺ چهپام نهبوو ههتا نهو کاتهی وشتره ههدیهکان سههیران.

^۱ بروانه: ۱۶۹۶.

^۲ پیغهمبهر ﷺ خۆی مابوو بهوه له مه دینه.

۱۱۰- بابُ تَقْلِيدِ الْغَنَمِ

۱۷۰۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَهْدَى النَّبِيُّ ﷺ مَرَّةً غَنَمًا^(۱).

۱۱۰- باسی گولهنگ کردنه ملی مهر که ههدی بیت

۱۷۰۱- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: پیغه مبه ر ﷺ جاریکیان چهند مه پکی کرد به ههدی و هوربانی (و گولهنگی کرده ملیان و ناردی بو بهیت)^(۲).

۱۷۰۲- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَفْتِلُ الْقَلَائِدَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَيَقْلُدُ الْغَنَمَ، وَيَقِيمُ فِي أَهْلِهِ حَلَالًا^(۳).

۱۷۰۲- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: من خۆم گولهنگه کانم بو پیغه مبه ر ﷺ دمهونیوه، نهویش دمی کرده ملی مه ر هکان (ی ههدی و دمینارد بو بهیت)، خویشی له نیوما و مندالیدا (له مه دینه) دمه میوه، هیچی لی حه رام نه دمبوو.

۱۷۰۳- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَفْتِلُ قَلَائِدَ الْغَنَمِ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَيَبِيعُ بِهَا، ثُمَّ يَمْكُتُ حَلَالًا^(۴).

^۱ پروانه: ۱۶۹۶.

^۲ پروانه: إرشاد الساري: ۲۲۲/۴.

^۳ پروانه: ۱۶۹۶.

^۴ پروانه: ۱۶۹۶.

۱۷۰۳- عائیشه رضی الله عنها دهلی: من بو خۆم گۆلەنگی ملی مەرەکانی هەدی پیغەمبەرم صلی الله علیه و آله دھۆنیەو و بادەدا، ئینجا پیغەمبەر صلی الله علیه و آله دیناردن بو بەیت، پاشان خۆی (لە مەدینە) بە حەلّالی ^(۱) دەمایەو.

۱۷۰۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: فَتَلْتُ لِهَذَا النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله تَعْنِي: الْقَلَائِدَ- قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ ^(۲).

۱۷۰۴- عائیشه رضی الله عنها دهلی: (گۆلەنگەم) بو قوربانیه‌کانی ^(۳) پیغەمبەر صلی الله علیه و آله هۆنییه‌و، پیش ئه‌وه‌ی ئیحرام به‌ستی.

۱۱۱- بَابُ الْقَلَائِدِ مِنَ الْعَهْنِ

۱۷۰۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضی الله عنها قَالَتْ: فَتَلْتُ قَلَائِدَهَا مِنْ عَهْنٍ كَانَ عِنْدِي ^(۴).

۱۱۱- باسی گۆلەنگی له‌خوری (دروستکراو)

۱۷۰۵- قاسیم له (عائیشه‌ی) دایکی باوەڕدارانه‌و رضی الله عنها ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: گۆلەنگی نازەله‌ دیارییه‌کانم له‌خوریه‌ک که لام بوو بادا و هۆنییه‌و.

^۱ واته: هیچ شتیکی لێ چه‌رام نه‌ده‌بوو که له‌ حاجی چه‌رام ده‌بن، له‌ کاتی ئیحرام به‌ستندا، چونکه ئیحرامی نه‌به‌ستبوو.

^۲ بڕوانه: ۱۶۹۶.

^۳ قوربانیه‌کانی ده‌گونجێ و شتر یان مەر بۆوبن، چونکه وشه‌که (هەدی) هه‌ردووکیان ده‌گرێته‌وه، بڕوانه: (ارشاد الساری لشرح صحیح البخاری: ۲۲۱/۳).

^۴ بڕوانه: ۱۶۹۶.

۱۱۲- بابُ تَقْلِيدِ النَّعْلِ

۱۷۰۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، قَالَ: «ارْكَبْهَا». قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: «ارْكَبْهَا». قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ رَاكِبَهَا يُسَارِئُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَالنَّعْلُ فِي عُنُقِهَا. تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۱).

۱۱۲- باسی نهعل کردنه ملی و شتر

۱۷۰۶- عیكریمه له نهبو هورپیره رضي الله عنه دهگیریتیهوه که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم پیاویکی دی و شتریکی گه وره دی داومته بهر و لئی دهخوپی، فهرمووی صلى الله عليه وسلم: ((سواری به))، وتی: و شتری قوربانیه، فهرمووی: ((سواری به))، نهبو هورپیره رضي الله عنه، وتی: جا بهراستی نهو پیاوهم دی به سواری و شتره کهود شان بهشانی پیغه مبهر صلى الله عليه وسلم دمویشته، نهعله کانیش له ملی و شتره کهدا بوون، نههم فهرموودیه موحه ممه دی کوپی بهشار گیرپاویه تیهوه له عوسمانی کوپی عومه رهوه، نهویش وتی: عهلی کوپی موبارهک بوی گیرپاینهوه، نهویش له یه حیاوه، له عیكریمهوه، له نهبو هورپیرهوه رضي الله عنه له پیغه مبهرهوه صلى الله عليه وسلم پالپستی گیرپاونه کهی مەعمه ری کردووه.

۱۱۳- بابُ الْجَلَالِ لِلْبُحْنِ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَشُقُّ مِنَ الْجَلَالِ إِلَّا مَوْضِعَ السَّانِمِ، فَإِذَا تَحَرَّهَا نَزَعَ جِلَالَهَا، مَخَافَةَ أَنْ يُفْسِدَهَا الدَّمُ، ثُمَّ يَتَصَدَّقُ بِهَا.

^۱ بپروانه: ۱۶۸۹.

۱۷۰۷- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجِلَالِ الْبُذْنِ الَّتِي نَحَرْتُ وَبِجُلُودِهَا^(۱).

۱۱۳- باسی جلی (۲) و شتره‌کان

عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ له جل و کوپانی و شتری ههدی جگه له جیگی دو‌گه‌که‌ی سه‌رپشتی هه‌لنه‌ده‌دپی، که سه‌ریشی ده‌بری جله‌که‌ی له و شتره‌که ده‌کرده‌وه، نه‌وه‌ک خوینی سه‌ربرینه‌که جله‌که خراب و بی‌که‌ک بکات، پاشان جله‌که‌ی ده‌به‌خشی.

۱۷۰۷- عه‌لی عليه السلام ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی پی‌کردم که جل و پیستی نه‌وه و شترانه‌ی^(۲) که سه‌رم بری‌بوون، بیکه‌م به‌خیر و بیان‌به‌خشم.

۱۱۴- بَابُ مَنِ اشْتَرَى هَدِيَّةً مِنَ الطَّرِيقِ وَقَلَدَهَا

۱۷۰۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: أَرَادَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه الْحَجَّ عَامَ حَجَّةِ الْحَرُورِيَّةِ فِي عَهْدِ ابْنِ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ كَانُوا يَبْتَنُّهُمْ قِتَالًا، وَنَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ. فَقَالَ: ﷺ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا ١١ الْأَحْزَابِ. إِذَا أَصْنَعَ كَمَا صَنَعَ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي أَوْجِبْتُ عُمْرَةً. حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

^۱ پروانه: ۱۷۱۶، ۱۷۱۶م، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۲۲۹۹.

^۲ جل بو و شتر وهک کورتانه بو گوئدرت.

^۳ که و شتری دیاری بهیت بوون له کاتی چه‌جا، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌که‌ل خوی هیتابوونی.

إِلَّا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي جَمَعْتُ حَجَّةَ مَعَ عُمْرَةٍ. وَأَهْدَى هَدِيًّا مُقَلَّدًا اشْتَرَاهُ حَتَّى قَدِمَ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا، وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، وَلَمْ يَخْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ حَتَّى يَوْمِ النَّحْرِ، فَحَلَقَ وَنَحَرَ وَرَأَى أَنَّهُ قَدْ قَضَى طَوَافَهُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةَ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَالَ: كَذَلِكَ صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ^(۱).

۱۱۴- باسی ئەو کە سەمی لەڕیگادا هەدیە کەمی بکری و گۆلەنگ بکاتە ملی

۱۷۰۸- نافع دەلی: عەبدولای کوری عومەر ﷺ سالی چه جی چهروریه کان^(۲) له سه‌رده‌می عەبدولای کوری زوبه‌یردا ﷺ ویستی چه ج بکات، پێی وترا: بێگومان (ئه‌مسال) له‌ نیوان خه‌لکیدا ده‌بێته‌ جه‌نگ، وه‌ ده‌ترسین که ڕیگریت لی بکه‌ن، عەبدولاش وتی: خوا دمفه‌رموی: (بێگومان له‌ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ جوانترین سه‌رمه‌شقی هه‌یه‌ بۆ ئێوه‌)، که‌واته‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ جی کرد که‌ ڕیگریان لی‌کرد، منیش وا ده‌که‌م، ئێوه‌م کرد به‌ شایه‌ت که‌ من عومرهم له‌سه‌ر خۆم پێویست کرد، (ڕۆیشت) تا گه‌یشه‌ به‌رزایی به‌یدا، وتی: چه‌ج و عومره‌ وه‌ک یه‌ک وان (له‌ ڕیگری له‌ئه‌نجه‌مانیان)، ئێوه‌م کرد به‌ شایه‌ت که‌ من (نیحرامی) چه‌جم له‌گه‌ل عومره‌که‌دا کو‌کرده‌وه‌، ئینجا هه‌دی گۆلەنگ له‌ ملکرای هینابوو که‌ ڕۆیشتبوو کپی‌بووی، ئینجا ته‌وافی به‌یت کرد و هاتوچۆی سه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، جگه‌ له‌وه‌ شتیکی تری نه‌کرد، وه‌ هه‌یج شتیکی بۆ چه‌لال نه‌بوو که‌ لێی چه‌رام بوو بوو، هه‌تا ڕۆژی یه‌که‌می جه‌ژن، ئینجا سه‌ری تاشی و

^۱ ب‌روانه: ۱۶۳۹.

^۲ حُرُورِيَّة: به‌ خه‌وارجه‌کان ده‌وتری له‌گه‌ل ئیمام عه‌لیدا بوون، به‌لام لێی جیابوونه‌وه‌ بۆیه‌ ئەو ناوه‌یان لێ‌را، چونکه‌ له‌ دێهه‌ک که‌ ناوی چه‌رورا بوو له‌ نزیک کوفه‌، بۆ یه‌که‌مجار له‌وتی کو‌بوونه‌وه‌ و خۆیان ڕاگه‌یاندا.

هه‌دیه‌که‌ی سه‌رب‌ری و رای وابوو که ته‌وافی چه‌ج و عوم‌پ‌ری نه‌نجام داوه به ته‌وافی یه‌که‌م جار، پاشان وتی: پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ به‌و جو‌ری کرد (که من کردم).

۱۱۵- بَابُ ذُبْحِ الرَّجُلِ الْبَقَرِ عَنْ نِسَانِهِ مِنْ غَيْرِ آهْرِهِنَّ

۱۷۰۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسِ بَقِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، لَا نُرَى إِلَّا الْحَجَّ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَذِي إِذَا طَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ، قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ. فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ. قَالَ يَحْيَى: فَذَكَرْتُهُ لِلْقَاسِمِ، فَقَالَ: أَتَيْتُكَ بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ^(۱).

۱۱۵- باسی مانگا سه‌ر برینی پیاو له‌بری خیزانه‌کانی به‌بت ئاگادارییان

۱۷۰۹- عه‌م‌پ‌ری کچی عه‌بد‌پ‌ر‌ه‌حمان ده‌لی: له‌ عایشه‌م ﷺ بیست ده‌یوت: مانگی زولقه‌عه‌ه‌ پی‌نج‌ پ‌و‌زی ما‌بوو ته‌واو بی، له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ له‌ مه‌دینه‌ دهر‌جووین، گو‌مان‌مان وابوو ته‌نها چه‌ج ده‌که‌ین، ئینجا که نزیک بووینه‌وه له‌ مه‌که‌ه‌، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌ر‌مانی کرد هه‌ر که‌س هه‌دی پی‌ نییه‌ که ته‌وافی به‌یت و سه‌عی نی‌وان سه‌فاو مه‌پ‌وه‌ی کرد (ئیح‌رام‌ه‌که‌ی بش‌کین‌ی و) هه‌لال بی‌ت، عایشه‌ ﷺ وتی: له‌ پ‌و‌زی یه‌که‌می جه‌زنی قور‌بان‌دا گو‌شتی مانگا هی‌ن‌را بو‌مان، منیش وتم: ئه‌مه‌ چییه‌؟ (ئهو که‌سه‌) وتی: پی‌غه‌مبه‌ری

خوای ﷺ له بری خیزانهکانی مانگای سهربرپوه و هک قوربانای. یه حیا دهلی: ئەم فەرموودمیهی عه‌م‌پ‌ه‌م گێڕایه‌وه بۆ قاسیمی (کۆری موحه‌مه‌دی کۆری ئەبو به‌کر)، قاسیم وتی: عه‌م‌پ‌ه‌م فەرمووده‌که‌ی و هک خۆی بێ زیاد و که‌م بۆگێڕاویته‌وه.

۱۱۶- بَابُ النَّحْرِ فِي مَنْحَرِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَنْى

۱۷۱۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ خَالِدَ بْنَ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ تَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْحَرُ فِي الْمَنْحَرِ. قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: مَنْحَرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ^(۱).

۱۱۶- باسی سهربرپینی و شتر لهو جیگایه‌ی پێغه‌مبەر ﷺ له مینادا و شتری تیدا سهربرپوه

۱۷۱۰- عوبه‌یدولای کۆری عومەر ده‌گێڕیته‌وه له نافیه‌وه که عه‌بدولā لهو شوپنه‌ی و شتر سهرده‌ب‌د‌ری و شتر (ی هه‌دی) سهرده‌ب‌ری، عوبه‌یدولā ده‌لی: لهو شوپنه‌ی پێغه‌مب‌ه‌ری خوای ﷺ و شتری سهر ده‌ب‌ری ^(۲) (عه‌بدولāش سهری ده‌ب‌ری).

۱۷۱۱- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ تَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ ﷺ كَانَ يَبْعَثُ بِهَذِيهِ مِنْ جَمْعٍ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ، حَتَّى يُدْخَلَ بِهِ مَنْحَرُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ حُجَّاجٍ فِيهِمُ الْحُرُّ وَالْمَمْلُوكُ ^(۳).

^۱ ب‌روانه: ۹۸۲.

^۲ که لای جه‌مه‌ری یه‌که‌م‌دا بوو، لهو لایه‌وه‌ی که مزگه‌وتی خیفی لیه‌.

^۳ ب‌روانه: ۹۸۲.

۱۷۱۱- نافع دهلی: عهبدولای کوری عومهر ﷺ له کوتایی شهودا هه دیه که ی له موزده لیفه وه دهنارد له گه ل حاجیه کاندای که نازاد و کوپله شیان تیدا بوو، بو ئه وه ی بیرنه نهو جیگایه ی پیغه مبه ر ﷺ و شتری تیدا سهر ده بری.

۱۱۷- بابُ مَنْ نَحَرَ بِيَدِهِ

۱۷۱۲- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلْبَةَ، عَنْ أَنَسٍ -وَدَكَرَ الْحَدِيثَ- قَالَ: وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ سَبْعَ بَدَنٍ قِيَامًا، وَضَحَى بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ. مُخْتَصَرًا^(۱).

۱۱۷- باسی که سنی به دهستی خوی نازهلای دیارییه که ی سهر بری

۱۷۱۲- ئه بو قیلابه دهگیریته وه له ئه نه سه وه ﷺ -جا فهرمووده که باس دهکات^(۲) - ئه نه س دهلی: پیغه مبه ر ﷺ به دهستی خوی جهوت و شتری سهر بری که به پیوه بوون^(۳)، وه دوو بهرانی رهش و سپی شاخدار ی له مه دینه کرده قوربانی، به کورتی (فهرمووده که ی) گیراومه ته وه.

۱۱۸- بابُ نَحْرِ الْإِبِلِ مُقَيَّدَةً

۱۷۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَبْرِ قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ ﷺ أَمَى عَلَى رَجُلٍ، قَدْ أَنَاخَ بَدَنَتَهُ يَنْحَرُهَا، قَالَ: ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً، سَنَةَ مُحَمَّدٍ ﷺ. وَقَالَ شُعْبَةُ، عَنْ يُونُسَ: أَخْبَرَنِي زِيَادٌ.

^۱ پروانه: ۱۰۸۹.

^۲ فهرمووده که به ژماره: ۱۷۱۴ دیت و به درێژتر ئهم فهرمووده به دهگیریته وه.

^۳ واته: پالی نه خستبوون ههر به پیوه وه ستابوون، به لام دهستکیان ده به ستریته وه.

۱۱۸- باسی سهربرینی و شتر به دهست به سترای

۱۷۱۳- زیادى كورى جوبهیر دهلی: عهبدولای كورى عومهرم ﷺ بینى رۆیشت بهلای پیاویكدا و شترهكهی خوس دابوو سهرى دمبرى، عهبدولای وتی: ههئیسینهوه سهرپی و به دهست به سترای (سهرى بېره)، ئهمه رېبازو سونهتی موحه ممهده ﷺ، شوعبه له یونسهوه دهگیرتهوه دهلی: زیاد بۆی گیرامهوه^(۱).

۱۱۹- بابُ نَحْرِ الْبُحْنِ قَانِمَةً

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: سُنَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿صَوَافَّ ۙ﴾ الْحَجَّ. قِيَامًا. ۱۷۱۴- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ، فَبَاتَ بِهَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ، فَجَعَلَ يَهْلُلُ وَيُسَبِّحُ، فَلَمَّا عَلَا عَلَى الْبَيْدَاءِ لَبَّى بِهِمَا جَمِيعًا، فَلَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا. وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ سَبْعَ بُذُنٍ قِيَامًا، وَصَحَّى بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَبَيْنِ^(۲).

۱۱۹- باسی سهربرینی و شتر به پیوه

عهبدولای كورى عومهر ﷺ دهلی: (سهربرینی و شتر به پیوه) سونهتی موحه ممهده ﷺ، عهبدولای كورى عهباس ﷺ دهلی: ﴿صَوَافَّ ۙ﴾ واته: به پیوه سهربېدری.

^۱ بوخاری ئهم قسهی شوعبهی بۆ ئهوه هیناوه، كه یونس ئهم فهرموودهی له زیاد بیستووه كه له سه نهدی فهرمووده كه دا به (عن زیاد) ها تووه، كه مهرج نییه یونس له زیادی بیستین.

^۲ بېروانه: ۱۰۸۹.

۱۷۱۴- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له مه‌دینه چوار ږکات نو‌یژی نیوم‌ږوی کرد، وه له زولحولیفه دوو ږکات نو‌یژی عه‌سری کرد، ئینجا شه‌و له زولحولیفه مایه‌وه، ئینجا که ږوژ بوویه‌وه سواری وشترمه‌کی بوو (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَسُبْحَانَ اللَّهِ) ی ده‌کرد، جا که سه‌رکه‌وت بو سه‌ر به‌یدا، ئیحرامی به‌ست به چه‌ج و عوم‌ږه، جا که ږو‌یشتنه مه‌که‌که فه‌رمانی پیکردن ئیحرام بشکینن، پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌دمستی خو‌ی چه‌وت وشتری سه‌رږی که به‌پیوه بوون، له مه‌دینه‌ش دوو به‌رانی ږه‌ش و سپی شاخدار ی کرد به قوربانی.

۱۷۱۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ. وَعَنْ أَيُّوبَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ: ثُمَّ بَاتَ حَتَّى أَصْبَحَ، فَصَلَّى الصُّبْحَ، ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ الْبَيْدَاءُ أَهْلًا بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ^(۱).

۱۷۱۵- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له مه‌دینه چوار ږکات نو‌یژی کرد، وه له زولحولیفه دوو ږکات نو‌یژی عه‌سری کرد، نه‌یوب ده‌گپ‌ږته‌وه له پیاویکه‌وه نه‌ویش له نه‌نه‌سه‌وه ﷺ ده‌لی: پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌زولحولیفه شه‌و مایه‌وه تا ږوژ بوویه‌وه، جا نو‌یژی به‌یانی کرد، پاشان سواری وشترمه‌کی بوو، ږو‌یشت هه‌تا به‌سواریه‌وه سه‌رکه‌وته سه‌ر به‌یدا، جا ئیحرامی به‌ست به عوم‌ږه و چه‌ج پیکه‌وه.

۱۲۰- بَابُ: لَا يُعْطَى الْجَزَارُ مِنَ الْهَدْيِ شَيْئًا

۱۷۱۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُمْتُ عَلَى الْبُذْنِ، فَأَمَرَنِي فَقَسَمْتُ لِحُومَهَا، ثُمَّ أَمَرَنِي فَقَسَمْتُ جِلَالَهَا وَجُلُودَهَا^(۲).

^۱ ږپروانه: ۱۰۸۹.

^۲ ږپروانه: ۱۷۰۷.

۱۷۱۶م- قَالَ سُفْيَانُ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَمَرَنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَقُومَ عَلَى الْبُذْنِ، وَلَا أُعْطِيَ عَلَيْهَا شَيْئًا فِي جِرَارَتِهَا.

۱۲۰- باسیک: هیچ شتیکی نازهلای ههدی نادریت بهو که‌سه‌ی سه‌ری ده‌بریت

۱۷۱۶- عه‌لی ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ نارده‌ی، منیش هه‌ستام به سه‌روکاری^(۱) و شتره‌کانی قوربان‌ی، ئینجا فه‌رمانی پیکردم (به‌دابه‌شکردنی گوشته‌که‌یان)، منیش گوشته‌که‌یانم دابه‌شکرد، پاشان فه‌رمانی پیکردم جل و پیسته‌کانیانم دابه‌شکرد.

۱۷۱۶- عه‌لی ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پیکردم که سه‌روکاری و شتره‌کانی قوربان‌ی بکه‌م، وه هیچ نه‌ده‌م بهو که‌سه‌ی سه‌ریان ده‌بریت له‌به‌رانبه‌ر سه‌ربرینه‌که‌یاندا (وه‌ک کرئ).

۱۲۱- باب: يُتَصَدَّقُ بِجُلُودِ الْهَدْيِ

۱۷۱۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَعَبْدُ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيُّ، أَنَّ مُجَاهِدًا أَخْبَرَهُمَا، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَقُومَ عَلَى بُذْنِهِ، وَأَنْ يَقْسِمَ بُذْنَهُ كُلَّهَا، لُحُومَهَا وَجُلُودَهَا وَجِلَالَهَا، وَلَا يُعْطِيَ فِي جِرَارَتِهَا شَيْئًا^(۲).

^۱ له‌ خزمه‌ت کردنیان و سه‌رپرین و دابه‌شکردنی گوشته‌که‌یان.

^۲ ب‌روانه: ۱۷۰۷.

۱۲۱- باسیک: پیستی نازه‌لی ههدی ده به خشریت

۱۷۱۷- عه‌لی ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پیکرد که سه‌روکاری و شتره‌کانی ههدی بکات و هه‌موو شتیکی و شتره‌کانی دابه‌ش بکریت: گوشت و پیست و جله‌کانیان، له به‌رانبه‌ر سه‌ربرینه‌که‌یاندا هیچ نه‌دری (به‌و که‌سه‌ی سه‌ری بریوه).

۱۲۲- باب: یُتَصَدَّقُ بِجِلَالِ الْبُذْنِ

۱۷۱۸- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، أَنَّ عَلِيًّا ﷺ حَدَّثَهُ قَالَ: أَهْدَى النَّبِيُّ ﷺ مِائَةَ بَدَنَةٍ، فَأَمَرَنِي بِلُحُومِهَا فَقَسَمْتُهَا، ثُمَّ أَمَرَنِي بِجِلَالِهَا فَقَسَمْتُهَا، ثُمَّ بَجُلُودِهَا فَقَسَمْتُهَا^(۱).

۱۲۲- باسیک: جلی و شتره‌کانی ههدی ده به خشریت

۱۷۱۸- ئیبنو ئەبی لەیلا ده‌گیرپته‌وه که عه‌لی ﷺ بۆی گیراپه‌وه و وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌د و شتری ههدی هی‌نا بوو، وه فه‌رمانی پیکردم به‌(دابه‌شکردنی) گوشته‌کانیان، منیش دابه‌شم کرد، پاشان فه‌رمانی پیکردم به‌(دابه‌شکردنی) جله‌کانیان، منیش دابه‌شم کرد، پاشان فه‌رمانی پیکردم به‌(دابه‌شکردنی) پیسته‌کانیان، نه‌وانیشم دابه‌ش کرد.

^۱ پروانه: ۱۷۰۷.

۱۲۳- باب

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَاتَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ فِي شَيْءٍ وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٦١﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَكَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٦٢﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا أَنَّمَا اللَّهُ فِي
آيَاتِهِ مَعْلُومَتٌ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَاكْلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْفَقِيرِ
﴿٦٣﴾ ثُمَّ لِيَقْضُوا تَشَهُُّنَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٦٤﴾ ذَلِكَ
وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ. ﴿٦٥﴾﴾ الحج.

۱۲۳- باسیک

(بیریان بخهروه کاتیک جیگای کهعهمان بو ئیبراهیم ﷺ دیاری کرد، (بیمان وت): هیچ
شتیک مهکه بههواوبهشم، مالهکهه (کهعه) پاک بکهروه بو تهوافکههرا و نوێزخوینان
(بهپیوه)، وه کړنووش و سوژدمبههرا، وه جاریده بهنیو خه لکیدا بو چه جکردن، دین بو
لات (بو چه ج) به پیاده و بهسواری هه موو و شتریک لاوز، (لهبهرنهوهی) لههه موو
رینگایهکی دووره دین، تا نامادهی جوړهها سوود و هازانجی خوینان، وه ناوی خودا
ببهن (کاتی قوربانی سهردمبرن) لهروژانیکی دیاریکراودا، لهسهر نهو ناژه لانهی خوا پیی
داون، جا لهو (گوشتی قوربانیانه) بخون و دهرخواردی نه داران و ههژارانی بدن، دوا
(سهربرینی قوربانی) چلک و پیسی (و موو و نینوک) لابهرن به خوینانهوه نه زهرهکانیان
جیبهجی بکهن، تهواف (ی ئیفازه یان ویداع) بکهن بهدموری مالی دیرین و بهنرخدا
(کهعه)، نه مهی (پیشوو باسی چه ج بوو)، جا ههرکهس سنوورمهکانی خوا بهاریزی و
بهگهوهی بگری، نهوه بو خوی جاکتره لای پهرومردگاری).

۱۲۴- بَابُ مَا يَأْكُلُ مِنَ الْبُذْنِ وَمَا يُتَصَدَّقُ

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: لَا يُؤْكَلُ مِنْ جَزَاءِ الصَّيْدِ وَالنَّذْرِ، وَيُؤْكَلُ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ. وَقَالَ عَطَاءٌ: يَأْكُلُ وَيُطْعَمُ مِنَ الْمُتَعَةِ.

۱۷۱۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، حَدَّثَنَا عَطَاءٌ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: كُنَّا لَا نَأْكُلُ مِنْ لُحُومِ بُذْنِنَا فَوْقَ ثَلَاثِ مِثْقَالٍ، فَرَحَّصَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: كُلُوا وَتَزَوَّدُوا. فَأَكَلْنَا وَتَزَوَّدْنَا. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَقَالَ: حَتَّى جِئْنَا الْمَدِينَةَ؟ قَالَ: لَا^(۱).

۱۲۴- باسی ئه وهی ده خوریت له و شترى هه دی و ئه وهی ده به خشریت

نافع له عهبدولای کورپی عومره وه ﷺ ده گێڕێته وه دهلی: له نازهلی له جیاتى (هیدیهی) راوکردنى نیجیری چه ره دایوتی، یان نازهلی نه زر کرابی ناخوری، جگه له وانه ده خوری، عه تا دهلی: (حاجی) له نازهلی موته^(۲) ده خوات و ده رخواردی خه لکی دمدات.

۱۷۱۹- جابیری کورپی عهبدولای ﷺ دهلی: ئیمه پیشتەر دواى سى رۆژه کهى مینا له گوشتى وشتره دیارییه کانمان نه ده خوارد، به لام پیغه مبه ر ﷺ رینگه داین بیخوین و فهرمووی: ((بیخوون و پاشاکه وتیشی بکه ن و هه لیگرن))، ئیمه ش خواردمان و پاشاکه وتمان کرد و هه لمان گرت، (ئیبنو جورهیج دهلی): به عه تام وت: ئایا جابیر وتی تا هاتینه وه مه دینه؟ وتی: نه خیر.

^۱ بر وانه: ۲۹۸۰، ۵۴۲۴، ۵۵۶۷.

^۲ نه و نازه له به ده که و ته سه ر حاجی که عومره و حج له سالتیکدا پتکه وه بکات و نیحرام به جارنک بو هه ردووکیان به ستن، که عومره کهى ته واو کرد نیحرام ده شکینن، تا رۆژی هه شته می زولحیجه نیحرام به حج ده به ستن.

١٧٢٠- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُوهُ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِحُمْسِ بَقِيعٍ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، وَلَا تَرَى إِلَّا الْحَجَّ، حَتَّى إِذَا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ ثُمَّ يَحِلُّ. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ فَقِيلَ: ذَبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ. قَالَ يَحْيَى: فَذَكَرْتُ هَذَا الْحَدِيثَ لِلْقَاسِمِ، فَقَالَ: أَتَيْتُكَ بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ ^(١).

۱۷۲۰- عەمىرە دەئى: لە عائىشەم ﷺ بىست دەيوت: مانگى زولقەعدە پېنج
 پۇژى مابوو تەواو بى لەگەل پېغەمبەرى خوادا ﷺ لە مەدينە دەرچووین،
 گومانمان وابوو تەنها حەج دەکەين، پۇشتين تا نزيك بووينەوه لە مەککە،
 پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمانى کرد بە ھەر کەس ھەدى پى نىيە کە تەواپى بەيت
 (و سەعى نيوان صەفا و مەرۋەى کرد، ئىحرامەکەى بشکىنى و) حەلأل دەبيت،
 عائىشە ﷺ وتى: لە پۇژى يەکەمى جەژنى قورباندا گوشتى مانگا ھينرا بۆمان،
 منيش وتم: ئەمە جىيە؟ (ئەو کەسە) وتى: پېغەمبەرى خوا ﷺ لەبرى
 خىزانەکانى مانگای سەر برپووە، يەحيا دەئى: ئەم فەرموودمىەى عەمىرەم
 گىرپايەوه بۆ قاسىمى (کوپى موحەممەدى کوپى ئەبو بەکر)، قاسىم وتى:
 عەمىرە فەرموودەکەى وەك خۆى پى زياد و کەم گىراوتەوه بۆ تۆ.

١٢٥- بَابُ الذَّبْحِ قَبْلَ الْحَلْقِ

١٧٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْسِبٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ مَنْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ وَنَحْوَهُ، فَقَالَ: لَا حَرَجَ، لَا حَرَجَ. ^(٢)

بروانه: ۲۹۴.

بروانه: ۸۴.

۱۲۵- باسی سهربرینی ئازهل پیش سهرتاشین

۱۷۲۱- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: پرسیار له پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه کرا دهرباره‌ی که‌سیک سهری تاشی بی‌ت پیش نه‌وه‌ی ئازهل سهربریت و شتی له‌و جو‌ره، فهرمووی: ((قه‌یناکات، قه‌یناکات))^(۱).

۱۷۲۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ: زُرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. قَالَ: حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. قَالَ: دَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحِيمِ الرَّازِيُّ، عَنِ ابْنِ حُثَيْمٍ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى: حَدَّثَنِي ابْنُ حُثَيْمٍ عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۱۷۲۲- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: بیاوێک به پیغه‌مبه‌ری رضی الله عنه وت: سهردانی به‌یتم کرد پیش نه‌وه‌ی ره‌جمی شه‌یتان بکه‌م، فهرمووی: ((قه‌یدی نییه))، وتی: سهرم تاشی پیش نه‌وه‌ی ئازهل سهربریم، فهرمووی: ((قه‌یناکات))، وتی: ئازهل سهربری پیش نه‌وه‌ی ره‌جمی شه‌یتان بکه‌م، فهرمووی: ((قه‌یناکات)).

(ئیمامی بوخاری ده‌لی): عه‌بدو‌ره‌حیمی رازی ده‌گێڕپه‌ته‌وه له ئیبنو خوسه‌یمه‌وه ده‌لی: عه‌تا بو‌ی گێڕامه‌وه له ئیبنو عه‌باسه‌وه رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): قاسیمی کوری یه‌حیا ده‌لی: ئیبنو خوسه‌یم بو‌ی گێڕامه‌وه له عه‌تاوه له ئیبنو عه‌باسه‌وه رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ^(۳).

^۱ واته: خرابه‌یه‌کی نه‌کردووه‌و هه‌چی له‌سهر نییه، هه‌جه‌که‌ی دروسته.

^۲ بر‌وانه: ۸۴.

^۳ بوخاری دوا‌ی فهرمووده‌که ئهم دوو سه‌نده‌ه موعه‌له‌قه‌ی هه‌تاوه، باسی راجایی ده‌کات دهرباره‌ی ئیبنو خوسه‌یم، ئایا له عه‌تای بیستووه‌ یان سه‌عیدی کوری جوبه‌یر؟ وه ئایا عه‌تا له ئیبنو عه‌باسی بیستووه‌ یان له جابیر؟ به‌لای بوخارییه‌وه رینگه‌ راست و به‌هه‌یه‌که‌یه‌کان ئه‌مه‌یه: عه‌تا له ئیبنو عه‌باسه‌وه.

۱۷۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: رَمَيْتُ بَعْدَ مَا أُمْسَيْتُ. فَقَالَ: لَا حَرَجَ.. قَالَ: حَلَفْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. ^(۱)

۱۷۲۳- عهبدولای کورێ عهباس رضي الله عنه دهلی: پرسیار له پیغه مبهەر صلى الله عليه وسلم کرا (له لایه ن پیاویکه وه) وتی: رهجمی شهیتانم کرد دواى نه وهی ئیوارهم به سهردا هات، فهرمووی: ((فهیناکا))، وتی: سهرم تاشی پێش نه وهی ئاژه ل سهر بېرم، فهرمووی: ((فهیناکا)).

۱۷۲۴- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ. فَقَالَ: «أَحْبَبْتُ؟».. قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «مَا أَهْلَلْتُ؟».. قُلْتُ: لَيْتِيكَ بِأَهْلَالٍ كَأَهْلَالِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. قَالَ: «أَحْسَنْتَ، انْطَلِقْ فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ.. ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ بَنِي قَيْسٍ، فَقُلْتُ رَأْسِي، ثُمَّ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ، فَكُنْتُ أُفْتِي بِهِ النَّاسَ، حَتَّى خِلَافَةَ عُمَرَ رضي الله عنه، فَذَكَرْتُهُ لَهُ، فَقَالَ: إِنْ نَأْخُذُ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّمَامِ، وَإِنْ نَأْخُذُ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَإِنْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمْ يَحِلَّ حَتَّى بَلَغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ» ^(۲).

۱۷۲۴- نه بو موسا رضي الله عنه دهلی: (له یه مهنه وه) هاتم بو خزمه تی پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم، له به تها بوو فهرمووی: ((نیه تی چه جت هیئاوه؟))، وتم: به لی، فهرمووی: ((به نیه تی چی ئیحرامت به ست؟))، وتم: خوایه گیان ئیحرامم به ست وهک ئیحرام به ستنی پیغه مبهەر صلى الله عليه وسلم، فهرمووی: ((چاکت کرد برۆ ته وافی به یت و

^۱ پروانه: ۸۴.

^۲ پروانه: ۱۰۵۹.

هاتوچۆی نیوان صه‌فا و مه‌روه بکه))، پاشان رۆیشتم بۆلای ئافرمه‌تیک له ئافره‌تانی به‌نی قه‌یس، سه‌رمی پاک‌کرده‌وه له‌ریشک و نه‌سپ (ئیحرامی عومره‌که‌م شکاند)، پاشان ئیحرامم به‌ست به‌ چه‌ج، جا من فه‌توای ته‌مه‌توعم ده‌دا بۆ خه‌لکی، هه‌تا سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی عومه‌ر رضی اللہ عنہ ئه‌م چه‌ج‌کردنه‌ی خۆم بۆ عومه‌ر باسکرد، عومه‌ریش وتی: ئه‌گه‌ر ئیمه‌ کار به‌ قورئانه‌که‌ی خوا بکه‌ین، ئه‌وا فه‌رمانمان پێده‌کات که چه‌ج و عومه‌ر به‌ ته‌واوی بکه‌ین^(۱)، وه ئه‌گه‌ر کار به‌سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بکه‌ین، ئه‌وه بیگومان پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ئیحرامی نه‌ده‌شکاند هه‌تا ئازده‌لی هه‌دی سه‌رنه‌برپایه‌ له‌ مینا.

۱۲۶- بَابُ مَنْ لَبَّدَ رَأْسَهُ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَخَلَقَ

۱۷۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ وَلَمْ تَخْلُلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ قَالَ: «إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي، وَقَلَّدْتُ هَذِي، فَلَا أَجُلَّ حَتَّى أَنْحَرَ»^(۲).

۱۲۶- باسی که‌سێ له‌ کاتی ئیحرامدا قژی پێکه‌وه

نووساندبێ و دواتر تاشیبیتی

۱۷۲۵- حه‌فصه (ره‌زای خوای لی بی) ده‌لی: وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ئه‌وه بۆچی خه‌لکی به‌ئهنجامدانی عومه‌ر ئیحرامیان شکاند، به‌لام تۆ به‌کردنی

^۱ واته: ته‌مه‌تتوع دروست نییه.

^۲ بپروانه: ۱۰۶۶.

عومر هکمت ئیحرامت نه شکاند و حه لال نه بوویت؟ هه رمووی: ((من قزم پیکه وه نوساندووه و نازهلئ دیاریم هیناوه و نیشانهم کردووه، بویه ئیحرام ناشکینم تا وشتره کهم سه رنه برم)).

۱۲۷- بَابُ الْخَلْقِ وَالتَّقْصِيرِ عِنْدَ الْإِخْلَالِ

۱۷۲۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ خَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّتِهِ ^(۱).

۱۲۷- باسی سه رتاشین و کورتکردنه وه له کاتی

ئیحرام شکاندن

۱۷۲۶- نَافِعٌ دَهْلِيٌّ: عَهْدُ بَدْوَلَايَ كُورِي عُمَرَ رضي الله عنه وَتِي: بَيْتُهُ مَبْهَرِي خَوَا رضي الله عنه لَهُ وَحَه جَه دَا كَه كُورِي ^(۲) سَهْرِي تَاشِي.

۱۷۲۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُحَلِّقِينَ..» قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُحَلِّقِينَ..» قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «وَالْمُقَصِّرِينَ..» وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ: «رَحِمَ اللَّهُ الْمُحَلِّقِينَ.. مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ. قَالَ: وَقَالَ عُيَيْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ: وَقَالَ فِي الرَّابِعَةِ: «وَالْمُقَصِّرِينَ..»

^۱ بروه: ۱۷۲۹، ۴۴۱۰، ۴۴۱۱.

^۲ مه به ست پتی چه جی مالتاوا بیه، که بیت هه مبه ر ته نه ا نه وه چه جی کردووه.

۱۷۲۷- نافع له عه‌بدو‌لای کوری عومهره‌وه ﴿﴾ ده‌گیرپته‌وه و ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾ فهرمووی: ((خوایه ر‌حم بکه‌یت به‌و حاجیانه‌ی سه‌ریان تاشیوه)), وتیان: نه‌وانه‌شیان سه‌ریان کورت کردووته‌وه نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾؟ فهرمووی: ((خوایه ر‌حم بکه‌یت به‌و حاجیانه‌ی سه‌ریان تاشیوه)), وتیان: نه‌وانه‌شی سه‌ریان کورت کردووته‌وه؟ پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾ فهرمووی: ((ر‌حمه‌تی خوا له‌وانه‌ی سه‌ریان کورت کردووته‌وه)), له‌یس ده‌لئ: نافع بۆی گیرامه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ جارێ یان دوو‌جار فهرمووی: ((خوایه ر‌حم بکه‌یت به‌و حاجیانه‌ی سه‌ریان تاشیوه)), عوبه‌یدولا ده‌لئ: نافع بۆی گیرامه‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﴿﴾ که له جاری چواره‌مدا فهرموویه‌تی: ((ر‌حم به‌وانه‌ش بکه‌ی سه‌ریان کورت کردووته‌وه)).

۱۷۲۸- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا: وَلِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا: وَلِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: «قَالَهَا ثَلَاثًا. قَالَ: وَلِلْمُقَصِّرِينَ».

۱۷۲۸- نه‌بو هورمه‌ره ﴿﴾ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾ فهرمووی: ((خوایه له‌وانه خۆشبه سه‌ریان تاشیوه)), وتیان: نه‌ی نه‌وانه‌ی سه‌ریان کورت کردووته‌وه؟ فهرمووی: ((خوایه له‌وانه خۆشبه سه‌ریان تاشیوه)), وتیان: نه‌ی نه‌وانه‌شی سه‌ریان کورت کردووته‌وه؟ پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ سێ جار فهرمووی: ((خوایه له‌وانه خۆشبه سه‌ریان تاشیوه)), جا (له‌ دوا‌ی نه‌مه‌وه) فهرمووی: ((له‌وانه‌ش خۆشبه سه‌ریان کورت کردووته‌وه)).

۱۷۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَصْمَاءَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَصْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَطَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَقَصَرَ بَعْضُهُمْ»^(۱).

^۱ ب‌روانه: ۱۷۲۶.

۱۷۲۹- عهبدولای عهده‌لای: پیغه‌مبهر ﷺ و کۆمه‌لایک له هاوه‌لانی (له‌حه‌ج و عومر‌ه‌دا) سه‌ریان تاشی، هه‌ندی‌کیشیان سه‌ریان کورت کرده‌وه.

۱۷۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَصَرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِشْقَصٍ.

۱۷۳۰- موعاویه (رمزای خوای لی بی) ده‌لای: قزی پیغه‌مبهری خوام ﷺ کورت کرده‌وه به (مِشْقَص) ^(۱).

۱۲۸- بَابُ تَقْصِيرِ الْمُتَمَتِّعِ بَعْدَ الْعُمْرَةِ

۱۷۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ أَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَيَالِصُوا وَالْمَرْوَةَ، ثُمَّ يَحِلُّوا، وَيَخْلِفُوا أَوْ يُقْصِرُوا ^(۲).

۱۲۸- باسی قز کورت‌کردنه‌وه‌ی که‌سیک چه‌ج به‌ته‌مه‌تتوع بکات دوا‌ی ئه‌نجامدانی عومر‌ه‌که‌ی

۱۷۳۱- عه‌بدولای کور‌ی عه‌باس ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌هم‌ا ده‌لای: کات‌ی پیغه‌مبهر ﷺ هاته‌مه‌که‌که، فه‌رمان‌ی کرد به‌هاوه‌لانی که (هه‌دی‌ه‌یان نه‌ه‌ینابوو) ته‌واف‌ی به‌یت و سه‌فا و مه‌روه‌بکه‌ن، پاشان سه‌ر بتاشن‌یان کورت‌بکه‌نه‌وه و ئی‌حرام‌بشک‌ین.

^۱ مِشْقَص: پارچه‌ی ئاسن‌یکی تیژه‌ده‌ک‌ری به‌سه‌ری ر‌مه‌وه‌وه‌ک چه‌ق‌و‌وا‌به.

^۲ بر‌وا‌نه: ۱۵۴۵.

۱۲۹- بَابُ الزِّيَارَةِ يَوْمَ النَّحْرِ

وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ: أَخَّرَ النَّبِيُّ ﷺ الزِّيَارَةَ إِلَى اللَّيْلِ. وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَزُورُ الْبَيْتَ أَيَّامَ مِنًى.

۱۲۹- باسی سەردان کردنی بەیت بۆ تەواف لە رۆژی جەژندا

ئەبو زوبەیر لە عایشە و عەبدولای کورپی عەباسە وە ﷺ گێڕاویەتیە وە کە پیغەمبەر ﷺ سەردانی بەیتی (بۆ تەواف کردن) دواخست بۆ شەو، باس دەکری لە ئەبی حەسەنە وە لە عەبدولای کورپی عەباسە وە ﷺ دەگێڕتە وە کە پیغەمبەر ﷺ لە سێ رۆژەکی مینا سەردانی بەیتی دەکرد (بۆ تەواف کردن).

۱۷۳۲- وَقَالَ لَنَا أَبُو نُعَيْمٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّهُ طَافَ طَوَافًا وَاحِدًا، ثُمَّ يَقِيلُ، ثُمَّ يَأْتِي مِنًى. يَغْنِي يَوْمَ النَّحْرِ. وَرَفَعَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ.

۱۷۳۲- نافع دەلی: عەبدولای کورپی عومەر ﷺ یە کجار تەوافی دەکرد، پاشان کەمێک دەخەوت، پاشان دەهاتە وە بۆ مینا، واتە: لە رۆژی یەکەمی جەژندا، ئەبو نوحەیم دەلی: عەبدورەزاق ئەم فەرموودەی عەبدولای لە پیغەمبەرە وە ﷺ گێڕاوەتە وە لە ڕێگەی عوبەیدولاه.

۱۷۳۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ: حَجَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَفْضْنَا يَوْمَ النَّحْرِ، فَحَاضَتْ صَفِيَّةُ، فَأَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْهَا مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا حَائِضٌ. قَالَ: حَاسِبَتُنَا هِيَ؟.. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَاضَتْ يَوْمَ النَّحْرِ. قَالَ: «اخْرُجُوا».^(۱)

وَيُذَكِّرُ عَنِ الْقَاسِمِ وَعُرْوَةَ وَالْأَسْوَدَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: أَفَاضْتُ صَفِيَّةُ يَوْمَ النَّحْرِ.

۱۷۳۳- عایشه رضي الله عنها ده‌لی: له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا رضي الله عنها هه‌جمان کرد، له رۆزی یه‌که‌می جه‌ژندا ته‌وافی ئی‌فازه‌مان کرد، جا صفیه که‌وته هه‌یزه‌وه، (دوای ته‌وافه‌که) پیغه‌مبه‌ر رضي الله عنها نه‌وه‌ی لێی ویست که پیاو له خیزانی خۆی ده‌وی، منیش وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ی خوا رضي الله عنها نه‌و له هه‌یز دایه، فه‌رمووی: ((که‌واته رینگ‌مان ده‌بیت له رۆشتن (تا ته‌وافی ئی‌فازه بکات)))، وتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنها رۆزی یه‌که‌می جه‌ژن ته‌وافی ئی‌فازه‌ی کردووه، فه‌رمووی: ((ده‌ی دهرچن و برۆن)).

هه‌ریه‌ک له قاسیم و عوروه و نه‌سود له عایشه‌وه رضي الله عنها ده‌گیرنه‌وه که وتویه‌تی: صفیه رۆزی یه‌که‌می جه‌ژن ته‌وافی ئی‌فازه‌ی کرد.

۱۳۰- بَابُ: إِذَا رَمَى بَعْدَ مَا أَمْسَى أَوْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ نَاسِيًا أَوْ جَاهِلًا

۱۷۳۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قِيلَ لَهُ فِي الذَّبْحِ وَالْحَلْقِ وَالرَّمْيِ وَالتَّقْدِيمِ وَالتَّأْخِيرِ، فَقَالَ: لَا حَرَجَ ^(۱).

۱۳۰- باسێک: ئەگەر کەسێک لەبیری نەبوو، یان نەیزانی ئێواره

داهات، ڕه‌جمی کرد یان سه‌ری تاشی پیش ئاژه‌ل سه‌ربرین

۱۷۳۴- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنهما ده‌گیرنه‌وه که پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم برسیاری لێ کرا دهرباره‌ی ئاژه‌ل سه‌ربرین و سه‌رتاشین و ڕه‌جمی شه‌یتان و پیش و دواخستن، نه‌ویش فه‌رمووی: ((قه‌ینا گونا‌هی نییه)).

^۱ ب‌روانه: ۸۶.

۱۷۳۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُسْأَلُ يَوْمَ النَّحْرِ مِمَّنِي، فَيَقُولُ: لَا حَرَجَ.. فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: حَلَفْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبَحَ. قَالَ: اذْبَحْ، وَلَا حَرَجَ.. وَقَالَ: رَمَيْتُ بَعْدَ مَا أُمْسَيْتُ. فَقَالَ: لَا حَرَجَ.^(۱)

۱۷۳۵- عهبدوڵای کوری عهباس رضي الله عنه دهلی: پیغمههبر صلى الله عليه وسلم له مینا له روژی یهکهمی جهژندا پرسیری لیدهکرا، نهویش دهیغهرموو: ((قهیناکا و زیانی نییه))، بیاوینک پرسیری لیکرد و وتی: سهرم تاشی پینش نهوهی نازهل سهربرم، ههرمووی: ((نیستا سهری بره و قهیناکات))، وتی: نیوارهم بهسهردا هات نینجا رهجم کرد، ههرمووی: ((قهینا زیانی نییه)).

۱۳۱- بَابُ الْفُتْيَا عَلَى الدَّابَّةِ عِنْدَ الْجَمْرَةِ

۱۷۳۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَجَعَلُوا يَسْأَلُونَهُ، فَقَالَ رَجُلٌ: لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَفْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبَحَ. قَالَ: اذْبَحْ وَلَا حَرَجَ.. فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ: لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِي. قَالَ: اِرْمِ وَلَا حَرَجَ.. فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قُدَّمَ وَلَا آخَرَ إِلَّا قَالَ: اِفْعَلْ وَلَا حَرَجَ.^(۲)

^۱ پروانه: ۸۴.

^۲ پروانه: ۸۳.

۱۳۱- باسی فه‌توادان به‌سواری و لاخه‌وه لای چه‌مره‌ی عه‌قه‌به

۱۷۳۶- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌مر عليه السلام ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له چه‌جی مالئاوایدا (به‌سواری و شتره‌که‌یه‌وه) وه‌ستا‌بوو، ئینجا خه‌لک ده‌ستیان کرد به‌پرس‌یار کردن لێ، پیاویک وتی: هه‌ستم نه‌کرد سه‌رم تاشی پێش نه‌وه‌ی ناژه‌له‌که‌م سه‌ربهرم، فه‌رمووی: ((ناژه‌له‌که‌ سه‌ربهره‌و زیانی نییه‌))، که‌سیکی تر هات وتی: هه‌ستم نه‌کرد نه‌مزانی ناژه‌له‌م سه‌ربهری پێش نه‌وه‌ی په‌جمی شه‌یتان بکه‌م، فه‌رمووی: ((په‌جم بکه‌ فه‌یناکات))، جا له‌و رۆژده‌دا هه‌ر شتیکیان لێ بپرس‌یابیه‌ پێشخراو یان دواخراو، هه‌ر ده‌یفه‌رموو: ((بیکه‌و زیانی نییه‌)).

۱۷۳۷- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه، حَدَّثَهُ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا قَبْلَ كَذَا. ثُمَّ قَامَ آخَرُ فَقَالَ: كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا قَبْلَ كَذَا، حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ، نَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. وَأَشْبَاهَ ذَلِكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: اِفْعَلْ وَلَا حَرَجَ. لَهْنُ كُلِّهِنَّ، فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا قَالَ: اِفْعَلْ وَلَا حَرَجَ.^(۱)

۱۷۳۷- عیسی‌ای کورێ ته‌لحه‌ وتی: عه‌بدو‌لای کورێ عه‌مری عاص رضي الله عنه بو‌ی گیرایه‌وه که نه‌و پیغه‌مبه‌ر ﷺ بینی له‌ رۆژی جه‌زنی هورباند و تارێ ده‌دا، جا پیاویک هه‌ستا له‌ خزمه‌تیدا و وتی: من گومانم وابوو نه‌و شته‌ (ی چه‌ج) له‌ پێش نه‌وه‌ومیه‌، پاشان که‌سیکی تر هه‌ستا و وتی: منیش گومانم وابوو که نه‌و شته‌ له‌پێش نه‌و شته‌ومیه‌، سه‌رم تاشی پێش نه‌وه‌ی ناژه‌له‌م سه‌ربهرم، وه‌ ناژه‌له‌م سه‌ربهری

پیش نه‌وه‌ی ره‌جمی شه‌یتان بکه‌م، هه‌روه‌ها شتی تر له‌م جو‌رانه، پی‌غه‌مبه‌ریش
 ﷺ له‌ وه‌لامی هه‌موویاندا فه‌رمووی: ((بیکه و زیانی نییه))، جا له‌و رۆژه‌دا
 پرسپاری هه‌ر شتیکی لی بکرایه‌ دمی‌فه‌رموو: ((بیکه فه‌یناکا و زیانی نییه)).

۱۷۳۸- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ
 شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ
 ﷺ قَالَ: وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ. فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. تَابَعَهُ مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ^(۱).

۱۷۳۸- عیسای کوری ته‌لحه‌ی کوری عوبه‌یدولا ده‌گیرپته‌وه که له‌ عه‌بدو‌لای
 کوری عه‌مری کوری عاصی ﷺ بیست وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ سواری
 وشتره‌که‌یه‌وه وه‌ستابوو، ئینجا فه‌رمووده‌که‌ی گیرپته‌وه^(۲).

مه‌عه‌مبه‌ریش له‌ زوهریه‌وه هه‌مان فه‌رمووده‌ی گیرپته‌وه‌و پالپشتی
 گیرپته‌وه‌که‌ی سالح له‌ ئیبنو شیهابی زوهریه‌وه^(۳). ده‌کات.

۱۳۲- بَابُ الْخُطْبَةِ أَيَّامَ مَنْى

۱۷۳۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ غَزْوَانَ، حَدَّثَنَا
 عِكْرَمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَيُّ
 يَوْمٍ هَذَا؟.. قَالُوا: يَوْمٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟.. قَالُوا: بَلَدٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟..
 قَالُوا: شَهْرٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا.

^۱ بر‌وانه: ۸۳.

^۲ وه‌ک فه‌رمووده‌که‌ی پیشوو: ۱۷۳۷.

^۳ نه‌مه پتی ده‌لێن: (متابعة) له‌ زانستی فه‌رمووده‌دا.

فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا.. فَأَعَادَهَا مِرَارًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ؟ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ؟ .. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَوْصِيَّتُهُ إِلَى أُمَّتِهِ: «فَلْيُبْلِغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ»^(۱).

۱۳۲- باسی وتاردان له رۆژانی مینادا

۱۷۳۹- عیكریمه له عهبدوڵای كورپی عهباسهوه رضي الله عنه دهگێڕێتهوه كه پێغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله له رۆژی جهزنی هورباند و تاری داو فهرمووی: ((ئهی خه‌لکینه ئه‌م‌رۆ چ رۆژیکه؟))، وتیان رۆژیکی رێز لیگیراوه، فهرمووی: ((ئهم شاره کوییه؟))، وتیان: شاریکی رێزلیگیراوه، فهرمووی: ((ئهم مانگه چ مانگیکه؟))، وتیان مانگیکی رێزلیگیراوه، ئه‌وسا فهرمووی: ((دهی بیگومان خوین و مال و سامان و نامووس‌تان له یه‌کتری چه‌رامه، وه‌ک چه‌رامی ئهم رۆژه و ئهم شاره و ئهم مانگه‌تان))، جا چه‌ندجار ئهم وتهیه‌ی دووباره کردوه، پاشان سه‌ری به‌رزکرده‌وه بۆ ئاسمان و فهرمووی: ((خوایه گیان گه‌یاندم؟ خوایه گیان گه‌یاندم؟))، عه‌بدوڵای کورپی عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: جا سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دهسته به‌راستی ئه‌مه نامۆزگاری ئه‌وه بۆ ئومه‌ته‌که‌ی که دم‌فهرموئ: ((با ئه‌وه‌ی لی‌رمیه ئهم وتانه بگه‌یه‌نی‌ت به‌وانه‌ی لی‌ره ئاماده‌ نین، دوا‌ی من بێ باوهر و بێ دین مه‌بنه‌وه‌و هه‌ندی‌کتان بده‌ن له گه‌ردنی هه‌ندی‌کتان)).

۱۷۴۰- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَخْطُبُ بَعْرَقَاتٍ. تَابَعَهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو^(۲).

^۱ بروانه: ۷۰۷۹.

^۲ بروانه: ۱۸۴۱، ۱۸۴۳، ۵۸۰۴، ۵۸۵۳.

۱۷۴۰- عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: له پێغه‌مبه‌رم ﷺ بیست له عه‌رفه‌ت و تاری ده‌دا.

ئیبنو عویه‌ینه نهم هه‌رمووده‌ی^(۱) گێراومه‌وه له عه‌مه‌روه، پالېشتی گێرانه‌وه‌که‌ی شوعه‌ ده‌کات.

۱۷۴۱- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا قُرَّةٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، وَرَجُلٌ أَفْضَلُ فِي نَفْسِي مِنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ﷺ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ: أَتَذَرُونَ أَيَّ يَوْمٍ هَذَا؟.. قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ: أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ؟.. قُلْنَا: بَلَى. قَالَ: أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟.. قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. فَقَالَ: أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ؟.. قُلْنَا: بَلَى. قَالَ: أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟.. قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ: أَلَيْسَتْ بِالْبَلَدَةِ الْحَرَامِ؟.. قُلْنَا: بَلَى. قَالَ: فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، إِلَى يَوْمٍ تَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ؟.. قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ، فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، قَرُبْ مُبَلِّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ، فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ.^(۲)

^۱ ده‌قه‌که‌یان جیاوازه، به‌لام هه‌ردووکیان وتاردانی تێدایه.

^۲ بېروانه: ۶۷.

۱۷۴۱- نه‌بی به‌کره ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ پوژی جه‌ژنی قورباندا وتاری بو داین و فهرمووی: ((نایا دزمانن ئەم پوژه چ پوژیکه؟))، وتمان: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی زاناترن، جا بی‌ده‌نگ بوو هه‌تا واما دزمانی ناوی لی‌ دمنی به‌ ناویک که‌ناوه‌که‌ی خو‌ی نییه‌، فهرمووی ﷺ: ((ئه‌م‌پو پوژی جه‌ژنی قوربان نییه‌؟))، وتمان: به‌لئ وایه‌، فهرمووی: ((ئه‌م مانگه‌ چ مانگیکه‌؟))، وتمان: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی زاناترن، جا بی‌ده‌نگ بوو هه‌تا گومانمان وابوو ناویکی لی‌ دمنی جگه‌ له‌ ناوه‌که‌ی خو‌ی، جا فهرمووی ﷺ: ((مانگی زولحه‌جبه‌ نییه‌؟))، وتمان: به‌لئ وایه‌، فهرمووی: ((ئه‌م شاره‌ کو‌ییه‌؟))، وتمان: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی زاناترن، جا بی‌ده‌نگ بوو هه‌تا گومانمان وابوو که‌ ناوی ده‌بات به‌ ناویکی تر جگه‌ له‌ ناوه‌که‌ی خو‌ی، فهرمووی ﷺ: ((مه‌گه‌ر شاری ری‌زلی‌گی‌راو و جه‌نگ تیایدا چه‌رام کراو نییه‌؟)) وتمان: به‌لئ، فهرمووی: ((جا بی‌گومان خو‌ین و مالتان له‌ یه‌کتر چه‌رامه‌ وه‌ک چه‌رامی ئەم پوژمتان له‌م مانگه‌تاندا له‌م شارمتاندا، تا ئەو پوژده‌ی ده‌گه‌نه‌وه‌ به‌ خزمه‌تی په‌روه‌ردگارتان، ناگاداربین من گه‌یاندم؟))، وتیان: به‌لئ گه‌یاندت، فهرمووی: ((خوایه‌ گیان تو‌ شایه‌ت به‌، ئەوه‌ی ئاماده‌یه‌ (ئه‌م وتانه‌) بگه‌یه‌نیت به‌وه‌ی ئاماده‌ نییه‌ (لێ‌ره‌)، چونکه‌ زو‌ر پی‌گه‌یه‌نراو هه‌یه‌ له‌ بی‌سه‌ر چاکتر له‌به‌ری ده‌کات و لی‌ی تی‌ده‌مگات، ئینجا دو‌ای من بی‌ دین وبی‌ باوم‌ر مه‌به‌نه‌وه‌، هه‌ندی‌کتان بده‌ن له‌ گه‌ردنی هه‌ندی‌کتان.

۱۷۴۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْنَى: أَتَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟.. قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَقَالَ: فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ حَرَامٌ، أَتَدْرُونَ أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟.. قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: بَلَدٌ حَرَامٌ، أَتَدْرُونَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟.. قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: شَهْرٌ حَرَامٌ

-قَالَ: - فَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا. وَقَالَ هِشَامُ بْنُ الْغَازِ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه وَقَفَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ بَيْنَ الْجَمْرَاتِ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي حَجَّ بِهَا، وَقَالَ: هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ، فَطَفِقَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ. وَوَدَّعَ النَّاسَ. فَقَالُوا: هَذِهِ حَجَّةُ الْوَدَاعِ^(۱).

۱۷۴۲- عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دەلی: پیغەمبەر ﷺ لە مینا فەرمووی: ((نایا دەرزان ئەمە ج رۆژیکە؟)) وتیان: خواو پیغەمبەرەکی دەرزان، نینجا فەرمووی: ((بێگومان ئەم رۆژە رۆژیکی ریزدارە و تاوان تێیدا حەرپامە، ئەو دەرزان ئەم شارە ج شاریکە؟)) وتیان: خواو پیغەمبەرەکی دەرزان، فەرمووی: ((شاریکی ریزداری تاوان تێدا حەرپامکراوە، ئەو دەرزان ئەم مانگە ج مانگیکە؟)) وتیان: خوا و پیغەمبەرەکی دەرزان، فەرمووی ﷺ: ((مانگیکی ریزدار و تاوان تێدا حەرپامکراوە، - فەرمووی: - جا بەراستی خوا خوین و سامان و نامووستانی لەیەکتر حەرپام کردووە، وەک حەرپامیەتی ئەم رۆژەتان لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا))، هیشامی کوری غازی دەلی: نافع بۆی گیرامەووە لە عەبدولای کوری عومەرەو رضي الله عنه دەلی: پیغەمبەر ﷺ لەو حەجەیی کە کردی، رۆژی جەژن لە نیوان میلەکانی شەیتان رەجمدا وستا، ئەم فەرموودمیە فەرموو^(۲)، وە فەرمووی: ((ئەمڕۆ رۆژی حەجی هەرە گەورمە))، نینجا پیغەمبەر ﷺ دەستی کرد بە وتنی: ((خوایە گیان تۆ بەشایەت بە))، وە مائاواویی لە خەڵکە کە کرد. ئیتر وتیان ئەمە حەجی مائاواوییە.

^۱ بروانه: ۴۴۰۳، ۶۰۴۳، ۶۱۶۶، ۶۷۸۵، ۶۸۶۸، ۷۰۷۷.

^۲ کە باسکرا لە ژمارە: ۱۷۴۲دا، هەندیک دەلێن مەبەست لەم وتە کۆتاییە کە دەفەرمووی: (ئەمڕۆ حەجی ئەکبەرە....).

۱۳۳- بَابُ: هَلْ يَبِيتُ أَصْحَابُ السَّقَايَةِ أَوْ غَيْرُهُمْ بِمَكَّةَ لَيْلَالِي مَنْى؟

۱۷۴۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ: ﷺ رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۱).

۱۳۳- باسیک: ئایا ئەو کەسانەى ئاو دەدەن بە حاجیان جگە لەوانیش شەوانى مانەوەى مینا بە شەوا لە مەککە دەمیننەو؟

۱۷۴۳- عەبدولای کورێ عومەر ﷺ دەئى: پێغه‌مبەر ﷺ (شەوانى مانەوەى مینا) رێگەیدا (بەوانەى ئاو دەدەن بە حاجیان شەوا لە مەککە دەمیننەو).

۱۷۴۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَذِنَ ^(۲).

۱۷۴۴- عوبەیدولای لە نافیعه‌و دەگێرێتەو لە عەبدولای کورێ عومەرەو ﷺ دەگێرێتەو کە پێغه‌مبەر ﷺ مۆلەتى دا (ئەوانەى ئاو دەدەن بە حاجیان، شەوانى مانەوەى مینا لە مەککە دەمیننەو).

۱۷۴۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ الْعَبَّاسَ ﷺ اسْتَأْذَنَ النَّبِيَّ ﷺ لِيَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيْلَالِي مَنْى مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ. تَابَعَهُ أَبُو أُسَامَةَ، وَعَقَبَهُ بْنُ خَالِدٍ، وَأَبُو صَمْرَةَ ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۶۳۴.

^۲ بېروانه: ۱۶۳۴.

^۳ بېروانه: ۱۶۳۴.

۱۷۴۵- عه‌بدو‌لای کورپی عومهر ﷺ ده‌لئ: عه‌باس ﷺ داوای مؤ‌له‌تی له پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ کرد که شه‌وانی مانه‌وه له مینا له مه‌ککه بمینیت‌ه‌وه، له‌به‌ر ئاودان به‌حاجیان، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ مؤ‌له‌تی دا، (ئه‌م سئ که‌سه): ئه‌بو ئوسامه (که ناوی حه‌ممادی کورپی ئوسامه‌ی له‌یسییه)، عوق‌به‌ی کورپی خالید، ئه‌بو زه‌مه‌ره (که ناوی ئه‌نه‌سی کورپی عیازه) ئه‌م فه‌رموودمیان گێ‌راو‌مه‌وه‌و پائێ‌شتی گێ‌را‌نه‌وه‌که‌ی مو‌حه‌مه‌دی کورپی عه‌بدو‌لای کورپی نومه‌یریان کردووه.

۱۳۴- بابُ رَهْمِي الْجَمَارِ

وَقَالَ جَابِرٌ: رَمَى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ضُحًى، وَرَمَى بَعْدَ ذَلِكَ بَعْدَ الزَّوَالِ.
 ۱۷۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ وَبَرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ ﷺ مَتَى أَرْمِي الْجِمَارَ؟ قَالَ: إِذَا رَمَى إِمَامُكَ قَارْمَهُ. فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ الْمَسْأَلَةَ، قَالَ: كُنَّا نَتَحَيَّنُ، فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ رَمَيْنَا.

۱۳۴- باسی به‌ردباران کردنی میله‌کان^(۱)

جابر ﷺ ده‌لئ: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ رۆژی جه‌ژنی قوربان له‌چێ‌شته‌نگاودا ره‌جمی شه‌یتانی کرد، به‌لام له‌ رۆژه‌کانی تردا^(۲) پاش نیوهرۆ ره‌جمی هه‌ر سئ میله‌که‌ی کرد.
 ۱۷۴۶- وه‌به‌ره‌ ده‌لئ: په‌رسیارم له‌ عه‌بدو‌لای کورپی عومهر ﷺ کرد که‌ی ره‌جمی شه‌یتان بکه‌م، وتی: که‌ی پی‌شه‌وا‌ی حه‌جه‌که‌ت ره‌جمی کرد، تۆش ئه‌و کاته بیکه، دووباره هه‌مان په‌رسیارم لی‌کرده‌وه‌ وتی: ئی‌مه‌ چاودێ‌ری کاتمان ده‌کرد که‌ی خۆر له‌ نیوهراس‌تی ئاسماندا لای‌به‌دایه^(۳) ره‌جمان ده‌کرد.

^۱ له‌ کورده‌واریدا وای پێ ده‌لێن که بریتیه له‌ به‌ردگرتنه شه‌یتان له‌ رۆژانی جه‌ژنی قورباندا.

^۲ که‌ رۆژی دووهم و سێهه‌م و چواره‌مه‌.

^۳ واته‌ نوێ‌زی نیوهرۆ ببووايه، چونکه‌ به‌ لادانی خۆر له‌ ئیوه‌راس‌تی ئاسمان نوێ‌زی نیوهرۆ ده‌بی‌ت.

۱۳۵- بَابُ رَهْيِ الْجَمَارِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي

۱۷۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: رَمَى عَبْدُ اللَّهِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ نَاسًا يَرْمُونَهَا مِنْ قَوْفِهَا. فَقَالَ: وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ﷺ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بهذا^(۱).

۱۳۵- باسی بهردبارانی جهمره له نیوهراستی شیوهکهوه

۱۷۴۷- عهبدوهرهحمانی کوری یهزید دهلی: عهبدوولای کوری مهسعود ﷺ له نیوهراستی دۆلهکهوه بهردی دهگرته جهمره، منیش وتم: نهی نهبو عهبدوهرهحمان^(۲) کهسانیک لهسهرووی جهمرهوه بهردبارانی دهکه، نهویش وتی: سویند بهو خوایهی که جگه لهو پهراوی تر نییه، نهه شوینه شوینی نهو کهسهیه که سوورمتی (البقرة) دابهزیه سهری، عهبدوولای کوری وهلید وتی: سوفیان له نهعمهش فهرموودهکهی عهبدوولای کوری مهسعودی بو گپراینهوه.

۱۳۶- بَابُ رَهْيِ الْجَمَارِ بِسَبْعِ خَصِيَّاتٍ

دَكَرَهُ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۳).
 ۱۷۴۸- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَى، جَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ، وَمِنَى عَنْ يَمِينِهِ، وَرَمَى بِسَبْعٍ، وَقَالَ: هَكَذَا رَمَى الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ﷺ^(۴).

^۱ پروانه: ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰.

^۲ کونیهی عهبدوولای کوری مهسعوده ﷺ.

^۳ پروانه: ۱۷۵۱.

^۴ پروانه: ۱۷۴۷.

۱۳۶- باسی به‌ردگرتنه میله‌کان به‌حهوت به‌رد

عه‌بدو‌لای کوری عومەر (ﷺ) گێرایه‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) که چه‌وت به‌ردی گرتومه میله‌کان.

۱۷۴۸- عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری یه‌زید ده‌لی: عه‌بدو‌لا (ﷺ) رو‌یسته لای میله گه‌وره‌که‌یان، که‌عه‌بی خسته لای چه‌پیه‌وه و مینای خسته لای راستیه‌وه و چه‌وت به‌ردی تیگرت، پاشان وتی: ئەو که‌سه‌ی که سوورمه‌تی (البَقَرَة) دابه‌زیه سه‌ری، به‌م شیوه به‌ردی هاو‌یشت (بو میله‌کان).

۱۳۷- بَابُ مَنْ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ

۱۷۴۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه)، فَرَأَهُ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْكُبْرَى بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ، وَمِنِّي عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ^(۱).

۱۳۷- باسی ئەو که‌سه‌ی که به‌ردی گرتنه جه‌مه‌ری

عه‌قه‌به‌و به‌یتی خسته لای چه‌پیه‌وه

۱۷۴۹- عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری یه‌زید له‌گه‌ل عه‌بدو‌لای کوری مه‌سه‌وددا (ﷺ) چه‌جی کرد، عه‌بدو‌لای بینی چه‌وت به‌ردی گرتنه میله گه‌وره‌که‌یان، به‌یتی خسته لای چه‌پیه‌وه و مینای خسته لای راستیه‌وه، پاشان وتی: ئەم شو‌ینه شو‌ینی ئەو که‌سه‌یه که سوورمه‌تی (البَقَرَة)ی بو دابه‌زینرا.

^۱ پروانه: ۱۷۴۷.

۱۳۸- باب: یُکَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ

قَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۷۵۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَجَّاجَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: السُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا الْبَقَرَةُ، وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا آلُ عِمْرَانَ، وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا النِّسَاءُ. قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ أَنَّهُ كَانَ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ، فَاسْتَبْطَنَ الْوَادِي، حَتَّى إِذَا حَادَى بِالشَّجَرَةِ اغْتَرَضَهَا، فَرَمَى بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ، يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ قَالَ: مِنْ هَا هُنَا وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ قَامَ الَّذِي أَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ رضي الله عنه^(۲).

۱۳۸- باسیک: (حاجی) له‌گه‌ل هەر به‌ردیک که ده‌هاوێژیت ئه‌لاه‌وئه‌کبه‌ر ده‌کات

عه‌بدو‌لای کورێ عومەر رضي الله عنه له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێ‌راویه‌تی‌ه‌وه (وا‌ی کردووه).
۱۷۵۰- ئه‌عه‌مه‌ش ده‌لی: له‌ حه‌ج‌ج‌احم بیست له‌سه‌ر دوانگه‌ ده‌یوت: ئه‌و سووپه‌ته‌ی باسی مانگاگه‌ی تێدا کراوه، وه ئه‌و سووپه‌ته‌ی خێزانی عیم‌رانی تێدا باس‌کراوه، وه ئه‌و سووپه‌ته‌ی نافرمانی تێدا باس‌کراوه^(۱)، عه‌بدو‌لای ده‌لی: ئه‌مه‌م بۆ ئی‌براهیم (ی نه‌خه‌عی) گێ‌راویه‌وه، ئی‌براهیمیش وتی: عه‌بدو‌ره‌حمانی کورێ یه‌زید بۆی گێ‌را‌مه‌وه که له‌گه‌ل عه‌بدو‌لای کورێ مه‌سه‌وددا بوو رضي الله عنه، کاتی‌ک به‌رده‌م‌کانی گرت‌ه میله‌که‌ی عه‌قه‌به‌ رو‌ی‌شته نی‌وه‌پ‌راستی شی‌وه‌که هه‌تا به‌ران‌به‌ری دره‌خته‌که بوو، له‌ولاوه هات بۆ میله‌که‌ی عه‌قه‌به‌و حه‌وت به‌ردی تی‌گرت، له‌گه‌ل هەر به‌ردیکدا (الله اک‌به‌ر)ی ده‌کرد،

^۱ ب‌روانه: ۱۷۵۱.

^۲ ب‌روانه: ۱۷۴۷.

^۳ واته: ناوی سووپه‌ته‌کانی به‌م شی‌وه‌یه ده‌هتیا، که‌واته نه‌یده‌وت سووپه‌تی به‌قه‌ره ... هتد.

پاشان وتی: سویند بهو زاتهی هیج پهراویکی راست نییه جگه لهو، نهو کهسهی که سوورمتی بهقهردی بو دابهزینرا نا لیرمدا راوستا^(۱).

۱۳۹- بَابُ مَنْ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَلَمْ يَقِفْ

قَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۱۳۹- باسی کهسیک بهرد بگریته جهمرهه عقهبهو نهووستن

عبدالای کوری عومەر (رض) ئەمەى له پێغه‌مبەرەوه (ﷺ) گیراوتەوه (که له‌لای میلی عقهبه رانه‌ده‌وستا).

۱۴۰- بَابُ: إِذَا رَمَى الْجَمْرَتَيْنِ يَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَيُسْهَلُ

۱۷۵۱- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) أَنَّهُ كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ، يُكَبِّرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ حَتَّى يُسْهَلَ فَيَقُومَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، فَيَقُومُ طَوِيلًا، وَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَرْمِي الْوُسْطَى، ثُمَّ يَأْخُذُ ذَاتَ الشَّمَالِ فَيَسْتَهْلُ وَيَقُومَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، فَيَقُومُ طَوِيلًا، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ وَيَدْعُو، وَيَقُومُ طَوِيلًا، ثُمَّ يَرْمِي جَمْرَةَ ذَاتِ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا، ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَقُولُ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ^(۳).

^(۱) واته: لهو جیگاهدا ره‌جی شەیتان دە‌کری، دە‌بن لهو شوته‌دا بوه‌ستی و به‌ردی تێبگری.

^(۲) پ‌روانه: ۱۷۵۱.

^(۳) پ‌روانه: ۱۷۵۲، ۱۷۵۳.

۱۴۰- باسیک: کاتییک دوو میله که ی (١) ره جم ده کرد له تهختاییه ک روو به قیبله ده ووستا

۱۷۵۱- سالیم ده لئ: عه بدولای کوری عومەر ﷺ میله نزیکه که یانی به جهوت بهرد ره جم ده کرد، له پاش تیگرتنی هر بهردیکیان ئه لاهو ئه کبهری ده کرد، پاشان دهرۆشته پی شه وه تا ده گه یشته تهختاییه که، جا روو به قیبله زۆر ده ووستا، ههردوو دهستی بهرز ده کرده وه و نزای ده کرد، پاشان (میله که ی) نیومراستی ره جم ده کرد، پاشان دهرۆشت بو لای سهروه وه و تا ده گه یشته تهختاییه که، روو به قیبله زۆر ده ووستا، دهسته کانی بهرز ده کرده وه و نزای ده کرد، زۆر ده ووستا، پاشان میله که ی عه قه به ی ره جم ده کرد له نیومراستی شیوه که وه، وه له لای میله که ی عه قه به رانه ده ووستا، پاشان ده گه پرایه وه و دهیوت: پیغه مبهرم ﷺ بینی ئا به و شیوه یه (ره جمی) ده کرد.

۱۴۱- بابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ عِنْدَ جَمَرَةِ الدُّنْيَا وَالْوُسْطَى

۱۷۵۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصْبَاتٍ، ثُمَّ يَكْبُرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيَسْهَلُ، فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْوُسْطَى كَذَلِكَ، فَيَأْخُذُ ذَاتَ الشَّمَالِ فَيَسْهَلُ، وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يَرْمِي الْجَمْرَةَ ذَاتَ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا، وَيَقُولُ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ^(١).

^١ به و دوو شوینه دهوتری که بهردی تیده کرن جگه له میله که ی عه قه به که سی بهم میلیانه.

^٢ بروهه: ۱۷۵۱.

۱۴۱- باسی بهر زکردنه وهی ههردوو دهستانان له‌لای میله نزیك و نیوهراسته‌كه

۱۷۵۲- سالیمی کوپی عەبدوللا دەگیرپتەووە که عەبدولای کوپی عومەر ﷺ مێله نزیکه‌که‌یانی بە‌حه‌وت بە‌رد ڕەجەم دە‌کرد، لە پاش تیگرتنی هەر بە‌ردی‌ک ئە‌ڵا‌هو ئە‌که‌بری دە‌کرد، پاشان دە‌ڕۆ‌یشتە پێ‌شه‌وه‌ تا ده‌گه‌یشتە ته‌ختاییه‌که‌، جا ڕوو به‌ قیبله‌ ده‌وه‌ستا به‌ وه‌ستانێ‌کی زۆ‌ر، ئینجا نزای ده‌کردو هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه‌، پاشان به‌هه‌مان شی‌وه‌ مێله‌که‌ی نی‌وه‌راستی ڕەجەم دە‌کرد، ئینجا دە‌ڕۆ‌یشت بۆ‌ لای سه‌ره‌وه‌ تا ده‌گه‌یشتە ته‌ختاییه‌که‌، ڕوو به‌ قیبله‌ زۆ‌ر ده‌وه‌ستا، ئینجا نزای ده‌کردو هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه‌، پاشان مێله‌که‌ی عه‌قه‌به‌ی ڕەجەم دە‌کرد لە نی‌وه‌راستی شی‌وه‌که‌وه‌ و له‌ لای مێله‌که‌ی عه‌قه‌به‌ ڕانه‌ده‌وه‌ستا، (ده‌گه‌رایه‌وه‌وه‌) ده‌یوت: پێ‌غه‌مبه‌ری خواﷺ بینی ئا به‌و شی‌وه‌یه‌ (ڕەجەمی) ده‌کرد.

١٤٢- بَابُ الدُّعَاءِ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ

١٧٥٣- وَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا رَمَى الْجَمْرَةَ الَّتِي تَلِي مَسْجِدَ مِنَى يَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ، ثُمَّ تَقْدَمُ أَمَامَهَا فَوْقَ مُسْتَقْبَلِ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو، وَكَانَ يُطِيلُ الْوُقُوفَ، ثُمَّ يَأْتِي الْجَمْرَةَ الثَّانِيَةَ، فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ، ثُمَّ يَنْحَدِرُ ذَاتَ الْيَسَارِ مِمَّا يَلِي الْوَادِي، فَيَقِفُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو، ثُمَّ يَأْتِي الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الْعَقَبَةِ فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، يُكَبِّرُ عِنْدَ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا. قَالَ الزُّهْرِيُّ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ مِثْلَ هَذَا، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ^(١).

بروانه: ۱۷۵۱.

۱۴۲- باسی نزاکردن لای دوو میله که می شهیتان پهجمکردن

۱۷۵۳- زوهری دهگیرپته وه پیغه مبهری خوا ﷺ که پهجمی نهو میله ی دهکرد لای مزگه وتی میناوه بوو، جهوت بهردی تیگرت، هر بهردیکی تی بگرتبایه نه لاهو نه کبهری دهکرد، پاشان دهرویشت بو پیشه وهی میله که، نینجا روو به قیبله دهومستا، ههردوو دهستی بهرز دهکرده وهو نزا ی دهکرد، وه لهویدا زور پادهومستا، پاشان دهرویشته لای میله که ی دووهم، نهویشی به جهوت بهرد پهجم دهکرد، هر بهردیکی تی بگرتبایه نه لاهو نه کبهری دهکرد، پاشان نزم دهبوویه وه به لای چهپدا لهولایه ی شیوه که ی لییه، جا روو به قیبله راوهوستا، دهسته کانی بهرز دهکرده وه و نزا ی دهکرد، پاشان دههات بو لای نهو میله یان له لای عهقه بهیه، نهویشی پهجم کرد به جهوت بهرد، هر بهردیکی تی بگرتبایه نه لاهو نه کبهری دهکرد، پاشان دهرویشت و لای نهدهومستا، زوهری دهلی: وینه ی نههم فهرمووده ی من گیرامه وه (له پیغه مبهروه ﷺ) له سالیمی کوپی عهبدولام بیست، نهویش دهگیرپایه وه له عهبدولای باوکیه وه، نهویش له پیغه مبهروه ﷺ، وه عهبدولای کوپی عومهر ﷺ بهو شیویه پهجمی دهکرد (که باسکرا له پیغه مبهروه ﷺ).

۱۴۳- بَابُ الطَّيِّبِ بَعْدَ مَنِ الْجَمَارِ وَالْحَلْقِ قَبْلَ الْإِقَاضَةِ

۱۷۵۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ -وَكَانَ أَفْضَلَ أَهْلِ زَمَانِهِ- يَقُولُ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَدَيْ هَاتَيْنِ حِينَ أَحْرَمَ وَلِحْلِهِ حِينَ أَحَلَّ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ. وَبَسَطْتُ يَدَيْهَا^(۱).

^۱ برهانه: ۱۵۳۹.

۱۴۳- باسی به‌کاره‌ینانی بو‌نی خوش دوا‌ی ره‌جمی شه‌یتان وه سه‌رتاشین پیش ته‌وافی ئیفازه

۱۷۵۴- عه‌بدوره‌حمانی کوری قاسیم له باوکی بیستوووه که چاکترین که‌سی سه‌رده‌می خو‌ی بووه- ده‌ئێ: له عانیشه‌م ﷺ بیست دمیوت: به‌م دوو ده‌سته‌ی خو‌م پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بو‌نخو‌ش کرد کاتی ویستی ئیح‌رام بیه‌ستی، کاتی‌کیش هه‌ل‌ال بوو ئیح‌رامی شکاند پیش نه‌وه‌ی ته‌واف (ی ئیفازه) بکات، عانیشه (که هه‌رمووده‌که‌ی گیراومه‌وه) هه‌ردوو ده‌ستی کرده‌وه.

۱۴۴- بابُ طَوَافِ الْوَدَاعِ

۱۷۵۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: أَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْحَائِضِ^(۱).

۱۴۴- باسی (حوکمی) ته‌وافی مالئاوایی

۱۷۵۵- عه‌بدو‌ل‌ای کوری عه‌باس ﷺ ده‌ئێ: فه‌رمان‌کراوه به حاجیان که‌کو‌تا شتیان ته‌وافی مالئاوایی بی‌ت له که‌عه‌بی پی‌رو‌ز، به‌لام نه‌م ته‌وافه له‌سه‌ر ئافه‌رم‌تی بی نو‌یز لابه‌راوه.

۱۷۵۶- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، ثُمَّ رَقَدَ رَقْدَةً بِالْمَحْصَبِ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ.

تَابَعَهُ اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي خَالِدٌ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ حَدَّثَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

^۱ بېروانه: ۳۲۹.

^۲ بېروانه: ۱۷۶۴.

۱۷۵۶- لهقه تادهوه گێرداومهوه که ئه نهسی کورێ مالیک ﷺ بۆی گێراومه که بێغه مبهری خوا ﷺ نوێژی نیومرۆ و عهسر و مهغریب و عیشای کرد، پاشان له موحه صههب سهرخهویکی شکاند، پاشان سواری ولاخه کهی بوو روشت بۆ بهیت و تهوافی (مالئاوایی) بهیتی کرد.

لهیس وتی: خالید بۆی گێرامهوه له سه عیدهوه له قه تادهوه که ئه نهسی کورێ مالیک ﷺ بۆی گێراومهوه له بێغه مبهری خواوه ﷺ، پالېستی گێرانهوه کهی عه مری کورێ حاریس دهکات.

۱۴۵- باب: إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ بَعْدَ مَا أَقَاضَتْ

۱۷۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- حَاضَتْ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَحَابِسْتُنَا هِيَ؟! قَالُوا: إِنَّهَا قَدْ أَقَاضَتْ. قَالَ: فَلَا إِذَا^(۱).

۱۴۵- باسیک: ئه گهر ئافرهت کهوته حهیزهوه دوا

ئهو هی تهوافی ئیفازهی کرد^(۲)

۱۷۵۷- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده گێرێتهوه که صه فیهی کچی حویهی ﷺ -خیزانی بێغه مبهر ﷺ- کهوته سوورێ مانگانهوه، منیش ئه وهم بۆ بێغه مبهری خوا ﷺ گێرایهوه فهرمووی: ((ئایا صه فیه ده مانه یلێتهوه؟!)) وتیان: تهوافی ئیفازهی کردووه، فهرمووی: ((کهوابوو رێگرمان نابێ له روشتن)).

^۱ بروانه: ۲۹۴.

^۲ ئایا تهوافی مالئاوایی له سه ره یان نا؟

۱۷۵۸- ۱۷۵۹- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنْ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ، قَالَ لَهُمْ: تَنْفِرُ. قَالُوا: لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَعَ قَوْلَ زَيْدٍ. قَالَ: إِذَا قَدِمْتُمُ الْمَدِينَةَ فَسَلُّوا. فَقَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَسَأَلُوا، فَكَانَ فِيمَنْ سَأَلُوا أُمُّ سُلَيْمٍ، فَذَكَرَتْ حَدِيثَ صَفِيَّةَ. رَوَاهُ خَالِدٌ وَقَتَادَةُ، عَنْ عِكْرِمَةَ ^(۱).

۱۷۵۸- ۱۷۵۹- نه‌یوب له عیكریمه‌وه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی: (كه‌سانیک‌ی) خه‌لکی مه‌دینه پرس‌یاریان له عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه کرد دم‌براره‌ی ئا‌فره‌تیک ته‌واف (ی ئی‌فا‌زه‌ی) کردب‌ی، پاشان كه‌وتب‌یته‌هه‌یزه‌وه، عه‌بدو‌لای پ‌یی وت‌ن: ده‌گیرپته‌وه ^(۲). وتیان: وته‌ی تو و مرنا‌گرین و واز له وته‌ی زمید ب‌ینین (وازی لی ناه‌ینین)، عه‌بدو‌لای وت‌ی: كه‌ گه‌رانه‌وه بو مه‌دینه پرس‌یار ب‌كه‌ن، ئینجا گه‌رانه‌وه بو مه‌دینه و پرس‌یاران کرد، یه‌ك‌یک له‌وانه‌ی پرس‌یاران لی کرد ئومومو سوله‌یم بوو، نه‌ویش فه‌رموودمه‌کی صه‌فیه‌ی ^(۳) بو گیرانه‌وه. هه‌روه‌ها خالید و هه‌تاده له عیكریمه‌وه فه‌رموودمه‌کی ب‌یشوویان گیراومه‌وه.

۱۷۶۰- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: رُخِصَ لِلْحَائِضِ أَنْ تَنْفِرَ إِذَا أَقَاضَتْ ^(۴).

۱۷۶۰- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: مؤل‌هت دراوه به‌ئا‌فرمتی هه‌یزدار نه‌گه‌ر ته‌وافی ئی‌فا‌زه‌ی کردب‌ی ب‌گه‌رپته‌وه (له مه‌كه‌كه دم‌رج‌یت و ته‌وافی مائ‌ئا‌وایی نه‌كات).

^۱ ب‌روانه: ۳۲۹.

^۲ ب‌یویست ناکات ب‌ینیته‌وه بو ته‌وافی مائ‌ئا‌وایی.

^۳ كه‌ پ‌شتر به ژماره: ۱۷۵۷ هاتوه.

^۴ ب‌روانه: ۳۲۹.

۱۷۶۱- قَالَ: وَسَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: إِنَّهَا لَا تَنْفِرُ. ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعْدُ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ لَهُنَّ^(۱).

۱۷۶۱- (تاووس) ده‌لێ: له عه‌بدولای کوری عومه‌رم ﷺ بیست دمیوت: بیگومان ئافرم‌تی بی نوێژ (ئه‌گه‌ر ته‌وافی ئیفازه‌ی کردبی) ناگه‌رپێته‌وه، پاشان لێم بیست دمیوت: بیگومان پێغه‌مبه‌ر ﷺ مۆله‌تی پێداون بگه‌رپێنه‌وه.

۱۷۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا نُرَى إِلَّا الْحَجَّ، فَقَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ وَكَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَطَافَ مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنْ نِسَائِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَحَلَّ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَحَاضَتْ هِيَ، فَنَسَكْنَا مَتَاسِكُنَا مِنْ حَجَّنَا، فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ الْحَضَةِ -لَيْلَةُ النَّفْرِ- قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُلُّ أَصْحَابِكَ يَرْجِعُ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ غَيْرِي. قَالَ: «مَا كُنْتُ تَطُوفِي بِالْبَيْتِ لِيَالِي قَدِمْنَا؟.. قُلْتُ: لَا. قَالَ: «فَاخْرُجِي مَعَ أَحِيكَ إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهْلِي بِعُمْرَةٍ، وَمَوْعِدُكَ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا». فَخَرَجْتُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ، وَحَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عَفَرَى حَلْقِي، إِنَّكَ لَحَابِسْتُنَا، أَمَا كُنْتَ طُفْتَ يَوْمَ النَّحْرِ؟.. قَالَتْ: بَلَى. قَالَ: «فَلَا بَأْسَ، انْفِرِي». فَلَقِيْتُهُ مُضْعِدًا عَلَى أَهْلِ مَكَّةَ، وَأَنَا مُنْهَبِطَةٌ -أَوْ أَنَا مُضْعِدَةٌ- وَهُوَ مُنْهَبِطٌ. وَقَالَ مُسَدَّدٌ: قُلْتُ: لَا. تَابَعَهُ جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ فِي قَوْلِهِ: لَا^(۲).

۱۷۶۲- نه‌سوود له عانیشه‌وه ﷺ ده‌گه‌رپێته‌وه که وتووێه‌تی: له مه‌دینه له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر ﷺ دهرجووین و ته‌نها به‌نیازی چه‌ج بووین، جا پێغه‌مبه‌ر

^۱ برپوانه: ۳۳۰.

^۲ برپوانه: ۲۹۴.

ﷺ گه‌یسته مه‌ککه و ته‌وافی به‌یت و هاتووچۆی نیوان صه‌فا و مه‌روهی کرد، چونکه نازهلّی هه‌دی پێبوو ئیحرامی نه‌شکاند، نه‌وانه‌شی له‌گه‌لّی بوون له‌ خیزانه‌کانی و هاوه‌لانی ته‌واف(ی به‌یت) و هاتووچۆی صه‌فا و مه‌رومیان کرد، نه‌وانه‌یان هه‌دیان پێ نه‌بوو ئیحرامیان شکاند، عائیشه‌ش که‌وته بی نوێژیه‌وه، وتی: ئینجا کاروباری حه‌جه‌که‌مان به‌جێهێنا، جا نه‌و شه‌وه که‌ شه‌وی حه‌صه‌به‌یه شه‌وی گه‌رانه‌وه و دمرچوونه، عائیشه وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌موو هاوه‌لانت جگه‌ له‌من به‌ حه‌ج و عومرپه‌وه ده‌گه‌رینه‌وه، فه‌رمووی: ((تۆ نه‌و شه‌وانه‌ی هاتینه مه‌ککه ته‌وافی به‌یت نه‌کرد؟))، وتم: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((برۆ دمره‌وه (له مه‌ککه) بۆ ته‌نعیم له‌گه‌لّ براکه‌ت^۱)، ئیحرام به‌سته به‌ عومره، ژوانگه‌ت نه‌وی و نه‌وی بیّت))، منیش له‌گه‌لّ عه‌بدوهره‌حمانی برام رۆیشتم بۆ ته‌نعیم، ئیحرامم به‌ست به‌ عومره، صه‌فیه‌ی کچی حویه‌ی که‌وته حه‌یزه‌وه، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌ش به‌باربی و سه‌رت به‌تاشین بجۆ تۆ پێگرمان ده‌بی له‌ رۆیشتن، ئه‌ی رۆژی جه‌ژنی قوربان ته‌واف نه‌کرد؟))، وتی: به‌لّی ته‌وافم کرد، فه‌رمووی: ((که‌واته قه‌یناکا له‌گه‌لمان بگه‌رێوه بۆ مه‌دینه))، عائیشه ﷺ ده‌لّی: ئینجا (له موحه‌صه‌ب) به‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشتم سه‌رده‌که‌وت بۆ نیو خه‌لکی مه‌ککه، منیش دادمه‌زیم بۆ نیویان، یان من سه‌رده‌که‌وتم و نه‌و دادمه‌زی، موسه‌دد له‌ گێرانه‌وه‌که‌یدا^۲)، وتی: عائیشه ﷺ ده‌لّی: نه‌خێر (ته‌وافم نه‌کرد که‌ هاتینه مه‌ککه)، جه‌ریریش له‌ مه‌نصوره‌وه گێراومه‌تیه‌وه پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی موسه‌دد ده‌کات، له‌وه‌ی عائیشه ده‌لّی: نه‌خێر ته‌وافم نه‌کردوه.

^۱ عه‌بدوهره‌حمانی کوری نه‌و به‌کری صدیق ﷺ.

^۲ ئه‌م فه‌رموده‌ی گێراوه‌ته‌وه له‌ برکه‌یه‌که‌دا جیاوازه: کاتێ پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ عائیشه ده‌فه‌رمووی: ((ته‌واف نه‌کرد

له‌و شه‌وانه‌ی هاتین بۆ مه‌ککه))، له‌ گێرانه‌وه‌که‌دا ده‌لّی: نه‌خێر، له‌وه‌ی پێشوو ده‌لّی: به‌لّی.

۱۴۶- بَابُ مَنْ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ بِالْأَبْطَحِ

۱۷۶۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، أَيْنَ صَلَّى الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟ قَالَ: يَمْنَى. قُلْتُ: فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ؟ قَالَ: بِالْأَبْطَحِ، أَفْعَلْ كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ^(۱).

۱۴۶- باسی که سیک له روژی گه رانه وه و دهرچوون له مینا نویری عه سر له نه بتهج (موحه مصهب) کردبیت

۱۷۶۳- عه بدولعه زیزی کوری پوهه یع وتی: برسیارم له نه نه سی کوری مالیک ﷺ کرد و وتم: شتیکم پی بلی له پیغه مبهرت ﷺ و مرگرتبیت، روژی ته رویه^(۲) پیغه مبهر ﷺ نویری نیومرووی له کویدا کرد؟ وتی: له مینا، وتم: نهی روژی دهرچوون له مینا نویری عه سری له کویدا کرد؟ وتی: له نه بتهج، لیپرسراوانی حه جه کهت چوون ده کهن توش وابکه.

۱۷۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُتَعَالِ بْنِ طَالِبٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ، حَدَّثَهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، وَرَفَدَهُ رَفْدَةً بِالْمَحْصَبِ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ^(۳).

۱۷۶۴- عه مری کوری حاریس ده گیریته وه که هه تاده بوی گپرایه وه، نه ویش نه نه سی کوری مالیک ﷺ بوی گپرایه وه له پیغه مبهروه ﷺ که نویری نیومرو و

^۱ پروانه: ۱۶۳۵.

^۲ که روژی هه شتی زولحیجه یه.

^۳ پروانه: ۱۷۵۶.

عهسر و مه‌غریب و عیشای کرد، له موحصصه‌ب سه‌رخه‌ویکی شکاند، پاشان سواری وشتره‌که‌ی بوو رویشته بهیت و ته‌وافی (مالئاوایی) کرد به دهوری بهیتدا.

۱۴۷- بَابُ الْمُحَصَّبِ

۱۷۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: إِمَّا كَانَ مَنْزِلُ يَنْزِلُهُ النَّبِيُّ ﷺ لِيَكُونَ أَسْمَحَ لَخُرُوجِهِ. يَعْنِي: بِالْأَبْطَحِ.

۱۴۷- باسی موحصصه‌ب

۱۷۶۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لئ: بیگومان موحصصه‌ب جیگای لادان و مانه‌ومیه‌ک بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ تئیدا داده‌به‌زی و ده‌مایه‌وه، بو ئه‌وه‌ی ئاسانتر بی بوو دهرچوونی (بو مه‌دینه)، مه‌به‌ست له موحصصه‌بیش نه‌به‌ته‌ج بوو.

۱۷۶۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَيْسَ التَّحْصِيبُ بِشَيْءٍ، إِمَّا هُوَ مَنْزِلُ نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

۱۷۶۶- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لئ: لادان و مانه‌وه له موحصصه‌بدا شتیک نییه (له کاروباری چه‌ج)، ته‌نها شوینی لادانیکه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌وئیدا لایده‌دا و ده‌مایه‌وه.

۱۴۸- بَابُ النُّزُولِ بِذِي طُوًى قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ، وَالنُّزُولِ

بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْقَةِ إِذَا رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ

۱۷۶۷- حَدَّثَنَا إِبرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يَبِيتُ بِذِي طُوًى بَيْنَ النَّبَتَيْنِ، ثُمَّ يَدْخُلُ مِنَ النَّبْتَةِ الَّتِي بِأَعْلَى مَكَّةَ.

وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا لَمْ يُنَخْ نَاقَتُهُ إِلَّا عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيَأْتِي الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ فَيَبْدَأُ بِهِ، ثُمَّ يَطُوفُ سَبْعًا: ثَلَاثًا سَعْيًا، وَأَرْبَعًا مَشْيًا، ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَنْطَلِقُ قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَيَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَكَانَ إِذَا صَدَرَ عَنِ الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ أَتَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِيْذِي الْحُلَيْفَةِ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُنِخُّ بِهَا^(۱).

۱۴۸- باسی مانه‌وه له (ذی طووی) پێش چوونه نیو مه‌ککه‌و مانه‌وه له (بَطْحَاء) که له زولحوله‌یفه‌یه کاتی گه‌رانه‌وه له مه‌ککه

۱۷۶۷- نافیع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومهر ﷺ (که ده‌هات بۆ مه‌ککه بۆ چه‌ج) شه‌و له (ذی طووی) له نیوان دوو مله‌و گه‌ردنه‌که‌دا ده‌مایه‌وه، پاشان له‌و مله‌ و گه‌ردنه‌یه‌ی له‌سه‌رووی مه‌ککه‌ومه‌یه‌ دهر‌پۆشته نیو شاری مه‌ککه‌وه، نه‌گه‌ر به‌هاتبایه مه‌ککه بۆ چه‌ج یان عومره‌ کردن، هه‌میشه وشتره‌که‌ی لای دهر‌گای مزگه‌وتی چه‌رامدا خوس دهدا، پاشان ده‌جووه ژووره‌وه بۆ نیوبه‌یت، دهر‌پۆشته لای گو‌شه‌ی به‌رده‌ ره‌شه‌که‌وه له‌وه‌وه ده‌ستی پێده‌کرد، پاشان چه‌وت ته‌وافی ده‌کرد، سیانیان به‌ گورگه‌لو‌قه و چواریان به‌ ر‌پۆشتنی ئاسایی، پاشان ده‌گه‌راپه‌وه دوو ر‌کات نو‌یزێ ده‌کرد، ئینجا پێش نه‌وه‌ی بگه‌ر‌پته‌وه بۆ شو‌ینی خو‌ی، دهر‌پۆشت هاتوو‌چو‌ی نیوان سه‌فا و مه‌رو‌دی ده‌کرد، وه‌ نه‌گه‌ر له‌چه‌ج یان عومره‌ بگه‌راپه‌یه‌وه، وشتره‌که‌ی له‌ به‌ت‌حا که له‌ زولحوله‌یفه‌یه‌ خوس دهدا، که پێغه‌مبه‌ریش ﷺ له‌و‌یدا وشتره‌که‌ی خوس دهدا و ده‌مایه‌وه.

^۱ بر‌وانه: ۴۸۴، ۴۹۱.

۱۷۶۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ: سُئِلَ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ الْمُحَصَّبِ، فَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: نَزَلَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ. وَعَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي بِهَا -يَعْنِي: الْمُحَصَّبَ- الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ -أَحْسِبُهُ قَالَ: وَالْمَغْرِبَ. قَالَ خَالِدٌ: لَا أَشْكُ فِي الْعِشَاءِ- وَيَهْجَعُ هَجْعَةً، وَيَذْكُرُ ذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۷۶۸- خالیدی کورپی حاریس دهلی: پرسیار له عوبهیدولای کرا دمبربارهی موحه صصه، عوبهیدولاش له نافیعه وه بوی گپراینه وه وتی: پیغه مبهری خوا ﷺ و عومهر و عهبدولای کورپی عومهر له موحه صصه بدا لایانداوه و ماونه ته وه. وه نافع گپرایه وه که عهبدولای کورپی عومهر ﷺ له ویدا- واته: موحه صصه- نوپزی نیومرو و عهسری دهکرد، و ابرانم، وتی: مه غریبیش، خالید وتی: گومانم له نوپزی عیسا نییه، له ویدا سه رخه ویکی دهشکاند، عهبدولای کورپی عومهر ﷺ نه مانه وهی موحه صصه بهی له پیغه مبهره وه ﷺ ده گپرایه وه (که وای کردووه).

۱۴۹- بَابُ مَنْ نَزَلَ بِذِي طُوًى إِذَا رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ

۱۷۶۹- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنََّّهُ كَانَ إِذَا أَقْبَلَ بَاتَ بِذِي طُوًى، حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ دَخَلَ، وَإِذَا نَفَرَ مَرَّ بِذِي طُوًى وَبَاتَ بِهَا حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ يَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ^(۱).

۱۴۹- باسی که سنی له (ذی طوئی) لای دابی و ماپیته وه

کاتییک گهراوه ته وه له مه که

۱۷۶۹- نافع ده گپرایته وه له عهبدولای کورپی عومهر وه ﷺ که عهبدولای بهاتیابه بۆ مه که، شهو له (ذی طوئی) ده مایه وه تا به یانی، جا به یانی دمیووه و

دمروښته نیو مهککه، کاتیکیش بگهراپایهوه (له مهککه بو مهدينه)، به (ذي طوى) دا دمروښت و شهو لهویدا دهمایهوه تا رۆژ دمبوویهوه (نویزی بهیانی دمبوو)، عهبدولا دمبوت: بیگومان پیغهمبهر ﷺ بهو جوړه ی کردوه.

۱۵۰- بابُ التَّجَارَةِ فِي أَيَّامِ الْمَوْسِمِ وَالْبَيْعِ فِي أسْوَاقِ الْجَاهِلِيَّةِ

۱۷۷۰- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﷺ كَانَ ذُو الْمَجَازِ وَعُكَاطُ مَنَجَرَ النَّاسِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامَ كَانَهُمْ كَرِهُوا ذَلِكَ حَتَّى نَزَلَتْ: لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ﴿۱۷۸﴾ البقرة. فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ^(۱).

۱۵۰- باسی بازرگانی کردن له رۆژانی ههجد، کرین و

فروشتن له بازارهکانی سهردهمی نهفامیدا

۱۷۷۰- عهبدولای کوری عهباس ﷺ دهلی: (ذُو الْمَجَازِ و (عُكَاطُ) شوینی بازرگانی خهک بوو له سهردهمی نهفامیدا، جا کاتی نایینی ئیسلام هات وا دیار بوو لایان بازرگانی کردن بهلایانهوه تیياندا ناپهسهنده، تا ئهم نایهته دابهزی: (هیج گوناھیکتان لهسهر نییه که دواى رۆزی پهرومردگارتان بکهون و بگهرین) لهکاتی نهجمادانی ههجد.

۱۵۱- بَابُ الْإِدْلَاجِ مِنَ الْمُحَصَّبِ

۱۷۷۱- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ: قَالَتْ: حَاضَتْ صَفِيَّةُ لَيْلَةَ النَّفْرِ فَقَالَتْ: مَا أَرَانِي إِلَّا حَابِسَتَكُمْ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: عَفَرَى حَلَقَى، أَطَافَتْ يَوْمَ النَّحْرِ؟.. قِيلَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَنْفِرِي.^(۱)

^۱ بروهه: ۲۰۵۰، ۲۰۹۸، ۴۵۱۹.

۱۵۱- باسی رویشان له کو تای شهودا له موحه صه به وه

۱۷۷۱- عائشه رضی الله عنها دهلی: صه فیه شهوی گه پانه وه (له موحه صه به وه بو مه دینه) که وته چه یزموه، وتی: گومان دمبه م ریگرتان بم (له گه پانه وه)، پیغه مبه رضی الله عنه فهرمووی: ((لهش به باری و سهرت به تاشین بجی، روژی جه زنی قوربان ته وافی کرد؟)) وترا: به لی، فهرمووی پیی: که واته بگه ریوه)). (له گه لمان بو مه دینه)

۱۷۷۲- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَزَادَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا مُحَاضِرٌ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَنَا أَنْ نَحِلَّ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ النَّفْرِ حَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: «حَلَقِي عَفْرَى، مَا أَرَاهَا إِلَّا حَابِسَتَكُمْ». ثُمَّ قَالَ: «كُنْتُ طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ؟». قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: «فَانْفِرِي». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَمْ أَكُنْ حَلَلْتُ. قَالَ: «فَاعْتَمِرِي مِنَ التَّنْعِيمِ». فَخَرَجَ مَعَهَا أَخُوهَا، فَلَقِيْنَاهُ مُدْلِجًا. فَقَالَ: «مَوْعِدُكَ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا».^(۱)

۱۷۷۲- عائشه رضی الله عنها دهلی: (له مه دینه وه) له گه ل پیغه مبه رد رضی الله عنه دمرچوین، ته نها باسی چه جمان کرد، جا که هاتینه مه که پیغه مبه رضی الله عنه فهرمانی پیکردین ئیحرام بشکینین، ئینجا نهو شهوی که شهوی گه پانه وه بو، صه فیه ی کچی حویه که وته چه یزموه، پیغه مبه ریش رضی الله عنه فهرمووی: ((لهش به بار بی و

^۱ پروانه: ۲۹۴.

^۲ پروانه: ۲۹۴.

سه‌رت به‌تاشین بجی، وایزانم بوو به پڠرتان (له گه‌رانه‌وه)، پاشان فهرمووی پیی: (تۆ رۆژی جه‌زنی قوربان ته‌وافت کرد؟) سه‌فیه‌ش وتی: به‌ئی، فهرمووی: (که‌واته بگه‌رپۆه له‌گه‌لمان)، عایشه رضی الله عنها ده‌ئی: وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله من هیشتا ئیحرام نه‌شکاندوو! فهرمووی: ((له ته‌نعیمه‌وه ئیحرام به عومره بیه‌سته))، جا (عه‌بدو ره‌حمانی) برای له‌گه‌لیدا رۆیشت (بۆ ته‌نعیم، ئیحرامی به عومره به‌ست و عومره‌ی کرد)، ئینجا له‌کو‌تایی شه‌ودا به پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله گه‌یشتینه‌وه، فهرمووی: ((ژوانه‌که‌ت ئه‌وی و ئه‌وی بی)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۶- کِتَابُ الْعُمْرَةِ

به ناوی خواسی به خشنده سی میهره بان

۲۶- پهراوی عومره

۱- بابُ وُجُوبِ الْعُمْرَةِ وَقَضَائِهَا

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: لَيْسَ أَحَدٌ إِلَّا وَعَلَيْهِ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّهَا لَقَرِيْنَتُهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ ﷻ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ (۱۱۷) البقرة.

۱- باسی پیویستی و گه وره یی عومره

عه بدولای کوری عومره ﷻ ده لی: هیچ مسوومانیک نییه مه گهر چه ج و عومر مه کی له سه ر پیویست و واجبه، عه بدولای کوری عه باس ﷻ ده لی: بیگومان عومره له فورئاندا بی که وه له گه ل چه جدا هاتوو^(۱)، خواسی گه وره دمفه رموی: (چه ج و عومره کانتان به ته واوی و دلسوزانه بو خواسی به جیبه یین).

۱۷۷۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ..

^۱ واته: وهک چه ج واجبه.

۱۷۷۳- ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌گیرپته‌وه که پی‌غهمبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: ((عومره بو عومره‌یه‌کی تر سر‌مره‌وه‌ی گونا‌هه‌کانی نیوانیانه، هه‌روه‌ها جه‌جی چاک و دروست پاداشتی نییه به‌هه‌شت نه‌بی)).

۲- بابُ هِنِ اعْتَمَرَ قَبْلَ الْحَجِّ

۱۷۷۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَنَّ عِكْرِمَةَ بْنَ خَالِدٍ سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنِ الْعُمْرَةِ قَبْلَ الْحَجِّ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم قَبْلَ أَنْ يَحُجَّ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ: حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ: أَنَّ خَالِدًا سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ مِثْلَهُ. حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ عِكْرِمَةُ بْنُ خَالِدٍ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ مِثْلَهُ.

۲- باسی ئەو که سه‌ی پیش‌ه‌ج عومره بکات

۱۷۷۴- عیکریمه‌ی کورپی خالید پرسپاری له عه‌بدو‌لای کورپی عومهر رضی اللہ عنہ کرد دهر‌باره‌ی عومره‌ کردن پیش‌ه‌ج کردن، عه‌بدو‌ل‌اش وتی: زیانی نییه و قه‌یناکا، عیکریمه وتی: عه‌بدو‌لای کورپی عومهر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غهمبه‌ر رضی اللہ عنہ عومره‌ی کرد پیش‌ه‌وه‌ی جه‌ج بکات. ئیبراهیمی کورپی سه‌عد ده‌گیرپته‌وه له ئیبنو ئیسه‌قه‌وه ده‌لی: عیکریمه‌ی کورپی خالید بو‌ی گیر‌امه‌وه وتی: پرسپارم له عه‌بدو‌لای کورپی عومهر رضی اللہ عنہ کرد، وینه‌ی فهرمووده‌که‌ی پیش‌ووی گیر‌اپه‌وه ^(۱). هه‌ر به‌م رینگاه‌ش هه‌مان فهرمووده گیر‌دراوته‌وه، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): عه‌مری کورپی عه‌لی بو‌ی گیر‌اپه‌وه وتی: ئەبو عاصیم بو‌ی گیر‌اپه‌وه وتی:

^۱ که له عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ره‌وه رضی اللہ عنہ گیر‌دراویه‌وه که عومره‌ی پیش‌ه‌ج کرد.

ئیبنو جورمیح بۆی گێڕاینهوه وتی: عیکریمه‌ی کورێ خالید وتی: پرسیارم له عه‌بدولای کورێ عومهر کرد ﷺ هاوشیوه‌ی فه‌رمووده‌ی پێشووی گێڕایه‌وه.

۳- باب: کَمِ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ؟

۱۷۷۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ﷺ جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ، وَإِذَا نَاسٌ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الصُّحَى. قَالَ: فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ. فَقَالَ: بِدْعَةٍ. ثُمَّ قَالَ لَهُ: كَمْ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: أَرْبَعٌ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ، فَكَرِهْنَا أَنْ نَرُدَّ عَلَيْهِ^(۱).

۳- باسیک: پێغه‌مبه‌ر ﷺ چه‌ند عومره‌ی کردووه؟

۱۷۷۵- موجاهید ده‌لی: من و عوروه‌ی کورێ زوبه‌یر رۆیشتینه‌ نیو مزگه‌وت (ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مه‌دینه)، عه‌بدولای کورێ عومهرمان ﷺ بینی دانیشتبوو، پالی دابوو به ژووره‌که‌ی^(۲) عایشه‌وه ﷺ، له‌وکاته‌دا خه‌لکانیک له‌مزگه‌وتدا نوێژی چێشته‌نگاویان ده‌کرد، موجاهید ده‌لی: پرسیارمان لێکرد دهرباره‌ی ئه‌و نوێژ کردنه‌یان، عه‌بدولاش وتی: نوێژیکی داهێنراوه^(۳)، پاشان موجاهید پرسیاری لێکرد: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چه‌ند عومره‌ی کردووه (له‌ژيانیدا)؟ عه‌بدولای وتی: چوار، یه‌کیکیان له‌ مانگی ره‌جه‌بدا بوو، (موجاهید وتی): چه‌زمان نه‌کرد و لامان په‌سه‌ند نه‌بوو به‌ره‌رجی بدمینه‌وه.

^۱ بروانه: ۴۲۵۳.

^۲ مالی عایشه که بریتیه له یه‌ک ژوور.

^۳ واته: پێغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لانی نه‌یانکردووه، که به‌وشیوه‌یه له‌ مزگه‌وت خه‌لکی بۆی کۆبینه‌وه.

۱۷۷۶- قَالَ: وَسَمِعْنَا اسْتِثْنَانَ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْحُجْرَةِ، فَقَالَ عُرْوَةُ: يَا أُمَّاهُ، يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، أَلَا تَسْمَعِينَ مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَتْ: مَا يَقُولُ؟ قَالَ: يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرَاتٍ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ. قَالَتْ: يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَا اعْتَمَرَ عُمَرَةً إِلَّا وَهُوَ شَاهِدُهُ، وَمَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ قَطُّ^(۱).

۱۷۷۶- موحاهید ده‌ئی: گویمان له سیواک کردنی عایشه‌ی دایکی نیماندران بوو ﴿ﷺ﴾ له ژووره‌که‌یدا، جا عورپوه وتی: نه‌ی دایکی خووم، نه‌ی دایکی باوم‌پ‌داران ئایا گویت لییه نه‌بو عه‌بدوپ‌رحمان^(۲) چی ده‌ئی؟ وتی: چی ده‌ئی؟ عورپوه وتی: ده‌ئی: بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چوار عومرپ‌هی کردووه، یه‌کیکیان له‌مانگی پ‌ه‌ج‌ه‌یدا بووه! عایشه ﴿ﷺ﴾ وتی: خوا پ‌ه‌رحم به‌نه‌بو عه‌بدوپ‌رحمان بکات، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هیج عومرپ‌یه‌کی نه‌کردووه مه‌گه‌ر نه‌و (عه‌بدولا) شایه‌ت و ناماد‌م‌بووه له‌گه‌ئیدا، پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رگیز له‌پ‌ه‌ج‌ه‌یدا عومرپ‌هی نه‌کردووه.

۱۷۷۷- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: مَا اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي رَجَبٍ^(۳).

۱۷۷۷- عورپ‌هی کور‌ی زوبه‌یر ده‌ئی: پ‌رسیارم له عایشه ﴿ﷺ﴾ کرد^(۴)، عایشه ﴿ﷺ﴾ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌پ‌ه‌ج‌ه‌یدا عومرپ‌هی نه‌کردووه.

۱۷۷۸- حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ حَسَّانٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ: سَأَلْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَمْ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ؟ قَالَ: أَرْبَعُ عُمَرَةٍ الْحَدِيثِيَّةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، حَيْثُ صَدَّهُ الْمُشْرِكُونَ، وَعُمَرَةٌ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ حَيْثُ صَالَحَهُمْ، وَعُمَرَةُ الْجِعْرَانَةِ إِذْ قَسَمَ غَنِيمَةً -أَرَاهُ- حَتِّينِ. قُلْتُ: كَمْ حَجَّ؟ قَالَ: وَاحِدَةً^(۵).

^۱ پ‌روانه: ۱۷۷۷، ۴۲۵۴.

^۲ مه‌به‌ست پ‌تی عه‌بدولا‌ی کور‌ی عومه‌ره ﴿ﷺ﴾.

^۳ پ‌روانه: ۱۷۷۶.

^۴ ده‌رباره‌ی وت‌ی ئه‌ینو عومه‌ر ﴿ﷺ﴾ که پیغه‌مبه‌ر ﷺ چوار عومری کردووه یه‌کیکیان له‌پ‌ه‌ج‌ه‌یدا بووه.

^۵ پ‌روانه: ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۳۰۶۶، ۴۱۴۸.

۱۷۷۸- قه‌تاده ده‌ئی: پرسیارم له ئه‌نه‌س ﷺ کرد پیغه‌مبهر ﷺ چه‌ند عومره‌ی کردوو؟ ئه‌نه‌س وتی: چوار، عومره‌ی حودمیبیه له‌مانگی زیلقه‌عه‌ده، که بته‌هرسته‌کان ریگریان لی‌کرد (که برواته مه‌ککه‌وه)، عومره‌یه‌ک له‌سالی داهاتوو (له‌داوی حودمیبیه) له‌مانگی زیلقه‌عه‌ده، که ری‌ککه‌وتنی کرد له‌گه‌ل بته‌هرستان، عومره‌ی جیعرانه کاتی ده‌ستکه‌وته‌کانی وابزانم (جه‌نگی) حونه‌ینی^(۱) دابه‌شکرد، وتم: ئه‌ی چه‌ند چه‌جی کرد؟ ئه‌نه‌س ﷺ وتی: یه‌ک چه‌جی کرد.

۱۷۷۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ حَيْثُ رَدُّوهُ، وَمِنَ الْقَابِلِ عُمْرَةَ الْحَدِيثِيَّةِ، وَعُمْرَةً فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ^(۲).

۱۷۷۹- قه‌تاده ده‌ئی: پرسیارم له‌ئه‌نه‌س ﷺ کرد (پیغه‌مبهر ﷺ چه‌ند عومره‌ی کردوو؟)، وتی: پیغه‌مبهر ﷺ نه‌و سأل‌ی گیرایانه‌وه (نه‌یانیه‌شت برواته مه‌ککه) عومره‌ی کرد، له‌سالی داهاتوو عومره‌ی حودمیبیه‌ی کرد، عومره‌یه‌کیشی له‌مانگی زیلقه‌عه‌ده^(۳) کرد، عومره‌یه‌کیشی له‌گه‌ل چه‌ج کردنه‌که‌یدا ئه‌نجام دا.

۱۷۸۰- حَدَّثَنَا هُدْبَةُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. وَقَالَ: اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ إِلَّا الَّتِي اعْتَمَرَ مَعَ حَجَّتِهِ: عُمْرَتُهُ مِنَ الْحَدِيثِيَّةِ، وَمِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، وَمِنَ الْجَعْرَانَةِ، حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ، وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ^(۴).

^۱ حونه‌ین شیونکه نیوان نه‌و و مه‌ککه پینج کیلومه‌تره وه ده‌که‌ویته نیوان مه‌ککه و تائیفه‌وه.

^۲ بروانه: ۱۷۷۸.

^۳ ئه‌مه‌ش عومره‌ی جیعرانه بوو.

^۴ بروانه: ۱۷۷۸.

۱۷۸۰- (نیمای بوخاری ده‌لی): هودبه بو‌ی گیراینه‌وه وتی: هه‌مام بو‌ی گیراینه‌وه وتی: (له قه‌تاده‌وه ئه‌نه‌س وتی): پیغه‌مبه‌ر ﷺ جوار عومره‌ی کرد، هه‌موویان له‌مانگی زیلقه‌عه‌دا بوون، جگه له‌ویان که له‌گه‌ل حه‌جکردندا کردی^(۱)، (ئینجا جواره‌که باس ده‌کات ده‌لی): عومره‌که‌ی حودمیبیه، عومره‌که‌ی سالی دواتر، عومره‌که‌ی جیعه‌رانه که ده‌ستکه‌وته‌کانی (جه‌نگی) حونه‌ینی دابه‌شکرد، هه‌روه‌ها نه‌و عومره‌ی له‌گه‌ل حه‌ج‌که‌یدا نه‌نجامیدا.

۱۷۸۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُرَيْحُ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَأَلْتُ مَسْرُوقًا وَعَطَاءً وَمُجَاهِدًا. فَقَالُوا: اغْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ قَبْلَ أَنْ يَحْجَّ. وَقَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: اغْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، قَبْلَ أَنْ يَحْجَّ مَرَّتَيْنِ^(۲).

۱۷۸۱- نه‌بو ئیسحاق ده‌لی: پرسیم له مه‌سروق و عه‌تا و موجاهید کرد (پیغه‌مبه‌ر ﷺ چهند عومره‌ی کردووه؟) هه‌موویان وتیان: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌مانگی زیلقه‌عه‌دا پیش نه‌وه‌ی حه‌ج بکات عومره‌یه‌کی کرد، (نه‌بو ئیسحاق) ده‌لی: له به‌رائی کوری عازیم ﷺ بیست ده‌یوت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌مانگی زیلقه‌عه‌دا دوو عومره‌ی کردووه پیش نه‌وه‌ی حه‌ج بکات.

٤- بَابُ عُمْرَةِ فِي رَمَضَانَ

۱۷۸۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ - سَمَاهَا ابْنُ عَبَّاسٍ، فَتَسِيتُ

^۱ که له مانگی زیلحیجه‌دا بوو.

^۲ بره‌وانه: ۱۸۴۴، ۳۶۹۸، ۳۶۹۹، ۲۷۰۰، ۳۱۸۴، ۴۲۵۱.

اسْمَهَا: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَحْجُبِينَ مَعَنَا؟ .. قَالَتْ: كَانَ لَنَا نَاضِحٌ فَرَكِبَهُ أَبُو فَلَانٍ وَابْنُهُ -لِرُؤُوسِهَا وَابْنُهَا- وَتَرَكَ نَاضِحًا تَنْصَحُ عَلَيْهِ، قَالَ: فَإِذَا كَانَ رَمَضَانُ اعْتَمِرِي فِيهِ، فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ حَجَّةٌ .. أَوْ نَحْوًا مِمَّا قَالَ^(۱).

۴- باسی (گه‌وره‌یی) عومره‌کردن له ره‌مه‌زاندا

۱۷۸۲- عه‌تا ده‌لێ: له عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسم بیست ﷺ بو‌ی گێ‌راینه‌وه و‌تی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌نافرمتی‌کی ئه‌نصار‌ی فه‌رموو: -عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ناوی ئافرته‌که‌ی هێنا، من ناوی ئافرته‌که‌م له‌بیر جوومه‌وه- ((ج شتیک رێگری چه‌جکردنت بوو له‌گه‌ل ئی‌مه‌دا؟)) ئافرته‌که‌ و‌تی: وش‌رێکمان^(۲) هه‌بوو باو‌کی فلان و کوره‌که‌ی مه‌به‌ستی می‌رده‌که‌ی و کوره‌که‌ی بوو- سواری بوون بو‌ (چه‌جکردن)، وش‌رێکی تری ئاو‌کیشی به‌جێ هێستوه بو‌مان ناوی بی‌ هه‌ل‌ده‌گوزین، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو: (جا که ره‌مه‌زان هات عومره‌ بکه‌ تییدا، چونکه‌ بی‌گومان عومره‌یه‌ک له‌مانگی ره‌مه‌زاندا وه‌ک چه‌جیک وایه، (وای فه‌رموو) یان وته‌یه‌ک له‌و شی‌وه‌یه‌ی فه‌رموو.

۵- بابُ الْعُمْرَةِ لَيْلَةَ الْحَصْبَةِ وَغَيْرِهَا

۱۷۸۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُوَافِينَ لِهَلَالِ ذِي الْحِجَّةِ فَقَالَ لَنَا: مَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ

^۱ بر‌وانه: ۱۸۶۳.

^۲ له ده‌قه عه‌ره‌به‌که‌یدا ده‌لێ: (نا‌ضِح)، واته: وش‌رێک ئاوی پێ ده‌ره‌به‌تێن له‌ بیر و شتی واه له‌ گێ‌را‌نه‌وه‌ی تر‌دا هه‌ر به‌ (جَمَل) یان (تَیغیر) هات‌وه‌وه، واته: وش‌ر.

يُهَلِّ بِالْحَجِّ فَلْيُهِلِّ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهِلِّ بِعُمْرَةٍ، فَلَوْلَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ.. قَالَتْ: فَمِمَّنَّا مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ، وَمِمَّنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ، وَكُنْتُ مِمَّنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ، فَأُظَلِّلَنِي يَوْمَ عَرَفَةَ، وَأَنَا حَائِضٌ، فَشَكَوْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «ارْفُضِي عُمْرَتِكَ، وَانْقُضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ.. فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِي^(۱)».

0- باسی عومره له‌شهوێ چه‌صصبه و جگه له‌و کاته‌ش (دروسته)

۱۷۸۳- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: له پێشوازی مانگی زیلحه‌جهدا بووین، له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مه‌دینه دمرجووین، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێمان: ((هه‌رکه‌سیکتان پێی خۆشه‌ ئیحرام به‌ حه‌ج به‌ستێ، با به‌ حه‌ج بیبه‌ستێ، هه‌رکه‌سیکتان پێی خۆشه‌ ئیحرام به‌ عومره‌ به‌ستێ، با به‌ عومره‌ بیبه‌ستێ، ئه‌گه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ نه‌بوایه هه‌دیم له‌گه‌ل خۆم هێناوه‌، ئیحرامم به‌ عومره‌ ده‌به‌ست))، عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: جا هه‌مانبوو ئیحرامی به‌ عومره‌ به‌ستبوو، هه‌شمانبوو ئیحرامی به‌ حه‌ج به‌ستبوو، من له‌وانه‌ بووم ئیحرامم به‌ عومره‌ به‌ستبوو، پوژی عه‌ره‌فهم لی نزیک بوویه‌وه‌، منیش له‌وکاته‌دا له‌حه‌یزدا بووم، بۆیه‌ منیش سکا‌لی خۆم لای پێغه‌مبه‌ر ﷺ کرد^(۲)، فه‌رمووی: ((واز له‌ عومره‌که‌ت بێنه‌، په‌لکه‌کانت بکه‌وه‌ و قزت به‌شانه‌ دابیینه‌، ئیحرام به‌ حه‌ج به‌سته‌))، ئینجا ئه‌و شه‌وه‌ی که‌ شه‌وی چه‌صصبه‌ بوو^(۳) (دوا‌ی ئه‌وه‌ی

^۱ بر‌وانه: ۲۹۴.

^۲ که‌ ته‌واف و صه‌فا و مه‌روه‌م بو‌ ناکرێ له‌به‌ر چه‌یزداری.

^۳ الحَصْبَةُ: کۆتا شه‌وی په‌جمی شه‌یتانه وه‌ دواتر ده‌گه‌ڕێنه‌وه‌ بو‌ مه‌دینه.

پاکبوومهوه)، پیغه مبهەر ﷺ عهبدوهره حمان (ی برامی) له گه لَمدا نارد بۆ تهنعیم، لهوێوه ئیحرامم بهست به عومره، له جیاتی عومره کهم (که له سه رهتاوه له بهر بى نوێزی بۆم نه کرا).

۶- بابُ عُمَرَةِ التَّنْعِيمِ

۱۷۸۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ عَمْرَو بْنَ أَوْسٍ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَمَرَهُ أَنْ يُزِدَ عَائِشَةَ، وَيُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ. قَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً: سَمِعْتُ عَمْرًا، كَمْ سَمِعْتُهُ مِنْ عَمْرٍ ^(۱).

۶- باسی (ئیحرام بهستن به) عومره له تهنعیمهوه ^(۲).

۱۷۸۴- عهمرى كورى نهوس دهلی: عهبدوهره حمانى كورى نهبو به كر رضي الله عنه بۆى گپرايهوه كه پیغه مبهەر ﷺ فهرمانى پیکرد عایشه ی خوشکی رضي الله عنها له پاشکوی خۆیدا سوار بکات، (بیبات) له تهنعیمهوه ئیحرامی پى ببهستى به عومره، سوفیان جارێک وتی: له عهمرم بیست، زۆر جار ئەم فهرموودمیهم له عهمر بیستووه ^(۳).

۱۷۸۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، عَنْ حَبِيبِ الْمُعَلَّمِ، عَنْ عَطَاءٍ، حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَهَلَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ وَلَيْسَ مَعَ

^۱ بروانه: ۲۹۸۵.

^۲ نایا کەسێ له مه ککه دا بێت، هه ر ده بێت له تهنعیمهوه ئیحرام به عومره ببهستى؟

^۳ له گپرايهوه که ی به که مدا به (عَنْ عَمْرٍو) هیناویه ق، واته: مه رج نییه سوفیان له عهمرى بیستیت، به لام لیره دا ده لى چهند جار لیم بیستووه و گومان ناهیلن.

أَحَدٍ مِنْهُمْ هَدْيٌ، غَيْرَ النَّبِيِّ ﷺ وَطَلْحَةَ، وَكَانَ عَلِيٌّ قَدِمَ مِنَ الْيَمَنِ، وَمَعَهُ الْهَدْيُ فَقَالَ: أَهْلَلْتُ بِمَا أَهَلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَذِنَ لِأَصْحَابِهِ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يَقْصِرُوا وَيَحِلُّوا، إِلَّا مَنْ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَقَالُوا: نَنْطَلِقُ إِلَى مَنْى وَذَكَرُ أَحَدِنَا يَقْطُرُ. فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ، وَلَوْلَا أَنْ مَعِيَ الْهَدْيُ لَأَخْلَلْتُ. وَأَنَّ عَائِشَةَ حَاصَتْ فَتَسَكَّتِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا، غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَطُفْ بِالْبَيْتِ. قَالَ: فَلَمَّا طَهَّرْتُ وَطَاقْتُ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَنْطَلِقُونَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَأَنْطَلِقُ بِالْحَجِّ؟ فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ فِي ذِي الْحِجَّةِ. وَأَنَّ سُرَاقَةَ بِنَ مَالِكِ بْنِ جُعْشَمٍ لَقِيَ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ بِالْعَقَبَةِ، وَهُوَ يَزِمُهَا، فَقَالَ: أَلَكُمْ هَذِهِ خَاصَّةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا، بَلْ لِلْأَبَدِ.^(۱)

۱۷۸۵- عهتا ده‌لی: جابیری کوری عه‌بدولا ﷺ بوی گێپرامه‌وه که پێغه‌مبهر ﷺ و هاوه‌لانی ئیحرامیان به‌حه‌ج به‌ست، جگه‌له‌ پێغه‌مبهر ﷺ و ته‌لحه‌ که‌سیان هه‌دیان پێ نه‌بوو، عه‌لیش ﷺ له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ هاتبوو، هه‌دیشی پێبوو و‌تی: ئیحرامم به‌ستوووه‌ به‌و ئیحرامه‌ی پێغه‌مبهری خوا ﷺ به‌ستووویه‌تی، پێغه‌مبهری خواش ﷺ مۆله‌تی به‌هاوه‌لانی دا ئیحرامه‌که‌یان بکه‌ن به‌ئیحرامی عومره‌، ته‌وافی به‌یت بکه‌ن، (وه‌ سه‌عی سه‌فا و مه‌روه‌ بکه‌ن)، پاشان سه‌ریان کورت بکه‌نه‌وه‌ و ئیحرام بشکێنن و سه‌لال ببن، جگه‌ له‌وانه‌یان هه‌دیان پێیه‌، ئینجا هاوه‌لان وتیان: ئایا برۆین بۆ مینا، له‌کاتی‌که‌دا چۆکی که‌سانێکه‌مان تکه‌ تکیتی^(۲) . جا نه‌و قسه‌یان که‌شیسته‌وه‌ به‌پێغه‌مبهر ﷺ، فه‌رمووی: ((ئه‌گهر نه‌وسام ئیستا

^۱ بر‌وانه: ۱۰۵۷.

^۲ واته: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ئیحرامدا نه‌بوون پێش رو‌یشتن بۆ مینا، سه‌رجیتی خێزانه‌کانیان کردووه‌، پاشان خۆیان شۆردوه‌ و ئاویان لێ تکه‌وه‌، ئه‌مه‌ چۆن ده‌گونجێ له‌گه‌ڵ ئه‌نجامدانی سه‌فا.

بوایه هه‌دیم نه‌ده‌هینا^(۱)، نه‌گهر له‌به‌رئه‌وه نه‌بووایه هه‌دیم پێیه، (ده‌مکرد به عومره و) ئیحرامم ده‌شکاند))، عایشه رضی الله عنها که‌وته چه‌یزه‌وه، بۆیه هه‌موو کاره‌کانی چه‌جی کرد، به‌لام ته‌وافی به‌یتی نه‌کرد، جابیر ده‌لی: ئینجا که پاک‌بوویه‌وه له‌چه‌یز ته‌وافی (مالئاوایی) کرد، وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله ئایا ئیوه ده‌رۆنه‌وه به‌ عومره‌یه‌ک و به‌ چه‌جیکه‌وه، منیش ده‌گه‌رپمه‌وه ته‌نها به‌ چه‌جه‌وه؟ ئه‌ویش فه‌رمانی به‌ عه‌بدوره‌حمانی کو‌ری نه‌بو به‌کر رضی الله عنه کرد له‌گه‌لیدا ب‌روات بۆ ته‌نعیم (له‌وی ئیحرامی به‌ عومره به‌ستی)، ئینجا له‌زیلحه‌جه‌دا دوا‌ی ئه‌نجامدانی چه‌ج عومره‌ی ئه‌نجامدا، سو‌راقه‌ی کو‌ری مالیکی کو‌ری جوعشوم له‌ عه‌قه‌به به‌خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله گه‌یشته، له‌وکاته‌دا پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ره‌جمی شه‌یتانی ده‌کرد^(۲)، ئینجا سو‌راقه وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله ئایا ئه‌م کاره (گو‌رینی چه‌ج بۆ عومره) تایبه‌ته به‌ئیه (له‌مسالدا)؟ پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((نه‌خیر تایبه‌ت نییه به‌ئیمه‌وه، به‌لکو بۆ هه‌تا هه‌تایه)).

۷- بابُ الْإِعْتِمَارِ بَعْدَ الْحَجِّ بِغَيْرِ هَدْيٍ

۱۷۸۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ: أَخْبَرَنِي عَائِشَةُ رضی الله عنها قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُوَافِينَ لِهَلَالِ ذِي الْحِجَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهَلَّ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهَلَّ بِحَجَّةٍ فَلْيُهَلَّ، وَلَوْ لَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ. فَمِنْهُمْ مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ، وَكُنْتُ مِمَّنْ أَهَلَ

^۱ واته: نه‌وه‌ی ئیستا ده‌یزانم، نه‌وسا مزانایه هه‌دیم نه‌ده‌هینا.

^۲ ره‌جمی ئه‌و میله‌یان ده‌کرد که پێی ده‌وتری عه‌قه‌به.

بِعُمْرَةٍ، فَحِضْتُ قَبْلَ أَنْ أَدْخَلَ مَكَّةَ، فَأَذَرَكَنِي يَوْمَ عَرَفَةَ، وَأَنَا حَائِضٌ، فَشَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «دَعِيَ عُمْرَتِكَ، وَانْقُضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ.. فَفَعَلْتُ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَضْبَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ. فَأَرَدَقَهَا، فَأَهْلَتْ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِهَا، فَقَضَى اللَّهُ حَجَّهَا وَعُمْرَتَهَا، وَلَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ هَذِي، وَلَا صَدَقَةٌ، وَلَا صَوْمٌ»^(۱).

۷- باسی عومره‌کردن پاش حه‌ج به‌بێ هه‌دی

۱۷۸۶- عانیسه ﷺ ده‌لی: له پێشوازی مانگی زیلحه‌جهدا بووین^(۲)، له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مه‌دینه دهرچووین، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێمان: ((هه‌رکه‌سیکتان پێی خۆشه‌ ئیحرام به‌ عومره‌ بیه‌ستی، با بیه‌ستی، هه‌ر که‌سیکیشتان پێی خۆشه‌ ئیحرام به‌ حه‌ج بیه‌ستی، بابیه‌ستی، نه‌گه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ نه‌بوایه‌ هه‌دیم له‌گه‌ڵ خۆم هه‌تاوه‌، ئیحرامم به‌ عومره‌ ده‌به‌ست))، جا هه‌یان بوو ئیحرामी به‌ عومره‌ به‌ستبوو، هه‌شیان بوو ئیحرामी به‌ حه‌ج به‌ستبوو، منیش له‌وانه‌ بووم ئیحرامم به‌ عومره‌ به‌ستبوو، پێش نه‌وه‌ی برۆمه‌ مه‌که‌ که‌وتمه‌ هه‌یزه‌وه‌، جا که‌ رۆژی عه‌ره‌فه‌ به‌سه‌رمدا هات، من له‌ هه‌یزدا بووم، بۆیه‌ سکاڵا (ئه‌و حاڵه‌)م لای پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((وا‌ز له‌ عومره‌که‌ت بێنه‌، په‌له‌که‌کانت بکه‌وه‌ و قه‌رت شانه‌ بکه‌، ئیحرام به‌ حه‌ج بیه‌سته‌))، منیش به‌و جو‌ره‌م کرد (که‌ فه‌رمووی)، ئینجا ئه‌و شه‌وه‌ی که‌ شه‌وی حه‌صبه‌ بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدو‌رحمانی له‌گه‌ڵمدا نارد بۆ ته‌نعیم. عه‌بدو‌رحمان عانیسه‌ی خوشکی خسته‌ پاشکۆی (و بردی بۆ ته‌نعیم)، ئیحرامی

^۱ ب‌روانه: ۲۹۴.

^۲ واته: چه‌ند رۆژیکی مابوو مانگی زیلحه‌ج به‌بێت، له‌ فه‌رمووده‌ی تردا هاتوووه‌ پێنج رۆژی مابوو.

دابەست بە عومره لەجیاتى عومرهگەى^(۱)، (عورپوه دەلى): ئىنجا خوا حەج و عومرهگەى بۆ جىبەجى کرد، لەکاتىکدا لە هىچياندا نەهەدى نەمال و سامان بەخشىن، نە رۆزوو گرتنى تىدا نەبوو^(۲).

۸- بابُ أَجْرِ الْعُمْرَةِ عَلَى قَدْرِ النَّصَبِ

۱۷۸۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَعَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَا: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَصْدُرُ النَّاسُ بِنُسْكَيْنِ وَأَصْدُرُ بِنُسْكَ؟ فَقِيلَ لَهَا: ائْتِظِرِّي، فَإِذَا طَهَّرْتَ فَأَخْرَجِي إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهْلِي، ثُمَّ اثْنَيْنَا مَكَانٍ كَذَا، وَلَكِنَّهَا عَلَى قَدْرِ نَفَقَتِكَ أَوْ نَصَبِكَ^(۳).

۸- باسى پاداشتى عومره به ئەندازەى ماندوو بونە

۱۷۸۷- عائشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دەلى: ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ئايا هەموو خەلکى (مسولمانان بەپاداشتى) دوو عىبادەتەوه^(۴) دەگەرپنەوه، بەلام من بە يەك عىبادەتەوه دەگەرپنەوه؟ ئىنجا پىي وترا: (لەلایەن پىغەمبەرەوه ﷺ): ((چاومروان بە، کە پاکبوویتەوه برۆره دەرەوه بۆ تەنعیم، ئىنجا لەوى ئىحرام ببەستە (بە عومره)، پاشان ئیمە لە ئەو^(۵) جىگایەین وەرە بۆ لامان، بەلام (پاداشتى) عومرهگەت بەئەندازەى خەرچىگەتە، یان بەئەندازەى ماندوو بونەگەتە.

^۱ کە لەبەر حەیز بۆى نەکرا.

^۲ ئەمە وتەى عورپوه بەوتەى هیشامیش باسکراوه لەلایەن هەندى لە زانایانەوه.

^۳ بروانە: ۲۹۴.

^۴ عومره یەك بەجیا و حەجێك بەجیا.

^۵ لە ئەبته ح کە موخەصەبە.

٩- باب الْمُعْتَمِرِ إِذَا طَافَ طَوَافَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ خَرَجَ، هَلْ يُجْزِيهِ مِنْ

طَوَافِ الْوِدَاعِ؟

١٧٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَهْلِينَ بِالْحَجِّ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ، وَحُرِّمَ الْحَجُّ، فَزَلْنَا سَرَفًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: «مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ فَأَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلَا، وَكَانَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَرِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ذَوِي قُوَّةٍ الْهَدْيُ، فَلَمْ تَكُنْ لَهُمْ عُمْرَةً، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا أَبْي، فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ.. قُلْتُ: سَمِعْتُكَ تَقُولُ لِأَصْحَابِكَ مَا قُلْتُ، فَمُنِعْتُ الْعُمْرَةَ. قَالَ: وَمَا شَأْنُكَ؟.. قُلْتُ: لَا أَصْلِي. قَالَ: فَلَا يَضُرُّكَ، أَنْتِ مِنْ بَنَاتِ آدَمَ، كُتِبَ عَلَيْكَ مَا كُتِبَ عَلَيْهِنَّ، فَكُونِي فِي حَجَّتِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَكِهَا.. قَالَتْ: فَكُنْتُ حَتَّى نَفَرْنَا مِنْ مَنًى، فَزَلْنَا الْمُحَصَّبَ، فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَقَالَ: أَخْرِجْ بِأُخْتِكَ الْحَرَمَ، فَلْتَهْلُ بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ افْرُغَا مِنْ طَوَافِكُمَا، أَنْتَظِرْكُمَا هَا هُنَا.. فَأَتَيْنَا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، فَقَالَ: فَرَعْتُمَا؟.. قُلْتُ: نَعَمْ. فَتَادَى بِالرَّحِيلِ فِي أَصْحَابِهِ، فَارْتَحَلَ النَّاسُ وَمَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ، قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، ثُمَّ خَرَجَ مُوجِّهًا إِلَى الْمَدِينَةِ^(١).

٩- باسی عومره‌کار ئەگەر ته‌وافی عومره‌که‌ی کرد و

دەرچوو رویشته(وه بو ولاتی خو‌ی)، ئایا ته‌وافی

مالئاوایی له‌سەر ده‌که‌وێ یا نا؟

عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: له مانگه‌کانی هه‌ج و له شوێن و کات و بارودۆخه‌کانی هه‌جدا، له‌شاری مه‌دینه دەرچووین به‌ره‌و مه‌که‌که‌ بو هه‌ج، جا له سه‌ریف بارو

بنه‌مان خست، پیڤه‌مبهر به هاوه‌لانی فهرمووی: ((هەر که‌سیکتان ئازده‌لی دیاری به‌یتی نه‌هیناوه و پئی نییه، نه‌گهر چه‌زده‌کات ئیحرامه‌که‌ی بکات به (ئیحرامی) عومره با بیکات، هەر که‌سیکتیش دیاری پئی به نه‌یکات))، پیڤه‌مبهر ﷺ و کۆمه‌لی له‌هاوه‌لانی توانایان هه‌بوو، ئازده‌لی دیاری به‌یتیان پئی بوو، بۆیه بۆیان نه‌بوو (ئیحرامه‌که‌یان بکه‌ن به) عومره، جا پیڤه‌مبهر ﷺ هات بۆ لام من ده‌گیرام، پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((نه‌وه بۆ ده‌گریته؟)) وتم: نه‌وه فهرمایشته‌ی به‌هاوه‌لانت ده‌فهرموو گویم لی‌بوو، که‌واته من رپگری عومره‌کردنم لی کراوه، فهرمووی: ((جیته؟))، وتم: نوێژ ناکهم (که‌وتووومه‌ته چه‌زده‌وه)، فهرمووی: ((زیانت لی نادات، بیگومان تۆش ئافرمتیکی له‌ئافرمتانی نه‌وه‌ی ئادهم، نه‌وه‌ی خوا به‌سه‌ر تۆیدا هیناوه، به‌سه‌ر هه‌موو ئافرمتانی ئاده‌میدا هیناوه و نووسیوه، که‌وابوو کاره‌کانی چه‌جه‌که‌ت نه‌نجام بده، به‌لکو خوا عومره‌که‌شت به‌قیسمه‌ت بکات))، عایشه ده‌لی: جا له (کاره‌کانی) چه‌جا به‌رده‌وام بووم تا له مینا دهرچووین، رۆشتین تاوه‌کو له موچه‌صه‌ب لامانداو دابه‌زین، جا پیڤه‌مبهر ﷺ عه‌بدوهره‌مانی بانگکرد فهرمووی پئی: ((عایشه‌ی خوشکت له سنوری چه‌ره‌م بیه دهره‌وه، با (له ته‌نعیم) ئیحرام بیه‌ستیت به عومره، پاشان هه‌ردووکتان ته‌وافه‌که‌تان ته‌واو بکه‌ن، من ئا لی‌ره چاوهرپیتانم)).

جا له نیومه‌شه‌ودا هاتینه‌وه (رۆشتینه خزمه‌تی پیڤه‌مبهر ﷺ)، فهرمووی: ((له عومره‌که‌تان بوونه‌وه؟)) وتم: به‌لی، نینجا پیڤه‌مبهر ﷺ به‌نیو هاوه‌لانی‌دا جارپیدا به‌بارکردن، خه‌لکه‌که‌ش له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی پیش نوێژی به‌یانی ته‌وافی (مالئاوییان) کردبوو باریان کردو رۆشتن، پاشان پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ رپوو به‌مه‌دینه دهرچوو رۆشت.

۱۰- باب: یَفْعَلُ فِي الْعُمْرَةِ مَا يَفْعَلُ فِي الْحَجِّ

۱۷۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا عَطَاءٌ قَالَ: حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ - يَغْنِي-: عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ وَعَلَيْهِ أَثَرُ الْخُلُقِ - أَوْ قَالَ: صُفْرَةٍ- فَقَالَ: كَيْفَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي عُمْرَتِي؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَسَرَّ بِثَوْبٍ، وَوَدِدْتُ أَنِّي قَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَقَدْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ. فَقَالَ عُمَرُ: تَعَالِ، أَبْسُرَكَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْوَحْيَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. فَرَفَعَ طَرَفَ الثَّوْبِ، فَتَنَظَّرْتُ إِلَيْهِ لَهُ عَطِيطٌ - وَأَحْسِبُهُ قَالَ: كَعَطِيطِ الْبَكْرِ- فَلَمَّا سُرِّي عَنْهُ قَالَ: «أَيْنَ السَّائِلُ عَنِ الْعُمْرَةِ؟ اخْلَعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ، وَاعْسِلْ أَثَرُ الْخُلُقِ عَنْكَ، وَأَنْتِ الصُّفْرَةُ، وَاصْنَعِي فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعِي فِي حَجِّكَ».^(۱)

۱۰- باسیک: (عومره کار) له عومره دا نهو شتانه دهکات که له جهجا دهیکات

۱۷۸۹- عهتاو دهلی: سهفوانی کوری یهعلائی کوری نومهیه هاته- له باوکیهوه^(۲) بوئی گپرامهوه، وتی: له جیعرانه پیاویک هاته خزمهتی پیغهمبهر ﷺ، جبهیهکی لهبهردا بوو، شوینهواری بوئی خوشی پیوه بوو یان وتی: زهردی زهغهمرانی پیوه بوو، وتی: نهی پیغهمبهر ﷺ فهمرانت جیهیه و چون بکهه له عومره کهمدا؟ لهوکاته دا خوای گهوره نیگای بو پیغهمبهر ﷺ دابهزاند، پیغهمبهر ﷺ به قوماشیک داپوشرا یهعلا وتی: ناواتهخواز بووم پیغهمبهرم ﷺ بینیبایه کاتی نیگای بو دادمبهزی، عومهریش ﷺ وتی: وهره نایا چه زدهکهیت پیغهمبهر ﷺ ببینی کاتیک خوا نیگای بو دادمبهزینیت؟ وتم: بهلی، عومهر لایهکی قوماشهکهی بهرز کردهوه، منیش سهیری پیغهمبهرم ﷺ کرد

^۱ بروانه: ۱۰۳۶.

^۲ که یهعلایه.

پرخه پرخى بوو، وابزانم وتی: وهك پرخه پرخى جوانه وشتر وابوو، ئینجا نیگای له‌سه‌ر لاجوو، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((کوا نه‌و که‌سه‌ی پرسیارى عومره‌ی کرد؟ جبه‌که‌ت دابکه‌نه‌و بو‌نى بو‌نخوشیبه‌که بشو که پی‌ته‌ومیه، له ره‌نگه زمرده‌که پاکی بکه‌وه، نه‌و شتانه‌ی له چه‌جه‌که‌تدا ده‌تکرد، له عومره‌که‌شتدا بیانکه)).

۱۷۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ-، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السَّنِّ -: أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ ۝ الْبَقَرَةُ. فَلَا أَرَى عَلَى أَحَدٍ شَيْئًا أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: كَلَّا، لَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولُ كَانَتْ: فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا، إِنَّمَا أَنْزَلْتَ هَذِهِ الْآيَةَ فِي الْأَنْصَارِ، كَانُوا يَهْلُونَ لِمَنَاةَ، وَكَانَتْ مَنَاةُ حَدَوًى قُدَيْدٍ، وَكَانُوا يَتَخَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ ۝ الْبَقَرَةُ. زَادَ سُفْيَانُ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ هِشَامٍ: مَا أَتَمَّ اللَّهُ حَجَّ امْرِئٍ وَلَا عُمْرَتَهُ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ^(۱).

۱۷۹۰- هیشامی کوردی عوروه له باوکیه‌وه گێرایه‌وه، وتی: له‌کاتی‌کدا من ته‌مه‌نم که‌مبوو، به عائیشه‌ی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا هاوسه‌ری پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ وت: پیم بلێ نه‌م فه‌رمایشه‌ی خوای گه‌وره و بلند: (به‌راستی صه‌فا و مه‌روه له‌دروشمه‌کانی (دینی) خوان، جا هه‌رکه‌سیک چه‌جی مائی خوای کرد، یان عومره‌ی کرد، هه‌ج

^۱ بروه‌نه: ۱۶۴۳.

تاوانی ناگات که ته‌وافی نه‌و دووانه‌ش بکات)، جا وا نازاتم که‌سی ته‌وافی هه‌ردووکیان نه‌کات، هیچ تاوانیکی له‌سه‌ر بی‌ت؟ عائیشه‌ش ﷺ وتی: نه‌خیر وانیه، نه‌گهر به‌و جوړه بو‌وايه که تو دمیلتی، دمیوو بفه‌رموی: (گوناهی له‌سه‌ر نیه که ته‌وافی هه‌ردووکیان نه‌کات)، بی‌گومان نه‌م نایه‌ته دمه‌باره‌ی نه‌نصاریه‌کان دابه‌زی، نه‌وان پی‌شتر (که مسولمان نه‌بوون) ئی‌حرامیان بو‌مه‌نات دمه‌به‌ست، که مه‌نات به‌رانبه‌ر قودمید بوو، نه‌وان پی‌یان ناخوش بوو هاتوو‌جو‌ی نی‌وان صه‌فا و مه‌روه بکه‌ن، ئینجا که ئی‌سلام هات پرسیاریان له پی‌غه‌مه‌ری خوا ﷺ کرد له‌وبارمیه‌وه، خوی به‌رز و بلندیش نایه‌تی: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَابِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾ (۱۸۸)، دابه‌زاند. سوفیان و نه‌بو موعاویه له هیشامه‌وه (له‌گیرانه‌ومه‌به‌کدا) نه‌م زیادهمیان هیناوه: خوا حه‌ج و عومره‌ی هیچ مسولمانیک به‌ته‌واوی دانانی، که هاتوو‌جو‌ی نی‌وان صه‌فا و مه‌روه نه‌کات.

II - باب: مَتَى يَحِلُّ الْمُعْتَمَرُ؟

وَقَالَ عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَصْحَابَهُ أَنْ يَجْعَلُوا عُمْرَةً وَيَطُوفُوا، ثُمَّ يَقْضُوا وَيَحِلُّوا^(۱).

۱۷۹۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ جَرِيرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاعْتَمَرْنَا مَعَهُ، فَلَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ طَافَ وَطُفْنَا مَعَهُ، وَأَتَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ وَأَتَيْنَاهَا مَعَهُ، وَكُنَّا نَسْتُرُهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ أَنْ يَرْمِيَهُ أَحَدٌ. فَقَالَ لَهُ صَاحِبُ لِي: أَكَانَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ؟ قَالَ: لَا^(۲).

^۱ بروانه: ۱۶۵۱، ۱۷۸۵.

^۲ بروانه: ۱۶۰۰.

II- باسیک: کهی عومره‌کار ئیحرام ده‌شکینن؟

عه‌تا له جابیره وه ﷺ ده‌گیریته‌وه و ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی به هاوه‌لانی کرد ئیحرامی چه‌جیان بکه‌ن به‌ئیحرامی عومره، ته‌وافی به‌یت (و صه‌فا و مه‌روه) بکه‌ن، پاشان سه‌ریان کورت بکه‌نه‌وه‌و ئیحرامه‌که‌یان بشکینن.

۱۷۹۱- ئیسماعیل له عه‌بدو‌لای کورپی نه‌بی ئه‌وفا ﷺ گیرایه‌وه وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ عومره‌ی کرد، ئیمه‌ش له خزمه‌تیدا عومره‌مان کرد، ئینجا که‌ رو‌یسته مه‌که‌وه ته‌وافی به‌یتی کرد، ئیمه‌ش له‌گه‌ئیدا ته‌وافمان کرد، ئینجا (هاتو‌چو‌ی) صه‌فا و مه‌روه‌ی ئه‌نجامدا، ئیمه‌ش له خزمه‌تیدا ئه‌نجاممان دا، ئیمه‌ ده‌وری پیغه‌مبه‌رمان ﷺ دهماو دهما‌نشارده‌وه له خه‌لکی مه‌که‌که، نه‌وه‌ک که‌سیک تیریکی تی بگری، هاو‌پیه‌کی من به‌ نه‌وی (عه‌بدو‌لای کورپی نه‌بی ئه‌وفا‌ی) وت: ئایا پیغه‌مبه‌ر ﷺ رو‌یسته نیو که‌عه‌به؟ عه‌بدو‌لا وتی: نه‌خیر.

۱۷۹۲- قَالَ: فَحَدَّثَنَا مَا قَالَ لِخَدِيجَةَ؟ قَالَ: «بَشِّرُوا خَدِيجَةَ بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبٍ»^(۱).

۱۷۹۲- (هاو‌پیه‌که‌م به‌ عه‌بدو‌لای کورپی نه‌بی و‌فای) وت: پیمان بلئ پیغه‌مبه‌ر ﷺ چی فه‌رموو به‌ خه‌دیجه ﷺ؟ وتی: فه‌رمو‌وی: ((مژده‌ بدن به‌خه‌دیجه، به‌خانویه‌کی فراوان له مرواری نیو‌پو‌ش له‌به‌هه‌شتدا، نه‌ دهنکه‌ دهنکی تیدا‌یه، نه‌ ماندوو‌بو‌ون)).

۱۷۹۳- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ فِي عُمَرَةٍ، وَلَمْ يَطْفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، أَيَّاتِي امْرَأَتَهُ؟ فَقَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ

ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا، وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ^(۱).

۱۷۹۳- عه‌مری کورێ دینار ده‌لی: پرسیارمان له عه‌بدولای کورێ عومهر ﷺ کرد دهرباره‌ی که‌سیک له عومره‌دا ته‌وافی به‌یت بکات، به‌لام هاتوچو‌ی سه‌فا و مه‌روه نه‌کات، دروسته سه‌رجییی له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌که‌یدا بکات؟ عه‌بدولا وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات (بو مه‌که‌که)، چه‌وت جار ته‌وافی کرد به‌ده‌وری به‌یتدا، له‌پشتی مه‌قامه‌وه^(۲) نوێژی کرد، پاشان چه‌وت جار هاتوچو‌ی نیوان سه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، جا بیگومان له پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جواترین و باشترین سه‌رمه‌شقی هه‌یه بو ئێوه.

۱۷۹۴- قَالَ: وَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: لَا يَقْرَبُهَا حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ^(۳).

۱۷۹۴- (عه‌مری کورێ دینار) ده‌لی: هه‌مان پرسیارمان له جابیری کورێ عه‌بدولا ﷺ کرد، جابیریش وتی: نابێت نزیکێ خیزانی بییته‌وه، هه‌تا هاتوچو‌ی نیوان سه‌فا و مه‌روه نه‌کات.

۱۷۹۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ﷺ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِالْبَطْحَاءِ وَهُوَ مُنِيخٌ، فَقَالَ: أَحَجَجْتَ؟ .. قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مِمَّا أَهْلَلْتُ؟.. قُلْتُ: لَبَّيْكَ بِأَهْلَالٍ كَأَهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ: أَحَسَنْتَ. طُفَّ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ أَحَلَّ.. فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَيْسٍ، فَقُلْتُ رَأْسِي، ثُمَّ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ. فَكُنْتُ أَفْتِي

^۱ بېروانه: ۳۹۵.

^۲ واته: شوێنی وه‌ستانی ئیبراهیم.

^۳ بېروانه: ۳۹۶.

بِهِ، حَتَّى كَانَ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ، فَقَالَ: إِنَّ أَخَذْنَا بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّمَامِ، وَإِنْ أَخَذْنَا بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ^(۱).

۱۷۹۵- ئەبو موسای ئەشعەری ﷺ دەلی: (له یەمەنەوه) هاتمه خزمهتی پیغه مبهەر ﷺ، له بهتھا (ی مهککه) وشترهکهی خوس دابوو، (دابەزی بوو و لایدابوو)، فهرمووی ﷺ: ((نایا ئیحرامت به حەج بەستوو؟)) وتم: بەلێ، فهرمووی: ((چۆن بەچی ئیحرامت بەستوو؟)) وتم: ئیحرامم بەست وەك ئیحرامی پیغه مبهەر ﷺ، فهرمووی: ((چاکت کرد، تەوافی بەیت بکهو هاتوچۆی صەفا و مەروە بکه، پاشان ئیحرامەکەت بشکێنە)). منیش تەوافی بەیت و صەفا و مەروەم کرد، پاشان پویشتم بۆ لای ئافرمتیکی هۆزی قەیس، سەرمی بژنی و پاکی کردووه (له رشک)، پاشان ئیحرامم بەست به حەج، ئیتر من فەتوام بەم شیوەیه دەدا، هەتا کاتی خیلایهتی عومەر ﷺ، ئەوسا عومەر وتی: ئەگەر ئێمه کار به قورئانەکهی خوا بکهین، ئەوه بیگومان فهرمانمان پێدەکات (حەج و عومره) بەتەواوی بکهین و ئیحرام نەشکێنین، ئەگەر کار به فهرمایشتی پیغه مبهەر ﷺ بکهین، ئەوه بیگومان پیغه مبهەر ﷺ (که ئیحرامی دەبەست) نەیدەشکاند، هەتا هەدی نەگەیشتایهتە جیگای خۆی (له مینا و سەری نەبرپایه).

۱۷۹۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ -مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ- حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَ يَسْمَعُ أَسْمَاءَ تَقُولُ كُلَّمَا مَرَّتْ بِالْحَجُّونَ: صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ، لَقَدْ نَزَلْنَا مَعَهُ هَاهُنَا، وَنَحْنُ يَوْمَئِذٍ خِفَافٌ، قَلِيلٌ ظَهْرُنَا، قَلِيلَةٌ

^۱ بېروانه: ۱۰۵۰۹.

أَزْوَادَنَا، فَاعْتَمَرْتُ أَنَا وَأُخْتِي عَائِشَةُ وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ، فَلَمَّا مَسَحْنَا الْبَيْتَ أَخْلَلْنَا، ثُمَّ أَهْلَلْنَا مِنَ الْعِشِيِّ بِالْحَجِّ^(۱).

۱۷۹۶- ئەبو ئەسود دەگێڕێتەوه که عەبدولای نازادکراوی ئەسمائی کچی ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ بۆی گێڕایەوه، که گویى له ئەسما بوو هەركات برۆیشتبایه به‌لای حەجوندان^(۲)، دەپوت: (صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ)، بێگومان ئا لهم شوینەدا له خزمەت پیغه‌مبەردا صلی اللہ علیہ وسلم دابەزین، پشوویەکمان دا، له‌وکاتەدا بارمان سووک بوو، و‌لاخی سواری که‌ممان پیبوو، نازو‌فه‌و خوارنمان که‌مبوو، من و عائیشە‌ی خوشکم و زوبەیر و فلان که‌س و فلان که‌س بووین که (ته‌وافی به‌یتمان کردو) د‌م‌ستمان دا له به‌رده‌ ڕ‌شه‌که^(۳)، ئینجا ئیحراممان شکاند، پاشان له نی‌وارە‌ی (رۆ‌زی ته‌روییه) ئیحراممان به‌ حەج به‌ست.

۱۲- بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا رَجَعَ مِنَ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ أَوِ الْغَزْوِ؟

۱۷۹۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا قَفَلَ مِنْ غَزْوٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ يُكَبِّرُ عَلَى كُلِّ شَرْفٍ مِنَ الْأَرْضِ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ، ثُمَّ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيُّونَ تَائِبُونَ، عَابِدُونَ سَاجِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ^(۴).

^۱ ب‌روانه: ۶۱۵.

^۲ حە‌ج‌ون شارێکه‌ قە‌برسانی خە‌لکی مه‌که‌کی لێیه.

^۳ سه‌فاو مه‌روه‌مان کرد.

^۴ ب‌روانه: ۲۹۹۵، ۳۰۸۴، ۴۱۱۶، ۶۳۸۵.

۱۲- باسی که سئ له حج یان عومره یان غهزا گه رایه وه چی بلئی؟

۱۷۹۷- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهئی: پیغه مبهری خوا ﷺ نه گهر بگه رایه وه له غهزا، یان له حج، یان له عومره سئ نه لاهو نه کبهری ده کرد له سهر هه موو شوینیکی بهرزی زهوی، پاشان دهیغه رموو: (هیج په رستراویکی به هه ق نییه جگه له خوی تاک و ته نیا، که هیج هاوبه شیکی نییه، هه موو مولک و دمه لآت و سوپاس هه ربو ئه وه، ئه و به سهر هه موو شتی کدا زال و به توانایه، گه رایه وه، ته و به کارین، خوا به رستین، سوژده به رین، سوپاسگوزارین بو په رومردگارمان، خوا به ئینه که ی برده سهر، بهنده که ی خوی (که موحه ممه ده ﷺ) سهر خست، هه رخوی هه موو کوومه له کانی تی کشکاندو به زاندنی.

۱۳- بابُ اسْتِقْبَالِ الْحَاجِّ الْقَادِمِينَ وَالثَّلَاثَةِ عَلَى الدَّابَّةِ

۱۷۹۸- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ اسْتَقْبَلَتْهُ أُعْيِلْمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَحَمَلَتْ وَاحِدًا بَيْنَ يَدَيْهِ وَآخَرَ خَلْفَهُ^(۱).

۱۳- باسی پیشوازی حاجیانان هاتوو بو حج و پیشوازی له سئ کهس به سهر و لاخیکه وه

۱۷۹۸- عهبدولای کوری عهباس ﷺ دهئی: پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی هات بو مه کهه، مندالان و کورانی نه وهی عهبدولوت ته لیب پیشوازیان لی کردو هاتن به پیره وه، پیغه مبه ریش ﷺ یه کیکی له بهرده میدا سوار کرد، یه کیکی تریشی له پاشکویدا سوار کرد.

^۱ برپروانه: ۵۹۶۵، ۵۹۶۶.

۱۴- بابُ الْقُدُومِ بِالْعِدَاةِ

۱۷۹۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ بِطَنْ الْوَادِي، وَبَاتَ حَتَّى يُصْبِحَ ^(۱).

۱۴- باسی هاتنه‌وه به‌به‌یاناندا ^(۲)

عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی له مه‌دینه‌وه برۆیشتایه بۆ مه‌که‌که، له‌مزگه‌وتی دره‌خته‌که ^(۳) نوێزی ده‌کرد، کاتی‌کیش بگه‌را‌بابه‌وه (له مه‌که‌که‌وه بۆ مه‌دینه)، له زولحو‌له‌یفه له‌نیو شیوه‌که‌دا نوێزی ده‌کرد، شه‌و ده‌مایه‌وه تا نوێزی به‌یانی (ئینجا ده‌هاته‌وه بۆ مه‌دینه).

۱۵- بابُ الدُّخُولِ بِالْعَشِيِّ

۱۸۰۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ، كَانَ لَا يَدْخُلُ إِلَّا غَدَوَةً أَوْ عَشِيَّةً.

۱۵- باسی چوونه ژووره‌وه ^(۴) به ئیواراندا

۱۸۰۰- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا نه‌ده‌رۆیشته‌وه نیوماڵ و منداڵ و خیزانی، ئه‌و هه‌موو کات به‌به‌یانان و ئیواران ده‌رۆیشته‌وه نیویان.

^۱ پروانه: ۴۸۴.

^۲ واته: هاتنه‌وه‌ی موسافیر بۆ مالی خۆی له به‌یانان سوننه‌ته که له سه‌فه‌ر گه‌را‌یه‌وه.

^۳ له‌مزگه‌وتی زولحو‌له‌یفه‌دا بوو.

^۴ واته: گه‌رانه‌وه له سه‌فه‌ر و رۆیشتنه‌وه بۆ تێو ماڵ و منداڵی خۆی.

۱۶- بَابُ: لَا يَطْرُقُ أَهْلُهُ إِذَا بَلَغَ الْمَدِينَةَ

۱۸۰۱- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِدْرِاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَارِبٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَطْرُقَ أَهْلَهُ لَيْلًا^(۱).

۱۶- باسیک: ئەگەر کەسیک گەیشته‌وه شارەکه‌ی به‌شه‌و نەرواته نیو مال و خێزانی

۱۸۰۱- جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ڕێگری کرد بپاو له شه‌و به‌رواته‌وه نیو خاو و خێزانی.

۱۷- بَابُ مَنْ أَسْرَعَ نَاقَتَهُ إِذَا بَلَغَ الْمَدِينَةَ

۱۸۰۲- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدٌ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ، فَأَبْصَرَ دَرَجَاتِ الْمَدِينَةِ أَوْصَعَ نَاقَتَهُ، وَإِنْ كَانَتْ دَابَّةً حَرَكَهَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: زَادَ الْحَارِثُ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ حُمَيْدٍ: حَرَكَهَا مِنْ حُبِّهَا. حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: جُدُرَاتٍ. تَابَعَهُ الْحَارِثُ بْنُ عُمَيْرٍ^(۲).

۱۷- باسی ئەوه‌ی وشتره‌که‌ی به‌خێرای لێخوریوه کاتی گەیشته‌وه نزیکی مه‌دینه

۱۸۰۲- ئەنەس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کاتی له سه‌فه‌ریک به‌اتبایه‌ته‌وه، درمخت و ڕێگا به‌رزمکانی مه‌دینه‌ی بدیتبایه، وشتره‌که‌ی به‌خێرای لێده‌خوری، ئەگەر سواری و لاخی تریش بووایه، تیژ لێی ده‌خوری.

^۱ پروانه: ۴۴۳.

^۲ پروانه: ۱۸۸۶.

ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەلی: حاریسی کوری عومەیر لە حومەیدەوہ ئەم زیادەییە گێراوتمەوہ: تیز لی دەخوری لەبەر خوشەویستی ئەو بو مەدینە.

(ئیمامی بوخاری) دەلی: قوتەیبە بوی گێراپنەوہ وتی: ئیسماعیل بوی گێراپنەوہ لە حومەیدەوہ، لە ئەنەسەوہ ﷺ وتی: (جُذْرَاتٍ) (واتە: چاوی بە دیوارەکانی مەدینە بکەوتبایە)، حاریسی کوری عومەیر ئەم فەرموودە گێراوتمەوہ و پالێشتی گێراپنەوہکە ئیسماعیلی کردووە.

۱۸- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ البقرة

۱۸۰۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ ﷺ يَقُولُ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِينَا، كَانَتِ الْأَنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَجَاءُوا لَمْ يَدْخُلُوا مِنْ قِبَلِ أَبْوَابِ بُيُوتِهِمْ، وَلَكِنْ مِنْ ظُهُورِهَا، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَدَخَلَ مِنْ قِبَلِ بَابِهِ، فَكَانَهُ عَيْرٌ بِذَلِكَ، فَتَزَلَّتْ: ﴿وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ البقرة^(۱).

۱۸- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (برۆنە نیو مالهەکان لەدەرگاگانیهوہ)

۱۸۰۳- ئەبو ئیسحاق دەلی: لە بەرائم ﷺ بیست دەیوت: ئەم ئایەتە لەسەر ئیمە دابەزی، ئەنصارییەکان ئەگەر حەجیان بکردبایە^(۲) و بهاتبانەوہ (بو مەدینە)،

^۱ برۆنە: ۴۵۱۲.

^۲ لە گێرانەوہ بەکی تری بوخاریدا: (۴۵۱۲) بەم جۆرە هاتووہ: (كَانُوا إِذَا أُخْرِمُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ)، واتە: ئەنصارییەکان لە سەردەمی ئەفامیدا ئەگەر ئیحرامیان بە حەج بەستبایە، کەواتە مەبەست لە: ئەگەر حەجیان بکردبایە: ئەگەر ئیحرامیان بە حەج بەستبایە.

له دمرگای ماله‌کانیان نه‌ده‌چوونه ژووره‌وه، به‌لکو له پشته‌وهی ماله‌کانیان ده‌چوونه ژووره‌وه، ئینجا پیاویکی ئه‌نصارى (پاش هاتنه‌وه له حج) هاته‌وه بۆ مه‌دینه‌و له دمرگای ماله‌که‌یه‌وه رۆیشه ژووره‌وه، جا وا دیاربوو به‌وکاره‌ی رهنه‌ی لیگیرا، به‌و هۆیه‌وه ئه‌م ئایه‌ته دابه‌زی: (وه چاکه ئه‌وه نییه له پشته‌ی خانوو‌ه‌که‌نه‌وه بچنه ژووره‌وه، به‌لکو چاکه ئه‌ومیه ئه‌و که‌سه پارێزکارو له خواترس بیت، جا له دمرگا‌که‌نه‌وه بچنه نیو ماله‌کانتان).

۱۹- باب: السَّقَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ

۱۸۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: السَّقَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ؛ يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ، فَإِذَا قَضَى نَهْمَتَهُ فَلْيُعَجِّلْ إِلَى أَهْلِهِ^(۱).

۱۹- باسیک: سه‌فه‌ر پارچه‌یه‌که له‌سزا و ئازار

۱۸۰۴- ئەبو هورمیره رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگیریته‌وه فه‌رموو‌یه‌تی: (سه‌فه‌ر پارچه‌یه‌که له سزاو ئازار، پێگری خواردن و خواردنه‌وه‌و نووستن ده‌کات له‌هه‌ر که‌سیکتان، بۆیه هه‌رکاتی (یه‌کیکتان) مه‌به‌ست و پێویستی (سه‌فه‌ر) ده‌که‌ی جێبه‌جێ بوو، با په‌له‌ بکات له‌ گه‌رانه‌وه بۆ لای که‌سوکاری).

^۱ بروانه: ۳۰۰۱، ۵۴۲۹.

۲۰- بَابُ الْمُسَافِرِ إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ يُعَجِّلُ إِلَى أَهْلِهِ

۱۸۰۵- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه بِطَرِيقِ مَكَّةَ، فَبَلَغَهُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ شِدَّةٌ وَجَعٌ، فَأَسْرَعَ السَّيْرَ، حَتَّى كَانَ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّفَقِ نَزَلَ، فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعَتَمَةَ، جَمَعَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ إِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ أَخَّرَ الْمَغْرِبَ، وَجَمَعَ بَيْنَهُمَا^(۱).

۲۰- باسی موسافیر خیرا بر و په‌له بکات له گه‌رانه‌وه‌ی بو لای که‌سوکاری

۱۸۰۵- زمیدی کوری نه‌س‌له‌م له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گیرپته‌وه‌ ده‌لی: من له‌ریگای مه‌که‌دا له‌گه‌ل عه‌بدو‌لای کوری عومهر بووم ﷺ، که‌ هه‌والی نازاری به‌هیژی صه‌فیه‌ی کچی عوبه‌یدی خیزانی پی‌که‌یشت، بو‌یه‌ په‌له‌ی کرد له‌ رو‌یشتندا^(۲)، تا نه‌و کاته‌ی سوورایی ئاسمان ئاوا بوو (نه‌ما)، دابه‌زی و لایدا، نو‌یژی مه‌غریب و عیشای پی‌که‌وه‌ کرد و وتی: من پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بینیه‌وه‌ نه‌گه‌ر خیرا بر‌و‌یشتبایه‌ نو‌یژی مه‌غریبی دوا‌ده‌خست، وله‌گه‌ل عیشادا پی‌که‌وه‌ ده‌یکردن.

^۱ بروانه: ۱۰۹۱.

^۲ و‌لا‌خه‌که‌ی به‌ په‌له‌ لێ ده‌خوری.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۷- کتابُ الْمُخَصَّرِ

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

۲۷- پهراوی ریگه لیگیراو و قه دهغه کردن

بابُ الْمُخَصَّرِ وَجَزَاءِ الصَّيْدِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾ ﴿١٣٦﴾ البقرة. وَقَالَ عَطَاءٌ: الْإِخْصَارُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ بِحَسَبِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿حَصُورًا﴾ ﴿٣٩﴾ آل عمران. لَا يَأْتِي النِّسَاءَ.

باسی ریگه لیگیراو و کهفاره تی نیچیر (می حه رام)

همرومها باسی نه م فه رمایشته می خوامی بهرز و بلند: (ئینجا نه گهر ههر ریگه نه دران، نه وسا چیتان بو هه لهورا له قوربانی (سه ریپر)، سهرتان مه تاشن تا قوربانیه که ده گاته جیی دیاریکراوی خو)، عهتا دهلی: ریگری لی کردن له ههر شتیکدا به گویره می خو میبت، نه بو عه بدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: ﴿حَصُورًا﴾ واته: نه و پیاوه می ناتوانی سهر جیی له گهل ئا فرمتدا بکات.

۱- بابُ: إِذَا أُخْصِرَ الْمُعْتَمِرُ

۱۸۰۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، حِينَ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ مُعْتَمِرًا فِي الْفِتْنَةِ قَالَ: إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْتُ كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ

اللَّهِ ﷺ. فَأَهْلَ بِعُمْرَةٍ مِنْ أَجْلِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ أَهْلَ بِعُمْرَةٍ عَامَ الْحُدَيْبِيَّةِ^(۱).

۱- باسیک: ئەگەر عومره‌کار رینگری لیکرا

۱۸۰۶- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ له‌سالی نازاو‌مه‌دا کاتی (له‌ مه‌دینه) د‌مرجوو بو‌ مه‌ککه به‌مه‌به‌ستی عومره‌کردن، وتی: ئەگەر رینگری لیکرا له‌جوونه به‌یت، له‌ خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ چیمان کرد (که کافران رینگریان لی کرد)، منیش هه‌مان شت ده‌که‌م، جا ئیحرامی به‌ عومره به‌ست، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سالی حودمه‌بیه ئیحرامی به‌ عومره به‌ست.

۱۸۰۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَصْمَاءَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عُبَيْدَ، اللَّهَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَاهُ أَنَّهُمَا كَلَّمَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ لَيَالِي نَزَلِ الْجَيْشِ بِابْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ: لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَحُجَّ الْعَامَ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يُحَالَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْبَيْتِ. فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَحَالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ دُونَ الْبَيْتِ، فَتَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ هَذِيهٗ، وَحَلَقَ رَأْسَهُ، وَأَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أُوجِبْتُ الْعُمْرَةَ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْطَلِقُ، فَإِنْ خُلِيَ بَيْنِي وَبَيْنَ الْبَيْتِ طُفْتُ، وَإِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فَعَلْتُ كَمَا فَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ. فَأَهْلَ بِالْعُمْرَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، ثُمَّ سَارَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا شَأْنُهُمَا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أُوجِبْتُ حَجَّةً مَعَ عُمْرَتِي. فَلَمْ يَحِلَّ مِنْهُمَا حَتَّى حَلَّ يَوْمَ النَّحْرِ، وَأُهْدِيَ، وَكَانَ يَقُولُ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَطُوفَ طَوَافًا وَاحِدًا يَوْمَ يَدْخُلُ مَكَّةَ^(۲).

۱۸۰۷- نافع گێڕایه‌وه که عوبه‌یدو‌لای کوری عه‌بدو‌لا و سالیمی کوری عه‌بدو‌لا هه‌ردووکیان بو‌یان گێڕایه‌وه وتیان: له‌و شه‌وانه‌ی سوپاکه (ی حه‌جاج) هاتبوون بو‌ جه‌نگی عه‌بدو‌لای کوری زوبه‌یر ﷺ، هه‌ردووکیان قسه‌یان له‌گه‌ل عه‌بدو‌لا (ی

^۱ ب‌روانه: ۱۶۳۹.

^۲ ب‌روانه: ۱۶۳۹.

باوکیان) دا کرد، وتیان: ئەگەر ئەمسال حەج نەکەیت، هیچ زیانیکت پێ ناگات، بەراستی ئێمە دەترسین پێگري بکړیت له گەشتنت بۆ بهیت، عەبدوڵاش وتی: لەگەڵ پیغەمبەری خوادا ﷺ رۆشتین، جا کافرانی قورمیش پێگربوون لەگەشتنتە بهیت، بۆیە پیغەمبەر ﷺ هەدیەکە ی سەربرێ و سەری تاشی، من ئێوە دەکەم بەشایەت کە عومرەم لەسەر خۆم پێویست کرد، ئەگەر خوا ویستی لێی دەرپۆم، جا ئەگەر پێگەر نەبوو لە نیوان من و بهیتدا، ئەوە تەوافی بهیت دەکەم، ئەگەر پێگريش کرا لە نیوان من و بهیتدا، ئەوکات من لە خزمەت پیغەمبەردا ﷺ بووم، جی کرد منیش وا دەکەم، ئینجا لە زولحوله‌یفه‌وه ئیحرامی بەست، پاشان ماومیه‌ک رۆشت، پاشان وتی: بێگومان حەج و عومرە کاروباریان وەک یەکە، ئێوەم کرد بەشایەت بێگومان لەگەڵ عومرەکەمدا حەجیشم لەسەر خۆم پێویست کرد، جا ئیحرامەکە ی لەهیج کامیان نەشکاند، هەتا رۆژی جەژنی قوربان هات و هەدی سەربرێ، هەروەها عەبدوڵا دەیوت: (حاجی و عومرەکار) ئیحرام ناشکێنێ، هەتا ئەو رۆژە ی دەجێتە مەککەووە تەوافیک نەکات.

۱۸۰۸- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ بَعْضَ بَنِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَهُ لَوْ أَقَمْتُ. بِهَذَا^(۱).

۱۸۰۸- نافع دەلی: یەکیک لە کورەکانی عەبدوڵا بە عەبدوڵای باوکی وتوو: ئەگەر ئەم سال نا لەم جیگایە دانیشتبای^(۲).

^۱ بڕوانە: ۱۶۳۹.

^۲ ئینو حەجەر دەلی: بۆیە بوخاری ئەم گێرانه‌وی هێناوه، لە گێرانه‌وی یەکەمدا وا هەست دەکری نافع یەکسەر لە ئینو عومەری بیستبن، بەلام گێرانه‌وی جوه‌یرییدا وا دەگەینێ کە نافع لە سالم یان عوبەیدولای بایستوو.

۱۸۰۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَدْ أَحْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَلَقَ رَأْسَهُ، وَجَامَعَ نِسَاءَهُ، وَنَحَرَ هَدْيَهُ، حَتَّى اغْتَمَرَ عَامًا قَابِلًا.

۱۸۰۹- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: بی‌گومان پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رینگری لی‌کرا^(۱)، جا سه‌ری تاشی و سه‌رجییی له‌گه‌ل هاوسه‌ره‌کانیدا کرد، ننجای هه‌دیه‌کانی سه‌رب‌ری، هه‌تا سالی داهاتوو عوم‌ره‌ی کرد.

۲- بَابُ الْإِحْصَارِ فِي الْحَجِّ

۱۸۱۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: أَلَيْسَ حَسْبُكُمْ سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ إِنْ حُسِبَ أَحَدُكُمْ عَنِ الْحَجِّ طَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، حَتَّى يَحُجَّ عَامًا قَابِلًا، فَيَهْدِي أَوْ يَصُومُ، إِنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوَهُ^(۲).

۲- باسی رینگریکردن له‌هه‌جدا

۱۸۱۰- زوه‌ری ده‌لی: سالیم بو‌ی گپ‌رامه‌وه و وتی: عه‌بدو‌لای کوری عوم‌ه‌ر ﷺ ده‌یوت: نایا سوننه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خواتان ﷺ به‌س نییه؟ نه‌گه‌ر که‌سیکتان

^۱ له‌چوونه‌به‌یت.

^۲ بی‌روانه: ۱۶۳۹.

رێگری لێ کرا له (ته‌واوکردنی) جه‌ج^(۱)، با ته‌وافی به‌یت و هاتووچۆی نیوان سه‌فاو مه‌روه بکات، پاشان هه‌موو شتیکی بۆ جه‌لال دهبیّت (نیحرام ده‌شکێنێ)، تا سالی داها‌توو جه‌جه‌که‌ی بکاته‌وه، ئینجا قوربانیه‌ك سه‌ربهری، یان (ده‌رۆژ) به‌رۆزوو بێ نه‌گه‌ر نه‌یه‌وو قوربانی بکات.

(ئه‌م فه‌رمووده‌یه به‌م رێگایه‌ش هاتوو): له عه‌بدو‌لاوه وتی: مه‌عه‌مه‌ر بۆی گیراینه‌وه له زوه‌رییه‌وه وتی: سالیم بۆی گیرامه‌وه له عه‌بدو‌لا‌ی کورێ عومه‌ره‌وه ﷺ، جا وینه‌ی فه‌رمووده‌ی پێشوو ده‌گیرێته‌وه.

۳- بابُ النَّحْرِ قَبْلَ الْخَلْقِ فِي الْحَصْرِ

۱۸۱۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ أَبِي النَّظَارِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَحَرَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ بِذَلِكَ^(۲).

۳- باسی قوربانی کردن پیش سه‌رتاشین له کاتی رێگری لێکردندا

۱۸۱۱- میسومر ﷺ ده‌گیرێته‌وه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (وستره هه‌دییه‌کانی) سه‌ربهری پێش ئه‌وه‌ی سه‌ری بتاشیت، فه‌رمانیشی کرد به هاوه‌لانی وه‌ك ئه‌و بکه‌ن.

۱۸۱۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعُمَرِيِّ قَالَ: وَحَدَّثَ نَافِعٌ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ وَسَالِمًا كَلَّمَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ، فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مُعْتَمِرِينَ، فَحَالَ كُفَّارٌ قُرَيْشٍ دُونَ الْبَيْتِ، فَتَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُدْنَهُ، وَحَلَقَ رَأْسَهُ^(۳).

^۱ نه‌یانه‌یتشت له عه‌ره‌فات بوه‌ستی.

^۲ بره‌وانه: ۱۶۹۴.

^۳ بره‌وانه: ۱۶۳۹.

۱۸۱۲- نافیع ده‌گیرپته‌وه که عه‌بدو‌لا و سالی‌م قسه‌یان له‌گه‌ل عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ردا کرد ﷺ، عه‌بدو‌لاش وتی: له مه‌دینه دمرچووین له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ به‌نیازی عومره‌کردن، ئینجا کاه‌رانی قورمه‌یش ریگریان لی کردین له‌چوون بو به‌یت، بو‌یه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وشره هه‌دیه‌کانی خو‌ی سه‌ری‌ری و سه‌ری تاشی.

۴- بَابُ هَنْ قَالَ لَيْسَ عَلَى الْمُخَصَّرِ بَدَلٌ

وَقَالَ رَوْحٌ، عَنْ شُبَّانٍ، عَنْ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: إِذَا الْبَدَلُ عَلَى مَنْ نَقَضَ حَجَّهُ بِالتَّلَدُّدِ، فَأَمَّا مَنْ حَبَسَهُ عَدُوٌّ، أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ، فَإِنَّهُ يَحِلُّ وَلَا يَرْجِعُ، وَإِنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ وَهُوَ مُخَصَّرٌ نَحَرَهُ إِنْ كَانَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَبْعَثَ بِهِ، وَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَبْعَثَ بِهِ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ. وَقَالَ مَالِكٌ وَغَيْرُهُ: يَنْحَرُ هَدْيُهُ، وَيَخْلُقُ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ كَانَ، وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَصْحَابَهُ بِالْحَدِيثِيَّةِ نَحَرُوا وَخَلَقُوا وَحَلُّوا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قَبْلَ الطَّوَافِ، وَقَبْلَ أَنْ يَصَلَ الْهَدْيُ إِلَى الْبَيْتِ، ثُمَّ لَمْ يُذَكَّرْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ أَحَدًا أَنْ يَفْضُوا شَيْئًا، وَلَا يَعُودَ لَهُ، وَالْحَدِيثِيَّةُ خَارِجٌ مِنَ الْحَرَمِ.

۴- باسی ئه‌و که سه‌ی وتویه‌تی: که‌سی ریگری(۱) لی

بکرت گێرانه‌وه‌ی له‌سه‌ر نییه

ر‌ه‌وح ده‌میگیرپته‌وه له شیب‌له‌وه، ئه‌ویش له ئیبنو نه‌بی نه‌جیه‌وه، له مو‌ج‌اهیده‌وه، له عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسه‌وه ﷺ که وتویه‌تی: بی‌گومان که‌سی‌ک گێرانه‌وه‌ی (حه‌جی) له‌سه‌ره که حه‌جه‌که‌ی به‌سه‌رجییی له‌گه‌ل خیزانی

١ حه‌ج یان عومره‌ی لی بکرت.

هه‌لوه‌شانده‌بیته‌وه، به‌لام که‌سیک دوژمن^(۱) یان شتیکی تر ڕیگری بوو (له‌ته‌واوکردنی چه‌جه‌که‌ی)، ئه‌وه بێگومان ئیحرام ده‌شکێنی و ناشیگیرپته‌وه، جا نه‌گهر هه‌دی پێبوو و ڕیگری لێکرا‌بوو، ئه‌وه بو‌خۆی نازه‌له‌که‌ی سه‌رده‌م‌برئ ئه‌گهر نه‌یتوانی بینیرئ (بو‌ چه‌ره‌م)، خو‌ ئه‌گهر توانی بینیرئ، نابێ ئیحرام بشکێنی هه‌تا هه‌دی‌ه‌که‌ نه‌گاته‌ کات و جێگای خو‌ی، مالیک و که‌سانی تر ده‌لێن: (گهر که‌سیک ڕیگری لێکرا) له‌هه‌ر شو‌ینێکدا بیت نازه‌لی هه‌دی‌ه‌که‌ی سه‌رده‌م‌برئ، سه‌ری ده‌تاشی و گیرانه‌وه‌شی له‌سه‌ر نییه‌، چونکه‌ پێغه‌م‌بر ﷺ و هاوه‌لانی له‌ حوده‌میه‌یه‌ و شه‌ره‌کانیان سه‌ر‌برئ و سه‌ریان تاشی، پاشان ئیحرامیان شکاند و هه‌موو شتیان بو‌ چه‌لال بوو پێش ته‌وافی به‌یت، ئه‌مه‌ش پێش ئه‌وه‌ی هه‌دی‌ه‌که‌کان بگاته‌ به‌یت، پاشان باسه‌نه‌کراوه‌ که‌ پێغه‌م‌بر ﷺ فه‌رمانی به‌که‌س کردبێ به‌ گیرانه‌وه‌ی هه‌ج شتیک و گه‌رانه‌وه‌ بو‌ی جارێکی تر، حوده‌میه‌یه‌ش له‌ دهره‌وه‌ی چه‌ره‌مه‌^(۲).

۱۸۱۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ حِينَ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ مُعْتَمِرًا فِي الْفِتْنَةِ: إِنَّ صِدْدُثَ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَهْلَ بِعُمْرَةٍ مِنْ أَجْلِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ أَهْلًا بِعُمْرَةِ عَامِ الْحُدَيْبِيَّةِ، ثُمَّ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ نَظَرَ فِي أَمْرِهِ فَقَالَ: مَا أَمْرُهُمَا إِلَّا وَاحِدٌ. فَالْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَمْرُهُمَا إِلَّا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أُوجِبْتُ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ. ثُمَّ طَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا، وَرَأَى أَنَّ ذَلِكَ مُجْزِيًا عَنْهُ، وَأَهْدَى.

^۱ له گیرانه‌وه‌که‌ی بو‌خاریدا به‌ (عُذْر) هاتوه‌، واته‌: بیانویه‌ک وه‌ک نه‌خۆشی.

^۲ که‌ هه‌دی‌ه‌که‌کانی تیدا سه‌ر‌برئ، که‌ ئه‌گهر ڕیگری نه‌بیت، ده‌بیت له‌ چه‌ره‌مدا سه‌ر‌بر‌دریت.

۱۸۱۳- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومەر ﷺ کاتێ (له مه‌دینه) له سالی نازاوه‌که‌دا دمرچوو بو مه‌که‌که به‌نیازی عومره، وتی: نه‌گه‌ر رێگریم لیکرا له‌چوونه به‌یت، له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چیمان کرد به‌و چۆره ده‌که‌م، جا ئیحرامی به‌ست به عومره، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ سالی خوده‌یبیه ئیحرامی به عومره به‌ست، پاشان عه‌بدو‌لای کورێ عومەر ﷺ سه‌رنجی کاره‌که‌ی خۆی دا و وتی: کاری حه‌ج و عومره وه‌ک یه‌ک وان، جا لای کرده‌وه به‌لای هاو‌پێکانیدا وتی: کاری حه‌ج و عومره وه‌ک یه‌که، ئیوه ده‌که‌م به شایه‌ت که بێگومان حه‌جم له‌گه‌ل عومره‌که‌دا له‌سه‌ر خۆم پێویست کرد، پاشان بو هه‌ردووکیان ته‌وا‌فیک‌ی به‌یتی کرد، هه‌روه‌ها رای وابوو که ئه‌وه (یه‌ک ته‌وا‌ف) به‌سه بو هه‌ردووکیان، پاشان هه‌دی سه‌ربری.

۵- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَن كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ، فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ

أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ (البقرة، وَهُوَ خَيْرٌ، فَأَمَّا الصَّوْمُ فَثَلَاثَةُ أَيَّامٍ

۱۸۱۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَعَلَّكَ أَذَاكَ هَوَامُّكَ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اخْلُقْ رَأْسَكَ وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، أَوْ انْسُكْ بِشَاةٍ^(۱).

^۱ بېروانه: ۱۸۱۵، ۱۸۱۶، ۱۸۱۷، ۱۸۱۸، ۴۱۵۹، ۴۱۹۰، ۴۱۹۱، ۴۵۱۷، ۵۶۶۵، ۵۷۰۳، ۶۷۰۸.

0- باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوامی به‌رز و بلند: (جا هه‌رکه‌س له ئیوه نه‌خۆش بوو، یان ئازاریک له‌سه‌ریدا بوو (ئه‌گهر سه‌ری تاشی)، با فیدییه‌ک بدات که رۆژوو(ی سێ رۆژه)، یان خیریکی، یان قوربانیه‌ک بکات)، ئهو که‌سه سه‌رپشکه (هه‌رکامیان بکات)، به‌لام رۆژوووه‌که سێ رۆژه

۱۸۱۴- عه‌بدوره‌حمانی کورێ نه‌بی له‌یلا ده‌لی: که‌عی کورێ عوجره ﷺ دمیگێرپێته‌وه له پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ که فهرمووی: ((له‌وانه‌یه ئهو نه‌سه‌پێانه (ی به‌سه‌رتنه‌وه‌یه) ئازارت بدات؟)) که‌عی وتی: به‌لی ئهی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئازارم ده‌دات، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((سه‌رت بتاشه، سێ رۆژ به‌ رۆژوو به، یان خواردنی شه‌ش هه‌زار بده، یان مه‌رێک بکه به‌قوربانێ و سه‌ریبه)).

6- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَوْ صَدَقَةٍ﴾ (۱۹۶) البقرة. وَهِيَ إِطْعَامُ سِتَّةِ مَسَاكِينَ

۱۸۱۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سَيْفٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مُجَاهِدٌ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى، أَنَّ كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ: وَقَفَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَدِيثِ، وَرَأْسِي يَتَهَافَتُ قَمَلًا، فَقَالَ: يُؤْذِيكَ هَوَامُّكَ؟ .. قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَاخْلُقْ رَأْسَكَ. أَوْ قَالَ: اخْلُقْ.. قَالَ: فِي نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ﴾ (البقرة. ۱۹۶) إِلَى آخِرِهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ تَصَدَّقْ بِفَرَقِ بَيْنِ سِتَّةٍ، أَوْ انْسُكْ بِمَا تَيْسَرُ^(۱).

۶- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند:

﴿أَوْ صَدَقَ ۞﴾ البقرة. واته: خواردن دان به شەش ههزار

۱۸۱۵- عهبدوهره حمانی کورێ ئەبى لهیلا دهگیرێتهوه که کهعبی کورێ عوجره بۆی گیراومتهوه و وتووێتی: پێغه مبهرى خوا ﷺ له خودمیبیه به سهرمهوه وهستاوو، سهرم ئەسپیی لی دهورى و دهكهوته خوارى، پێغه مبهرىش ﷺ فهرمووى: ((ئهو جانه وهرانهی سهرت نازارت دهمه؟)) وتم: بهلى، فهرمووى: ((كهواته سهرت بتاشه))، يان فهرمووى: ((بيتاشه))، كهعب دهلى: ئەم نایهته دهربارهى من دابهزى: (ئینجا ههركاميك له ئیوه نهخۆش بوو يان نازاریك له سهريدا بوو) تا كۆتایی نایهتهكه، پێغه مبهر ﷺ فهرمووى: ((سى رۆژ بهرۆژوو به، يان سى مهن خواردن بده بهشەش ههزار، يان نازەلێك^(۱) كه بۆت دهگونجى سهرى بپه)).

۷- باب: الإطعامُ فِي الْفِدْيَةِ نِصْفُ صَاعٍ

۱۸۱۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ جَلَسْتُ إِلَى كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ۞ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْفِدْيَةِ، فَقَالَ: نَزَلَتْ فِي خَاصَّةٍ، وَهِيَ لَكُمْ عَامَّةٌ، حُمِلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالْقَمْلُ يَتَنَازَرُ عَلَى وَجْهِهِ فَقَالَ: مَا كُنْتُ أَرَى الْوَجَعَ بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى - أَوْ مَا كُنْتُ أَرَى الْجَهْدَ بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى - تَجِدُ شَاءَةً؟.. فَقُلْتُ: لَا. قَالَ: فَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ^(۲).

^۱ لهو چهیوان و نازەلانهی بۆ قوربانى دروستن.

^۲ بیروانه: ۱۸۱۴.

۷- باسیک: خۆراکدانى بریتى نیو صاعه^(۱)

۱۸۱۶- عه‌بدو‌لای کورێ مه‌عقیل ده‌لی: لای که‌عبی کورێ عوجره ﷺ دانیشتبوووم دهرباره‌ی بریتی (فدیة) پرسیارم لێ کرد، وتی: ئه‌و ئایه‌ته به‌تایبه‌تی دهرباره‌ی من دابه‌زی، به‌لام (حوکه‌مه‌که‌ی) گشتیه‌ی بۆ نیوه، به‌سوار و لاخیک برام بۆ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، ئه‌سپی دادمه‌باری به‌سه‌ر ده‌موچاومه‌دا، فه‌رمووی: ((من وامنه‌دمزانی نازاره‌که‌ت به‌م جوهره‌ی که‌ ئیستا ده‌یبینم؟- یان فه‌رمووی: نه‌مدزانی ناره‌حه‌تییه‌که‌ت به‌م راده‌یه‌یه‌ که‌ ده‌یبینم- مه‌ریکت هه‌یه (سه‌ری بری؟) وتم: نه‌خیر، فه‌رمووی: ((ده‌ی سێ رۆژ به‌رپۆزوو به‌، یان خواردنی شه‌ش هه‌زار بده، بۆ هه‌ر هه‌زاریک نیو صاع)).

۸- باب: النُّسْكَ شَاءُ

۱۸۱۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا شَيْبَلٌ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَاهُ وَأَنَّهُ يَسْقُطُ عَلَى وَجْهِهِ فَقَالَ: «أَيُّؤْذِيكَ هَؤُلَاءُ؟» قَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَخْلُقَ وَهُوَ بِالْحُدَيْبِيَّةِ، وَلَمْ يَتَّبِعْ لَهُمْ أَنَّهُمْ يَحْلُونَ بِهَا، وَهُمْ عَلَى طَمَعٍ أَنْ يَدْخُلُوا مَكَّةَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْفِدْيَةَ، فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُطْعِمَ فَرَقًا بَيْنَ سِتَّةٍ، أَوْ يُهْدِيَ شَاءً، أَوْ يَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ^(۲).

۸- باسیک: (النُّسْكَ) مه‌ریکه^(۳)

۱۸۱۷- عه‌بدوهره‌حمانی کورێ نه‌بی له‌یلا له‌ که‌عبی کورێ عوجره‌وه ﷺ ده‌یگیریته‌وه که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بینی ئه‌سپی ده‌ومری به‌سه‌ر ده‌موچاویدا،

^۱ ده‌دریت به‌ هه‌زاریک، چونکه‌ سێ ساع ده‌دریت به‌ شه‌ش هه‌زار، که‌واته: هه‌ر یه‌که‌یان نیو ساعی به‌رده‌که‌وی.

^۲ بره‌وانه: ۱۸۱۴.

^۳ مه‌به‌ست لهم وشه‌ی (النُّسْكَ) ه، ئه‌وه‌یه که‌ له‌ ئایه‌ته‌که‌دا هاتوه‌ که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿فِدْيَةٌ مِّنْ صَّيَّاتٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ البقره: ۱۹۶.

جا فه‌رمووی: (ئه‌و ئه‌سپێ و جانه‌ومرانه سه‌رت ئازار دهمهن؟) که‌عب وتی: به‌ئێ، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی پیکرد که سه‌ری بتاشی له کاتی‌کدا له حوده‌یییه بوو، جا له‌وکاته‌دا ئه‌وانه‌ی له خزمه‌تیدا بوون بۆیان پ‌وون نه‌بوویه‌وه که ئی‌حرام ده‌شکێنن له حوده‌یییه، ئه‌وان به‌هیا بوون ب‌پ‌ونه شاری مه‌که‌که‌وه، به‌وه‌ویه‌وه خ‌وای گه‌وره ئایه‌تی بریتی (فیدییه)ی دابه‌زاند، بۆیه پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمانی پیکرد که سی مهن خ‌واردن بدات به شه‌ش هه‌زار، یان مه‌رێک بکاته قوربانی، یان سی پ‌وژ به‌پ‌وژوو بیت.

۱۸۱۸- وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا وَزْقَاءُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضی‌الله‌عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم رَأَاهُ وَقَمْلُهُ يَسْقُطُ عَلَى وَجْهِهِ. مِثْلُهُ ^(۱).

۱۸۱۸- عه‌بدوپه‌حمانی ک‌وری ئه‌بی له‌یلا له که‌عبی ک‌وری ع‌وجره‌وه رضی‌الله‌عنہ ده‌گ‌یرپ‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بینێ ئه‌سپێ سه‌ری داده‌باری به‌سه‌ر ده‌مو‌ج‌اویدا، ئیتر وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی پ‌یش‌وو ده‌گ‌یرپ‌ته‌وه ^(۲).

۹- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَلَا رَفَثَ﴾ بقره: ۱۹۷

۱۸۱۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی‌الله‌عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتَ، فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَمْسُقْ، رَجَعَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. ^(۱)

^۱ ب‌روانه: ۱۸۱۴.

^۲ مه‌به‌ست لهم گ‌یرانه‌وه‌ی (په‌وحه) که راوی فه‌رمووده‌که‌یه ئه‌وه‌یه که به دوو پ‌ینگا فه‌رمووده‌که‌ی گ‌یراوه‌ته‌وه.

۹- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: ﴿فَلَا رَفْثَ﴾ (۱۷۷) البقرة.

۱۸۱۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم دمه‌رموی: ((هه‌رگه‌س سه‌ردانی ئەم به‌یته بکات (بۆ هه‌ج)، خۆی بپاریزێت له‌ دمه‌ستبازی و جووتبوون له‌گه‌ڵ خێزانیدا، هه‌رومها له‌ فەرمانی خوا دهرنه‌جێت، که گه‌رایه‌وه (پاک دمه‌بێته‌وه له‌ تاوان) وه‌ک ئەو رۆژه‌ی تازه له‌دایک بووه)).

۱۰- باب قولِ اللَّهِ ﷻ: ﴿وَلَا فُسُوكَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ (۱۷۷) البقرة.

۱۸۲۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: «مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتَ، فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ»^(۱).

۱۰- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا صلی اللہ علیہ وسلم:

﴿وَلَا فُسُوكَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ (۱۷۷) البقرة.

۱۸۲۰- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم دمه‌رموی: ((هه‌رگه‌س سه‌ردانی ئەم به‌یته بکات، خۆی بپاریزێت له‌ دمه‌ستبازی و جووتبوون له‌گه‌ڵ خێزانیدا، هه‌رومها له‌ فەرمانی خوا دهرنه‌جێت، که گه‌رایه‌وه (پاک دمه‌بێته‌وه له‌تاوان) وه‌ک ئەو رۆژه‌ی تازه له‌دایک بووه)).

^۱ بېروانه: ۱۰۲۱.

^۲ بېروانه: ۱۰۲۱.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۸- کِتَابُ جَزَاءِ الصَّيْدِ

به ناوی خواسی به خشندهی میهره بان

۲۸- پهراوی تۆلهی نیچیر

۱- باب جَزَاءِ الصَّيْدِ وَنَحْوِهِ،

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۵۱﴾ أَجَلٌ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلنَّسَائِرِ وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرْمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۵۲﴾ المائدة.

۱- باسی تۆلهی نیچیر و ئەو جوړه شتانه

باسی ئەم فەرمايشتهی خواسی بهرز و بلند: (نیچیر مهكوژن لهكاتيكدا نيوه له ئیچرامدان، هەر كهسيكتان بهدهستی نهقهست بيكوژئ، نهوه لهسهریهتی سهربرینی وینهی نهوهی كه كوشتویهتی له ئازهل و مالات، دوو پیاوی مسولمانی چاك لهخوتان ئەو بریاره بدهن (نیچیرهكه له بهرانبهەر چ ئازهلئيكدايه)، بهشیوهی قوربانی بگاته كهعبه (و لهوئ بیکات بهقوربانی)، یان بهئهندازهی نرخى قوربانیهكه خوراك بدات به چهند ههژاری، یان بهقهدمر ئەو خوراك دانه رۆزوو بگریئت، بۆ نهوهی

نۆبائی کارمه‌کی بجێژێ، خوا لێ خۆش بووه له‌وه‌ی که تیپه‌ری و به‌سه‌رجوو، به‌لام هه‌رکه‌سی بگه‌ڕێته‌وه (بۆ سه‌ر نه‌و کرده‌وه‌یه)، نه‌وا خوا تۆله‌ی لێ ده‌سینی، خوا زالی تۆله‌سینه، ﴿٩٥﴾ راو (ی نیچی) و خواردنی دهریایی هه‌لال کراوه‌ بو‌تان، تا نیوه و گه‌شتیاره‌کان سوودی لێ وه‌ربگرن، راو (ی نیچی) کیوی و وشکانی یاساغ کراوه‌ لی‌تان تا له‌ئهی‌چرامدا بن، له (بی‌فه‌رمانی) نه‌و خوايه‌ بترسن که هه‌ر لای نه‌و کۆده‌کرینه‌وه (له‌ پۆزی دوايیدا) ﴿٩٦﴾.

۲- باب: إِذَا صَادَ الْحَلَالُ فَاهْدَى لِلْمُحْرِمِ الصَّيْدَ أَكَلَهُ

وَلَمْ يَرِ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَنَسُ بِالذَّبْحِ بَأْسًا، وَهُوَ غَيْرُ الصَّيْدِ نَحْوُ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ وَالْبَقَرِ وَالذَّجَاجِ وَالْخَيْلِ، يُقَالُ: عَذَلْتُ ذَلِكَ، مِثْلُ، فَإِذَا كُسِرَتْ عِذْلُ فَهُوَ زَنْهُ ذَلِكَ، ﴿قِسْمًا﴾ ﴿١١١﴾ آل عمران. قِوَامًا، ﴿يَعْدِلُونَ﴾ ﴿١١٠﴾ الأنعام، يَجْعَلُونَ عَذْلًا.

۱۸۲۱- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: انْطَلَقَ أَبِي عَامَ الْحَدِيثِ، فَأَحْرَمَ أَصْحَابُهُ، وَلَمْ يُحْرِمِ، وَحَدَّثَ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّ عَدُوًّا يَغْزُوهُ، فَأَنْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ، فَبَيْنَمَا أَنَا مَعَ أَصْحَابِي يَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا أَنَا بِحِمَارٍ وَحْشٍ، فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ، فَطَعَنْتُهُ فَأَثْبَتُهُ، وَاسْتَعْنْتُ بِهِمْ فَأَبَوْا أَنْ يُعِينُونِي، فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهِ، وَخَشِينَا أَنْ نُقْتَطَعَ، فَطَلَبْتُ النَّبِيَّ ﷺ، أَرْفَعُ فَرَسِي شَاوًا وَأَسِيرُ شَاوًا، فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي غِفَارٍ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، قُلْتُ: أَيْنَ تَرَكْتَ النَّبِيَّ ﷺ؟ قَالَ: تَرَكْتُهُ بَتْعَهْنَ، وَهُوَ قَائِلُ السُّفْيَا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَهْلَكَ يَقْرَءُونَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ قَدْ خَشَوْا أَنْ يُقْتَطَعُوا دُونَكَ، فَانْتَظِرْهُمْ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَصَبْتُ حِمَارَ وَحْشٍ، وَعِنْدِي مِنْهُ فَاضِلَةٌ. فَقَالَ لِلْقَوْمِ: «كُلُوا. وَهُمْ مُحْرِمُونَ»^(۱).

^۱ بر‌وانه: ۱۸۲۲، ۱۸۲۳، ۱۸۲۴، ۲۵۷۰، ۲۸۵۴، ۲۹۱۴، ۴۱۴۹، ۵۴۰۶، ۵۴۰۷، ۵۴۹۰، ۵۴۹۱، ۵۴۹۲.

۲- باسیک: که‌سیک له ئیحرامدا نه‌بێ نێچیریکی بکوژێ و بیکاته دیاری بۆ که‌سیک که له ئیحرامدایه، ئه‌ویش بیخوات

عه‌بدولای کورێ عه‌باس و ئه‌نه‌س ﷺ به‌لایانه‌وه ئاژه‌ل سهربرینی (که‌سیک له ئیحرامدایه) زیانی نیه، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): چونکه سهربرین نێچیر کوشتن نییه، وه‌ک سهربرینی وشر و مانگا و مریشک و ئه‌سپ و ماین، ده‌وتریت: (عَدْلُ ذَٰلِكَ) وێنه‌ی ئه‌وه، ئه‌گهر (عَدْلُ) پیتی عه‌ینه‌که‌ی ژیری هه‌بیت، ئه‌وه به‌ مانای کیشی ئه‌وه دیت. ﴿فَيَكْفُرُ بِهَا﴾ آل عمران. پیتی یانه‌که‌ وای بووه (قَوَامًا)^(۱).

﴿يَعْدِلُونَ﴾ (۱) الأنعام. بیباومرمان هاوتان و هاوبه‌ش بۆ خوا داده‌نن.

۱۸۲۱- عه‌بدولای کورێ ئه‌بی هه‌تاده ده‌لی: باوکم له سالی خودمیبه‌دا له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ (له مه‌دینه روو به‌مه‌که‌که) دهرچوو، هاوڕێکانی ئیحرامیان به‌ستبوو، به‌لام ئه‌و ئیحرامی نه‌به‌ستبوو، هه‌واڵدرا به‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ که له‌شکریکی دوژمن ده‌یانوه‌ی هێرش بکه‌نه‌ سه‌ری، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ دهرچوو و رۆشت (روو به‌و شوینه‌ی مه‌به‌ستی بوو)، جا کاتی من له‌گه‌ڵ هاوه‌لانیدا بووم له‌نیو خۆیاندا پێده‌که‌نین، منیش سه‌یرم کردو که‌ره کێویه‌کم ببینی، (به‌ سواری ئه‌سپه‌که‌وه) هێرشم بۆ بردو نێزمیه‌کم لێدا، له‌ جیگای خۆیدا وشکم کرد (کوشتم)، جا داوای یارمه‌تیم له‌ هاوڕێکانم کرد (هه‌لێگرن له‌گه‌ڵدا)، به‌لام یارمه‌تیان نه‌دام، جا له‌گۆشته‌که‌یمان خوارد، ترساین (به‌هۆی دوژمنه‌وه له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ) دابڕین، جا بۆ گه‌یشتن به‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ ماومیه‌ک ماینه‌که‌م به‌خیرایی لێ ده‌خوړی و ماومیه‌ک به‌ هیواشی، ئینجا له‌نیومه‌ودا گه‌یشتم به‌پیاویکی خێلی غیفار، وتم: له‌کوێ پێغه‌مبه‌رت ﷺ به‌جێ هێشت؟

^۱ قَوَامًا: واته: هۆی پراوه‌ستانی کاروباری دین و دونیای خه‌ڵک.

وتی: له تههین^(۱) به جیمه‌یشت، به نیاز بوو له سوقیا^(۲) (پیشنیومرۆ) سه‌رخه‌وی بشکینی، (پۆیستم و به‌خزمه‌تی گه‌یستم)، پیموت: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هاوړیکانت سلاو و په‌حمه‌تی خویان هه‌یه بو جه‌نابت، به‌راستی نه‌وان ترسان (به‌هۆی دوژمنه‌وه) له تو دایرینرین، که‌واته چاومروانیان بکه‌و له‌سه‌ریان بوسته، وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من که‌ره کیویه‌کم کوشتوو، هه‌ندیک له‌گۆشته‌که‌یم پیماو؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ به‌هاوه‌لانی فهرموو: ((بیخۆن))، که له ئیجرامیشدا بوون.

۳- باب: إِذَا رَأَى الْمُحْرِمُونَ صَيْدًا قَضَوْا قَطْنَ الْحَلَالِ

۱۸۲۲- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ قَالَ: انْطَلَقْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَامَ الْحَدِيثِيَّةِ فَأَحْرَمَ أَصْحَابُهُ، وَلَمْ أُحْرَمِ، فَأُنْبِئْنَا بَعْدُ بِغَيْفَةٍ، فَتَوَجَّهْنَا نَحْوَهُمْ، فَبَصُرَ أَصْحَابِي بِحِمَارٍ وَخَشٍ، فَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَضْحَكُ إِلَى بَعْضٍ، فَتَنَظَرْتُ فَرَأَيْتُهُ، فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ الْفَرَسَ، فَطَعَنْتُهُ فَأَثْبَتُهُ، فَاسْتَعْنَتْهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يُعِينُونِي، فَأَكَلْنَا مِنْهُ، ثُمَّ لَحِقْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَخَشِينَا أَنْ نُقْتَطَعَ، أَرْفَعَ فَرَسِي شَاوًا وَأَسِيرَ عَلَيْهِ شَاوًا، فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي غِفَارٍ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، فَقُلْتُ: أَيْنَ تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ: تَرَكْتُهُ بَتْعَهْنَ وَهُوَ قَائِلُ السُّقْيَا. فَلَحِقْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَصْحَابَكَ أَرْسَلُوا يَفْرَءُونَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، وَإِنَّهُمْ قَدْ خَشَوْا أَنْ يَقْتَطِعَهُمُ الْعَدُوُّ دُونَكَ، فَأَنْظِرْهُمْ. فَقَعَلْ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا أَصَدْنَا حِمَارَ وَخَشٍ، وَإِنْ عِنْدَنَا قَاضِلَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: كُلُوا. وَهُمْ مُحْرِمُونَ^(۳).

^۱ تههین: ناویکه سێ میل له سوقیاوه دووره إرشاد الساری: ۲۹۳/۳.

^۲ سوقیا: گوندیکه له نێوان مه‌که‌ه و مه‌دینه‌دا. إرشاد الساری: ۳۵۰/۴.

^۳ بروانه: ۱۸۲۱.

۳- باسیک: که سانیک ئەگەر له ئیحرامدا بن نیچیریکیان بینی و پیکه نین، جا که سیکیش که له ئیحرامدا نه بوو ههستی پیکرد

۱۸۲۲- عهبدوڵای کوری ئەبی ههتاده دهگیرێتهوه که باوکی بۆی گیرایهوه وتی: له سالی حودهیبیهدا له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ دهرچووین (له مه دینه بۆ مهککه)، هاوپییهکانی ئیحرامیان بهستبوو، بهلام من ئیحرامم نه بهستبوو، ههوالمان پیدرا که (لهشکرکی) دوزمن له غه یقه^۱ دان (دهیانهوئ هیرش بکه نه سه رمان)، ئیمه پروو به نهوان رویشتن، جا هاوپیکانم که ره کۆپییهکیان بین، له نیوخوایندا پیده که نین، منیش سه یرم کرد و که ره کۆپییه که م بین، به سواری ئەسه په که وه هیرشم بۆ برد، نیزه یه که م لیداو له جیگای خویدا وشکم کرد، ئینجا داوای یارمه تیم له هاوپیکانم کرد (له که لثم هه ئیگرن)، به لام یارمه تیایان نه دام، ئینجا له گوشته که یمان خوارد، پاشان گه یشتمه وه به پیغه مبهری خوا ﷺ، ترساین (به هوئ دوزمنه وه له پیغه مبهر ﷺ) دابڕین، ماینه که م ماومیه که به خیرایی لی دهخوری، ماومیه که به هیواشی (بۆ گه یشتن به پیغه مبهر ﷺ)، ئینجا له نیوه شه ودا گه یشتم به پیاوئکی خێلی غیفار، وتم: له کوئ پیغه مبهری خوات ﷺ به جیه یشت؟ وتی: له ته عه یین به جیه یشت، به نیاز بوو له سوفا (پیشنیومرۆ) سه رخه وئ بشکینئ، جا شوینی پیغه مبهری خوا ﷺ که وتم، (رویشتم) هه تا چوومه خزمه تی، پیموت: ئەی پیغه مبهری خوا ﷺ هاوپییه کانت سلاو و رحمه ت و به رمکه تی خوایان هه یه بۆ جه نابت، به راستی

^۱ غه یقه: شونیکه له ناوچه کانی به نی غیفار، له نیوان مه ککه و مه دینه، له قاموسدا ده لئ: جیگابه کی به نی سه عله به ی کوری سه عده که له پشت (حره النار) هوه یه. بڕوانه: [ارشاد الساری: ۳۵۲/۴.

ئه‌وان ترسان دوژمن له تۆ دایانبرینى، بۆیه چاوه‌پروانیان بکه و له‌سه‌ریان بوه‌سته، ئه‌ویش چاوه‌پروانى کردن، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ ئیمه که‌ره‌کیویه‌کمان کوشتوو، هه‌ندیک له گوشته‌که‌یمان پیماره؟ پیغه‌مبه‌رىش ﷺ به هاوه‌لانی فه‌رموو: ((بیخۆن))، که له ئیحرامیشدا بوون.

۴- باب: لَا يُعِينُ الْمُحْرِمُ الْحَالَ فِي قَتْلِ الصَّيْدِ

۱۸۲۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ نَافِعٍ -مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ- سَمِعَ أَبَا قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْقَاحَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى ثَلَاثِ ح. وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْقَاحَةِ، وَمِنَّا الْمُحْرِمُ، وَمِنَّا غَيْرُ الْمُحْرِمِ، فَرَأَيْتُ أَصْحَابِي يَتَرَاءَوْنَ شَيْئًا فَنَظَرْتُ، فَإِذَا حِمَارٌ وَحْشٍ -يَعْنِي: وَقَعَ سَوْطُهُ- فَقَالُوا: لَا نُعِينُكَ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ، إِنَّا مُحْرِمُونَ. فَتَنَاوَلْتُهُ فَأَخَذْتُهُ، ثُمَّ أَتَيْتُ الْحِمَارَ مِنْ وَرَاءِ أَكْمَةٍ، فَعَقَرْتُهُ، فَأَتَيْتُ بِهِ أَصْحَابِي، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: كُلُوا. وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا تَأْكُلُوا. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ أَمَامَنَا، فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: كُلُوهُ، حَلَالٌ. قَالَ لَنَا عَمْرُو: اذْهَبُوا إِلَى صَالِحٍ فَسَلُّوهُ عَنْ هَذَا وَغَيْرِهِ، وَقَدِمَ عَلَيْنَا هَا هُنَا^(۱).

۴- باسیک: که‌سیک له ئیحرامدا بی‌ت، ناب‌ت یارمه‌تی که‌سیک بدات که له ئیحرامدا نییه بو کوشتنی نیچیر

۱۸۲۳- ئه‌بو موحه‌مه‌دکه نافیعی ناوه‌نازادکراوی ئه‌بو قه‌تاده‌یه- گێڕایه‌وه که له ئه‌بو قه‌تاده‌ی ﷺ بیستوو، وتی: ئیمه له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین له

^۱ پروانه: ۱۸۲۱.

قاحه^(۱)، که سَی (قوناغ دووره) له مه‌دینه‌وه. (فه‌رمووده‌که به‌م رَیگه‌ی دووه‌میش گیر‌دراوته‌وه): ئه‌بو موحه‌مه‌د له ئه‌بو فه‌تاده‌وه ﷺ ده‌گیر‌په‌ته‌وه، ده‌لئ: ئیمه له خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ بووین له قاحه، هه‌مانبوو له ئیحرامدا بوو، هه‌شمانبوو له ئیحرامدا نه‌بوو، ئینجا من هاو‌رپیه‌کانم دی شتیک نیشانی په‌کتر ده‌دم، منیش سه‌یرم کرد، کتوپر که‌ره‌گیویه‌که‌م بینی مه‌به‌ستی ئه‌وه بوو: قامچییه‌که‌ی لی که‌وت، وتیان: به هیچ شتیک یارمه‌تیت ناده‌ین^(۲)، چونکه ئیمه له ئیحرامدا‌ین، ئه‌بو فه‌تاده ده‌لئ: به شتیک قامچییه‌که‌م هه‌لگرته‌وه، باشان ر‌پ‌و‌یشتم بۆ که‌ره‌گیویه‌که‌ و له‌پشت ته‌پۆلکه‌یه‌که‌وه^(۳) (نیزمیه‌که‌م لیدا) و گوشتم، ئینجا هینامه‌وه بۆ لای هاو‌رپیکانم، هه‌ندیکیان وتیان: بیخۆن، هه‌ندیکیان وتیان: مه‌یخۆن، ئینجا هاتم بۆ خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ که له پیشمانه‌وه بوو، پرسیارم لیکرد، فه‌رمووی: ((بیخۆن حه‌لّاه))، (سوفیان ده‌لئ): عه‌مری کوری دینار وتی: بر‌پۆن بۆ لای صالح و پرسیار ی ئه‌م فه‌رمووده و فه‌رمووده‌ی تریشی لی بکه‌ن، صالح (له مه‌دینه‌وه) هات بۆ لامان بۆ ئا ئیره (واته: مه‌ککه)^(۴).

۵- باب: لَا يُشِيرُ الْمُحْرِمُ إِلَى الصَّيْدِ لَكِنْ يَصْطَادُهُ الْحَالُ

۱۸۲۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ -هُوَ: ابْنُ مَوْهَبٍ- قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ حَاجًّا،

^۱ قاحه: شیونکه میلیک له سوقیاوه دووره، سَی قوناغ رَیگا له مه‌دینه‌وه دووره. إرشاد الساری: ۳۵۴/۴.

^۲ سه‌رنج: مه‌به‌ست له (قامچییه‌که‌ی لیکه‌وت)، واته: ئه‌بو فه‌تاده قامچییه‌کی پی‌بووه له‌سه‌ر و لاخه‌که‌یه‌وه، لیی که‌وتۆته خواره‌وه، به هاو‌رپیه‌کانی وتوه که له ئیحرامدا بوون قامچییه‌که‌م بده‌نه‌وه، ئه‌وانیش وتووایه له هیچ شتیک لهم راو‌کردنه‌ت یارمه‌تیت ناده‌ین، ئیمه له ئیحرامدا‌ین.

^۳ ته‌پۆلکه‌که له‌به‌رد بوو، یان به‌ردیکی گه‌وره بوو وه‌ک ته‌پۆلکه.

^۴ مه‌به‌ستی عه‌مر ئه‌وه بوو سألحی کوری که‌یسانی خه‌لکی مه‌دینه‌یه هاتوووه بۆ مه‌ککه، داوای کرد هاوه‌لانی بر‌پۆن خۆیان فه‌رمووده‌که‌ی لی ببیست.

فَخَرَجُوا مَعَهُ، فَصَرَفَ طَائِفَةً مِنْهُمْ فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ، فَقَالَ: خُذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ حَتَّى نَلْتَقِيَ. فَأَخَذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا أَحْرَمُوا كُلَّهُمْ إِلَّا أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمِ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ إِذْ رَأَوْا حُمَرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى الْحُمْرِ، فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَتَزَلُّوا فَأَكَلُوا مِنْ لَحْمِهَا، وَقَالُوا: أَأَكُلُ لَحْمَ صَيْدٍ وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟! فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنَ لَحْمِ الْأَتَانِ، فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا أَحْرَمًا وَقَدْ كَانَ أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمِ، فَرَأَيْنَا حُمَرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ، فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَتَزَلْنَا فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهَا، ثُمَّ قُلْنَا: أَأَكُلُ لَحْمَ صَيْدٍ وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟! فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا. قَالَ: مِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ عَلَيْهَا أَوْ أَشَارَ إِلَيْهَا؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا.^(۱)

۵- باسیک: ئەو کەسەى لە ئیحرامدایە نایە ئاماژە بۆ

نیچیر بکات، تا ئەوەى لە ئیحرامدایە نییە راوی بکات

۱۸۲۴- عەبدوللای کورێ ئەبى قەتادە وتی: باوکی (ئەبو قەتادە) بۆی گیرایەووە کە پیغەمبەرى خوا ﷺ لە مەدینە دەرچوو بەنیازی حەج، هاوێلانیش لە خەزمەتیدا روێشتن، ئینجا کۆمەڵێکیان جیاکردەووە، کە ئەبو قەتادەیان تێدابوو، فەرمووی پێیان: ((لەکەنار دەریاوە برۆن^(۲)، تا دواتر بەیەك دەگەینەووە))، ئەوانیش بەکەنار دەریادا روێشتن، ئینجا کاتێ گەڕانەووە، هەموویان ئیحرامیان بەست، بەلام ئەبو قەتادە ئیحرامی نەبەست، جا کاتێ بەرێگادا دەرۆشتن، لەپر چەند کەرمکیویەکیان بینی، ئەبو قەتادە (بەسواری و لاخەکەى) هێرشى بۆ

^۱ برۆانە: ۱۸۲۱.

^۲ یان: ڕێگای کەناری دەریا بگرن لەوتێوە برۆن.

که ره کیویه کان برد، ماکه ریکانی لی کوشتن، جا هاورپیه کانی له ولاخه کانیان دابه زین، له گوشتی که ره کیویه که یان خوارد، وتیان: چۆن دهمبێ گوشتی نیچیر بخوین له کاتی کدا ئیمه له ئیحرام داین؟ ئینجا ئه وهی له گوشتی که ره کیویه که مابوو، له گهه خۆمان هه ئمانگرت، جا کاتی هاتنه خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ، وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ ئیمه ئیحراممان بهستبوو، به لام له راستیدا ئه بو قه تاده ئیحرامی نه بهستبوو، جا ئیمه کو مه لی که ره کیویمان بینی، ئه بو قه تاده هیرشی بو بردن و ماکه ریکانی گوشت، ئیمه ش دانیشتن له گوشته که یان خوارد، پاشان وتمان: چۆن ئیمه گوشتی نیچیر بخوین له کاتی کدا له ئیحرام داین؟! ئینجا ئه وهی له گوشته که مابوو له گهه خۆمان هه ئمانگرت، فهرمووی ﷺ: ((که سیکتان پتی وت په لاماری بدات، یان ئاماژهی بو کردو نیشانی دا)) وتیان: نه خیر، فهرمووی ﷺ: ((ده ئه وهی ماوه له گوشته که ی بیخۆن)).

۶- باب: إِذَا أَهْدَى الْمُحْرِمُ حِمَارًا وَخَشِيًا حَيًّا لَمْ يَقْبَلْ

۱۸۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ اللَّيْثِيِّ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِمَارًا وَخَشِيًا، وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ - أَوْ بَوْدَانَ - فَرَدَّهُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ: «إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَّا حُرْمٌ»^(۱).

^۱ بروهه: ۲۵۷۳، ۲۵۹۶، ۳۰۱۲.

۱- باسیک: ئەگەر کەسیک کەرەکیوییهکی زیندووی به دیاری هینا بو کەسیک لەئیحرامدایه و وهری نهگریت

۱۸۲۵- عەبدولای کوری عەباس (ﷺ) له صەعبی کوری جەسامەیی لەسیهوه (ﷺ) دەگیرێتەوه، (صەعب) کەرەکیوییهکی بەدیاری هینا بو پیغهەمبەری خوا (ﷺ)، لەکاتیکیدا له ئەبوا یان وەددان- بوو، پیغهەمبەر (ﷺ) بۆی گیرایهوه و مەرینهگرت، ئینجا که پیغهەمبەر (ﷺ) له رووخساریدا پیناخۆشبوونی بینی، فەرمووی: ((دنیابه تەنها لەبەرئەوهی له ئیحرامداین لیمان و مەرینهگرتی و پیمان دایتەوه)).

۷- بَابُ مَا يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ مِنَ الدَّوَابِّ

۱۸۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: «خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَيْسَ عَلَى الْمُحْرِمِ فِي قَتْلِهِنَّ جُنَاحٌ. وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ^(۱).

۷- باسی ئەو گیانلەبەرانی ئیحرامدار دەیانکوژن

۱۸۲۶- عەبدولای کوری عومەر (ﷺ) دەگیرێتەوه که پیغهەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (پینج گیاندار هەن ئیحرامدار هیچ گوناھی ناگات له کوشتنیاندا). (ئەم فەرموودمیه بەم پرستەیهش هاتوو): عەبدولای کوری دینار له عەبدولای کوری عومەرەوه (ﷺ) دەگیرێتەوه که پیغهەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی.

^۱ بروانه: ۳۳۱۵.

۱۸۲۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: حَدَّثَنِي إِحْدَى نِسْوَةِ النَّبِيِّ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ^(۱).

۱۸۲۷- زمیدی کوری جوبه‌یر وتی: له عه‌بدو‌لای کوری عومه‌رم رضي الله عنه بیست دمیوت: یه‌کیک له هاوسه‌رم‌کانی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوی گپ‌رامه‌وه، له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئیح‌رام‌دار دمی‌کوژی))^(۲).

۱۸۲۸- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ قَالَ: قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنه: قَالَتْ حَفْصَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَا حَرَجَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُنَّ: الْغُرَابُ، وَالْحِدَاةُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْعَقْرَبُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ^(۳).

۱۸۲۸- حه‌فصه رضي الله عنه وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((پینج گیان‌دار هه‌ن هیچ گونا‌هیک نییه له‌سه‌ر ئه‌و که‌سه‌ی دمی‌ان‌کوژی‌ت: فه‌له‌با‌جکه (فه‌له‌ره‌ش)، کو‌لاره (سووره‌دا‌ل)، مشک، دوو‌پشک، سه‌گی گاز‌گر)).

۱۸۲۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ، يَقْتُلُهُنَّ فِي الْحَرَمِ: الْغُرَابُ، وَالْحِدَاةُ، وَالْعَقْرَبُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ^(۴).

^۱ ب‌روانه: ۱۸۲۸.

^۲ ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ش ڕسته‌یه‌کی تری فه‌رمووده‌که‌ی عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ره: ۱۸۳۶.

^۳ الْكَلْبُ الْعَقُورُ: واته: سه‌گی هارو گاز‌گر، پیتی ده‌لین: سه‌گی نه‌ینی گر، زۆربه‌ی زانا‌یان ده‌لین: هه‌موو حه‌یوانی‌کی د‌رنده‌ش ده‌گریت‌ه‌وه که زیان به‌مرۆف ب‌گه‌یه‌یتیت، وه‌ک: شیر و ب‌لنگ و گورگ ...ه‌تد. ب‌روانه: عمده‌ القاری: ۲۵۸/۱۰.

^۴ ب‌روانه: ۱۸۲۷.

۱۸۲۹- عائیشه رضی اللہ عنہا دهگپرتهوه که پیغمه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((پینج گیاندار همن هه موویان له سنوور دهرچوون (زیانبه خشن)، له چه ره مدها دهکوژرین: قه له باچکه، کوْلاره، دووپشک، مشک، سهگی گازگی)).

۱۸۳۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي غَارٍ مِنِّي، إِذْ نَزَلَ عَلَيْهِ: ﴿وَالْمُرْسَلَاتِ ۝۱﴾ الْمُرْسَلَاتِ. وَإِنَّهُ لَيَتْلُوهَا، وَإِنِّي لَأَتْلُقَاهَا مِنْ فِيهِ، وَإِنْ قَاهُ لَرَطَبٌ بِهَا، إِذْ وَتَبْتُ عَلَيْنَا حَيَّةٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: افْتُلُوهَا.. فَأَبْتَدَرْنَاهَا فَذَهَبَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: وَقَيْتُ شَرَّكُمْ كَمَا وَقَيْتُمْ شَرَّهَا. ^(۱)

۱۸۳۰- عهبدوولای کوری مهسعود رضی اللہ عنہ دهلی: له کاتی کدا نیمه له نهشکه وتیکدا بووین له مینا له خزمه تی پیغمه مبهردا صلی اللہ علیہ وسلم، کتوپر سوورمقی: ﴿وَالْمُرْسَلَاتِ ۝۱﴾ ی بو دابهزی، پیغمه مبهر صلی اللہ علیہ وسلم دهیخویندهوه، منیش لهدهمی پیروزی ورمگرت، دهمی پیروزی هیشتا تهر و پاراو بوو بهخویندنی، لهپر ماریک خوی هرئ دایه نیومان، پیغمه مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((بیکوژن))، نیمه دمست و بردمان کرد بو کوشتنی، بهلام مارمه که رویش، پیغمه مبهریش صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((نهو (ماره) لهزیانی نیوه پاریزراو بوو، وهک چۆن نیوه لهزیانی نهو پاریزراو بوون)).

۱۸۳۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا - زَوْجِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ لِلزَّوْغِ: فَوَيْسِقُ.. وَلَمْ أَسْمَعْهُ أَمَرَ بِقَتْلِهِ ^(۲).

^۱ پروانه: ۳۳۱۴.

^۲ پروانه: ۳۳۱۷، ۴۹۳۰، ۴۱۳۱، ۴۹۳۴.

^۳ پروانه: ۳۳۰۶.

۱۸۳۱- عائیشه رضی اللہ عنہا خیزانی پیغهمبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ ده‌گیرپته‌وه که پیغهمبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ به شه‌وگهردی ^(۱) فهرمووه: ((زینده‌ومریکی فاسقوکه‌ی له سنوور دهرجووه))، (عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: له پیغهمبه‌رم رضی اللہ عنہ نه‌بیستووه فهرمانی به‌کوشتنی کردی).

۸- باب: لَا يُعْضَدُ شَجَرُ الْحَرَمِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ.

۱۸۳۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْعَدَوِيِّ أَنَّهُ قَالَ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ: ائْذَنْ لِي أَيُّهَا الْأَمِيرُ أَحَدْتُكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْعَدِ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ، فَسَمِعْتُهُ أُذْنًا، وَوَعَاهُ قَلْبِي، وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ، إِنَّهُ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ مَكَّةَ حَرَمَهَا اللَّهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ، فَلَا يَحِلُّ لِأَمْرٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَعْضَدَ بِهَا شَجَرَةً، فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُولُوا لَهُ: إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ ﷺ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ، وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ، وَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ. فَقِيلَ لِأَبِي شُرَيْحٍ: مَا قَالَ لَكَ عَمْرُو؟ قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنْكَ يَا أَبَا شُرَيْحٍ، إِنَّ الْحَرَمَ لَا يُعِيدُ عَاصِيًا، وَلَا قَارًا بَدَمٍ، وَلَا قَارًا بِخَرَبَةٍ. خَرَبَةٌ: بَلِيَّةٌ ^(۲).

۸- باسیک: دار و دره‌ختی شارنی مه‌که نابردریت

عه‌بدولای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ له پیغهمبه‌ره‌وه رضی اللہ عنہ ده‌گیرپته‌وه که فهرموویه‌تی: ((درکی چه‌رم نابردری)).

^۱ پیتی ده‌وتریت: سه‌رمازۆله. نه‌لمونجید به کوردی: ۴۸۹/۵.

^۲ بروهانه: ۱۰۴.

۱۸۳۲- سه عیدی کوری ئەبی سه عیدی مهقبوریی له ئەبو شوهریحی عهدهوییهوه دهگیرێتهوه، که بهعهمری کوری سه عیدی وت له کاتیکیدا سوپای دهنارد بۆ مهککه: ئەی لیپرسراو مۆلهتم بده وتهیهکت بۆ بگیڕمهوه، له رۆژی دووهمی نازادکردنی شاری مهککهدا پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی، جا بهههردوو گویم بیستم، بهدل ئاگام لیبوو، ههروهها به چاوهکانیشم سهیرم دهکرد کاتیکی پیغهمبهر ﷺ ئەم وتهی فهرموو، سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان فهرمووی: ((بیگومان خوا خۆی مهککهی کردووه به چهڕم (شتانیکی تیدا چهڕام کردووه نابێ بکری))، خه‌لکی نه‌یانکردووه به‌چه‌ڕم، کهواته دروست نییه بۆ کهسێ باومری به‌خواو به‌رۆژی دوا‌یی هه‌بی‌ت خو‌ینی تیدا برێژیت، یان دره‌ختی دا‌پا‌چی، ئە‌گه‌ر که‌سێ جه‌نگی پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ کرده به‌هانه بۆ ئەوهی که جه‌نگی تیدا بکات، ئەوه پێی بلێن: بیگومان خوا مۆله‌تی به‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ داوه، به‌لام مۆله‌تی به‌نیوه نه‌داوه، به‌ئکو بۆ منیش له‌و رۆژمدا بۆ ماوه‌یه‌کی که‌می ئەو رۆژه پێ‌که‌ی دام، بیگومان ئە‌م‌رۆ (رۆژی دووهمی نازادکردنی مه‌ککه) رێ‌زو حورمه‌ته‌که‌ی گه‌را‌یه‌وه (بۆ که‌س نییه جه‌نگی تیدا بکات)، وه‌ک رێ‌ز و حورمه‌ته‌که‌ی دو‌ینی، با ئەوهی ناماده‌یه ئەم وتانه بی‌گه‌یه‌نێ به‌وه‌ی ناماده نییه))، به‌ئەبی شوهریح ووترا: عه‌مر چی پێ وتی؟ وتی: ئە‌با شوهریح من له تۆ زاناترم به‌و باب‌ه‌ته، بیگومان چه‌ڕم په‌نای تاوان‌بار نادات، په‌نای بکوژێک نادات هه‌له‌تایبێت^(۱)، په‌نای که‌سیک نادات که هه‌له‌تایبێت به هۆی دزی یان خرابه‌کارییه‌وه، بوخاری ده‌لی: (خَرْبَةً)، واته: خرابه‌کاری.

^۱ تا نه‌کوژرێته‌وه له تۆله‌ی کوشتنه‌که‌یدا به‌ په‌ناهێنانی بۆ مه‌ککه و چه‌ڕم.

۹- باب: لَا يُنْفَرُ صَيْدُ الْحَرَمِ

۱۸۳۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مَكَّةَ، فَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي، وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا، وَلَا يُعْصَدُ شَجَرُهَا، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا تُلْتَقَطُ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرَّفٍ..»

وَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِلَّا الْإِذْخِرَ لِصَاعَتِنَا وَقُبُورِنَا. فَقَالَ: «إِلَّا الْإِذْخِرَ..» وَعَنْ خَالِدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: هَلْ تَدْرِي مَا لَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا؟ هُوَ أَنْ يُنْحِيَهُ مِنَ الظَّلِّ، يَنْزِلُ مَكَانَهُ^(۱).

۹- باسیک: نیچیری حهرهم راو نانرت

۱۸۳۳- عهبدو لای کوری عهباس رضي الله عنه دهگیر پتهوه که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((بیگومان خوا مهککهی ریزدارو یاساغ کردوو، بویه له پيش من بو کس حه لال نه بووه، ههرومها حه لال نابی بو کس له پاش من، تهنها کاتزمیریک له رۆژدا (جهنگ کردن) تییدا بو من حه لال کرا، گیا و پووشی نابردری و هه لئاکه ندری، درهختی نابردری، نیچیری راوانانری، ونبووی هه لئاکه ریتهوه، مهگهر بو کهسی جاری بو بدات)).

عهباس رضي الله عنه وتی: ئهی پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم جگه له ئیزخیر بو خانوو و گۆرهکانمان (بهکاری دینین) فهرمووی: ((جگه له ئیزخیر))، خالد دهگیر پتهوه له عیکریمهوه که به خالدی وت: دهمانی مانای: ((لاینفَر صیدها؟)) جیهه؟ نهومیه نیچیری که له سیبهردا بیت، دهری بکات و خووی له شوینی دابنیشیت.

۱۰- بَابُ لَا يَحِلُّ الْقِتَالُ بِمَكَّةَ

وَقَالَ أَبُو شَرِيحٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: لَا يَسْفِكُ بِهَا دَمًا.^(۱)

۱۸۳۴- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ افْتَتَحَ مَكَّةَ: لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا، فَإِنَّ هَذَا بَلَدٌ حَرَّمَ اللَّهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، وَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ الْقِتَالُ فِيهِ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَمْ يَحِلَّ لِي إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لَا يُعْصَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُتَقَرُّ صِنْدُهُ، وَلَا يُلْتَقِطُ لِقَطْعَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا، وَلَا يُخْتَلَى خِلَافَهَا. قَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِلَّا الْإِذْخَرَ، فَإِنَّهُ لِقَيْنِهِمْ وَلِبَيُوتِهِمْ. قَالَ: قَالَ: إِلَّا الْإِذْخَرَ.^(۲)

۱۰- باسی جهنگردن له مهککه دروست نییه

ئەبو شوهرمیح ر.ه له پێغه مبهەر ﷺ دهگیرێتهوه که فهرمووی: ((نابی له مهککه دا خوین برێژی)).

۱۸۳۴- عەبدوللای کوری عەباس ر.ه دهلی: پێغه مبهەر ﷺ ئەو رۆژهی شاری مهککهی نازادکرد، فهرمووی: ((نێتر کوچکردن نهما^(۳)، بهلام خهبات و تیکۆشان و نییهتی (چاکهکردن) بهردهوامه، نهگهر داوای دهرچوون بو خهباتتان لیکرا (له لایهن لیپرسراوی مسوولمانانهوه)، ئەوه ههموو دهریجن، جا بیگومان لهو رۆژهوهی خوا زهوی و ناسمانهکانی دروست کردووه، ئەم شارهی یاساغ و ریزدار کردووه، ئەو یاساغ و ریزگرتنه له لایهن خواوه تا رۆژی دوایی بهردهوامه،

^۱ بڕوانه: ۱۸۳۲

^۲ بڕوانه: ۱۳۴۹.

^۳ مه بهستی: کوچکردنی واجب له مهککهوه بو مه دینه تهواوبوو هه پاش نازادکردنی شاری مهککه.

[illegible]

١١- بَابُ الْحِجَابَةِ لِلْمُحَرَّمِ

وَكَوَى ابْنُ عُمَرَ ابْنَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ. وَيَتَدَاوَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ طِبٌّ.

١٨٣٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قَالَ عَمْرُو: أَوَّلُ شَيْءٍ سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه يَقُولُ: احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ. ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: حَدَّثَنِي طَاوُسٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. فَقُلْتُ: لَعَلَّهُ سَمِعَهُ مِنْهُمَا ^(١).

۱۱- باسی که له شاخ گرتن بۆ ئیحرامدار

ئىبنو عومەر رضى اللہ عنہ كۆپكەي (كە واقىدە) داغ كۆرد لەكاتىكىدا لە ئىحپامدا بوو، ئەو كەسەش لەئىحپامدايە چارمەرى دەكرىت، ئەگەر ئەو چارمەرهكەي پى دەكرىت بۆنى خوشى تپدا نەبىت.

۱۸۳۵- عہتا دہلی: لہ عہدولای کوری عہاسم ﴿﴾ بیست دمیوت: ((پیغہمبہری
خوا ﴿﴾ کہ لہ شاخی گرت لہ کاتیکدا لہ نیحرامدا بو)), (سوفیان دہلی): پاشان
گویم لہ عہمر بوو (جاری دووم) دمیوت: تاووس بوئی گیرامہوہ لہ عہدولای

.0V.1, .0V.0, .0799, .0790, .0796, .0791, .22V9, .22V8, .21.3, 1939, 1938

کوری عه‌باسه‌وه ﷺ، (سوفیان ده‌لی): وتم له‌وانه‌یه‌ه عه‌مر ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌هه‌ردووکیان (عه‌تا و تاووس) بیستی.

۱۸۳۶- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ عُلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عُلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ ابْنِ بُحَيْنَةَ ﷺ قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِلَحْيٍ جَمَلٍ فِي وَسْطِ رَأْسِهِ^(۱).

۱۸۳۶- ئیبنو بوچه‌ینه‌ه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌نیحرامدا بوو، له‌ (لحی جمل)^(۲) له‌ نیوه‌راستی سه‌ری که‌له‌شاخی گرت.

۱۲- بَابُ تَزْوِيجِ الْمُحْرِمِ

۱۸۳۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ الْحَجَّاجِ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ^(۳).

۱۲- باسی ژن ماره‌کردنی ئیحرامدار

۱۸۳۷- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌گیرپته‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ مه‌یمونه‌ی ماره‌کرد، له‌ کاتی‌کدا (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) له‌ ئیحرامدا بوو.

۱۳- بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ الطَّيِّبِ لِلْمُحْرِمِ وَالْمُحْرِمَةِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَا تَلْبَسُ الْمُحْرِمَةُ ثَوْبًا بَوْسٍ أَوْ زَعْفَرَانٍ.

^۱ بېروانه: ۵۶۹۸.

^۲ ناوی شوئیکه له‌ ئیوان مه‌ککه و مه‌دینه‌دایه، له‌ مه‌دینه‌وه زیکتره وهک له‌ مه‌ککه.

^۳ بېروانه: ۴۲۵۸، ۴۲۵۹، ۵۱۱۴.

۱۸۳۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَاذَا تَأْمُرُنَا أَنْ نَلْبَسَ مِنَ الثِّيَابِ فِي الْإِحْرَامِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَلْبَسُوا الْقَمِيصَ، وَلَا السَّرَاوِيلَاتِ، وَلَا الْعَمَائِمَ، وَلَا الْبُرَانِسَ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ لَيْسَتْ لَهُ نَعْلَانِ، فَلْيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ، وَلْيَقْطَعْ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ، وَلَا تَلْبَسُوا شَيْئًا مَسَّهُ زَعْفَرَانٌ، وَلَا الْوَرَسُ، وَلَا تَتَنَقَّبِ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ، وَلَا تَلْبَسِ الْقُقَازِينَ... تَابَعَهُ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، وَجُوَيْرِيَةُ، وَابْنُ إِسْحَاقَ. فِي النَّقَابِ وَالْقُقَازِينَ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَلَا وَرْسٌ، وَكَانَ يَقُولُ: لَا تَتَنَقَّبِ الْمُحْرِمَةُ، وَلَا تَلْبَسِ الْقُقَازِينَ. وَقَالَ مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: لَا تَتَنَقَّبِ الْمُحْرِمَةُ. وَتَابَعَهُ لَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ ^(۱).

۱۳- باسی ئەو بۆنه خوێشانهی قهدهغهکراوه له پیاو و

ئافرهتی ئیحرامدار

عائیشه رضي الله عنها دهلی: ئافهرتی ئیحرامدار نابێ کراسیک له بهر بکات وهرس و زهعههرانی پێوه بێت.

۱۸۳۸- عهبدوڵای کوری عومهر رضي الله عنه دهلی: پیاویک ههستایهوه و وتی: ئەهی پێغه مبهری خوا ﷺ چ فهرمانیکمان پێ دهکەیت بۆ له بهر کردنی پۆشاک له ئیحرامدا؟ پێغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((کراس له بهر مه کهن، شهروال له پێ مه کهن، میزهر له سههر مه کهن و جبهی کلآودار ^(۲) له بهر مه کهن، نه گهر کهسی جووتی نه علی نه بوو، نه وه با جووتیک خووف له پێ بکات و له خواری ههر دوو قوله پیکانه وه بیانپێ، ههروهها پۆشاکیک له بهر نه کات زهعههران و وهرسی پێ کهوتبێ، ههروهها ئافهرتی ئیحرامدار په چه نه کات و دهستکێش له دهست

^۱ بپروانه: ۱۳۴.

^۲ برنس: به کلآوی درژیش ماناکراوه، بپروانه [ارشاد الشاري: ۳/ ۳۱۰، والنهابة في غريب الحديث والأثر: ۳۰۸/۱].

نه‌کات))، مووسای کورپی عوقبه و ئیسماعیلی کورپی ئیپراهیمی کورپی عوقبه و جوهریه و ئیبنو ئیسحاق پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی له‌یسیان کردوو له‌ ناوه‌یتانی: به‌چه و ده‌ستکێشدا، ئینجا عوبه‌یدولّا به (وَلَا وَرْسَ) له جیاتی (وَلَا الْوَرْسَ) هیناویه‌تی، (عه‌بدولّای کورپی عومه‌ر)^(۱) ده‌یوت: (لَا تَتَنَقَّبِ الْمُحَرَّمَةُ، وَلَا تَلْبَسِ الْقَفَّازِينَ)، مالیکیش ئهم فهرمووده‌ی له نافیعه‌وه، ئه‌ویش له ئیبنو عومه‌ره‌وه به‌م جوهره گیراوه‌ته‌وه: (لَا تَتَنَقَّبِ الْمُحَرَّمَةُ)، له‌یسی کورپی ئه‌بی سوله‌یمیش پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی مالیکی کردوو (له‌وه‌دا که فهرمووده‌که وته‌ی عه‌بدولّای کورپی عومه‌ره).

۱۸۳۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَقَصَتْ بِرَجُلٍ مُحْرِمٍ نَاقَتَهُ، فَقَتَلَتْهُ، فَأَتَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: اغْسِلُوهُ، وَكَفِّنُوهُ، وَلَا تَغْطُوا رَأْسَهُ، وَلَا تَقْرَبُوهُ طَبِيبًا، فَإِنَّهُ يَبْعَثُ يَهُلُّ^(۲).

۱۸۳۹- عه‌بدولّای کورپی عه‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لی: بیاویکی ئیحرامدار و لاخه‌که‌ی ملی شکاند (خسته‌یه خواره‌وه) و کوشتی، ئینجا هینرا بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((بیشۆرن و کفنی بکه‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، بوونی خووشی لی مه‌ده‌ن، چونکه‌ بیگومان له‌ رۆژی دوایدا به‌ (پۆشاک‌ی ئیحرامه‌وه) زیندوو ده‌کریته‌وه و ته‌لبیه^(۳) ده‌کات)).

^۱ عوبه‌یدولّا له‌سه‌ره‌تای فهرمووده‌که‌وه تا ده‌گاته: (وَلَا وَرْسَ) به‌ فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ گیراویه‌تی‌هوه، دوا‌ی ئه‌وه به‌ وته‌ی عه‌بدولّای کورپی عومه‌ر گیراویه‌تی‌هوه. ب‌روانه: فتح الباری: ۶/۶۶، وإرشاد الساری: ۴/۳۸۰.

^۲ ب‌روانه: ۱۲۶۵.

^۳ ته‌لبیه‌کردن: بریتیه له‌ وتی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ).

۱۴- بَابُ الْإِغْتِسَالِ لِلْمُحْرِمِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَدْخُلُ الْمُحْرِمُ الْحَمَّامَ. وَلَمْ يَرِ ابْنُ عُمَرَ وَعَائِشَةُ بِالْحَكِّ بَأْسًا.
 ۱۸۴۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، وَالْمِسُورَ بْنَ مَخْرَمَةَ اخْتَلَفَا بِالْأَبْوَاءِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ. وَقَالَ الْمِسُورُ: لَا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ. فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ، وَهُوَ يُسْتَرُّ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُنَيْنٍ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ، أَسْأَلُكَ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ؟ فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ، فَطَاطَاهُ حَتَّى بَدَأَ لِي رَأْسُهُ ثُمَّ قَالَ لِلْإِنْسَانِ يَصُبُّ عَلَيْهِ: اضْبُطْ. فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ، ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَذْبَرَ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ ﷺ يَفْعَلُ.

۱۴- باسی خۆشۆردنی ئیحرامدار

عەبدولای کورپی عەباس ؓ دەلی: ئیحرامدار دروستە برپواتە حەمامەو. عەبدولای کورپی عومەر و عائیشە ؓ بەلایانەو خوراندن بۆ ئیحرامدار زیانی نییە.

۱۸۴۰- ئیبراھیمی کورپی عەبدولای کورپی حونەین لە باوکیەو دەگێڕتەو، کە عەبدولای کورپی عەباس و میسومەدی کورپی مەخرەمە ؓ لە ئەبوا بۆچوونیان جیاواز بوو، عەبدولای کورپی عەباس ؓ وتی: ئیحرامدار دروستە سەری بشوات، میسومەر ؓ وتی: ئیحرشامدار نابێت سەری بشوات، ئینجا عەبدولای کورپی عەباس ؓ ناردی بۆ لای ئەبی ئەیوبی ئەنصارى ؓ، بینیم لە نێوان دوو دیواری بیرێکدا پۆشاکێکی کردبوو بەپەردە و خۆی دەشوست، منیش سەلامم لێکرد، وتی: تۆ کێیت؟ وتم: من عەبدولای کورپی حونەینم، عەبدولای کورپی عەباس ؓ ناردوومی بۆ لات پرسیارت لى بکەم: پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن سەری

دەشۆرى كە لەئىچراڤدا بوو؟ ئەبو ئەيوبىش دەستى خستە سەر پۆشاكى بەردەكە و نزمى كردهو، تا سەرى لە منەو دەرگەوت، پاشان بەگەسىكى وت كە ئاوى دەگرد بەسەرىدا ئاوى پىداكە، ئەويش ئاوى كرد بەسەرىدا، پاشان بەهەردوو دەستى سەرى جۆلاند، دەستەكانى هينا بۆ پيشەو و بردنى بۆ دواوئى سەرى، وتى: يەغەمبەرم ﷺ دى ئاواى دەگرد (بەجۆرە سەرى شۆرد).

١٥- بَابُ لُبْسِ الْخُفَيْنِ لِلْمُحْرَمِ إِذَا لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ

١٨٤١- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ بَعْرَفَاتٍ: «مَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسِ سَرَاوِيلَ الْمُحْرَمِ».^(١)

10- باسی له پیکردنی خووف بو ئیجرامدار ته گهر نه علی نه بوو

۱۸۴۱- عبدالولای کورې عباس (رضی اللہ عنہ) دهلې: گویم له پیغمبر ﷺ یو له عمرهفات وتاری دمدا میضرموو: ((هرکس جووتی نه علی نه یو، با جووتی خووف له پی بکات، هرکس پشته مالی نه یو، با درپی له پی بکات نه مه یو ئیحرامداره)).

١٨٤٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ فَقَالَ: «لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ، وَلَا الْعَمَائِمَ، وَلَا السَّرَاوِيلَ، وَلَا الْبُرُتْسَ، وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ زَعْفَرَانٌ وَلَا وَرْسٌ، وَإِنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ، وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ» ^(٢).

بروانه: ۱۷۴۰.

بروانه: ۱۳۴.

۱۸۴۲- عه‌بدو‌لای کورێ عومەر (ﷺ) ده‌لێ: پرسیار له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کرا: ئیحرامدار چ پۆشاکێک له‌به‌ر بکات؟ ئه‌ویش فه‌رمووی: ((کراس له‌به‌ر نه‌کات، می‌زمر له‌سه‌ر نه‌کات، دهرپێ له‌پێ نه‌کات، جبه‌ی کلّاودار^(۱) له‌به‌ر نه‌کات، هه‌روه‌ها پۆشاکێک له‌به‌ر نه‌کات زه‌عه‌فران و وهرسی پێ که‌وتبێت، جا نه‌گه‌ر جووتی نه‌علی نه‌بوو، با جووتی خووف له‌پێ بکات و بیانپێ، به‌جووتی خووفه‌کان له‌ خواری قوله‌پیکان بن)).

۱۶- بابُ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْإِزَارَ فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ

۱۸۴۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَفَاتٍ فَقَالَ: مَنْ لَمْ يَجِدِ الْإِزَارَ فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ، وَمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ.^(۲)

۱۶- باسی ئه‌گه‌ر ئیحرامدار پشته‌مالی نه‌بوو با دهرپێ (شه‌روال) له‌پێ بکات

۱۸۴۳- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس (ﷺ) ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ عه‌ره‌فات وتاری بۆ داین، فه‌رمووی: ((هه‌رکەس پشته‌مالی نه‌بوو با دهرپێ له‌پێ بکات، هه‌رکەسیکی‌ش جووتی نه‌علی نه‌بوو، با جووتی خووف له‌پێ بکات)).

^۱ البرٹس: به‌ کلّوی درێژیش ماناکراوه، بڕوانه: إرشاد الشاري ۳/ ۳۱۰، النهاية في غريب الحديث والأثر: ۳۰۸/۱.

^۲ بڕوانه: ۱۷۴۰.

۱۷- بَابُ لُبْسِ السَّلَامِ لِلْمُحْرِمِ

وَقَالَ عِكْرِمَةُ: إِذَا خَشِيَ الْعَدُوَّ لَيْسَ السَّلَاحُ وَافْتَدَى. وَلَمْ يُتَابَعَ عَلَيْهِ فِي الْفِدْيَةِ.
 ۱۸۴۴- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ رضي الله عنه: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي ذِي الْقَعْدَةِ، فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدْعُوهُ يَدْخُلَ مَكَّةَ حَتَّى قَاصَاهُمْ: لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ سِلَاحًا إِلَّا فِي الْقِرَابِ ^(۱).

۱۷- باسی چهک نهخودان ^(۱) بۆ ئیحرامدار

عیکریمه ده‌ئێ: نه‌گهر ئیحرامدار ترسی دوزمنی هه‌بوو، چه‌ک له‌خۆی بدات و بریتی (فدیه) بدات.
 (نیمامی بوخاری ده‌ئێ): له‌ بریتی یه‌که‌یدا که‌س پالێشتی عیکریمه‌ ناکات (به‌لام له‌چه‌که‌که‌دا پالێشتی هه‌یه‌).
 ۱۸۴۴- به‌را رضي الله عنه وتی: پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم له‌ مانگی زیلقه‌عه‌ده‌دا عومره‌ی کرد، به‌لام خه‌لکی مه‌که‌که‌ رێگربوون و نه‌یانهیشت بپرواته مه‌که‌که‌وه‌، تاوه‌کو رێکه‌هوت له‌گه‌ڵاندا که‌ چه‌ک (شمشیر) نه‌باته مه‌که‌که‌وه‌، مه‌گهر له‌ کیلاندا بێت.

۱۸- بَابُ دُخُولِ الْحَرَمِ وَمَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ

وَدَخَلَ ابْنُ عُمَرَ حِلًّا. وَإِنَّمَا أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْإِهْلَالِ لِمَنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، وَلَمْ يَدْخُلْ لِلْحَطَّائِينَ وَغَيْرِهِمْ.

^۱ بپروانه: ۱۷۸۱.

^۲ لێره‌دا (لبس) ده‌بێ وا مانا بکری، چونکه هه‌لگرتنی چه‌ک پێی ناوتری: (لبس)، به‌لکو پێی ده‌وتری: (حمل). هه‌روه‌ها چه‌ک هه‌لگرتن بۆ ئیحرامدار دروسته نه‌گهر پێویستی بوو.

۱۸۴۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَفَتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلْمَلَمٌ، هُنَّ لَهُنَّ وَلِكُلِّ آتٍ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِمْ مِنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أُنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ ^(۱).

۱۸- باسی رۆیشتنه چه‌رهم و مه‌ککه به‌بی ئیحرام به‌ستن

عه‌بدو‌لای کوری عومهر رضي الله عنه رۆیشتنه مه‌ککه به‌بی ئیحرام به‌ستن ^(۲). بیگومان پیغه‌مبهر ﷺ فهرمانی کردوو به‌ئیحرام به‌ستن بۆ ئەو که‌سه‌ی بیه‌وی چه‌ج یان عومره‌ بکات ^(۳)، پیغه‌مبهر ﷺ باسی ئیحرام به‌ستنی نه‌کردوو بۆ ئەو که‌سانه‌ی دار ده‌هینن (بۆ شاری مه‌ککه و ده‌یفرۆشن)، هه‌روه‌ها که‌سانی تریش که‌ دینه‌ مه‌ککه.

۱۸۴۵- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ زولحوله‌یفه‌ی دیاریکرد به‌جیگای ئیحرام به‌ستن بۆ خه‌لکی مه‌دینه، قه‌رنوله‌نازلیشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌میشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئەم شوینانه‌ی دیاریکرد بۆ خه‌لکی ئەم ولاتانه‌و بۆ ئەوکه‌سانه‌شی دوورترن، به‌لام به‌سه‌ر یه‌کیک له‌و شوینانه‌دا دین، (ئه‌مانه‌ش) بۆ ئەوانه‌ی بیانه‌وی چه‌ج و عومره‌ بکه‌ن، هه‌رکه‌سیش نزیک‌تربوو له‌ مه‌ککه له‌و شوینانه‌ی باسکران، ئەوا له‌ مال و جیگای خۆیه‌وه ئیحرام به‌ست، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌ککه‌ش له‌ مه‌ککه ئیحرام به‌ست.

^۱ پروانه: ۱۵۲۴.

^۲ له‌ قوده‌ید بوو هه‌والی ئازاوه‌که‌ی پیگه‌یشت که‌ بیشتەر له‌ مه‌ککه ده‌رچوو بوو، به‌بی ئیحرام گه‌راپه‌وه مه‌ککه. إرشاد الساری: ۳/۳۱۶.

^۳ ئەمه‌ به‌لای شافعییه‌ کانه‌وه وایه، به‌لام به‌لای سنی پێشه‌واکه‌ی تروه‌ه دروست نییه، ده‌بی به‌ ئیحرامه‌وه بێته‌ مه‌ککه.

۱۸۴۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ ابْنَ خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ»^(۱).

۱۸۴۶- نه‌نه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌ن‌ه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سالی نازادکردنی شاری مه‌که‌که، چوو‌ه مه‌که‌که و کلاوی ئاسنینی له‌سه‌ردا بوو، جا که کلاوه‌که‌ی داکه‌ند پیاویک هاته خزمه‌تی و وتی: ئیبنو خه‌ته‌ل ده‌ستی گرتوو‌ه به دیواری که‌عه‌به‌وه^(۲)، فه‌رمووی: ((بیکوژن)).

۱۹- بَابُ: إِذَا أَخْرَمَ جَاهِلًا وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ

وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا تَطَيَّبَ أَوْ لَبَسَ جَاهِلًا أَوْ نَاسِيًا فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ.

۱۸۴۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا عَطَاءٌ قَالَ: حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ يَعْلَى، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَاهُ رَجُلٌ عَلَيْهِ جُبَّةٌ فِيهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ أَوْ نَحْوُهُ، وَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِي: تَجِبُ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ أَنْ تَرَاهُ؟ فَنَزَلَ عَلَيْهِ ثُمَّ سَرَى عَنْهُ، فَقَالَ: «اضْغَعْ فِي عُمَرِكَ مَا تَصْنَعُ فِي حَجِّكَ»^(۳).

۱۹- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک ئیجرامی به‌ست و (به‌نه‌زانی) کراسی له‌به‌ردابوو

عه‌تا ده‌لی: ئه‌گه‌ر نه‌یزانی یان له‌بیری نه‌بوو بو‌نی خو‌شی له‌ خو‌یدا، یان پو‌شاک‌یکی له‌به‌رکرد، ئه‌وه‌ بریتی ناکه‌و‌یت‌ه‌ سه‌ر.

^۱ ب‌روانه: ۳۰۴۴، ۴۲۸۶، ۵۸۰۸.

^۲ په‌نای به‌که‌عه‌به‌ گرتوو‌ه تا نه‌کوژری.

^۳ ب‌روانه: ۱۵۳۶.

۱۸۴۷- صه‌فوانی کورپی یه‌علا له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: من له خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بووم، پیاویک هاته خزمه‌تی جبه‌یه‌کی له‌به‌ردا بوو، زه‌عه‌فران یان شتیکی له‌و جو‌ره‌ی پی‌وه بوو، یه‌علا ده‌لێ: عومهر ﷺ بیی ده‌وته: هه‌ز ده‌که‌ی کاتی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نیگای بۆ دێ بی‌بینی؟ ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نیگای بۆ هات، پاشان کو‌تایی هات، نه‌وسا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌ هه‌جه‌که‌تا جی ده‌که‌یت، له‌ عومره‌که‌شته‌دا هه‌مان شت بکه‌)).

۱۸۴۸- وَعَصَّ رَجُلٌ يَدَ رَجُلٍ -يَعْنِي: قَانَتْزَعَ نَبِيَّتَهُ- فَأَبْطَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ^(۱).

۱۸۴۸- پیاویک گازی گرت له‌ ده‌ستی پیاویکی تر- واته‌: جا به‌توندی ده‌ستی دهره‌ینا له‌ده‌می، بۆیه‌ دوو ددانی پی‌شه‌وه‌ی دهره‌ینا- (رو‌یشت بۆ لای پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ خو‌ینی بۆ دانه‌نا^(۲).

۲۰- بَابُ الْمُحْرَمِ يَمُوتُ بِعَرَقَةٍ، وَلَمْ يَأْمُرِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُودَّسَ عَنْهُ بَقِيَّةُ الْحَجِّ

۱۸۴۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَيْنَا رَجُلٌ وَاقِفٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ، فَوَقَصَتْهُ -أَوْ قَالَ: فَأَفْعَصَتْهُ- فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفَّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ -أَوْ قَالَ: ثَوْبَيْهِ- وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَلْبَى»^(۳).

^۱ ب‌روانه: ۲۳۶۵، ۲۹۷۳، ۴۴۱۷، ۶۸۹۳.

^۲ ئەم فه‌رموده‌یه به‌ روونتر د‌یت له ژماره: ۲۹۷۳ دا. پشته‌که‌ی هه‌مان رسته‌ی فه‌رموده‌که‌ی پی‌شووه‌.

^۳ ب‌روانه: ۱۲۶۵.

۲۰- باسی ئیحرارمداریک له عه‌ره‌فه‌دا ده‌مری، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی نه‌کرد ئه‌و به‌شه‌ی له حه‌جه‌که‌ی مابوو که‌سیکی تر بۆی ئه‌نجام بدات

۱۸۴۹- عه‌بدوڵای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌لی: له‌کاتی‌که‌دا پیاوی‌ک له‌ عه‌ره‌فه‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ وه‌ستابوو، له‌و‌ش‌تره‌که‌ی که‌وته‌ خواره‌وه‌، ملی شکاند و مرد^(۱) - یان وتی: خسته‌یه‌ خواره‌وه‌ و مرد-، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ئاو و سیدر بیشۆن له‌ دوو کراسدا -یان له‌ دوو کراسه‌که‌یدا- کفنی بکه‌ن، بۆنی خۆشی تێکه‌لاوی لێ مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه‌ بیگومان خوای گه‌وره‌ له‌ رۆژی دوایدا زیندووی ده‌کاته‌وه‌ ته‌لبیه‌ ده‌کات)).

۱۸۵۰- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: بَيْنَا رَجُلٌ وَاقِفٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَوَقَصَتْهُ -أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ- فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: اغْسِلُوهُ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تَمْسُوهُ طَبِيبًا، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَنْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا.^(۲)

۱۸۵۰- عه‌بدوڵای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌لی: له‌کاتی‌که‌دا پیاوی‌ک له‌ عه‌ره‌فه‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ وه‌ستابوو، کتوپر له‌ و‌ش‌تره‌که‌ی که‌وته‌ خواره‌وه‌ و ملی شکاند و مرد-یان وتی: خسته‌یه‌ خواره‌وه‌ و مرد-، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ ئاو و سیدر بیشۆرن، له‌ دوو کراسدا کفنی بکه‌ن، بۆنی خۆشی لی‌مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، بۆنی خۆشی تێکه‌لاوی لی‌مه‌ده‌ن، چونکه‌ بیگومان خوای گه‌وره‌ له‌ رۆژی دوایدا به‌ده‌م ته‌لبیه‌کردنه‌وه‌ زیندووی ده‌کاته‌وه‌)).

^۱ ئه‌م دوو فیه‌له (فَوَقَصَتْهُ) یان (فَأَوْقَصَتْهُ) به‌ک مانایان هه‌یه‌ که‌ ئه‌ویش ملی شکاند و مرد.

^۲ به‌روانه: ۱۲۶۵.

۲۱- بَابُ سُنَّةِ الْمُحْرِمِ إِذَا مَاتَ

۱۸۵۱- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَشْرِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا كَانَ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَوَقَصَتْهُ نَاقَتُهُ، وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَمَاتَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ، وَلَا تَمْسُوهُ بِطَيِّبٍ، وَلَا تَحْمَرُّوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبَّيًا»^(۱).

۲۱- باسی ئهوهی سوننهته بو ئیحرامدار بکریت کاتیگ مرد

۱۸۵۱- عهبدوولای کوری عهباس رضي الله عنه دهگپریتهوه پیاویک (له عهرمهدها) له خزمهت پیغه مبهردا صلى الله عليه وسلم وهستابوو، وشترهکهی (خستیه خوارهوه و) ملی شکاند، له کاتیگدا له ئیحرامدا بوو، یه کسه مرد، پیغه مبهری خواش صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((بهناو و سیدر بيشورن، له دوو کراسه کهیدا کفنی بکهن، بوونی خوشیشی لیهمه دهن و سهری دامه پووشن، چونکه بیگومان له روژی دوا پیدا به (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) کردنهوه زیندوو دهگریتهوه)).

۲۲- بَابُ الْحَجِّ وَالنُّذُورِ عَنِ الْمَيِّتِ، وَالرَّجُلُ يَحُجُّ عَنِ الْمَرْأَةِ

۱۸۵۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشْرِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَتْ: إِنَّ أُمِّي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، فَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ، أَفَأَحُجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، حُجِّي عَنْهَا، أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَةً؟ أَقْضُوا اللَّهَ، فَإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ بِالْوَقَافِ»^(۲).

^۱ پروانه: ۱۳۶۵.

^۲ پروانه: ۷۳۱۵، ۶۶۹۹.

۲۲- باسی چهج و نهزرکردن له جیاتی مردوو، ههروهها پیاو چهج بکات لهجیاتی ئافرهت

۱۸۵۲- عهبدوڵای کوری عهباس رضی اللہ عنہ دهگیریتتهوه که ئافرهتیک له (خیلی) جوههینه هاته خزمهتی پیغهمبهر صلی اللہ علیہ وسلم، وتی: دایکم نهزری کردبوو که چهج بکات، بهلام چهجهکی نهکرد تا مرد، ئایا دروسته من چهجی بو بکهه؟ فهرمووی: ((بهلی له جیاتی نهو چهجی بو بکه، باشه نهی نهگهر دایکت قهرزیک لهسهر بووایه تو بوت دمدایهوه؟ ماف و قهرزی خوا بدمنهوه، چونکه مافی خوا لهپیشتره بدریتتهوه)).

۲۳- بَابُ الْحَجِّ عَمَّنْ لَا يَسْتَطِيعُ الثُّبُوتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ

۱۸۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْقُضَلِيِّ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ امْرَأَةً ^(۱).

۲۳- باسی چهجکردن له جیاتی کهسیک نهتوانی بهسهر ولاخهوه خوی بگریت

۱۸۵۳- عهبدوڵای کوری عهباس له فهزلی کوری عهباسهوه رضی اللہ عنہ دهگیریتتهوه که ئافرهتیک (ئینجا دهرواته سهر سهنهدیکی تر که فهرموودهی دواتره).

۱۸۵۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ شَهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمِ عَامِ حَجَّةِ الْوَدَاعِ قَالَتْ

^(۱) (ح) بیتهی حایشانهی نهوهیه له سهنههه و رستهیه کهوه دهرواته بو سهنههه و رستهیه کی تر.

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ قَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكْتُ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى الرَّاحِلَةِ فَهَلْ يَقْضِي عَنْهُ أَنْ أَحُجَّ عَنْهُ قَالَ: نَعَمْ.

۱۸۵۴- عهبدوولای کوری عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: سالی چه جی مالٹاواپی ئافرمتیکی خه سعه می هاته خزمهتی پیغه مبهەر رضی اللہ عنہ وتی: نهی پیغه مبهیری خوا رضی اللہ عنہ چه ج که فهرزی خواجه له سهر بهنده کانی، که وتوته سهر باوکم و فهرز بووه له سهری، له کاتیکی پیریکی به ته مهنه، ناتوانی به سهر و لآخه وه راوستی و خوئی بگری، ئایا چه جه که ی له سهر لا دهجیت که من له جیاتی نه و چه جه که ی بو بکه م؟ فهرمووی رضی اللہ عنہ: ((بهائی)).

۲۴- بَابُ حَجِّ الْمَرَأَةِ عَنِ الرَّجُلِ

۱۸۵۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ، بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمٍ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَجَعَلَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِ الْآخَرِ، فَقَالَتْ إِنَّ قَرِيضَةَ اللَّهِ أَذْرَكْتُ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَنْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ^(۱).

۲۴- باسی چه جکردنی ئافرمت له جیاتی پیاو (دروسته)

۱۸۵۵- عهبدوولای کوری عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: فهزل له باشکووی پیغه مبهردا بوو رضی اللہ عنہ، له وکاته دا ئافرمتیک له هوزی خه سعه م هات (پرسیار بکات)، فهزلیش سهیری ئافرته که ی دهکرد و ئافرته که ش سهیری فهزلی دهکرد، بویه پیغه مبهەر رضی اللہ عنہ پرووی فهزلی و مرگپرا بو لایه که ی تر (تاسهیری یه کتر نه که ن)، ئافرته که ش

وتی: ئەه پێغه‌مبه‌ر ﷺ بێگومان فه‌رزی خوا (که‌ هه‌جه) که‌وتۆته‌ سه‌ر باوکم و فه‌رزه‌ بووه‌ له‌ سه‌ری، که‌ پێڕیکی به‌ته‌مه‌نه‌ و خۆی به‌ سه‌ر و لاخه‌وه‌ ناگرێ، نایا من له‌ جیاتی ئەو هه‌جی بۆ بکه‌م ده‌بی؟ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ئێ دروسته‌))، ئەم پووداو ده‌ش له‌ کاتی هه‌جی ماڵئاواییدا بوو.

٢٥- بَابُ حَجِّ الصُّبَّانِ

١٨٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ
 اِبْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه يَقُولُ: بَعَنِي -أَوْ قَدَّمَنِي- النَّبِيُّ ﷺ فِي الثَّقَلِ مِنْ جَمْعِ بَلِيلٍ ^(١).

۲۵- باسی به جکردنی منداڻ

۱۸۵۶- عہدولای کوری عباس رحمۃ اللہ علیہ دہلی: پیغمبر ﷺ بہشو لہ گہل شتومہ کی سہ فہردا لہ موزدہ لیفہ وہ ناردمی - یان پیشی خستم ^(۲)۔

١٨٥٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَمِّهِ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَقْبَلْتُ وَقَدْ نَاهَزْتُ الْحُلْمَ، أَسِيرُ عَلَى أَتَانٍ لِي، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي مِنِّي، حَتَّى سِرْتُ بَيْنَ يَدَيَّ بَعْضُ الصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ نَزَلْتُ عَنْهَا فَرْتَعْتُ، فَصَفَفْتُ مَعَ النَّاسِ وَرَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ: مِنِّي فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ^(٣).

بروانه: ۱۶۷۷.

٢
بۆ روڤشتن بۆ ميا.

٣
بروانه: ٧٦.

۱۸۵۷- عه‌بدولای کوری عه‌باس عليه السلام ده‌لی: نزیك بوو بائغ دهبووم، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مینا به‌ پێوه‌ بوو نوێژی ده‌کرد (له‌ گه‌ل هاوه‌لان)، منیش به‌سوار ماكه‌ریك كه‌ هی خۆم بوو هاتم، تا به‌به‌رده‌م به‌شیکی ریزی یه‌كه‌می نوێزخوێن‌اندا رۆیستم، پاشان له‌ گوێدرێژه‌كه‌ دابه‌زیم، ئینجا گوێدرێژه‌كه‌ ده‌ستی كرد به‌ له‌وه‌ران، منیش له‌ پاش پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ له‌ گه‌ل نوێزخوێنه‌كاندا ریزبووم))، یونس له‌ ئیبنو شیهابه‌وه‌ ده‌یگێرێته‌وه‌ ده‌لی: له‌ مینا بووم له‌ حه‌جی ما‌لتا‌وا‌ییدا^(۱).

۱۸۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: حُجَّ بِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ.

۱۸۵۸- موحه‌مه‌دی کوری یوسف له‌ سانیبی کوری یه‌زیده‌وه‌ گێرا‌یه‌وه‌ وتی: له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ حه‌جم پێکرا، كه‌ من له‌ وگاته‌دا مندا‌لیکی حه‌وت سالان بووم.

۱۸۵۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ، أَخْبَرَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ لِلْسَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، وَكَانَ قَدْ حُجَّ بِهِ فِي ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

^۱ واته: ئەم ڕووداوێه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مینا نوێژی ده‌کرد له‌ حه‌جی ما‌لتا‌وا‌ییدا بوو، ئەم زیاده‌یه‌ یونس له‌ ئیبنو شیهابه‌وه‌ ده‌یگێرێته‌وه‌، به‌‌ئەم له‌ ڕێگه‌که‌ی پێشوو‌دا ئەمه‌ی تیا نییه‌.

^۲ بر‌وانه: ۷۳۰، ۶۷۱۲.

۱۸۵۹- جوعه‌یدی کۆری عه‌بدوهره‌حمان ده‌لی: له عومه‌ری کۆری عه‌بدو له‌عزیزم بیست ده‌یوت^(۱) به سائیبی کۆری یه‌زید، که سائیب له‌گه‌ل شتومه‌کی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ چه‌جی پیکرا^(۲).

۲۶- بَابُ حَجِّ النِّسَاءِ

۱۸۶۰- وَقَالَ لِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ: أَذِنَ عُمَرُ ﷺ لِلزَّوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فِي آخِرِ حَجَّةِ حَجَّهَا، فَبَعَثَ مَعَهُنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ (بْنِ عَوْفٍ)^(۳).

۲۶- باسی چه‌جکردنی ئافره‌تان

۱۸۶۰- ئیبراهیم ده‌گێڕێته‌وه له باوکیه‌وه، نه‌ویش له باپیرییه‌وه ده‌لی: عومه‌ر ﷺ له کۆتا چه‌جدا که کردی، رێگه‌ی به‌ خێزانه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دا (چه‌ج بکه‌ن)، ئینجا عوسمانی کۆری عه‌فان و عه‌بدوهره‌حمانی کۆری عه‌ووفی له‌گه‌لئاندا نارد بو‌ چه‌ج.

۱۸۶۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نَعْرُوزُ وَنُجَاهِدُ مَعَكُمْ؟ فَقَالَ: لَكِنَّ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلُهُ الْحَجُّ، حَجٌّ مَبْرُورٌ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَا أَدْعُ الْحَجَّ بَعْدَ إِذْ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۴).

^۱ سه‌رنج: ئیمامی بوخاری ئەو قسه‌یه‌ی نه‌هێناوه که عومه‌ری کۆری عه‌بدو له‌عزیز و تویه‌تی به‌ سائیب، له‌ رێویه‌تی تردا هاتوو که عومه‌ر پرسیاری (مُد- مه‌ن) ی لیکردوو، لێره ئەوه‌ی مه‌به‌سته بوخاری هێناویه‌تی که سائیب له‌ هه‌وت سالی‌دا چه‌جی پیکراوه.

^۲ له‌به‌ر منداڵی و که‌می ته‌مه‌نی باوکی چه‌جی پیکردوو، مه‌به‌ست له‌ هێنانی فه‌رموو ده‌ که چه‌جی منداڵه.

^۳ (بن عوف) له‌ رێویه‌تی ئین عه‌ساکی‌دا هاتوو، که یه‌کیکه له‌وانه‌ی که سه‌حیحی بوخاری گێراوه‌ته‌وه. [ارشاد الساری: ۴/۴۰۰].

^۴ بېروانه: ۱۵۲۰.

۱۸۶۱- عائیشه‌ی کچی ته‌لحه ده‌گیرته‌وه که عائیشه‌ی دایکی باومرداران (ﷺ) ده‌لی: وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نایا نیمه‌ش غه‌زا و تیکۆشان نه‌که‌ین له‌گه‌لتاندا؟ فه‌رمووی: ((باشترین تیکۆشان بۆ نیوه‌ هه‌یه که جوانترینان حه‌جه، حه‌جیکی چاک))، عائیشه وتی: پاش نه‌وه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌م له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بیست، هه‌رگیز واز له حه‌جکردن ناهینم.

۱۸۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي مَعْبِدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ، وَلَا يَدْخُلُ عَلَيْهَا رَجُلٌ إِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَخْرُجَ فِي جَيْشٍ كَذَا وَكَذَا، وَأَمْرَاتِي تُرِيدُ الْحَجَّ. فَقَالَ: أَخْرِجْ مَعَهَا.^(۱)

۱۸۶۲- عه‌بدو‌لای کور‌ی عه‌باس (رضي الله عنه) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ((ئافه‌رت سه‌فه‌ر نه‌کات له‌گه‌ل مه‌ح‌ره‌میدا نه‌بی‌ت، ناب‌ی هیج پیاوی‌ک به‌ته‌نها بر‌واته مالی ئافه‌رت‌ه‌وه، مه‌گه‌ر ئافه‌رت‌ه‌که مه‌ح‌ره‌میکی له‌گه‌ل‌دا بی‌ت))، جا پیاوی‌ک وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) من ده‌مه‌وی له‌گه‌ل ئه‌و له‌شکر و سوپایه‌ی واو وایه دهر‌ب‌ج‌م بۆ غه‌زا، له‌هه‌مان کات‌دا هاوسه‌رمه‌که‌شم دمی‌ه‌وی‌ت بر‌وات بۆ حه‌ج؟ فه‌رمووی: ((له‌گه‌ل هاوسه‌رمه‌که‌ت بر‌و (بۆ حه‌ج)).

۱۸۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، أَخْبَرَنَا حَبِيبُ الْمُعْلَمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ (ﷺ) مِنْ حَجَّتِهِ قَالَ لَأَمْ سَنَانِ الْأَنْصَارِيَّةِ: مَا مَنَعَكَ مِنَ الْحَجِّ؟ .. قَالَتْ: أَبُو فَلَانٍ -تَعْنِي: زَوْجَهَا- كَانَ لَهُ نَاصِحَانِ، حَجَّ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَالْآخَرُ يَسْقِي أَرْضًا لَنَا.

^۱ بر‌وانه: ۳۰۰۶، ۳۰۶۱، ۵۲۳۳.

قَالَ: فَإِنْ عُمَرَةُ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَاجَةً مَعِيَ.. رَوَاهُ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

وَقَالَ عُثَيْدُ اللَّهِ: عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۸۶۳- عهبدوولای کوری عباس (ع) دهلی: کاتی پیغه مبهەر ﷺ له حهجه که ی گه پرایه وه، به نوممو سینانی نه نصاری فهرموو: ((ج شتیک ریگرت بوو له حه جکردن؟)) وتی: نه بو فلان مه بهستی میرده که ی بوو- دوو و شتری هه بوو، خو ی به سواری یه کیکیان حه جی کرد، دوو مه که شیان ناوی زه وییه که مانی پی دمه دین^(۲)، پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((له رهمه زاندا عومره بکه)) چونکه بیگومان عومره له رهمه زاندا پاداشتی حه جیکی هه یه له گهل مندا))، نه م فهرموو دمه نیبنو جورمیج گیراویه تیه وه له عه تاوه وتی: له عه بدولای کوری عباسم بیستووه، نه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ گیراویه تیه وه. ههروه ها عوبه یدولا دمیگیریتیه وه له عه بدولکه ریمه وه، له عه تاوه، له جابیره وه نه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ^(۳).

۱۸۶۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ قَزَعَةَ -مَوْلَى زِيَادٍ- قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ -وَقَدْ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً- قَالَ: أَرُبِعُ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَوْ قَالَ: يُحَدِّثُهُنَّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَعْجَبْنِي وَأَنْقَنِي: أَنْ لَا تُسَافِرَ امْرَأَةٌ مَسِيرَةَ يَوْمَيْنِ لَيْسَ مَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ، وَلَا صَوْمُ يَوْمَيْنِ: الْفِطْرُ وَالْأَضْحَى، وَلَا صَلَاةٌ بَعْدَ صَلَاتَيْنِ: بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَلَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى^(۴).

^۱ بروهانه: ۱۷۸۲.

^۲ واته: کشتوکالیان کردوه، به و شتر ناویان بو هیتاوهو دیراویانه.

^۳ واته: فهرمووده که دوو ریگه و سه نه دی تری هه یه.

^۴ بروهانه: ۵۸۶.

۱۸۶۴- قهزمعهی -ئازادکراوی زیاد- دهلی: له ئهبو سهعیدم ﷺ بیست که له خزمهت پیغهمبهردا ﷺ دوانزه غهزای کردبوو، دهلی چوار (وتهی جوانم) له پیغهمبهری خوا ﷺ بیست، یان وتی: له پیغهمبهرموه ﷺ دهگیرانهوه پێیان ههسهام بووم، زۆر جوان بوون لام: ((نابی هیچ ئافرمتیک دوو پۆز رینگ^(۱)، سهفه بکات که میردی یان مهحره میکی لهگهڵدا نهبی، دوو پۆز بهپۆزوو بوون تیاپاندا نابی: پۆزی جهژنی رهمهزان و قوربان، ههروهها دواى دوو نویژ نویژ (ی سوننهت) ناکرئ: پاش نویژی عهسر تا خورئاوا دهبی، پاش نویژی بهیانی ههتا خۆر ههڵدئ، ههروهها بنه و بارگه ناپیچرتهوه تهنها بۆ (سهردانی کردنی) سئ مزگهوت نهبی: مزگهوتی ریزدار (له مهککه) و مزگهوتی من (له مهدینه) و مزگهوتی نهقصا)).

۲۷- بَابُ مَنْ نَذَرَ الْمَشْيَ إِلَى الْكَعْبَةِ

۱۸۶۵- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا الْقَزَارِيُّ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ قَالَ: حَدَّثَنِي ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى شَيْخًا يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْهِ قَالَ: «مَا بَالُ هَذَا؟» قَالُوا: نَذَرْنَا أَنْ يَمْشِيَ. قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَغَنِيٌّ.. وَأَمْرُهُ أَنْ يَرْكَبَ^(۲)».

۲۷- باسی کهسیک نهزر بکات به پێت بروات بۆ کهعبه

۱۸۶۵- ئهههس ﷺ دهگیرپتهوه که پیغهمبهر ﷺ بیاویکی پیری بینی، خوی دابوو بهسه شانی دوو کوریدا و له نیوانیاندا دهرۆیشت، ههرمووی ﷺ: ((ئهمه

^۱ به پێ یان ولاخ.

^۲ بروانه: ۶۷۰۱.

چیه‌تی؟)) وتیان: نه‌زری کردووه به‌پی بروات (بو که‌عه)، فه‌رمووی: ((دل‌نیابن خوا بی‌ نیازه، پی‌ویستی به‌وه نییه ئەمه ئەزیه‌تی خو‌ی بدات))، ئینجا فه‌رمانی پی‌کرد سواری و لاخیک بیت.

۱۸۶۶- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا الْخَيْرِ حَدَّثَهُ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: نَذَرْتُ أُخْتِي أَنْ مَشِيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ، وَأَمَرْتَنِي أَنْ أَسْتَفْتِيَ لَهَا النَّبِيَّ ﷺ، فَاسْتَفْتَيْتُهُ، فَقَالَ ﷺ: لَتَمُشِ وَلَتَرْكَبَ. قَالَ: وَكَانَ أَبُو الْخَيْرِ لَا يَفَارِقُ عُقْبَةَ.

۱۸۶۶م- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ. فَذَكَرَ الْحَدِيثَ.

۱۸۶۶- ئەبولخەیر لە عوقبە‌ی کور‌ی عام‌رەو‌ه ﷺ دە‌گ‌یر‌یتە‌و‌ه و دە‌ل‌ئ‌: خوش‌که‌گە‌م نه‌زری کرد به‌پی بروات بو‌ مالی خوا (که‌عه)، دا‌و‌ای لی‌کرد‌م پرس‌یاری بو‌ بکه‌م لە پی‌غه‌مبەر ﷺ، من‌یش پرس‌یار‌م لە پی‌غه‌مبەر ﷺ کرد، ئە‌و‌یش فه‌رمو‌وی: ((با به‌ پی بروات، وه به‌سواریش))، (یه‌زدی کور‌ی ئە‌بی حە‌بیب دە‌ل‌ئ‌): ئە‌بولخەیر هیچ کات لە عوقبە‌ جیا نه‌دم‌بو‌و‌یه‌وه^(۱).

۱۸۶۶م- (ئیمام‌ی بو‌خاری دە‌ل‌ئ‌): ئە‌بو عاص‌یم بو‌ی گ‌یر‌اینه‌و‌ه لە ئیبن‌و جورە‌یجە‌و‌ه، لە یە‌ح‌ی‌ای کور‌ی ئە‌یوبە‌و‌ه، لە یە‌زیدە‌و‌ه، لە ئە‌بولخە‌یرە‌و‌ه، ئە‌و‌یش لە عوقبە‌و‌ه، ئینجا ئە‌م فه‌رمو‌ودە‌یه‌ی با‌س‌کرد.

^۱ واتە: ئە‌م فه‌رمو‌ودە‌یه‌ی لی‌ بیست‌و‌ه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۹- کتاب فضائل المدينة

به‌ناوی خوا‌ی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۴۹- پهراوی فهزل و گهورمی مه‌دینه

۱- بابُ مَا جَاءَ فِي حَرَمِ الْمَدِينَةِ

۱۸۶۷- حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ، مَنْ كَذَّأَ إِلَى كَذَّاءٍ لَا يُقَطَّعُ شَجَرُهَا، وَلَا يُحَدَّثُ فِيهَا حَدَثٌ، مَنْ أَحَدَثَ حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»^(۱).

۱- باسی ئه‌وه‌ی دهر‌باره‌ی ریزداری مه‌دینه هاتوو

۱۸۶۷- ئه‌نەس ر.ه. له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((مه‌دینه ریزدارو قه‌ده‌غه‌یه له‌ویوه بو ئه‌وی^(۱)، دره‌ختی ناب‌ردی، نار‌ه‌وا‌یی تیدا ناک‌ری^(۲)، ههر که‌س بید‌عه‌ت و داهێن‌راویکی تیدا دابه‌ینی، ئه‌وه نه‌فه‌رمتی خوا و فره‌شته‌کان و گشت خه‌لکی له‌سه‌ر بیت)).

۱۸۶۸- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَأَمَرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: يَا بَنِي النَّجَّارِ، تَأْمِنُونِي.. فَقَالُوا: لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى

^۱ ب‌روانه: ۷۳۰۶.

^۲ له فه‌رمووده‌یه‌کی تر‌دا ده‌فه‌رموی: (مَا يَنْبَغِي غَيْرَ إِلَى ثَوْرٍ) له عه‌یره‌وه بو کت‌وی سه‌ور.

^۳ یان بید‌عه‌ت و شتی داهێن‌راوی تیدا ناک‌ری.

اللَّهُ. فَأَمَرَ بِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ، فَنَبَشَتْ، ثُمَّ بِالْخَرَبِ فَسُوِّتْ، وَبِالنَّخْلِ فَقَطِّعْ، فَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةَ الْمَسْجِدِ^(۱).

۱۸۶۸- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ مه‌دینه، فه‌رمانی کرد به دروستکردنی مزگه‌وت (ی مه‌دینه)، فه‌رمووی: ((ئه‌ی هۆزی نه‌ججار (ئه‌م باخه‌م) به‌نرخیک پێ بفرۆشن))، ئه‌وانیش وتیان: نرخه‌که‌ی ته‌نها له‌ لای خوا داوا ده‌که‌ین، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد گۆری بته‌هرسته‌کانیان هه‌لگیرایه‌وه، پاشان (فه‌رمانی کرد) به‌ که‌لاهه‌کان ته‌ختکران، ئینجا (فه‌رمانی کرد) دارخورماکان بران، ئینجا دارخورماکانیان له‌ قیبه‌لی مزگه‌وته‌وه‌ ریزکرد.

۱۸۶۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: حُرِّمَ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ عَلَى لِسَانِي.. قَالَ: وَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ بَنِي حَارِثَةَ فَقَالَ: أَرَأَيْكُمْ يَا بَنِي حَارِثَةَ قَدْ خَرَجْتُمْ مِنَ الْحَرَمِ.. ثُمَّ التَّقَتْ فَقَالَ: بَلَّ أَنْتُمْ فِيهِ^(۲).

۱۸۶۹- ئه‌بو هوریره ﷺ ده‌گیرێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌سه‌ر زمانی من له‌سه‌ر بۆ ئه‌وسه‌ری مه‌دینه‌ هه‌پام کراوه‌))، ئه‌بو هوریره ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ رو‌یشت بۆ نیو هۆزی حاریسه‌و فه‌رمووی بێیان: ((تایفه‌ی حاریسه‌ وایزانم (ماله‌کانی) ئێوه‌ له‌ هه‌رم (ی مه‌دینه‌) ده‌رچوون!))، پاشان ئاو‌ری دایه‌وه‌و فه‌رمووی: ((نا، به‌لکو ئێوه‌ له‌نیو هه‌رمه‌دان)).

^۱ پ‌روانه: ۲۳۴.

^۲ پ‌روانه: ۱۸۷۳.

۱۸۷۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ، وَهَذِهِ الصَّحِيفَةُ عَنْ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ، مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا، مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَّثًا، أَوْ آوَى مُحَدِّثًا، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ.. وَقَالَ: ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ، فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ، وَمَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بَغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ.. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: عَدْلٌ: فِدَاءٌ^(۱).

۱۸۷۰- نیرپاهی می تهیمی ده‌گیریت‌هوه له تهیمی باوکیه‌هوه، نه‌ویش له عه‌لیه‌هوه عليه السلام ده‌لی: هیج‌مان لا نییه جگه له قورئانه‌که‌ی خوا و ئهم په‌ره‌ی^(۲) (ئه‌وه‌ی تئیدایه) له پی‌غه‌مبه‌رم صلى الله عليه وسلم بیست‌هوه: ((مه‌دینه ری‌زدار و قه‌ده‌غه‌یه^(۳) له نی‌وانی عائر^(۴) بو ئه‌وی، هه‌رکه‌سی خراپه‌یه‌کی تئیدا بکات، یان خراپه‌کارێک په‌نا بدات و بگریته‌ خو، ئه‌وه نه‌فرمتی خوا و فریشته‌کان و هه‌موو خه‌لکی له‌سه‌ر بی‌ت، په‌شیمان بو‌ونه‌وه و فیدییه‌ی^(۵) لی و مرنا‌گیری))، هه‌روه‌ها فه‌رمو‌وی: ((په‌نادانی مسو‌ل‌مانان یه‌که^(۶)، جا هه‌ر مسو‌ل‌مانی (په‌نادان و په‌یمانی) مسو‌ل‌مانێک هه‌لبو‌ه‌شینیت‌هوه، ئه‌وه نه‌فرمتی خوا و فریشته‌کان و هه‌موو خه‌لکی له‌سه‌ر

^۱ بر‌وانه: ۱۱۱.

^۲ ئه‌و په‌ره‌یه که چ‌ه‌ند فه‌رمو‌وده‌یه‌کی تئیدا نو‌وس‌راب‌وو، ئه‌و فه‌رمو‌وده‌ی سه‌ره‌وه په‌کیک بو‌و له فه‌رمو‌وده‌کان.

^۳ جه‌نگ و ئازاوه تئیدا یاساغ و قه‌ده‌غه‌یه.

^۴ عائر: شاخ‌یکه له نزیک مه‌دینه. بر‌وانه: فتح الباری: ۱۰۲/۴.

^۵ هه‌ندێ له زانا‌یان (صرف و عدل) یان به‌ فه‌رز و سو‌ننه‌ت مانا کرد‌وه.

^۶ واته: جیاوازی نییه له په‌نادان، هه‌ر مسو‌ل‌مانی په‌نا‌ی کافرێک بدات در‌وسته و هه‌مو‌ویان پت‌وه‌ی پابه‌ندن.

بیت، ئینجا په شیمانی و فیدیە لی و مرناگیری، هه رکه سی خوی بکاته پشتیوانی که سانی به بی مؤله تی گه و ره و هۆزمکه ی خوی، نه وه نه فرمتی خواو فریشته کان و گشت خه لکی له سه ر بیت، په شیمان بوونه وه و فیدیە لی و مرناگیری)).
 نه بو عه بدولا (ئیمامی بوخاری) ده لی: (عدل) واته: فیدیە و بریتی.

۲- بابُ قُضِلَ الْمَدِينَةُ، وَأَتَاهَا تَنْفِي النَّاسِ

۱۸۷۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُبَابِ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أُمِرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى يَقُولُونَ: يَثْرُبُ، وَهِيَ الْمَدِينَةُ، تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكِبْرُ حَبَّتَ الْحَدِيدِ».

۲- باسی گه ورمیی مه دینه، بیگومان خه لکه (خرابه) کانی ناوی دهر ده کات

۱۸۷۱- نه بو هورمیره رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه ری خوا رضي الله عنه فه رمووی: ((فه رمانم پیکراوه به (نیشته جی بوون یان کوچکردن بو) شار ی زال دمی و سه ر ده که وی به سه ر شاره کاند، پیی ده لئین: په سرب، نه م شاره ناوی مه دینه یه، خه لکه (خرابه) کانی ناوی دهر ده کات^(۱)، وهك چۆن کووره ژمنگ و خهوش و خالی ناسن لا ده بات)).

۳- بابُ: الْمَدِينَةُ طَابَةُ

۱۸۷۲- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ رضي الله عنه: «أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ تَبُوكَ حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: «هَذِهِ طَابَةُ»^(۲).

^۱ نزیک هاتنی پوژی دواپی.

^۲ بروهه: ۱۴۸۱.

۳- باسیک: مه دینه ناوی تابهیه^(۱)

۱۸۷۲- نه بو حومهید ﷺ وتی: له خزمه تی پیغه مبهردا ﷺ له ته بوک ده گه پراینه وه، که نزیك مه دینه بووینه وه پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی: ((نه مه تابهیه))، (واته: شوینه چاک و خوشه کهیه).

۴- بابُ لَابَتِي الْمَدِينَةِ

۱۸۷۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: لَوْ رَأَيْتُ الطَّبَاءَ بِالْمَدِينَةِ تَرْتَعُ مَا دَعَرْتُهَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا يَنْ لَابَتِيهَا حَرَامٌ»^(۲).

۴- باسی ئه مسهر و ئه وسهری مه دینه (نیوان دوو شاخه بهرده لانه کهی مه دینه)

۱۸۷۳- نه بو هورمیره ﷺ هه موو کات دموت: نه گهر له مه دینه دا ئاسک ببینم ده له وهری، راوی نانیم، پیغه مبهردی خوا ﷺ فهرمووی: ((له مسهر بو ئه وسهری مه دینه ریزدار و هه ده کهیه))^(۳).

۵- بابُ هُنْ رَغِبَ عَنِ الْمَدِينَةِ

۱۸۷۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، لَا

^۱ په کیک له ناوه کانی مه دینه تابهیه، له بهر بوونی خوشی و کاروباری و پاکتییه نهو ناوه لی تراوه.

^۲ برپاوه: ۱۸۶۹.

^۳ شهړ و ئاژاوه تیدا چه پامه و دره ختی نابردی ... هتد.

يَغْشَاهَا إِلَّا الْعَوَافُ - يُرِيدُ عَوَافِي السَّبَاعِ وَالطَّيْرِ - وَآخِرُ مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزْنَيْتَةٍ، يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ، يَنْعَقَانِ بَعْتَمِهِمَا، فَيَجِدَانَهَا وَخْشًا، حَتَّى إِذَا بَلَغَا ثَبِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَا عَلَى وُجُوهِهِمَا..

0- باسی که سب پشت له مه‌دینه بکات و حمزی لی نه‌بیت

۱۸۷۴- نه‌بو هورپه‌ره ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((خه‌لکی مه‌دینه) مه‌دینه به‌جی ده‌یلن له چاکترین بارودوخیدا، هیج پرووی تیناکات جگه (العَوَافِ) مه‌به‌ستی بالنده و درنده‌یه، کو‌تا که‌س که‌سه‌ر دمکری (وده‌مری)، دوو شوانن له موزمینه ده‌یانه‌وی بین بو مه‌دینه، هاوار له مه‌ره‌کانیان ده‌که‌ن^(۱) (تا برۆن)، جا که مه‌دینه ده‌بینن چۆله و که‌سی تیا نییه، (ده‌رۆن) تا ده‌گه‌نه سه‌نییه‌تولوه‌داع^(۲)، هه‌ردووکیان ده‌که‌ون به‌ده‌مدا و ده‌مرن)).

۱۸۷۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: تَفْتَحُ الْيَمَنُ قِيَّاتِي قَوْمٌ يُبْسُونَ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتَفْتَحُ الشَّامُ، قِيَّاتِي قَوْمٌ يُبْسُونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتَفْتَحُ الْعِرَاقُ، قِيَّاتِي قَوْمٌ يُبْسُونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ..

^۱ ده‌نگ به‌رز ده‌که‌نه‌وه و ده‌قیرتین، تا مه‌ره‌کانیان به‌خیرایی برۆن.

^۲ (ثبته الوداع): مله و گه‌ردنه‌یه که له لای شامه‌وه، تا نه‌و جیگه‌یه‌ رویشتون بو خوا حافیزی کردن له میوان و شتی وا.

۱۸۷۵- سوفیانی کوردی ئەبی زوههیر ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوا م ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((یه‌مه‌ن نازاد ده‌کری، جا که‌سانیک به‌ خیرایی دینه‌وه^(۱) (بو مه‌دینه)، مال و مندال و ئەوانه‌ی گوپ‌رایه‌لیان ده‌که‌ن هه‌لیده‌گرن (و ده‌پ‌ونه‌وه بو یه‌مه‌ن)، ئەگه‌ر بزانی مه‌دینه بو ئەوان چاک‌تره، شام نازاد ده‌کری، جا که‌سانیک به‌خیرایی دینه‌وه (بو مه‌دینه)، مال و مندال و ئەوانه‌ی گوپ‌رایه‌لیان ده‌که‌ن هه‌لیده‌گرن (و ده‌پ‌ونه‌وه بو شام)، ئەگه‌ر بزانی مه‌دینه بو ئەوان چاک‌تره، عی‌راق نازاد ده‌کری، جا که‌سانیک به‌ خیرایی دینه‌وه (بو مه‌دینه)، مال و مندال و ئەوانه‌ی گوپ‌رایه‌لیان ده‌که‌ن هه‌لیده‌گرن (و ده‌پ‌ونه‌وه بو عی‌راق)، ئەگه‌ر بزانی مه‌دینه بو ئەوان چاک‌تره)).

۶- باب: الْإِيمَانُ يَأْرُزُ إِلَى الْمَدِينَةِ

۱۸۷۶- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَأْرُزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرُزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا».

۶- باسیک: باوه‌ر و ئیمان ده‌کشیت‌هوه بو مه‌دینه

۱۸۷۶- ئەبو هوریره ﷺ ده‌گپ‌ریت‌هوه که پیغه‌مبه‌ری خوا م ﷺ فەرمووی: ((بیکومان باوه‌ر ده‌کشیت‌هوه بو مه‌دینه، هه‌روه‌ک چۆن مار ده‌کشیت‌هوه بو کوونه‌که‌ی)).

^(۱) (فَيَأْتِي قَوْمٌ يُبْسُونَ): واته: جا که‌سانیک به‌خیرایی دینه‌وه (بو مه‌دینه)، به‌چه‌ند جو‌ری تریش مانا کراوه: خه‌لک بانگ ده‌که‌ن بو رۆشتی بو ولاتی به‌ پیت و به‌ره‌که‌ت، یان نازه‌ل و که‌س و کاریان ده‌دنه‌به‌ر و ده‌بان‌ه‌ن بو ئەو ولاته‌ نازادکراوانه، باسی خوشتی و جوانی ئەو ولاتاته‌یان بو ده‌که‌ن و داوایان لی ده‌که‌ن برۆن بو ئەو ولاتانه.

۷- بابُ إِثْمٍ مَنْ كَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ

۱۸۷۷- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ، عَنْ جُعَيْدٍ، عَنْ عَائِشَةَ هِيَ ابْنْتُ سَعْدٍ قَالَتْ: سَمِعْتُ سَعْدًا رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا ائْتَمَعَ، كَمَا يَنْتَمِعُ الْمَلْحُ فِي الْمَاءِ..

۷- باسی تاوانی ئەو کە سەمی پیلان دژی خەلکی مه‌دینه بگێڕێ

۱۸۷۷- سەعد رضي الله عنه دەڵێ: ئە پێغه‌مبەرم صلى الله عليه وسلم بیست دمی‌هه‌رموو: ((هه‌ر کەسێک پیلان له دژی خەلکی مه‌دینه بگێڕێ بیگومان دهنوێته‌وه، هه‌روه‌ک خوی جۆن له ئاودا دهنوێته‌وه)).

۸- بابُ أَطَامِ ^(۱) الْمَدِينَةِ

۱۸۷۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ سَمِعَتْ أَسَامَةَ رضي الله عنه قَالَ: أَشْرَفَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَلَى أَطْمٍ مِنْ أَطَامِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ: هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى؟ إِنِّي لَأَرَى مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ.. تَابَعَهُ مَعْمَرٌ وَسَلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ^(۲).

۸- باسی قه‌لاکانی مه‌دینه

۱۸۷۸- ئوسامه رضي الله عنه دەڵێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم له‌سه‌ر قه‌لایه‌ک له‌قه‌لاکانی مه‌دینه سه‌رنجی دا و هه‌رمووی: ((ئهو‌ی من دهبینم ئیو‌مش دهبینن؟ بیگومان شوینی ناشوب و ئازاوه‌ دهبینم له‌نیو مال و خانوو‌ه‌کانتاندا، وه‌ک دلوپی لی‌زمه‌ی باران

^۱ (أطام): کۆی (أطم): به مانای قه‌لا دیت، که له به‌رد دروست کرابێ، به‌روانه: فتح الباری: ۱۱۷/۴.

^۲ به‌روانه: ۲۴۶۷، ۳۵۹۷، ۷۰۶۰.

دادمهباری))، مه عمه رو سولهیمانی کوری که سیر نه مه فرموده میان له زوهریه وه گێراوته وهو پالپشتی گێرانه وه که ی سوفیانیان کردووه.

۹- باب: لَا يَدْخُلُ الدَّجَالُ الْمَدِينَةَ

۱۸۷۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ رُعْبُ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، لَهَا يَوْمَئِذٍ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ، عَلَى كُلِّ بَابٍ مَلَكَانٌ^(۱).

۹- باسیک: ده جبال ناچیته نیو مه دینه

۱۸۷۹- نه بو به کره رضي الله عنه ده گێرپته وه له پیغه مبه ره وه صلى الله عليه وسلم که فرمووی: ((به هیچ جوړیک مه دینه ترس و بیمی ده ججالی یه ک چاوی تیناچی، له و رۆژگارده مه دینه جهوت دمرگای هه یه، له به رده مه هر دمرگایه کدا دوو فریشته وه ستاون (و ئیشکی ده گرن)).

۱۸۸۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِّرِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: عَلَى أُنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونَ وَلَا الدَّجَالُ^(۲).

۱۸۸۰- نه بو هورپه ره رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم فرمووی: ((له سه ر پگاو دمر وازه گانی مه دینه جه ن دین فریشته راوستاون (ئیشکی ده گرن)، بویه نه تاعوون و نه ده ججال ناروا ته نیویه وه)).

^۱ پروانه: ۷۱۲۵، ۷۱۳۶.

^۲ پروانه: ۵۷۳۱، ۷۱۳۳.

۱۸۸۱- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطُوهُ الدَّجَالُ، إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، لَيْسَ لَهُ مِنْ نِقَابِهَا نَقَبٌ إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِّينَ، يَحْرُسُونَهَا، ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ، فَيُخْرِجُ اللَّهُ كُلَّ كَافِرٍ وَمُتَافِقٍ.^(۱)

۱۸۸۱- ئەنەسی کوری مالیک رضي الله عنه لە پەنغەمبەرەوه صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((هیچ ولایتێک نییه ئیلا دەججال دەرواتە نیویەوه، جگە لە مەککە و مەدینە، هەرچی رێگاوبانی مەدینە هەیە هەمووی فریشتە بەرێز وەستاوان دەپارێزن، پاشان مەدینە سی جار خەلکەکە ی دەلەرێتەوه، جا خوا هەرچی کافر و دوورپووی تێدا یە هەمووی فرێدەداتە دەرەوه)). (بو لای دەججال، بو یە دەججال زال نابێت بەسەر مەدینەدا).^(۲)

۱۸۸۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَدِيثًا طَوِيلًا عَنِ الدَّجَالِ، فَكَانَ فِيهِمَا حَدَّثَنَا بِهِ أَنْ قَالَ: يَأْتِي الدَّجَالُ -وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ- بَعْضَ السَّبَاحِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ، فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ يَوْمِنِذٍ رَجُلٌ، هُوَ خَيْرُ النَّاسِ -أَوْ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ- فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّكَ الدَّجَالُ، الَّذِي حَدَّثَنَا عَنْكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَدِيثَهُ. فَيَقُولُ الدَّجَالُ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُ هَذَا ثُمَّ أَحْيَيْتُهُ، هَلْ تَشْكُونُ فِي الْأَمْرِ؟ فَيَقُولُونَ: لَا. فَيَقْتُلُهُ، ثُمَّ يُحْيِيهِ فَيَقُولُ حِينَ يُحْيِيهِ: وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَشَدَّ بَصِيرَةً مِنِّي الْيَوْمَ، فَيَقُولُ الدَّجَالُ: أَقْتُلُهُ فَلَا أَسْلُطُ عَلَيْهِ.^(۳)

^۱ بڕوانە: ۷۱۲۴، ۷۱۳۴، ۷۴۷۳.

^۲ (بڕوانە: فتح الباری: ۱۲۴/۴.

^۳ بڕوانە: ۷۱۳۲.

۱۸۸۲- ئەبو سه‌عیدی خودری ﷺ دەلی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ باسیکی دریزی بو
 باس کردین دهریارهی ده‌ججال، ئینجا له‌نیو باسه‌دا که بو‌ی باس کردین،
 فهرمووی: ((ده‌ججال دیت -له کاتی‌کدا لئی قه‌دم‌ه‌کراوه له‌دم‌روازه‌کانی
 مه‌دینه‌وه ب‌رواته نیومه‌وه، دیت تا ده‌گاته هه‌ندی له‌و زه‌وییه خو‌یواوییه‌ی نزیک
 مه‌دینه، جا له‌و رۆژ و کاته‌دا پیاویک د‌م‌روات بو‌لای، که چاک‌ترینی خه‌لکه یان
 یه‌کیکه له خه‌لکه چاکه‌که- جا (به ده‌ججال) ده‌لی: شایه‌تی د‌م‌ده‌م تو ئەو
 ده‌ججاله‌یت که پیغه‌مبهری خوا ﷺ ده‌نگو باسی تو‌ی بو گ‌یر‌پ‌اینه‌وه، ده‌ججالیش
 ده‌لی: پیم ب‌لی ئەگه‌ر من ئەم که‌سه ب‌کوژم، پاشان زیندووی ب‌که‌مه‌وه، نایا ئیتر
 گومان‌تان ده‌می‌نی له‌کاره‌که؟ ئەوانیش (شو‌ینکه‌وت‌و‌وانی) ده‌لین: نه‌خیر، بو‌یه
 ده‌ججال ئەو‌که‌سه ده‌کوژیت، پاشان زیندووی ده‌کاته‌وه، جا ئەو‌که‌سه کاتی‌ک که
 ده‌ججال زیندووی ده‌کاته‌وه، به ده‌ججال ده‌لی: به‌خوا هه‌رگیز وه‌ک ئە‌م‌رو بۆم
 روون نه‌بو‌ته‌وه که تو ده‌ججالی، ده‌ججالیش ده‌لی: ده‌بی ب‌یکوژم، به‌لام
 (به‌فه‌رمانی خوا) ده‌سه‌لاتی ناب‌ی به‌سه‌ری‌دا (ناتوان‌ی ب‌یکوژی).

۱۰- باب: الْمَدِينَةُ تَنْفِي الْخَبَثَ

۱۸۸۳- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ
 الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جَاءَ أَغْرَابِيُّ النَّبِيِّ ﷺ فَبَايَعَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ، فَجَاءَ مِنَ الْغَدِ مَحْمُومًا،
 فَقَالَ: أَقْلِنِي، فَأَبَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ: الْمَدِينَةُ كَالْكَبِيرِ، تَنْفِي خَبَثَهَا، وَيَنْصَعُ طَبِيبُهَا.^(۱)

^۱ بروانه: ۷۲۰۹، ۷۲۱۱، ۷۲۱۶، ۷۲۲۲.

۱۰- باسیک: مه دینه ناپوخته کانی نیوی درده کات

۱۸۸۳- جابیر رضی الله عنه دهلی: پیاوکی دهسته کی هاته خزمه تی پیغه مبه رضی الله عنه، نینجا پهمانی پیدا له سه ر ئیسلامه تی، جا بو سبه ی که هاته وه تای لیها تبوو، وتی: پهمانه که م هه لومشین ره وه، پیغه مبه ریش رضی الله عنه هه لی نه ومانده وه، سیجار نه م داوایه ی له پیغه مبه رضی الله عنه کرد، نه ویش هه لی نه ومانده وه، نه وسا پیغه مبه رضی الله عنه فهرمووی: ((مه دینه وه ک کووری ئاسنگه ر وایه، ناپوخته کانی درده کات، چاکه کانی شی بوخت ده کاته وه))^(۱).

۱۸۸۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضی الله عنه يَقُولُ: لَمَّا خَرَجَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله و سلم إِلَى أُحُدٍ رَجَعَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَتْ فِرْقَةٌ: نَقُتْلُهُمْ. وَقَالَتْ فِرْقَةٌ: لَا نَقُتْلُهُمْ. فَنَزَلَتْ ﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْأُنْفِيقِينَ فِئَتَيْنِ﴾ نساء ۸۸. وَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله و سلم: إِنَّهَا تَنْفِي الرِّجَالَ كَمَا تَنْفِي النَّارَ حَبَّتِ الْحَدِيدِ^(۲).

۱۸۸۴- زمیدی کوری سابیت رضی الله عنه دهلی: کاتی پیغه مبه رضی الله عنه رویش بو (غه زای) نوحوود خه لکانیک له هاوه لانی گه رانه وه (بو مه دینه)، نینجا کو مه لی له هاوه لان وتیان: له گه لیان ده جهنگین، کو مه لیکی تریان وتیان: جهنگیان له گه ل ناکه ین، به و هو یه وه نه م ئایه ته: ﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْأُنْفِيقِينَ فِئَتَيْنِ﴾ نساء ۸۸ دابه زی پیغه مبه ریش رضی الله عنه فهرمووی: ((بیگومان مه دینه پیاوه (خرابه کان) دوورده خاته وه، هه روه ک چۆن ئاگر ژمنگ و بیسی ئاسن لاده بات)).

^۱ واته: پیاوه خراپه کان ده کاته ده ره وه و پیاوه چاکه کان ده هیلته وه.

^۲ بر وانه: ۴۰۵۰، ۴۵۸۹.

^۳ واته: نه وه چیتانه ده رباره ی دوور ووه کان بوونه ته دوو دهسته.

باب

۱۸۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، سَمِعْتُ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفِي مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَاتِ.. تَابَعَهُ عَثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، عَنْ يُونُسَ.

باسیک

۱۸۸۵- نه‌نه‌س رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلى الله عليه وسلم ده‌گیریت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((خودایه دووه‌ینده‌ی نه‌و بیت و فه‌ره‌ی خستوو‌مه‌ مه‌که‌وه، بیخه‌ره مه‌دینه‌وه))، عوسمانی کو‌ری عومه‌ر له یونس‌ه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراو‌مه‌وه و پالپشتی نه‌م فه‌رمووده‌ی کردووه، که جه‌ری‌ری کو‌ری حازی‌م گیراو‌یه‌تیه‌وه.

۱۸۸۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ، فَنَظَرَ إِلَى جُدْرَاتِ الْمَدِينَةِ، أَوْضَعَ رَأْسَهُ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دَابَّةٍ حَرَّكَهَا مِنْ حُبِّهَا^(۱).

۱۸۸۶- نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه: که پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم هه‌رکات له سه‌فه‌ریک به‌ات‌بایه‌وه و سه‌یری دیواره‌کانی مه‌دینه‌ی بک‌ردایه، وش‌رم‌که‌ی خیرا لی ده‌خو‌ری، نه‌گه‌ریش به‌سو‌ار ولا‌خیکه‌وه بو‌ایه غاری ده‌دا له‌به‌ر خو‌شه‌ویستی بو مه‌دینه‌وه)).

II- بابُ كَرَاهِيَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَنْ تُعْرَى الْمَدِينَةُ

۱۸۸۷- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا الْفَرَارِيُّ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ أَرَادَ بَنُو سَلَمَةَ أَنْ يَتَحَوَّلُوا إِلَى قُرْبِ الْمَسْجِدِ، فَكَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ تُعْرَى الْمَدِينَةُ، وَقَالَ: يَا بَنِي سَلَمَةَ. أَلَا تَحْتَسِبُونَ آثَارَكُمْ؟!.. فَأَقَامُوا^(۱).

^۱ ب‌روانه: ۱۸۰۲.

II- باسی پیغه مبهه ښ پئی ناخوش بوو که مه دینه چۆل بکړئ

۱۸۸۷- نه نه س ښ وتی: هۆزی سه له مه وستیان (مالیان) بگوازنه وه بو نزیك مزگهوت (ی مه دینه)، به لام پیغه مبهه ری خوا ښ پئی ناخوش بوو که مه دینه چۆل بکړئ، فهرمووی ښ: ((نه ی هۆزی سه له مه نایا نیوه به ته مای پاداشتی هه نگاوه کانتان نین لای خودا؟))، بویه له شوین خو یان مانه وه.

۱۲- باب

۱۸۸۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ښ، عَنِ النَّبِيِّ ښ قَالَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي^(۱).

۱۲- باسیک

۱۸۸۸- نه بو هوړه پره ښ گپ راوی ته وه له پیغه مبهه وه ښ فهرمووی ته: ((نیوان ماله کهم و دوانگه کهم باخیکه له باخه کانی به هه شت، هه روه ها دوانگه کهم^(۲) له سه ر هه وزه که مه)).

۱۸۸۹- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ښ قَالَتْ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ښ الْمَدِينَةَ وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ:

^۱ پروانه: ۶۵۵.

^۲ پروانه: ۱۱۹۶.

^۳ له پوژی دواپی.

كُلُّ امْرِئٍ مُّصَبِّحٌ فِيْ اَهْلِهِ ... وَالْمَوْتُ اَدْنٰى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ
وَكَانَ بِلَالٌ اِذَا اُقْلِعَ عَنْهُ الْحُمَى يَرْفَعُ عَقِيْرَتَهُ يَقُوْلُ:
اَلَا لَيْتَ شَعْرِيْ هَلْ اَبِيْتَنِّ لَيْلَةً ... بِوَادٍ وَحَوْلِيْ اِذْخِرْ وَجَلِيْلُ
وَهَلْ اَرِدَنْ يَوْمًا مِّمَاءَ مَجَنَّةٍ ... وَهَلْ يَنْدُوْنُ لِيْ شَامَةً وَطَفِيْلُ
قَالَ: اَللّٰهُمَّ الْعَنْ شَيْبَةَ بَنٍ رَّيْبَعَةَ، وَعُتْبَةَ بَنٍ رَّيْبَعَةَ، وَاُمَيَّةَ بَنٍ خَلْفٍ، كَمَا اَخْرَجُوْنَا مِنْ
اَرْضِنَا اِلَى اَرْضِ الْوَبَاءِ، ثُمَّ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْمَدِيْنَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ اَوْ
اَشَدَّ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ صَاعِنَا وَفِيْ مُدَّنَا، وَصَحْحَهَا لَنَا وَانْقُلْ حُمَاهَا اِلَى الْجُحْفَةِ.. قَالَتْ:
وَقَدِمْنَا الْمَدِيْنَةَ، وَهِيَ اَوْْبًا اَرْضِ اللّٰهِ. قَالَتْ: فَكَانَ بُطْحَانٌ يَجْرِيْ نَجْلًا. تَعْنِي: مَاءٌ اَحْنًا^(۱).
۱۸۸۹- عانیشه ﷺ ده‌لی: کاتی پیغه‌مبه‌ر ﷺ گوچی کرد بو مه‌دینه، نه‌بو به‌کر
و بیلال ﷺ تووشی تاو و لهرز بوون، جا هه‌رکاتی نه‌بو به‌کر ﷺ تا‌ی لی
به‌اتایه، نه‌م شیع‌ره‌ی ده‌وت: هه‌موو بی‌اوێک بی‌ی ده‌لێن سبه‌پنیت به‌خیر بی، له
کاتی‌کدا مردن لی‌وه‌ی له‌ فه‌یتانی بی‌لا‌وه‌که‌ی لی‌ی نزیک‌تره، هه‌روه‌ها بیلال که
تا‌که‌ی به‌ری دهم‌دان به‌گریانه‌وه‌ ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه و نه‌م دوو دپ‌ره‌ی
ده‌خوینده‌وه:
ئای خو‌زگه‌ به‌زمانی‌بایه‌ ئایا له‌ شی‌وی‌کدا شه‌و و رۆ‌ژ ده‌که‌مه‌وه که‌ ده‌ورم زو‌رنات‌ک
و گی‌ای جه‌لیل بی؟
ئایا رۆ‌ژێک ده‌چمه‌ سه‌ر ئا‌وی مه‌جه‌ننه^(۲) وه‌ ئایا شا‌خی شامه‌و ته‌فیل‌م بو
ده‌رده‌که‌وئ؟

^۱ ب‌روانه: ۳۹۲۶، ۵۶۵۴، ۵۶۷۷، ۶۳۷۲.

^۲ که‌ ناوێکه‌ له‌ نزیک مه‌که‌ه.

(بیلال ؓ) دمیوت: خواجه گیان نهفرین بکه له شهیبه‌ی کورپی رَمبیه، عوتبه‌ی کورپی رَمبیه و ئومه‌یه‌ی کورپی خه‌له‌ف، وهک چۆن له‌ولاتی خۆمان وه‌دمریان ناین بو و لاتیککی نه‌خۆشی و درم، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رمووی: ((خواجه مه‌دینه‌مان له‌لا خۆشه‌ویست بکه، وهک خۆشه‌ویستیمان بو مه‌ککه یان زیاتر، خواجه به‌ره‌که‌ت بخه‌یه‌ت صاع و مودمان، مه‌دینه‌مان بو ساغ و بێ نه‌خۆشی بکه، تایه‌که‌ی ببه بو جوحفه))^(۱)، عائیشه ؓ ده‌لی: هاتینه مه‌دینه له زه‌مینی خوا هیچ شوینیکی نه‌ه‌نده دهرد و نه‌خۆشی تیدا نه‌بوو، عائیشه وتی: بوتحان^(۲) ناویکه له‌به‌ری دهرۆیی، (گێڕمه‌وه‌که ده‌لی): مه‌به‌ستی ناویکه تام و بوئی گۆراوه.

۱۸۹۰- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ ؓ قَالَ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ، وَاجْعَلْ مَوْتِي فِي بَلَدِ رَسُولِكَ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ زُرَيْجٍ، عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ ؓ قَالَتْ: سَمِعْتُ عُمَرَ نَحْوَهُ. وَقَالَ هِشَامٌ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَفْصَةَ: سَمِعْتُ عُمَرَ ؓ.

۱۸۹۰- زمیدی کورپی نه‌س‌له‌م له باوکیه‌وه گێراویه‌تیه‌وه، نه‌ویش له عومه‌ره‌وه ؓ وتی: خواجه له پیناو رێبازه‌که‌تدا شه‌هیدیم پی ببه‌خشه، وه مردنم له شاری پێغه‌مبه‌ره‌که‌ت ﷺ بی‌ت، (ئه‌م هه‌رموودمیه به‌م رسته‌یه‌ش گێڕدراوته‌وه): ئیبنو زورمیع ده‌گێڕتیه‌وه له ره‌وحی کورپی قاسیمه‌وه، له زمیدی کورپی نه‌س‌له‌م،

^۱ جوحفه نه‌و‌کاته شوینی بته‌رستان بووه.

^۲ شوینی مه‌دینه‌یه.

له دایکیه وه، نهویش له حه فسه ی کچی عومه ره وه ﷺ ده لئ: گویم له عومه ر
 بوو: وینه ی فهرموودمه که ی پیشوو ده گیرپته وه، ههرومها هیشام دمیگیرپته وه له
 زمیده وه، له باوکیه وه، نهویش له حه فسه وه ده لئ: له عومه رم ﷺ بیست.
 (واته: شیوه ی ئەم فهرموودمیه).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۰- کِتَابُ الصَّوْمِ

به‌ناوی خوا‌ی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۳۰- په‌راوی رۆژوو

۱- بَابُ وُجُوبِ صَوْمِ رَمَضَانَ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن

قَبْلِكُمْ لَكُمْ مَلَكُمُ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ البقرة.

۱۸۹۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَنَّ، أَعْرَابِيًّا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَائِرَ الرَّأْسِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبِرْنِي مَاذَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: «الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا». فَقَالَ أَخْبِرْنِي مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ؟ فَقَالَ: «شَهْرَ رَمَضَانَ، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا». فَقَالَ: أَخْبِرْنِي مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الزَّكَاةِ؟ فَقَالَ: فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ. قَالَ: وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ لَا أَتَطَوَّعُ شَيْئًا، وَلَا أَنْقُصُ مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ شَيْئًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ، أَوْ دَخَلَ الْجَنَّةَ إِنْ صَدَقَ»^(۱).

۱- باسی واجبوونی پۆزوو په مهزان

باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (ئەى ئەوانەى كە بىرواتان ههناوه رۆزووتان لهسەر نووسراوه (پۆيىست كراوه)، ههروهك لهسەر ئەوانەى له پيش نيوودا بون نووسرابوو، بهلكو خۆتان بپاريزن).

۱۸۹۱- تەلحەى كۆرى عوبەيدوللا ﷺ دەگيرپتەوه: كە عەرەبىيەكى دەشتەكى قز ئالساكو هاته خزمەتى پيغەمبەرى خوا ﷺ وتى: ئەى پيغەمبەرى خوا ﷺ ههواڵم بدمرئ خوا له نويز چى فەرز كردوو لهسەرم؟ فەرمووى: ((پينج نويزه (فەرزە)كە، مەگەر خۆت نويزى سوننەت بكەى))، جا وتى: ههواڵم بدمرئ خوا له پۆزوو چى فەرز كردوو لهسەرم؟ فەرمووى: ((مانگى په مهزان، مەگەر خۆت رۆزوو سوننەت بگرى))، جا وتى: ههواڵم بدمرئ خوا له زمكاتدا چى لهسەرم فەرز كردوو؟ تەلحە دەلى: ئينجا پيغەمبەرى خوا ﷺ ههوائى ياساكانى ئيسلامى پيدا^(۱)، پياوهكە وتى: سويند بهو زاتەى ريزدارى كردوى بهراستى هيج سوننەت و زيادميەك ناكەم، لهوش خوا فەرزى كردوو لهسەرم هيجى لى كەم ناكەم، پيغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى: ((سەرفراز دەبى ئەگەر راست بكات))، يان فەرمووى: ((ئەگەر راست بكات دەجپتە بهههشتهوه)).

۱۸۹۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَبِي ثَوْبٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: صَامَ النَّبِيُّ ﷺ عَاشُورَاءَ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تَرَكَ. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَصُومُهُ، إِلَّا أَنْ يُوَافِقَ صَوْمَهُ^(۲).

۱۸۹۲- عەبدوللای كۆرى عومەر ﷺ دەلى: پيغەمبەر ﷺ رۆزى عاشوورا^(۳) بهرۆزوو بوو، فەرمانيشى كرد به (مسولمانان) بهرۆزووگرتنى، ئينجا كاتى

^۱ دەربارەى زەكات و حج و واجباتى خواى و ئەوهى پهيوەندى پێيانەوه هەيه.

^۲ پڕوانه: ۲۰۰۰، ۴۵۰۱.

^۳ رۆزى دەيهى مانگى موچهپهه.

رۆژووێ پهمه‌زان فه‌رژکرا، (رۆژووێ عاشورا) وازی لێ هینرا، هه‌روه‌ها عه‌بدوڵا
رۆژووێ عاشورای نه‌ده‌گرت، مه‌گه‌ر بکه‌وتبایه‌ رۆژی رۆژوو ه‌ سونه‌ته‌که‌یه‌وه‌.

۱۸۹۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ عِرَاكَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ عُرْوَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ قُرَيْشًا كَانَتْ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصِيَامِهِ حَتَّى فُرِضَ رَمَضَانُ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ شَاءَ فَلْيَصُمْهُ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَهُ. ^(۱)

۱۸۹۳- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: قورده‌ش له‌ سه‌رده‌می نه‌هامیدا رۆژی عاشورا به‌رۆژوو
ده‌بوون، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی کرد به‌رۆژووگرتنی هه‌تا پهمه‌زان
فه‌رژکرا، نیت‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌س ویستی با بیگری،
هه‌رکه‌سیش ویستی با بیشکین)) ^(۲).

۲- بَابُ قَضْلِ الصَّوْمِ

۱۸۹۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الصَّيَّامُ جُنَّةٌ، فَلَا يَرْفُثُ وَلَا يَجْهَلُ، وَإِنْ أَمْرٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَامَهُ فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ -مَرَّتَيْنِ- وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِ الصَّيَّامِ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا. ^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۵۹۲.

^۲ به‌رۆژوو نه‌بیست.

^۳ بېروانه: ۱۹۰۴، ۵۹۲۷، ۷۴۹۲، ۷۵۲۸.

۲- باسی گه‌وره‌یی رۆژووگرتن

۱۸۹۴- نه‌بو هورمیره ع ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ع فه‌رمووی: ((رۆژوو قه‌لغانه، جا نه‌گه‌ر که‌سیک به‌رۆژوو بوو، با قسه‌ی ناشرین و کاری نه‌قامانه نه‌کات، نه‌گه‌ر که‌سیک شه‌ری پی فروشت یان جنیوی پێدا، با دووچار- بلی: من به‌رۆژووم، سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دهسته بوئی ده‌می رۆژوووه‌وان (له‌ رۆژی دواپیدا) لای خوای گه‌وره له‌بوئی میسک خوشتره، (خوا ده‌فه‌رمووی: رۆژوووه‌وان واز له‌ خواردن و خواردنه‌وه و ئارمژووی دینی له‌به‌ر (په‌زامه‌ندی) من، رۆژوو بو منه، هه‌ر منیش پاداشتی ده‌ده‌مه‌وه، چاکه‌ش ده‌هینده‌ی خوی (پاداشتی‌هتی)).

۳- باب: الصَّوْمُ كَفَّارَةٌ

۱۸۹۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا جَامِعٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: قَالَ عُمَرُ ع: مَنْ يَحْفَظْ حَدِيثًا عَنِ النَّبِيِّ ص فِي الْفِتْنَةِ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: أَنَا سَمِعْتُهُ يَقُولُ: فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصِّيَامُ وَالصَّدَقَةُ. قَالَ: لَيْسَ أَسْأَلَ عَنْ ذِهِ، إِنَّمَا أَسْأَلَ عَنِ الَّتِي تَمُوجُ كَمَا يَمُوجُ الْبَحْرُ. قَالَ وَإِنَّ دُونَ ذَلِكَ بَابًا مُغْلَقًا. قَالَ: فَيُفْتَحُ أَوْ يُكْسَرُ؟ قَالَ: يُكْسَرُ. قَالَ: ذَاكَ أَجْدَرُ أَنْ لَا يُغْلَقَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ: سَلْهُ أَكَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ مِنَ الْبَابِ؟ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: نَعَمْ، كَمَا يَعْلَمُ أَنَّ دُونَ غَدِ اللَّيْلَةِ ^(۱).

۳- باسیک: رۆژوو هۆکاری سڕینه‌وه‌ی گونا‌هه

۱۸۹۵- نه‌بو وائیل ده‌لی: حوزمیفه ع وتی: عومهر ع وتی: کێ فه‌رموودمیه‌کی پیغه‌مبه‌ری ص له‌به‌ره دهرباره‌ی ئازاوه و به‌لا؟ حوزمیفه وتی: من لیم بیست

فهرمووی: ((به لا و تاوان (توشی) مروّف دمن بههوی کهس و کار و خیزانی و مال و سامان و دراوسیییهوه، نهوه نوێز و پۆژوو و مال بهخشین دمیسنهوه))، عومهر وتی: پرسپاری نهومت لی ناکهم، من پرسپاری نهو ئازاومیهت لی دهکهم که چۆن دمیا شهپۆل دمدات، ناوا شهپۆل دمدات، حوزمیفه وتی: بیگومان لهبهردهم نهو ئازاوهدا دمرگایهکی داخراو ههیه، عومهر وتی: جا نهو دمرگایه دهگریتهوه، یان دهشکیت؟ حوزمیفه وتی: دهشکیت، عومهر وتی: نهوه شکاندنی دمرگای فیتنهیه نزیکه تا رۆزی قیامهت دانهخریتهوه، (شهفیق دهلی) وتمان به مهسروق: پرسپار بکه له حوزمیفه: ئایا عومهر دمیزانی مهبهست له دمرگا که کێیه؟ مهسروقیش پرسپاری له حوزمیفه کرد، حوزمیفهش وتی: بهلی دمیزانی ههروهک چۆن دمیزانی نهمشه و پێش سبهینیییه)).

۴- باب: الرِّیَانُ لِلصَّائِمِینَ

۱۸۹۶- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ: الرِّیَانُ، يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ، فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ.^(۱)

۴- باسیک: دمرگای رهییان تایبهت به رۆژووهوانان

۱۸۹۶- سههل ۷ له پیغه مبهروهوه ۷ دمرگریتهوه که فهرمووی: ((بیگومان لهبهههشتدا دمرگایهک ههیه، پپی دهلین: رهییان، له رۆژووی دوااییدا

پوژوو و هوانان لییه وه ده‌چنه ژووړه وه، جگه له‌وان که‌سی تر لییه وه ناچیته ژووړه وه، ده‌وتری: کوان پوژوو و هوانان؟ نه‌وانیش هه‌لده‌ستنه وه، جا جگه له‌وان که‌سی تر لییه وه ناچیته ژووړه وه، که نه‌وانیش پویشتنه ژووړه وه (بو به‌هه‌شت) داده‌خړیت، ئیتر که‌س لییه وه ناچیته ژووړه وه)).

۱۸۹۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ أَتَّفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا خَيْرٌ. فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ.. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا عَلَى مَنْ دُعِيَ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ»^(۱).

۱۸۹۷- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌گیریته وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سیک جووتیک شت ببه‌خشئ له‌پیناو خوادا، له هه‌موو دمرگا‌کانی به‌هه‌شته‌وه بانگ ده‌کړیت: نه‌ی عه‌بدولا ئه‌مه خیریکه کراوه، جا هه‌رکه‌سیک نه‌هلی نو‌یز بیت، له دمرگای نو‌یزه‌وه بانگ ده‌کړیت، هه‌رکه‌سیک نه‌هلی جیهاد بیت له‌دمرگای جیهاده‌وه بانگ ده‌کړیت، هه‌رکه‌سیک نه‌هلی پوژوو بیت له‌دمرگای ر‌میان‌ه‌وه بانگ ده‌کړیت، هه‌رکه‌سیک نه‌هلی مال به‌خشین بیت، له‌دمرگای مال به‌خشین‌ه‌وه بانگ ده‌کړیت))، نه‌بو به‌گریش ﷺ وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دایک و باوکم به‌قوربانت بی، هیج زیانی هه‌یه بو که‌سی له

^۱ ب‌روانه: ۲۸۴۱، ۳۲۱۶، ۳۶۶۶.

هه‌موو دمرگاكانه‌وه بانگ بکړی، ئایا که‌س له هه‌موو نه‌و دمرگایانه‌وه بانگ ده‌کړی؟ فه‌رمووی: ((به‌لێ، ئومیدم ده‌که‌م تۆ له‌وانه‌ بیت)).

۵- باب: هَلْ يُقَالُ رَمَضَانُ أَوْ شَهْرُ رَمَضَانَ وَهَنْ رَأَى كُلَّهُ وَاسِعًا

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ.. وَقَالَ: لَا تَقْدَمُوا رَمَضَانَ..

۱۸۹۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَتَحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ.^(۱)

۵- باسیک: ئایا ده‌وتری په‌مه‌زان یان مانگی په‌مه‌زان، ئه‌وه‌شی رای وایه هه‌مووی دروسته

په‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سێک په‌مه‌زان به‌پۆژوو بیت)) (نه‌یفه‌رموو مانگی په‌مه‌زان)، وه فه‌رمووی: ((پیش په‌مه‌زان مه‌که‌ون))^(۲). (نه‌یوت پیش مانگی په‌مه‌زان مه‌که‌ون).

۱۸۹۸- نهبو هورپه‌ره ﷺ ده‌گه‌رته‌وه که په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((کاتیک په‌مه‌زان هات، دمرگاکانی به‌هه‌شت ده‌کړینه‌وه)). (واته: نه‌یفه‌رموو مانگی په‌مه‌زان).

۱۸۹۹- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي أَنَسٍ -مَوْلَى التَّيْمِيِّ- أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَتَحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَغُلِقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ.^(۳)

^۱ بروهانه: ۱۸۹۹، ۳۲۷۷.

^۲ به‌پۆژیک، یان دوو پۆژووگرتن.

^۳ بروهانه: ۱۸۹۸.

۱۸۹۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: کاتیک مانگی رەمەزان ھات، دەرگاگانی ئاسمان^(۱) دەرکێنەو، دەرگاگانی دۆزەخ دادەخرێن، شەیتانەکانیش کۆت و زنجیر دەرکێن. (لێرە ھەرمووی مانگی رەمەزان).

۱۹۰۰- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَافْطِرُوا، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَافْطِرُوا لَهُ.. وَقَالَ غَيْرُهُ، عَنِ اللَّيْثِ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ وَيُونُسُ: لِهَلَالِ رَمَضَانَ^(۲).

۱۹۰۰- عەبدولای کۆری عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: لە پێغەمبەری خوا ﷺ بیست دەیفەرموو: ((ئەگەر بینیتان^(۳) ئەو بەرپۆژوو بن، ئەگەر بینیتانەو ئەو بەشکێن (و بیکەن بە جەژن)، جا ئەگەر ھەور بەرجاوی گرتن، ئەوە حیسابی سی پۆزی بۆ بکەن.))، جگە لە غەیری یەحیای کۆری بوکەیرەو (کە عەبدولای کۆری سالحە) گێردراوەتەو لە لەیسەو دەلی: عوقەیل و یونوس بۆیان گێرامەو دەربارە ی مانگی یەک شەوێ رەمەزان، پێغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((ئەگەر بینیتان...)).

^۱ مەبەست پێتی بەھەشتە.

^۲ بروانە: ۱۹۰۶، ۱۹۰۷، ۱۹۰۸، ۱۹۱۳، ۵۳۰۲.

^۳ مەبەستی یەکەم شەوی مانگی رەمەزانە.

۶- بابُ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَنِيَّةً

وَقَالَتْ عَائِشَةُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يُبْعَثُونَ عَلَى قَدَرِ نِيَّاتِهِمْ..

۱۹۰۱- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.^(۱)

۶- باسی هه‌رکەس رۆژووی رەمەزان بگرت باوەرو چاوەروانی پاداشت و ئیخلاسی پالنه‌ری بێ

عائیشه ر.ه. ده‌گێڕێته‌وه له پێغه‌مبه‌روه ﷺ فه‌رمووێه‌تی: ((له‌سه‌ر نیه‌ته‌کانیان زیندوو ده‌کړینه‌وه))^(۱).

۱۹۰۱- ئەبو هورەیره ر.ه. له پێغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه فه‌رمووێه‌تی: ((هه‌رکەس شه‌وی هه‌در هه‌ستیت و زیندووێ بکاته‌وه، باوهر و چاوهروانی پاداشت پالنه‌ری بێت، (خودا) له گوناھی رابردووێ دهبورێ، هه‌رکەسیکیش رەمەزان به‌رۆژوو بێت، پالنه‌ری باوهر و چاوهروانی پاداشت بێت، (خودا) له گوناھی رابردووێ خوش دهبیت)).

۷- بابُ: أَجُودُ مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَمَضَانَ

۱۹۰۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَجُودَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ، وَكَانَ أَجُودَ مَا

^۱ بروانه: ۳۵.

^۲ به‌شیکه له فه‌رمووده‌ی بوخاری له ژماره: ۲۱۱۸ دیت، له‌وێ باس ده‌که‌ین.

يَكُونُ فِي رَمَضَانَ، حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ، وَكَانَ جِبْرِيلُ ۞ يَلْقَاهُ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلِخَ،
يَعْرِضُ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ۞ الْقُرْآنَ، فَإِذَا لَقِيَهُ جِبْرِيلُ ۞ كَانَ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ^(۱).

۷- باسیک: به‌خشنده‌ترین کاتی پیغه‌مبەر ۞ له‌رهمه‌زاندای بووه

۱۹۰۲- عەبدوللای کورپی عەباس ۞ وتی: ((پیغه‌مبەر ۞ هه‌میشه به‌خشنده‌ترین که‌س بوو بۆ مأل به‌خشین، به‌خشنده‌ترین کاتیشی له‌ رهمه‌زاندای بوو، کاتیک جیبریل ۞ به‌ خزمه‌تی ده‌گه‌یشت، جیبریل ۞ هه‌موو شه‌ویکی رهمه‌زان تا رهمه‌زان ته‌واو ده‌بوو به‌خزمه‌تی پیغه‌مبەر ۞ ده‌گه‌یشت، پیغه‌مبەر ۞ قورئانی بۆ ده‌خوینده‌وه، جا که جیبریل ۞ به‌ خزمه‌تی ده‌گه‌یشت، له‌ به‌خشینی مأل و ساماندا له‌بای توند و به‌هێز به‌خشنده‌تر بوو)).

۸- بَابُ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فِي الصُّومِ

۱۹۰۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۞ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ۞: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ».

۸- باسی که‌سیک له‌کاتی به‌رۆژووبوندا واز له‌ درۆ و

کارکردن به‌درۆ نه‌هینت

۱۹۰۳- ئەبو هورەیره ۞ ده‌لی: پیغه‌مبەری خوا ۞ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌س واز له‌درۆو کارکردن به‌ درۆ نه‌هینت، نه‌وه خوا هیچ بیویستییه‌کی به‌وه نییه که نه‌و که‌سه واز له‌ خواردن و خواردنه‌وه بیئیت)).

۹- باب: هَلْ يَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ. إِذَا شِئْتُمْ؟

۱۹۰۴- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ الزِّيَّاتِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: قَالَ اللَّهُ: كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَّامَ، فَإِنَّهُ لِي، وَأَنَا أَجْزِي بِهِ. وَالصَّيَّامُ جُنَّةٌ، وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمٍ أَحَدِكُمْ، فَلَا يَرِفُ وَلَا يَصْحَبُ، فَإِنْ سَأَبَهُ أَحَدٌ، أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ: إِنِّي أَمْرُؤٌ صَائِمٌ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا: إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ، وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ.^(۱)

۹- باسیک: ئایا (پوژوو هوان) ده لټ من به پوژووم، کاتیکی جنیوی پټ درا؟

۱۹۰۴- ئەبو ھوریرە رضي الله عنه ده لټ: پټیغەمبەری خوا ﷺ ڤه رموی: ((خوا دمه رموی: هه موو کرده وهیه کی مروڤ بۆ خویه تی جگه له پوژوو، پوژوو بۆ منه، هه منیش پاداشتی ددهمه وه، پوژوو ڤه ئغانه، جا ئه گهر که سیك به پوژوو بوو، با ڤسه ی ناشیرین و هاوار و شه ڤه ڤسه نه کات، ئه گهر که سیك جنیوی پټدا یان شه ری پټ فروشت، با بلټ: من که سیکی به پوژووم، سویند به و زاته ی گیانی موحه ممه دی به دمهسته بوئی دمی پوژوو هوان لای خوی گه وره له بوئی میسک خوشتره، پوژوو هوان دوو خوشتی بۆ ههیه پټیان دلخوشت دمیټ: کاتی پوژوو دمه کینی دلخوشت دمیټ، کاتی به خرمه تی په رومردگاری دهگات (له قیامه تدا) به پوژوو هه کی دلخوشت دمیټ))^(۲).

^۱ بپروانه: ۱۸۹۴.

^۲ یان به پاداشتی پوژوو هه کی دلخوشت دمیټ، هه ردوو ماناکه راسته.

۱۰- بَابُ الصَّوْمِ لِمَنْ خَافَ عَلَى نَفْسِهِ الْعُرُوبَةَ

۱۹۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: بَيْنَا أَنَا أُمِّشِي مَعَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصْرِ وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ الصَّوْمُ، فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ»^(۱).

۱- باسی رۆژووگرتن بۆ کهنجیک توانای ژنهینانی نه‌بێ^(۲)

۱۹۰۵- عه‌لقه‌مه ده‌ئێ: له‌کاتی‌کدا له‌گه‌ڵ عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌رۆ‌بشتم به‌ رێگادا، عه‌بدو‌لا وتی: ئێمه له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین، فه‌رمووی: ((هه‌رک‌ه‌س توانای ژن هه‌ینانی هه‌بوو با ژن به‌یانی، چونکه‌ بێگومان چاک‌ترین پارێز‌مه‌ بۆ چاو، هه‌روه‌ها چاک‌ترین پارێز‌مه‌ بۆ داوێن (له‌ زینا)، هه‌رک‌ه‌سی‌کیش نه‌یتوانی ژن به‌یانی، نه‌وه‌ با به‌رۆ‌زوو بێت، چونکه‌ بێگومان ئارم‌زووی داده‌مرگ‌ین)).

۱۱- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهَلَالَ فَصُومُوا وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَافْطَرُوا»

وَقَالَ صَلَّ، عَنْ عَمَّارٍ: مَنْ صَامَ يَوْمَ الشَّكِّ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ.
۱۹۰۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ رَمَضَانَ فَقَالَ: «لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَلَالَ، وَلَا تُفْطَرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَافْطَرُوا لَهُ»^(۳).

^۱ بېروانه: ۵۰۶۵، ۵۰۶۶.

^۲ بترسیت تووشی زینا بن.

^۳ بېروانه: ۱۹۰۰.

II- باسی ئهم فهرمايشتهی پيغه‌مبەر ﷺ: ((ئەگەر مانگتان بینی ئەوه بەرپۆژوو بن، ئەگەر بینیتانەوه ئەوه بیشکینن))

صیله ده‌گیرێته‌وه له عه‌مه‌اره‌وه ﷺ وتی: هه‌رکەسێک ئەو پۆژه‌ی گومانی
تێدا‌یه به‌رپۆژوو بێت، ئەوه سه‌رپێچی ئەه‌لقاسیمی^(۱) کردووه.

۱۹۰۶- عه‌بدو‌لای کورپی عومەر ﷺ ده‌لی: پيغه‌مبهری خوا ﷺ باسی په‌مه‌زانی
کرد و فه‌رمووی: ((پۆژوو مه‌گرن تا مانگی یه‌ک شه‌وه (ی په‌مه‌زان) ده‌بین،
پۆژووش مه‌شکینن تا مانگی یه‌ک شه‌وه‌ی (ی شه‌وال) ده‌بین، جا ئەگەر هه‌ور
به‌رچاوی گرتن، ئەوه سی پۆژ بژمیرن)).

۱۹۰۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً، فَلَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ
غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ^(۲).

۱۹۰۷- عه‌بدو‌لای کورپی عومەر ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پيغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی:
((مانگ بیست و نۆ پۆژیش ده‌بی، که‌واته به‌رپۆژوو مه‌بن تا مانگی یه‌ک شه‌وه ئەه‌بین،
جا ئەگەر هه‌ور به‌رچاوی گرتن، ئەوه سی پۆژ ته‌واو بکه‌ن (پاشان بیکه‌ن به‌جه‌ژن)).

۱۹۰۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَبَلَةَ بْنِ سَحِيمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا.. وَخَنَسَ الْإِنْهَامَ فِي الثَّالِثَةِ^(۳).

^۱ ئەه‌لقاسیم: پيغه‌مبهره ﷺ.

^۲ به‌روانه: ۱۹۰۰.

^۳ به‌روانه: ۱۹۰۰.

۱۹۰۸- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((مانگ نه‌ومنده‌و نه‌ومنده‌یه))، له سی‌یه‌میاندا په‌نجه گه‌وره‌که‌ی نو‌ستانه‌وه^(۱).

۱۹۰۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيَْادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ -أَوْ قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ -: صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ غُبِيَ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ..

۱۹۰۹- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر فه‌رمووی -یان ده‌لی: نه‌بولقاسیم ﷺ فه‌رمووی: ((به‌بینینی پۆزوو بگرن، به‌بینینی بیشکینن (و بیکه‌ن به‌ جه‌زن)، جا نه‌گه‌ر لی‌تان ونبوو (دی‌ار نه‌بوو)، نه‌وه سی پۆژه‌ی شه‌عبان ته‌واو بکه‌ن)).

۱۹۱۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ آتَى مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا، فَلَمَّا مَضَى تِسْعَةُ وَعِشْرُونَ يَوْمًا غَدَا -أَوْ رَاحَ- فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ شَهْرًا. فَقَالَ: إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ يَوْمًا..

۱۹۱۰- ئوممو سه‌له‌مه ﷺ ده‌گیرپته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ سویندی خوارد له‌خیزانه‌کانی ﷺ که یه‌ک مانگ نه‌چپته‌ لایان، ئینجا که بیست و نو پۆز تی‌په‌ری، به‌یانیه‌ک -یان ئی‌واره‌یه‌ک- (چوو بۆ لایان)، پی‌ی وترا: تو سویندت

^۱ سه‌رنج: واته‌ دوو جار هه‌ر ده‌ په‌نجه‌ موباره‌که‌کانی کرده‌وه، که ده‌کاته (۲۰) بیست، جاری سی‌یه‌م په‌نجه‌ گه‌وره‌ی داخست، واته‌: نو په‌نجه‌ی کرده‌وه، به‌هه‌مووی کردیه (۲۹) بیست و نو.

خواردبوو یهك مانگ نه‌چيته لایان، فه‌رمووی: ((بێگومان ده‌كری مانگ بیست و نۆ پۆژیش بی))^(۱).

۱۹۱۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: آتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نِسَائِهِ، وَكَانَتْ انْفَكَّتْ رِجْلُهُ، فَأَقَامَ فِي مَشْرَبَةٍ تِسْعًا وَعَشْرِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ نَزَلَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ آتَيْتَ شَهْرًا. فَقَالَ: إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعَشْرِينَ.^(۲)

۱۹۱۱- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سویندی خوارد (مانگیك) نه‌چيته لای خیزانه‌کانی، پێیه‌کی له‌جی چوو، جا له ژووریکدا بیست و نۆ پۆژ مایه‌وه، پاشان هاته خواره‌وه (چوو له‌ عایشه) پێیان وت: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تۆ سویندت خوارد یهك مانگ نه‌چيته لای خیزانه‌کان، فه‌رمووی: ((مانگ ده‌كری بیست و نۆ پۆژیش بی)).

۱۲- بَابُ: شَهْرًا عِيدٍ لَا يَنْقُصَانِ

قَالَ إِسْحَاقُ: وَإِنْ كَانَ نَاقِصًا فَهُوَ مَمَامٌ. وَقَالَ مُحَمَّدٌ: لَا يَجْتَمِعَانِ كِلَاهُمَا نَاقِصٌ.
۱۹۱۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

^۱ هه‌میشه‌سی پۆژ نیه، به‌لکو ژۆربه‌ی مانگه‌ عه‌ره‌بیه‌کان بیست و نۆ پۆژه. وه‌ک له‌ هه‌ندێ پێوايه‌تدا هاتوه‌:
(إِنَّ الشَّهْرَ قَدْ يَكُونُ ...)

^۲ بېروانه: ۳۷۸.

وَحَدَّثَنِي مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «شَهْرَانِ لَا يَنْقُصَانِ، شَهْرًا عِيدٍ: رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ..»

۱۲- باسیک: دوو مانگه‌که‌ی جه‌ژنه‌کان که‌م ناکه‌ن(۱)

ئه‌بو عه‌بدولّا (ئیمامی بوخاری) ده‌لّی: ئیسحاق ده‌لّی: هه‌رکام له‌ دوو مانگه‌که‌ ئه‌گه‌ر بیست و نووش بن، ئه‌وه‌ له‌ پاداشتا ته‌واو ده‌بن. وه‌ موحه‌مه‌دی کو‌ری سیرین ده‌لّی: هه‌ردووکیان پیکه‌وه‌ ناته‌واو نابن.

۱۹۱۲- عه‌بدوپه‌حمانی کو‌ری ئه‌بی به‌که‌ره‌ له‌ئه‌بی به‌که‌ری باوکیه‌وه‌ ده‌گیریته‌وه‌ (۲)، که‌ له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گیراویه‌تی‌ه‌وه‌ فه‌رمووی: ((دوو مانگ ناته‌واو نابن که‌ دوو مانگه‌که‌ی جه‌ژنن: په‌مه‌زان و زولحه‌ججه‌)).

۱۳- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ»

۱۹۱۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ، لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ، الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا.. يَعْنِي: مَرَّةً تِسْعَةً وَعِشْرِينَ، وَمَرَّةً ثَلَاثِينَ» (۳).

^۱ مه‌به‌ست مانگی په‌مه‌زان و زولحه‌ججه‌یه، هه‌ردووکیان له‌ سالتیکدا ۲۹ پۆژ نابن.

^۲ ئه‌م فه‌رمووده‌یه به‌ دوو سه‌نه‌دو رسته‌ گیراوه‌ته‌وه‌.

^۳ بپروانه: ۱۹۰۰.

۱۳- باسی فهرمایشتی پیغه مبهەر ﷺ: ((ئیمه نانوسین و ئهستیره ژمیری نازانین))

۱۹۱۳- عهبدولای کوری عومەر ﷺ له پیغه مبههرهوه ﷺ دهگیریتهوه که فهرموویهتی: ((ئیمه گهلیکی نهخویندهوارین، نانوسین و ئهستیره ژمیری نازانین، مانگ ئههونده و ئههوندهیه))، مههستی: جارێک بیست و نۆیه جارێک سی یه.

۱۴- باب: لَا يَتَقَدَّمَنَّ رَمَضَانَ بِصَوْمٍ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ

۱۹۱۴- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِإِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمٍ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمَهُ، فَلْيُصُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ..

۱۴- باسیک: دوو پۆژ پێش رهمهزان بهرپۆژووبوون دروست نییه

۱۹۱۴- نهبو هورمیره ﷺ له پیغه مبههرهوه ﷺ گیراویهیتهوه که فهرموویهتی: ((کهستان پۆژیک و دوو پۆژ پێش رهمهزان بهرپۆژوو مهبن، مهگهر کهسیک پۆژووی عادمی خوی بگری^(۱)، ئهوه با ئهه پۆژه بهرپۆژوو بیت)).

^۱ وهک ئهوهی عادهتی بووه ههمیشه دووشههمان و پێنج شههمان بهرپۆژوو بووه.

۱۵- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ:

﴿أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ مِّنْ لَّيَالٍ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَشِّرُوهُنَّ مَبَشِّرًا وَاتَّبَعُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ (البقرة: ۱۸۷)

۱۹۱۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم إِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَائِمًا، فَحَضَرَ الْإِفْطَارُ، فَتَامَ قَبْلَ أَنْ يُفْطَرَ لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتُهُ وَلَا يَوْمُهُ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ قَيْسَ بْنُ صِرْمَةَ الْأَنْصَارِيُّ كَانَ صَائِمًا، فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ، فَقَالَ لَهَا أَعِنْدَكَ طَعَامٌ؟ قَالَتْ: لَا، وَلَكِنْ أَنْطَلِقُ فَأَطْلُبُ لَكَ. وَكَانَ يَوْمُهُ يَعْمَلُ، فَعَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَتُهُ، فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ: خَيْبَتُ لَكَ. فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَتَرَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ﴾ (البقرة: ۱۸۷) فَفَرَحُوا بِهَا فَرَحًا شَدِيدًا، وَتَرَلَّتْ: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ (البقرة: ۱۸۷).

۱۵- باسی ئەم فەرمايشتهی ئەو خوایهی ناوهیتانی گه‌وره‌یه:

(پێتان پێدراوه له‌شه‌وانی پۆژوو (ی ڕه‌مه‌زان) دا بچنه‌ لای ژنه‌كانتان، نه‌وان بۆ ئیوه‌ پۆشاکن، ئیوه‌ش بۆ نه‌وان پۆشاکن، خوا ده‌یزانی که ئیوه‌ ناپاکیتان له‌ خۆتان ده‌کرد، بۆیه‌ په‌شیمانی لی گیراکردن و لیتان خۆش بوو، ئیتر له‌ ئیستاه‌ (به‌شه‌ودا) بچنه‌ لایان، وه‌ به‌دل بخوازن ئه‌وه‌ی که خوا بۆی نوسیوون (له‌ منداڵ).

۱۹۱۵- ئەبو ئیسحاق له به‌رانه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که وتی: پێشتر ^(۱) هاوه‌لانی موحه‌ممهد ﷺ نه‌گهر که‌سیکیان به‌رۆژوو بووایه‌و کاتی به‌ربانگ کردنه‌وه به‌اتایه، ئینجا بخه‌وتایه‌ پێش نه‌وه‌ی به‌ربانگ بکاته‌وه، نه‌و شه‌وه و رۆژه‌که‌شی تا ئیواره‌ نانی نه‌ده‌خوارد، قه‌یسی کورپی صیرمه‌ی نه‌نصارپی به‌رۆژوو بوو، جا کاتی به‌ربانگ کردنه‌وه هات، رۆیشت بۆ لای خێزانه‌که‌ی و پێی وت: هیچ خواردنت لایه؟ وتی: نه‌خێر، به‌لام دهرۆم بۆت په‌یدا ده‌که‌م، صیرمه‌ رۆژه‌که‌ کاری کردبوو، بۆیه‌ خه‌و زۆری بۆ دینی و خه‌وی لی ده‌که‌وی، ئینجا خێزانه‌که‌ی هاته‌وه، جا که‌ بینی (خه‌وی لی که‌وتوو)، وتی: ئای چۆن بێبه‌ش بوویت (له‌ نان و ئاو)، ئینجا سبه‌ی له‌ نیومرۆدا بورایه‌وه، جا ئەم رۆوداومیان بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ گێڕایه‌وه، ئیتر به‌و هۆیه‌وه ئەم ئایه‌ته‌ دابه‌زی: ﴿أَحَلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ﴾ ﴿البقرة. واته: له‌شه‌وانی رۆژوو (ی رهمه‌زان)دا رینگه‌تان پێدراوه‌ بچه‌ لای ژنه‌كانتان، هاوه‌لان زۆر پێی دلخۆش بوون، وه ئەم ئایه‌ته‌ش دابه‌زی: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ ﴿البقرة. واته: هه‌روه‌ها بخۆن و بخۆنه‌وه هه‌تا رۆشته‌ی سپی (رۆژ) تان بۆ جیاده‌بیته‌وه له‌ رۆشته‌ی ره‌ش (ی شه‌و).

۱۶- باب قول الله تعالى:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُوا الصِّيَامَ إِلَىٰ الْكَلِّ﴾ ﴿البقرة. فیه عَنِ الْبَرَاءِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

^۱ سه‌ره‌تای قه‌رزبوونی رۆژووی رهمه‌زان.

۱۶- باسی ئهم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند:

(بخون و بخونهوه ههتا پوشتهى سېى (پۆژ) تان بۆ حيادهبېتهوه له پوشتهى رهش (ى شهو) له سپېدهدا، پاشان پۆژوووهكه تان تهواو بكهن تا شهوى دوايى، لهم باسهدا فهرموودهىكى تيايه كه بهرا^۱ له پېغه مبهروه ﷺ گىراويه تيهوه.

۱۹۱۶- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخَبْطَ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَبْطِ الْأَسْوَدِ﴾ (۱۸۷) الْبَقَرَةِ. عَمَدْتُ إِلَى عِقَالٍ أَسْوَدَ وَإِلَى عِقَالٍ أَبْيَضَ، فَجَعَلْتُهُمَا تَحْتَ وَسَادَتِي، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ فِي اللَّيْلِ فَلَا يَسْتَيِّنُ لِي، فَغَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ.^(۲)

۱۹۱۶- عهدى كورپى حاتيم ﷺ دهلى: كاتى ئهم ئايهته: ﴿حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخَبْطَ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَبْطِ الْأَسْوَدِ﴾ (۱۸۷) الْبَقَرَةِ. دابهزى، چووم گورىسىكى رهش و گورىسىكى سېيم هيئا، ههردوو كيانم خسته زير پشتيه كهه، له شهودا دهستم كرد به سهير كردنيان ليكم حيانه ده كردنهوه، سه رهله به يانيه كهه پويستم بۆ خزمهت پېغه مبهزى خوا ﷺ، ئهوكارهى خۆمم بۆ گىرايهوه، ئهويش فهرمووى: ((بىگومان مه بهستى ئايهته كه تهنه تاريكى شهو و پووناكى پۆژه))، (نهك ئهوهى تۆ كردوته).

^۱ له باسى پيشوودا به ژماره: (۱۹۱۵) باسكرا.

^۲ پروانه: ۴۵۰۹، ۴۵۱۰.

١٩١٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ح. حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: أَنْزَلَتْ: ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] وَلَمْ يَنْزَلْ: ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] فَكَانَ رِجَالٌ إِذَا أَرَادُوا الصَّوْمَ رَبَطَ أَحَدَهُمْ فِي رِجْلِهِ الْخَيْطَ الْأَبْيَضَ وَالْخَيْطَ الْأَسْوَدَ، وَلَمْ يَزَلْ يَأْكُلُ حَتَّى يَبَيِّنَ لَهُ رُؤْيَاهُمَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدُ: ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] فَعَلِمُوا أَنَّهُ إِنَّمَا يَعْنِي اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ^(١).

١٩١٧- سه‌هلی کوردی سه‌عد ﷺ ده‌لی: ئەم ئایەتە: ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] دابه‌زی هێشتا ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] دانەبە‌زیبوو، جا کەسانێک بیانویستایە بە‌رۆژوو بن، هەریە‌کیان پە‌تێکی رەش و پە‌تێکی سپی دە‌بە‌ست بە‌قاجییە‌وه، بە‌رده‌وام دە‌بوو لە‌ خواردن هەتا ئەو دوو پە‌ته‌ی لە‌یه‌کتر جیا‌ده‌کردە‌وه^(٢)، ئە‌وسا خ‌وای گە‌وره‌ بە‌ دوا‌یدا ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة: ١٨٧]^(٣) دابه‌زاند، ئێ‌نجا ها‌وه‌لان زانیان مە‌به‌ست لە‌ ﴿ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ ﴾ [البقرة: ١٨٧] شە‌و و رۆ‌ژه.

١٧- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَا يَمْنَعُكُمُ مِنْ سُدُورِكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ»

١٩١٨- ١٩١٩- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي أَسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَالْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ بِلَالَ كَانَ يُؤَدُّنُ بِلِيلٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

^١ ب‌روانه: ٤٥١١.

^٢ واتە: ئە‌وه‌نده‌ د‌ونیا ر‌ووناک دە‌بۆ‌وه، دە‌یان‌توانی ر‌ه‌نگیان لە‌ یە‌ک‌تری جیا ب‌که‌نه‌وه.

^٣ واتە: کاتێک نوێ‌زی بە‌یانی دە‌بێت.

كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدَّ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَإِنَّهُ لَا يُؤَدُّ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ.^(۱) قَالَ الْقَاسِمُ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ أَدَانِهِمَا إِلَّا أَنْ يَرْقَى هَذَا وَيَنْزِلَ ذَا.

۱۷- باسی ئەم فەرمايشتهی پیغه‌مبەر ﷺ: ((بانگدانی بیلال ریگ‌ریتان نه‌کات له نانخواردن له پارشیودا))

۱۹۱۸- ۱۹۱۹- عایشه ر.ه. ده‌لی: بیلال ر.ه. هه‌میشه به‌شه‌و بانگی دهدا، پیغه‌مبهری خواش ﷺ فەرمووی: ((بخون و بخونه‌وه هه‌تا ئیبنو ئوممی مه‌کتوم بانگ دهدات، چونکه نه‌و بانگ نادات هه‌تا سپی‌ده هه‌لنه‌یه‌ت))^(۲)، قاسیم^(۳) ده‌لی: نیوانی بانگی نه‌و دووانه هه‌ر نه‌ونده بوو ئەمیان سه‌رکه‌وی و نه‌ویان دابه‌زی.

۱۸- بابُ تَاخِيرِ السَّجُودِ

۱۹۲۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنْتُ أَتَسَحَّرُ فِي أَهْلِي، ثُمَّ تَكُونُ سُرْعَتِي أَنْ أَدْرِكَ السُّجُودَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.^(۴)

۱۸- باسی دواخستنی پارشیو

۱۹۲۰- سه‌هلی کوری سه‌عد ر.ه. وتی: من له ماله‌وه پارشیوم ده‌کرد، پاشان زۆر په‌له‌م ده‌کرد بو نه‌وه‌ی بگه‌م به‌نوێژ له‌گه‌ل پیغه‌مبهری خوادا ﷺ.

^۱ الْحَدِيث: ۱۹۱۸ [۶۱۷]، الْحَدِيث: ۱۹۱۹ [۶۲۲].

^۲ واته: نه‌و کاته‌ی بانگی به‌یانی ده‌بیت، ئیتر نابێ پۆزوه‌وان شت بخوات.

^۳ به‌کیکه له‌ گێره‌وه‌وه‌کانی ئەم فەرمووده‌یه.

^۴ بر‌وانه: ۵۷۷.

۱۹- بابُ قَدْرِ كَمْ بَيْنَ السَّحُورِ وَصَلَاةِ الْقَجْرِ؟

۱۹۲۱- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ: كَمْ كَانَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالسَّحُورِ، قَالَ: قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً^(۱).

۱۹- باسی نیوانی پارشیو و نوژی به یانی چه‌ندبوو؟

۱۹۲۱- ئەنەس ر.ه.ه. دەیکێڕپێتەوه لەزەیدی کۆری سابیتەوه دەلی: لە خزمەت پێغەمبەر دا ﷺ پارشیومان کرد، پاشان پێغەمبەر ﷺ هەستا بۆ نوژی، (ئەنەس دەلی): وتم: نیوان بانگ و پارشیوەکە چەند بوو؟ وتی: بەئەندازە (خوێندنەوهی) بەنجا نایەت بوو.

۲۰- بابُ بَرَكَةِ السَّحُورِ مِنْ غَيْرِ إِيجَابٍ

لَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَصْحَابَهُ وَاصَلُوا^(۲) وَلَمْ يُذَكَّرِ السَّحُورُ.
۱۹۲۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَاصَلَ فَوَاصَلَ النَّاسَ فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَتَهَاوَمُوا. قَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ. قَالَ: لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي أَظَلُّ أُطْعَمُ وَأُسْقَى^(۳).

۲۰- باسی فەر و بەرەکەتی پارشیوکردن بێ ئەوهی واجب بێت

چونکە پێغەمبەر ﷺ و هاوێلان دوو پۆژ لەسەر یەک بەرپۆژوو بوون، بەبێ ئەوهی شەو بیشکێن و باسی پارشیو کردنیشیان نەکراوه.

^۱ بېروانه: ۵۷۵.

^۲ سەرنج: وىصال ئەوهى دوو پۆژ لەسەر يەك بەرپۆژوو بىت و شەوێکەى تىوانيان پۆژووێکەت نەشکىت، واتە: نزىکەى ۳۶ سى و شەش کاتژمێر لەسەر يەك بەرپۆژوو بىت.

^۳ بېروانه: ۱۹۶۲.

۱۹۲۲- عەبدولای کوری عومەر ﷺ دەلی: کە پێغەمبەر ﷺ دوو رۆژ لەسەر یەک بەرپۆزوو دەبوو، بە بێ ئەوەی لەشەودا بیشکێنی، هاوەلانیشت دوو رۆژ لەسەر یەک بەرپۆزوو دەبوون، بە بێ ئەوەی شەو بیشکێن، ئەمە گران بوو لەسەریان، بۆیە پێغەمبەر ﷺ ڕێگەی نەدان وابکەن. وتیان: تۆ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ وادەکەیت؟ فەرمووی: ((من وهك ئیوه نیم، بێگومان رۆژ دەبەمە سەر (خوا) خواردن و خواردنەوهم پێدەبەخشی)).

۱۹۲۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَهً..

۱۹۲۴- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ وتی: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((پارشێو بکەن، چونکە بێگومان لە پارشێوکردندا فەرۆ بەرەکەت هەیە)).

۲۱- باب: إِذَا نَوَسَ بِالنَّهَارِ صَوْمًا

وَقَالَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ: كَانَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُولُ: عِنْدَكُمْ طَعَامٌ؟ فَإِنْ قَالَتْ: لَا. قَالَ: فَإِنِّي صَائِمٌ يَوْمِي هَذَا. وَفَعَلَهُ أَبُو طَلْحَةَ، وَأَبُو هُرَيْرَةَ، وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَحَدِثَهُ.

۱۹۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا يُتَادِي فِي النَّاسِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ: أَنْ مَنْ أَكَلَ فَلَيْتَمَ -أَوْ فَلَيْتُمْ- وَمَنْ لَمْ يَأْكُلْ فَلَا يَأْكُلْ^(۱).

۲۱- باسیک: ئەگەر کەسیک بە پۆژ نیه‌تی پۆژوو بێنیت دروسته^(۱)

ئوممو دمردا ده‌لی: ئەبو دمردا دمیوت: خواردنتان لایه؟ ئەگەر بمانوتبایه: نه‌خێر، دمیوت: ئەم‌پۆ به‌پۆژوو دمی.

هه‌رگام له ئەبو ته‌لحه و ئەبو هورمیره و ئیبنو عه‌باس و حوزمیفه‌ش به‌م شیومیان دمکرد.

۱۹۲۴- سه‌له‌مه‌ی کوری ئەکووه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ پیاویکی له پۆژی عاشورادا نارد به‌نیو خه‌لکدا جار بدات و بلی: ((هه‌رکەسیک خواردنی خواردوو، باشت (ی تر) نه‌خوات و پۆژووکه‌ی ته‌واو بکات، یان با به‌پۆژوو بێت، ئەومش خواردنی نه‌خواردوو، با خواردن نه‌خوا (و به‌پۆژوو بێت تا ئیواره)) .

۲۲- بابُ الصَّائِمِ يُصْبِحُ جُنْبًا

۱۹۲۵- ۱۹۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سَمِيِّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ بْنِ الْمُغِيرَةِ -أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَأَبِي حِينَ دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ ح.

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، أَنَّ أَبَاهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَ مَرْوَانَ، أَنَّ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنْبٌ مِنْ أَهْلِهِ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ. وَقَالَ مَرْوَانُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ: أَقْسِمُ بِاللَّهِ لَتَقْرَعَنَّ بِهَا أَبَا هُرَيْرَةَ. وَمَرْوَانُ يُؤْمِنُ عَلَى الْمَدِينَةِ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَكِرَهُ ذَلِكَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثُمَّ قُدِّرَ لَنَا أَنْ نَجْتَمِعَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، وَكَانَتْ لِأَبِي هُرَيْرَةَ هُنَالِكَ أَرْضٌ، فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أَمْرًا، وَلَوْلَا مَرْوَانُ أَقْسَمَ

^۱ ئەمه به‌لای زۆربه‌ی زانا یانه‌وه بۆ پۆژوو سوننه‌ته نه‌ک پۆژوو فه‌رز. إرشاد الساري: ۴/۴۷۵.

عَلَىٰ فِيهِ لَمْ أَذْكُرْهُ لَكَ. فَذَكَرَ قَوْلَ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ. فَقَالَ: كَذَلِكَ حَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ، وَهَذَا أَعْلَمُ. وَقَالَ هَمَّامٌ، وَابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْمُرُ بِالْفِطْرِ. وَالْأَوَّلُ أَشَدُّ^(۱).

۲۲- باسی پۆژوو هوان به‌له‌شگرانی پۆژ بکاته‌وه

۱۹۲۵- ۱۹۲۶- (نیمامی بوخاری ده‌لی): ئەبو یەمان بۆی گێڕاینه‌وه وتی: شوعەیب بۆی گێڕاینه‌وه له زوهریه‌وه وتی: ئەبو بەگری کورپی عەبدوڕەحمانی کورپی حاریسی کورپی هیشام بۆی گێڕامه‌وه، که عەبدوڕەحمانی باوکی گێڕایه‌وه بۆ مەروان که عائیشه و ئوممو سەله‌مه ﷺ هەردووکیان بۆیان گێڕاوه‌ته‌وه: (هەندی جار) پێغه‌مبەری خوا ﷺ پۆژی لی دهبوو، لەشی گران بوو بەهۆی چوونه‌ لای هاوسەرەکی، پاشان خۆی دەشۆرد و بەپۆژوو دهبوو.

مەروان^(۲) بەعەبدوڕەحمانی کورپی حاریسی وت: سویند دەخۆم بەخوا دەبی بەتوندی ئەم بەسەرھاته بەئەبو ھورمیرە بلیتی، لەو کاتەشدا مەروان دەسلەتداربوو بەسەر مەدینەدا، ئەبو بەکر وتی: عەبدوڕەحمان ئەو قەسە مەروانی لا پەسەند نەبوو (نەیکرد)، پاشان وا رێککەوت لەزولحولەیفە لەگەڵ ئەبو ھورمیرە ﷺ، بەیەک گەشتین و کۆبۆینه‌وه چونکە ئەبو ھورمیرە لەوێ زەویەکی هەبوو، جا عەبدوڕەحمان بەئەبو ھورمیرە وت: من شتیکت بۆ باس دەکەم، لەبەر ئەوە نەبووایە مەروان سویندی لی خواردووم بۆتم باس

^۱ بروانه: ۱۹۳۰، ۱۹۳۱، ۱۹۳۲.

^۲ مەروانی کورپی حەکەم.

نەدەکرد، ئینجا عەبدوڕەحمان وتەگەیی عائیشە و ئوممو سەلەمەیی باسکرد، ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ وتی: فەزڵی کۆری عەباس بەو جوۆرە بۆی گێڕامەو، بەلام ئەوان^(۱)، (عائیشە و ئوممو سەلەمە) شارەزاترن^(۲)، ھەممای و سالیمی کۆری عەبدولای کۆری عومەر دەلتین: ئەبو ھورەیرە گێڕایەو وەتی: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمانی دەکرد (بەوێ بە لەشگری پۆژی لی بۆتەو) بەشکاندنی پۆژوووەگەیی. (ئیمامی بوخاری دەلی): فەرموودەیی یەگەم لەرووی سەنەدەو بەھێزترە^(۳).

۲۳- بابُ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّانِمِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ يَحْرُمُ عَلَيْهِ قَرْجُهَا.

۱۹۲۷- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَقْبَلُ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ، وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِزِيهِ. وَقَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿مَارِبٌ﴾ طه. حَاجَةٌ.

قَالَ طَاوُسٌ: ﴿أُولَى الْأَرْبَةِ﴾ ﴿النور. الْأَحْمَقُ لَا حَاجَةَ لَهُ فِي النَّسَاءِ. وَقَالَ جَابِرُ بْنُ زَيْدٍ: إِنْ نَظَرَ قَامَتِي يُتَمُّ صَوْمُهُ﴾^(۴).

^۱ لە گێڕانەووەیەکی تری بوخاریدا ھاتوو (وھو أعلم)، واتە: فەزڵ شارەزاترە.

^۲ کە وتەیی عائیشە و ئوممو سەلەمە (کە لەشگران بکەوێتە پۆژەو پۆژوووەگەیی ناشکێ)، بە جوۆریکی تریش لە بوخارییەو گێردراووەتەو وەک:

(وھو أعلم)، ھەرەھا لە صحیحی موسلیمدا بەم جوۆرە: (فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَهْمَا قَالَتَا لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: هُمَا أَعْلَمُ).

^۳ واتە: ئەو فەرموودەیی عائیشە گێراوێتەو لە رووی سەنەدەو پەیوەستەرە لەو فەرموودەیی ئەبو ھورەیرە گێراوێتەو.

^۴ پڕوانە: ۱۹۲۸.

۲۳- باسی (حوکمی) دهستبازی

پیاوی رۆژوو هوان له گه‌ل هاوسهره‌که‌یدا

عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: ته‌نها عه‌وره‌تی ئافهرته‌که‌ بو می‌ردی رۆژوو هوانی چه‌رامه‌.
 ۱۹۲۷- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله ماچی دم‌کرد و پی‌ستیان به‌ر
 پی‌ستی یه‌کتر ده‌که‌وت و پی‌غه‌مبه‌ری صلی الله علیه و آله به‌رۆژوو بوو، به‌لام له‌هه‌مووتان زانتر
 بوو به‌سه‌ر نه‌فسی خۆیدا، (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس
رضی الله عنه وتی: **﴿مَنَارِبُ (۱۸)﴾** واته‌: پی‌ویستی.

تاوس ده‌لی: **﴿أُولَى الْأَرْبَةِ (۳)﴾** گیل و گه‌وجه‌ که‌ پی‌ویستی و ئاره‌زووی
 ئافهرتی نییه‌. هه‌روه‌ها جابیری کورپی زمید ده‌لی: نه‌گه‌ر (رۆژوو هوان) سه‌یری
 (ئافهرتی) کرد و ئاوی هاته‌وه‌، نه‌وه‌ رۆژوو ده‌که‌ی ته‌واو ده‌کات و ناشکی‌ت
 (چونکه‌ به‌ریه‌که‌ه‌وتن پرووی نه‌داوه‌).

۲۴- بَابُ الْقُبْلَةِ لِلصَّانِمِ

۱۹۲۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ عَنِ
 النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ
رضی الله عنها قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَيَقْبَلُ بَعْضَ أَزْوَاجِهِ وَهُوَ صَائِمٌ. ثُمَّ صَحَّكَ^(۱).

^۱ بره‌وانه: ۱۹۲۷.

۲۴- باسی (حوکمی) ماچکردن بۆ رۆژووه‌وان

۱۹۲۸- ئەم فەرموودمیه‌ش دوو سەنەد و رێگای هەیه: لە موحه‌مه‌دی کوری موسەنناوه دەست پێدەکات تا عائیشە رضی اللہ عنہا، دووهمیان لە عەبدولای کوری مەسلەمەوه تا دەگاتە عائیشە رضی اللہ عنہا دەلی: پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هەندیک لەژنەکانی ماچ دەکردو بەرۆژووش بوو، پاشان عائیشە پێکەنی.

۱۹۲۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّهَا رضی اللہ عنہا قَالَتْ: بَيْنَمَا أَنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي الْخِمِيلَةِ إِذْ حِضْتُ فَأَنْسَلْتُ، فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِضَّتِي، فَقَالَ: مَا لِكَ أَنْفُسْتِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَدَخَلْتُ مَعَهُ فِي الْخِمِيلَةِ، وَكَأَنَّ هِيَ وَرَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَغْتَسِلَانِ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، وَكَأَنَّ يَقْبُلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ^(۱).

۱۹۲۹- زهینه‌بی کچی ئوممو سەلەمه‌ له ئوممو سەلەمه‌ی دایکیه‌وه رضی اللہ عنہا ده‌گێرپێته‌وه که وتی: له‌کاتی‌کدا له‌گەڵ پێغەمبەردا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ژێر به‌تانیه‌کی خه‌تداردا راکشایووم که‌وته‌مه‌ چه‌یزه‌وه‌، له‌ژێر به‌تانیه‌که‌وه‌ به‌هێواشی هاته‌مه‌ دهره‌وه‌ و پۆشاک‌ی بێ نوێژیم له‌به‌رکرد، فەرمووی: ((چیته‌ که‌وتیته‌ بێ نوێژی؟ وتم: به‌ئێ، ئینجا له‌گەڵیدا چوومه‌وه‌ ژێر به‌تانیه‌ خه‌تخه‌ته‌که‌، وه‌ ئوممو سەلەمه‌ و پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له‌یه‌ک ده‌فردا^(۲) خۆیان دهمو‌ری، وه‌ پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ماچی ده‌کردو به‌رۆژووش بوو.

^۱ بر‌وانه‌: ۲۹۸.

^۲ وه‌ک مه‌نجه‌ڵ و شتی وا.

۲۵- بابُ اغْتِسَالِ الصَّائِمِ

وَبَلَ ابْنُ عُمَرَ ثَوْبًا، فَأَلْقَاهُ عَلَيْهِ، وَهُوَ صَائِمٌ. وَدَخَلَ الشَّعْبِيُّ الْحَمَّامَ وَهُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا بَأْسَ أَنْ يَتَطَعَّمَ الْقِدْرَ، أَوْ الشَّيْءَ. وَقَالَ الْحَسَنُ: لَا بَأْسَ بِالْمُضْمَضَةِ وَالتَّبَرُّدِ لِلصَّائِمِ. وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: إِذَا كَانَ صَوْمُ أَحَدِكُمْ فَلْيُضْبِحْ دَهْنًا مُتَرَجَّلًا. وَقَالَ أَنَسٌ: إِنَّ لِي أَبْرَزَ أَتَقَحُّمٍ فِيهِ وَأَنَا صَائِمٌ. وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اسْتَاكَ وَهُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: يَسْتَاكَ أَوَّلَ النَّهَارِ وَآخِرَهُ، وَلَا يَبْلَعُ رِيقَهُ. وَقَالَ عَطَاءٌ: إِنْ أُرْدَدَ رِيقُهُ لَا أَقُولُ يُفْطِرُ. وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: لَا بَأْسَ بِالسَّوَاكِ الرَّطْبِ. قِيلَ: لَهُ طَعْمٌ. قَالَ: وَالْمَاءُ لَهُ طَعْمٌ، وَأَنْتَ مُضْمِضٌ بِهِ. وَلَمْ يَرَ أَنَسٌ وَالْحَسَنُ وَإِبْرَاهِيمُ بِالْكُحْلِ لِلصَّائِمِ بَأْسًا.

۲۵- باسی خوشۆردنی پۆ‌زووه‌وان

عه‌بدو‌لای کۆ‌ری عومه‌ر ﷺ له‌کاتی‌کدا به‌پۆ‌زووبوو، قوماشیکی ته‌پ‌کردو دای به‌سه‌ر خۆیدا، شه‌عی به‌پۆ‌زوو بوو چوو‌یه جه‌مامه‌وه، عه‌بدو‌لای کۆ‌ری عه‌باس ﷺ ده‌لی: هه‌یناکا (بۆ کابان) چیژی خواردنی نیو قابله‌مه و شتی وا (بی نه‌وه‌ی قوتی بدات). جه‌سه‌ن ده‌لی: هه‌یناکا پۆ‌زووه‌وان ناو له‌ده‌م رادات، ناو بکات به‌سه‌رو لاشه‌یدا بۆ خۆ فینک کردنه‌وه. عه‌بدو‌لای کۆ‌ری مه‌سه‌ود ﷺ ده‌لی: نه‌گه‌ر که‌سیکتان به‌پۆ‌زوو بوو، با خۆی جه‌ور و بۆنخۆش بکات و سه‌ری شانه‌ی بکات. نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: بی‌گومان جه‌وزیکی ناوم هه‌یه، خۆم فری دمه‌مه‌ ناوی، وه‌ من به‌پۆ‌زووم، له‌ پی‌غه‌مه‌به‌ره‌وه ﷺ گێ‌پ‌دراومه‌ته‌وه که به‌پۆ‌زوو بووه و سیواکی کردووه. عه‌بدو‌لای کۆ‌ری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پۆ‌زووه‌وان له‌سه‌رمنا و کۆتایی پۆ‌زدا دروسته‌ سیواک بکات، به‌لام تفی خۆی قوت نه‌دات، عه‌تا ده‌لی: نه‌گه‌ر تفی خۆی قووت دا نالیم پۆ‌زوو دمه‌شکینی. ئیبنو سیرین ده‌لی: سیواکی ته‌پ‌زیانی نییه (بۆ پۆ‌زووه‌وان). وترا: تامی هه‌یه، وتی: ناویش تامی هه‌یه، که تۆ له‌ دمه‌تی راده‌دمیت. نه‌نه‌س و جه‌سه‌ن و ئیبراهیم چاو‌پشتن به‌کلێان پی‌ناسایی و بی‌زیانه‌.

۱۹۳۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ وَأَبِي بَكْرٍ: قَالَتْ عَائِشَةُ رضي الله عنها: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ جُنُبًا فِي رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ حُلُمٍ فَيَغْتَسِلُ وَيَصُومُ^(۱).

۱۹۳۰- عایشه رضي الله عنها ده‌لێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم له ڕه‌مه‌زанда به‌ له‌شکرانی ڕۆژی لی دهبوو به‌دەر له‌ ئاوهاته‌وه‌ له‌ خه‌ودا^(۱)، ئینجا خۆی ده‌شۆرد و به‌پۆزوو دهبوو.

۱۹۳۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْخَارِثِ بْنِ هِشَامٍ بْنِ الْمُغِيرَةِ- أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: كُنْتُ أَنَا وَأَبِي، قَدْ هَبْتُ مَعَهُ، حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنْ كَانَ لَيُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جَمَاعٍ غَيْرِ احْتِلَامٍ، ثُمَّ يَصُومُهُ^(۲).

۱۹۳۱- ئەبو بەکری کۆری عه‌بدو ڕه‌حمان ده‌لێ: من و باوکم بووین، ئینجا له‌گه‌ڵیدا ڕۆیشتم، تا چووینه‌ مالی عایشه رضي الله عنها وتی: شایه‌تی ده‌ده‌م له‌سه‌ر پێغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وسلم به‌ له‌شکرانی ڕۆژی لی دهبوو، به‌هۆی سه‌رحییه‌وه‌ (له‌گه‌ڵ هاوسه‌ری) نه‌ك خه‌ون بینین، پاشان پۆزه‌که‌ی به‌پۆزوو دهبوو.

۱۹۳۲- ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ، فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ^(۳).

۱۹۳۲- (ئەبو بەکر ده‌لێ: پاشان ڕۆیشتین بۆ لای ئوممو سه‌له‌مه رضي الله عنها، ئه‌ویش هه‌مان شتی وت.

^۱ بڕوانه: ۱۹۲۵.

^۲ واته: هۆی له‌شکرانییه‌که‌ی سه‌رحییه‌ی بوو له‌گه‌ڵ هاوسه‌ریدا.

^۳ بڕوانه: ۱۹۲۵.

^۴ بڕوانه: ۱۹۲۵، ۱۹۲۶.

۲۷- بَابُ سِوَاكِ الرَّطْبِ وَالْيَابِسِ لِلصَّائِمِ

وَيَذْكُرُ عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَاكُ وَهُوَ صَائِمٌ، مَا لَا أُخْصِي أَوْ أَعْدُ. وَقَالَتْ عَائِشَةُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «السَّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ، مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ». وَقَالَ عَطَاءٌ وَقَتَادَةُ: يَنْتَلِعُ رِبْقَهُ. وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَوْلَا أَنْ أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضْوءٍ». وَيَرْوَى نَحْوُهُ عَنْ جَابِرٍ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَلَمْ يَخْصُ الصَّائِمَ مِنْ غَيْرِهِ.

۲۷- باسی (حوکمی) سیواکی تهر و وشک بو پۆژوووهوان

له عامیری کوری ڕمبیهوه دهگیرنهوه که وتویهتی: له ژماره نایه نه‌ومنده پیغه‌مبهرم ﷺ بینیهو سیواکی دهکردو به‌پۆژووش بوو، عایشه ؓ ده‌ئێ: پیغه‌مبهر ﷺ فهرمووی: ((سیواک پاککهرده‌ی ده‌مه، مایه‌ی ڕمزامه‌ندی په‌رومردگاره‌))، عه‌تا و قه‌تاده ده‌ئێن: لیکه‌که‌ی قووت دهدات (ئاساییه)، نه‌بو هو‌په‌یره ؓ له پیغه‌مبهرده‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که فهرمووی: ((نه‌گهر له‌سه‌ر ئومه‌ته‌که‌م قورس نه‌بوايه، له‌کاتی هه‌موو ده‌ستنوێژ گرتنیکدا فهرمانم پێده‌کردن به‌ سیواککردن))، هه‌ریه‌ک له‌ جابیر و زمیدی کوری خالید له پیغه‌مبهرده‌وه ﷺ وێنه‌ی نه‌م فهرموودمیان گیراومه‌وه‌و تاییبه‌تیان نه‌کردوه به‌پۆژوووه‌وانه‌وه به‌جیا له‌که‌سانی تر.

۱۹۳۴- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عَطَاءٍ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ حُمْرَانَ: رَأَيْتُ عُثْمَانَ ؓ تَوَضَّأَ، فَأَفْرَعَ عَلَى يَدَيْهِ ثَلَاثًا، ثُمَّ تَمَضَّمَ وَاسْتَنْثَرَهُ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمَرْفِقِ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُسْرَى إِلَى الْمَرْفِقِ ثَلَاثًا، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى ثَلَاثًا، ثُمَّ الْيُسْرَى ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَذَا، ثُمَّ قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَ وُضُوئِي هَذَا، ثُمَّ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ، لَا يَحْدُثُ نَفْسَهُ فِيهِمَا بَشْيَءٍ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. ^(۱)

۱۹۳۴- حومرآن ده‌لێ: عوسمانم ﷺ بێنی دهست نوێژی گرت، سێ جار ئاوی کرد به‌هه‌ردوو ده‌ستیدا، پاشان سێ جار ئاوی له‌ ده‌م و لووتی رادا، پاشان سێ جار ده‌م و چاوی شۆرد، پاشان ده‌ستی راستی شۆرد تا ئانیشکی سێ جار، پاشان سێ جار ده‌ستی چه‌پی شۆرد تا ئانیشکی، پاشان ده‌ستی ته‌ری هینا به‌سه‌ریدا، پاشان سێ جار قاچی راستی شۆرد، پاشان قاچی چه‌پی سێ جار شۆرد، پاشان وتی: پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ دی ده‌ست نوێژی گرت به‌وینه‌ی ئهم ده‌ستنوێژه‌ی من، پاشان فه‌رمووی: ((هه‌رکەس ده‌ست نوێژیکی وه‌ک ئهم ده‌ستنوێژه‌ی من بگرت، پاشان دوو ر‌کات نوێژ بکات، تییدا خه‌یالی به‌لای هه‌ج شتی‌کدا نه‌روات، (خوا) له‌ گونا‌هه‌کانی ر‌اب‌ردووی ده‌بو‌ریت)).

۲۸- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِذَا تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْشِقْ بِمَنْخَرِهِ الْمَاءَ».

وَلَمْ يُمَيِّزْ بَيْنَ الصَّائِمِ وَغَيْرِهِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: لَا بَأْسَ بِالسَّعُوطِ لِلصَّائِمِ إِنْ لَمْ يَصِلْ إِلَى حَلَقِهِ. وَيَكْتَحِلُ. وَقَالَ عَطَاءٌ: إِنْ مَضَمَضَ ثُمَّ أَفْرَغَ مَا فِيهِ مِنَ الْمَاءِ لَا يَضُرُّهُ، إِنْ لَمْ يَزِدْ رِيْقَهُ، وَمَاذَا بَقِيَ فِيهِ، وَلَا يَمْضَغُ الْعِلْكَ، فَإِنْ أَزْدَرَدَ رِيْقَ الْعِلْكَ لَا أَقُولُ إِنَّهُ يُفْطِرُ. وَلَكِنْ يُنْهَى عَنْهُ. فَإِنْ اسْتَنْثَرَ فَدَخَلَ الْمَاءُ حَلَقَهُ لِابَّاسٍ، لَمْ يَمْلِكْ.

۲۸- باسی ئهم فهرمووده‌ی پیغه‌مبەر ﷺ: ((ئەگەر کەسیک دەستتوێژی گرت، با ئاو لە کوونە لووتی وەربدات)) جیاوازی نەکردووە لە نێوان پۆژوو وەوان و کەسی تردا

حەسەن دەئێ: قەترەکردنە لووت بۆ پۆژوو وەوان قەیناکە و زیانی نییە، ئەگەر نەگاتە گەرووی، کل بکاتە چاویشی قەیناکا، عەتا دەئێ: ئەگەر ئاوی لە دەمی رادا، پاشان ئەو ئاوەی لە دەمیدایە هەمووی هینایە دەرەو و تەفییەو، زیانی نییە ئەگەر تەقی خۆی قووت نەدات، ئێتر چی ماوە لە دەمیدا بێ زیانە، هەر وەها بنیشت نەجویت، ئەگەر تەقی بنیشتەکە ی قووت بدات، نالێم پۆژوو ی پێ دەشکێ، بەلام رێگری لێ دەکری. ئینجا ئەگەر ئاوەکە لە لووتی هینایە دەرەو (مشی کردەو)، لەوکاتەدا ئاو پۆیشتە گەرووی قەیناکا، چونکە لە دەسەلاتی ئەودا نەبوو.

۲۹- باب: إِذَا جَامَعَ فِي رَمَضَانَ

وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ: مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ عَذْرِ وَلَا مَرَضٍ، لَمْ يَقْضِهِ صِيَامُ الدَّهْرِ وَإِنْ صَامَهُ. وَبِهِ قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ. وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَالشَّعْبِيُّ وَابْنُ جُبَيْرٍ وَإِبْرَاهِيمُ وَقَتَادَةُ وَحَمَّادٌ: يَقْضِي يَوْمًا مَكَانَهُ

۲۹- باسیک: ئەگەر پۆژوو وەوان لە رەمەزاندا سەر جێیی کرد لەگەڵ خێزانی

لە ئەبو هورەیرە پەرەو ﷺ، گێردراوەتەو لە پیغه‌مبەرەو ﷺ: ((هەرکەس پۆژیک لە رەمەزان بەبێ بەهانه و نەخۆشی بشکێنێت، ئەگەر سالتەکەش بە پۆژوو بیت

جیگه‌ی ناگریتهوه))، ئیبنو مه‌سعودیش هه‌مان بۆچوونی هه‌یه. به‌لام سه‌عیدی کوردی موسه‌ییهب و شه‌عبی و ئیبنو جوبه‌یر و ئیبراهیم و فه‌تاده و هه‌مماد ده‌لّین: یه‌ك رۆژ ده‌گێڕپته‌وه له‌بری (نه‌و رۆژه‌ی شکاندووویه‌تی به‌بێ به‌هانه‌و نه‌خۆشی).

۱۹۳۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى -هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ- أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ أَخْبَرَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ بْنِ خُوَيْلِدٍ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: إِنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّهُ احْتَرَقَ. قَالَ: مَا لَكَ؟ قَالَ: أَصَبْتُ أَهْلِي فِي رَمَضَانَ. فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَمْكُتِلُ، يُدْعَى الْعَرَقَ، فَقَالَ: أَيْنَ الْمُحْتَرِقُ؟ .. قَالَ: أَنَا. قَالَ: تَصَدَّقْ بِهَذَا.^(۱)

۱۹۳۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لّی: که پیاویک هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: نه‌و سووتاوه^(۲)، فه‌رمووی: ((چیت به‌سه‌ر هاتوووه؟)) وتی: له‌ ره‌مه‌زاندا له‌گه‌ل خیزانه‌که‌مدا سه‌رحییم کردوو، جا زه‌میله‌یه‌ك که پێی ده‌لّین عه‌ره‌ق (خورما) هی‌نرا بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((کوا سووتاوه‌که؟)) وتی: نه‌مه‌تام، فه‌رمووی: ((نه‌مه‌ بکه‌ به‌ خێر))^(۳).

^۱ پڕوانه: ۶۸۲۲.

^۲ مه‌به‌ستی نه‌وه بوو تاوانتیکی کردوو به‌ ناگر سزا ده‌دری نه‌مه مه‌جازه له‌ گونا ه و تاواندا.

^۳ له‌ که‌فاره‌ق تاوانه‌که‌یدا که له‌ ره‌مه‌زاندا له‌گه‌ل خیزانه‌که‌یدا جووت بووه.

۳۰- باب: إِذَا جَامَعَ فِي رَمَضَانَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَيْءٌ فَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ فَلْيُكْفَرْ

۱۹۳۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ، قَالَ: مَا لَكَ؟. قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا؟. قَالَ لَا. قَالَ: فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟. قَالَ لَا. فَقَالَ: فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا؟. قَالَ لَا. قَالَ: فَمَكَتِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَبَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أُتِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِعَرَقٍ فِيهَا مَرٌّ -وَالْعَرَقُ: الْمِكْتَلُ- قَالَ: أَتَيْنَ السَّائِلُ؟. فَقَالَ: أَنَا. قَالَ: خُذْهَا فَتَصَدَّقْ بِهِ. فَقَالَ الرَّجُلُ: أَعَلَى أَفْقَرٍ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا -يُرِيدُ: الْحَرَّتَيْنِ- أَهْلٌ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي. فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حَتَّى بَدَتْ أَنْبَابُهُ ثُمَّ قَالَ: أَطْعِمَهُ أَهْلَكَ^(۱).

۳۰- باسیک: ئەگەر کەسیک لەرەمەزاندایا لەگەڵ خێزانی کەیدا جووت بوو خێریان پێکرد با کەفارەتە کە پێ بدات

۱۹۳۶- ئەبو هورەیرە رضي الله عنه دەلی: لەکاتی کدا نێمە لە خزمەت پێغەمبەرەدا صلى الله عليه وسلم دانیشتبووین، لە پر پیاویک هاتە خزمەتی، وتی: ئەو پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم تیاچووم، فەرمووی: ((بوچی؟)) وتی: بەروژوو بووم و لەگەڵ هاوسەرە کەمدا جووت بووم، پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی: ((بەندەیه‌کت هەیه نازادی بکەیت؟))

^۱ پ‌روانه: ۱۹۳۷، ۲۶۰۰، ۵۳۶۸، ۶۰۸۷، ۶۱۶۴، ۶۷۰۹، ۶۷۱۰، ۶۷۱۱، ۶۸۲۱.

وتی: نه‌خێر، فهرمووی: ((ده‌توانیت دوو مانگ له‌سه‌ریه‌ك به‌پۆژوو بیت؟))
 وتی: نه‌خێر، فهرمووی: ((هه‌ته‌ خواردنی شه‌ست هه‌زار بده‌یت؟)) وتی: نه‌خێر،
 نه‌بو هورمیره‌ ده‌لی: پیاوه‌که‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ مایه‌وه، له‌کاتی‌کدا ئیمه
 له‌و‌حاله‌ته‌دا بووین، زم‌نبیله‌یه‌کیان ه‌ینا بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ خورمای تێدا‌بوو -
 (العرق) زم‌نبیله‌یه‌، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((کوا نه‌وه‌ی پرسیا‌ری کرد؟))
 وتی: نه‌مه‌تام، فهرمووی: ((ئه‌م زم‌نبیله‌ به‌ره‌ بیکه‌ به‌ خێر))^(۱)، پیاوه‌که‌ش
 وتی: بیده‌م به‌له‌خۆم هه‌زارتر ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ؟ ده‌ی سوێند به‌خوا
 له‌مسه‌ر بۆ ئه‌وسه‌ری مه‌دینه^(۲)، ما‌لێکی تیا نییه‌ له‌ ما‌ل و مندا‌لی من هه‌زارتر
 بن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ پێکه‌نی هه‌تا دانه‌کانی پێشه‌وه‌ی دهرکه‌وتن، ئینجا
 فهرمووی: ((دهرخواردی ما‌ل و مندا‌له‌کانتی بده‌)).

۳۱- بَابُ الْمَجَامِعِ فِي رَمَضَانَ هَلْ يُطْعَمُ أَهْلُهُ مِنَ الْكَفَّارَةِ إِذَا كَانُوا مَحَاطِينَ؟

۱۹۳۷- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ
 عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ الْأَخْرَ وَقَعَ عَلَى امْرَأَتِهِ
 فِي رَمَضَانَ. فَقَالَ: أَتَجِدُ مَا تُحَرِّرُ رَقَبَةً؟ .. قَالَ: لَا. قَالَ: فَتَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ
 مُتَتَابِعَيْنِ؟ .. قَالَ: لَا. قَالَ: أَفَتَجِدُ مَا تُطْعِمُ بِهِ سِتِّينَ مِسْكِينًا؟ .. قَالَ: لَا. قَالَ: فَأَيُّ النَّبِيِّ
 ﷺ يَغْرِقُ فِيهِ تَمْرٌ - وَهُوَ: الزَّيْبُلُ - قَالَ: أَطْعِمَ هَذَا عَنْكَ؟ .. قَالَ: عَلَى أَحْوَجَ مِنَّا! مَا بَيْنَ
 لَابَتَيْهَا أَهْلٌ بَيْتٍ أَحْوَجَ مِنَّا. قَالَ: فَاطْعِمْهُ أَهْلَكَ.^(۳)

^۱ له‌ که‌فاره‌قی تاوانه‌که‌ت.

^۲ یان له‌ نیوان دوو شاخه‌که‌یدا.

^۳ بر‌وانه: ۱۹۳۶.

۳۱- باسی که سیک له په‌مه‌زاندا له‌گه‌ل خیزانی جووت بی‌ت دروسته که فاره‌ته‌که‌ی دهرخواردی مال و مندالی خۆی بدات ئە‌گەر هه‌زار و نه‌بوو بوون؟

۱۹۳۷- ئە‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیاویک هاته خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم وتی: ئە‌وه کو‌تاهه‌مینە^(۱) له په‌مه‌زاندا له‌گه‌ل خیزانیدا جووت بووه، پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((هه‌ته کو‌یله‌یه‌ک نازاد بکه‌یت؟)) وتی: نه‌خیر، فه‌رمووی: ((دمتوانیت دوو مانگ له‌سه‌ر یه‌ک به‌پۆزۆو بی‌ت؟)) وتی: نه‌خیر، فه‌رمووی: ((ئهی ئە‌وه‌مندمت هه‌یه خواردنی شه‌ست هه‌زاری پی‌ بدیه‌ت؟)) وتی: نه‌خیر، ئە‌بو هورمیره ده‌لی: جا -زمنبیله‌یه‌ک خورمای تیدا‌بوو- هینرا بۆ پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((ئهم خورمایه له بری تاوانه‌که‌ت دهرخواردی هه‌زارانی بده‌))، وتی: بیده‌م به له‌خۆمان هه‌زارتر؟! له نیوان دوو شاخه‌که‌ی (مه‌دینه‌)دا مائیکی تیدا نییه له نی‌مه هه‌زارتر بی‌ت، فه‌رمووی: ((ده‌ی دهرخواردی خیزانه‌که‌تی بده‌)).

۳۲- بابُ الْحَجَامَةِ وَالْقِيَاءِ لِلصَّائِمِ

قال البخاري: قَالَ لِي يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ، سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: إِذَا قَاءَ فَلَا يُفْطِرُ، إِنَّمَا يُخْرِجُ وَلَا يُؤَلِّجُ. وَيُذَكِّرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ يُفْطِرُ. وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَعِكْرِمَةُ: الْفَطْرُ مِمَّا دَخَلَ، وَلَيْسَ مِمَّا خَرَجَ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَحْتَجِمُ وَهُوَ صَائِمٌ، ثُمَّ تَرَكَهُ، فَكَانَ يَحْتَجِمُ بِاللَّيْلِ. وَاحْتَجَمَ أَبُو مُوسَى لَيْلًا. وَيُذَكِّرُ عَنْ سَعْدِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ أَرْقَمٍ وَأُمِّ سَلَمَةَ: احْتَجَمُوا صِيَامًا. وَقَالَ بُكَيْرٌ، عَنْ أُمِّ عَلْقَمَةَ: كُنَّا نَحْتَجِمُ عِنْدَ عَائِشَةَ فَلَا تَنْهَى. وَيُرَوَّى عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مَرْقُوعًا:

^۱ مانای تریش کراوه، ئە‌وه‌ی دوورترینه، ئە‌وه‌ی بن که‌لک‌ترینه، هه‌موو ماناکان مه‌به‌ست لێی خراب و سه‌ره‌نشته.

أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ.. وَقَالَ لِي عِيَّاشُ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ الْحَسَنِ
مِثْلَهُ. قِيلَ لَهُ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمَ.

۳۲- باسی (حوکمی) که له شاخ گرتن و رشانه وهی رۆژوو وهوان

ئیمامی بوخاری ده‌ئێ: یه‌حیا‌ی کورپی صالح بێی وتم: مو‌عاوی‌ه‌ی کورپی سه‌لام
بۆ‌ی گێ‌رپ‌ا‌ینه‌وه‌ وتی: یه‌حیا‌ بۆ‌ی گێ‌رپ‌ا‌ینه‌وه‌ له‌ عومه‌ری کورپی نه‌لحه‌که‌می کورپی
سه‌وبانه‌وه‌ که‌ له‌ نه‌بو هورپ‌ه‌ره‌ی ﷺ بیستوه‌و ده‌میوت: نه‌گه‌ر رۆژوو وه‌وان
ر‌شایه‌وه‌ رۆژوو وه‌که‌ی ناشکی، چونکه‌ شتیکی لی دهره‌یناوه‌ نه‌یخستومه‌ نیویه‌وه‌،
له‌ نه‌بو هورپ‌ه‌ره‌شه‌وه‌ ﷺ گێ‌رپ‌دراوه‌ته‌وه‌ که‌ ر‌شانه‌وه‌ رۆژوو ده‌شکی، به‌لام
گێ‌رپ‌انه‌وه‌ی یه‌که‌م دروسته‌ره‌ له‌ نه‌بو هورپ‌ه‌ره‌وه‌ که‌ نایشکی، ئیبنو عه‌باس و
عیکریمه‌ ده‌ئێن: رۆژوو گرتن (خۆپ‌ا‌ریزیه‌) له‌وه‌ی ده‌جێته‌ نیو گه‌ده‌، نه‌ک له‌
نه‌وه‌ی دێته‌ دهره‌وه‌، عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر ﷺ که‌ له‌ شاخی ده‌گرت و
به‌رپۆ‌ژووش ده‌بوو دواتر وازی لی هێنا، ئینجا به‌شه‌و که‌ له‌ شاخی ده‌گرت، نه‌بو
مووساش به‌شه‌و که‌ له‌ شاخی ده‌گرت، هه‌روه‌ها باسکرا له‌ هه‌ریه‌ک له‌ سه‌عد و
زه‌میدی کورپی نه‌رمقم و ئوممو سه‌له‌مه‌: که‌ له‌ شاخیان گرتوه‌و به‌رپۆ‌ژووش بوون.
بوکه‌یر له‌ ئوممو عه‌لقه‌مه‌وه‌ ده‌گێ‌رپ‌ته‌وه‌ و ده‌ئێ: ئیمه‌ لای عانیسه‌ که‌ له‌ شاخمان
ده‌گرت و ر‌یگری نه‌ده‌کرد لی‌مان، له‌ حه‌سه‌نه‌وه‌ ده‌یگێ‌رپ‌نه‌وه‌ له‌ جه‌ند که‌ سی‌ک
(له‌ هاوه‌لان) به‌فه‌رمووده‌ی پ‌ی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گێ‌راویه‌تی‌ه‌وه‌: ((که‌ له‌ شاخگر و
که‌ له‌ شاخ بۆ‌گیراو رۆژوو یان ده‌شکی))، (ئیمامی بوخاری) ده‌ئێ: عه‌بیاش بێی
وتم: عه‌بدو‌لئه‌علا بۆ‌ی گێ‌راومه‌ته‌وه‌ وتی: یونوس بۆ‌ی گێ‌راومه‌ته‌وه‌

له‌حه‌سه‌نه‌وه وێنه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی پێشوو^(۱) به‌حه‌سه‌ن وترا: ئه‌م فه‌رموودمیه له‌ پێغه‌مبه‌ره‌مویه ﷺ وتی: به‌ئێ، پاشان وتی: خوا زاناته‌ره.

۱۹۳۸- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ احْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَاحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ^(۲).

۱۹۳۸- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌ئی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ که‌له‌شاخی گرت و له‌ ئیحرامدا بوو، هه‌روه‌ها که‌له‌شاخی گرت و به‌رۆزووش بوو.

۱۹۳۹- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ^(۳).

۱۹۳۹- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌ئی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ که‌له‌شاخی گرت و به‌رۆزووش بوو.

۱۹۴۰- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتًا الْبُنَانِيَّ قَالَ: سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه: أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ. وَزَادَ شَبَابَهُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ: عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۹۴۰- شو‌عه‌ ده‌ئی: گویم لێبوو سابتی بونانی وتی: پرسیار له‌ ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه کرا: ئایا ئێوه که‌له‌شاخ گرتنتان بۆ پۆزووه‌وان به‌ناپه‌سه‌ند ده‌زانی؟ وتی: نه‌خێر، ته‌نها له‌به‌ر لاوازی لاشه‌ لامان ناپه‌سه‌ند بوو. شه‌بابه‌ له‌

^۱ أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَخْجُومُ.

^۲ بپروانه: ۱۸۳۵.

^۳ بپروانه: ۱۸۳۵.

سه نه ده كهيدا نه مهی زیاد کردوووه: شوعبه بۆی گیراینهوه: له سه رده مهی پیغه مبهردا ﷺ.

٣٣- بَابُ الصَّوْمِ فِي السَّقَرِ وَالْإِفْطَارِ

١٩٤١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، سَمِعَ ابْنَ أَبِي أَوْفَى ﷺ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَقَرٍ، فَقَالَ لِرَجُلٍ: «انْزِلْ فَاجِدْ لِي..» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الشَّمْسُ. قَالَ: «انْزِلْ فَاجِدْ لِي..» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الشَّمْسُ. قَالَ: «انْزِلْ فَاجِدْ لِي..» فَتَنَزَّلَ فَاجِدَ لَهُ، فَشَرِبَ، ثُمَّ رَمَى يَدَيْهِ هَا هُنَا، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ أَقْبَلَ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ..» تَابَعَهُ جَرِيرٌ وَأَبُو بَكْرٍ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَقَرٍ^(١).

٣٣- باسی (حوکمی) رۆژووگرتن و (حوکمی) شکاندنی له سه فهدا

١٩٤١- عهبدو لای کوری نه بو نه وفا ده لێ: له سه فهدا کدا له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ بووین (له رهمه زاندا)، به پیاویکی^(٢) فهدموو: ((دابزه خواردنم بۆ ئاماده بکه))^(٣)، (بیلال) وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ نه وه خوړه؟^(٤) فهدمووی: ((دابزه خواردنم بۆ ئاماده بکه))، وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ خوړ ئاوا نه بوو؟ فهدمووی: ((دابزه خواردنم بۆ ئاماده بکه))، ئینجا (بیلال) دابهزی

^١ بروانه: ١٩٥٥، ١٩٥٦، ١٩٥٨، ٥٢٩٧.

^٢ که بیلال حه به شیة ﷺ.

^٣ (فَاجِدْ): خواردنیکه بریتیه له ئاردی گهنم، یان جو له گه ل ئاو، یان شیر تیکه ل ده کړی به ناگر ده کو لێ نێزی.

^٤ سهیری خوړکه هیشتا رووناکی و سورا به کهی ماوه ئاوا نه بووه.

خواردنەكەى بۇ ئامادەكرد، ئەویش لئی خوارد و خواردەوه، پاشان بەدەستی ئامازەى بۇ ئا ئەوئ (خۆرەلات) كرد، پاشان فەرمووی: ((هەرگات بینیتان شەو لیڕەوه (له خۆرەلاتەوه) داها، ئەوه بیگومان پۇژوووهوان پۇژوو دەشکینیت))، جەریر و ئەبو بەکری کورپ عەییاش له ئەبو ئیسحاقى شەیبانییەوه، له ئیبنو ئەبى ئەوفاهو وئى: من له سەفەریکدا له خزمەت پیغەمبەردا ﷺ بووم، ئەم ریگەو سەنەده پالپشتی ریگەكەى سوفیانی کورپ عویەینه دەكات بۇ گێرپانهوهى ئەم فەرموودمیه.

۱۹۴۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ حَمْرَةَ بَنِ عَمْرِو الْأَسْلَمِيِّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَسْرُدُ الصَّوْمَ^(۱).

۱۹۴۲- عائیشە ﷺ دەگێڕیتەوه كه حەمزەى كورپ عەمرى ئەسەلمى ﷺ وئى: ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ من بەبەردەوامى بەپۇژوو دەبم.

۱۹۴۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ - أَنَّ حَمْرَةَ بَنِ عَمْرِو الْأَسْلَمِيِّ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ وَكَانَ كَثِيرَ الصَّيَامِ، فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفِطِرْ^(۲).

۱۹۴۳- عائیشەى ﷺ خیزانى پیغەمبەر ﷺ دەگێڕیتەوه كه حەمزەى كورپ عەمرى ئەسەلمى ﷺ وئى بەپیغەمبەر ﷺ: له سەفەردا بەپۇژوو بم؟ حەمزە زۆر بەپۇژوو دەبوو، پیغەمبەرىش ﷺ فەرمووی: ((ئەگەر ویستت بەپۇژووبە، ئەگەر ویستیتت بەپۇژوو مەبە)).

^۱ بروانه: ۱۹۴۳.

^۲ بروانه: ۱۹۴۲.

۳۴- باب: إِذَا صَامَ أَيَّامًا مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ سَاقَرَ

۱۹۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ أَفْطَرَ. فَأَفْطَرَ النَّاسُ.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَالْكَدِيدُ مَاءٌ بَيْنَ عُسْفَانَ وَقُدَيْدٍ^(۱).

۳۴- باسیک: ئەگەر کەسیک چەند رۆژێک لەرمەزان

بەرپۆژوو بوو پاشان سەفەری کرد^(۲)

۱۹۴۴- عەبدوللای کورپی عەباس رضي الله عنه گێڕایەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ لە رەمەزاندای (لە مەدینە) دەرچوو بوو مەککە بەرپۆژوو بوو، تا گەیشتە کەدیدی رۆژوووەکە شکاند، ئینجا خەڵکەکەش شکاندیان.

ئەبو عەبدوللای (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: کەدیدی ئاوێکە لە نیوان عوسفان و قودەیدا.

۳۵- باب

۱۹۴۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، أَنَّ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ حَارٍّ، حَتَّى يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَابْنِ رَوَاحَةَ.

^۱ بڕوانە: ۱۹۴۸، ۲۱۵۳، ۴۲۷۵، ۴۲۷۶، ۴۲۷۷، ۴۲۷۸، ۴۲۷۹.

^۲ ئایا دروستە بەرپۆژوو نەبن.

۳۵- باسیک

۱۹۴۵- ئەبو دمردا رضی اللہ عنہ دەلی: له سه‌فه‌ریکدا (له‌ ره‌مه‌زاندا) له‌ پۆژیکی گهرمدا له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ وسلم (له‌ مه‌دینه) دهرچووین، له‌به‌ر تینی گهرما خه‌لك دهستی له‌سه‌ر سه‌ری داده‌نا، جگه‌ له‌ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم و ئیبنو ره‌واحه‌ که‌سمان به‌پۆژوو نه‌بووین.

۳۶- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم لِمَنْ ظَلَّلَ عَلَيْهِ وَاشْتَدَّ الْحَرُّ: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ»

۱۹۴۶- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زَحَامًا، وَرَجُلًا قَدْ ظَلَّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» فَقَالُوا: صَائِمٌ. فَقَالَ: لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ..

۳۶- باسی ئەم فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم دهرباره‌ی ئەو که‌سه‌ی سیبه‌ری بۆ کرابوو که‌ گهرما زۆر به‌تین بوو: ((پۆژووگرتن له‌ سه‌فه‌ردا له‌ کاره‌ چاکه‌کان نییه‌))

۱۹۴۶- جابیری کوری عه‌بدولا رضی اللہ عنہ دەلی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ سه‌فه‌ریکدا بوو هه‌ره‌مالغیه‌کی بینی، سه‌یری کرد پیاویک سیبه‌ری بۆ کراوه‌ فهرمووی: ((ئه‌وه‌ چیه‌؟)) وتیان: به‌پۆژوووه‌، فهرمووی: ((پۆژووگرتن له‌ سه‌فه‌ردا له‌ کاره‌ چاکه‌کان نییه‌)).

۳۷- باب: لَمْ يَعِْبْ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي الصَّوْمِ وَالْإِفْطَارِ

۱۹۴۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يَعِْبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ.

۳۷- باسیک: هاوه لانی پیغه مبر ﷺ ره خنه یان له یه کتری نهده گرت له بهر و ژوو بوون و بهر و ژوو نه بوون

۱۹۴۷- نه نه سی کوری مالیک ؓ ده لی: نایمه له خزمهت پیغه مبردا ﷺ سه فهران دمگرد، جا نه رڼو ووهوان ره خنه ی له رڼو وونه گرت، نه رڼو وونه گرت ره خنه ی له رڼو وونه گرت دمگرت.

۳۸- بابُ مَنْ أَفْطَرَ فِي السَّقَرِ لِبَرَاءَةِ النَّاسِ

۱۹۴۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ، فَرَفَعَهُ إِلَى يَدَيْهِ لِيُرِيَهُ النَّاسَ، فَأَفْطَرَ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ: قَدْ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَفْطَرَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ^(۱).

۳۸- باسی که سیک^(۱) له سه فهران رڼو و بشکینن بو نه وهی خه لک بیبین^(۳)

۱۹۴۸- عه بدولای کوری عه باس ؓ ده لی: پیغه مبری خوا ﷺ له مه دینه دم رچوو بو مه که که (له رهمه زاندا) بهر و ژوو بوو تا که میشته عوسفان^(۱)، پاشان

^۱ پروانه: ۱۹۴۴.

^۲ مه به ست لئی پیغه مبره ﷺ.

^۳ چاوی لیکه و شوی بکهون.

داوای ناوی کرد، جا ئاوه‌که‌ی به‌رز کردوه‌ه بۆ ئاستی به‌رزى دمه‌سته‌کانى تا نیشانى خه‌لکه‌که‌ی بدات، پۆژوو‌مه‌که‌ی شکاند (ئێتر به‌پۆژوو نه‌بوو) تاگه‌یه‌شته مه‌که‌که، ئه‌مه‌ش^(۱) له پهمه‌زاندا بوو، عه‌بدولای کورپى عه‌باس دمیوت: بێگومان بێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ له سه‌فه‌ردا پۆژووشى گرتووه و به‌پۆژووش نه‌بووه، که‌وابوو ئه‌وه‌ی ویستی به‌پۆژوو بیت، ئه‌وه‌ش ویستی با به‌پۆژوو نه‌بیت.

۳۹- باب: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ البقرة.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَسَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ: نَسَخَتْهَا: ﴿شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ البقرة. وَقَالَ ابْنُ مُمَيَّرٍ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، حَدَّثَنَا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ: نَزَلَ رَمَضَانُ فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَكَانَ مَنْ أَطْعَمَ كُلَّ يَوْمٍ مِسْكِينًا تَرَكَ الصَّوْمَ مِمَّنْ يُطِيقُهُ، وَرُخِّصَ لَهُمْ فِي ذَلِكَ فَنَسَخَتْهَا ﴿وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ البقرة. فَأَمَرُوا بِالصَّوْمِ.

^۱ عوسفان: دێیه‌که دوو قوناغ له مه‌که‌که‌وه دووره.

^۲ سه‌فه‌رکردن و پۆژوو شکانه‌که له پهمه‌زاندا بوو.

۳۹- باسیک: ئەم ئایەتە پیرۆزە: (هەروەها پێویستە لەسەر ئەوانەى کە زۆر بەناپەڕەتەى دەتوانن بەرپۆژوو بن (بەرپۆژوو نەبن) و بریتی (بەدەن)

عەبدولای کورێ عومەر و سەلەمەى کورێ ئەکوع ﷺ دەئێن: ئەم ئایەتە: (مانگی ڕەمەزان مانگیكە قورئانی تیدا نێردراوەتە خوارەو بەرپێما بۆ خەلك، بەلگەى ڕۆشن بۆ ڕێنموونی و جیاکردنەو (ی دروست و نادروست)، ئینجا هەركەسیك لەئێوە مانگی ڕەمەزانى بىنى با بەرپۆژوو بێت، وە هەركەسیك نەخۆش بوو یان لە سەفەردا بوو، با بەئەندازەى ئەو پۆژانە قەزا بکاتەو لە چەند پۆژیکى تردا، خوا ئاسان کاری دەوێت بۆ ئێوە و گرانى ناوێ بۆتان (قەزای ڕەمەزانتان لەسەر دانرا) تا مانگەكە (بگرن) بە تەواوى، بەگەورە ناوى خوا ببەن لەسەر ئەو ڕێنموونییەى کە کردوونى، هەروەها تا سوپاسى خوا بکەن)، ئایەتەكەى پێشوى سڕیوەتەو^(۱)، ئیبنو نومەیر دەئێ: ئەعمەش بۆى گێراپینەو دەئێ: عەمرى کورێ مۆرە بۆى گێراپینەو دەئێ: ئیبنو ئەبى لەیلا بۆى گێراپینەو دەئێ: هاوولانى موحەممەد ﷺ بۆیان گێراپینەو پۆژووی مانگی ڕەمەزان دابەزى، لەسەر هاوولان قورس و گران بوو، ئینجا ئەوێ زۆر بەناپەڕەتەى بۆى دەگیرا، لەبى هەر پۆژیک خواردنى هەزاریکى دەدا و پۆژووی نەدەگرت. مۆلەتى ئەویمان پى درابوو، ئینجا ئەم ئایەتە دابەزى: ﴿وَ أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَالَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ ۖ﴾ واتە: ئەگەر بەرپۆژوو بن چاکترە بۆتان، ئەوێ پێشوى هەلوەشان دەو سڕیوەتەو، ئیتر فەرمانیان پێکرا بەرپۆژووبن.

^۱ کە بریتىە لە: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ ۖ﴾ واتە: ئەو حوکمە نەماوە هەركەس بەو بىستى خۆى

بەرپۆژوو بێت یان فیدیه بدات.

۱۹۴۹- حَدَّثَنَا عِيَّاشٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَرَأَ: ﴿فِدْيَةُ طَعَامُ مَسَاكِينَ﴾. قَالَ: هِيَ مَنْسُوخَةٌ^(۱).

۱۹۴۹- نافع له عه‌بدو‌لای کورێ عومهرده رضي الله عنه گێرپایه‌وه که نه‌م نایه‌ته‌ی خوینده‌وه: ﴿فِدْيَةُ طَعَامُ مَسَاكِينَ﴾ وتی: نه‌م نایه‌ته‌ی (حوکه‌مه‌که‌ی) هه‌لومه‌شاوته‌وه.

۴۰- باب: مَتَى يُقْضَى قِضَاءُ رَمَضَانَ؟

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا بَأْسَ أَنْ يَفْرُقَ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَشْيَاءِ أُخْرٍ^(۱۸۵)﴾ الْبَقَرَةُ. وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ فِي صَوْمِ الْعَشْرِ: لَا يَصْلُحُ حَتَّى يَبْدَأَ بِرَمَضَانَ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: إِذَا قَرِطَ حَتَّى جَاءَ رَمَضَانُ أُخْرٍ يَصُومُهُمَا. وَلَمْ يَرِ عَلَيْهِ طَعَامًا. وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مُرْسَلًا، وَابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ يُطْعِمُ. وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهُ الْإِطْعَامَ إِنَّمَا قَالَ: ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَشْيَاءِ أُخْرٍ^(۱۸۵)﴾ الْبَقَرَةُ.

۴۰- باسیک: له چ کاتی‌کدا رۆژووی نه‌گیراوی په‌مه‌زان ده‌گێردریته‌وه؟

عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: زیانی نییه‌ گێرانه‌وه‌ی رۆژوو به‌سه‌ریه‌که‌وه نه‌بیت، به‌به‌لگه‌ی نه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزوبلند: ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَشْيَاءِ أُخْرٍ^(۱۸۵)﴾، سه‌عه‌یدی کورێ موسه‌یه‌ب دهرباره‌ی رۆژووگرتنی ده‌ رۆژی مانگی

^۱ بروانه: ۴۵۰۶.

^۲ واته: با به نه‌ندازه‌ی نه‌و رۆژانه‌ی (به‌رۆژوو نه‌بووه) قه‌زا بکاته‌وه له چه‌ند رۆژیکی تردا، نه‌یفه‌رموه به‌سه‌ریه‌که‌وه بیت.

زولحیجه ده‌لێ: دروست نییه تا به‌گرتنه‌وه‌ی رهمه‌زان ده‌ست پێ نه‌کات^(۱)، هه‌روه‌ها ئیبراهیم ده‌لێ: ئه‌گه‌ر که‌مه‌ته‌رخه‌می کرد له‌گێڕانه‌وه‌ی رهمه‌زاندا تا رهمه‌زانیکی تر هات، ئه‌وه‌ ده‌بی‌ت هه‌ردووکیان بگرت، ئیبراهیم رای وانییه فی‌دییه‌ی خواردن دانی له‌سه‌ر بی‌ت^(۲)، به‌مۆرسه‌لی گێڕدراوته‌وه‌ له‌ ئه‌بی هورمه‌یره‌وه، له‌ عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسیش گێڕدراوته‌وه‌ که‌ ده‌بی‌ت خواردن بدات. (ئیمامی بوخاری ده‌لێ): خ‌وای گه‌وره‌ با‌سی خ‌واردن پ‌یدانی نه‌کرد‌وه‌، به‌ل‌کو هه‌رموویه‌تی: ﴿فَعِدَّةٌ مِّنْ أَكْبَارٍ أُخِرَتْ﴾^(۳)، ته‌نها با‌سی گرتنه‌وه‌ی رۆژووی کرد‌وه‌.

۱۹۵۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: كَانَ يَكُونُ عَلَى الصَّوْمِ مِنْ رَمَضَانَ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَ إِلَّا فِي شَعْبَانَ. قَالَ يَحْيَى: الشُّغْلُ مِنَ النَّبِيِّ، أَوْ بِالنَّبِيِّ ﷺ.

۱۹۵۰- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: جاری وا هه‌بووه‌ که‌ قه‌رزدارێ رۆژووی رهمه‌زان بووم، نه‌مه‌توانی بی‌گێڕمه‌وه‌ له‌ شه‌عباندا نه‌بێ، یه‌حیا ده‌لێ: به‌ه‌وی سه‌رقاڵیه‌وه‌ به‌(کارمکانی) پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره‌وه ﷺ یان سه‌رقاڵبوون به‌ پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره‌وه ﷺ.

٤١- بَابُ الْخَائِضِ تَتَرُكُ الصَّوْمَ وَالصَّلَاةَ

وَقَالَ أَبُو الزِّنَادِ: إِنَّ السُّنَنَ وَوُجُوهَ الْحَقِّ لَتَأْتِي كَثِيرًا عَلَى خِلَافِ الرَّأْيِ، فَمَا يَجِدُ الْمُسْلِمُونَ بُدًّا مِنْ اتِّبَاعِهَا، مِنْ ذَلِكَ أَنَّ الْحَائِضَ تَقْضِي الصَّيَّامَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ.

^۱ واته: له‌ پ‌ی‌شدا رۆژووی رهمه‌زان بگرتنه‌وه، ئینجا رۆژووی سوننه‌ت بگرت.

^۲ با رهمه‌زانی‌ش هات‌بی‌ت به‌سه‌ردا.

۱۹۵۱- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدٌ، عَنْ عِيَّاضٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَيْسَ إِذَا حَاصَتْ لَمْ تُصَلَّ وَلَمْ تَصُمْ؟ فَذَلِكَ نَقْصَانُ دِينِهَا»^(۱).

۴- باسی‌ه‌یزدار پۆژوو ناگریت و نویتز ناکات

ئەبو زیناد دەلی: بێگومان زۆرجار سوننه‌ته‌کان و شیوازه‌کانی هه‌ق به‌پێچه‌وانه‌ی عه‌قل و بۆچوونی مروّفه‌کانن، جا مسوڵمانانیش چاریان نییه‌ جگه‌ له‌ شوینکه‌وتنیان، یه‌کیک له‌وانه‌ ئافرمته‌ی هه‌یزدار پۆژوو ده‌گیرته‌وه‌، به‌لام نویتز ناگیرته‌وه‌^(۲).

۱۹۵۱- ئەبو سه‌عید (ی خودری) رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئەوه‌ نییه‌ ئافرمته‌ که‌ که‌وته‌ هه‌یزه‌وه‌ نویتز ناکات و پۆژووش ناگریت؟ ئا ئەوه‌ ناته‌واوی نایینی ئافرمته‌)).

۴- بابُ مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ

وَقَالَ الْحَسَنُ: إِنْ صَامَ عَنْهُ ثَلَاثُونَ رَجُلًا يَوْمًا وَاحِدًا جَازَ.

۱۹۵۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ أَغَيْنَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ». تَابَعَهُ ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو. وَرَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي بُرَيْدٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي جَعْفَرٍ.

^۱ ب‌روانه: ۳۰۴.

^۲ به‌ عه‌قل ده‌بن هه‌ردووکیان بگێردرته‌وه‌.

۴۲- باسی کهسیک بمریت و پۆژوو قهرزار بیت

حه‌سه‌ن ده‌لی: ئەگەر سی‌پیاو یەك پۆژ پۆژوو بگرن بۆ مردوو یەك دروستە. ۱۹۵۲- عانی‌شە رحمہ دەگیریتەوہ که پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((هەرکەس مردو قەرزدارى پۆژوو بوو، با خزمە نزیکەکەى بۆى بگیریتەوہ))، ئیبنو وەه‌ب لە عەمەرەوہ ئەم فەرموودەى گیراوتەوہو پالپشتى گیرانەوہکەى باوکى موحمەمەدى کورى موسا دەکات، هەروەها یەحیای کورى ئەیوب لە ئیبنو ئەبى جەعفەرەوہ فەرموودەکەى پيشوو دەگیریتەوہ.

۱۹۵۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ، أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: -فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى.. قَالَ سُلَيْمَانُ: فَقَالَ الْحَكَمُ وَسَلَمَةُ، وَنَحْنُ جَمِيعًا جُلُوسٌ حِينَ حَدَّثَ مُسْلِمٌ بِهَذَا الْحَدِيثِ، قَالَا: سَمِعْنَا مُجَاهِدًا يَذْكُرُ هَذَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي خَالِدٍ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْحَكَمِ وَمُسْلِمِ الْبَطِينِ وَسَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَعَطَاءٍ وَمُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَتِ امْرَأَةُ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُخْتِي مَاتَتْ. وَقَالَ يَحْيَى وَأَبُو مُعَاوِيَةَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَتِ امْرَأَةُ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ. وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَتِ امْرَأَةُ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ نَذْرٍ. وَقَالَ أَبُو حَرِيرٍ: حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَتِ امْرَأَةُ النَّبِيِّ ﷺ: مَاتَتْ أُمِّي وَعَلَيْهَا صَوْمُ خَمْسَةِ عَشَرَ يَوْمًا.

۱۹۵۳- عەبدولای کورى عەباس رضي الله عنه دەلی: پیاویک هاته خزمەتى پیڤەمبەر ﷺ وتی: ئەى پیڤەمبەرى خوا ﷺ دایکم مردو پۆژووی مانگیك قهرزار بوو بۆى

بگرمه‌وه؟ فهرمووی: ((به‌ئێ))، ئینجا فهرمووی: ((چونکه قهرزی خوا شایسته‌تره به دانه‌وه))، سولهیمان ده‌ئێ: حه‌که‌م و سه‌له‌مه ده‌ئێن: ئیمه هه‌موومان دانیشتبووین کاتێ موسلیم ئهم فهرمووده‌ی گێڕایه‌وه، هه‌ردووکیان وتیان: له موحاهیدمان بیست ئهم فهرمووده‌ی له عه‌بدوڵای کورپی عه‌باسه‌وه ده‌گێڕایه‌وه، هه‌روه‌ها له‌ئهبی خالیده‌وه ده‌گێڕدێته‌وه ده‌ئێ: ئه‌عمه‌ش بۆی گێڕایه‌وه له‌هه‌ریه‌ک له حه‌که‌م و موسلیمی به‌تین و سه‌له‌می کورپی کوهه‌یل، له سه‌عیدی کورپی جوبه‌یر و عه‌تا و موحاهیده‌وه، له عه‌بدوڵای کورپی عه‌باسه‌وه ده‌ئێ: ئافره‌تیک به پێغه‌مبه‌ری ﷺ وت: خوشکه‌که‌م مردووه، یه‌حیاو ئه‌بو موعاویه ده‌ئێن: ئه‌عمه‌ش بۆی گێڕایه‌وه له موسلیمه‌وه، له سه‌عیده‌وه، له عه‌بدوڵای کورپی عه‌باسه‌وه وتی: ئافره‌تیک به پێغه‌مبه‌ری ﷺ وت: دایکم مردووه.

وه عوبه‌یدوڵا ده‌ئێ: له یه‌زدی کورپی ئه‌بی ئونه‌یسه‌وه، له حه‌که‌مه‌وه، له سه‌عیدی کورپی جوبه‌یره‌وه، له عه‌بدوڵای کورپی عه‌باسه‌وه وتی: ئافره‌تیک به پێغه‌مبه‌ری ﷺ وت: دایکم مردووه و پۆژووی نه‌زر قه‌رزدار بووه، ئه‌بو حه‌ریز ده‌ئێ: عیکریمه بۆی گێڕایه‌وه له عه‌بدوڵای کورپی عه‌باسه‌وه وتی: ئافره‌تیک وتی به پێغه‌مبه‌ر ﷺ: دایکم مردووه و پۆژووی پانزه پۆژ قه‌رزداره.

۴۳- باب: مَتَى يَحِلُّ فِطْرُ الصَّائِمِ؟

وَأَفْطَرَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ حِينَ غَابَ قُرْصُ الشَّمْسِ.

۱۹۵۴- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ..

۴۳- باسیک: که‌ی کاتی رۆژوو شکاندن‌ی رۆژووه‌وان د‌ی؟

ئەبو سەعیدی خودری رضی اللہ عنہ کە خۆر دیار نەما رۆژووه‌که‌ی شکاند.

۱۹۵۴- عاصیمی کوری عومەری کوری خەتاب لە عومەری باوکیه‌وه رضی اللہ عنہ گیرایه‌وه وتی: پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((کاتی شەو نا لەوێه (لە رۆژه‌لاته‌وه) داها، رۆژ نا لەوێه (لە رۆژناواوه) رۆیشت و خۆر دیار نەما، ئەوه‌ ئیتر رۆژووه‌وان بەربانگ دەکاته‌وه)).

۱۹۵۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضی اللہ عنہ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي سَفَرٍ، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ لِبَعْضِ الْقَوْمِ: يَا فُلَانُ، قُمْ فَاجْدَحْ لَنَا. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أُمْسَيْتَ. قَالَ: «انْزِلْ، فَاجْدَحْ لَنَا». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَوْ أُمْسَيْتَ. قَالَ: «انْزِلْ، فَاجْدَحْ لَنَا». قَالَ: إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا. قَالَ: «انْزِلْ، فَاجْدَحْ لَنَا». فَتَزَلَّ فَجَدَحَ لَهُمْ، فَشَرِبَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم ثُمَّ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَاهُنَا، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ».^(۱)

۱۹۵۵- عەبدولای کوری ئەبی ئەوفا رضی اللہ عنہ دەلی: ئیمە لە سەفەریکدا لە خزمەتی پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بووین، بەرۆژوو بوو، جا کاتی خۆرناوا بوو بەکەسیکی فەرموو: ((فلان کەس هەستە خواردن و خواردنەوه‌مان بۆ ئاماده‌ بکە))، وتی: ئە‌ی پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ئەگەر بگەیشتبایته‌ ئیواره‌! فەرمووی: ((دابەزە خواردن و خواردنەوه‌مان بۆ ئاماده‌ بکە))، وتی: ئە‌ی پیغەمبەری خوا صلی اللە علیہ وسلم با ئیوارەت بەسەردا بی‌ت، فەرمووی: ((دابەزە خواردن و خواردنەوه‌مان بۆ ساز بکە))، وتی: بی‌گومان ه‌یشتا رۆژووه‌کەت ماویه‌تی، فەرمووی: ((دابەزە خواردن و خواردنەوه‌مان بۆ دروست بکە))، ئە‌ویش دابەزی خواردن و خواردنەوه‌ی بۆ

^۱ ب‌روانه: ۱۹۴۱.

ناماده کردن، پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ لئی خواردو خواردوه، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌گهر شه‌وتان بینی ئا له‌ویوه‌ داها، ئیتر بی‌گومان رۆژوووه‌وان رۆژوو ده‌شکینیت)).

۴۴- باب: یَفْطَرُ بِمَا تَيْسَّرَ عَلَيْهِ بِالْمَاءِ وَغَيْرِهِ

۱۹۵۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رضی‌الله‌عنہ قَالَ: سَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی‌الله‌علیہ‌وآلہ‌وسلم وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ: انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أُمْسَيْتَ. قَالَ: انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا. قَالَ: انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا. فَتَزَلَّ فَجَدَحَ، ثُمَّ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ أَقْبَلَ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ. وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ قِبَلَ الْمَشْرِقِ^(۱).

۴۴- باسیک: رۆژوووه‌وان رۆژوو ده‌شکینیت به‌وه‌ی هه‌یه‌و به‌رده‌سته‌ ئاو بی‌ت یان شتیکی تر

۱۹۵۶- عه‌بدو‌لای کوری ئه‌بی ئه‌وها رضی‌الله‌عنہ ده‌لی: له‌ خزمه‌ت پیڤه‌مبه‌ردا صلی‌الله‌علیہ‌وآلہ‌وسلم رۆیش‌تین (بۆ سه‌فه‌ریک) نه‌و به‌رۆژوو بوو، جا کاتی خۆر ئاوا بوو فه‌رمووی: (بیلال) ((داب‌ه‌زه‌ خواردن و خواردنه‌وه‌مان بۆ ناماده‌ بکه‌))، وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیہ‌وآلہ‌وسلم ئه‌گهر ئیوارمه‌ت لی به‌اتایه‌! فه‌رمووی: ((داب‌ه‌زه‌ خواردن و خواردنه‌وه‌مان بۆ دروست بکه‌))، وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیہ‌وآلہ‌وسلم بی‌گومان ه‌یشتا رۆژه‌که‌ت ماویه‌تی، فه‌رمووی: ((داب‌ه‌زه‌ و خواردن خواردنه‌وه‌مان بۆ ناماده‌ بکه‌))، جا دابه‌زی و خواردنه‌که‌ی ناماده‌ کرد، پاشان پیڤه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیہ‌وآلہ‌وسلم فه‌رمووی: ((ئه‌گهر شه‌وتان دیت ئا له‌ویوه‌ داها، ئیتر بی‌گومان رۆژوووه‌وان رۆژوو ده‌شکینیت))، به‌ په‌نجه‌ی ناماژه‌ی بۆ رۆژه‌لات کرد.

٤٥- بابُ تَعَجِيلِ الْإِفْطَارِ

١٩٥٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ..»

٤٥- باسی په‌له‌کردن له پۆژوو شکاندندا (سوننه‌ته)

١٩٥٧- سه‌هلی کوری سه‌عد ﷺ گێراویه‌تیوه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((خه‌لکی له خیر و چاکه‌دا به‌رده‌وامن هه‌تا په‌له‌ بکه‌ن له پۆژوو شکاندندا)).

١٩٥٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى ﷺ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَصَامَ حَتَّى أَمْسَى، قَالَ لِرَجُلٍ: «انْزِلْ، فَاجِدْ لِي..» قَالَ: لَوْ أَنْتَظَرْتُ حَتَّى تُمِيتَنِي. قَالَ: «انْزِلْ، فَاجِدْ لِي، إِذَا رَأَيْتَ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ»^(١).

١٩٥٨- عه‌بدو‌لای کوری نه‌بی نه‌وها ﷺ ده‌لی: له سه‌فه‌ریکدا له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم، به‌پۆژووبوو تا ئیواره، به‌پیاویکی فه‌رموو: ((دابه‌زه^(٢) و خواردن و خواردنه‌وه‌مان بو ئاماده‌ بکه‌))، پیاوه‌که وتی: نه‌گه‌ر چاوهروانت بکهدایه تا ئیواره دادمه‌هات، فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر شه‌وت بی‌نی ئا له‌ویوه‌ داهات، نه‌وه‌ نیتر بی‌گومان پۆژووه‌وان پۆژوو ده‌شکینیت)).

^١ ب‌روانه: ١٩٤١.

^٢ له ول‌اخه‌که‌ت دابه‌زه‌ خواره‌وه.

۴۶- بابُ: إِذَا أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ

۱۹۵۹- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه، قَالَتْ: أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ غَيْمٍ، ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ. قِيلَ لِهِشَامٍ: فَأَمِرُوا بِالْقَضَاءِ؟ قَالَ: بَدُ مِنْ قَضَاءٍ. وَقَالَ مَعْمَرٌ: سَمِعْتُ هِشَامًا لَا أَدْرِي أَقَضَوْا أَمْ لَا.

۴۶- باسیک: ئەگەر کەسیک لە ڕەمەزانددا پوژووی شکاند،

پاشان خۆر دەرکەوت^(۱)

۱۹۵۹- ئەسمای کچی ئەبو بەکر رضي الله عنه دەلی: لە سەر دەمی پێغه مبهردا صلى الله عليه وسلم لە پوژیکى هه‌ور و هه‌لادا پوژوومان شکاند، پاشان خۆر دەرکەوتەوه. به هیشام وترا: ^(۲) فەرمانیان پێکرا به گێرانه‌وه‌ی پوژوومکە؟ هیشام وتی: ئەه‌ی چاره‌ی تر هه‌یه‌ له گێرانه‌وه‌ (به‌ولاه‌وه‌)؟ موعه‌مه‌ر ده‌لی: له هیشامم بیست ده‌یوت: نازانم گێراییانه‌وه‌ یان نا؟

۴۷- بابُ صَوْمِ الصَّبِيَّانِ

وَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه لِنَشْوَانَ فِي رَمَضَانَ: وَيْلَكَ، وَصَبِيَّانَا صِيَامًا. فَضَرَبَهُ.

۱۹۶۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ دُكْوَانَ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مَعُوذٍ، قَالَتْ: أَرْسَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم غَدَاةَ عَاشُورَاءَ إِلَى قُرَى الْأَنْصَارِ: مَنْ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلَيْتَمَ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ، وَمَنْ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيَصُمْ. قَالَتْ: فَكُنَّا نَصُومُهُ بَعْدُ، وَنُصَوِّمُ صَبِيَّانَنَا، وَنَجْعَلُ لَهُمُ اللَّعْبَةَ مِنَ الْعِهْنِ، فَإِذَا بَكَى أَحَدُهُمْ عَلَى الطَّعَامِ أَعْطَيْنَاهُ ذَاكَ، حَتَّى يَكُونَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ. قَالَ: الْعِهْنُ: الصُّوفُ.

^۱ وانه: پوژووی شکاند وایزانی خۆر ئاوا بووه، دواتر خۆر دەرکەوت و ئاوا نه‌بوو بوو.

^۲ ئەبو ئوسامه پێی وت، هیشام و ئەبو ئوسامه هه‌ردووکیان گێره‌وه‌ی ئەم فەرمووده‌یه‌ن.

۴۷- باسی پۆژووگرتنی منداڵان

عومەر رضی اللہ عنہ له رهمه‌زанда به پیاویکی سهرخۆشی وت:
هاوار بۆ تۆ (چۆن عاره‌ق ده‌خۆیته‌وه)، له کاتی‌کدا
منداڵه‌کانمان به‌پۆژوون، جا سزا‌که‌ی لێدا^(۱).

۱۹۶۰- روبه‌یعی کچی موعه‌ويز ده‌لی: پینغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم سهر له‌به‌یانی پۆزی عاشورا
که‌سیکی نارد بۆ گونده‌کانی نه‌نصار^(۲)، (ئه‌م په‌یامه‌ی را‌گه‌یاندا): ((هه‌رکه‌س
به‌پۆژوو نه‌بووه‌ با تا ئیواره‌ به‌پۆژوو بیت، هه‌رکه‌سیش به‌پۆژوو بووه‌ با
پۆژوو ده‌که‌ی ته‌واو بکات))، روبه‌یعی ده‌لی: ئیتر له‌و کاته‌ به‌ دواوه‌ ئیمه‌ پۆژووی
عاشورامان ده‌گرت و به‌ منداڵه‌کانیشمان ده‌گرت، له‌خوری شتی یاریمان بۆ
دروست ده‌کردن، جا هه‌رگامیان بگه‌یابا بۆ خواردن نه‌وه‌مان پێده‌دا، هه‌تا
ده‌گه‌یشه‌ کاتی به‌ربانگ))، (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: (العَهْن) واته‌: خوری.

۴۸- بابُ الوِصَالِ، وَمَنْ قَالَ: لَيْسَ فِيَّ اللَّيْلُ صِيَامٌ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ثُمَّ أَتَمُوا الصِّيَامَ إِلَى الْبَيْتِ﴾ (۱۷۷) البقرة، وَنَهَى النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَنْهُ رَحْمَةً لَهُمْ
وَإِبْقَاءَ عَلَيْهِمْ، وَمَا يُكْرَهُ مِنَ التَّعَمُّقِ.

۱۹۶۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ
عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: لَا تُوَاصِلُوا. قَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ. قَالَ: لَسْتُ كَأَحَدٍ مِنْكُمْ، إِنِّي أُطْعَمُ
وَأُسْقَى. أَوْ إِنِّي أَبِيتُ أُطْعَمُ وَأُسْقَى^(۳).

^۱ هه‌شتا داری لێداو دووری خسته‌وه‌ بۆ شام. إرشاد الساري: ۵۲۴/۴.

^۲ له‌ ده‌وروبه‌ری مه‌دینه‌.

^۳ بپروانه‌: ۷۲۴۱.

٤٨- باسی شهو دانه دەم پۆژ بو پۆژووگرتن،

وه باسی ئه‌وه‌ی ده‌لت له‌شه‌ودا پۆژووگرتن نییه

به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فهرماشته‌ی خوای به‌رزو ب‌ل‌ند: (پاشان پۆژوووه‌که‌تان ته‌واو ب‌که‌ن تا شه‌و)، پ‌ی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ پ‌ی‌گری ل‌یک‌ردوو، وه‌ک به‌زه‌می هاتنه‌وه‌و، پ‌اری‌زگاری له‌ وزه‌ی ل‌اشه‌یان وه‌ باسی به‌ نابه‌سه‌ند دانانی زیاده‌مه‌روی له‌ به‌نده‌یه‌تیدا.

١٩٦١- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌گ‌یر‌یه‌وه‌ له‌ پ‌ی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فهرمووی: ((شه‌و مه‌ده‌نه ده‌م پۆژ له‌ پۆژووگرتندا))^(١)، وتیان: تۆ خۆت شه‌و و پۆژ ده‌مه‌یه‌ ده‌م یه‌ک! فهرمووی: ((من وه‌ک که‌ستان نیم، ب‌ی‌گومان من خواردن و خواردنه‌وه‌م پ‌ی‌ ده‌درئ))، یان ((ب‌ی‌گومان من که‌ شه‌وم به‌سه‌ردا د‌ئ خواردن و خواردنه‌وه‌م پ‌ی‌ ده‌به‌خ‌ش‌رئ)).

١٩٦٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَصَالِ. قَالُوا: إِنَّكَ تَوَاصِلُ. قَالَ: إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ، إِنِّي أُطْعَمُ وَأُسْقَى.^(٢)

١٩٦٢- عه‌بدو‌ل‌ای ک‌ور‌ی ع‌وم‌ه‌ر ﷺ ده‌لت: پ‌ی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ پ‌ی‌گری ک‌رد‌وو‌ه له شه‌و دانه ده‌م پۆژ له‌پۆژووگرتندا))، وتیان (به‌ پ‌ی‌غه‌مبه‌ر ﷺ): تۆ خۆت شه‌و و پۆژ ده‌مه‌یه‌ ده‌م یه‌ک! فهرمووی: ((ب‌ی‌گومان من وه‌ک ئ‌ی‌وه نیم، ب‌ی‌گومان من خواردن و خواردنه‌وه‌م پ‌ی‌ ده‌درئ)).

^١ واته: زیاد له‌ پۆژیک به‌پۆژوو‌بوون، له‌ شه‌وه‌کانیشدا پۆژوو نه‌شک‌ین، به‌مه‌ ده‌وترئ: (و‌ص‌ال).

^٢ ب‌روانه: ١٩٢٢.

۱۹۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا تُوَاصِلُوا، فَإِيَّكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ فَلْيُوَاصِلْ حَتَّى السَّحَرِ.. قَالُوا: فَإِنَّكَ تُوَاصِلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي أَبِيتُ لِي مُطْعِمٌ يُطْعِمُنِي وَسَاقٍ يَسْقِينِي.^(۱)

۱۹۶۳- ئەبو سەعید (ی خودری) رضي الله عنه دەگێڕێتەووە کە خۆی لە پیڤەمبەری صلى الله عليه وسلم بیست دەیفەرموو: ((شەو مەدەنە دەم رۆژ لەرۆژووگرتندا، بەلام هەرکەسیکتان ویستی شەو بداتە دەم رۆژ، با تا کاتی پارشیو بیت))، وتیان: ئەو پیڤەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم تۆ شەو دەمدیتە دەم رۆژ؟ فەرمووی: ((بێگومان من وەک ئێوە نیم، بەراستی من کە شەو بەسەردا دیت کەسێک هەیە خواردنم پێ دەبەخشی، کەسیکیش هەیە خواردنەو دەدات))^(۲).

۱۹۶۴- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدٌ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْوَصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ، فَقَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ. قَالَ: إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي.. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَمْ يَذْكُرْ عُثْمَانُ: رَحْمَةً لَهُمْ.

۱۹۶۴- عایشە رضي الله عنها دەڵێ: پیڤەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم شەودانە دەم رۆژی لە رۆژووگرتندا قەدەمە کرد لەبەر بەزەمی هاتنەووە بە مسولماناندا، جا هاوێلان وتیان بە پیڤەمبەر صلى الله عليه وسلم: تۆ شەو دەمدیتە دەم رۆژ لەرۆژووگرتندا! فەرمووی:

^۱ بروانە: ۱۹۶۷.

^۲ مەبەستی ئەوەیە خوا توانای پێ دەدات و هەست بە تینووێتی و برستی ناکات، وەک ئەوە وایە خواردن و خواردنەوێ پێ درێت.

((به‌راستی من وهك ئێوه نیم، بێگومان من په‌رومردگارم خواردن و خواردنه‌وه‌م پێ ده‌به‌خشیت))، ئه‌بو عه‌بدوڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: عوسمان^(۱) ئه‌م به‌شه‌ی فهرمووده‌که‌ی له‌ گیرانه‌وه‌که‌یدا نه‌هیناوه: (رَحْمَةً لَهُمْ).

۴۹- بَابُ التَّنْكِيلِ لِمَنْ أَكْثَرَ الْوَصَالِ

رَوَاهُ أَنَسٌ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۱۹۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَصَالِ فِي الصَّوْمِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ: إِنَّكَ تَوَاصَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «وَأَيُّكُمْ مِثْلِي؟ إِنْ أَيْبَسْتُ يُطْعِمَنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي.. فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا عَنِ الْوَصَالِ وَاصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا، ثُمَّ رَأَوْا الْهَلَالَ، فَقَالَ: لَوْ تَأَخَّرَ لَرَدْتُكُمْ.. كَالْتَّنْكِيلِ لَهُمْ حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا^(۳)».

۴۹- باسی سزادانی ئه‌و که سه‌ی (وصال) (۴) زۆر ده‌کات

ئهنه‌س ﷺ ئه‌و فهرمووده‌ی له‌م بارمه‌وه‌ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیراومه‌وه. ۱۹۶۵- ئه‌بو هوریره‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێگری کرد له‌شه‌و دانه‌ ده‌م پۆژ له‌ پۆژووگرتندا، جا بیاویک له‌ مسوڵمانان پێی وت: تو خۆت نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شه‌و ده‌خه‌يته‌ سه‌ر پۆژ؟! فهرمووی: ((کامتان وه‌ك من؟

^(۱) عوسمانی کوری ئه‌بی شه‌یه.

^(۲) ب‌روانه: ۱۹۶۱.

^(۳) ب‌روانه: ۱۹۶۶، ۶۸۵۱، ۷۲۴۲، ۷۲۹۹.

^(۴) وصال: دوو پۆژ و زیاتر به‌ شه‌وه‌کانیشه‌وه‌ به‌ پۆژوو ده‌بن، ئه‌مه‌ کارێکه‌ چه‌رامه‌.

بِیْگُومَانٍ مِنْ شُهُومٍ بِهَسْرَدَا دَیْتٍ پەرۆمردگارم خواردن و خواردنەووم دەداتى))، جا که
 ھەر وازیان لى نەھینا لە شەو خستە سەر پۆز لە پۆزووگرتندا، پێغەمبەر ﷺ پۆزى
 وىصالى پێکردن، لە دواى ئەو پۆزى تریشى پێکردن، پاشان مانگیان بىنى (و بوو
 بەجەژن)، ئەوسا فەرمووی: ((ئەگەر (بىنینى مانگ) دواکەوتبايە، بۆم زیاد دەکردن
 (زیاترم پێدەگرتن))، وەك سزا بۆیان کە ھەر وازیان نەدەھینا.

۱۹۶۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ
 عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالْوَصَالَ.. مَرَّتَيْنِ قِيلَ: إِنَّكَ تُوَاصِلُ. قَالَ: إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي
 رَبِّي وَيَسْقِينِ، فَالْكَلْفُ مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ.^(۱)

۱۹۶۶- ئەبو ھورەیرە رەزى ئەلە پێغەمبەرەووە ﷺ دەگێڕێتەووە کە دووجار
 فەرموویەتى: ((خۆتان بەدوووربگرن لەشەو خستە سەر پۆز لە پۆزووگرتندا))،
 وترا: بێگومان تۆ خۆت وادەکەیت! فەرمووی: ((بێگومان من شەووم بەسەردا
 دیت پەرۆمردگارم خواردن و خواردنەووم دەداتى، کەوابوو کارىک بەخەنە
 سەرشانان کە لە تواناتاندا بێت بیکەن)).

۵۰- بَابُ الْوَصَالِ إِلَى السَّحَرِ

۱۹۶۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمَزَةَ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 حَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: لَا تُوَاصِلُوا، فَإِنَّكُمْ أَرَادَ
 أَنْ يُوَاصَلَ فَلْيُوَاصِلْ حَتَّى السَّحَرِ.. قَالُوا: فَإِنَّكَ تُوَاصِلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ،
 إِنِّي أَبِيتُ لِي مُطْعِمٌ يُطْعِمُنِي وَسَاقٍ يَسْقِينِ.^(۲)

^۱ پڕوانە: ۱۹۶۵.

^۲ پڕوانە: ۱۹۶۳.

۵۰- باسی شهو خستنه سەر پۆژ له پۆژووگرتندا تا به‌ره‌به‌یان

۱۹۶۷- نه‌بو سه‌عی‌دی خودری ﷺ ده‌گیرێته‌وه له پێغه‌مبه‌ری ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((شه‌و مه‌ده‌نه دم پۆژ له پۆژووگرتندا، به‌لام هه‌رکه‌سیکتان ویستی شه‌و بداته دم پۆژ، با تا کاتی پارشیو بیت))، وتیان: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تۆ شه‌و دهمدیته دم پۆژ؟ فه‌رمووی: ((بیگومان من وه‌ک ئیوه‌ نیم، به‌راستی من که شه‌وم به‌سه‌ردا دیت که‌سیک هه‌یه خواردنم پێ ده‌به‌خشی، که‌سیکیش هه‌یه خواردنه‌وم دهداتی)).

۵۱- بَابُ مَنْ أَقْسَمَ عَلَى أَخِيهِ لِيُفْطِرَ فِي التَّطَوُّعِ،

وَلَمْ يَرَ عَلَيْهِ قِضَاءً إِذَا كَانَ أَوْقَعَ لَهُ

۱۹۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ، فَرَارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَرَأَى أُمُّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَدِّلَةً. فَقَالَ لَهَا: مَا شَأْنُكَ؟ قَالَتْ: أَخُوكَ أَبُو الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الدُّنْيَا. فَجَاءَ أَبُو الدَّرْدَاءِ، فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا. فَقَالَ: كُلْ. قَالَ: فَإِنِّي صَائِمٌ. قَالَ: مَا أَنَا بِأَكِيلٍ حَتَّى تَأْكُلَ. قَالَ: فَأَكَلَ. فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُومُ، قَالَ: نَمْ. فَتَنَامَ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ. فَقَالَ: نَمْ. فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ سَلْمَانُ: قُمْ الْآنَ. فَصَلَّيَا، فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ: إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِلْأَهْلِ عَلَيْكَ حَقًّا، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ. فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَدَقَ سَلْمَانُ».^(۱)

۵۱- باسی کەسێک سویند لە بڕایەکی بخوات تا رۆژوو سوننەتەکی بشکێنێت و پێی وایە گیرانەوێشی ناوێت، ئەگەر رۆژوو شکاندنەکی بۆ ئەو کەسە گونجاوتر بێت

۱۹۶۸- ئەبو جوحەیفە لە باوکێوە دەگێڕێتەو دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ بڕایەتی خستە نیوان سەلمان و ئەبو دەر داو ﷺ، جا سەلمان سەردانی ئەبو دەر داوی کرد، ئوممو دەر داوی بینی زۆر شەڕ و پەرپووتە، پێی وت: ئەو جیتە ئاوات لەخۆت کردوو؟ ئەویش وتی: ئەبو دەر داوی بڕات هیچ بێویستی بەدوینیا نییە، ئەبو دەر داو هاتەو خواردنی بۆ سەلمان دروست کرد، (سەلمان) وتی: نان بخۆ، (ئەبو دەر دا) وتی: من بەرۆژووم، (سەلمان) وتی: منیش نان ناخۆم تا تۆش نەبخۆیت. ئەوسا ئەویش خواردی، کە شەو هات ئەبو دەر دا رۆشت شەونۆز بکات، (سەلمان) وتی: بخەو، ئەویش خەوت، پاش ماوەیەک رۆشت شەونۆز بکات، وتی: بخەو، ئینجا لەکوێتایی شەو دا سەلمان وتی: ئیستا هەستە (بۆ شەونۆز)، ئیتر پێکەو شەونۆزیان کرد، ئینجا سەلمان پێی وت: بێگومان پەرودرگارت مافی هەیه لەسەرت، نەفست مافی هەیه لەسەرت، هاوسەرت مافی هەیه لەسەرت، جا هەموو خاوەن مافی مافیک مافی خۆی پێی بدە، ئینجا ئەبو دەر دا رۆشت بۆ خزمەت پێغەمبەر ﷺ ئەمە بۆ گیرایەو، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((سەلمان راستی وتوو)).

۵۲- بَابُ صَوْمِ شَعْبَانَ

۱۹۶۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ حَتَّى يَقُولَ: لَا يُفْطِرُ. وَيُفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ: لَا يَصُومُ.

قَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ إِلَّا رَمَضَانَ، وَمَا رَأَيْتُهُ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ^(۱).

۵۲- باسی (گه‌وره‌یی) پۆژووێ شەعبان^(۲)

۱۹۶۹- عایشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ نه‌ومنده پۆژووێ ده‌گرت هه‌تا ده‌مانوت: به‌پۆژوونه‌بوونی نییه، نه‌ومنده‌ش به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو هه‌تا ده‌مانوت: به‌پۆژوو نابیت، هه‌روه‌ها پێغه‌مبهری خوا ﷺ نه‌دیوه جگه له‌په‌مه‌زان مانگیك به‌ته‌واوی به‌پۆژوو بوو بیت، نه‌مبینه‌وه هه‌یج مانگیك به‌ نه‌نداره‌ی شەعبان به‌پۆژوو بوو بیت.

۱۹۷۰- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا حَدَّثَتْهُ قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ، وَكَانَ يَقُولُ: خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا. وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مَا دُوِّمَ عَلَيْهِ، وَإِنْ قَلْتُ وَكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً دَاوَمَ عَلَيْهَا^(۳).

۱۹۷۰- نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: عایشه رضی اللہ عنہا بو‌ی گه‌پرایه‌موو وتی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌یج مانگیك به‌ نه‌نداره‌ی شەعبان به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو، چونكه به‌راستی شەعبانی هه‌موو ده‌گرت، هه‌روه‌ها ده‌یفه‌رموو: ((مسو‌لمانان کاریك بكه‌ن له‌ توانا‌تاندا هه‌بێ، چونكه د‌ل‌ن‌یابن خوا (له‌ پاداشت دان‌ه‌ومتان) و‌م‌ر‌س‌ نابێ تا ئ‌ی‌وه (له‌ عیباد‌مت) و‌م‌ر‌س نه‌بن))، خۆشه‌ویسته‌ترین نوێژ لای پێغه‌مبهر ﷺ نه‌و نوێژمیه به‌به‌رده‌وامی نه‌نجام بدری با كه‌میش بیت، پێغه‌مبهر ﷺ نه‌گه‌ر نوێژیکی بكرایه له‌سه‌ری به‌رده‌وام ده‌بوو.

^۱ ب‌روانه: ۱۹۷۰.

^۲ له‌ كورده‌واریدا به‌ مانگی شەعبان ده‌ل‌ین كۆله‌مانگ.

^۳ ب‌روانه: ۱۹۶۹، ۱۹۷۰، ۵۸۶۱، ۶۴۶۴، ۶۴۶۵.

۵۳- بَابُ مَا يُذَكَّرُ مِنْ صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ وَإِفْطَارِهِ

۱۹۷۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشْرٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ قَالَ: مَا صَامَ النَّبِيُّ ﷺ شَهْرًا كَامِلًا قَطُّ غَيْرَ رَمَضَانَ، وَيَصُومُ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: لَا وَاللَّهِ لَا يُفْطِرُ. وَيُفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: لَا وَاللَّهِ لَا يَصُومُ.

۵۳- باسی ئەوەی باسکراوە لە رۆژووگرتن و رۆژوو

شکاندن پێغه مبه‌ر ﷺ

۱۹۷۱- عەبدولای کوری عەباس ؓ دەلی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هەرگیز مانگیك هه‌مووی به‌رۆژوو نه‌بووه جگه‌ له‌ ڕه‌مه‌زان، ئەو‌م‌نده به‌رۆژوو دهبوو هه‌تا م‌ر‌ؤ‌ف دهبوت: نا سویند به‌خوا رۆژوو ناشکینیت، ئەو‌م‌ندهش به‌رۆژوو نه‌د‌هبوو هه‌تا م‌ر‌ؤ‌ف دهبوت: نا سویند به‌خوا به‌رۆژوو نابیت.

۱۹۷۲- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا ؓ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ، حَتَّى نَظُنَّ أَنَّ لَا يَصُومُ مِنْهُ، وَيَصُومُ حَتَّى نَظُنَّ أَنَّ لَا يُفْطِرُ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ لَا تَشَاءُ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ، وَلَا نَأْمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ. وَقَالَ سُلَيْمَانُ: عَنْ حُمَيْدٍ أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسًا فِي الصَّوْمِ ^(۱).

۱۹۷۲- ئەه‌سه‌س ؓ دەلی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مانگی‌کدا ئەو‌م‌نده به‌رۆژوو نه‌د‌هبوو، هه‌تا وا گومانمان د‌م‌برد که‌ رۆژووی لێ نه‌گ‌رتووه، ئەو‌م‌ندهش رۆژووی ده‌گ‌رت (له‌ مانگی‌کدا)، هه‌تا وا گومانمان د‌م‌برد ه‌یج رۆژی‌ک نییه‌ له‌و مانگه‌دا به‌رۆژوو نه‌بیت، هه‌رکاتی‌ک بتو‌یستبا له‌ شه‌ودا بی‌بینیت شه‌ونوێز بکات ده‌تبینی، هه‌رکات بتو‌یستبا به‌خه‌وتوو‌یی بی‌بینی له‌شه‌ودا ده‌تبینی. سوله‌یمان له‌

^۱ بر‌وا‌نه: ۱۱۴۱.

حومه‌یده‌وه گێراویه‌تیه‌وه و وتی: که پرسپاری له ئه‌نه‌س کرد دهرباره‌ی پۆزوو
(ی پی‌غه‌مبهر ﷺ) ^(۱).

۱۹۷۳- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ صَيَّامِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: مَا كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَرَاهُ مِنَ الشَّهْرِ صَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ وَلَا مُفْطِرًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا مِنَ اللَّيْلِ قَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتُهُ، وَلَا مَسِسْتُ خَزَةً وَلَا حَرِيرَةً أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا شِمَمْتُ مِسْكَةً وَلَا عَبِيرَةً أَطْيَبَ رَائِحَةً مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ^(۲).

۱۹۷۳- ئه‌بو خالید ئه‌له‌ئهمهر ^(۳) ده‌ئی: حومه‌ید بو‌ی گێراینه‌وه وتی: پرسپارم له‌ئه‌نه‌س ﷺ کرد دهرباره‌ی پۆزووگرتنی پی‌غه‌مبهر ﷺ، ئه‌نه‌سیش وتی: هه‌رکات پێم خۆشبووبیت له‌ مانگی‌کدا ببینم به‌پۆزوو بیت بینومه، پێش خۆشبووبیت به‌پۆزوو نه‌بیت بینومه، هه‌رکات پێم خۆشبووبیت له‌شه‌ودا ببینم شه‌ونویژ بکات، بینومه، پێش خۆشبووبیت له‌ شه‌ودا به‌ خه‌وتووی ببینم، بینومه، ده‌ستم له‌ هیج که‌ژ و ناویشمی نه‌داوه که له‌ نیوده‌ستی پی‌غه‌مبهر ﷺ نه‌رمتر بووبی، بو‌ی هیج میسک و عه‌نبه‌ریکم نه‌کردوه، که بو‌ی له‌ بو‌ی پی‌غه‌مبهری خوا ﷺ خۆشر بوو بی.

۵۴- بَابُ حَقِّ الضَّيْفِ فِي الصَّوْمِ

۱۹۷۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ،

^۱ که بریتیه له فه‌رموده‌ی ژماره: ۱۹۷۳.

^۲ پ‌روانه: ۱۱۴۱، ۳۵۶۱.

^۳ که سوله‌یمانی کو‌ری هه‌ییانه.

فَذَكَرَ الْحَدِيثَ يَعْني: إِنَّ لِرَؤُوكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرَؤُوكَ عَلَيْكَ حَقًّا.. فَقُلْتُ: وَمَا صَوْمُ دَاوُدَ؟ قَالَ: نِصْفُ الدَّهْرِ.^(۱)

۵۴- باسی مافی میوان له رۆژووگرتندا^(۲)

۱۹۷۴- نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عه‌مری کورێ عاص رضی اللہ عنہ بۆی گێڕامه‌وه وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هات بۆ لام، جا (عه‌بدو‌لای) فه‌رمووده‌که‌ی باسکرد مه‌به‌ستی ئه‌م فه‌رمووده‌ بوو: ((بێگومان میوانه‌که‌ت مافی هه‌یه له‌سه‌رت و خێزانه‌که‌ت مافی هه‌یه له‌سه‌رت))، عه‌بدو‌لای ده‌لی: وتم: رۆژووی داوود چۆنه‌؟ فه‌رمووی: ((به‌رۆژوو‌بوونی نیوه‌ی سا‌له‌که‌یه)).

۵۵- بَابُ حَقِّ الْجِسْمِ فِي الصَّوْمِ

۱۹۷۵- حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟ .. فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَلَا تَفْعَلْ، صُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَكَمْ، فَإِنَّ لِحَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرَؤُوكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرَؤُوكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ بِحَسَبِكَ أَنْ تَصُومَ كُلَّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا، فَإِنَّ ذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ. فَشَدَدْتُ، فَشَدَدَ عَلَيَّ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً. قَالَ: فَصُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ صلی اللہ علیہ وسلم وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ.. قُلْتُ: وَمَا كَانَ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ صلی اللہ علیہ وسلم؟ قَالَ: نِصْفُ الدَّهْرِ.. فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقُولُ بَعْدَ مَا كَبِرَ: يَا لَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصَةَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۱۳۱.

^۲ مه‌به‌ستی مافی میوان له رۆژووی سونه‌تی خاوه‌ن مال مافی‌ه‌تی داوای لی بکات رۆژوو‌ه‌که‌ی بشکینیت یا نا؟

^۳ بېروانه: ۱۱۳۱.

00- باسی مافی لاشە لە پۇژووگرتندا

۱۹۷۵- ئەبو سەلەمە کورپی عەبدورەحمان وتی: عەبدوڵای کورپی عەمری کورپی عاص رضی اللہ عنہ بۆی گێڕامەووە وتی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی پێم: ((ئەو عەبدوڵا ئەو ھەواڵە بە من دراوە کە تۆ پۇژ بەرپۇژوو دىبیت و شەو ھەمووی شەونویژ دەکەیت (پراستە)؟ منیش وتم: بەئێ پراستە ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ، فەرمووی: ((دەو وا مەکە، بەرپۇژوو بە و بەرپۇژووش مەبە، شەونویژ بکەو بشخەو، چونکە بێگومان لاشەت مافی ھەبە لەسەرت، چاوت مافی ھەبە لەسەرت، خیزانت مافی ھەبە لەسەرت، ھەرودھا میوانت مافی ھەبە لەسەرت، بەپراستی بەسە بۆ تۆ لەھەموو مانگیکدا سێ پۇژ پۇژوو بگریت، دلتیابە بە ھەر چاکەپەکت دە ئەومندەى خۆی پاداشتت بۆ ھەبە، ئەوەش بێگومان (دەکاتە) پۇژووگرتنى ھەموو سال))^(۱)، (عەبدوڵا وتی): من لەسەر خۆم توند کرد بۆیە لەسەرم توند کرا، وتم: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ من توانام ھەبە؟ فەرمووی: ((دەو پۇژوو بگرە وەك پۇژووگرتنى داوود پێغەمبەر ﷺ، ئیتەر لەو زياتر مەکە))، وتم: پۇژووی پێغەمبەری خوا داوود ﷺ چۆنە؟ فەرمووی: ((نیوەى سالەکە))^(۲)، ئەبو سەلەمە وتی: جا عەبدوڵا دواى ئەوێ پیر بوو دەیوت: خۆزگە بەروخسەتەکەى پێغەمبەر ﷺ رازى ببوو مایە.

^۱ چونکە ھەر مانگیک سێ پۇژ بەرپۇژوو بیت، پاداشتى یەك بە دە دەکاتە مانگیک، لە سالتیکشدا دەکاتە دوانزە مانگەکە، لەبەر ئەوەى لە ھەموو مانگیکدا سێ پۇژ بەرپۇژوو بوو.

^۲ واتە: پۇژیک بەرپۇژوو ببەو پۇژیک بەرپۇژوو مەبە.

۵۱- بابُ صَوْمِ الدَّهْرِ

۱۹۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَقُولُ: وَاللَّهِ لَأَصُومَنَّ النَّهَارَ، وَلَأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عِشْتُ. فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ قُلْتُهُ بِأَيِّ آنتَ وَأُمِّي. قَالَ: فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ.. قُلْتُ: إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: فَصُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ.. قُلْتُ: إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: فَصُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا، فَذَلِكَ صِيَامُ دَاوُدَ ؑ وَهُوَ أَفْضَلُ الصِّيَامِ.. فَقُلْتُ: إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ.^(۱)

۵۱- باسی پۆژووگرتنی سال هه‌مووی

۱۹۷۶- ئەبو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدوڕه‌حمان ده‌گیرێته‌وه که عه‌بدوڵای کوری عه‌مر ﷺ وتی: هه‌واڵ به‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ درا که من ده‌لێم: سوێند به‌ خوا تا له‌ژیاندا بم پۆژ به‌پۆژوو دهم و شه‌و نوێژ ده‌کم، منیش پێم وت: پاسته‌ وتومه‌ باوک و دایکم به‌ قوربان‌ت بێ، فه‌رمووی: ((ده‌ی دل‌نیابه‌ که ناتوانی نه‌و کاره‌ بکه‌یت، که‌واته‌ (هه‌ندی جار) به‌پۆژووبه‌، (هه‌ندی جار) به‌پۆژوو مه‌به‌، شه‌و نوێژ بکه‌ و بشخه‌وه‌، له‌ مانگی‌کدا سێ پۆژ پۆژوو بگره‌، چونکه‌ بێگومان چاکه‌ یه‌ک به‌ده‌یه‌، ئەمه‌ش وه‌ک به‌پۆژووبوونی هه‌موو ساله‌که‌یه‌))، وتم: به‌پاستی من له‌وه‌ زیاتر ده‌توانم، فه‌رمووی: ((ده‌ی پۆژیک به‌پۆژوو به‌و دوو پۆژ به‌پۆژوو مه‌به‌))، وتم: من له‌وه‌ زیاتر ده‌توانم، فه‌رمووی: ((ده‌ی پۆژیک به‌پۆژوو به‌و و پۆژیک به‌پۆژوو مه‌به‌، ئەوه‌ پۆژووگرتنی داوود پی‌غه‌مبه‌ره‌ ﷺ که چاکترین پۆژووگرتنه‌))، وتم: من له‌وه‌ زیاتر ده‌توانم، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌و پۆژووه‌ باشتر نییه‌))^(۱).

^۱ ب‌روانه: ۱۱۳۱.

^۲ مه‌به‌ستی پۆژووگرتنی داووده‌ ﷺ.

۵۷- بابُ حَقِّ الْأَهْلِ فِي الصَّوْمِ

رَوَاهُ أَبُو جُحَيْفَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۹۷۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، سَمِعْتُ عَطَاءً، أَنَّ أَبَا الْعَبَّاسِ الشَّاعِرَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: بَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ أَنِّي أُسْرُدُ الصَّوْمَ وَأُصَلِّي اللَّيْلَ، فِيمَا أُرْسَلَ إِلَيَّ، وَإِمَّا لَقِيتُهُ، فَقَالَ: أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ وَلَا تُفْطِرُ، وَتُصَلِّي وَلَا تَتَمَّ؟ فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَتَمَّ، فَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَطًّا، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ وَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَطًّا. قَالَ إِنِّي لَأَقْوَى لِدَلِكْ. قَالَ: فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ ﷺ. قَالَ: وَكَيْفَ؟ قَالَ: كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا، وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى. قَالَ مَنْ لِي بِهِذِهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ عَطَاءٌ: لَا أَدْرِي كَيْفَ ذَكَرَ صِيَامَ الْأَبْدِ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ. مَرَّتَيْنِ^(۲).

۵۷- باسی مافی که سوکار له پوژووگرتندا

ئهو فهرموودهیهی (لهم بارهوهیه) ئه‌بو جوحه‌یفه له پیغه‌مبه‌روهه ﷺ گپراویه‌تیه‌وه.

۱۹۷۷- عه‌تا وتی: ئه‌بولعه‌باسی شاعیر بۆی گپرایه‌وه که خۆی له عه‌بدو‌لای کوپی عه‌مری ﷺ بیستوه وتی: به پیغه‌مبه‌ره‌ر ﷺ که‌یشتوه که من هه‌موو پوژ به‌پوژووم، هه‌موو شه‌ویش شه‌ونویژ ده‌که‌م، جا یان ناردی به شوینمدا، یان به‌خزمه‌تی که‌یستم و فهرمووی: ((راسته هه‌وا‌لم پیدراوه که تو (هه‌موو پوژ) پوژوو ده‌گریت، پوژ نییه به‌پوژوو نه‌بیت، شه‌و هه‌مووی نویژ ده‌که‌یت و ناخه‌ویت؟! به‌پوژوو به و به‌پوژووش مه‌به، شه‌ونویژ بکه و بشخه‌وه، چونکه

^۱ بروانه: ۱۹۶۸.

^۲ بروانه: ۱۱۳۱.

بێگومان چاوه‌كانت به‌شێكیان^(۱) به‌سه‌رته‌وه هه‌یه، به‌راستی خۆشت و مال و خێزانت به‌شێكیان له‌سه‌رت هه‌یه))، (عه‌بدوڵا) وتی: بێگومان من توانای نه‌و په‌رسته‌شانه‌م هه‌یه، فه‌رمووی: ((ده‌ی پۆزوو بگه‌ به‌پۆزووگرتنی داوود (ﷺ))، وتی: چۆنه‌؟ فه‌رمووی: ((پۆزێك پۆزوووی ده‌گرت و پۆزێك نه‌یده‌گرت، ئه‌گه‌ر به‌ دوژمن بگه‌یشه‌تبايه هه‌لنه‌ده‌هات و راپه‌نه‌ده‌گردد))، عه‌بدوڵا وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ كی ده‌سته‌به‌ری ئه‌م هه‌لنه‌هاتنه‌م بۆ ده‌كات؟ عه‌تا ده‌لی: نازانه‌م چۆن پۆزوووی هه‌میشه‌یی باسكرد (له‌م باسه‌دا)، پیغه‌مبه‌ر ﷺ دووجار فه‌رمووی: ((ئهو كه‌سه‌ی هه‌موو ساڵ به‌پۆزووو بیت پۆزوووی نه‌گرتوه‌)).

۵۸- بابُ صَوْمِ يَوْمِ وَإِفْطَارِ يَوْمِ

۱۹۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُغِيرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «صُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ». قَالَ: أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. فَمَا زَالَ حَتَّى قَالَ: «صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا». فَقَالَ: «افْرَأِ الْقُرْآنَ فِي شَهْرٍ». قَالَ إِنِّي أَطِيقُ أَكْثَرَ. فَمَا زَالَ حَتَّى قَالَ: «فِي ثَلَاثٍ»^(۲).

۵۸- باسی پۆزوووگرتنی پۆزێك و نه‌گرتنی پۆزێك

۱۹۷۸- موحاهید له عه‌بدوڵای کورپی عه‌مره‌وه (رضي الله عنه) ده‌گێڕێته‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رمووی: ((له مانگی‌کدا سێ پۆز به‌پۆزووو به‌))، عه‌بدوڵا وتی: له‌وه زیاتر

^۱ له‌خه‌و و پشوو‌دان.

^۲ به‌روانه: ۱۱۳۱.

دمتوانم، جا ئەوه^(۱) بەردەوام بوو هەتا فەرمووی: ((رۆژێک بەرپۆژوو بە و رۆژێک بەرپۆژوو مەبە))، هەروەها فەرمووی: ((لە مانگیکدا هەموو قورئان بخوێنە))، عەبدولاً وتی: من لەوه زیاتر دمتوانم، ئیتر ئەوه بەردەوام بوو (لە کەمکردنەودا) هەتا فەرمووی: ((لە سێ رۆژدا)) بیخوێنە.

۵۹- بابُ صَوْمِ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَام)

۱۹۷۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الْمَكِّيَّ -وَكَانَ شَاعِرًا وَكَانَ لَا يُتِّهَمُ فِي حَدِيثِهِ- قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لِي النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّكَ لَتَصُومُ الدَّهْرَ، وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟.. فَقُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: إِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمْتَ لَهُ الْعَيْنُ وَنَفِهَتْ لَهُ النَّفْسُ، لَا صَامَ مَنْ صَامَ الدَّهْرَ، صَوْمٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ.. قُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا، وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى.^(۲)

۵۹- باسی رۆژووگرتنی داوود (علیه السلام)

۱۹۷۹- عەبدولای کۆری عەمری کۆری عاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: پێخەمبەر ﷺ فەرمووی پێم: ((بێگومان تۆ هەموو سالتەکە بەرپۆژوو دەبیت و شەو هەمووی شەونویژ دەکەیت؟)) منیش وتم: بەئێ، فەرمووی: ((بێگومان ئەگەر تۆ وابکەیت چاو دەچی بەقولاو بینینی لاواز دەبیت، نەفس ماندوو و کۆل دەبی، رۆژووێ نەگرتوو ئەو کەسە هەموو سالتەکە بەرپۆژوو دەبیت، رۆژووگرتنی سێ رۆژ

^۱ وەلام و وەلامدانەوهی لە نێوان پێخەمبەر ﷺ و عەبدولادا.

^۲ برۆانه: ۱۱۳۱.

(له‌مانگێکدا) پۆژووگرتنی سālēkēyē هه‌مووی^(۱). وتم: من له‌وه زیاتر ده‌توانم، هه‌رمووی: ((ده‌ی پۆژوو بگره‌ به‌پۆژووگرتنی داوود ﷺ، که پۆژێک به‌پۆژوو ده‌بوو، پۆژێکیش به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو، نه‌گه‌ر به‌ دوژمن بگه‌یشتبايه‌ رای نه‌ده‌کرد)).

۱۹۸۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الْمَلِيحِ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِيكَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَحَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ لَهُ صَوْمِي فَدَخَلَ عَلَيَّ، فَأَلْقَيْتُ لَهُ وَسَادَةً مِنْ أَدَمَ، حَشَوْهَا لَيْفًا، فَجَلَسَ عَلَى الْأَرْضِ، وَصَارَتِ الْوِسَادَةُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، فَقَالَ: أَمَّا يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: خَمْسًا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: سَبْعًا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: تِسْعًا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: إِحْدَى عَشْرَةَ. ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا صَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ دَاوُدَ ﷺ شَطْرَ الذَّهْرِ، صُمْ يَوْمًا، وَأَفْطِرْ يَوْمًا.^(۲)

۱۹۸۰- نه‌بو قیلابه‌ ده‌لی: نه‌بوله‌لیح بو‌ی گێڕامه‌وه‌ وتی: له‌گه‌ڵ باوکمدا رۆیشتینه‌ لای عه‌بدولای کورێ عه‌مر ﷺ، جا بو‌ی گێڕاینه‌وه‌ وتی: که‌ پۆژووگرتنی من باسکرا بو‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هات بو‌ لام، منیش سه‌رینیکم بو‌ دانا که‌ له‌پێسته‌ی خو‌شکراو بوو، نیو ناخنه‌که‌شی په‌لی دارخورما بوو، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر زه‌وی دانیشت و پālēshēkē که‌وته‌ نیوان من و نه‌وه‌وه‌، ئینجا هه‌رمووی: ((به‌س نییه‌ بۆت له‌ هه‌ر مانگێکدا سێ رۆژ؟))^(۳)

^۱ چونکه‌ چاکه‌ یه‌ک به‌ ده‌یه‌، هه‌ر مانگێک سێ رۆژ پۆژووگرتن وه‌ک نه‌وه‌ وایه‌ مانگه‌که‌ به‌پۆژوو بوو بیت، که‌واته‌ هه‌موو مانگه‌کان به‌پۆژوو بووه‌، نه‌وه‌ش ده‌کاته‌ پۆژووی سālēkē.

^۲ بر‌وانه‌: ۱۱۳۱.

^۳ به‌پۆژووبیت.

عه‌بدولا ده‌لێ: وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (به‌سم نیه‌ه)، فه‌رمووی: ((پێنج رۆژ)) وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (به‌سم نیه‌ه)، فه‌رمووی: ((حه‌وت رۆژ))، وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (به‌سم نیه‌ه)، فه‌رمووی: ((نۆ رۆژ))، وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (به‌سم نیه‌ه)، فه‌رمووی: ((یانزه‌ رۆژ))، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((رۆژوو نیه‌ه له‌سه‌رووی رۆژووی داووده‌وه ﷺ (که‌) نیوه‌ی ساڵه‌که‌ (به‌رۆژوو دهبوو)، رۆژێک به‌رۆژوو به‌ و رۆژێک به‌رۆژوو مه‌به‌)).

٦٠- بابُ صِيَامِ أَيَّامِ الْبَيْضِ: ثَلَاثَ عَشْرَةٍ وَأَرْبَعَ عَشْرَةٍ وَخَمْسَ عَشْرَةٍ

١٩٨١- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُثْمَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي ﷺ بِثَلَاثِ: صِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَرَكْعَتِي الصُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنَامَ^(١).

٦٠- باسی رۆژووگرتنی ئەو رۆژانه‌ی (شه‌وه‌کانیان) سپی

و رووناکن(٢) سێزده و چوارده و یازده

١٩٨١- ئەبو هورەیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: خوشه‌ویستم ﷺ نامۆزگاری کردم به‌سی شت: رۆژووگرتنی سی رۆژ له‌ هه‌موو مانگی‌دا، دوو رگات نوێزی چێشته‌نگاو، هه‌روه‌ها نوێزی ویت‌ر بکه‌م پێش ئەوه‌ی بخه‌وم.

^١ ب‌روانه: ١١٧٨.

^٢ مه‌به‌ست پێیان ئەو شه‌وانه‌یه‌ که‌ مانگ پ‌رو که‌وره‌و رووناکه‌.

٦١- بَابُ مَنْ زَارَ قَوْمًا قَلِمٌ يُفْطِرُ عَنْدَهُمْ

١٩٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي خَالِدٌ -هُوَ: ابْنُ الْحَارِثِ- حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُمِّ سُلَيْمٍ، فَأَتَتْهُ بِتَمْرٍ وَسَمْنٍ، قَالَ: أَعِيدُوا سَمْنَكُمْ فِي سِقَانِهِ، وَتَمْرَكُمْ فِي وَعَانِهِ، فَإِنِّي صَائِمٌ.. ثُمَّ قَامَ إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ، فَصَلَّى غَيْرَ الْمَكْتُوبَةِ، فَدَعَا لَأُمِّ سُلَيْمٍ، وَأَهْلِ بَيْتِهَا، فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي خُوَيْصَةً. قَالَ: مَا هِيَ؟ .. قَالَتْ: خَادِمُكَ أَنَسٌ. فَمَا تَرَكَ خَيْرَ آخِرَةٍ وَلَا دُنْيَا إِلَّا دَعَا لِي بِهِ، قَالَ: اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ مَالًا وَوَلَدًا وَبَارِكْ لَهُ.. فَإِنِّي لَمِنَ أَكْثَرِ الْأَنْصَارِ مَالًا. وَحَدَّثَنِي ابْنَتِي أُمَيْنَةُ أَنَّهُ دُفِنَ لِصُلْبِي مَقْدَمٌ حَجَاجِ الْبَصْرَةِ بِضْعٍ وَعِشْرُونَ وَمِائَةً.

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ، سَمِعَ أَنَسًا رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(١).

٦١- باسی که سیک سەردانی که سانیکی کردبیت و

رۆژوو هه‌که‌ی نه‌شکینێ لایان ^(٢)

١٩٨٢- ئەنەس رضي الله عنه دەڵێ: پێغه‌مبەر ﷺ رۆیشت بۆ مائی ئوممو سولهیم رضي الله عنه نه‌ویش خورما و رۆنی بۆ هینا، پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: ((رۆنه‌که‌تان بکه‌نه‌وه هیزه‌که‌ی، خورماکه‌تان بکه‌نه‌وه ده‌فره‌که‌ی، چونکه‌ من به‌رۆژووم))، پاشان پێغه‌مبەر ﷺ هه‌ئسا له‌گۆشه‌یه‌کی ماله‌که‌دا نوێژێکی سوننه‌تی کرد ^(٣)، ئینجا نزا و دوعای بۆ ئوممو سولهیم و خاوخیزانی کرد، ئوممو سولهیمیش وتی: داوایه‌کی تایبه‌تی بچکۆله‌م هه‌یه‌،

^١ ب‌روانه: ٦٣٣٤، ٦٣٤٤، ٦٣٧٨، ٦٣٨٠.

^٢ پێغه‌مبەر ﷺ به‌رۆژوو بووه، رۆژوو هه‌که‌شی رۆژووی سوننه‌ت بووه، به‌لام که خواردنیان بۆ هیناوه نه‌یخواردوووه و به‌رده‌وام بووه له‌سه‌ر رۆژوو هه‌کی.

^٣ له‌ گێڕانه‌وه‌ی نه‌حه‌مه‌ددا ده‌لێ: دوو پکات نوێژی کرد، تیمه‌ش له‌گه‌ڵیدا به‌ جه‌ماعه‌ت کردمان.

فهرمووی: ((جیهه؟)) وتی: (دوعاکردن بۆ) ئه‌نه‌سی خزمه‌تکارت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ دوعای هه‌رجی خیری دواپۆژ و دنیا هه‌یه‌ بۆی کردم، هه‌جی لی به‌جی نه‌هه‌یلا، فهرمووی: ((خوایه‌ مال و مندالی پێ ببه‌خشه‌، فهر و به‌رمکه‌تیش بۆ تیخه‌))، بۆیه‌ بێگومان من یه‌کێکم له‌و ئه‌نصارپه‌یه‌ی مال و سامانم زۆره‌، (ئه‌نه‌س ده‌لی): ئومه‌یه‌ی کچم پێی راگه‌یاندم که هه‌تا نه‌و ساڵه‌ی حه‌ججاک هات بۆ به‌صره‌ (بوویه‌ سه‌روکی)^(۱)، زیاتر له‌ سه‌د و بیست مندالم مردوون، که له‌ پشتی خۆم بوون^(۲).
(فهرمووده‌که‌ ئه‌م سه‌نه‌ده‌شی هه‌یه‌ ئیمامی بوخاری ده‌لی): ئه‌یه‌نو ئه‌بی مه‌ریه‌م بۆی گه‌یراينه‌وه‌ وتی: یه‌حیا بۆی گه‌یراينه‌وه‌ وتی: حومه‌ید بۆی گه‌یرامه‌وه‌ که له‌ ئه‌نه‌سی ﷺ بیه‌ستوه‌ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ.

٦٢- بابُ الصوم من آخر الشهر

١٩٨٣- حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ، عَنْ غَيْلَانَ. وَحَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. أَنَّهُ سَأَلَهُ -أَوْ سَأَلَ رَجُلًا وَعِمْرَانُ يَسْمَعُ- فَقَالَ: يَا أَبَا فَلَانٍ، أَمَا صُمْتَ سَرَرَ هَذَا الشَّهْرِ؟.. قَالَ: أَظُنُّهُ قَالَ: يَعْنِي رَمَضَانَ -قَالَ الرَّجُلُ: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَإِذَا أَفْطَرْتَ فَصُمْ يَوْمَيْنِ.. لَمْ يَقُلِ الصَّلْتُ: أَظُنُّهُ يَعْنِي رَمَضَانَ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ ثَابِتٌ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: مِنْ سَرَرَ شَعْبَانَ..

^۱ که سالی: ۷۵ی کۆچی بوو، ته‌مه‌نی ئه‌نه‌س له‌سه‌روو هه‌شتاوه‌ بوو له‌وکاته‌دا.

^۲ جگه‌ له‌ مندالی کور و کچه‌کانی.

٦٢- باسی پۆزووگرتن له کۆتایی مانگدا^(١)

١٩٨٣- عیمپانی کوری حوصهین ﷺ دهگیرێتهوه له پێغه‌مبه‌رموه ﷺ که پرسپاری له عیمپان کرد -یان پرسپاری له پیاویک کردو عیمپان گوئی لیبوو- فهرمووی: ((ئهی ئه‌بو فلان ئایا پۆزووت گرت له پۆزه کۆتاییه‌کانی ئهم مانگه؟)) (ئهو نوعمان) وتی: وایزانم مه‌به‌ستی په‌مه‌زان بوو له مانگه‌که- پیاوه‌که‌ش وتی: نه‌خیر ئهی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، فهرمووی: ((دهی که په‌مه‌زانت ته‌واو کرد، نه‌وسا دوو پۆز به‌پۆزوو به‌))، سه‌لت نه‌یوتوه! وایزانم مه‌به‌ستی په‌مه‌زان بوو له مانگه‌که، ئه‌بو عه‌بدولā (ئیمامی بوخاری) ده‌ئی: سابیت ده‌ئی له موته‌رریقه‌وه له عیمپانه‌وه له پێغه‌مبه‌رموه ﷺ فهرمووی: ((له پۆزه کۆتاییه‌کانی شه‌عبان)).

٦٣- بابُ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَإِذَا أَصْبَحَ صَائِمًا يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَعْلِيهِ أَنْ يُفْطَرَ

یعنی: إذا لم يصم قبله ولا يريد أن يصوم بعده.
١٩٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ. زَادَ غَيْرُ أَبِي عَاصِمٍ: أَنْ يَنْفَرِدَ بِصَوْمِهِ

^١ ئهم فهرمووده‌یه بوخاری به دوو ڕێگه و سه‌نهد هه‌تاویه‌تی.

٦٣- باسی رۆژووگرتنی رۆژی هه‌ینی، ئه‌گه‌ر که‌سیک رۆژی هه‌ینی رۆژبوویه‌وه و به‌رۆژوو بوو، پێویسته له‌سه‌ری بيشکينی

واته: ئه‌گه‌ر رۆژی پيشووی نه‌گرتی، به‌ نیازیش نه‌بی رۆژی دواى ئه‌و رۆژه
 به‌رۆژوو بێت.^(١)

١٩٨٤- موحه‌مه‌دى كورى عه‌بياد وتی: پرسیارم له‌ جابیر ؓ كرد: ئایا پێغه‌مبه‌ر
 ؓ رێگری كردوو له‌ رۆژووگرتنی رۆژی هه‌ینی؟ جابیر وتی: به‌ئێ، جگه‌ له‌ ئه‌بو
 عاصیمیش ئه‌م زیادیه‌ گێردراومه‌وه: ئه‌گه‌ر به‌ ته‌نها رۆژی هه‌ینی به‌رۆژوو بێت.

١٩٨٥- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَا تَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ.

١٩٨٥- ئه‌بو هورمیره ؓ ده‌ئێ: له‌ پێغه‌مبه‌ری خوام ؓ بیست دمیغه‌رموو:
 ((هیچ یه‌کیکتان رۆژی هه‌ینی به‌رۆژوو نه‌بێت، مه‌گه‌ر رۆژی له‌ پێشیه‌وه یان
 له‌دوایه‌وه به‌رۆژوو بێت)).

١٩٨٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ ح. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا
 شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا
 يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهِيَ صَائِمَةٌ فَقَالَ: أَصُمْتَ أَمْسِ؟.. قَالَتْ: لَا. قَالَ: تُرِيدِينَ أَنْ تَصُومِينَ
 غَدًا؟.. قَالَتْ: لَا. قَالَ: فَأُفْطِرِي..

^١ له‌ رێبایه‌تی ئه‌بو زه‌ر و ئه‌بو وه‌قت بۆ سه‌حیحی بوخاری ئه‌م زیادیه‌ی هه‌یه: (یعنی: إذا لم یصم قبله ولا
 یريد أن یصوم بعده)، واته: مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه ئه‌گه‌ر پێش هه‌ینی به‌رۆژوو نه‌بوو وه‌ به‌نیازی‌ش نه‌بوو رۆژی پاش
 هه‌ینی به‌رۆژوو بێت. (إرشاد الساري: ٥٥٦/٤).

وَقَالَ حَمَّادُ بْنُ الْجَعْدِ، سَمِعَ قَتَادَةَ: حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ، أَنَّ جُوَيْرِيَةَ حَدَّثَتْهُ: فَأَمَرَهَا فَأَفْطَرَتْ.

۱۹۸۶- ئەبو ئەیوب لە جوهریهی کچی حاریسهوه ﷺ دهگیرێتهوه که پیغه‌مبەر ﷺ رۆژی ههینی چوو بۆ مالدیان و جوهریه به‌رۆزوو بوو، پیغه‌مبەر ﷺ هه‌رمووی: ((دوینی رۆزووت گرتووه؟)) وتی: نه‌خیر، هه‌رمووی: ((ده‌ته‌وی سبه‌ینی به‌رۆزوو بیت؟)) وتی: نه‌خیر، هه‌رمووی: ((که‌واته‌ بیشکینه)).

حه‌مادی کورێ جه‌عد ده‌لی: له‌ قه‌تاده‌م بیست وتی: ئەبو ئەیوب بۆی گیرامه‌وه که جوهریه بۆی گیراومه‌وه وتی: پیغه‌مبەر ﷺ هه‌رمانی پیکرد (به‌شکاندن رۆژه‌که)، ئەویش رۆژه‌که‌ی شکاند.

۱۶- باب: هَلْ يَخْصُ شَيْئًا مِنَ الْأَيَّامِ ؟

۱۹۸۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْتَصُّ مِنَ الْأَيَّامِ شَيْئًا؟ قَالَتْ: لَا، كَانَ عَمَلُهُ دِمَةً، وَأَيْكُمْ يُطِيقُ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطِيقُ؟^(۱)

۱۶- باسیک: ئایا (مسولمان) هه‌ندی رۆژ تایبه‌ت بکات به‌په‌رستشی زیاتر؟

۱۹۸۷- عه‌لقه‌مه‌ ده‌لی: به‌ عائیشه‌م ر.ه. وت: ئایا پیغه‌مبهری خوا ﷺ له‌ هه‌ندی رۆژدا په‌رستشی زیاتری ده‌کرد؟ وتی: نه‌خیر، کاری نه‌و هه‌میشه‌یی بوو، نه‌وه‌ی پیغه‌مبهری خوا ﷺ ده‌یتوانی و ده‌یکرد (له‌ په‌رستش) کێ له‌ ئیوه‌ ده‌توانی بی‌کات؟

^۱ بر‌وانه: ۶۴۶۶.

٦٠- بَابُ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ

١٩٨٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ مَالِكٍ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمٌ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَيْرٌ - مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ - أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ حَدَّثَتْهُ ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ - مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - عَنْ عُمَيْرٍ - مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ - عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ، أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحٍ لَبَنٍ وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ، فَشَرِبَهُ^(١).

٦٠- باسی (حوکمی) پۆزووگرتنی پۆزی عه‌په‌فه

١٩٨٨- ئوممو فه‌زلی کچی حاریسه^(٢) ﷺ ده‌گیریته‌وه له پۆزی عه‌په‌فه‌دا چه‌ند که‌سیک له‌لای نه‌و بوون، دهرباره‌ی به‌پۆزوووبوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ رایان جیاواز بوو، هه‌ندیکیان دهمانوت: به‌پۆزوووه و هه‌ندیکی تریان دهمانوت: به‌پۆزوو نیه، (ئوممو فه‌زلیش ده‌لی): منیش له‌کاتی‌کدا به‌سواری و شتره‌که‌یه‌وه و دستا بوو، جامی شیرم بۆ نارد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ خواردیه‌وه.

١٩٨٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ - أَوْ قُرَيْشٌ عَلَيْهِ - قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ مَيْمُونَةَ ﷺ، أَنَّ النَّاسَ شَكُّوا فِي صِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِحِلَآبٍ وَهُوَ وَاقِفٌ فِي الْمَوْقِفِ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ.

١٩٨٩- مەیموونە ﷺ دەلی: که‌سانیک له‌ پۆزی عه‌په‌فه‌دا گومانیان هه‌بوو له به‌پۆزوووبوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، منیش جامی شیرم بۆ نارد، له‌کاتی‌کدا له‌ شوینی و مستان (ی عه‌په‌فات) دا و مستابوو، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ لێی خواردوه‌وه، خه‌لکه‌که‌ش سه‌پریان ده‌کرد.

^١ پ‌روانه: ١٦٥٨.

^٢ بوخاری نه‌م فه‌رموده‌یه‌ی به‌ دوو ڕێگا گێراوه‌ته‌وه.

٦٦- بَابُ صَوْمِ يَوْمِ الْفِطْرِ

١٩٩٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ -مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ- قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، فَقَالَ: هَذَا يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صِيَامِهِمَا: يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَالْيَوْمِ الْآخَرُ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: مَنْ قَالَ: مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ، فَقَدْ أَصَابَ، وَمَنْ قَالَ: مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فَقَدْ أَصَابَ ^(١).

٦٦- باسی (حوکمی) رۆژووگرتنی رۆژی جه‌ژنی رهمه‌زان

١٩٩٠- ئەبو عوبەیدی ئازادکراوی ئیبنو ئەزهەر- دەلی: لەگەڵ عومەری کۆری خەتابدا رضي الله عنه ئاماده‌ی جه‌ژن بووم، عومەر وتی: ئەم دوو رۆژه پێغه‌مبەر ﷺ رۆژووگرتنیانی هه‌ده‌غه کردووه: رۆژی شکاندنی رۆژووگانتان (جه‌ژنی رهمه‌زان)، رۆژه‌که‌ی تریان که‌ تییدا له‌ هوربانیه‌گانتان ده‌خۆن (جه‌ژنی قوربان). ئەبو عەبدولاً (ئیمامی بوخاری) دەلی: ئیبنو عوبەینه دەلی: ئەوه‌ی له‌ گیرانه‌وه‌که‌یدا وتوویه‌تی: (مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ)، ئەوه‌ راستی وتوووه‌، هه‌رکه‌شیش وتوویه‌تی: (مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ)، ئەویش راستی وتوووه‌ ^(٢).

١٩٩١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ، وَعَنِ الصَّوْمِ، وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ^(٣).

^١ ب‌روانه: ٥٥٧١.

^٢ چونکه‌ ده‌گونجی ئازادکراوی هه‌ردووکیان بووبی، یان له‌ راستیدا هی یه‌کیکیانه و به‌ مه‌جازی هی ئەوی تریان. إرشاد الساري: ٥٦٢/٤.

^٣ ب‌روانه: ٣٦٧.

۱۹۹۱- ئەبو سه‌عید (ی خودری) ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبەر ﷺ رێگری کرد له به‌رۆژوو بوونی رۆژی جه‌زنی رهمه‌زان و رۆژی جه‌زنی قوربان، رێگریشی کردوو له‌وه‌ی جلی سه‌رتاپا به‌خۆیه‌وه‌ بپیچێ، رێ نه‌بی ده‌ستی لێیه‌وه‌ بینیته‌ دهر، یان پیاو به‌ ته‌نها پۆشاکیکه‌وه‌ له‌سه‌ر سمتی دابنیشێ و ئەژنۆی هه‌لدا که عه‌وره‌تی دانه‌پۆشی.

۱۹۹۲- وَعَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ^(۱).

۱۹۹۲- هه‌روه‌ها پیغه‌مبەر ﷺ رێگری کردوو له‌ نوێژکردن له‌ پاش نوێژی به‌یانی و پاش نوێژی عه‌سر.

۶۷- بَابُ الصَّوْمِ يَوْمَ النَّحْرِ

۱۹۹۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ قَالَ: سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: يُنْهَى عَنْ صِيَامَيْنِ وَبَيْعَتَيْنِ: الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ، وَالْمَلَأَمَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ^(۲).

۶۷- باسی (هوکمی) رۆژووگرتنی یه‌که‌م رۆژی جه‌زنی قوربان

۱۹۹۳- ئەبو هورەیره ﷺ ده‌لی: دوو رۆژووگرتن و دوو کڕین و فروشتن قه‌دمه‌کراون: رۆژووی جه‌زنی رهمه‌زان و جه‌زنی قوربان، کڕین و فروشتن به‌ده‌ست لێدان و بو‌ه‌رێدان.

^۱ ب‌پروانه: ۵۸۶.

^۲ ب‌پروانه: ۳۶۸.

۱۹۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُعَاذُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه فَقَالَ: رَجُلٌ نَذَرَ أَنْ يَصُومَ يَوْمًا - قَالَ: أَظْنَهُ قَالَ الْإِثْنَيْنِ - فَوَافَقَ يَوْمَ عِيدٍ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَمَرَ اللَّهُ بِوَقَائِ النَّذْرِ، وَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ صَوْمِ هَذَا الْيَوْمِ ^(۱).

۱۹۹۴- زیادی کورپی جوبهیر دهلی: پیاویک هات بو لای عهبدو لای کورپی عومهر رضي الله عنه وتی: پیاویک نه زری کردووو پۆژیک به پۆژوو بیت- وابزانم وتی: پۆزی دووشه ممه- نهو نه زره کهوته پۆزی جهژنه وه؟ عهبدو لای کورپی عومهر وتی: خوا فه رمانی کردووو به به جیهینانی نه زر و پیغه مبه ریش صلى الله عليه وسلم پۆژوو گرتنی نه م پۆژهی هه دهغه کردووو ^(۲).

۱۹۹۵- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ، سَمِعْتُ قَزْعَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه -وَكَانَ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً- قَالَ: سَمِعْتُ أَرْبَعًا مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَأَعَجَبَنِي قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ مَسِيرَةَ يَوْمَيْنِ إِلَّا وَمَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ، وَلَا صَوْمَ فِي يَوْمَيْنِ: الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَلَا بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ، وَلَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى، وَمَسْجِدِي هَذَا ^(۳).

۱۹۹۵- هه زهعه دهلی: له نه بو سه عیدی خودریم صلى الله عليه وسلم بیست که دوازه غه زای کردبوو له خزمهت پیغه مبه ردا صلى الله عليه وسلم نه بو سه عید وتی: چوار شتم له پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم بیستووو زۆر په سهنده لام، فه رمووی: ((نافرمت سه فه ریک دوو پۆژ ریگا بیت

^۱ بروانه: ۶۷۰۵، ۶۷۰۶.

^۲ واته: نابن نهو نه زرهی ده که ویته جهژنه وه به پۆژوو بیت، به لکو له کاتی تردا به پۆژوو بیت.

^۳ بروانه: ۵۸۶.

سەفەر نەکات، مەگەر مێردی یان مەحەرەمیکی لەگەڵدا بێت، پۆژووگرتن لە دوو پۆژدا دروست نییه: جەژنی پەمەزان و جەژنی قوربان، لە پاش نوێژی بەیانی نوێژ نییه و ناکرێ هەتا خۆر هەڵدێت، لە پاش نوێژی عەسر نوێژ نییه و ناکرێ هەتا خۆر ئاوازمبێت، هەروەها بێهە و بارگە ناپێچرێتەوه تەنها بۆ (سەردانی) سێ مەزگەوت نەبێ؛ مەزگەوتی پێزدار (کەعبە)، مەزگەوتی ئەقصا، هەروەها ئەم مەزگەوتە (خۆم)).

٦٨- بَابُ صِيَامِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

١٩٩٦- وَقَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَصُومُ أَيَّامَ مَنَى، وَكَانَ أَبُوهَا يَصُومُهَا.

٦٨- باسی پۆژووگرتنی سێ پۆژی دواى جەژنی قوربان

١٩٩٦- هیشام دەلی: باوکم بۆی گێڕامەوه وتی: عائیشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا پۆژانی مینا^(١) بە پۆژوو دەبوو، باوکیشی (ئەبو بەکر) ئەو پۆژانە بەپۆژوو دەبوو.

١٩٩٧-١٩٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عِيسَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، وَعَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: لَمْ يُرَخَّصْ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَنْ يَصُومَنَّ، إِلَّا لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ^(٢).

^١ مەبەست لە پۆژانی مینا ئەو پۆژانەیە حاجی لە مینا دەمێنێتەوه کە سێ پۆژی دواى جەژنی قوربانە، وەک لە گێڕانەوهیەکی تردا هاتووە: إرشاد الساری: ٤١٩/٣.

^٢ ئەم فەرموودەیە بە دوو ڕێگە و سەنەد گێڕدراوەتەوه.

۱۹۹۷-۱۹۹۸- عانیشه‌و سالم و ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لێن: پۆزووگرتنی سێ پۆزی دوا‌ی جه‌ژنی قوربان پێگه‌ی پێ نه‌دراوه‌، مه‌گه‌ر که‌سیک^(۱) که‌ نا‌ژه‌لی دیاری پێ نه‌بی.

۱۹۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: الصَّيَّامُ لِمَنْ مَتَّعَ بِالْعُمَرَةِ إِلَى الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ عَرَفَةَ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ هَذِيًّا وَلَمْ يَصُمْ صَامَ أَيَّامَ مَنَى. وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ. تَابَعَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ.

۱۹۹۹- عه‌بدو‌لای کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لێ: پۆزووگرتنی بۆ که‌سیکه‌ به‌هره‌مه‌ند بوو بێت له‌ به‌جێهێنانی عومره‌ تا کاتی چه‌ج تا پۆزی عه‌ره‌فه‌، ئینجا نه‌گه‌ر نا‌ژه‌لی دیاری پێ نه‌بوو، پۆزووشی نه‌گرتبوو (تا پۆزی عه‌ره‌فه‌)، نه‌وه‌ پۆژه‌کانی مینا پۆزوو ده‌گرت (که‌ سێ پۆزه‌)، له‌ ئیبنو شیهابه‌وه‌، له‌ عوروده‌وه‌، له‌ عانیشه‌وه‌ نه‌م فه‌رمووده‌ گێردراوه‌ته‌وه‌، وه‌ک گێرانه‌وه‌که‌ی ئیبنو شیهاب له‌ سالیمه‌وه‌ له‌ عه‌بدو‌لای باوکیه‌وه‌، ئیبراهیمی کوری سه‌عد له‌ ئیبنو شیهابه‌وه‌ نه‌م فه‌رمووده‌ی گێراوه‌ته‌وه‌ و پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی مالیک له‌ ئیبنو شیهابه‌وه‌ ده‌کات.

٦٩- بَابُ صِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ

٢٠٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ عَاشُورَاءَ: إِنْ شَاءَ صَامَ.^(۲)

^۱ حاجیه‌ک.

^۲ بې‌روانه: ۱۸۹۲.

٦٩- باسی (حوکمی) پۆژووگرتنی پۆژی عاشورا^(١)

٢٠٠٠- سالم له باوکیهوه ﷺ دهگیرێتهوه ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له پۆژی عاشورادا فەرمووی: ((هەر که‌سیک ویستی با پۆژوو بگرێ)).

٢٠٠١- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ كَانَ مَنْ شَاءَ صَامَ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ.^(٢)

٢٠٠١- عایشه ر.ه ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرمانی کرد به‌پۆژووگرتنی پۆژی عاشورا، ئینجا که پۆژووی رهمه‌زان فەرز کرا، هەر که‌س بیویستایه به‌پۆژوو دمبوو، هەر که‌سیش بیویستایه به‌پۆژوو نه‌دمبوو.

٢٠٠٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تَرَكَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ.^(٣)

٢٠٠٢- عایشه ر.ه ده‌ئێ: هورمیش له سه‌رده‌می نه‌فامیدا پۆژی عاشورا پۆژووین ده‌گرت، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ نه‌و پۆژه به‌پۆژوو دمبوو، کاتی‌ک هاته مه‌دینه پۆژووی عاشورای ده‌گرت، فەرمانیشی کرد به‌گرتنی، ئینجا که پۆژووی رهمه‌زان فەرز کرا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پۆژووی عاشورای وازی‌هێنا، جا هەرکه‌س بیویستایه به‌پۆژوو دمبوو، هەرکه‌سیش بیویستایه وازی‌لێده‌هێنا و نه‌یده‌گرت.

^١ عاشوراء: واته: پۆژی ده‌یه‌می مانگی موچه‌په‌م. إرشاد الساري: ٤ / ٥٦٨ - ٥٦٩.

^(٢) بڕوانه: ١٥٩٢.

^(٣) بڕوانه: ١٥٩٢.

۲۰۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ رضي الله عنه يَوْمَ عَاشُورَاءَ عَامَ حَجَّ عَلَى الْمُنْبَرِ يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ، أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "هَذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ، وَلَمْ يُكْتَبْ عَلَيْكُمْ صِيَامُهُ، وَأَنَا صَائِمٌ، فَمَنْ شَاءَ فَلْيَصُمْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُفْطِرْ".

۲۰۰۳- حومه‌یدی کوری عه‌بدو‌ره‌حمان گێ‌پ‌رایه‌وه که له مو‌عاوی‌هی کوری ئه‌بو سو‌فیان‌ی رضي الله عنه بیست له پۆ‌زی عاشورا لهو س‌ال‌هی حه‌ج‌ی کرد له‌سه‌ر دو‌انگه‌ ده‌یوت: ئه‌ی خه‌ل‌کی مه‌دینه کوان زانا‌کانتان؟ له پێ‌غه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((ئهمه پۆ‌زی عاشورایه‌، پۆ‌زوو‌گرتنی فه‌رز نه‌کراوه له‌سه‌رتان، خۆم به‌پۆ‌زووم هه‌رک‌ه‌س ده‌یه‌وی با به‌پۆ‌زوو بی‌ت، هه‌رک‌ه‌سیش ویستی با بیه‌شکینی^(۱))).

۲۰۰۴- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: مَا هَذَا؟ "قَالُوا: هَذَا يَوْمُ صَالِحٍ، هَذَا يَوْمُ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى. قَالَ: "قَالُوا "أَحَقُّ مُوسَى مِنْكُمْ". فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ^(۲).

۲۰۰۴- عه‌بدو‌لل‌ای کوری عه‌بباس رضي الله عنه ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات بو‌ مه‌دینه و بی‌نی جووله‌که‌کان پۆ‌زی عاشورا به‌پۆ‌زوو ده‌بن، فه‌رموو‌ی: ((ئهمه چی‌یه‌؟)) وتیان: ئهمه پۆ‌زیکی چاک و پیرۆزه‌، ئهمه پۆ‌زیکه‌ خ‌وای گه‌وره جووله‌که‌کانی له ده‌ستی دو‌ژمنه‌که‌یان پ‌زگار کرد، (به‌و ه‌ویه‌وه) مووسا ﷺ به‌پۆ‌زوو بوو، پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌ی: ((ده‌ی که‌واته من له ئیوه له پێ‌ش‌ترم به‌ مووسا ﷺ، ئیتر پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ عاشورا به‌پۆ‌زوو بوو، فه‌رمانی‌شی (به‌ مس‌ول‌مانان) کرد به‌ پۆ‌زوو‌گرتنی.

(۱) یان با به‌پۆ‌زوو نه‌بی‌ت.

(۲) بروانه: ۳۳۹۷، ۳۹۴۳، ۴۶۸۰، ۴۷۳۷.

۲۰۰۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي عُمَيْسٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ تَعُدُّهُ الْيَهُودُ عِيدًا، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "فَصُومُوهُ أَنْتُمْ"^(۱).

۲۰۰۵- ئەبو موسا رضي الله عنه دەلی: جووله‌که‌کان پۆژی عاشورایان به جه‌زن دادەنا، پی‌غه‌مبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی: ((دە‌ی ئی‌وه‌ش عاشورا به‌پۆ‌ژوو بن)).

۲۰۰۶- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَتَحَرَّى صِيَامَ يَوْمٍ فَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَهَذَا الشَّهْرَ. يَعْنِي شَهْرَ رَمَضَانَ.

۲۰۰۶- عەبدوللای کوری عەبباس رضي الله عنه دەلی: نە‌مزانی‌وه‌و نە‌مینی‌وه‌ پی‌غه‌مبەر صلى الله عليه وسلم به‌ نیازی پۆ‌ژوو‌گرتنی پۆ‌ژیک بووبی که‌ گە‌وره‌تر بوو بی‌ لای جگە‌ لە‌م پۆ‌ژه‌ که‌ پۆ‌ژی عاشورایه‌، وه‌ جگە‌ لە‌م مانگە‌، مە‌به‌ستی مانگی رە‌مه‌زان بوو.

۲۰۰۷- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ أَنْ أَذُنَ فِي النَّاسِ: "أَنْ مَنْ كَانَ أَكَلَ فَلْيَصُمْ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ، فَإِنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ"^(۲).

۲۰۰۷- سە‌له‌مە‌ی کوری ئە‌که‌وه‌ رضي الله عنه دەلی: پی‌غه‌مبەر صلى الله عليه وسلم فەرمانی به‌ پیاوی‌ک کرد له‌ هۆ‌زی ئە‌سه‌له‌م و فەرمووی جار‌ بده‌ به‌ناو خە‌لکیدا: ((هەر که‌سی‌ک خواردنی خواردوو، با ئە‌و به‌شه‌ ماوه‌ له‌ پۆ‌ژه‌که‌ به‌پۆ‌ژوو بی‌ت، هەرکه‌سی‌ش هی‌چی نە‌خواردوو به‌ به‌پۆ‌ژوو بی‌ت، چونکه‌ ئە‌م‌پۆ‌ پۆ‌ژی عاشورایه‌)).

(۱) بر‌وانه‌: ۳۹۴۲.

(۲) بر‌وانه‌: ۱۹۲۴.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱- کتابُ صلاة التراويح

به ناوی خواي به خشنده می میهره بان

۳۱- په راوی نویری ته راویج

۱- بابُ قُضِلَ مِنْ قَامَ رَمَضَانَ

۲۰۰۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِرَمَضَانَ: "مَنْ قَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ"^(۱).

۱- باسی فهزل و گه ورهیی که سیک ره مهزان شه و نویتز بکات

۲۰۰۸- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: لە پێغه مبهری خوا ﷺ بیست دهرباره ی گه ورهیی ره مهزان دهیغه رموو: ((هەر کەس بە بروای تەواوو بە هیوای پاداشتەوه شه و نویتزی ره مهزان بکات، (خوا) لە گوناھەکانی رابردووی خۆش دەبیست)).

۲۰۰۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَتَوَقَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ، ثُمَّ كَانَ الْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ فِي خِلَافَةِ أَبِي بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ رضي الله عنه^(۲).

(۱) پروانه: ۳۵.

(۲) پروانه: ۳۵.

۲۰۰۹- ئه‌بو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((هه‌ر که‌س به‌پروای ته‌واو و به‌ هیوای پاداشته‌وه شه‌ونوێژی ر‌ه‌مه‌زان بکات، (خوا) له‌ گونا‌هه‌کانی پێش‌ووی خۆش ده‌بی))، ئیبنو شه‌هاب ده‌لی: جا پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم کۆچی دوا‌یی کردو کارمه‌که به‌و شی‌وه بوو^(۱)، پاشان له‌ سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی ئه‌بو به‌که‌ریشدا رضی اللہ عنہ به‌و شی‌وه مایه‌وه، هه‌روه‌ها له‌ سه‌رم‌تای خه‌لافه‌تی عومه‌ریشدا رضی اللہ عنہ به‌و شی‌وه مایه‌وه.

۲۰۱۰ - وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ قِيَصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ، فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْتَل. ثُمَّ عَزَمَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِنِهِمْ، قَالَ عُمَرُ: نِعَمَ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَالَّتِي يَتَأَمُّونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يَقُومُونَ. يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ، وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوَّلَهُ.

۲۰۱۰- عه‌بدوهره‌حمانی کور‌ی عه‌بدولقاری ده‌لی: له‌ شه‌ویکی ر‌ه‌مه‌زان له‌گه‌ل عومه‌ردا رضی اللہ عنہ ر‌ویشتم بو‌ مزگه‌وت (ی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم)، خه‌لکه‌که په‌رته‌وازه‌و به‌ش به‌ش بوون، که‌سیک بو‌ خۆی به‌ته‌نها نوێژی ده‌کرد، که‌سیک نوێژی ده‌کرد چه‌ند که‌سیک له‌گه‌لیدا نوێزیان ده‌کرد، عومه‌ریش وتی: من ر‌ام وایه ئه‌م نوێزخوێنانه هه‌مووان کۆبکه‌مه‌وه‌و یه‌ک پێش‌نوێزیان هه‌بی‌ت نه‌وه چاک‌تره^(۲)، پاشان به‌ریاری داو کۆی کردنه‌وه به‌ پێش‌نوێژی ئوبه‌ی کور‌ی که‌عب، پاشان شه‌ویکی تر له‌گه‌لیدا ر‌ویشتمه‌وه (بو‌ مزگه‌وت) خه‌لکه‌که هه‌موو به‌ کۆمه‌ل نوێزیان ده‌کرد له‌ دوا‌ی (پێش‌نوێز و) قورئان خوێنه‌که‌یانه‌وه، عومه‌ر وتی: ئای

(۱) واته: نوێژی ته‌راویح به‌ کۆمه‌ل نه‌ده‌کرا.

(۲) له‌م په‌رته‌وازه‌یه‌ی ئێستایان.

چهند داهینانیکی چاکه، ئەو کەسانەى دەخەون^(۱)، ئەو نوێزه ناکەن بە کۆمەڵ گەورەترن لەو کەسانەى ئیستا شەونوێزه‌کەیان دەکەن، مەبەستى لەوانەیه لە کۆتایى شەودا نوێزه‌کانیان دەکەن (پاداشتیان گەورەتره)، هاوێلان بێشتر لە سەرەتای شەودا شەونوێزیان دەکرد.

۲۰۱۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ^(۲).

۲۰۱۱- عوروهى كورێ زوبه‌یر ده‌گێڕێته‌وه له عایشه‌ی ﷺ خێزانێ بێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌ئێ: ((بێگومان بێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ نوێزى (ته‌راویجی) کرد، ئەو نوێزکردنه‌ش له پهمه‌زاندای بوو))^(۳).

۲۰۱۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ لَيْلَةً مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، وَصَلَّى رِجَالٌ بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ، فَصَلَّى فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى، فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ، حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَى مَكَانِكُمْ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا". فَتَوَقَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ^(۴).

(۱) له ئیستادا ده‌خەون، له کۆتایى شەودا شەونوێزه‌کانیان دەکەن.

(۲) پروانه: ۷۲۹.

(۳) عایشه ﷺ لێره به کورێ ئەم فەرمووده‌ی هێناوه، له شوێنێ تر ئەم فەرمووده‌یه درێژتره.

(۴) پروانه: ۷۲۹.

۲۰۱۲- عوروه ده‌ئێ: عائیشه رضی اللہ عنہا هه‌وائی پێدام و وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم شه‌ویک له‌ نیوه‌شه‌ودا رۆیشت له‌ مزگه‌وت نوێزی کردو چه‌ند پیاویک له‌گه‌ئیدا نوێزیان کرد، که رۆژ بوویه‌وه نه‌و که‌سانه (لای خه‌لک) باسیان کرد، جا خه‌لکی زیاتر کۆبوویه‌وه له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم شه‌ونوێزیان کرد، که رۆژ بوویه‌وه خه‌لکه‌که باسیان کرد، ئینجا له‌ شه‌وی سییه‌مدا له‌ مزگه‌وتدا خه‌لکه‌که زۆرتر بوون، پێغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم نوێزی کرد، نه‌وانیش له‌گه‌ئیدا نوێزیان کرد، ئینجا له‌ شه‌وی چواره‌مدا مزگه‌وت (نه‌ومنده قه‌رمبا‌لغ بوو) جێگای خه‌لکه‌که‌ی تێدا نه‌دمبوویه‌وه، (پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم نه‌هات بۆ مزگه‌وت) هه‌تا نوێزی به‌یانی، جا نوێزی به‌یانی ته‌واو کردو ر‌ووی کرده خه‌لکه‌که‌و شایه‌تومان‌ی هێنا^(۱)، پاشان هه‌رمووی: ((دوا‌ی ئه‌مه، بێگومان ئاماده‌بوونی ئه‌مشه‌وتان لای من شاراوه نه‌بوو، به‌لام له‌وه ترسام که شه‌ونوێژ هه‌رز بکری له‌ سه‌رتان و ئیوه‌ش نه‌توانن بیکه‌ن))، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم کۆچی دوا‌یی کرد و شه‌ونوێزی ر‌ه‌مه‌زان به‌م شیویه‌ بوو.

۲۰۱۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا: كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَتْ: مَا كَانَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ، وَلَا فِي غَيْرِهَا عَلَى إِحْدَى عَشْرَةِ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَمَامُ قَبْلُ أَنْ تُوتِرَ؟ قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي"^(۲).

۲۰۱۳- ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کور‌ی عه‌بدوره‌حمان ده‌گێڕێته‌وه: که پرسیا‌ری له‌ عائیشه رضی اللہ عنہا کرد شه‌ونوێزی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم له‌ ر‌ه‌مه‌زاندای چۆن بوو؟

(۱) هه‌رمووی: (أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدا رسول الله).

(۲) ب‌روانه: ۱۱۴۷.

عائیشه‌ش ﷺ وتی: پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه له رهمه‌زان و نه له غه‌یری رهمه‌زاند! یازده رکات زیاتری نه‌ده‌کرد، (له پیڤشدا) چوار رکاتی ده‌کرد، جا مه‌پرسه له جوانی و درێڤریان! پاشان چوار رکاتی تری ده‌کرد، جا مه‌پرسه له جوانی و درێڤریان! پاشان سێ رکاتی دیکه‌ی ده‌کرد، (عائیشه ده‌ئی: منیش وتم: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا پیڤش نه‌وه‌ی سوننه‌تی ویت‌ر بکه‌یت ده‌خه‌وی؟ فهرمووی: ((ئه‌ی عائیشه، بیگومان چاو‌م‌کانم ده‌خه‌ون، به‌لام د‌ل‌م ناخه‌وئ و بیداره)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۲- کتابِ فضلِ لیلةِ القدر

به‌ناوی خوامی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۳۲- په‌راوی گه‌وره‌یی شه‌وی قه‌در

۱- بابُ قُضْلِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ (۱) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (۲) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ

(۳) نَزَّلَ الْمَلَكُ الْوَحْشَ فِيهَا يَأْذِنُ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرِ (۴) سَلَّمَ هُوَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ (۵) ۞ القدر.

قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: مَا كَانَ فِي الْقُرْآنِ: مَا أَدْرَاكَ، فَقَدْ أَعْلَمَهُ، وَمَا قَالَ: وَمَا يُدْرِيكَ، فَإِنَّهُ لَمْ يُعْلَمْهُ.

۱- باسی گه‌وره‌یی شه‌وی قه‌در

هه‌رومها باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوامی به‌رز و بلێند: (بێگومان ئێمه له شه‌وی به‌ فەه‌ر و به‌رێزدا هورپانمان ناردە خواریوه، تو‌ چوزانیت شه‌وی به‌فەه‌ر و رێز چیه؟ شه‌وی به‌فەه‌ر و رێز چاکتره له (پهرستش) هه‌زار مانگ، له‌و شه‌وه‌دا فریسته‌کان و جییری‌لیش له‌ ناویاندا به‌ فەرمانی په‌رومردگاریان دینه‌ خواریوه به‌ هه‌موو کار و بارێک (و رێکخستنیکی سه‌ر زه‌وی)، ئەو شه‌وه (کاتی) هێمنی و ناشتی ده‌بێ تا هه‌لاتنی شه‌به‌ق).

ئێبنو عویه‌نه ده‌لی: ئەوه‌ی (مَا أَدْرَاكَ) بێت له‌ هورپاندا خوا پێغه‌مبه‌ری ﷺ ناگادار کردوه‌ پێی، به‌لام ئەوه‌ی (وَمَا يُدْرِيكَ) بێت له‌ هورپاندا خوا پێغه‌مبه‌ری ﷺ ناگادار نه‌کردوه‌ پێی.

۲۰۱۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَفِظْتَاهُ -وَإِنَّمَا حَفِظَ مِنَ الزُّهْرِيِّ- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ ^(۱).

۲۰۱۴- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پێغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم گێڕاویەتیەو ھەرمووێتی: ((ھەر کەس رۆژووی رەمەزان بگێڕێ بە برۆی تەواو و بە ھیوای پاداشتەو لە گوناھەکانی رابردووی دیمەخسری، وە ھەر کەس شەوی قەدر شەونویژ بکات بەبرۆی تەواو و بە ھیوای پاداشتەو لەو گوناھانەی رابردووی دیمەخسری))، سولەیمانی کورێ کەسیر لە زوھرییەو بە گێڕانەوێ ئەم ھەرموووە پالێشتی گێڕانەوێ کە سۆفیان دەکات.

۲- بَابُ التَّمَاسِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الْآخِرِ

۲۰۱۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أُرْوَى لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الْآخِرِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الْآخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْآخِرِ" ^(۲).

۲- باسی گه ران به دواي شهوی قه دردا له جهوت شهوی کو تایي رهمه زاندا

۲۰۱۵- عەبدوللای کورێ عومەر رضي الله عنه دەلی: چەند پیاویک لە ھاوولانی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم شەوی قەدریان لە خەودا پێشاندرە لە جهوت شهوی کو تایي رهمه زاندا، بۆیه

(۱) پروانه: ۳۵.

(۲) پروانه: ۱۱۵۸.

پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((وادمبینم خهوبینینه کانتان له حهوت شهوی کوتایی رهمه زاندا یهکیان گرتوتهوه^(۱)، بویه ههر کهس به دواى شهوی قه دردا دهگهری، با له حهوت شهوی کوتایی رهمه زاندا به دوايدا بگهری)).

۲۰۱۶- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ -وَكَانَ لِي صَدِيقًا- فَقَالَ: اعْتَكَفْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ، فَخَرَجَ صَبِيحَةَ عَشْرِينَ، فَخَطَبَنَا وَقَالَ: "إِنِّي أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، ثُمَّ أَنْسِيْتُهَا -أَوْ نَسِيْتُهَا- فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فِي الْوَتْرِ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْيَرْجِعْ". فَرجَعْنَا وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً، فَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمَطَرَتْ حَتَّى سَالَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ، وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ، حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ^(۲).

۲۰۱۶- ئه بو سه له مه ده ئی: پرسیارم له ئه بو سه عید ﷺ کرد^(۳) -که هاوړیم بوو-، ئه بو سه عید وتی: له ده شهوی ناو پرستی رهمه زان له گه ل پیغه مبهردا ﷺ نیعتیکافمان^(۴) کرد، جا له بهیانی رۆژی بیست (ی رهمه زان له نیعتیکافه کی) هاته دمره وه و تاری بو داین و فهرمووی: ((بیگومان شهوی قه درم نیشاندرا^(۵)، پاشان له بیرم برایه وه -یان له بیرم چوو یه وه-، دهی له ده شهوه تاکه کانی کوتایی رهمه زاندا بوی بگهرین، ههروهها له خه ومدا بینیم که له ناو ناوو قوړاودا سوژدهم ده برد، نینجا هه رکهس له گه ل پیغه مبهری خوادا ﷺ نیعتیکافی کردبوو،

(۱) وهک یه کن و راستیان پتکاوه.

(۲) پروانه: ۶۶۹.

(۳) له گێرانه وهی کی تری بوخاری دا هاتووه ده ئی: وقی له پیغه مبهرت ﷺ بیستووه باسی شهوی قه در بکات؟

(۴) اعتکاف: واته: مانه وه له مرگه وتدا به نیه تی په رستش و پاداشت.

(۵) یان ناگادارکرام و زانیاریم پتدرا کام شه وه یه.

با بگه‌پێته‌وه بو ئیعتیکافه‌که‌ی)) ئه‌بو سه‌عید ده‌لی: ئیمه‌ش گه‌راینه‌وه به ئاسمانه‌وه هه‌ج په‌له هه‌وریکمان نه‌بینی، ئینجا هه‌وریک هات و بارانی باراند هه‌تا بانی مزگه‌وته‌که ئاوی پێداهاته خواره‌وه، (چونکه) سه‌ری مزگه‌وته‌که له په‌لی دارخورما بوو، نوێژکرا و منیش به چاوی خۆم بینیم پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ناو ئاو و قوردا سوژده‌ی برد، هه‌تا شوینه‌واری قورم به ناوچاوانیه‌وه بینی.

۳- بابُ تَحْرِی لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ

-فِيهِ عَنْ عُبَادَةَ^(۱).

۲۰۱۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: "تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ"^(۲).

۳- باسی گه‌ران به دوا‌ی شه‌وی قه‌دردا له شه‌وه تاکه‌کانی ده شه‌وی کو‌تایی په‌مه‌زان

له‌م باسه‌دا فه‌رمووده‌یه‌ك هه‌یه عوباده ﷺ ده‌یگێڕێته‌وه^(۳).

۲۰۱۷- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌یگێڕێته‌وه كه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌دوا شه‌وی قه‌دردا بگه‌ڕێن له شه‌وه تاکه‌کانی ده شه‌وی کو‌تایی په‌مه‌زاندا)).

۲۰۱۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالْدَّرَاوَزْدِيُّ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ

(۱) پروانه: ۴۹.

(۲) پروانه: ۲۰۱۹، ۲۰۲۰.

(۳) به ژماره‌کانی: ۴۹، ۲۰۲۳، ۶۰۴۹.

فِي رَمَضَانَ الْعَشْرَ الَّتِي فِي وَسْطِ الشَّهْرِ، فَإِذَا كَانَ حِينَ يُمَسِّي مِنْ عَشْرِينَ لَيْلَةً مَمْنِي، وَيَسْتَقْبِلُ إِحْدَى وَعَشْرِينَ، رَجَعَ إِلَى مَسْكِنِهِ وَرَجَعَ مَنْ كَانَ يُجَاوِرُ مَعَهُ، وَأَنَّهُ أَقَامَ فِي شَهْرِ جَاوَرَ فِيهِ اللَّيْلَةَ الَّتِي كَانَ يَزِجُّ فِيهَا، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَأَمَرَهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ: "كُنْتُ أَجَاوِرُ هَذِهِ الْعَشْرَ، ثُمَّ قَدْ بَدَأَ لِي أَنْ أَجَاوِرَ هَذِهِ الْعَشْرَ الْآخِرَةَ، فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعِيَ فَلْيَتُبْتُ فِي مُعْتَكَفِهِ، وَقَدْ أُرِيتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ أَنْسِيْتُهَا فَأَبْتَغُوهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ، وَأَبْتَغُوهَا فِي كُلِّ وَتْرٍ، وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ". فَاسْتَهْلَتْ السَّمَاءُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ، فَأَمْطَرَتْ، فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ فِي مَصَلَى النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةَ إِحْدَى وَعَشْرِينَ، فَبَصُرَتْ عَيْنِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَنَظَرْتُ إِلَيْهِ، انْصَرَفَ مِنَ الصُّبْحِ وَوَجْهُهُ مُمْتَلِئٌ طِينًا وَمَاءً^(۱).

۲۰۱۸- ئه‌بو سه‌عیدی خودری ؑ ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ له ده شه‌وی ناوه‌راستی رهمه‌زاندای ئیعتیکافی کرد، جا که ئیواره‌ی شه‌وی بیستی رهمه‌زان داهات و بو به‌یانیه‌که‌ی بیست و یه‌کی رهمه‌زان بوو، پێغه‌مبهر ﷺ گه‌راپه‌وه بو مائی خو‌ی، نه‌و هاوه‌لانه‌ش له‌گه‌لیدا له ئیعتیکافدا بوون گه‌رانه‌وه بو ماله‌ومیان، جارێکیان پێغه‌مبهر ﷺ له مانگی‌دا له مانگه‌کانی رهمه‌زان که ئیعتیکافی کرد له‌و شه‌وه‌دا که ده‌گه‌راپه‌وه بو ماله‌وه هه‌ستاو وتاریکی بو خه‌لکی‌دا، فه‌رمانی پێکردن به‌وه‌ی خوا ویستی لی بوو، پاشان فه‌رمووی: ((من له‌م ده شه‌وه‌ی ناوه‌راسته‌)دا ئیعتیکافم کرد، پاشان بۆم ده‌که‌وت ئه‌م ده شه‌وه‌ی کو‌تایی رهمه‌زانیش ئیعتیکافم بکه‌م، جا هه‌رکه‌س له‌گه‌ل مندا ئیعتیکافی کردوه، با له شوینی ئیعتیکافه‌ی خو‌ی بمینیته‌وه، وه بی‌گومان نه‌و شه‌وه‌م نیشاندرای پاشان له بیرم براهه‌وه، ده‌ی که‌واته له ده شه‌وی کو‌تایی رهمه‌زندا بۆی بگه‌ڕێن، له هه‌موو شه‌ویکی تاکدا به‌دوایدا بگه‌ڕێن، وه بی‌گومان من له خه‌ومدا بینیم له‌ناو ئاو و قوردا سوژده‌م ده‌بردا))، (ئه‌بو سه‌عید ده‌لی: جا له‌و شه‌وه‌دا ئاسمان بوو به هه‌ور و باران باری، و شه‌وی بیست و یه‌کی

رهمهزان له جیگا نویژه کهی پیغه مبهردا ﷺ مزگه وته که دلۆپهی کرد، کاتیگ
پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژی به یانی ته واو بوو، به چاوی خوُم بینیم سه یرم کرد
ناوچه وانی هه مووی (شوینه واری) هور و ناو بوو.

۲۰۱۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْتِمِسُوا"^(۱).

۲۰۱۹- هیشام وتی: باوکم بووی گیرامه وه له عائیشه وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پیغه مبهروه وه ﷺ
گیرایه وه فهرمووی: ((به دوایدا بگه رین))^(۲).

۲۰۲۰- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ:
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، وَيَقُولُ: "تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي
الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ"^(۳).

۲۰۲۰- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: ((پیغه مبهری خوا ﷺ هه میسه له ده شهوی کو تای
رهمه زاندا نیعتیکافی دمگرد ودهی فهرموو: ((به دوا شهوی قه دردا بگه رین له
ده شهوی کو تای رهمه زاندا))

۲۰۲۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ
عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "الْتِمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي
تَاسِعَةٍ تَبْقَى، فِي سَابِعَةٍ تَبْقَى، فِي خَامِسَةٍ تَبْقَى"^(۴).

(۱) پروانه: ۲۰۱۷.

(۲) مه بهستی به دوا شهوی قه دردا بگه رین.

(۳) پروانه: ۲۰۱۷.

(۴) پروانه: ۲۰۲۳.

۲۰۲۱- عه‌بدوئلا‌ی کور‌ی عه‌بباس ؓ ده‌گپ‌ر‌یت‌ه‌وه که پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ری خوا
 ؓ ف‌ه‌رم‌و‌وی: ((له ده شه‌وی کو‌ت‌ایی ر‌ه‌مه‌زان‌دا بو شه‌وی قه‌در ب‌گه‌ر‌ین
 له و نو شه‌وه‌ی که ماوه ^(۱)، یان له و جه‌وت شه‌وه‌ی ^(۲) که ماوه، یان له و
 پ‌ین‌ج شه‌وه‌ی که ماوه ^(۳))).

۲۰۲۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي مِجَلَزٍ
 وَعِكْرِمَةَ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "هِيَ فِي الْعَشْرِ، هِيَ فِي سَبْعٍ
 يَمْضِينَ أَوْ فِي سَبْعٍ يَبْقَيْنَ"... تَابَعَهُ عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ، وَعَنْ خَالِدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ
 ابْنِ عَبَّاسٍ: التَّمَسُّوا فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ. يَعْنِي: لَيْلَةُ الْقَدْرِ ^(۴).

۲۰۲۲- عه‌بدوئلا‌ی کور‌ی عه‌بباس ؓ ده‌لی: پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ری خوا ؓ
 ف‌ه‌رم‌و‌وی: ((شه‌وی قه‌در له ده شه‌و (ی کو‌ت‌ایی ر‌ه‌مه‌زان) دایه، نه‌و
 شه‌وه شه‌وی نو‌یه‌مه ^(۵)، یان نه‌و جه‌وته‌یه ماوه ^(۶)، عه‌بدو‌لو‌ه‌هاب له
 نه‌یو‌وب‌ه‌وه نه‌م ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه‌ی گ‌پ‌را‌وه‌تی‌ه‌وه پ‌ا‌پ‌شت‌ی گ‌پ‌را‌نه‌وه‌که‌ی
 وه‌ه‌ی‌ب ده‌کات، وه له‌خ‌الی‌ده‌وه گ‌پ‌ر‌درا‌وه‌ته‌وه له ع‌یک‌ر‌یم‌ه‌وه له
 عه‌بدوئلا‌ی کور‌ی عه‌بباس‌ه‌وه ؓ گ‌پ‌را‌ویه‌تی‌ه‌وه و‌ت‌و‌ویه‌تی: ((به د‌وا‌یدا
 ب‌گه‌ر‌ین له شه‌وی بی‌ست و چ‌وار‌دا))، مه‌به‌ستی شه‌وی قه‌دره.

(۱) که ده‌کاته شه‌وی بی‌ست و یه‌که‌م.

(۲) که ده‌کاته شه‌وی بی‌ست و سی‌یه‌م.

(۳) که ده‌کاته شه‌وی بی‌ست و پ‌ین‌جه‌م.

(۴) پ‌روانه: ۲۰۲۱.

(۵) واته: شه‌وی بی‌ست و نو‌یه‌م.

(۶) واته: بی‌ست و سی‌یه‌م.

۴- بابُ رَفْعِ مَعْرِقَةِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ لِتِلَاحِي النَّاسِ

۲۰۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَتَلَاَحَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ: "خَرَجْتُ لِأُخْبِرْكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَتَلَاَحَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ؛ فَرَفَعْتُ، وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ، فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ".

۴- باسی له بیربردنه وهی زانیاری شهوی قهدر به هۆی ناکوکی و دهنگه دهنگی خه لکوه

۲۰۲۳- عوبادهی کوری صامیت رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهیر رضی الله عنه له مال هاته دمره وه بۆ ناومان تا پیمان بلی شهوی قهدر ج شهویکه، لهو کاته دا دوو پیاو له مسولمانان کردیانه ناکوکی و شهره قسه، پیغه مبهیریش رضی الله عنه فهرمووی: ((هاته مه دمره وه بۆ شهوی پیتان بلیم شهوی قهدر ج شهویکه، فلان کهس و فلان کهس کردیانه ناکوکی و شهره قسه، بۆیه له بیرم برایه وه، به لکو (ئهو نه زانینه) چاکتر بیت بۆ نیوه، کهواته به دوایدا بگهرین له (شهوی بیست و) نو و (شهوی بیست و) چهوت و (شهوی بیست و) پینجدا)).

۵- بابُ الْعَمَلِ فِي الْعَشْرِ الْوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ

۲۰۲۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ أَبِي الصُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِئْزَرَهُ، وَأَخْيَا لَيْلَهُ، وَأَيَقَظُ أَهْلَهُ.

۵- باسی کاروپه‌رستش زۆرکردن له ده (شه‌وو رۆژی) کۆتایی پهمه‌زاندا

۲۰۲۴- عایشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغمه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم که ده شه‌وو رۆژی کۆتایی پهمه‌زان ده‌هات، خۆی گورج ده‌کرده‌وه‌و شه‌وی (به په‌رستش) زیندوو ده‌کرده‌وه‌و، خانه‌واده‌که‌ی (بو نوێز و عیبادت) خه‌به‌ر ده‌کرده‌وه‌و.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۳- کتابُ الاعتكافِ

به ناوی خوای به خشندهی میهره بان

۳۳- پهراوی مانه وه له مزگه و تدا بو خواپهرستی

(نیعتیکاف)

۱- بَابُ الْإِعْتِكَافِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ وَالْإِعْتِكَافِ فِي الْمَسَاجِدِ كُلِّهَا

وَلَا تُبَشِّرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَنْكُمْ فِي الْمَسْجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ البقرة.

۲۰۲۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، أَنَّ نَافِعًا أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ.

۱- باسی نیعتیکاف کردن له ده (شه و رۆژ)ی کو تای

په مه زانداو نیعتیکاف کردن له هه موو مزگه و ته کاند

به به لگهی ئەم فەرماشتهی خوای بهرز و بلند: (وه مه چنه لای ژنه کانتان له کاتی کدا له مزگه و تدا مابنه وه بو خواپهرستی، ئەمه سنوور ده کانی خوان و نزیکیان مه که ونه وه، ئاوا خوا باسی فەرمانی خوی ده کات بو خه لکی تا خویان بپاریزن).

۲۰۲۵- عهبدو للای کورپی عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا دهلئ: پێغه مبهری خوا ﷺ هه می شه ده (شه و رۆژ)ی کو تای په مه زان له مزگه و تدا ده مایه وه بو خواپهرستی.

۲۰۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -رَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَغْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ.

۲۰۲۶- عائشەى رضى الله عنها هاوسەرى پىغەمبەر ﷺ دەگىرپىتەوہ کە پىغەمبەر ﷺ ھەمىشە دە (شەو و رۆژ)ى کۆتایى پەمەزان نیعتیکافی دەکرد تا کۆچى دواى کرد، پاشان خىزانەکانىشى لە دواى ئەو نیعتیکافیان کرد.

۲۰۲۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَغْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ، فَأَعْتَكَفَ عَامًا حَتَّى إِذَا كَانَ لَيْلَةُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ -وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي يَخْرُجُ مِنْ صَبِيحَتِهَا مِنْ اعْتِكَافِهِ- قَالَ: "مَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعِيَ فَلْيَعْتَكَفِ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ، وَقَدْ أُرِيتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ أُنْسِيْتُهَا، وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ مِنْ صَبِيحَتِهَا، فَالْتِمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ، وَالْتِمِسُوهَا فِي كُلِّ وَتْرٍ". فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَرِيشٍ، فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ، فَبَصُرَتْ عَيْنَايَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى جَنَهِتِهِ أَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّينِ، مِنْ صُبْحِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ^(۱).

۲۰۲۷- ئەبو سەعیدى خودى ﷺ دەگىرپىتەوہ کە پىغەمبەرى خوا ﷺ دە (شەو و رۆژ)ى ناوەرپاستى پەمەزان نیعتیکافی دەکرد، سالتیکیان نیعتیکافی کرد تا (گەيشته) شەوى بیست و یەك کە بریتىە لەو شەوى کە لە بەیانىیەکەیدا لە نیعتیکافەکەى دەر دەچوو، فەرمووی: ((ھەر کەس لەگەڵ مندا نیعتیکافی کردووہ با دە (شەو و رۆژ)ى کۆتایى پەمەزانیش نیعتیکاف بکات، بێگومان من ئەم شەوہم نیشان درا، پاشان لەبىرم براىەوہ، وەبێگومان خۆم دى لە نوێژى بەیانىیەکەیدا لە ناو ئاو و قویدا سوژدەم دەبرد، دى کەوا بوو لە دە شەوى

کۆتاییدا بۆی بگه‌رپن، وه (له‌وێشدا) له هه‌موو شه‌ویکی تا‌کدا بۆی بگه‌رپن))، ئینجا نه‌وه شه‌وه باران باری، سه‌ربانی مزگه‌وت(ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ) له په‌لی دارخوورما بوو، بۆیه مزگه‌وت دتۆپه‌ی کرد^(١)، جا به هه‌ردوو چاوی خۆم شوینه‌واری ناوو قورم بینی به ناوچاوانی پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ له (نوێژی) به‌یانی بیست و یه‌کی ره‌مه‌زاندا.

٢- يَابُ: الْخَائِضُ تُرَجِّلُ الْمُعْتَكِفَ

٢٠٢٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي، أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصْغِي إِلَى رَأْسِهِ وَهُوَ مُجَاوِرٌ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَرْجُلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ ^(٢).

۲- باسیک: ئافره‌تی‌ه‌یزدار قژی سهری پیاوی ئیعتیکافکار دایینی و شانه‌ی بکات

۲۰۲۸- عانیسه ﷺ دهلی: پیغمبر ﷺ سہری نریک دمکردهوہ له من له کاتیکیدا نیعتیکافی دمکرد له مزگہوتدا، منیش سہریم بو شانه دمکرد، وه من له حہیزدا بووم^(۲).

٣- باب: لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ

٢٠٢٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- قَالَتْ: وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَدْخُلُ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْجُلُهُ، وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ، إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا^(٦).

(۱) ناوی ییډا هاته خواره وه.

(۲) بروانه: ۲۹۵.

(۳) وه له هۆده که ی خۆیدا بووه له تاقنکه وه سه ری بردۆته ژووره وه و لاشه ی له مزگه وتدا بووه.

(۴) بیروانه: ۲۹۵.

۳- باسیک: (ئەو کەسەى لە ئیعتیکافدا یە) بۆ کارى پێویست نەبێت نابێت بڕواتە ماله‌وه

۲۰۲۹- عورپوهو عەمپەرى كچى عەبدورەحمان دەگێرپنەوه كە عائیشەى ﷺ خیزانى پێغەمبەر ﷺ دەلى: كاتى وا هەبوو پێغەمبەرى خوا ﷺ سەرى دەهینایە ژوورەوه بۆ لام لە كاتیكدا ئەو لە ناو مژگەوتدا بوو، منیش قزیم دادەهینا، وه پێغەمبەر ﷺ ئەگەر لە ئیعتیکافدا بووایە نەدمرۆشته ماله‌وه بۆ كاریكى پێویست^(۱) نەبووایە.

۴- بابُ غَسْلِ الْمُعْتَكِفِ

۲۰۳۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُبَاسِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ^(۲).

۴- باسى خۆشۆردنى ئیعتیکافكار

۲۰۳۰- عائیشە ﷺ دەلى: پێغەمبەر ﷺ دەستبازی لەگەڵ دەکردم لە كاتیكدا من لە حەیزدا بووم.

۲۰۳۱- وَكَانَ يُخْرِجُ رَأْسَهُ مِنَ الْمَسْجِدِ - وَهُوَ مُعْتَكِفٌ - فَأَغْسَلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ^(۳).

۲۰۳۱- (عائیشە ﷺ دەلى:) پێغەمبەر ﷺ سەرى لە مژگەوت دەهینایە دمرەوه (بۆ هۆدەكەى من) كە ئەو لە ئیعتیکافدا بوو، جا سەرىم بۆ دەشۆرد لە كاتیكدا من لە حەیزدا بووم.

(۱) زوهرى كاری پێویستی، بە دەست بە ئاو گەياندن و چوون بۆ تەوالێت مانای کردووه.

(۲) بڕوانە: ۳۰۰.

(۳) بڕوانە: ۲۹۵.

۵- بابُ الْإِعْتِكَافِ لَيْلًا

۲۰۳۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ عُمَرَ سَأَلَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ قَالَ: "فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ"^(۱).

۵- باسی نیعتیکاف کردن له شهودا (دروسته)

۲۰۳۲- عهبدوللای کوری عومهر رضي الله عنه دهگیرپتهوه که عومهر پرساری له پیغهمبهر صلى الله عليه وسلم کردو، وتی: من له سهردهمی نهفامیدا نهزرم کرد شهویک له مزگهوتی حهرامدا (کهعهبه) نیعتیکاف بکهه؟ فهرمووی: ((کهواته نهزرمگمت جیبهجی بکهه)).

۶- بابُ اعْتِكَافِ النِّسَاءِ

۲۰۳۳- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَكُنْتُ أَضْرِبُ لَهُ خِباءً فَيُصَلِّي الصُّبْحَ ثُمَّ يَدْخُلُهُ. فَاسْتَأْذَنْتُ حَفْصَةَ عَائِشَةَ أَنْ تَضْرِبَ خِباءً، فَأَذِنَتْ لَهَا، فَضَرَبْتُ خِباءً، فَلَمَّا رَأَتْهُ زَيْنَبُ ابْنَتُهُ جَحِشَ ضَرَبَتْ خِباءً آخَرَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم رَأَى الْأَخْيَةَ فَقَالَ: "مَا هَذَا؟"، فَأَخْبَرَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "أَلَيْسَ تَرَوْنَ يَهْنُ؟"، فَتَرَكَ الْإِعْتِكَافَ ذَلِكَ الشَّهْرَ، ثُمَّ اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ^(۲).

۶- باسی حوکمی نیعتیکاف کردنی ئافرهتان

۲۰۳۳- عهمره له عانیشهوه رضي الله عنها گیرایهوه، وتی: پیغهمبهر صلى الله عليه وسلم له ده (شهوو روژ)ی کوئای پهههزاندای نیعتیکافی دهکرد، منیش خیومتیکم بو ههئهدا، جا

(۱) پروانه: ۲۰۴۲، ۲۰۴۳، ۳۱۴۴، ۴۳۳۰، ۶۶۹۷.

(۲) پروانه: ۲۰۳۴، ۲۰۴۱، ۲۰۴۵.

نویژی به یانی دهکرد، پاشان دهرۆیشته ناویهوه، ههفصهش مۆلهتی له عایشه خواست که خَیْومَتَکَ (بۆ خۆی) ههڵبدات، عایشهش مۆلهتی دا، ههفصهش خَیْومَتَهکهی ههڵدا، ئینجا که زمینهی کچی جهحشیش بینی خَیْومَتَکَی تری ههڵدا، جا کاتیک پیغه مبهه ﷺ رۆژی کردهوه خَیْومَتَهکانی بینی و فهرمووی: ((ئمه جیهه؟)) جا ههوالی پیدرا^(۱) فهرمووی: ((ئیهوه^(۲) وادهزانن چاکه و عیبادمت په یومسته بهم خَیْومَتَه تانهوه؟)) بۆیه پیغه مبهه ﷺ نهو مانگه ئیعتیکافی واز لی هینا، پاشان ده شهو و رۆژ له مانگی شهوال ئیعتیکافی کرد.

۷- بابُ الْأُخْبِيَةِ فِي الْمَسْجِدِ

۲۰۳۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَغْتَكِفَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أَرَادَ أَنْ يَغْتَكِفَ إِذَا أُخْبِيَةُ خَبَاءً عَائِشَةَ، وَخَبَاءً حَفْصَةَ، وَخَبَاءً زَيْنَبَ، فَقَالَ: "الْبِرِّ تَقُولُونَ بِهِنَّ؟!" ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمْ يَغْتَكِفْ، حَتَّى اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ^(۳).

۷- باسی خَیْومَتَهکان له مزگهوتدا

۲۰۳۴- عایشه رضي الله عنها دهگێڕێتهوه که پیغه مبهه ﷺ جارێک ویستی ئیعتیکاف بکات، ئینجا کاتیک که رۆیشت بۆ نهو شوێنهێ که ویستی ئیعتیکافی تیدا بکات، چهند خَیْومَتَکَی بینی، خَیْومَتی عایشه و خَیْومَتی ههفصه و خَیْومَتی زمینهی، فهرمووی: ((ئیهوه وا گومان دمهین چاکه و عیبادمت وابهستهیه بهم کارمانهوه))، پاشان گهراپهوهو ئیعتیکافی نهکرد، تا له شهوالدا ده شهو و رۆژ ئیعتیکافی کرد.

(۱) مه بهست خێزانهکانی پیغه مبهه ﷺ.

(۲) که نهو خَیْومَتانه هی خێزانهکانیهتی.

(۳) پروانه: ۲۰۳۳.

۸- بَابُ: هَلْ يَخْرُجُ الْمُتَكَبِّرُ لِحَوَانِهِ إِلَى بَابِ الْمَسْجِدِ؟

۲۰۳۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَنَّ صَفِيَّةَ -زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله- أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله تَزُورُهُ فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَامَتْ تَنْقَلِبُ، فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَعَهَا يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ بَابَ الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ مَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله، فَقَالَ لَهُمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: "عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّمَا هِيَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ". فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَبَّرَ عَلَيْهِمَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: "إِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الْإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِّ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا"^(۱).

۸- باسیک: ئایا دروسته ئیعتیکافکار تا دەرگای مزگهوت برواته دهرهوه بو پئویستییهکانی؟

۲۰۳۵- عه‌لی کورپی حوسه‌ین عليه السلام گێڕایه‌وه که سه‌ه‌فیه‌ی عليه السلام خێزانی پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وآله بو‌ی گێڕایه‌وه‌و وتی: که نه‌و (سه‌ه‌فیه‌) هات بو‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله سه‌ردانی بکات^(۲) له کاتی ئیعتیکاف کردنیدا له مزگه‌وتدا له ده‌ (شه‌وو رۆژ)ی کۆتایی ر‌ه‌مه‌زанда، ئینجا تا ماومه‌ک له خزمه‌تیدا قسه‌ی کرد، پاشان هه‌ستا بگه‌ڕێته‌وه‌ (بو‌ مانی خۆی)، پێغه‌مبه‌ریش صلى الله عليه وآله له‌گه‌ئیدا هه‌ستا و برديه‌وه‌ تا سه‌ه‌فیه‌ گه‌یشته‌ دەرگای مزگه‌وت له لای دەرگای (مانی) ئوممو سه‌له‌مه‌، (له‌و کاته‌دا) دوو پیاوی نه‌نصاری تیپه‌رین و سه‌لامیان له پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله کرد، پێغه‌مبه‌ریش صلى الله عليه وآله فه‌رمووی پێیان: ((په‌له‌ مه‌که‌ن د‌ل‌ن‌یا‌بن نه‌م ئافه‌رمته‌ سه‌ه‌فیه‌ی کچی حومه‌یه‌یه‌))، دوو پیاومه‌که‌ وتیان: پاک و بێگه‌ردی بو‌ خوا نه‌ی

(۱) بروانه: ۲۰۳۸، ۲۰۳۹، ۳۱۰۱، ۳۲۸۱، ۶۲۱۹، ۷۱۷۱.

(۲) له شه‌ودا سه‌ردانی کرد له جێگایه‌کی تر‌دا بو‌خاری به‌م جو‌ره گێراویه‌تیه‌وه‌ (ارشاد الساری: ۴۴۳/۳).

پێغه‌مبهری خوا ﷺ، وته‌كه‌ی پێغه‌مبهریان به‌لاوه گران و قورس بوو، بۆیه پێغه‌مبهریش ﷺ فهرمووی: ((بێگومان شه‌یتان له‌ مرۆفدا ده‌گاته‌ نه‌و شوینه‌ی خوینی ده‌گاتی، وه‌ به‌راستی له‌وه‌ ترسام كه‌ شه‌یتان شتیکی (خراپ) بخاته‌ دلتانه‌وه‌)).

۹- بابُ الْإِعْتِكَافِ

وَحَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ صَبِيحَةَ عِشْرِينَ^(۱).

۲۰۳۶- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُمْنٍ، سَمِعَ هَارُونَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُلْتُ: هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ؟ قَالَ: نَعَمْ، اعْتَكَفْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ -قَالَ:- فَخَرَجْنَا صَبِيحَةَ عِشْرِينَ، -قَالَ:- فَخَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَبِيحَةَ عِشْرِينَ فَقَالَ: "إِنِّي أَرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، وَإِنِّي نُسَيْتُهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فِي وَتْرٍ، فَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَسْجُدَ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، وَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْيَرْجِعْ". فَرَجَعَ النَّاسُ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَمَا نَزَى فِي السَّمَاءِ قَرْعَةً -قَالَ:- فَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمَطَرَتْ، وَأُفِيَمَتِ الصَّلَاةُ، فَسَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الطِّينِ وَالْمَاءِ، حَتَّى رَأَيْتُ الطِّينَ فِي أَرْبَتَيْهِ وَجَبْهَتِهِ^(۲).

۹- باسی ئیعتیکاف

وه‌ پێغه‌مبهر ﷺ به‌یانێ پوژێ بیستی ر‌ه‌مه‌زان له‌ ئیعتیکاف هاته‌ دهره‌وه‌.

۲۰۳۶- ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کورێ عه‌بدوهره‌حمان ده‌لی: پرسیارم له‌ نه‌بو سه‌عه‌یدی خودی ﷺ کرد و وتم: ئایا له‌ پێغه‌مبهری خوات ﷺ بیستوه‌ باسی شه‌وی قه‌در بکات؟ وتی: به‌ئێ، له‌

(۱) پروانه: ۲۰۱۶.

(۲) پروانه: ۶۶۹.

ده شهوی ناوهرپاستی رهمه‌زاندا له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ ئیعتیکافمان^(۱) کرد، -وتی:-
 جا له به‌یانی رۆژی بیست (ی رهمه‌زان له ئیعتیکافه‌که‌مان) هاتینه دهره‌وه، -وتی:- ئینجا
 پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له به‌یانی رۆژی بیست (ی رهمه‌زان) وتاری بۆ داین و فهرمووی:
 ((بێگومان شهوی قه‌درم نیشان درا^(۲)، به‌لام له‌بیرم براهه‌وه، که‌واته له ده شهوی کۆتایی
 رهمه‌زان له تاکه‌کاندا بۆی بگه‌ڕێن، چونکه بێگومان له خه‌ومدا بینیم که له ناو ناو و
 قورپاودا سوژده‌م ده‌برد، ئینجا هه‌رک‌ه‌س له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ ئیعتیکافی کردبوو
 با بگه‌ڕێته‌وه (بۆ ئیعتیکافه‌که‌ی)))، (ئه‌بو سه‌عید ده‌لی: ئیتر خه‌لکه‌که‌ گه‌رانه‌وه بۆ
 مرگه‌وت، وه به‌ناسمانه‌وه هه‌ج په‌له هه‌ورێکمان نه‌بینی، -وتی:- جا هه‌ورێک هات و
 بارانی باراند، دواتر نوێزکرا، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ناو قورپاودا سوژده‌ی برد، (به‌ چاوی
 خۆم بینیم) هه‌تا شوینه‌واری قورپ به‌ سه‌ر لووت و ناوچاوانیه‌وه بینی.

۱۰- بَابُ اعْتِكَافِ الْمُسْتَحَاضَةِ

۲۰۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ
 اعْتَكَفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ امْرَأَةً مِنْ أَزْوَاجِهِ مُسْتَحَاضَةً، فَكَانَتْ تَرَى الْحُمْرَةَ وَالْصُّفْرَةَ،
 قَرْمًا وَضَعْنَا الطُّسْتَ تَحْتَهَا وَهِيَ تُصَلِّي^(۳).

۱۰- باسی (هوکمی) ئیعتیکافی ئافره‌ت به‌رده‌وام خوینی هه‌بیت

۲۰۳۷- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: ئافره‌تێک^(۴) له هاوسه‌رانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رده‌م
 خوینی نه‌خۆشی هه‌بوو، له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ ئیعتیکافی کرد، جا ئه‌و

(۱) إعتکاف: واته: مانه‌وه له مرگه‌وتدا به‌نیه‌تی په‌رستش و پاداشت.

(۲) یان ئاگادارکرام و زانیاریم پێدرا کام شه‌وه‌یه.

(۳) پروانه: ۳۰۹.

(۴) که ئوممو سه‌له‌مه‌ بوو ﷺ.

ئافرمته خوینی سوور و زمردی دمبینی^(١)، ههندیك جار تهشتیکمان له ژیریدا دادهدنا (ئهومنده خوینی ههبوو) و نوێژی دهکرد.

II- بابُ زیارةِ المرأةِ زوجها في اعتكافه

٢٠٣٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام، أَنَّ صَفِيَّةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَخْبَرَتْهُ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي الْمَسْجِدِ، وَعِنْدَهُ أَزْوَاجُهُ، فَرَحَنَ، فَقَالَ لِصَفِيَّةَ بِنْتِ حُبَيْ: "لَا تَعْجَلِي حَتَّى أَنْصَرِفَ مَعَكَ". وَكَانَ بَيْتُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَعَهَا، فَلَقِيَهُ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَنَظَرَا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ أَجَازَا، وَقَالَ لَهُمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "تَعَالِيَا، إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُبَيْ". قَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: "إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يُلْقِيَ فِي أَنْفُسِكُمَا شَيْئًا"^(٢).

II- باسی ئافرهت سەردانی میردی بکات له شوینی

ئىعتیکافه کهیدا

٢٠٣٨- ئیبنو شیهاب له عهلی کورێ حوسهینه وه عليه السلام دهگێڕێته وه که سهفیهی عليه السلام خیزانی پیغه مبهه عليه السلام بۆی گێرایه وه. مهعمههه له زوهرییه وه دهگێڕێته وه ئهویش له عهلی کورێ حوسهینه وه عليه السلام دهگێڕێته وه دهلی: پیغه مبهه عليه السلام له مرگه وتدا بوو (ئىعتکافی دهکرد) خیزانهکانی له خزمهتیدا بوون و روێشتن، جا به سهفیهی کچی حویهی

(١) واته: ئه و دوو جوړه خوینهی ههبوو.

(٢) پروهانه: ٢٠٣٥.

فهرموو: ((په له مه که ههتا له گه ئندا بگه ریمه وه))، مالی صهفیه له خانووه که ی ئوسامه دا بوو، ئینجا پیغه مبه ر ﷺ له گه ئیدا دهرجوو، دوو پیاوی نه نصاری گه یشتن پئی، سهیری پیغه مبه ریان ﷺ کرد و پاشان تیبه رین، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی پئیان: ((ههردووکتان وهرن دئنیابن ئهم ئافهرمه صهفیه ی کچی حویه ییه))، دوو پیاوه که وتیان: سوبحانه ئلا ئهی پیغه مبه ری خوا ﷺ، (نه ویش) فهرمووی: ((بیگومان شهیتان له مروفا دهگاته ئه و شوینه ی خوینی دهگاتی، وه به راستی ترسام شهیتان شتیک بخاته دلتانه وه)).

۱۲- بَابُ هَلْ يَدْرَأُ الْمُعْتَكِفُ عَنْ نَفْسِهِ؟

۲۰۳۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ﷺ أَنَّ صَفِيَّةَ أَخْبَرَتْهُ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يُخْبِرُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ أَنَّ صَفِيَّةَ ﷺ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ، فَلَمَّا رَجَعَتْ مَشَى مَعَهَا، فَأَبْصَرَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَلَمَّا أَبْصَرَهُ دَعَاهُ فَقَالَ: "تَعَالَ، هِيَ صَفِيَّةُ -وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ: هَذِهِ صَفِيَّةُ- فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ". قُلْتُ لِسُفْيَانَ أَتَتْهُ لَيْلًا؟ قَالَ: وَهَلْ هُوَ إِلَّا لَيْلٌ؟^(۱)

۱۲- باسیک: ئایا ئیعتیکافکار گومان له خۆی دوور دهخاتهوه؟

۲۰۳۹- عهلی کوری حوسهین ﷺ دهگیریته وه که صهفیه ی ﷺ خیزانی پیغه مبه ر ﷺ بو ی گیرایه وه وتی^(۲)، ههروه ها عهلی کوری حوسهین ﷺ گیراویه تیه وه که صهفیه ﷺ هات بو خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ له کاتی کدا له

(۱) پروانه: ۲۰۳۵.

(۲) ئهمه رنگا و سه نه دی به که می فهرمووده که به کورنی و نه پچراوی سه نه ده که ی هیناوه، به لام رنگای دووه می به مورسه لی هیناوه.

نیعتیکافدا بوو (له مزگهوتدا)، ئینجا که گهراپهوه پیغهمبه‌ر ﷺ له‌گه‌لیدا روشت، پیاویکی نه‌نصاری پیغهمبه‌ری ﷺ بینی، ئینجا که پیغهمبه‌ر ﷺ پیاوه‌که‌ی دی بانگی کردو هه‌رمووی: ((ومره ئه‌مه سه‌فیه‌یه هه‌ندیک جار سوفیان (له گیرانه‌وه‌که‌یدا) ده‌لی: ئه‌مه سه‌فیه‌یه، چونکه بیگومان شه‌یتان له ناخی مروفتدا ده‌گه‌رێ به‌وینه‌ی سوورانی خوین))، (عه‌لی کورێ مه‌دینی ده‌لی: به سوفیانم وت: سه‌فیه‌یه شه‌و سه‌ردانی پیغهمبه‌ری ﷺ کرد؟ سوفیان وتی: مه‌گه‌ر سه‌ردانی هه‌ر له شه‌ودا نابێ؟

۱۳- بَابُ مَنْ خَرَجَ مِنْ اِعْتِكَافِهِ عِنْدَ الصُّبْحِ

۲۰۴۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ - خَالَ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ -، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. قَالَ سُفْيَانُ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. قَالَ: وَأَظُنُّ أَنَّ ابْنَ أَبِي لَبِيدٍ حَدَّثَنَا، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه. قَالَ: اِغْتَكَفْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَشَرَ الْأَوْسَطَ، فَلَمَّا كَانَ صَبِيحَةَ عِشْرِينَ ثَقَلْنَا مَتَاعَنَا، فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ كَانَ اِغْتَكَفَ فَلْيَرْجِعْ إِلَى مُعْتَكِفِهِ، فَإِنِّي رَأَيْتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ، وَرَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ". فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى مُعْتَكِفِهِ، وَهَاجَتِ السَّمَاءُ، فَمَطَرْنَا فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ لَقَدْ هَاجَتِ السَّمَاءُ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ، وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَرِيشًا، فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلَى أَنْفِهِ وَأَرْبَبَتِهِ أَثَرَ الْمَاءِ وَالطِّينِ^(۱).

۱۳- باسی ئه و که سهی له کاتی رۆژبوونه و هه (۱) له ئیعتیکافه که ی بێته ده ره وه (۲)

۲۰۴۰- ئه بو سه عیدی خودی (۳) و تی: له خزمهت پیغه مبهری خوادا ﷺ له رۆژی دهی ناوهراستی رهمهزان ئیعتیکافمان کرد، جا کاتیک بهیانی بیستی رهمهزان بوو که لویه له کائمان گواسته وه، پیغه مبهری خوا ﷺ هاته لاما و فهرمووی: ((هه ر که سیك ئیعتیکافی کردو وه با بگه پێته وه بۆ شوینی ئیعتیکافه که ی خوی، چونکه ئه مشه و (شهوی قه درم) نیشان درا، له خه ومدا خۆم بیی له ناو ناو و قوردا سوژده م ده برد))، جا کاتیک پیغه مبهر ﷺ گه رایه وه بۆ شوینی ئیعتیکافه که ی هه ور له ئاسمان په یدابوو و بارانمان بۆ باری، سویند به و زاته ی ئه وی به هه ق ناردو وه له کۆتایی ئه و رۆژمدا هه ور ئاسمانی گرت، مزگه وت (ی پیغه مبه ریش ﷺ) به په لی دارخورما سه ری گیرابوو، جا سویند به خوا به سه ری لووتی و ئه ملاو لای لووتی پیغه مبه ره وه ﷺ شوینه واری ناو و قورم بیی (۴).

۱۴- بابُ الْإِعْتِكَافِ فِي شَوَّالٍ

۲۰۴۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ بْنُ غَزْوَانَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ، وَإِذَا صَلَّى الْعِدَّةَ دَخَلَ مَكَانَهُ الَّذِي اعْتَكَفَ فِيهِ. قَالَ: فَأَسْتَأْذِنُهُ عَائِشَةُ أَنْ تَعْتَكِفَ، فَأَذِنَ لَهَا

(۱) یان له دوا (نوژی به یانی دا له ئیعتیکاف بێته ده ر).

(۲) ئه گه ر ویستی له شه ودا ئیعتیکاف بکات، رۆژه که ی ئیعتیکاف نه کات.

(۳) بوخاری ئه م فهرمووده ی به س س نه د گیراوه ته وه له سوفیانه وه، له ئیبن جو ره یج و موحه ممه دی کو ری عه مر و ئیبنو ئه بی له بید.

(۴) کاتیک نوژی به یانی کرد.

فَضَرَبَتْ فِيهِ قُبَّةً، فَسَمِعَتْ بِهَا حَفْصَةَ، فَضَرَبَتْ قُبَّةً، وَسَمِعَتْ زَيْنَبُ بِهَا، فَضَرَبَتْ قُبَّةً أُخْرَى، فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَدِ أَبْصَرَ أَرْبَعَ قَبَابٍ، فَقَالَ: "مَا هَذَا؟". فَأُخْبِرَ خَبْرُهُنَّ، فَقَالَ: "مَا حَمَلَهُنَّ عَلَى هَذَا الْبِرِّ؟! انْزِعُوهَا فَلَا أَرَاهَا". فَتَزَعَّتْ، فَلَمْ يَعْتَكِفْ فِي رَمَضَانَ حَتَّى اعْتَكَفَ فِي آخِرِ الْعَشْرِ مِنْ شَوَّالٍ^(۱).

۱۴- باسی ئیعتیکاف کردن له (مانگی) شهوالدا

۲۰۴۱- عه مپه‌ی کچی عه‌بدو‌ره‌حمان له عانی‌شه‌وه ﷺ ده‌گی‌ر‌پ‌ته‌وه که ده‌لێ: پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ له هه‌موو ر‌ه‌مه‌زانێ‌دا ئیعتیکافی ده‌کرد، که نو‌ی‌زی به‌یانی ده‌کرد ده‌رو‌ی‌شته نه‌و شو‌ینه‌ی ئیعتیکافی ت‌یدا ده‌کرد، وتی^(۲): عانی‌شه‌ مو‌له‌تی له پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ خواست که ئیعتیکاف بکات، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ مو‌له‌تی دا، عانی‌شه‌ش خ‌ی‌وه‌تیکی له مزگه‌وت‌دا هه‌ل‌دا، ئینجا حه‌ف‌صه‌ش نه‌وه‌ی بیست نه‌و‌یش خ‌ی‌وه‌تیکی هه‌ل‌دا، زمینه‌ب‌یش نه‌وه‌ی بیست نه‌و‌یش خ‌ی‌وه‌تیکی تری هه‌ل‌دا، ئینجا که پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ له به‌یانیدا گه‌رایه‌وه‌ چوار خ‌ی‌وه‌تی بی‌نی و فه‌رم‌و‌ی: ((ئه‌مه‌ ج‌یه‌؟))، هه‌واله‌که‌یان پ‌یدا که ج‌یه‌، فه‌رم‌و‌ی: ((بو‌ وایان کردووه‌؟ وایان ده‌زانن ئه‌مه‌یان بو‌ چاکه‌ کردووه‌؟ ده‌ی لایان‌به‌ن نه‌یان‌بینم))، ئیتر لابران، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ له‌و ر‌ه‌مه‌زان‌دا ئیعتیکافی نه‌کرد هه‌تا له ده‌شه‌وی کو‌تایی شه‌والدا ئیعتیکافی کرد.

۱۵- بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ عَلَيْهِ إِذَا اعْتَكَفَ صَوْمًا

۲۰۴۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَخِيهِ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: "أَوْفِ نَذْرَكَ". فَأَعْتَكَفَ لَيْلَةً^(۳).

(۱) بروانه: ۲۰۳۳.

(۲) یه‌کی‌ک له‌ راوییه‌کان.

(۳) بروانه: ۳۰۳۳.

١٥- باسی ئهوهی رای وایه که سیک ئیعتیکاف بکات رۆژووی له سه ر نییه

٢٠٤٢- عومهری کوری خهتتاب ﷺ دهگیرێتهوه که وتی: ئهی پیغه مبهری خوا ﷺ من له سه رده می نه فامیدا نه زرم کردوو ده که شهوێک له مزگه وتی چه رام (که عبه) دا ئیعتیکاف بکه م؟ پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((نه زره که ت به جی بی نه)، عومهریش شهوێک ئیعتیکافی کرد.

١٦ - باب: إِذَا نَذَرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ يَتَكْفٍ ثُمَّ أَسْلَمَ

٢٠٤٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ ﷺ نَذَرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ يَتَكْفٍ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ - قَالَ: أَرَاهُ قَالَ: لَيْلَةً. قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَوْفِ بِنَذْرِكَ"^(١).

١٦- باسیک: ئه گهر که سیک له سه رده می نه فامیدا ئیعتیکافی نه زر کردبیت ، پاشان مسوألمان بوو بیت^(٣)

٢٠٤٣- نافع له ئیبنو عومهرده ﷺ دهگیرێتهوه که عومهر ﷺ له سه رده می نه فامیدا نه زری کرد بوو که شهوێک له مزگه وتی چه رام (که عبه) دا ئیعتیکاف بکات، - ده ئی وا گومان ده به م وتی: شهوێک - پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی پیی: ((نه زره که ت به جی بی نه)).

(١) پروانه: ٢٠٣٢.

(٢) ئایا پیوسته له سه ری ئیعتیکافه که ی به جی بی نی یان نا؟.

۱۷- بَابُ الْإِعْتِكَافِ فِي الْعَشْرِ الْاَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ

۲۰۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشْرِينَ يَوْمًا^(۱).

۱۷- باسی نیعتیکاف کردن له ده رۆژی ناوهراستی رهمهزاندا

۲۰۴۴- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغه مەھر صلى الله عليه وسلم له هه‌موو رهمه‌زانی‌کدا ده رۆژ نیعتیکافی دهمکرد، ئینجا لهو ساله‌ی ومهاتی کرد بیست رۆژ نیعتیکافی کرد.

۱۸- بَابُ مَنْ ارَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَخْرُجَ

۲۰۴۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ذَكَرَ أَنْ يَعْتَكِفَ الْعَشَرَ الْاَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ، فَاسْتَأْذَنَتْهُ عَائِشَةُ، فَأَذِنَ لَهَا، وَسَأَلَتْ حَفْصَةَ عَائِشَةَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ لَهَا فَفَعَلَتْ، فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ أَمَرَتْ بِنَاءً، فَبَنَى لَهَا، قَالَتْ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا صَلَّى انْصَرَفَ إِلَى بَنَائِهِ، فَبَصُرَ بِالْبَنِيَّةِ فَقَالَ: "مَا هَذَا؟". قَالُوا: بِنَاءُ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ وَزَيْنَبَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "أَلَيْسَ أَرَدَنْ بِهَذَا؟! مَا أَنَا مُعْتَكِفٌ". فَرَجَعَ، فَلَمَّا أَفْطَرَ اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ^(۲).

(۱) پروانه: ۴۹۹۸.

(۲) پروانه: ۲۰۳۳.

١٨- باسی که سیک ویستی ئیعتیکاف بکات، پاشان بوئی دهرکهوت له ئیعتیکاف بیته دهرهوه

٢٠٤٥- عائشه رضی اللہ عنہا گپراویه تییه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ باسی کرد (بو مسولمانان) که دمیه وی ده (شهو و رۆژی کوتایی رهمهزان ئیعتیکاف بکات، نینجا عائشه مۆله تی خواست (که ئیعتیکاف بکات)، پیغه مبه ریش ﷺ مۆله تی دا، حه فسه ش پرسیری له عائشه کرد که مۆله ت بو ئه ویش بخوازیت، عائشه ش مۆله تی بو خواست، جا کاتیک زمینه بی کچی جه حش نه وه ی بینی فهرمانی کرد خیه وتیکی بو هه لبدن، ئه ویش خیه وتی بو هه لدر، عائشه ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ که نوژی کردبایه ده گه رایه وه بو خیه وته که ی، جا (که گه رایه وه) چهند خیه وتیکی بینی فهرمووی: ((ئه مه جیه؟)) وتیان: خیه وتی عائشه وه حه فسه وه زمینه به، پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((نایا چاکه یان مه به سته به م کارمیان؟! من ئیعتیکاف ناکه م))، ئیتر گه رایه وه (ئیعتیکافی نه کرد)، نینجا که رهمه زانی ته واو کرد ده رۆژ له شه وال ئیعتیکافی کرد.

١٩- باب الْمُعْتَكِفِ يُدْخِلُ رَأْسَهُ الْبَيْتَ لِلْغَسْلِ

٢٠٤٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا كَانَتْ تُرْجِلُ النَّبِيَّ ﷺ وَهِيَ حَائِضٌ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا، يُنَاوِلُهَا رَأْسَهُ ^(١).

۱۹- باسی ئه‌و پیاوه‌ی له ئیعتیکافدایه سه‌ری بباته ماله‌وه بو شۆردن^(۱)

۲۰۴۶- عوره ده‌لی، عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌گیرپته‌وه که ئه‌و سه‌ری پیغه‌مبه‌ری صلی اللہ علیہ وسلم شانه ده‌کرد که له چه‌یزدا بوو، له کاتی‌کدا پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له مزگه‌وت له ئیعتیکافدا بوو، عائیشه‌ش له ژووره‌که‌ی خۆیدا بوو، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم سه‌ری ده‌خسته به‌رده‌می (تا سه‌ری بشوات، به‌لام لاشه‌ی له مزگه‌وتدا بوو).

(۱) مالی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم نوسابوو به‌مزگه‌وته‌وه له نێوان مزگه‌وت و مالی پیغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ وسلم په‌نجه‌ره‌یه‌ک یان تاقیک هه‌بوو خودی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له‌مزگه‌وت دابوو سه‌ری بردبویه ئه‌و دیو بۆماله‌وه تابۆی بشون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۴- کتابُ البيوع

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

۳۴- پهراوی کرین و فروشتن

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ ﴿٢٧٥﴾ البقرة. وَقَوْلِهِ: ﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ﴾ ﴿٢٨٢﴾ البقرة.

ئەم فەرمايشتهی خوامی بهرز و بلند: (خوامی داوه به کرین و فروشتن، به لام سووی قهدهغه کردوووه)^(۱)، ههروهها ئەم فەرمايشتهشی: (مهگەر کاتیک ئەو کردهوهیه بازرگانیهکی دهست به دهست بی له ناو خوتاندا بیگیرن)^(۲).

۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾ الجمعة، وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ﴾ ﴿١٢﴾ النساء.

(۱) ئایهتی به که میان به لگه به له سه ر په وایی و دروستی کرین و فروشتن.

(۲) ئەم ئایه تهشیان به لگه به له سه ر په وایه تی بازرگانی دهست به دهست و قهرز نه بیت.

۱- باسی ئهوهی لهم فهرمایشتانهی خوای بهرز و بێند هاتوووه

(جا کاتیک که نویژی ههینی ته‌واو بوو، ئیتر به‌سه‌ر زه‌ویدا ب‌لا‌وبینه‌وه‌و دا‌وا‌ی پ‌زق و پ‌ۆزی خوا بکه‌ن، زۆر یادی خوا بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی پ‌زگارو سه‌ره‌رازه‌بن، هه‌رکاتیک بازرگانیه‌ک، یان کاریک بێ هوده‌ ببه‌ین، ب‌لا‌وه‌ی لی ده‌که‌ن بۆ لای ئه‌و بازرگانیه‌ و تۆ به‌جێ ده‌هێلن به‌را‌وه‌ستا‌وی (له‌سه‌ر دوانگه‌)، (ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ) ب‌لی: ئه‌وه‌ی لای خوايه‌ چاک‌تره‌ له‌ شتی بێ هوده‌و بازرگانی، بێگومان خوا باش‌ترینی پ‌ۆزیده‌رانه‌)^(١)، وه‌ ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و ب‌لند: (له‌ نیا‌ن خو‌تا‌ندا سامانی یه‌ک‌تری مه‌خو‌ن به‌ نا‌ره‌وا مه‌گه‌ر بازرگانیه‌ک بێت به‌ رهما‌هن‌دی له‌ نیا‌ن خو‌تا‌ندا)^(٢).

٢٠٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّكُمْ تَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، وَتَقُولُونَ: مَا بَالُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ لَا يُحَدِّثُونَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ؟ وَإِنَّ إِخْوَتِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانُوا يَسْغَلُهُمْ صَفْقُ بِالْأَسْوَاقِ، وَكُنْتُ أَلْزِمُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى مِلءِ بَطْنِي، فَأَشْهَدُ إِذَا غَابُوا، وَأَحْفَظُ إِذَا نَسُوا، وَكَأَن يَسْغَلُ إِخْوَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ عَمَلُ أُمَوَالِهِمْ، وَكُنْتُ أَمْرًا مُسْكِينًا مِنْ مَسَاكِينِ الصَّفَةِ أَعْي حِينَ يَنْسَوْنَ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي حَدِيثٍ يُحَدِّثُهُ: "إِنَّهُ لَنْ يَبْسُطَ أَحَدٌ ثَوْبَهُ حَتَّى أَقْصِي مَقَالَتِي هَذِهِ، ثُمَّ يَجْمَعَ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ إِلَّا وَعَى مَا أَقُولُ". فَبَسَطْتُ ثِمَرَةً عَلَيَّ، حَتَّى إِذَا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مَقَالَتهُ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي، فَمَا نَسِيتُ مِنْ مَقَالَةٍ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم تِلْكَ مِنْ شَيْءٍ ^(٣).

(۱) لهم ثایه تہدا رہوایہ تی کرین و فروشتی دہ گہینہ تی چ بازارگانی بیت، یان جوړه کانی تری مامہ له.

(۲) نهم ثابته‌ش ریگری ده‌کات له هه‌موو مامه‌له‌یه‌کی چه‌رام، ڕێگه‌ ده‌دات به‌ بازرگانیه‌ک که به‌ ره‌زامه‌ندی هه‌ردوولا بێت.

(۳) بروانه: ۱۱۸.

۲۰۴۷- ئەبو ھورمیرە ﷺ دەلی: بېگومان ئیو دەلێن ئەبو ھورمیرە ھەرموودەى زۆر لە پێغەمبەرى خواوە ﷺ دەگێرێتەو، دەسلێن: بۆچی کۆچەرییەکان و ئەنصارییەکان لە پێغەمبەرى خوا ﷺ ھەرموودە ناگێرێنەو بەو جۆرەى ئەبو ھورمیرە ھەرموودە دەگێرێتەو؟ بەراستی برا کۆچەرییەکانم کرین و فروشتن لە بازاردا سەرقالی دەکردن، منیش لە پێغەمبەرى خوا ﷺ جیا نەدەبوومەو بە نەنەسکی رازی بووم، بۆیە من ئامادە دەبووم کاتێک ئەوان بزر دەبوون، ھەرموودەم لەبەر دەکرد کاتێک ئەوان لەبیریان دەچووێو، باریانی ئەنصاریشم کارکردنیان لە زەوی و زاریاندا سەرقالی دەکردن، وە من کەسیکی ھەزار بووم لە ھەزارەکانی صوففە^(۱)، ھەرموودەم لەبەردەکرد کاتێک ئەوان لەبیریان دەچووێو، بەراستی پێغەمبەرى خوا ﷺ لە ھەرموودمیە کدا باسی کرد و ھەرمووی: ((بېگومان ھەر کەسیک کراسەکەى رابخات تا لەم وتەیم دەبەو، پاشان کراسەکەى کۆبکاتەو بۆلای خۆی، ئەوکاتە ھەرچی دەلێم لەبەرى دەکات))، منیش کراسیکی رەنگاو رەنگم لەبەردابوو رام خست تا ئەو کاتەى پێغەمبەرى خوا ﷺ لە ھەرمایشەکەى بووێو، ئینجا کۆمکردەو و گرتە بە سنگمەو، ئیتر لەو وتانەى پێغەمبەرى خوا ﷺ ھیچیم لەبیر نەچووێو.

۲۰۴۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ﷺ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَخَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ، فَقَالَ سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ: إِنِّي أَكْثَرُ الْأَنْصَارِ مَالًا، فَأَقْسِمُ لَكَ نِصْفَ مَالِي، وَأَنْظُرَ أَى رَوْحَتِي هَوَيْتَ؟ نَزَلْتُ لَكَ عَنْهَا، فَإِذَا حَلْتُ تَزَوَّجْتُهَا. قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: لَا حَاجَةَ لِي فِي ذَلِكَ، هَلْ مِنْ سُوقٍ فِيهِ تِجَارَةٌ؟ قَالَ: سُوقٌ قَيْنَقَاعَ. قَالَ: فَعَدَا إِلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ،

(۱) صوففە: ھەیانیک بوو لە مزگەوتی مەدینە، مەسولمانە ھەزارەکان تێیدا دەمانەو.

فَأَتَى بِأَقِطٍ وَسَمْنٍ. قَالَ: ثُمَّ تَابَعَ الْغُدُوَّ، فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "تَزَوَّجْتَ؟". قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: "وَمَنْ؟". قَالَ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالَ: "كَمْ سُقْتَ؟". قَالَ زِنَةُ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ -أَوْ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ- فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: "أَوَّلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ"^(۱).

۲۰۴۸- ئیبراهیمی کوری سه‌عد ده‌گیریتیه‌وه له باوکیه‌وه له باپیری‌ه‌وه ده‌لی: عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری عه‌وف ﷺ ده‌لی: کاتیک هاتینه مه‌دینه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ من و سه‌عدی کوری ره‌بیعی کرده برای یه‌کتر، سه‌عدی کوری ره‌بیعی وتی: من له هه‌موو نه‌نصاریه‌کان سامانم زو‌رت‌ره، بو‌یه سامانه‌که‌م ده‌که‌مه دوو به‌شه‌وه به‌شیکی ده‌ده‌م به‌تۆ، سه‌یرکه کام له دوو خیزانه‌که‌مت به‌دل‌ه ده‌ستی لی هه‌ل‌ده‌گرم بو‌ت (ته‌لاقی ده‌ده‌م)، جا که‌ی (عی‌ده‌ی به‌سه‌رجوو) جه‌لال بوو ماره‌ی بکه، (ئیبراهیم)^(۲) وتی: عه‌بدو‌ره‌حمانیش وتی: من پی‌ویستیم به‌وه نییه، ئایا بازارپ‌یک هه‌یه بازرگانی تیدا بیت؟ سه‌عد وتی: بازارپ قه‌ینوقاع هه‌یه، (ئیبراهیم) ده‌لی: جا بو به‌یانی عه‌بدو‌ره‌حمان رو‌یشت بو بازارپ قه‌ینوقاع و که‌شک و رو‌نی (کری و) هی‌نا، وتی: پاشان به‌به‌رده‌وام ده‌رو‌یشت بو بازارپ (بو کرین و فروشتن)، ئینجا زوری پی نه‌چوو که عه‌بدو‌ره‌حمان هات و شو‌ینه‌واری زه‌غه‌رانی پی‌وه بوو، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ژنت ماره کردوو؟)) عه‌بدو‌ره‌حمان وتی: به‌لی، فه‌رمووی: ((کی‌یه؟)) وتی: ئافره‌ت‌یکی نه‌نصاریه، فه‌رمووی: ((چه‌ند ماره‌ییت داوه؟)) وتی: کی‌شی ناوکه‌یه‌ک له ئالتون^(۳) -یان ناوکه‌یه‌ک له ئالتون-، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی پی‌ی: ((خواردنی زه‌ماوه‌ند دروست بکه با به مه‌ر‌یک‌یش بیت)).

(۱) پروانه: ۳۷۸۰.

(۲) باپیره‌ی ئیبراهیمی کوری سه‌عه‌و ده‌بیته کوری عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری عه‌وف. إرشاد الساري: ۷/۵.

(۳) نواة: که له فه‌رمووده‌که‌دا هاتوو، واته: پینج دره‌م که‌واته (نواة من ذهب) ناوه بو نه‌ندازه‌یه‌ک ئالتون که نرخه‌که‌ی پینج دره‌م زیو ده‌کات. (النهاية في غريب الحديث والأثر: ۲۷۶/۵).

۲۰۴۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ الْمَدِينَةَ، فَأَخَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ، وَكَانَ سَعْدٌ ذَا غِنًى، فَقَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَقَاسِمُكَ مَالِي نِصْفَيْنِ، وَأَزْوَجُكَ. قَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ، ذُلُونِي عَلَى السُّوقِ. فَمَا رَجَعَ حَتَّى اسْتَفْضَلَ أَقِطًا وَسَمْنًا، فَأَتَى بِهِ أَهْلَ مَنْزِلِهِ، فَمَكَّنْتُنَا يَسِيرًا -أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ- فَجَاءَ وَعَلَيْهِ وَضْرٌ مِنْ صُفْرَةٍ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "مَهْمِيمٌ؟". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالَ: "مَا سَقَتْ إِلَيْهَا؟". قَالَ نَوَآةٌ مِنْ ذَهَبٍ -أَوْ وَزَنَ نَوَآةٍ مِنْ ذَهَبٍ- قَالَ: "أَوَلَمْ وَلَوْ بِشَاةٍ"^(۱).

۲۰۴۹- ئەنەسی کوری مالیک رضي الله عنه دەلی: عەبدورەحمانی کوری عەووف ھات بو مەدینە و پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم براپەتی خستە نیوان عەبدورەحمان و سەعدی کوری ڕەبەیی ئەنصارى، سەعد دەولەمەند بوو، بە عەبدورەحمانی وت: مالهەم دەکەمە دوو بەشەوہ لەگەڵدا، ژنیشت لی مارە دەکەم^(۱)، عەبدورەحمان وتی: خوا بەرەکەت بخاتە مال و خێزانەوہ، بازارم نیشان بەدن، (بازاریان نیشان دا) عەبدورەحمانیش نەگەراپەوہ ھەتا ھەندیک کەشک و پۆنی قازانج کرد، جا ھینایەوہ بو ئەو مالەى لى بوو، ماومەیکى کەم ماینەوہ یان ئەو مەندەى خوا بیەوئ، ئینجا عەبدورەحمان ھات و شوینەوارى زەعفرانى پێوہ بوو، پێغەمبەری خواش صلى الله عليه وسلم فەرمووی پێی: ((دەنگوباست جیبیە؟)) وتی: ئەى پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم ئافەرەتێکی ئەنصارىیم مارە کردووە، فەرمووی: ((چەند مارمیت پێداوە؟)) وتی: ناوکێک لە ئالتون یان کیشى ناوکێک لە ئالتون، فەرمووی: ((خواردنی شایى دروست بکە ئەگەر بە مەرتکیش بیت)).

(۱) پروانە: ۲۲۹۳، ۳۷۸۱، ۳۹۳۷، ۵۰۷۲، ۵۱۴۸، ۵۱۵۳، ۵۱۵۵، ۵۱۶۷، ۶۰۸۲، ۶۳۸۶.

(۲) لە فەرموودەکەى پێشوو، وتی: یەکیک لە خێزانەکانى تەلاق دەدات دواتر لى مارە دەکات.

۲۰۵۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ عُكَاظٌ وَمِجَنَّةٌ وَذُو الْمَجَازِ أَسْوَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا كَانَ الْإِسْلَامُ فَكَانَهُمْ تَأَمُّوْا فِيهِ فَنَزَلَتْ: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ (۱۸۸) فِي الْبَقَرَةِ، فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ، قَرَّاهَا ابْنُ عَبَّاسٍ ^(۱).

۲۰۵۰- عەبدوللای کوری عەبباس رضي الله عنه دەلی: عوکار و مەجەننە و زولەجاز ئەوانە بازار بوون لە سەردەمی ئەفامیدا، ئینجا کاتیک ئیسلام هات ئەوانە وەک بلی گرین و فروشتنیان لە حەجدا بەتاوان دەرانی، ئینجا ئەم نایەتە دابەزی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ (۱۸۸) ^(۲) ئیبنو عەبباس: (فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ) ئەمەى وەک بەشیک لە نایەتەکە خویندۆتەو ^(۳).

۲- بَابُ الْحَلَالِ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ

۲۰۵۱- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رضي الله عنه: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي قَرْوَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي قَرْوَةَ، سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي قَرْوَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "الْحَلَالُ بَيْنَ، وَالْحَرَامِ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ

(۱) پروانه: ۱۷۷۰.

(۲) واتە: گوناھتان لەسەر نێه ئەگەر بە شوێن پۆزی پەرەردگار تاندا بگەرێن.

(۳) واتە: (لە کاتی ئەنجامدانی حەجدا)، ئیبنو عەبباس ئەمەشی بە بەشیک لە نایەتەکە خویندۆتەو، بەلام

(قراءة) یکی شازو نامۆیه، وەک تەفسیر سوودی لێ وەرەدەگیرێ، نەک وەک قورئان (إرشاد الساري: ۶/۴).

مُشْتَبِهَةٌ، فَمَنْ تَرَكَ مَا شُبَّهَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ كَانَ لِمَا اسْتَبَانَ أَثَرُكَ، وَمَنْ اجْتَرَأَ عَلَى مَا يَشْكُ فِيهِ مِنَ الْإِثْمِ أَوْشَكَ أَنْ يُوَاقَعَ مَا اسْتَبَانَ، وَالْمَعَاصِي حِمَى اللَّهِ، مَنْ يَزْتَعْ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ»^(۱).

۲- باسیک: حه‌ل‌ال‌پروونه‌و‌حه‌رامیش‌پروونه، له‌نیوانیاندا هه‌ندی‌شتی‌لیکچوو(۲) هه‌ن

۲۰۵۱- نوعمانی کوری به‌شیر^(۳) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((حه‌ل‌ال‌پروون و‌ ناشکرایه، هه‌رامیش‌پروون و‌ ناشکرایه، له‌ نیوانیاندا شتانیکی گومان‌اوی هه‌یه، جا هه‌رکه‌سیک‌ واز بی‌نی له‌وه‌ی گومانی تاوانی لی ده‌کریت، نه‌وه‌ بو‌ نه‌وانه‌ی (حه‌رامانه‌ی) پروون بو‌ته‌وه‌ چاک‌تر واز دینی، هه‌ر که‌سیکی‌ش جو‌رنه‌تی به‌زاندنی نه‌وه‌ی هه‌بی گومانی تاوانی لی ده‌کرئ، نه‌وه‌ نزیکه‌ نه‌و‌ هه‌رامانه‌ش بکات‌ پروون بو‌ونه‌ته‌وه‌، وه‌ گونا‌هو‌ تاوانه‌کان هه‌ده‌غه‌ کراوی خودان، هه‌رکه‌س به‌ ده‌وروبه‌ری هه‌ده‌غه‌کراودا بکه‌پ‌ئ (نا‌زهل‌ ب‌له‌وه‌رپ‌نی)، زور‌ نزیکه‌ بکه‌ویته‌ هه‌رام و‌ هه‌ده‌غه‌کراوه‌ه)).

۳- بابُ تَفْسِيرِ الْمُشَبَّهَاتِ

وَقَالَ حَسَّانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَهْوَنَ مِنَ الْوَرَعِ، دَعُ مَا يَرِيئُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيئُكَ.
۲۰۵۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ ﷺ، أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ جَاءَتْ،

(۱) پروانه: ۵۲.

(۲) لی‌کچوو مانای (مشبه)، واته: هه‌م له‌ حه‌ل‌ال‌ده‌چئ، هه‌م له‌ هه‌رام ده‌چئ.

(۳) ئەم‌ فه‌رمووده‌یه‌ بو‌خاری له‌ چوار‌ پ‌ئ‌که‌وه‌ هه‌تا‌ویه‌تی: ۱- محمد بن‌ المثنی ۲- علی بن‌ عبدالله ۳- عبدالله بن‌

محمد ۴- محمد بن‌ کثیر، به‌ سه‌رنجدانی ده‌قه‌ عه‌ره‌یه‌که‌ ئەمه‌ ده‌زان‌ئ.

فَرَعَمْتُ أَنَّهَا أَرْضَعَتْهُمَا، فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ أَعْرَضَ عَنْهُ، وَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ. قَالَ: "كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ؟!" . وَقَدْ كَانَتْ تَحْتَهُ ابْنَتُهُ أَبِي إِهَابٍ التَّمِيمِيَّ^(۱).

۳- باسی مانای (المُشَبَّهَات) ^(۲) چیه؟

حه‌سانی کوری نه‌بی سینان ده‌لی: هیچ شتی‌کم نه‌دیوه له وهرع ئاسانتر بێت، واز بێنه له‌وه‌ی گومان‌ت لی‌ی هه‌یه و دوودلی لی‌ی، نه‌وه بکه که گومان‌ت لی‌ی نییه.

۲۰۵۲- عه‌بدو‌ل‌لای کوری نه‌بی موله‌یکه له عوقبه‌ی کوری حاریسه‌وه ﷺ ده‌گیرته‌وه که ئافره‌تی‌کی ره‌ش‌بێست هات و به قسه‌ی خۆی ده‌یوت: نه‌و شیرى داوه به هه‌ردووکیان (عوقبه‌و هاوسه‌ره‌که‌ی)، عوقبه‌ش نه‌وه‌ی بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ باسکرد، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ رووی لی وهرچه‌رخاندو زمرده‌خه‌نه‌یه‌کی کردو فهرمووی: ((جو‌ن (هاوسه‌رته) که نه‌و قسه‌ش وتراوه؟))^(۳)، نه‌و ئافره‌ته‌ی خیزانی عوقبه‌ بوو کچی نه‌بو ئیهابی ته‌میمی بوو.

۲۰۵۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ عْتَبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةَ زَمْعَةَ مَنِي فَاغْبِضَهُ. قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَقَالَ: ابْنُ أَخِي، قَدْ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَامَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ، فَقَالَ: أَخِي، وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَتَسَاوَقَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْنُ أَخِي، كَانَ قَدْ

(۱) پروانه: ۸۸.

(۲) له‌ریوایه‌تی ئی‌بنو عه‌ساکی‌ردا سه‌حیحی بوخاری به (المُشَبَّهَات) هاتوه. وه له‌هه‌ندی نوسه‌ی تردا به:

الشُّبُهَات) هاتوه. إرشاد الساري: ۱۲/۵.

(۳) واته: چه‌ل‌ل‌ نییه بو‌ت پاش نه‌وه‌ی که وتراوه شیرى داوه به هه‌ردووکتان.

عَهْدَ إِلَى فِيهِ. فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ". ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ". ثُمَّ قَالَ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ: "اِحْتَجِي مِنْهُ". لَمَّا رَأَى مِنْ شَبِّهِهِ بَعُتْبَةَ، فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ^(۱).

۲۰۵۳- عائیشه ؓ ده‌لێ: عوتبه‌ی کورپی نه‌بی ومق‌قاص به سه‌عدی کورپی نه‌بی ومق‌قاصی برای خو‌ی وت: بی‌گومان (عه‌بدو‌ر‌ه‌حمانی) کورپی که‌نیزه‌که‌ه‌ی زه‌مه‌یه له منه لی‌ی وم‌ر‌ب‌گ‌ره‌وه، عائیشه وتی: ئینجا نه‌و س‌ال‌ه‌ی مه‌که‌که ئازاد‌ک‌را سه‌عدی کورپی نه‌بی ومق‌قاص نه‌و کورپی گ‌رت‌ه ل‌ای خو‌ی، وتی: برا‌زامه، برا‌که‌م بی‌ی وتووم بی‌ه‌ینمه ل‌ای خو‌م، ئینجا عه‌بدی کورپی زه‌مه‌ش هه‌ستا، وتی: نه‌مه برا‌مه کورپی که‌نیزه‌کی باوکمه، کاتیک له دایک بوو له مال و سه‌رجی نه‌ودا له دایک بووه^(۲)، جا هه‌ردوو‌کیان یه‌ک‌تریان به پ‌ال‌نان برد بو‌ خ‌زمه‌تی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ، ئینجا سه‌عد وتی: نه‌مه برا‌زامه و برا‌که‌م بی‌ی وتووم بی‌به‌مه ل‌ای خو‌م، عه‌بدی کورپی زه‌مه‌ش وتی: نه‌مه برا‌مه و کورپی که‌نیزه‌کی باوکمه، نه‌و که‌نیزه‌که ه‌ی باوکم بووه کاتیک نه‌م کورپی بووه، پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری خواش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((نه‌ی عه‌بدی کورپی زه‌مه نه‌م کورپه ه‌ی (باوک‌ی) تویه))، پ‌اشان پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ فه‌رمو‌وی: ((من‌دال ه‌ی نه‌و که‌سه‌یه خ‌او‌نه‌ی ژنه‌که بی‌ت، نه‌وه‌ش زین‌ای له‌گه‌ل‌دا کردووه بی‌ به‌شی بو‌ هه‌یه))، پ‌اشان به سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌ی هاوسه‌ری پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری ﷺ فه‌رمو‌و: ((خوتی لی‌ د‌اپ‌وشه‌و با نه‌ت‌بینی))، که بی‌نی عه‌بدو‌ر‌ه‌حمان له عوتبه ده‌چی، ئیتر عه‌بدو‌ر‌ه‌حمان سه‌وده‌ی نه‌بینی تا مرد.

(۱) پ‌روانه: ۲۲۱۸، ۲۴۲۱، ۲۵۳۳، ۲۷۴۵، ۴۳۰۳، ۶۷۴۹، ۶۷۶۵، ۶۸۱۷، ۷۱۸۲.

(۲) واته: نه‌و که‌نیزه‌که کاتیک عه‌بدو‌ر‌ه‌حمانی بووه، نه‌ی زه‌مه‌ خ‌او‌نه و گه‌وره‌ی بووه.

۲۰۵۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رضي الله عنه قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْمِعْرَاضِ ^(۱)، فَقَالَ: "إِذَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْ، وَإِذَا أَصَابَ بِعَرَضِهِ فَقَتَلْ فَلَا تَأْكُلْ، فَإِنَّهُ وَقِيدٌ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُرْسِلْ كُلِّي وَأُسَمِّي، فَأَجِدُ مَعَهُ عَلَى الصَّيْدِ كَلْبًا آخَرَ لَمْ أُسَمِّ عَلَيْهِ، وَلَا أَذْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَ؟ قَالَ: "لَا تَأْكُلْ، إِنَّمَا سَمَيْتُ عَلَى كُلِّكَ وَلَمْ نُسَمِّ عَلَى الْآخَرِ" ^(۲).

۲۰۵۴- عه‌دی کوری حاتیم رضي الله عنه ده‌لی: دهرباره‌ی ڕم (یان نه‌ه‌یزه) پرسیارم له پی‌غه‌م‌به‌ر صلى الله عليه وسلم کرد، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر سه‌ره تیزه‌که‌ی به‌ر نی‌جیره‌که‌ی که‌وت (و کوشتی) نه‌وه بی‌خۆ، به‌لام نه‌گه‌ر به‌ باری پانی به‌ری که‌وت و کوشتی نه‌و مرداربووه (و مه‌یخۆ)، وتم: نه‌ی پی‌غه‌م‌به‌ری خوا صلى الله عليه وسلم من سه‌گه‌که‌م به‌رم‌ده‌مه نی‌جیره‌که‌و ناوی خ‌وای لی ده‌ه‌ینم، ئینجا ده‌بینم به‌سه‌ر نی‌جیره‌که‌وه سه‌گیکی تری له‌گه‌ل‌دایه ناوی خ‌وام لی نه‌ه‌یناوه، ناشزانم کام سه‌گیان نی‌جیره‌که‌ی گرت‌ووه؟ فه‌رمووی: ((مه‌یخۆ، چونکه‌ تو ناوی خ‌وات له سه‌گه‌که‌ی خ‌وت ه‌یناوه، به‌لام ناوی خ‌وات له سه‌گه‌که‌ی تر نه‌ه‌یناوه)).

۴- بَابُ مَا يُتَنَزَّهُ مِنَ الشُّبُهَاتِ

۲۰۵۵- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِتَمْرَةٍ مَسْقُوطَةٍ فَقَالَ: "لَوْلَا أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً لَأَكَلْتُهَا" ^(۳). وَقَالَ هَمَّامٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "أَجِدُ مَرَّةً سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي" ^(۴).

(۱) (المِعْرَاض) تیریکی بن په‌ره، ناوه‌پاستی نه‌ستوو‌ره، هه‌ردوو سه‌ری تیزه، له‌باری پانی به‌ر نه‌و شته ده‌که‌وی که‌ تیی‌ده‌گرن، نه‌ک به‌ نوو‌که‌که‌ی. پروانه: نه‌لمونجید به‌ کوردی: ۳۳۰/۳.

(۲) پروانه: ۱۷۵.

(۳) پروانه: ۲۴۳۱، ۲۴۳۲.

۴- باسی ئەو شته گومان لیکراوانه‌ی خۆی لى ده‌پاریزى

۲۰۵۵- ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلى: پىڤه‌مبەر ﷺ تىپه‌رى به‌لاى دهنکه خورمايه‌کدا که له زه‌ويدا که‌وتبوو، فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر له‌به‌ر ئەوه نه‌بووايه نه‌وه‌ک خورماي زه‌کات بىت دهمخوارد)).

هه‌مام له ئەبو هورمیره‌وه رضی اللہ عنہ نه‌ویش له پىڤه‌مبەر‌وه ﷺ گى‌راويه‌تیه‌وه که فه‌رمويه‌تى: ((ده‌نکه خورمايه‌ک ده‌بینم له‌سه‌ر جى‌گاکه‌م که‌وتوه‌ه))^(۳).

۵- بابُ مَنْ لَمْ يَرَ الْوَسَّاسَ وَنَحْوَهَا مِنَ الْمَشَبَّهَاتِ

۲۰۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: شَكَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ الرَّجُلُ يَجِدُ فِي الصَّلَاةِ شَيْئًا، أَيْقَطُعُ الصَّلَاةَ؟ قَالَ: "لَا، حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا". وَقَالَ ابْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: لَا وَضُوءَ إِلَّا فِيمَا وَجَدْتَ الرِّيحَ أَوْ سَمِعْتَ الصَّوْتَ^(۳).

۵- باسی ئەو که‌سه‌ی وه‌سوه‌سه‌و ئەو جو‌ره شتانه له شته گومان لیکراوه‌کان دانانى

۲۰۵۶- عه‌بادى کورى ته‌مىم له مامیه‌وه^(۴) ده‌گى‌ریته‌وه و ده‌لى: لای پىڤه‌مبەر ﷺ سکالا کرا بپاو له کاتى نوێز کردندا هه‌ست به‌شتىک ده‌کات^(۱)، ئایا نوێزه‌که

(۱) پروانه: ۲۴۳۲.

(۲) ئەمه ته‌واوه‌کهرى فه‌رموده‌که‌یه: (به‌رزى ده‌که‌مه‌وه بۆ نه‌وه‌ی بىخۆم، پاشان ده‌ترسم هى زه‌کات بىت، بۆیه فری ده‌ده‌م) بوخارى رىوايه‌تى ده‌کات.

(۳) پروانه: ۱۳۷.

(۴) که‌ ناوى عه‌بدوللاى کورى زه‌یدى کورى عاصمه‌.

بهریت؟ فهرمووی: ((نه‌خیر هه‌تا گوپی له دهنگیک نه‌بیت، یان هه‌ست به بۆنیک نه‌کات)). ئیبنو ئەبی حەفصه له زوهریه‌وه ده‌گێڕێته‌وه که ده‌لی: ده‌ست نوێزگرتن بپووست ناکات مه‌گهر له‌و کاته‌دا هه‌ست به‌ بۆنیک بکه‌یت، یان گویت له‌ ده‌نگیک بیت.

۲۰۵۷- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ الْعَجَلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطُّفَاوِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمِ لَا نَدْرِي أَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "سَمُوا اللَّهَ عَلَيْهِ وَكُلُوهُ"^(۱).

۲۰۵۷- عایشه ر.ه ده‌گێڕێته‌وه که که‌سانیک وتیان: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌سانیک گوشتمان بو‌ دینن، نازانین ناوی خاویان لی هیناوه (له‌ کاتی سه‌ره‌بریندا) یان نه‌یان هیناوه‌؟ پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فهرمووی: ((ناوی خاوی له‌سه‌ر بپنن و بیخۆن)).

۶- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا﴾ الجمعة.

۲۰۵۸- حَدَّثَنَا طَلْقُ بْنُ عَنَّامٍ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَتْ مِنَ الشَّامِ عِيرٌ، تَحْمِلُ طَعَامًا، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا، حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَنَزَلَتْ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا﴾ الجمعة^(۲).

(۱) که ده‌ست نوێز بشکینیت.

(۲) پروانه: ۷-۵۵، ۷۳۹۸.

(۳) پروانه: ۹۳۶.

۱- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بَلَنَد: (هه‌رکاتیک بازرگانی یان کارێکی بێ هوده ببینن، بَلَاوه‌ی لە ده‌که‌ن بۆ لای ئەو بازرگانیه‌)

۲۰۵۸- جابر رضی الله عنه ده‌لی: له کاتی‌کدا ئیمه له‌گه‌ڵ پی‌غه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله (چاوم‌پروانی) نوێژی هه‌ینی‌مان ده‌کرد، له‌په‌ر کاروانی‌کی و‌شتر له شامه‌وه گه‌پایه‌وه که خۆراکی پی‌بوو، نوێزخوێنه‌کان رۆیشتن بۆ‌لای کاروانه‌که (به‌جۆرێک) ته‌نها دوا‌ده پی‌او له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله مانه‌وه، ئیتر (به‌و هۆیه‌وه) ئەو ئایه‌ته دابه‌زی: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا ۖ وَاتَّجِفُوا﴾ (جمعه. واته: (هه‌رکاتیک بازرگانی یان کارێکی بێ هوده ببینن بَلَاوی لێ ده‌که‌ن بۆ‌لای ئەو بازرگانیه‌)

۷- بَابُ مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ حَيْثُ كَسَبَ الْمَالَ

۲۰۵۹- حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: "يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أَخَذَ مِنْهُ، أَمِنَ الْحَلَالِ أَمْ مِنَ الْحَرَامِ" ^(۱).

۷- باسی ئەوانه‌ی گ‌رنگ نیه به لایانه‌وه له هه‌ر رێگایه‌ک سامان په‌یدا بک‌رێ

۲۰۵۹- ئەبو هوریره رضی الله عنه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌گ‌یرێته‌وه که فەرموویه‌تی: ((رَوِّزْكَارِيكَ بَه‌سَه‌ر خه‌لکدا دێت، م‌رؤف گ‌رنگ نییه به‌لایه‌وه ئەوه‌ی و‌م‌یده‌گرێ و په‌یدای ده‌کات، خه‌لāl بێت یان خه‌رام)).

۸- بابُ التَّجَارَةِ فِي الْبَرِّ، وَغَيْرِهِ

وَقَوْلِهِ: ﴿رِجَالٌ لَا تُلْهِمُهُمْ مَّحْرَةً وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ (۳۷) النور. وَقَالَ قَتَادَةُ: كَانَ الْقَوْمُ يَتَّبَاعُونَ وَيَتَجَرَّوْنَ، وَلَكِنَّ إِذَا نَابَهُمْ حَقٌّ مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ لَمْ تُلْهِمُهُمْ تِجَارَةً وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، حَتَّى يُؤَدُّوهُ إِلَى اللَّهِ.

۸- باسی بازرگانی کردن له و شکانی و غهیری و شکانی

نهم فهرمایشتهی خوای گه‌وره: (بر‌واداران) بی‌اوانی‌کن که بازرگانی و کرین و فروشتن بیناگانان ناکات له یادی خوا).

قەتادە دەڵێ: هاوه‌لان کرین و فروشتن و بازرگانیان دمکرد، به‌لام کاتی‌ک نه‌رکی‌ک له نه‌رکه‌کانی خویان بو پێش به‌اتبایه، نه‌بازرگانی و نه‌کرین و فروشتن بێ ناگای نه‌دمکردن له یادی خوا، تا نه‌نجامیان دهدا بو خوای گه‌وره.

۲۰۶۰- ۲۰۶۱- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ قَالَ: كُنْتُ أَتَجَرُّ فِي الصَّرْفِ، فَسَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رضي الله عنه فَقَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ (۱). وَحَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، وَعَامِرُ بْنُ مُضْعَبٍ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا الْمُنْهَالِ يَقُولُ: سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ عَنِ الصَّرْفِ، فَقَالَا: كُنَّا تَاجِرَيْنِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّرْفِ، فَقَالَ: "إِنْ كَانَ يَدًا يَبِيدُ فَلَا بَأْسَ، وَإِنْ كَانَ نَسَاءً فَلَا يَصْلُحُ" (۲).

(۱) پروانه: ۲۴۹۷، ۲۱۸۰، ۳۹۳۹.

(۲) پروانه: ۲۴۹۷، ۲۱۸۰، ۳۹۳۹.

۲۰۶۱- ۲۰۶۱- ئه‌بو مینهال ده‌لی: من بازرگانی پارمه‌گۆرینه‌وه‌م ده‌کرد، پرسیارم له‌ زه‌یدی کۆری ئه‌رپه‌م ﷺ کرد، نه‌ویش وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی. هه‌روه‌ها عه‌م‌ری کۆری دینار و عامیری کۆری موضعه‌ب ده‌گیرنه‌وه‌ که هه‌ردووکیان له‌ ئه‌بو مینهالیان بیستوو ده‌یوت: پرسیارم له‌ به‌رائی کۆری عازیب و زه‌یدی کۆری ئه‌رپه‌م کرد ﷺ. ده‌رباره‌ی پاره‌ گۆرینه‌وه‌، هه‌ردووکیان وتیان: ئیمه‌ هه‌ردووکه‌مان له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بازرگان بووین، بۆیه پرسیارمان له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد ده‌رباره‌ی پاره‌گۆرینه‌وه‌، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر ده‌ست به‌ده‌ست بوو دروسته‌ و هه‌یجی تێدانیه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر فه‌رزی تێدا بوو، نه‌وه‌ دروست نیه‌)).

۹- بابُ الخُرُوجِ فِي التِّجَارَةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ﴾ (١٠) الجمعة.

۲۰۶۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ اسْتَأْذَنَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ، فَلَمْ يُؤْذَنَ لَهُ -وَكَأَنَّهُ كَانَ مَشْغُولًا- فَرَجَعَ أَبُو مُوسَى، فَقَرَعَ عُمَرُ فَقَالَ: أَلَمْ أَسْمَعْ صَوْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ؟ ائْذَنُوا لَهُ. قِيلَ: قَدْ رَجَعَ. فَدَعَاهُ، فَقَالَ: كُنَّا نُوْمِرُ بِذَلِكَ. فَقَالَ: تَأْتِينِي عَلَى ذَلِكَ بِالْبَيِّنَةِ. فَاَنْطَلَقَ إِلَى مَجْلِسِ الْأَنْصَارِ، فَسَأَلَهُمْ. فَقَالُوا: لَا يَشْهَدُ لَكَ عَلَى هَذَا إِلَّا أَصْغَرُنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ. فَذَهَبَ بِأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. فَقَالَ عُمَرُ: أَخْفِيَ عَلَيَّ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟! أَلَهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ. يَعْنِي: الْخُرُوجَ إِلَى تِجَارَةٍ^(١).

۹- باسی رۆیشتن بۆ بازارگانی (ره‌وايه)

ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رز و بڵند: (بلا‌وبينه‌وه به‌سەر زه‌ويداو داواى رزق و رۆزى خوا بکه‌ن).

۲۰۶۲- عوبه‌يدوللاى كورپى عومه‌ير ده‌گيرپيته‌وه كه ئه‌بو مووساى ئەشعەرى ﷺ مۆلەتى چوونه ژوورمەوى له عومه‌رى كورپى خه‌تتاب ﷺ خواست، عومه‌ريش مۆلەتى نه‌دا وا دياربوو عومه‌ر سه‌رقال بوو، بۆيه ئه‌بو مووسا گه‌رايه‌وه، ئينجا عومه‌ر له كارمه‌كى بوويه‌وه وتى: ئايا ئەوه دمنگى عه‌بدوللاى كورپى قه‌يسه‌ دپته‌ گويم؟ رپگه‌ى بده‌ن (بپته‌ ژوورمەوه)، وترا: ئەو گه‌راومه‌وه، ئينجا عومه‌ر بانگى كرد (وتى: بۆ گه‌رايته‌وه)، ئه‌بو مووسا وتى: چونكه ئيمه به‌و جوړه فەرمانمان پيكره‌وه^(۱)، عومه‌ر وتى: دهبى له‌سەر ئەمه شايه‌تم بۆ بهيئى، ئەويش رۆيشت بۆ ناو كۆرپى ئەنصارىيه‌كان و پرسىارى ليكردن، ئەوانيش وتيان: كه‌س له‌سەر ئەم باسه شايه‌تى نادات بۆت، مندالترينمان نه‌بيت كه ئه‌بو سه‌عيدى خودريه، ئه‌بو مووساش ئه‌بو سه‌عيدى خودرى له‌گه‌ل خۆى برد (ئه‌بو سه‌عيد فەرمووده‌كه‌ى بۆ عومه‌ر باسكرد)، ئينجا عومه‌ر وتى: ئەوه بۆ ئەم فەرمانه‌ى پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ له من شاره‌وه بوو؟ كرپن و فروشتن له بازاره‌كاندا منى سه‌رقال و بيئاگا كرد، واته: دهرچوون بۆ بازارگانی سه‌رقالى كردم.

۱۰- بابُ التَّجَارَةِ فِي الْبَحْرِ

وَقَالَ مَطَرٌ: لَا بَأْسَ بِهِ وَمَا ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ إِلَّا بِحَقِّ، ثُمَّ تَلَا: ﴿وَرَزَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرُ لَتَبْنَغُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾ (۱۲) فاطر. وَالْفُلْكَ: السُّفُنُ، الْوَاحِدُ وَالْجَمْعُ سَوَاءٌ. وَقَالَ مُجَاهِدٌ: مَخْرُ السُّفُنِ الرِّيحُ، وَلَا مَخْرُ الرِّيحِ مِنَ السُّفُنِ إِلَّا الْفُلْكَ الْعِظَامُ.

(۱) له فەرمووده‌دا هاتوووه مۆلەت وه‌ریکرن سێ جار، ئەگەر مۆلەت درای باشه، ئەگەر نا بگه‌ریزه‌وه (متفق علیه).

۱۰- باسی بازرگانی له دهریادا(دروسته)

مه‌ته‌ر ده‌لی : (سواربوون و بازرگانی له دهریادا) دروسته و زیانی نییه، نه‌وه‌ی خوا له هورپاندا باسی کردووه^(۱) راست و هه‌قه، پاشان نه‌م نایه‌ته‌ی خویندموه: ﴿وَرَىٰ أَلْفُكَ فِيهِ مَوَاحِرُ لَبَنٍ مِّنْ فَضْلِهِ﴾ (۱۲) ﴿فَاطِرٌ﴾، (نیمامی بوخاری ده‌لی: (الْفُلْكَ) واته: که‌شتیه‌کان، بۆ تاک و کو هه‌مان وشه به‌کاردی، هه‌روه‌ها موحاهید ده‌لی: که‌شتیه‌کان بایه‌که له‌ت ده‌که‌ن، هه‌ج کام له که‌شتیه‌کان با له‌ت ناکه‌ن نه‌وانه‌یان نه‌بیت که زۆر گهوره‌ن.

۲۰۶۳- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، خَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَقَصَى حَاجَتَهُ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بِهِ^(۳).

۲۰۶۳- نه‌بو هورمه‌ره ﷺ له پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ ده‌گه‌رپه‌ته‌وه که باسی پیاویکی به‌نی ئیسرائیلی کرد، (قه‌رزداره‌که) رۆشت بۆ (که‌ناری) دهریا، جا ئیشی خۆی جێبه‌جێ کرد، وه (له‌یس) هه‌موو قه‌رمووده‌که‌ی هه‌ینا. (نیمامی بوخاری ده‌لی: عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری صالح بۆی گه‌رپه‌مه‌وه، وتی: له‌یس بۆی گه‌رپه‌مه‌وه^(۴).

(۱) له سواری که‌شتی دهریادا.

(۲) واته: که‌شتیه‌کان ده‌بینی ئاوه‌که له‌ت ده‌که‌ن (کاتیک به‌ناویدا ده‌پۆن) بۆ نه‌وه‌ی هه‌ندێ رزق و پۆزی خوا په‌یدا بکه‌ن.

(۳) پروانه: ۱۴۹۸.

(۴) رێگه‌ی یه‌که‌م له تێوان بوخاری و له‌یسا بچه‌ران هه‌یه، به‌لام له‌مه‌ی دووه‌مدا په‌یوه‌سته (فتح الباری: ۳۷۶/۵).

۱۱- باب: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْجَةً أَوَّلَمُوا أَوْفَضُوا إِلَيْهَا ۖ﴾ الجمعة.

وَقَوْلُهُ جَلَّ جَلَالُهُ: ﴿رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۖ﴾ النور، وَقَالَ قَتَادَةُ: كَانَ الْقَوْمُ يَتَجَرَّوْنَ، وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا تَابَهُمْ حَقٌّ مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ لَمْ تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، حَتَّى يُؤَدُّوهُ إِلَى اللَّهِ.

۱۱- باسیک: (هەر کاتیکی بازرگانی یان کارێکی بێ هوده ببینن بڵاوهی لێده‌که‌ن و بو لای ده‌چن)

وه باسی ئەم فەرماشته‌ی خوای گه‌وره‌و ب‌ال‌ده‌ست: ((ئیمانداران) پیاوانی‌کن که بازرگانی و کرین و فروشتن ب‌ ناگایان ناکات له یادی خوا)، هه‌تاده ده‌لی: هاوه‌لان بازرگانییان ده‌کرد به‌لام کاتیکی ئه‌رك و مافیکی له مافه‌کانی خویان بو پیش به‌هاتبایه، نه‌بازرگانی و نه‌کرین و فروشتن ب‌ ناگای نه‌ده‌کردن له یادی خوا تا ئه‌نجامیان ده‌ده‌ن بو خوای گه‌وره‌.

۲۰۶۴- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَقْبَلْتُ عِيرٌ، وَنَحْنُ نَصْلِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْجُمُعَةَ، فَانْقَضَ النَّاسُ إِلَّا اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْجَةً أَوَّلَمُوا أَوْفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا﴾ الجمعة^(۱).

۲۰۶۴- جابیر ر‌ه‌ده‌ی ده‌لی: کاروانی‌ک هات (بو مه‌دینه) ئی‌مه‌ش له‌گه‌ن پ‌غه‌مه‌به‌ردا ر‌ه‌ده‌ی (چاوه‌پروانی) نو‌ی‌ژی هه‌ینی‌مان ده‌کرد، جا خه‌له‌که‌که ب‌لاوه‌یان ل‌یکرد ج‌گه له دوا‌زده پ‌یاو، ئی‌تر به‌و ه‌ویه‌وه ئەم نایه‌ته

دابەزی: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَمَعًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۖ﴾ (۱۱) واتە: هەر کاتێک بازرگانێ یان کاریکی بێ هۆده ببینن بلاوی لێ دەکەن و بو لای دەڕۆن، وه تۆ به جێ دەهێڵن بهراووستاوی (لهسەر دوانگه).

۱۲- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَنْفِقُوا مِنْ طِبَعَتِ مَا كَسَبْتُمْ حَيْدُ﴾ (۱۷) البقرة.

۲۰۶۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ، وَلِزَوْجِهَا بِمَا كَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا"^(۱).

۱۲- باسی ئەم فەرماشتهی خۆای بهرز و بلند: (ببهخشن لهو ماله پاکانهی پهیداتان کردوه)

۲۰۶۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئێ: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((ئەگەر ئافرەت له خۆراکی ماله‌وهی ببه‌خشیت به‌بێ دەست بلاوی، ئەوه پاداشتی ئەوهی ههیه که به‌خشیویهتی، میردمکه‌شی پاداشتی ههیه به‌هۆی ئەوهی په‌یدای کردوه، وه خه‌زنه‌دارمکه‌ش^(۲) وێنه‌ی ئەو پاداشته‌ی بو ههیه، هیچ یه‌کێک له‌مانه له پاداشتی یه‌کتری هیچ که‌م ناکه‌نه‌وه)).

۲۰۶۶- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ كَسْبِ زَوْجِهَا عَنْ غَيْرِ أَمْرِه، فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِهِ"^(۳).

(۱) پروانه: ۱۴۲۵.

(۲) ئەو که‌سه‌یه که به‌رپرسه له دارایی و سه‌رپه‌رشتی ده‌کات، کاتێک فەرمانی پێ بکری مالتیک بدات به هه‌زارێک نه‌ویش به‌شداره له خێره‌که‌دا که ئەو فەرمانه جێ به‌جێ ده‌کات.

(۳) پروانه: ۵۱۹۲، ۵۱۹۵، ۵۳۶۰.

۲۰۶۶- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((ئەگەر ئافەرت بەبێ فەرمانی ھاوسەرەگە ی لەوێ ھاوسەرەگە ی پەیدای کردووه ببەخشیت، ئەوه نیوێ پاداشتەگە ی بۆ مێردەگە یه^(۱))).

۱۳- بابُ مَنْ أَحَبَّ الْبَسْطَ فِي الرِّزْقِ

۲۰۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ الْكِرْمَانِيُّ، حَدَّثَنَا حَسَّانُ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ؛ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ"^(۲).

۱۳- باسی ئەوێ پێی خۆشە رزق و رۆزی فراوان بێت

۲۰۶۷- ئەنەسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دەلی: لە پێغەمبەری خوا ﷺ بیست دەیفەرموو: ((هەرکەس پێی خۆشە رزق و رۆزی فراوان بکری، یان شوینەواری چاکی بمینی (بۆ کۆتایی تەمەنی)، ئەوه با پەیمەندی خزمایەتی بەجی بهینی)).

۱۴- بابُ شَرَاءِ النَّبِيِّ ﷺ بِالنَّسِيئَةِ

۲۰۶۸- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: ذَكَرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرُّهْنِ فِي السَّلَامِ فَقَالَ: حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ^(۳).

(۱) نیوێکە ی دیکەش بۆ ئافەرەتەکە یه.

(۲) برۆانە: ۵۹۸۶.

(۳) برۆانە: ۲۰۹۶، ۲۲۰۰، ۲۲۵۱، ۲۳۸۶، ۲۵۰۹، ۲۵۱۳، ۲۹۱۶، ۴۴۶۷.

۱۴- باسی شت کرینی پیغه مبهەر ﷺ به قهرز

۲۰۶۸- ئەعمەش وتی: لای ئیبراھیم (ی نەخەعی) باسی بارمته دانانمان کرد له سه له مەدا، ئیبراھیمیش وتی: ئەسوود بۆی گیرامه وه له عائیشە وه ﷺ، که پیغه مبهەر ﷺ هەندیک خۆراکی له جووله که یهک به قهرزی ماومیهک کری، زرییهکی ناسینی به بارمته له لا دانا.

۲۰۶۹- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ ح.

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشِبٍ، حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ أَبُو الْيَسَعِ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ مَشَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِخُبْزِ شَعِيرٍ، وَإِهَالَةٍ سَنَخَةٍ، وَلَقَدْ رَهَنَ النَّبِيُّ ﷺ دِرْعًا لَهُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ يَهُودِيٍّ، وَأَخَذَ مِنْهُ شَعِيرًا لِأَهْلِهِ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "مَا أَمْسَى عِنْدَ آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ صَاعٌ بُرٌّ وَلَا صَاعٌ حَبٌّ" وَإِنَّ عِنْدَهُ لَتِسْعَ نِسْوَةٍ^(۱).

۲۰۶۹- ئەنەس ﷺ گیرایه وه که ئەو رویشت نانی جو و پیو و روئیکی بۆن گوپراوی^(۲) برد بۆ پیغه مبهەر ﷺ، وه بیگومان پیغه مبهەر ﷺ له مه دینه زریکهی خوێ لای جووله که یهک به بارمته دانا، وه هەندیک جووی لی وەرگرت^(۳) بۆ مال و خیزانی، ئەنەس دەلی: بهراستی خۆم گویم لی بوو دهیغه رموو: ((خیزانهکانی موحه ممه د ﷺ ئیواره نه بووه یهک مهن گهنم، یان یهک مهن دانه ویله، له مالتاندا بووبیت))، (ئەنەس وتی: وه بیگومان پیغه مبهەر ﷺ نو خیزانی هه بوو.

(۱) پروانه: ۲۵۰۸.

(۲) پۆنه که بۆی گوپا بوو به هۆی زۆر مانه وه یه وه.

(۳) به قهرز لی کریبوو.

۱۰- بابُ کَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ

۲۰۷۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ: عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا اسْتَخْلَفَ أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ قَالَ: لَقَدْ عَلِمَ قَوْمِي أَنَّ حِرْقَتِي لَمْ تَكُنْ تَعْجِزُ عَنْ مَثْوَنَةِ أَهْلِي، وَشَغِلْتُ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ، فَسَيَأْكُلُ آلُ أَبِي بَكْرٍ مِنْ هَذَا الْمَالِ وَيَخْتَرِفُ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ.

۱۰- باسی (گه‌وره‌یی) که‌سابه‌ت و کارکردنی مروث به‌ده‌ستی خو‌ی

۲۰۷۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئی: کاتیک ئەبو به‌کری صدیق کرایه خه‌لیفه‌و پێشه‌وای مسو‌لمانان وتی: بێگومان هۆزه‌که‌م^(۱) د‌ه‌زانن به‌ د‌لت‌یاییه‌وه‌ پێشه‌و که‌سابه‌تم هه‌رگیز له‌ خه‌رجی مال و مندال‌م کور‌تی نه‌ه‌یناوه‌، نی‌ستاش سه‌ره‌ئا‌کراوم به‌ کاروباری مسو‌لمانانه‌وه‌، بۆیه‌ له‌مه‌ولا خ‌یزانی ئەبو به‌کر له‌م به‌یتولاله^(۲) ده‌خۆن، نه‌ویش کاروباری مسو‌لمانان به‌ر‌پوه‌ ده‌بات^(۳)، یان له‌م ماله‌دا کارو که‌سابه‌ت بۆ مسو‌لمانان ده‌کات.

۲۰۷۱- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عُمَالٌ أَنْفُسِهِمْ، وَكَانَ يَكُونُ لَهُمْ أَرْوَاحٌ، فَقِيلَ لَهُمْ: لَوْ اغْتَسَلْتُمْ. رَوَاهُ هَمَامٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ^(۴).

(۱) قور‌ه‌یش یان مسو‌لمانان.

(۲) که‌ مالی هه‌موو مسو‌لمانانه‌و له‌ به‌ر‌ژه‌وه‌ندی گشتیدا خه‌رج ده‌کری.

(۳) وه‌ سه‌ره‌ر‌شتی سامانی گشتی مسو‌لمانان ده‌کات، ئابووری و‌لات به‌ره‌و پێش ده‌بات.

(۴) پروانه: ۹۰۲.

۲۰۷۱- عائیشه رضی الله عنها ده‌لێ: هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرێکاری خۆیان بوون، (له‌به‌ر ئه‌وه) بو‌نی ناخۆشیان لێ ده‌هات، بو‌یه پێیان وترا: ((خۆزگه خۆتان بشۆردایه))^(۱)، هه‌ممam ئه‌م فه‌رمووده‌ی گێڕاوته‌وه له هه‌شامه‌وه له باوکیه‌وه له عائیشه‌وه رضی الله عنها.^(۲)

۲۰۷۲- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عِيسَى، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنِ الْمُقْدَامِ رضی الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عليه السلام كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ".

۲۰۷۲- میقداد رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ گێڕاویه‌تی‌ه‌وه فه‌رمووی: ((هیچ که‌سێک هه‌رگیز خواردنی‌ک چاک‌تری نه‌خواردووه له‌وه‌ی که له ڕهنجی ده‌ستی خۆی بخوات، وه بێگومان پیغه‌مبه‌ری خوا داوود عليه السلام هه‌میشه له به‌ره‌می کاری ده‌ستی خۆی ده‌خوارد)).

۲۰۷۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: "أَنَّ دَاوُدَ عليه السلام كَانَ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ"^(۳).

۲۰۷۳- ئه‌بو هوریره رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ ده‌گێڕیته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((بێگومان داوود عليه السلام ته‌نها له‌وه‌ی ده‌خوارد که به‌ده‌ستی خۆی په‌یدای کردبوو)).

(۱) ئه‌و بو‌نه ناخۆشه‌تان نه‌بایه.

(۲) واته: ئه‌مه‌ش ڕشته‌یه‌کی تری فه‌رموده‌که‌یه.

(۳) ڕه‌وانه: ۴۷۱۳، ۳۴۱۷.

۲۰۷۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ - مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ -، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَأَنْ يَخْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا، فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ"^(۱).

۲۰۷۴- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((نه‌گهر که‌سیکتان کوئیک دار کو بکاته‌وه، به‌کوئی بهیئنی (و بیفرۆشیت) چاکتره له‌وهی که سوال و داوا له که‌سیک بکات، جا پیی بدات یان پیی نه‌دات)).

۲۰۷۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَحْبَلَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ"^(۲).

۲۰۷۵- زوبه‌یری کوری عه‌ووام رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((نه‌گهر که‌سیکتان گورسه‌کانی هه‌لگرت (و برۆا دار بهیئنی)، چاکتره له‌وهی که داوا له خه‌لک بکات)).

۱۶- بَابُ السُّهُولَةِ وَالسَّهَابَةِ فِي الشِّرَاءِ وَالْبَيْعِ، وَمَنْ طَلَبَ حَقًّا فَلْيَطْلُبْهُ فِي عَقَابٍ

۲۰۷۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيَّاشٍ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى".

(۱) پروانه: ۱۴۷۱.

(۲) پروانه: ۱۴۷۱.

۱۶- باسی ئاسانکاری و لیبوردیهی له‌کرین و فروشتندا (سوننه‌ته)، وه که‌سیک داوا‌ی مافیکی کرد با (ته‌نها) داوا‌ی مافی خۆی بکات

۲۰۷۶- جابر کورپی عه‌بدوئلا رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضی‌الله‌تعالی‌عنہ فه‌رمووی: ((په‌حمه‌تی خوا له که‌سیک بی‌ت ئاسانکار و خوش مامه‌له‌یه کاتی‌ک شت دم‌فروشت، وه کاتی‌ک شت ده‌کریت، کاتی‌ک داوا‌ی دانه‌وه‌ی هه‌قه‌که‌ی ده‌کات)).

۱۷- بابُ مَنْ أَنْظَرَ مُوسِرًا

۲۰۷۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، أَنَّ رِبْعِيَّ بْنَ حِرَاشٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ حُذَيْفَةَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ حَدَّثَهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم: "تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، قَالُوا: أَعْمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: كُنْتُ أَمُرُ فِتْيَانِي أَنْ يُنْظَرُوا وَيَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ قَالَ: قَالَ: فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ". وَقَالَ أَبُو مَالِكٍ، عَنْ رِبْعِيٍّ: "كُنْتُ أُبَسِّرُ عَلَى الْمُوسِرِ، وَأُنْظِرُ الْمُعْسِرَ". وَتَابَعَهُ شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ رِبْعِيٍّ. وَقَالَ أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ رِبْعِيٍّ: "أُنْظِرُ الْمُوسِرَ، وَاتَّجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ". وَقَالَ نَعِيمُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ رِبْعِيٍّ: "فَأَقْبَلَ مِنَ الْمُوسِرِ، وَاتَّجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ"^(۱).

۱۷- باسی (فه‌زلی) له‌سهر پاره‌ستانی قهرزدارنی ده‌وله‌مه‌ند

۲۰۷۷- حوزمه‌یفه رضی‌الله‌تعالی‌عنہ گه‌پرايه‌وه وتی: پی‌غه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌عنہ فه‌رمووی: ((فه‌ریشته‌کان پيش‌وازیان کرد له رۆحی بپاویک که له گه‌لانی پيش ئی‌وده‌دا بوو، فه‌ریشته‌کان وتیان: ئایا هیج چاکه‌یه‌کت کردووه؟ پیاوه‌که وتی: من فه‌رمانم به شاگرد و

بەردەستەكەتەم دەكرد مۆلەتى دەولەتمەند (ى قەرزدار) بەدن و لە قەرزەكەشى
كەم بكنەوه)، دەلى: ((خواش بە فرىشتهكانى قەرموو: ئىومش لەو پىاوه
خۆش بن))، ھەروەھا ئەبو مالىك لە رىبعىيەو بەم جۆرە گىراوئەتەو: ((من
ئاسانكارىم دەكرد بۆ دەولەتمەندو مۆلەتى قەرزدارى نەبووم دەداو لەسەرى
دەوستام)). وە پالېستى ئەم گىراڤانەوئى ئەبو مالىك كراو لە لاىەن شوعبە لە
عەبدولەلىكەو لە رىبعىيەو لەم بىرگەيەدا ((أَنْظِرُ الْمُعْسِرَ)، واتە: مۆلەتى
قەرزدارى نەبووم دەدا، ئەبو عەوانە لە عەبدولەلىكەو لە رىبعىيەو بەم جۆرە
گىراوئەتەو ((أَنْظِرُ الْمُوسِرَ، وَأَتَجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ))، واتە: مۆلەتى دەولەتمەند (ى
قەرزدار) دەدا، وە لە قەرزى قەرزدارى نەبووشم كەمدەكردەو، نوعەيمى
كوپى ئەبى ھىند لە رىبعىيەو بەم جۆرە گىراوئەتەو ((فَأَقْبَلُ مِنَ الْمُوسِرِ،
وَأَتَجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ))، واتە: لە دەولەتمەند (ى قەرزدار لىوستان) قبول دەكەم،
وە لە قەرزى قەرزدارى نەبوو كەم دەكەمەو.

١٨- بَابُ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا

٢٠٧٨- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "كَانَ تَاجِرٌ يُدَايِنُ النَّاسَ، فَإِذَا رَأَى مُعْسِرًا قَالَ لِفَتِيَانِهِ: تَجَاوَزُوا عَنْهُ؛ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنَّا، فَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُ" ^(١).

١٨- باسی (فهزلی) نهو کهسهی مؤلهتی قهرزداري نهیوو بدات

۲۰۷۸- ئەبو ھورەيرە رضي الله عنه لہ پیغمبر مہر وہ ﷺ دہگیریتہ وہ فہرموویہ تی:
 ((بازرگانیک ھہبوو قہرزی دہدا بہ خہلکی، جا نہ گہر قہرزداریک نہ پیبواویہ

(۱) پروانه: ۳۴۸۰.

بیداته‌وه، به خزمه‌تکارو شاگردمه‌کانی ده‌وت: چاوپۆشی له‌مه بکه‌ن و مؤلته‌ی بدمن، به‌لکو خواش چاوپۆشی له‌ ئیمه بکات، خوای گه‌وره‌ش چاوپۆشی لیکردو لیلی خۆش بوو)).

۱۹- بَابُ إِذَا بَيْنَ الْبَيْعَانِ وَلَمْ يَكْتُمَا وَنَصَحَا

وَيَذْكُرُ عَنِ الْعَدَاءِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ كَتَبَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "هَذَا مَا اشْتَرَى مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَدَاءِ بْنِ خَالِدٍ، بَيْعَ الْمُسْلِمِ الْمُسْلِمَ، لَا دَاءَ، وَلَا خِبْنَةَ، وَلَا غَائِلَةً". وَقَالَ قَتَادَةُ: الْغَائِلَةُ الرِّزَا وَالسَّرِيقَةُ وَالْإِبْطَاءُ. وَقِيلَ لِإِبْرَاهِيمَ: إِنَّ بَعْضَ النَّحَّاسِينَ يُسَمِّي آرِيَّ: خُرَّاسَانَ وَسَجِسْتَانَ، فَيَقُولُ: جَاءَ أُمِّسٍ مِنْ خُرَّاسَانَ، جَاءَ الْيَوْمَ مِنْ سَجِسْتَانَ. فَكَرِهَهُ كَرَاهِيَةً شَدِيدَةً. وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ: لَا يَحِلُّ لِأَمْرِيٍّ يَبِيعُ سِلْعَةً، يَعْلَمُ أَنَّ بِهَا دَاءً، إِلَّا أَخْبَرَهُ.

۱۹- باسیک: کریار و فروشیار نه‌گه‌ر که‌م و کوریان باسکردو، نه‌یانشارده‌وه و ئامۆژگاریان کرد^(۱)

له‌عه‌ددائی کوری خالیده‌وه گیردراوه‌ته‌وه که‌ وتووێه‌تی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ بۆی نووسیم: ((ئه‌مه‌ نه‌و (که‌نیزه‌که‌) ^(۲)یه‌ که‌ موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌عه‌ددائی کوری خالیدی کړی ^(۳) به‌ کرین و فروشتنی مسولمان له‌گه‌ل مسوولماندا،

(۱) فه‌ر و به‌ره‌که‌ت ده‌که‌وتنه‌ مالیان. (ونصحا) به‌مانای د‌ل‌س‌و‌ز‌یش د‌ئ‌، واته‌: بۆ یه‌ک‌ری د‌ل‌س‌و‌ز بوون و ف‌ت‌ل‌یان له‌ یه‌ک‌ری نه‌ده‌کرد.

(۲) یان کۆیله‌یه‌.

(۳) نه‌گه‌ر به‌م جو‌ره‌ش مانا بک‌ری در‌وس‌ته‌: که‌ موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌عه‌ددائی کوری خالیدی فروشت، قازی عیاز ده‌ل‌: نه‌مه‌ پیغه‌وانه‌یه‌ چونکه‌ نه‌م گیرانه‌وه‌یه‌ له‌ سونه‌نی تیرمزی و نه‌سانی و ئینو ماجه‌دا به‌ په‌یوه‌ست و نه‌پ‌چ‌راوی هاتوه‌ که‌عه‌ددائی کوری خالید نه‌و که‌نیزه‌که‌ی له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ک‌ریوه‌، یان در‌وس‌ته‌ بل‌ئ‌ین نه‌وه‌ی له‌ سه‌ح‌یح‌ی بوخاریدا هاتوه‌ راسته‌ و پیغه‌وانه‌ نییه‌ له‌گه‌ل گیرانه‌وه‌کانی تردا، به‌ل‌کو (اش‌تری) به‌مانای (باع) هاتوه‌. ب‌روانه‌: إرشاد الساری: ۳۹/۵.

ھىچ عەيىبىكى (شاراۋە لەم فرۇشراۋەدا) نەبىت، ھىچ پەۋشەتتىكى خىراپى نەبىت، ھىچ تاۋان و خىراپەيەكى نەبىت^(۱)))، قەتادە دەلى: (الْغَالِلَةُ) واتە: زىناۋ دزى و ھەلھاتنى كۆيلە، بە ئىپراھىم وترا: بېگومان ھەندى دەلال گەۋر و تەۋىلەى ئازەلەكانيان ناۋ دەبەن بە خۇراسانى و سىجىستانى دەلئىن: دويئى لە خۇراسانەۋە ھاتوۋە ئەمىرۇ لە سىجىستانەۋە ھاتوۋە! ئىپراھىمىش ئەم وتەى دەلالانەى زۇر لاي ناپەسەند بوو، عوقبەى كۆرى عامىر دەلى: دروست نىيە بۇ ھىچ كەسىك كالايەك بفرۇشىت و بزائى عەيىبىكى تىدايە، ئىللا دەبى بە كىرپارەكە بلى و باسى بىكات بۇى.

٢٠٧٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَالِحِ أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ رَفَعَهُ إِلَى حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا - أَوْ قَالَ: حَتَّى يَتَفَرَّقَا- فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا"^(٢).

۲۰۷۹- حەكیمی كۆپى حیزام ﷺ دەلى: پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: ((كۆپيار و فروشیار سەرپشكن مادەم لە يەكترى جیانەبووبنەوہ یان فەرمووى: ھەتا لە يەك جیادەبنەوہ- جا ئەگەر لەگەڵ یەكدا راستگۆ بن و عەیبەكان بۆ یەكترى ڕوون بكەنەوہ، ئەوہ فەرپو بەرەكەت دەكەوێتە مامە ئەكەیانەوہ، بەلام ئەگەر عەیبەكانیان لەیەكتر شارەوہ و درۆیان كرد لەگەڵ یەكتردا، ئەوہ فەرپو بەرەكەتى مامە ئەكەیان نامێنى)).

(١) بروانه: الجامع الصحيح بحاشية أحمد على السهارةنفوري: ٤/ ٥٠٤) و (إرشاد الساري: ٥/ ٣٩-٤٠).

(۲) پروانه: ۲۰۸۲، ۲۱۰۸، ۲۱۱۰، ۲۱۱۴.

۲۰- بَابُ بَيْعِ الْخِلْطِ مِنَ التَّمْرِ

۲۰۸۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نُرْزَقُ تَمْرَ الْجَمْعِ، وَهُوَ الْخِلْطُ مِنَ التَّمْرِ، وَكُنَّا نَبِيعُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ، فَقَالَ عليه السلام: "لَا صَاعَيْنِ بِصَاعٍ، وَلَا دِرْهَمَيْنِ بِدِرْهَمٍ".

۲۰- باسی فروشتنی خورمای تیکه‌له

۲۰۸۰- ئەبو سەعید رضي الله عنه دەلی: ئیمە خورمای تیکه‌له‌مان پێده‌درا که بریتی بوو له خورمای جو‌راو‌جو‌ر^(۱)، وه ئیمە دوو مەنمان (لهو خورمایه) ده‌فروشت به یه‌ك مەن (خورمای یه‌ك جو‌ر)، بهو هۆیه‌وه پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((دوو مەن (مه‌فروشن) به‌مه‌نی‌ك و دوو دره‌م (مه‌فروشن) به دره‌می‌ك)).

۲۱- بَابُ مَا قِيلَ فِي اللَّحَامِ وَالْجَزَارِ

۲۰۸۱- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ -يُكْنَى أَبَا شُعَيْبٍ- فَقَالَ لِغُلَامٍ لَهُ قَصَابٍ: اجْعَلْ لِي طَعَامًا يَكْفِي خَمْسَةَ، فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَدْعُو النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله حَامِسَ خَمْسَةِ، فَإِنِّي قَدْ عَرَفْتُ فِي وَجْهِهِ الْجُوعَ. فَدَعَاهُمْ، فَجَاءَ مَعَهُمْ رَجُلٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: "إِنَّ هَذَا قَدْ تَبِعَنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ فَأَذِنْ لَهُ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ يَرْجِعَ رَجَعَ". فَقَالَ: لَا، بَلْ قَدْ أَذِنْتُ لَهُ^(۲).

۲۱- باسی ئەوهی وتراوه دەر‌بار‌ه‌ی گوشت فروش و قه‌صاب

۲۰۸۱- ئەبو مەسعوود رضي الله عنه دەلی: پیاویکی ئەنصاری -که نازناوه‌که‌ی ئەبو شوعەیب بوو- هات به خزمه‌ت‌کاریکی خو‌ی وت که قه‌صاب بوو: خواردنی‌کم بۆ دروست بکه

(۱) به زۆری خورمای خراپه.

(۲) پروانه: ۲۴۵۶، ۵۴۳۴، ۵۴۶۱.

بهشی پینج گهس بکات، چونکه بهراستی من دمهوئ پیغهمبه‌ر ﷺ دعووت بکه‌م که یه‌کیکه له پینج گهسه‌که، چونکه بهراستی له پروو‌خساریدا برسیه‌تیم ده‌خوینده‌وه، ئینجا دعووتی کردن و پیاو‌یکیش^(۱) له‌گه‌ئاندا هات، پیغهمبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان ئەم پیاوه شوینمان که‌وتوو، جا ئە‌گەر دمه‌وئ ریگهی بدهی (بیته ژوورمه‌وه)، ریگهی بده، ئە‌گەر دمه‌وئ بگه‌رپێته‌وه ده‌گه‌رپێته‌وه))، ئە‌نصاریه‌که وتی: نه‌خیر (با نه‌گه‌رپێته‌وه)، به‌لکو به‌دنیاییه‌وه ریگهی دهمه‌م.

٢٢- بَابُ مَا يَمْحَقُ الْكَذِبُ وَالْكَثْمَانُ فِي الْبَيْعِ

٢٠٨٢- حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا خَالِيلٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا - أَوْ قَالَ: حَتَّى يَتَفَرَّقَا - فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِصَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا"^(٣).

٢٢- باسی ئهوهی فهر و بهرهکت ناهیلێ له درۆ و عهیب شاردهوه له مامهلهدا

۲۰۸۲- چه‌کیمی‌ کو‌ری‌ حیزام ﷻ له‌ پٚغه‌مبه‌روه‌ ﷻ ده‌گیرٚته‌وه‌ که‌ فهرمووی: ((کٚرٚار و فروشیار سه‌رپشکن تا له‌ یه‌کتری‌ جیانه‌بووبنه‌وه‌- یان‌ فهرمووی: تا له‌ یه‌کتر جیاده‌بنه‌وه‌ - جا‌ ئه‌گهر له‌گه‌ل‌ یه‌کتردا‌ راستگوین و عه‌یبه‌کان‌ بۆ‌ یه‌کتری‌ رٚوون‌ بکه‌نه‌وه‌، فهر و به‌رکه‌ت‌ خراوته‌ مامه‌ئه‌که‌یانه‌وه‌، به‌لام‌ ئه‌گهر عه‌یبه‌کانیان‌ له‌ یه‌کتر شاردوه‌و دروین‌ کرد له‌گه‌ل‌ یه‌کتری‌ دا، ئه‌وه‌ فهر و به‌رکه‌تی‌ مامه‌ئه‌که‌یان‌ هه‌لگیراوه‌)).

(۲) پروانه: ۲۰۷۹.

۲۳- باب قول الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ

مُضْغَعَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ آل عمران.

۲۰۸۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مِمَّا أَخَذَ الْمَالُ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ" ^(۱).

۲۳- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (ئەى ئەوانەى پرواتان هیناوه سوو مهخۆن چەند بهرانبهرو له خوا بترسن بۆ ئەوهى رزگار بن)

۲۰۸۳- ئەبو ھورەیرە ؓ له پیغه مبهروه ؓ دهگیرپێتهوه فەرموویهتى: ((بێگومان رۆژگارێک دیت به‌سه‌ر خه‌لكیدا م‌رو‌ف گ‌و‌ی پ‌ی‌ن‌ا‌د‌ا‌ت به‌ه‌ه‌ر ه‌و‌یه‌ك مان و سامان و مرگ‌ری و به‌ده‌ستى به‌ی‌ن‌ى، چ له ر‌ی‌گ‌ه‌ى حه‌ل‌اله‌وه‌ ب‌ی، یان له ر‌ی‌گ‌ه‌ى حه‌ر‌امه‌وه‌)).

۲۴- بابُ أَكْلِ الرِّبَا وَشَاهِدِهِ وَكَاتِبِهِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ البقرة.

۲۴- باسی (حوکمی) سووڅۆر و دوو شایه‌ته‌که‌ی و نووسه‌ره‌که‌ی

وه نهم فهرمايشته‌ی خوی به‌رز و بلند: (ئه‌وانه‌ی که سوو ده‌خۆن (له‌ گۆرهم‌کانیاندا) راست نابنه‌وه مه‌گهر چۆن که‌سیک راست ده‌بیته‌وه که شه‌یتان ده‌ستی لی‌وه‌شان‌دی، نه‌وه‌ش به‌ هۆی ئه‌وه‌وه‌یه (سووڅۆران) وتیان: بیگومان کرین و فروشتن وه‌ک سوو وایه، (وا نییه‌ جیاوازن) خوا پێی داوه به‌ کرین و فروشتن، به‌لام سووی قه‌ده‌غه‌ کردووه، ئینجا ئه‌و که‌سه‌ی ئامۆزگاریه‌کی له‌ په‌روهر‌دگاریه‌وه پێ گه‌یشته و خیرا ده‌ستی هه‌لگرت، ئه‌وه ئه‌وه‌ی له‌وه‌وه‌پیش وه‌ریگرتووه (له‌ سوو‌خواردن) بۆ خۆیه‌تی، وه‌ کاری ئه‌و حه‌واله‌ به‌ خواجه، وه‌ ئه‌وه‌ی گه‌راپه‌وه (بۆ سوو‌خواردن) ئا ئه‌وانه‌ هاو‌پێی ناگرن تیایدا ده‌میننه‌وه به‌ هه‌میشه‌یی^(۱).

۲۰۸۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضَّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ آخِرُ الْبَقَرَةِ قَرَأَهُنَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِمْ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ حَرَّمَ التَّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ^(۲).

۲۰۸۴- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: کاتیک ئایه‌ته‌کانی کو‌تایی (سوورمه‌تی) به‌قه‌ره^(۳) دابه‌زی، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مرگه‌وتدا خویندی‌هوه به‌سه‌ر هاوه‌ل‌اند، پاشان پێغه‌مبه‌ر خوا ﷺ کرین و فروشتن و بازرگانی عارمه‌ی حه‌رام کرد.

(۱) سه‌رنج: زانایانی (أصول الفقه) ده‌لێن: منطوقی ئهم ئایه‌ته‌ به‌ ئه‌وه‌یه که خوا ده‌یه‌وتی جیاکاری بکات له‌ نێوان فروشتن و پێدا، کاتیک ئه‌وان ده‌لێن: وه‌ک یه‌ک وان، نه‌ک بۆ حه‌ل‌ال کردنی فروشتن بێت، ئه‌وه مه‌فهومی موافقه‌تی یان وه‌ک حه‌نه‌فه‌یه‌کان ده‌لێن: یه‌که‌میان (عبارة النص)، به‌لام حه‌ل‌الی کرین و فروشتن و حه‌رامی پێدا مه‌به‌ستی ناپاراسته‌وه‌ی ده‌قه‌که‌یه.

(۲) پ‌روانه: ۴۵۹.

(۳) له‌ ئایه‌تی: (۲۷۵) تا (۲۷۹) ی سوورمه‌تی به‌قه‌ره.

۲۰۸۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي، فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ، فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ، وَعَلَى وَسْطِ النَّهْرِ ^(۱) رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلُّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ فَقَالَ: الَّذِي رَأَيْتُهُ فِي النَّهْرِ أَكَلَ الرَّبَّ" ^(۲).

۲۰۸۵- سه‌مو‌ره‌ی کوردی جوندوب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لێ: بې‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمو‌وی: ((ئه‌مه‌شه‌و له‌ خه‌ومدا دوو پیاو ^(۳) هاتنه‌ لام، (له‌ مال) برده‌میان‌ه‌ دهره‌وه‌ بو‌ زمو‌ی و شو‌ینکی پیرۆز، ئینجا پو‌یشتین هه‌تا گه‌یشتینه‌ سه‌ر پو‌وباریک له‌ خو‌ین بو‌و، پیاو‌یک له‌ ناوه‌پاستی ئه‌و پو‌وباره‌ (خو‌ینه‌)دا وه‌ستا بو‌و، پیاو‌یکی تریش (له‌ قه‌راغی پو‌وباره‌که‌دا) وه‌ستا بو‌و و کۆمه‌لێک به‌ردی له‌ به‌رده‌مدابو‌و، جا ئه‌و پیاو‌ی له‌ناو پو‌وباره‌که‌دا بو‌و که‌ به‌هاتبایه‌ و بپو‌یستایه‌ له‌ پو‌وباره‌که‌ بێته‌ دهره‌وه‌، پیاو‌ه‌که‌ (ی قه‌راغ پو‌وباره‌که‌) به‌ردیکی ده‌کێشا به‌ ده‌میدا و ده‌یگێرایه‌وه‌ بو‌ شو‌ینی خو‌ی، جا هه‌ر ده‌هات بو‌ ئه‌وه‌ی بێته‌ دهره‌وه‌، به‌ردیکی ده‌کێشا به‌ده‌میدا، ئه‌ویش ده‌گه‌رایه‌وه‌ بو‌ شو‌ینی خو‌ی، منیش وتم: ئه‌مه‌ چیه‌؟ (فریشته‌یه‌کیان) وتی: ئه‌و پیاو‌ی بینیت له‌ ناو پو‌وباره‌که‌دا بو‌و، ئه‌وه‌ سو‌وخۆر بو‌و.

(۱) (وَعَلَى وَسْطِ النَّهْرِ) واته‌: پیاو‌یک له‌ ناوه‌پاستی پو‌وباریکی خو‌یندا راوه‌ستاوه‌، مه‌به‌ست پیتی ئه‌و پیاو‌ه‌ نییه‌ کۆمه‌لێک به‌ردی له‌به‌رده‌مدایه‌. چونکه‌ له‌ گێڕانه‌وه‌کانی تردا هاتووه‌ ئه‌و پیاو‌ی کۆمه‌لێک به‌ردی له‌ به‌رده‌مدایه‌ له‌ قه‌راغی پو‌وباره‌که‌دا، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ی ژماره‌ (۱۳۸۶) ده‌لێ: له‌ قه‌راغی پو‌وباره‌که‌دا پیاو‌یک وه‌ستاوه‌.

(۲) پروانه: ۸۴۵.

(۳) جیبریل و میکائیل علیها السلام.

۲۵- بابُ هُوَ كُلِ الرَّبِّ

لَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (۲۷۸) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتِغُوا فَلََكُمْ رُهُوسٌ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (۲۷۹) وَإِن كَانَتْ ذُرْعُسُرَةٌ فَنَظْرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَن تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (۲۸۰) وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (۲۸۱) البقرة. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: هَذِهِ آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ (۱).

۲۵- باسی (تاوانی) ئەو کەسەى سوو دەدات

به به‌لگه‌ى ئەم فەرمايشته‌ى خواى گه‌وره: (ئەى ئەوانه‌ى كە بپرواتان هه‌يناوه (به‌خوا) له‌ خوا بترسن و دمست هه‌لبگرن له‌و سووه‌ى كە له‌لاى خه‌لك ماوتانه ئەگەر ئيوه بپروادارن (۲۷۸) ئينجا ئەگەر دمستان لى هه‌لنه‌گرت كه‌واته بزنان و ناگاداربن به‌جه‌نگيك له‌لايه‌ن خوا و پيغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ، وه ئەگەر په‌شيمان بوونه‌وه ئەوه تهنه‌ا سه‌رمایه‌كانتان هى ئيوه‌يه، نه‌سته‌م بکه‌ن (له‌ خه‌لكى) و نه‌سته‌متان لى ده‌كرى (۲۷۹) وه ئەگەر فهرزدار نه‌داربوو با مؤلته بدرى تا ده‌وله‌مه‌ند دهبى، وه ئەگەر خيربکه‌ن (له‌ فهرزه‌كه) يان له‌ هه‌نديكى نازاديان بکه‌ن باشتره‌ بۆتان ئەگەر تيبگه‌ن (۲۸۰) وه بترسن له‌ رۆژيك ده‌گه‌رپنرينه‌وه بۆ لاى خوا، پاشان هه‌موو كه‌سيك (پاداشت و سزای) ئەوه‌ى كردووويه‌تى ده‌يدرينه‌وه، وه ئەوان سته‌میان لى ناكړى (۲۸۱)، ئيبنو عه‌بباس ؓ ده‌لى: ئەمه‌ كو‌تا نايه‌ته كە دابه‌زيوه بۆ سه‌ر پيغه‌مبه‌ر ﷺ.

۲۰۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبِي اشْتَرَى عَبْدًا حَجَّامًا، فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَثَمَنِ الدَّمِ، وَنَهَى عَنِ الْوَاشِمَةِ وَالْمَوْشُومَةِ، وَآكِلِ الرِّبَا، وَمُوكِلِهِ، وَلَعَنَ الْمُصَوِّرَ^(۱).

۲۰۸۶- عه‌ونی کوردی نه‌بو جوحه‌یفه، ده‌لی: باو‌کم بین‌ی کۆ‌یله‌یه‌کی که‌له‌شاخگری کر‌ی (فه‌رمان‌ی کرد نام‌یره‌کان‌ی که‌له‌شاخ گرتنه‌که‌ی شک‌ینرا)، من‌یش پرس‌یارم لی‌کرد (ه‌وی نه‌مه‌ چی بوو)، وت‌ی: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ ری‌گری کردوو‌ه له (وم‌رگرت‌نی) نرخ‌ی سه‌گ و نرخ‌ی خو‌ین، هه‌روه‌ها ری‌گری کردوو‌ه له ئاف‌رم‌تی خال‌ ک‌وت و ئاف‌رم‌تی خال‌ بو‌ ک‌وتراو^(۲) و سوو‌خو‌ر و سوود‌مر، وه نه‌فرینی کردوو‌ه له وینه‌کی‌ش.

۲۶- بَابُ: ﴿يَمَحُو اللَّهُ أَرْبُؤًا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ البقرة.

۲۰۸۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "الْحَلِفُ مُنْفَقَةٌ لِلْسُّلْعَةِ، مُمَحَقَةٌ لِلْبَرَكَةِ".

۲۶- با‌سی‌ک: ده‌ر باره‌ی ئه‌م ئایه‌ته: (خوا پیت و به‌ره‌که‌تی سوو‌ ناهیل‌ی، وه بره‌و به‌ خیر و به‌خشینه‌کان ده‌دات، وه خوا هی‌چ ناسو‌پاس‌ی‌کی گونا‌ه‌بار‌ی خو‌ش ناو‌ت)

۲۰۸۷- نه‌بو ه‌ور‌م‌یره ﷺ ده‌لی: له پی‌غه‌م‌به‌ری خو‌ام ﷺ بی‌ست دمی‌فه‌رم‌وو: ((سو‌یند‌خواردن (به‌ درو) فره‌شی کال‌ا زیاد دم‌کات، به‌لام فه‌ر و به‌ره‌که‌ت ناهیل‌ی)).

(۱) پروانه: ۲۲۳۸، ۵۳۴۷، ۵۹۴۵، ۵۹۶۲.

(۲) ری‌گری کراوه له کاری نه‌و ئاف‌ره‌ته‌ی خال‌ ده‌کو‌تن و نه‌و ئاف‌ره‌ته‌شی خالی بو‌ ده‌کو‌تری.

۲۷- بابُ: مَا يُكْرَهُ مِنَ الْحَلْفِ فِي الْبَيْعِ

۲۰۸۸- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا أَقَامَ سِلْعَةً -وَهُوَ فِي السُّوقِ- فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أَعْطَى بِهَا مَا لَمْ يُعْطَ، لِيُوقَعَ فِيهَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَتَرَلَّتْ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَنِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ ۷۷ آل عمران^(۱).

۲۷- باسی ناپه‌سندی سویندخواردن له کرین و فروشتن دا

۲۰۸۸- عه‌بدو‌ل‌لای کوری ئەبو ئەوفا رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه پیاویك كه له بازاردا بوو- کالایه‌کی هینا بی‌فروشی، ئینجا سویندی خوارد به خوا وتی: د‌ل‌نیابن ئەو‌م‌نده‌ی پ‌یدا‌وه كه (له راستیدا ئەو‌م‌نده‌ی) پ‌ی‌ نه‌درابوو، بۆ ئەو‌دی یه‌ک‌یك له مسو‌لمانانی پ‌ی‌ ب‌خه‌له‌ت‌ینی، به‌و ه‌و‌یه‌وه ئەم نایه‌ته دابه‌زی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَنِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ ۷۷ واته: ب‌ی‌گومان ئەوانه‌ی په‌یمانی خواو سویندم‌کانی خ‌ویان به‌نرخ‌یکی كه‌م دم‌فروشن.

۲۸- بابُ مَا قِيلَ فِي الصَّوْغِ

وَقَالَ طَاوُسٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا". وَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخِرَ، فَإِنَّهُ لَقَيْنِهِمْ وَبَيَّوتِهِمْ. فَقَالَ: "إِلَّا الْإِذْخِرَ".

۲۸- باسی ئەوه‌ی دهر‌باره‌ی زه‌ره‌نگه‌ر و تراوه

تاووس ده‌گێڕێته‌وه له عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباسه‌وه رضي الله عنه ده‌لی: پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ (دهر‌باره‌ی مه‌که‌که) فه‌رمووی: ((گیای ناب‌رد‌ری))، عه‌بباس وتی: ج‌گه له

ئیزخیر^(١)، چونکه بیگومان بو ئاسنگهرو سه ربانی خانوو هکانیان به کاری دههینن، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((جگه له ئیزخیر)).

٢٠٨٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ لِي شَارِفٌ مِنْ نَصِيبِي مِنَ الْمَغْنَمِ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَعْطَانِي شَارِفًا مِنَ الْخُمْسِ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَبْتَنِيَ بِقَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَاعَدْتُ رَجُلًا صَوَاغًا مِنْ بَنِي قَيْنَقَاعَ أَنْ يَرْتَحِلَ مَعِيَ فَنَأْتِيَ بِإِذْخِرٍ، أَرَدْتُ أَنْ أَبِيعَهُ مِنَ الصَّوَاغِينَ، وَأُسْتَعِينَ بِهِ فِي وَلِيمَةِ عُرْسِي^(٢).

٢٠٨٩- حوسهینی کوری عهلی ﷺ دهگیریته وه که عهلی ﷺ وتی: وشتریکی بیرم هه بوو که له غه نیمه ت^(٣) بهرم که وتبوو، پیغه مبه ریش ﷺ (بیشتر) وشتریکی بیرى له پینج یه که پیدام، جا کاتیک ویستم فاتیمه ی ﷺ کچی پیغه مبه رى خوا ﷺ بگوازمه وه، به ئینم دا به پیاویکی زمره نگه ره جووله که کانی به نو فهینو قاع له گهل من پیکه وه به وشتره کانه وه برۆین و (ئیزخیر) بهینین، که ده مویست بیفرۆشم به زمره نگه ره مکان، وه به پارمه کی خواردنی زه ماومنده که م ساز بکه م.

٢٠٩٠- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مَكَّةَ، وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَا لِأَحَدٍ بَعْدِي، وَإِنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، وَلَا يُخْتَلَى خِلَافَهَا، وَلَا يُعْصَدُ شَجَرُهَا، وَلَا يُنْقَرُ صَيْدُهَا، وَلَا يُلْتَقَطُ لُقْطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرَّفٍ". وَقَالَ عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ: إِلَّا الْإِذْخَرَ لِصَاعَتِنَا وَلِسُقْفِ

(١) گیایه کی بۆن خو شه.

(٢) برهانه: ٢٣٧٥، ٣٠٩١، ٤٠٠٣، ٥٧٩٣.

(٣) له غه زای به دردا بهرم که وتبوو. إرشاد الساري: ٥٢/٥.

بُيُوتَنَا. فَقَالَ: "إِلَّا الْإِذْخَر". فَقَالَ عِكْرِمَةُ هَلْ تَذَرِي مَا يُتَقَرُّ صِنْدهَا؟ هُوَ أَنْ تُنَحِّيَهُ مِنْ الظِّلِّ، وَتَنْزِلَ مَكَانَهُ. قَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ خَالِدٍ: لِصَاعَتِنَا وَقُبُورِنَا^(۱).

۲۰۹۰- عەبدوللای کورپی عەبباس رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((بێگومان خوا مەککەیی یاساغ و پێژدار کردووە، وە لە پێش مندا بۆ کەس حەلال نەبووە، لە پاش منیش بۆ کەس حەلال نابێ، بێگومان تەنھا کاتیکی کەم لە پوژدا (جەنگ کردن) تێیدا بۆ من حەلال کرا، گایای نابەردریت و هەلناکەندرێ، درەختی نابەردرێ، نیچیری پاونانری (پاوناکری)، شتی ونبووی هەلناگێڕیتەووە مەگەر بۆ کەسێک جاری بۆ بدات))، عەبباسی کورپی عەبدولموتەلیب وتی: جگە لە ئیزخیر بۆ زەرپەنگەرەکانمان و سەربانی خانوووەکانمان، فەرمووی: ((جگە لە ئیزخیر))، عیکریمەش وتی: دەزانی نیچیر چۆن راو دەنرێ؟ ئەووە بەو شیوەمیە کە لە سێبەرێکدا دەری بکەیت و خۆت لە شوینی دانیشیت، عەبدولموتەلیب لە خالیدەووە گێڕاویەتیەووە دەلی: بۆ زەرپەنگەرەکانمان و گۆرەکانمان^(۲).

۲۹- بَابُ ذِكْرِ الْقَيْنِ وَالْحَدَّادِ

۲۰۹۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَلِيمَانَ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ خَبَّابٍ قَالَ: كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ، فَأَتَيْتُهُ أَنْقَاضَهُ. قَالَ: لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ مُحَمَّدٌ ﷺ. فَقُلْتُ: لَا أَكْفُرُ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ، ثُمَّ تَبَعْتُ. قَالَ: دَعْنِي حَتَّى أَمُوتَ وَأُبْعَثَ، فَسَأَوْنِي مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضَيْكَ. فَتَرَكْتُ: ﷺ أَفْرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَاؤْتِيكَ مَالًا وَوَلَدًا (۷۷) أَطْلَعَ الْغَيْبَ أَمْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا (۷۸) ﷺ مَرِيْمَ.

(۱) پروانه: ۱۳۴۹.

(۲) مەبەستی وتەکەیی عەبباسە بە دوو شیوە گێردراوەتەووە.

۲۹- باسی پیشه‌وهر و ئاسنگهر

۲۰۹۱- مه‌سروق ده‌گیرته‌وه له خه‌بب‌ابه‌وه ده‌لی: من له سه‌رده‌می نه‌فامیدا ئاسنگهر بووم، قه‌رزیکم لای عاصی کوری وائیل بوو، رویشتم بو لای قه‌رزده‌که‌ی لی و مرگرمه‌وه، وتی: ناتده‌مه‌وه هه‌تا بی باومر نه‌بیته‌وه به موحه‌مه‌ه، منیش وتم: کافر نابمه‌وه تا خوا تو نه‌مرینیت پاشان زیندووت بکاته‌وه، وتی: لیم گه‌پئی تا دهمرم و زیندوو ده‌کریمه‌وه، نه‌وسا مال و سامان و مندالم پی دهریت و قه‌رزده‌که‌ت دمه‌مه‌وه، به‌و هویه‌وه نه‌م نایه‌ته دابه‌زی: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَّوَلَدًا ۖ ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۖ ﴿٧٨﴾﴾ مریم^(۱).

۳۰- بابُ ذِکْرِ الْخِيَاطِ

۲۰۹۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: إِنَّ خِيَاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِيَطْعَمَ صَنْعَهُ، قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ، فَقَرَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم خُبْزًا وَمَرَقًا فِيهِ دُبَاءٌ وَقَدِيدٌ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَتَّبِعُ الدُّبَاءَ مِنْ حَوَالِي الْقَصْعَةِ - قَالَ: - فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ^(۲).

۳۰- باسی ناوه‌ینانی به‌رگدروو

۲۰۹۲- عه‌بدو‌للای کوری نه‌بو ته‌لحه گیرایه‌وه وتی: نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌میوت: به‌رگدروویه‌ک ده‌عومتی پی‌غه‌مبه‌ری خوی صلى الله عليه وسلم کرد بو خوانیک که

(۱) واته: نه‌و که‌سه‌ت دیوه بی‌باوه‌ر بوو به نیشانه‌و نایه‌ته‌کانی ئیمه‌و وقی: (له روژی دوایشدا) مال و کورم پی دهرتی، نایا نه‌تییه‌کان ناگاداره یان به‌لینی له خوی میهره‌بان وه‌رگرتوه.

(۲) پروانه: ۵۳۷۹، ۵۴۲۰، ۵۴۳۳، ۵۴۳۵، ۵۴۳۶، ۵۴۳۷، ۵۴۳۹.

دروستی کردبوو، ئه‌نه‌سی کورێ مالیک وتی: منیش له خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ رۆیشتم بۆ ئه‌و خوانه، جا به‌رگه‌درووده‌که نانیک و شله‌یه‌ک که کوله‌که و گوشتی وشک‌کراوی تێدابوو هینای بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ (نزیکی کرده‌وه لی) ئینجا پیغه‌مبه‌رم ﷺ دی له ملاولای قاپی شله‌که‌دا بۆ کوله‌که‌که ده‌گه‌را (و ده‌پخوارد)، ئه‌نه‌س وتی: بۆیه له‌و رۆژه‌وه به‌رده‌وام چه‌زم له کوله‌که‌یه.

٣١- بابُ ذِکْرِ النِّسَاءِ

٢٠٩٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ بِبُرْدَةٍ - قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ؟ فَقِيلَ لَهُ: نَعَمْ، هِيَ الشَّمْلَةُ، مَنْسُوجٌ فِي حَاشِيَتِهَا - قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَسَجْتُ هَذِهِ بِيَدِي أَكْسُوكَهَا. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارُهُ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اكْسِنِيهَا، فَقَالَ: "نَعَمْ". فَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمَجْلِسِ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَّأَهَا، ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ: مَا أَحْسَنْتَ، سَأَلْتَهَا إِيَّاهُ، لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ سَائِلًا. فَقَالَ الرَّجُلُ: وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِتَكُونَ كَفَنِي يَوْمَ أَمُوتُ. قَالَ سَهْلٌ: فَكَانَتْ كَفَنَهُ^(١).

٣١- باسی چنهر و ته‌ونکه‌ر^(٢)

٢٠٩٣- ئەبو حازیم ده‌لی: له سه‌هلی کورێ سه‌عدم ﷺ بیست وتی: ئافره‌تیک بالاپۆشیکی شالی هینا - سه‌هل وتی: ده‌زانن بالاپۆش چیه؟ بیی وترا: به‌لی ده‌زانین عابایه‌که هه‌راغه‌کانی چنراوه، ئافره‌ته‌که وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من ئه‌م عابایه‌م به‌ده‌ستی خۆم چنیوه بیده‌م به‌ تۆ له‌به‌ری بکه‌یت،

(١) پروانه: ١٢٧٧.

(٢) جۆلشی پێ ده‌وتری.

پێغه‌مبهریش ﷺ پێوستی پێی بوو لێی و مرگرت، ئینجا پێغه‌مبهر ﷺ هات بۆ ناومان و نهو عابایه‌ی پۆشیبوو، پیاوێک له ناو خه‌لکه‌که‌دا وتی: ئه‌ی پێغه‌مبهری خوا ﷺ بیده به‌من ببیۆشم فه‌رمووی: ((به‌لێ باشه‌!!))، ئینجا پێغه‌مبهر ﷺ ماوه‌یه‌ک له مه‌جلیسه‌که‌دا دانیشت و پاشان رۆیشته‌وه (بۆ مائه‌وه)، پێچایه‌وه‌و ناردی بۆ کابراکه‌، خه‌لکه‌که‌ به‌و پیاوه‌یان وت: کاریکی باشت نه‌کرد داوای ئه‌و عابایه‌ت لێکرد، دانیابوویت پێغه‌مبهر ﷺ داوای هیچ که‌سێک رهناکاته‌وه، پیاوه‌که‌ش وتی: سویند به‌ خوا ته‌نها بۆ ئه‌وه داوام کرد تا له‌و رۆژه‌ی ده‌مرم ببێته‌ کفنم، سه‌هل ده‌لێ: هه‌رواش بوو بوو به‌ کفنی.

۳۲- بابُ النَّجَارِ

۲۰۹۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: أَتَى رَجُلًا إِلَى سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ يَسْأَلُونَهُ عَنِ الْمَنْبَرِ، فَقَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى فُلَانَةٍ -امْرَأَةٍ قَدْ سَمَاهَا سَهْلٌ-: "أَنْ مُرِّي غُلَامَكَ النَّجَّارَ، يَعْمَلُ لِي أَغْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهِنَّ إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ". فَأَمَرْتُهُ يَعْمَلَهَا مِنْ طَرَفَائِ الْعَابَةِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِهَا، فَأَمَرَ بِهَا فَوُضِعَتْ، فَجَلَسَ عَلَيْهِ^(۱).

۳۲- باسی دارتاش

۲۰۹۴- ئه‌بو حازیم ده‌لێ: پیاوانێک هاتن بۆ لای سه‌هلی کوری سه‌عد ﷺ پرسیاریان لێکرد دهرباره‌ی دوانگه‌که‌، سه‌هلێش وتی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ ناردی بۆ لای فُلانه ئافرمته‌ که‌ ئافرمته‌یک بوو سه‌هل ناوی هێنا، فه‌رمووی: ((فه‌رمان به‌ غولامه‌ دارتاشه‌که‌ت بکه‌ له‌ چه‌ند دارێک دوانگه‌یه‌که‌م بۆ دروست بکات، بۆ

(۱) پروانه: ۳۷۷.

ئه‌وه‌ی کاتیک و تار دده‌م بۆ خه‌لك له‌سه‌ری دابنیشم))، ئافرمه‌كه‌ش فه‌رمانی كرد به غولامه‌كه‌ی بۆی دروست بكات له دارگه‌زی غابه^(۱)، پاشان دوانگه‌كه‌ی هینا بۆ ئافرمه‌كه‌، ئینجا ئافرمه‌كه‌ش ناردی بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، ئینجا فه‌رمانی كردو دانرا، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ری دانیشته.

۲۰۹۵- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَجْعَلُ لَكَ شَيْئًا تَقْعُدُ عَلَيْهِ؟ فَإِنْ لِي غُلَامًا نَجَارًا. قَالَ: "إِنْ شِئْتَ". قَالَ: فَعَمِلْتُ لَهُ الْمِنْبَرِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ قَعَدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ الَّذِي صُنِعَ، فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ الَّتِي كَانَ يَخْطُبُ عَنْهَا حَتَّى كَادَتْ أَنْ تَنْشَقَّ، فَنَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَخَذَهَا فَصَمَّمَهَا إِلَيْهِ، فَجَعَلَتْ تَنْزِلُ أَنْ يَنْزِلَ الصَّبِيُّ الَّذِي يُسَكُّ حَتَّى اسْتَقَرَّتْ. قَالَ: "بَكَتْ عَلَى مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ"^(۲).

۲۰۹۵- جابیری کوری عه‌بدو‌للا ﷺ گپ‌رایه‌وه: كه ئافرمه‌تیک ئه‌نصاری به پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ وت: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شتیکت بۆ دروست بکه‌م له‌سه‌ری دابنیشی، چونکه من غولامیک داریشم هه‌یه؟ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر ویستت بیکه‌))، جابیر ده‌لی: جا (فه‌رمانی کردو غولامه‌كه‌ی) دوانگه‌یه‌کی بۆ دروست کرد، ئینجا کاتیک كه رۆژی هه‌ینی هات پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر ئه‌و دوانگه‌یه دانیشته كه دروستکرا‌بوو، جا ئه‌و بنه دارخورمایه‌ی پیشت (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) وتاری له لایدا دها ده‌نگی لی به‌رزبوویه‌وه، به جۆریك هه‌تا نزیک بوو له‌ت ببی و شه‌ق ببا، بۆیه پیغه‌مبه‌ریش ﷺ له دوانگه‌كه‌ دابه‌زی (جووه‌ لای و) بنه دارخورما‌که‌ی گرت و باومشی پیداکرد، جا وه‌ك منداڵ هه‌نسکی دها کاتیک ژیر ده‌کرێته‌وه تا بیدمگ بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌وه‌ بۆ ئه‌و نامۆزگاریانه‌ گریا كه پیشت ده‌یبیست)).

(۱) غابه: شوێنیکه له ده‌ورو به‌ری مه‌دینه، ئه‌و کات له ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه بوو ئیستا به‌شیکه له مه‌دینه.

(۲) پروانه: ۴۴۹.

۳۳- بابُ شِراءِ الإمامِ الخَوَاتِجِ بِنَفْسِهِ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: اشْتَرَى النَّبِيُّ ﷺ جَمَلًا مِنْ عُمَرَ^(۱). وَاشْتَرَى ابْنُ عُمَرَ بِنَفْسِهِ . وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: جَاءَ مُشْرِكٌ بِغَنَمٍ، فَأَشْتَرَى النَّبِيُّ ﷺ مِنْهُ شَاةً^(۲). وَاشْتَرَى مِنْ جَابِرٍ بَعِيرًا^(۳).

۳۳- باسی پێشه‌وا خۆی پێویستییه‌کانی بکریت

عه‌بدووللای کورپی عومەر ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ و‌شترێکی له‌ عومەر ک‌ری، ئیبنو عومەر ﷺ خودی خۆی و‌شتری ک‌ریوه‌، عه‌بدوهره‌حمانی کورپی ئه‌بو به‌کر ﷺ ده‌لی: هاوبه‌شدانه‌ریک رانه‌مه‌ریکی ه‌یناو پێغه‌مبهریش ﷺ مه‌ریکی لی ک‌ری، وه‌ پێغه‌مبەر ﷺ و‌شترێکی له‌ جابیر ک‌ری.

۲۰۹۶- قَالَتْ عَائِشَةُ: اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا بِنَسِيئَةٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعَهُ.

۲۰۹۶- عایشه ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌ندی خوراک‌ی به‌قه‌رز له‌ جووله‌که‌یه‌ک ک‌ری، وه‌ زریکه‌ی به‌ بارمه‌ته‌ لای دانا.

۳۴- بابُ شِراءِ الدَّوَابِّ وَالْحَمِيرِ وَإِذَا اشْتَرَى دَابَّةً أَوْ جَمَلًا وَهُوَ

عَلَيْهِ، هَلْ يَكُونُ ذَلِكَ قَبْضًا قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ؟

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ: "بِعْنِيهِ". بَعْنِي جَمَلًا صَغْبًا.

۲۰۹۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ، فَأَبْطَأَ بِي جَمَلِي وَأَعْيَا،

(۱) پروانه: ۲۱۱۵.

(۲) پروانه: ۲۱۱۶.

(۳) پروانه: ۴۴۳.

قَاتَىٰ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: "جَابِرٌ؟". فَقُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "مَا شَأْنُكَ؟". قُلْتُ: أَبْطَأَ عَلَيَّ جَمَلِي وَأَعْيَا فَتَخَلَّفْتُ. فَتَزَلَّ يَحْجُهُ مِحْجَنِهِ، ثُمَّ قَالَ: "ارْكَبْ". فَارْكَبْتُ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَكْفُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "تَزَوَّجْتَ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "بِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا؟". قُلْتُ: بَلْ ثَيِّبًا. قَالَ: "أَفَلَا جَارِيَةٌ تَلَاعِبُهَا وَتَلَاعِبُكَ؟!". قُلْتُ: إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً تَجْمَعُهُنَّ، وَتَمْسُطُهُنَّ، وَتَقُومُ عَلَيْهِنَّ. قَالَ: "أَمَّا إِنَّكَ قَادِمٌ، فَإِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ الْكَيْسَ" ^(۱). ثُمَّ قَالَ: "اتَّبِعْ جَمَلَكَ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِأُوقِيَّةٍ، ثُمَّ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلِي، وَقَدِمْتُ بِالْغَدَاةِ، فَحِثْنَا إِلَى الْمَسْجِدِ، فَوَجَدْتُهُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، قَالَ: "الآنَ قَدِمْتَ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "قَدَعَ جَمَلَكَ، فَادْخُلْ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ". فَدَخَلْتُ فَصَلَّيْتُ، فَأَمَرَ بِلَالًا أَنْ يَزِنَ لَهُ أُوقِيَّةً. فَوَزَنَ لِي بِلَالٌ، فَأَرْجَحَ فِي الْمِيزَانِ، فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى وَلَّيْتُ فَقَالَ: "ادْعُ لِي جَابِرًا". قُلْتُ: الآنَ يَرُدُّ عَلَيَّ الْجَمَلَ، وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَبْغُضُ إِلَيَّ مِنْهُ. قَالَ: "خُذْ جَمَلَكَ وَلَكَ ثَمْنُهُ" ^(۲).

۳۴- باسی فروشتنی چوارپێ و گویدریژ، وه ئه‌گهر كه‌سیك ئاره‌ل یان وشتریك بفروشتی به‌ سواریه‌وه‌ بێ، ئایا ئه‌وه‌ به‌ وه‌رگرتن داده‌نرێ پیش ئه‌وه‌ی دابه‌زێ له‌سه‌ری؟

عه‌بدوڵلای کوری عومهر ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ عومهری فه‌رموو: ((پیم بفروشه‌))، مه‌به‌ستی وشتریکی یاخی بوو.

۲۰۹۷- جابیری کوری عه‌بدوڵلا ﷺ ده‌لی: من له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم له‌ غه‌زایه‌کدا ^(۳)، جا وشتره‌که‌م دوا‌ی خستم (له‌ خه‌لکه‌که‌) و په‌کی که‌وت، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات بو‌ لام فه‌رمووی: ((جابیر؟)) منیش وتم: به‌لی، فه‌رمووی:

(۱) (فَالْكَيْسَ الْكَيْسَ) به‌ چه‌ند جو‌ر مانا کراوه: جی‌ماع و سه‌جی‌یی ژن و پیاو، هه‌ولێ مندا‌ل بده. خو‌ت به‌اریزه‌ و وریابه (نه‌وه‌ک هاوسه‌ری له‌ چه‌یزدا بی‌ت).

(۲) بروانه: ۴۴۳.

(۳) (ذات الرقاع) بوو. له‌بو‌خاریدا ده‌لی: غه‌زای ته‌بو‌ک بوو. بروانه: إرشاد الساري: ۶۱/۵.

((ئەووە چیتە؟)) وتم: وشترەكەم دواى خستەم (لە خەلكەكە)، ماندوو بوووە
 پەكى كەوتوووە بۆیە جیماوم، ئەویش لە وشترەكەى دابەزى و بە گۆچانەكەى
 چەند گۆچانیكى لێدا، پاشان فەرمووی: ((سواربە))، منیش سوار بووم، جا
 بەراستى بینیم (وا خیرابوو) جلەوئەكەیم توند دەکرد تا پێش (وشترەكەى)
 پێغەمبەرى خوا ﷺ نەكەوئ، فەرمووی: ((ژنت هیناوە؟)) وتم: بەئى، فەرمووی:
 ((كچە یان بۆمژن؟)) وتم: كچ نییە بەلكو بۆمژنە، فەرمووی: ((ئەى بۆ
 كچىكت نەهینا پێكەووە یارى و دەستبازى بكەن؟))، وتم: بەراستى من چەند
 خوشكىكم هەیه، بۆیە حەزمكرد ئافرمەتێك بەهێنم كۆیان بكاتەووە سەریان شانه
 بكات و سەرپەرشتیان بكات، فەرمووی: ((ئەووە دەرپۆتەووە، جا كە رۆشتیەووە
 دەسا زۆر ناگادارى بەو ببیارێزە))، پاشان فەرمووی: ((وشترەكەت دەفرۆشیت؟))
 وتم: بەئى، جا بە ئۆقییەك^(۱) لێى كرىم، پاشان پێغەمبەرى خوا ﷺ پێش من
 گەیشتە (مەدینە)، منیش بۆ بەیانییەكەى گەیشتم، ئینجا هاتین بۆ مزگەوت
 پێغەمبەرم ﷺ لەبەر دەگارى مزگەوت بینى، فەرمووی: ((ئا ئیستا هاتیتەووە؟))
 وتم: بەئى، فەرمووی: ((وشترەكەت واز لى بێنەو بڕۆ ژوورەووە دوو ركات نوێژ
 بكە))، منیش رۆشتەم ژوورەووە نوێژم كرد، ئینجا فەرمانى كرد بە بیلال
 ئۆقییەك زیوم بۆ بكێشئ، بیلالیش بۆى كێشام، لە كێشانەكەشدا قورسى كێشا
 (پارەكەم وەرگرت)، جا رۆشتەم و پشتم هەلكرد، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی:
 ((جابریم بۆ بانگ بكەووە))، وتم: ئیستا وشترەكە دەداتەووە بەسەرمدا، هیچ
 شتیكىش بە قەدەر ئەووە لام ناخۆش نەبوو، فەرمووی: ((وشترەكەت ببەووە بۆ
 خۆت و نرخەكەشى بۆ خۆت)).

(۱) دەكاتە چل درهەمی زیو. إرشاد الساري: ۶۱/۵.

۳۵- بابُ الْأَسْوَاقِ الَّتِي كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَتَبَايَعَ بِهَا النَّاسُ فِي الْإِسْلَامِ

۲۰۹۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ عُكَاظُ وَمَجَنَّةُ وَذُو الْمَجَازِ أَسْوَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا كَانَ الْإِسْلَامُ تَأَمَّلُوا مِنَ التَّجَارَةِ فِيهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ (۱۸۸)﴾ الْبَقَرَةِ. فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ، قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَذَا.

۳۵- باسی ئەو بازارانەى لە سەردهمى نه‌فامیدا هه‌بوون و خه‌لكى لە سەردهمى ئیسلامیشدا کرین و فروشتنى تێیاندا کردوه

۲۰۹۸- عه‌بدوللای کورێ عه‌بباس رضي الله عنه ده‌لى: (عُكَاظُ) و (مَجَنَّةُ) و (ذُو الْمَجَازِ) شوینى بازرگانى خه‌لك بوون له سەردهمى نه‌فامیدا، جا کاتێک ئایینی ئیسلام هات لایان ناپه‌سه‌ند بوو بازرگانیان تێدا بکه‌ن، به‌و هویه‌وه ئەم ئایه‌ته دابه‌زی: (هیچ گوناھێکتان له‌سه‌ر نییه‌) ^(۱) له‌کاتى ئەنجامدانى چه‌جدا، ئیبنو عه‌بباس رضي الله عنه (فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ) (به‌به‌شێک له ئایه‌ته‌که خۆیندووته‌وه) به‌و جو‌ره خۆیندویه‌تیوه‌وه.

۳۶- بابُ شِرَاءِ الْإِبِلِ الْهِيمِ أَوْ الْأَجْرَبِ

الْهَائِمُ: الْمُخَالَفُ لِلْقَصْدِ فِي كُلِّ شَيْءٍ.

۲۰۹۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: كَانَ هَذَا رَجُلٌ اسْمُهُ نَوَاسٌ، وَكَانَتْ عِنْدَهُ إِبِلٌ هِيمٌ، فَذَهَبَ ابْنُ عَمَرَ رضي الله عنه فَاشْتَرَى تِلْكَ الْإِبِلَ مِنْ شَرِيكِ لَهُ، فَجَاءَ إِلَيْهِ شَرِيكُهُ فَقَالَ:

(۱) له گیرانه‌وه‌ی ئیبن عه‌ساکیردا ئەم زیاده‌یه هه‌یه: (أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ) واته: که به‌دواى پۆزى به‌روه‌ردگارتان بکه‌ون و کرین و فروشتن بکه‌ن.

بِعْنَا تِلْكَ الْإِبِلَ. فَقَالَ: مِمَّنْ بَعْتَهَا؟ قَالَ: مِنْ شَيْخٍ كَذَّاءٍ وَكَذَّاءٍ. فَقَالَ: وَيْحَكَ ذَاكَ - وَاللَّهِ - ابْنُ عُمَرَ. فَجَاءَهُ فَقَالَ: إِنَّ شَرِيكَ بَاعَكَ إِبِلًا هَيْمًا، وَلَمْ يَعْرِفْكَ. قَالَ: فَاسْتَقْهَا. قَالَ: فَلَمَّا ذَهَبَ يَسْتَأْذِنُهَا فَقَالَ: دَعَهَا، رَضِينَا بِقَضَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: "لَا عُدْوَى". سَمِعَ سُفْيَانُ عَمْرًا^(١).

٣٦- باسی کرینی و شتری ئاوکه‌وتوو^(٢) یان گه‌ربوو

(نیمامی بوخاری ده‌لی): (الْهَائِمُ) واته: ئه‌وه‌ی پێچه‌وانه‌ی مه‌به‌ست بکات له هه‌موو شتێکدا.

٢٠٩٩- عه‌لی وتی: سوفیان بۆی گێڕاینه‌وه‌ وتی: عه‌مر ده‌لی: ئا لی‌رمدا^(٣) پیاوی‌ک هه‌بوو ناوی نه‌وو‌اس بوو، هه‌ندی و شتری به‌ ئاوکه‌وتوو‌ی هه‌بوو، عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی عومه‌ریش ﷺ رۆشت نه‌و و شترانه‌ی له‌ شه‌ریکی‌کی نه‌وو‌اس ک‌ری، شه‌ریکه‌که‌شی هات بۆ لای نه‌وو‌اس و وتی: نه‌و و شترانه‌مان فرۆشتوه‌، نه‌وو‌اسیش وتی: به‌ کێت فرۆشتن؟ وتی: به‌ پیاوی‌کی پیری واو وا، وتی: هاوار بۆ تۆ سویند به‌خوا- ئه‌وه‌ عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی عومه‌ره‌، ئینجا نه‌وو‌اس هات بۆ لای عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی عومه‌ر و وتی: شه‌ریکه‌که‌م هه‌ندی و شتری به‌ ئاوکه‌وتوو‌ی به‌ تۆ فرۆشتوو‌وه‌ نه‌یناسیوی، عه‌بدو‌ل‌لای وتی: ده‌ی که‌واته‌ بیانبه‌ره‌وه‌، (عه‌م‌ی) ده‌لی: که‌ نه‌وو‌اس ده‌روا و شتره‌کان بباته‌وه‌ عه‌بدو‌ل‌لای ده‌لی: وازیان لی بینه^(٤)، رازین به‌و بریارو حوکمه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داویه‌تی و فه‌رموویه‌تی: ((نه‌خۆشی گواسته‌نه‌وه‌ی نییه^(٥))). سوفیان ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌ عه‌مر بیستوو‌ه^(٦).

(١) ب‌روانه: ٢٨٥٨، ٥٠٩٣، ٥٠٩٤، ٥٧٧٢.

(٢) ئاوکه‌وتوو: جو‌ره‌ نه‌خۆشییه‌که‌ تووشی و شتر ده‌بن، هه‌ر ئاو ده‌خواته‌وه‌ و تیر ئاو نابن.

(٣) له‌ مه‌که‌دا.

(٤) مامه‌له‌که‌ هه‌ل‌ئاوه‌ شتێمه‌وه‌.

(٥) واته: نه‌خۆشی له‌ ئاژه‌لیکه‌وه‌ ناپ‌وات بۆ ئاژه‌لیکی دیکه‌.

(٦) عه‌لی کور‌ی مه‌دینی وا ده‌لی (إرشاد الساري: ٣٨/٤).

۳۷- بَابُ بَيْعِ السَّلَامِ فِي الْفِتْنَةِ وَغَيْرِهَا

وَكَرِهَ عُمَرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ بَيْعَهُ عِنْدَ الْفِتْنَةِ.

۲۱۰۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ ابْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ -مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَامَ حُنَيْنٍ فَأَعْطَاهُ، -يَعْنِي دِرْعًا- فَبِعْتُ الدَّرْعَ، فَابْتَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ، فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأْتَلَتْهُ فِي الْإِسْلَامِ ^(۱).

۳۷- باسی فروشتنی چهک له کاتی شهر و ئازاوه و له غهری ئازاوه‌شدا

عیمرائی کوری حوصه‌ین چهک فروشتنی له کاتی ئازاوه‌دا به‌لاوه ناپه‌سه‌ند بووه.
۲۱۰۰- ئەبو موحەممەد -کە ئازادکراویکی ئەبو قەتادە بوو- دەلی: ئەبو قەتادە رضي الله عنه دەلی: سائی غەزای حونەین ^(۲) له خزمەت پیغەمبەری خوادا صلى الله عليه وسلم رویشتم، پیغەمبەریش صلى الله عليه وسلم ئەوهی پێدا -واته: زڕیبه‌ک، منیش ^(۳) زڕیکەم فروشت و به نرخه‌که‌ی باخیکم کړی له و جیگایه‌ی هوزی سه‌له‌مه‌ی تیداوو، جا به‌راستی ئەوه یه‌که‌م سامانیك بوو ک‌رده‌ ده‌ستمايه له ئیسلامدا.

۳۸ - بَابُ: فِي الْعَطَارِ وَبَيْعِ الْمِسْكِ

۲۱۰۱- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ بْنَ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ، كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمِسْكِ وَكَبِيرِ الْحَدَادِ، لَا يَغْدُمُكَ مِنْ صَاحِبِ الْمِسْكِ إِذَا تَشَرَّبَهُ، أَوْ تَجِدُ رِيحَهُ، وَكَبِيرِ الْحَدَادِ يُحْرِقُ بَدَنَكَ أَوْ ثَوْبَكَ، أَوْ تَجِدُ مِنْهُ رِيحًا حَبِئَةً".

(۱) پروانه: ۳۱۴۲، ۴۳۲۱، ۴۳۲۲، ۷۱۷۰.

(۲) حونه‌ین شیونکه له نێوان مه‌که‌و تاتیفدا.

(۳) واته: ئەبو قەتادە.

۳۸- باسیک: بۆن فروش و فروشتنی میسک

۲۱۰۱- نه‌بو بو‌رده‌ی کوری نه‌بو مووسا له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نموونه‌ی هاو‌پۆ و هاو‌ده‌می چاک و هاو‌پۆ و هاو‌ده‌می خراپ نموونه‌یان وه‌ک میسک فروش و مووشه‌ده‌می ناستگه‌ر وان، له‌ میسک فروشه‌که بۆ به‌ش نابیت له‌ (یه‌ک له‌م دووانه‌): یان میسکی لی ده‌گری، یان بۆنی دیت به‌سه‌رتدا، مووشه‌ده‌می^(۱) ناستگه‌ریش لاشه‌و جله‌کانت ده‌سو‌تینی، یان لییه‌وه بۆنیکی ناخۆش دیت به‌سه‌رتدا)).

۳۹- بابُ ذِکْرِ الْحَجَّامِ

۲۱۰۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ حَمِيدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: حَجَمَ أَبُو طَيْبَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ مِنْ مَرٍّ، وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يَخَفُقُوا مِنْ خَرَاخِهِ^(۲).

۳۹- باسی ئه‌وه‌ی له‌باره‌ی که‌له‌شاخ‌گه‌وه باسکراوه

۲۱۰۲ - نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: نه‌بو ته‌یبه^(۳) که‌له‌شاخی بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گرت، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد مه‌نیک خورمای بده‌نی، فه‌رمانیشی کرد به‌ خاومنه‌که‌ی که‌ له‌ باجدانه‌که‌ی که‌م بکه‌نه‌وه.

۲۱۰۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ - هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ - حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْطَى الَّذِي حَجَمَهُ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ.

(۱) یان کوره ده‌مین.

(۲) پروانه: ۲۲۱۰، ۲۲۷۷، ۲۲۸۰، ۲۲۸۱، ۵۶۹۶.

(۳) کۆیله بوو.

۲۱۰۳- عەبدوللای کوری عەبباس رضی اللہ عنہ دەلی: پیغەمبەر ﷺ کە ئەشاخی گرت (مەنیک خورمای) بەو کەسەدا کە ئەشاخەکە ی بو گرت، ئەگەر (نەو کرێ) بە حەرەم بووایە نەیدەدایە.

۴۰- بَابُ التَّجَارَةِ فِيمَا يُكْرَهُ لِنَفْسِهِ لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

۲۱۰۴- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عُمَرَ رضی اللہ عنہ بِحُلَّةٍ حَرِيرٍ - أَوْ سِرَاءٍ - فَرَأَاهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ: "إِنِّي لَمْ أَرْسَلْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، إِنَّمَا يَلْبَسُهَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ، إِنَّمَا بَعَثْتُ إِلَيْكَ لِتَسْتَمْتَعَ بِهَا". يَغْنَى: تَبِيعُهَا^(۱).

۴۰- باسی بازرگانی کردن بهو پۆشاكانه‌ی کە لەبەرکردنی بو پیاوان و ئافره‌تان ناپه‌سه‌نده

۲۱۰۴- عەبدوللای کوری عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: پیغەمبەر ﷺ پۆشاکیکی ئاوریشمی - یان خەتخەتی ئاوریشمی- نارد بو عومەر رضی اللہ عنہ، ئینجا ئەو پۆشاکی لەبەر عومەردا بینی، فەرمووی: ((بێگومان من ئەو پۆشاکیەم بو نەناردی تا بپۆشیت، لە راستیدا کەسێک دەپۆشی کە (لە دواڕۆژدا) بەشی نەبێت، بەراستی من بۆیە بۆم ناردی تا سوودی لی ببینی))، واتە: بپفرۆشیت.

۲۱۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا اشْتَرَتْ مُرَقَّةً فِيهَا تَصَاوِيرُ، فَلَمَّا رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْبَابِ، فَلَمْ يَدْخُلْهُ، فَعَرَفْتُ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَّةَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُوبُ

إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ مَاذَا أَدْنَبْتُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا بَالَ هَذِهِ التَّمْرِقَةِ؟". قُلْتُ: اشْتَرَيْتُهَا لَكَ لِتَقْعَدَ عَلَيْهَا وَتَوَسَّدَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعَذَّبُونَ، فَيَقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ". وَقَالَ: "إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ"^(۱).

۲۱۰۵- قاسیمی کوری موحه‌مه‌د له عانی‌شه‌ی دایکی باومرداران (ﷺ) دم‌گیرته‌وه که عانی‌شه بو‌ی گیراومه‌وه: که نه‌و پشتیبه‌کی^(۲) ک‌ری که وینه‌ی تیدابوو، جا کاتیک پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پشتیبه‌که‌ی بینی، له‌به‌رده‌م دمرگاکه‌دا و مستاو نه‌هاته ژووره‌وه، منیش به‌ده‌م و چاویدا زانیم بی‌ی ناخۆشه، بو‌یه وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ج گونا‌هی‌کم کردوو به‌شیمانم و ده‌مه‌ریمه‌وه بو‌ی لای خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) فه‌رمووی: ((نه‌م پشتیبه‌ جیه‌؟)) وتم: ک‌ریومه بو‌ی تو‌ تا له‌سه‌ری دانی‌شیت و شانی له‌سه‌ر داده‌یت، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) فه‌رمووی: ((بی‌گومان خاومنی نه‌م وینه‌نه له‌ روژی دوا‌ییدا سزا دهرین، پ‌یان ده‌وتری نه‌وه‌ی دروست‌تان کردوو زیندووی بکه‌نه‌وه))، وه فه‌رمووی: ((به‌راستی نه‌و ماله‌ی که وینه‌ی تیدایه‌ فریشه‌ ناروا‌ته ناویه‌وه)).

۴۱ - بَابُ: صَاحِبُ السَّلْعَةِ آخَقُ بِالسَّوْمِ

۲۱۰۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَا بَنِي النَّجَارِ، ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ". وَفِيهِ خَرَبٌ وَنَخْلٌ"^(۳).

(۱) پروانه: ۳۲۲۴، ۵۱۸۱، ۵۹۵۷، ۵۹۶۱، ۷۵۵۷.

(۲) پشتی: بالیف، پ‌لپشت.

(۳) پروانه: ۲۳۴.

٤١- باسیک: خاوه‌ن کالاکه له پیشتیره به نرخ دانان^(١)

٢١٠٦- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئهی به‌نی نه‌ججار ئه‌م باخه‌تانم پی بفروشن))، له‌و باخه‌دا که‌لاوه‌و دارخورمای تیدا‌بوو.

٤٢- باب: کَمَ یَجُوزُ الْخِیَارُ؟

٢١٠٧- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِنَّ الْمُتَبَاعِينَ بِالْخِیَارِ فِي بَيْعِهِمَا، مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، أَوْ يَكُونَ الْبَيْعُ خِیَارًا". قَالَ نَافِعٌ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا يُعْجِبُهُ فَارَقَ صَاحِبَهُ^(٢).

٤٢- باسیک: په‌شیمان بوونه‌وه بو ماوه‌ی چه‌ندیک

دروسته؟

٢١٠٧- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌گیریته‌وه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ که فه‌رمووی: ((بێگومان کرپارو فروشیار له مامه‌له‌که‌یاندا، په‌شیمان بوونه‌ومیان بو هیه‌یه‌ تا له‌یه‌کتری جیاده‌مبه‌وه، مه‌گه‌ر دامه‌زراندنی مامه‌له‌که‌ هه‌لبێژین^(٣)))، نافع ده‌لی: عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومه‌ر نه‌گه‌ر شتیکی بکرپایه‌وه به‌ دلی بووایه له هاو‌پیکه‌ی جیاده‌مبووه.

(١) دیاری کردنی نرخ بو کالاکه که ده‌یه‌و‌یت بی‌فروشت.

(٢) پروانه: ٢١٠٩، ٢١١١، ٢١١٢، ٢١١٣، ٢١١٦.

(٣) له‌و کاته‌دا په‌شیمان بوونه‌وه‌یان بو نییه، یان فروشیاره‌که کرپاره‌که سه‌رپشک بکات دوا‌ی ته‌وا‌بوونی مامه‌له‌که‌که، فروشیاره‌که په‌شیمان بوونه‌وه‌ی بو نه‌بی با له‌یه‌ک‌تریش جیانه‌بوونه‌وه، ئه‌م مانایه‌ش راسته‌وه‌ک

له (إرشاد الساری) دا هاتوه: ٧٣/٥.

۲۱۰۸- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرَقَا" .. وَزَادَ أَحْمَدُ: حَدَّثَنَا بِهِزٌ قَالَ: قَالَ هَمَّامٌ: قَدَّكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي التَّيَّاحِ فَقَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي الْخَلِيلِ لَمَّا حَدَّثَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ بِهَذَا الْحَدِيثِ ^(۱).

۲۱۰۸- حکیمی کوری حیزام رضی اللہ عنہ لہ پیغہ مبرہ وہ ﷺ گپرایہ وہ کہ فہرمووی: ((کپیارو فروشیار سہرپشکن تا لہ یہ کتری جیادہ بنہ وہ)).

نہ حمہد لہ گپرانہ وہ کہیدا نہم زیادہی ہی ناوہ: بہ ہز بوئی گپراینہ وہ وتی: ہہمام وتی: جا نہمہم بو نہبو تہی یاح باسکرد، نہویش وتی: من لہ گہل نہبو خہ لیلدا بووم کاتیک عہدوللای کوری حاریس نہم فہرموودہی بو گپرایہ وہ.

۴۳ - بَابُ: إِذَا لَمْ يُوَقَّتْ فِي الْخِيَارِ، هَلْ يَجُوزُ الْبَيْعُ؟

۲۱۰۹- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، أَوْ يَقُولَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ اخْتَرْ". وَرَبَّمَا قَالَ: "أَوْ يَكُونُ بَيْعَ خِيَارٍ" ^(۲).

۴۳- باسیک: ئەگەر لە پەشیمان بوونەوہدا کات دیاری نەکرا ^(۳) ئایا مامەلە کہ دروستە؟

۲۱۰۹- عہدوللای کوری عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: پیغہ مبر ﷺ فہرمووی: ((کپیار و فروشیار پەشیمان بوونەومیان بو ہہیہ تا لہ یہ کتر جیادہ بنہ وہ، یان یہ کیکیان بہاوریہ کہی

(۱) پروانہ: ۲۰۷۹.

(۲) پروانہ: ۲۱۰۷.

(۳) لەلایەن کپیار یان فروشیارەوہ.

بَلَيْتَ سَهْرَبَشْكَ بِهِ^(١) (له دامه‌زراندن یان هه‌لوم‌شانندنه‌وه‌ی مامه‌له‌که)، وه هه‌ندیك جار فه‌رمووی: ((یان مهرجی په‌شیمانی له مامه‌له‌که‌دا هه‌بیت^(٢))).

٤٤ - بَابُ: الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَنْتَقِرَا

وَبِهِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَشُرَيْحٌ وَالشَّعْبِيُّ وَطَاوُسٌ وَعَطَاءٌ وَابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ.
٢١١٠- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا حَبَّانُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: قَتَادَةُ أَخْبَرَنِي عَنْ صَالِحِ أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: سَمِعْتُ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَنْتَقِرَا، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَذَبَا وَكُتِمَا مُحِقَّتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا"^(٣).

٤٤- باسیک: کرپار و فروشیار سه‌رپشکن تا نه‌و کاته‌ی له یه‌کتری جیانه‌بوونه‌ته‌وه

ئه‌مه‌ پ‌ای هه‌ریه‌ك له عه‌بدو‌ل‌ل‌ای کو‌ری عومه‌ر و شو‌رمیج و شه‌عی و تاووس و عه‌تا و ئیبنو نه‌بی موله‌یکه‌یه (پ‌م‌زا و ره‌حه‌ته‌ی خوا‌یان لی بی).
٢١١٠- هه‌کیمی کو‌ری حیزام رضي الله عنه له پ‌یغه‌مه‌بری خواوه ﷺ گ‌یر‌پ‌یه‌وه فه‌رمووی: ((کرپار و فروشیار سه‌رپشکن تا له یه‌کتری جیانه‌بنه‌وه، جا نه‌گه‌ر له‌گه‌ل یه‌ک‌دا پ‌استگ‌و‌بن و عه‌یبه‌گان بو‌ یه‌کتری باس بکه‌ن، فه‌ر و به‌ره‌که‌ت ده‌که‌و‌یت‌ه مامه‌له‌که‌یانه‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر درو‌یان کرد له‌گه‌ل یه‌ک‌دا و عه‌یبه‌کانیان له‌یه‌ک‌تر شارده‌وه، نه‌وه فه‌ر و به‌ره‌که‌ته‌ی مامه‌له‌که‌یان نام‌یت‌ی)).

(١) جا نه‌گه‌ر دامه‌زراندنی هه‌ل‌ب‌زارد ئیتر په‌شیمان بوونه‌وه نام‌یت‌ی با جیاش نه‌بنه‌وه، نه‌گه‌ر ب‌یده‌نگ بوو یه‌که‌م

په‌شیمان بوونه‌وه‌ی بو‌ نییه‌.

(٢) نه‌وه یه‌کیکه‌ له مانا‌کانی، مانای دیکه‌شی بو‌ کراوه‌.

(٣) پ‌روانه: ٢٠٧٩.

۲۱۱۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْمُتَّبَاعَانِ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، إِلَّا بَيْنَ الْخِيَارِ"^(۱).

۲۱۱۲- عہدوللای کوری عومر رضي الله عنه دمگیرپیتہ وہ کہ پیغہ مبری خوا ﷺ فہرموی:
 ((کریار و فروشیار ہر یہ کہ بیان سہرپشکہ لہ بہرانبہر ہاورپیہ کہیدا تا لہ یہ کتری
 جیانہ بنہ وہ، جگہ لہ مامہ لہ یہ ک (مہرجی) پہشیمانی تیدا دانرابی)).

٤٥ - بَابُ: إِذَا خَيْرَ أَحَدَهُمَا صَاحِبُهُ بَعْدَ الْبَيْعِ فَقَدْ وَجِبَ الْبَيْعُ

٢١١٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: "إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، وَكَانَا جَمِيعًا، أَوْ يُخَيَّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فِتْبَايَعًا عَلَى ذَلِكَ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ، وَإِنْ تَفَرَّقَا بَعْدَ أَنْ يَتَبَايَعَا، وَلَمْ يَتْرَكَ وَاحِدٌ مِنْهُمَا الْبَيْعَ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ"^(٢).

٤٠- باسیک: ئەگەر یەکیکیان پاش مامەڵەکه هاورپیه کهی
سەرپشک ک کرد ئەوه بێگومان مامەڵەکه دامەزراره

۲۱۱۲- عەبدوللای کورپی عومەر (ﷺ) لە پێغەمبەری خواوە ﷺ گیراویەتیەووە کە
 ھەرمووێھتی: ((ئەگەر دوو کەس کرپن و ھەروێشتن بکەن، ئەو ھەردووکیان
 سەرپشکن^(۳) تا لەیەکتری جیانەبنەووە بەیەکەوومب، یان یەکیکیان ئەوی
 دیکەیان سەرپشک بکات، ئیتر مامەڵەکەیان لەسەر ئەو ھەمەکن، ئەو بێگومان

(۱) پروانه: ۲۱۰۷.

(۲) پروانه: ۲۱۰۷.

(۳) ده‌توانن مامه‌له‌که دامه‌زرتن یان هه‌لیوه‌شیننه‌وه.

ئەو مامەلە دادەمەزرێ، بەلام ئەگەر لەیەکتری جیابوونەوه پاش ئەوهی مامەلەیان تەواو کرد هیچ کامیان وازی لە مامەلەکە نەهێنا، ئەوه بیگومان مامەلەکە دادەمەزرێ)).

٤٦ - باب: إِذَا كَانَ الْبَائِعُ بِالْخِيَارِ، هَلْ يَجُوزُ الْبَيْعُ؟

٢١١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "كُلُّ بَيْعٍ لَا بَيْعَ بَيْنَهُمَا حَتَّى يَتَفَرَّقَا، إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ".

٤٦- باسیک: ئەگەر فروشیار په‌شیمان بوونهوهی بۆ هه‌بوو ئایا ئەو مامەلە دروسته‌؟

٢١١٣- عەبدوللای کوردی عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لە پێنەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه که فەرموویەتی: ((هه‌موو کرپار و فروشیاریک مامەلە لە نێوانیاندا نییه (و دانامەزرێ) تا لە یەکتری جیانەبنەوه، جگە لەو مامەلەیهی که په‌شیمانی (مەرج بێت تێیدا).

٢١١٤- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا - قَالَ هَمَّامٌ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِي: يَخْتَارُ ثَلَاثَ مَرَارٍ - فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا فَعَسَى أَنْ يَرْبَحَا رِبْحًا، وَمُحَقَّقًا بَرَكَةً بَيْنَهُمَا".
قَالَ: وَحَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ يُحَدِّثُ بِهَذَا الْحَدِيثِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(١).

٢١١٤- چه‌کیمی کو‌ری حیزام ﷺ ده‌گیرته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ک‌ریارو فروشیار سه‌رپشکن تا له یه‌کتری جیانه‌بنه‌وه^(١)))، هه‌ممام^(٢) ده‌لی: له کت‌یبه‌که‌مدا^(٣) ئەم زیادیه هه‌یه له‌سه‌ر فه‌رمووده‌که: ((س‌ی جار (یه‌کتری) سه‌رپشک ده‌که‌ن، جا ئە‌گه‌ر له‌گه‌ل یه‌کتردا راستیان کردو عه‌یبه‌کانیان باسکرد، ئە‌وه فه‌رو به‌ره‌که‌ت ده‌که‌ویته مامه‌ئه‌که‌یان‌وه، به‌لام ئە‌گه‌ر له‌گه‌ل یه‌کتری درو‌یان کردو عه‌یبه‌کانیان شارده‌وه، ئە‌وه له‌وانه‌یه قازانج‌یک بکه‌ن، به‌لام مامه‌ئه‌که‌یان فه‌رو به‌ره‌که‌تی نام‌ینی)).

(حه‌ببان) ده‌لی: هه‌ممام بو‌ی گیر‌پ‌ینه‌وه ده‌لی: ئە‌بو ته‌ییاح بو‌ گیر‌پ‌ینه‌وه له عه‌بدو‌للای کو‌ری حاریسی بیست‌وو ئەم فه‌رمووده‌ی ده‌گیر‌پ‌یه‌وه له چه‌کیمی کو‌ری حیزامه‌وه نه‌ویش له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ.

٤٧- بَابُ: إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا قَوَّهَبَ مِنْ سَاعَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَتَقَرَّقَا وَلَمْ

يُنْكَرِ الْبَانِعُ عَلَى الْمُشْتَرِي، أَوْ اشْتَرَى عَبْدًا قَاعْتَقَهُ

وَقَالَ طَاوُسٌ فِيمَنْ يَشْتَرِي السَّلْعَةَ عَلَى الرِّضَا ثُمَّ بَاعَهَا: وَجَبَتْ لَهُ، وَالرَّبْحُ لَهُ.

٢١١٥- وَقَالَ الْحَمِيدِيُّ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عُمَرُو، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَكُنْتُ عَلَى بَكْرِ صَغْبٍ لِعُمَرَ، فَكَانَ يَغْلِبُنِي فَيَتَقَدَّمُ أَمَامَ الْقَوْمِ، فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ "بِعْنِيهِ". قَالَ هُوَ لَكَ يَا

(١) تا ئیره فه‌رمووده‌که صه‌حیحه، به‌لام ئە‌وه‌ی هه‌ممام ده‌گیرته‌وه شتیکی زیادیه و فه‌رمووده‌ناسان به‌لاوازی

داده‌نین. (فتح الباری: ٤/٤٢٠ و الجامع الصحیح بحاشیة أحمد علی السهارة نفوری: ٤/٥٥٠).

(٢) هه‌ممامی کو‌ری یه‌حیای ئە‌زدی یه‌کیکه له‌وانه‌ی ئەم فه‌رمووده‌ی گیر‌پ‌اوه‌ته‌وه.

(٣) واته: راستیه‌که ئە‌وه‌یه ریوایه‌تم کردوو، به‌لام ئە‌مه‌ش له کت‌یبه‌که‌مدا هه‌یه.

رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "بِعْنِيهِ". فَبَاعَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، تَصْنَعُ بِهِ مَا شِئْتَ"^(١).

٤٧- باسیک: نه گهر که سیک شتیکی کری و همر لهو کاته دا به خشی پیش نه وهی له گهل فروشیار لهیه کتر جیا بینه وهو فروشیاره کهش بیده نگ بوو لهم به خشی نی کریاره دا، یان که سیک بهنده یه کی کری و ئازادی کرد (پیش جیا بوونه و هیان)

تاووس ده ئی: دهرباره ی که سیک شتیکی بکری و پی رازی بووبی، پاشان بیفروشی: نه وه مامه له که داده مه زری بو نه وه که سه و قازانجه کهش بو نه وه.

٢١١٥- عه بدوللای کوری عومهر ﷺ ده ئی: ئیمه له سه فه ریکدا له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ بووین، من سواری و شتیکی تازه گیرای^(٢) سه رسهخت بووم، هی عومهر (ی باوکه) بوو، وه زال نه ده بووم به سه ریداو پیش خه لکه که ده کهوت، جا عومهر تیی ده خوری و ده یگیرایه وه، دواتر پیش خه لکه که ده کهوته وه عومهریش تیی ده خوری و ده یگیرایه وه، پیغه مبه ریش ﷺ به عومهری فه رموو: ((پیم بفروشه))، عومهر وتی: دیاری بی بو تو نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ، فه رموو: ((پیم بفروشه))، ئیتر فروشتی به پیغه مبه ری خوا ﷺ، پیغه مبه ریش ﷺ فه رموو: ((نه ی عه بدوللای کوری عومهر بو تو بی چی لی ده که ی لی بکه)).

٢١١٦- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: بَعْتُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ مَالًا

(١) پروانه: ٢٦١٠، ٢٦١١.

(٢) واته: و شتیکی نو ما بوو، یه کهم جار بوو به کاریت بو سواری بویه سه رسهخت بوو.

بِالْوَادِي مَالٍ لَهُ بِخَيْرٍ، فَلَمَّا تَبَايَعْنَا رَجَعْتُ عَلَى عَقِيهِ حَتَّى خَرَجْتُ مِنْ بَيْتِهِ، خَشِيَةً أَنْ يُرَادَّنِي الْبَيْعَ، وَكَانَتْ السُّنَّةُ أَنَّ الْمُتَبَايِعِينَ بِالْخِيَارِ حَتَّى يَتَفَرَّقَا. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَلَمَّا وَجَبَ بَيْعِي وَبَيْعُهُ رَأَيْتُ أَنِّي قَدْ غَبْنْتُه بِأَنِّي سَفَّيْتُهِ إِلَى أَرْضِ مُؤَدٍ بِثَلَاثِ لَيَالٍ، وَسَاقَنِي إِلَى الْمَدِينَةِ بِثَلَاثِ لَيَالٍ^(١).

٢١١٦- عه‌بدوللای کورپی عومەر ﷺ ده‌لئ: زه‌وییه‌که‌م به پێشه‌وای باومر‌داران عوسمانی کورپی عه‌ف‌فان ﷺ فرۆشت له (وادی القرى) به زه‌وییه‌ک نه‌و له خه‌یبه‌ر، جا که مامه‌له‌که‌مان ته‌واو کرد پاشه‌وپاش گه‌رامه‌وه تا له مائی عوسمان دهر‌چووم، له ترسی نه‌وه‌ی نه‌وه‌ک مامه‌له‌که‌م له‌گه‌لم هه‌لوم‌شینیته‌وه، سونه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وابوو ک‌ریارو فرۆشیار تا له‌یه‌که‌تری حیاده‌بنه‌وه په‌شیمانیان بۆ هه‌بوو، عه‌بدوللا ده‌لئ: که مامه‌له‌که‌ی من و نه‌و ته‌واو بوو (ما‌فی په‌شیمانیمان نه‌ما)، لام وابوو که بی‌گومان من نه‌وم خه‌له‌تان‌دبوو، چون‌که من نه‌وم برد‌وه بۆ زه‌وی سه‌موود که (دوورییه‌که‌ی له مه‌دینه) سی پۆژه، وه نه‌و سی پۆژ منی هه‌تیاه‌وه بۆ (نزیکی) مه‌دینه.

٤٨- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْخِذَاعِ فِي الْبَيْعِ

٢١١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ يُخْدَعُ فِي الْبَيْعِ، فَقَالَ: "إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَابَةَ"^(٢).

٤٨- باسی نه‌و فیل‌کردنه‌ی ناپه‌سه‌نده له مامه‌له‌دا

٢١١٧- عه‌بدوللای کورپی عومەر ﷺ ده‌گ‌یر‌پێته‌وه که بیاویک عه‌رزى پێغه‌مبه‌رى ﷺ کرد که له مامه‌له‌دا ده‌خه‌له‌تین‌ری، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((هه‌ر‌کات مامه‌له‌ت کرد ب‌لئ: ((خه‌له‌تان‌دن (له ناییندا) نییه)).

(١) پروانه: ٢١٠٧.

(٢) پروانه: ٢٤٠٧، ٢٤١٤، ٦٩٤٦.

٤٩ - بَابُ مَا ذُكِرَ فِي الْأَسْوَاقِ

وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قُلْتُ: هَلْ مِنْ سُوقٍ فِيهِ تِجَارَةٌ؟ قَالَ: سُوقُ قَيْنُقَاعٍ^(١). وَقَالَ أَنَسٌ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: ذُلُونِي عَلَى السُّوقِ^(٢). وَقَالَ عُمَرُ: أَلَهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ^(٣).

٢١١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَاءَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "يَعْزُو جَنْشُ الْكَعْبَةِ، فَإِذَا كَانُوا بَيْنَدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ". قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: "يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَاتِهِمْ".

٤٩-باسنی ئه‌وهی دهر باره‌ی بازاره‌کان باسکراوه

عه‌بدوهره‌حمانی گوپی عه‌وف ر‌ه‌ده‌ئ‌ی: کاتی‌ک هاتی‌نه مه‌دینه وتم: ئایا بازارپ‌کی لی‌یه بازارگانی تی‌دا بی‌ت؟ سه‌عد وت‌ی: بازارپ‌ی به‌نو قه‌ینوقاعی لی‌یه، ئه‌نه‌س ر‌ه‌ده‌ئ‌ی: عه‌بدوهره‌حمان وت‌ی: ر‌پ‌ی بازارپ‌م نیشانبه‌دن، عومه‌ر ر‌ه‌ده‌ئ‌ی وت‌ی: کرین و فروشتن له بازاره‌کاندا سه‌رقالی کردم^(٤).

٢١١٨- عایشه ر‌ه‌ده‌ئ‌ی: پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ر‌ه‌رمووی: ((سوپایه‌ک روو به‌که‌عه‌به دی‌ت (ب‌یروخی‌ن‌ی)، جا له کاتی‌کدا له زه‌ویه‌کی چۆل‌دان^(٥)، سه‌ره‌تاو کو‌تایان به ناخی زه‌ویدا دم‌برینه خواره‌وه))، عایشه ر‌ه‌ده‌ئ‌ی: وتم: ئه‌ی

(١) پروانه: ٢٠٤٨.

(٢) پروانه: ٢٠٤٩.

(٣) پروانه: ٢٠٦٢.

(٤) له وه‌رگرتنی فه‌رمووده‌کانی پ‌یغه‌مبه‌ر ر‌ه‌ده‌ئ‌ی.

(٥) یان له به‌یدان که ج‌یگایه‌که له تی‌وان مه‌که‌وه مه‌دینه.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چۆن سه‌رمه‌تاو کۆتایان دمه‌برێن به‌ ناخی زه‌ویدا، له‌ کاتی‌که‌ ده‌ست‌به‌سه‌ری بازارو که‌سانیک که‌ له‌وان نین له‌ ناویان‌دان؟ فه‌رمووی: ((سه‌رمه‌تاو کۆتایان دمه‌برێن به‌ ناخی زه‌ویدا، پاشان به‌پێی نیه‌تیان زیندوو ده‌کرینه‌وه)).

٢١١٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "صَلَاةُ أَحَدِكُمْ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ وَبَيْتِهِ بِضْعًا وَعَشْرِينَ دَرَجَةً، وَذَلِكَ بِأَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ، لَا يَنْهَرُهُ إِلَّا الصَّلَاةَ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رَفَعَ بِهَا دَرَجَةً، أَوْ حُطَّتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ، وَالْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ، مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ". وَقَالَ: "أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ الصَّلَاةُ تَخْبِسُهُ"^(١).

٢١١٩- ئەبو هورەیره رەزەوێی دەڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نوێژی هه‌ر که‌سه‌ی که‌تان به‌ جه‌ماعه‌ت خێرت‌ره‌ له‌ نوێژه‌که‌ی له‌ بازار، یان له‌ ماله‌وه‌ به‌بێست و نه‌وه‌نده‌ پله‌، نه‌وه‌ش به‌ هوێ نه‌وه‌ومه‌یه‌ که‌ ده‌ست‌نوێژی گرت به‌ده‌ست نوێژگرتنیک‌ی جوان، پاشان دێت بو‌ مزگه‌وت، هه‌یج مه‌به‌ستیکی نییه‌ جگه‌ له‌ نوێژ، وه‌ هه‌یج شتیک پالی پێوه‌ نانێت جگه‌ له‌ نوێژه‌که‌، هه‌ر هه‌نگاوێک که‌ ناویه‌تی پله‌یه‌ک پێی به‌رزبو‌ته‌وه‌، یان به‌هوێه‌وه‌ گوناهیکی لێ هه‌لوهریوه‌، فریسته‌کانیش بو‌ هه‌ریه‌کی‌که‌تان ده‌پارێنه‌وه‌ مادام له‌و شوێنه‌دا بێت که‌ نوێژه‌که‌ی تێدا کردووه‌، ده‌ڵێن: خوایه‌ لێی خوشبه‌، خوایه‌ به‌زه‌یت پێیدا بێته‌وه‌، مادام له‌ویدا ده‌ست‌نوێژی نه‌شکا‌بی‌ت و ئازاری که‌سی نه‌دابی‌))، هه‌روه‌ها فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌م‌تان له‌ نوێژدایه‌ هه‌تا نوێژه‌که‌ رایبگریت و به‌یه‌لی‌ته‌وه‌)).

٢١٢٠- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي السُّوقِ، فَقَالَ: رَجُلٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَالتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: إِمَّا دَعَوْتُ هَذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "سَمُّوا بِاسْمِي، وَلَا تَكُنُّوا بِكُنْيَتِي".

٢١٢٠- نه‌نه‌سی کورێ مالیک رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم له بازاردا بوو، پیاویک وتی: نه‌ی نه‌بولقاسیم پێغه‌مبهریش صلى الله عليه وسلم ناوړی دایه‌وه بو‌ لای پیاوکه‌، پیاوکه‌ش وتی: د‌نیا‌به نه‌و پیاوه‌ی ترم بانگ کرد (نه‌ک تۆ)، بو‌یه پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((به‌ناوی منه‌وه ناوی خو‌تان بنین، به‌لام که‌س‌ناه‌که‌م مه‌که‌ن به‌که‌س‌ناو بو‌ خو‌تان)).

٢١٢١- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ رضي الله عنه: دَعَا رَجُلٌ بِالْبَقِيعِ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَالتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: لَمْ أَعْنِكَ. قَالَ: "سَمُّوا بِاسْمِي، وَلَا تَكُنُّوا بِكُنْيَتِي" ^(١).

٢١٢١- نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌لێ: پیاویک له (بازاری) به‌قیع بانگی پیاویکی کرد وتی: نه‌ی نه‌بولقاسیم، پێغه‌مبهریش صلى الله عليه وسلم ناوړی دایه‌وه بو‌ لای پیاوکه‌، پیاوکه‌ش وتی: مه‌به‌ستم تۆ نه‌بوو، پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((به‌ناوی منه‌وه خو‌تان ناوبنن، به‌لام که‌س‌ناه‌که‌م مه‌که‌ن به‌که‌س‌ناو بو‌ خو‌تان)).

٢١٢٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ الدُّوسِيِّ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي طَائِفَةِ النَّهَارِ لَا يُكَلِّمُنِي وَلَا أَكَلُمُهُ، حَتَّى أَتَى سَوْقَ بَنِي قَيْنَقَاعَ، فَجَلَسَ بِفَنَاءِ بَيْتِ فَاطِمَةَ فَقَالَ: "أَنْتُمْ لُكْعُ، أَنْتُمْ لُكْعُ؟". فَحَبَسَتْهُ شَيْئًا، فَظَنَنْتُ أَنَّهَا تَلْبِسُهُ سَحَابًا أَوْ تَغْسِلُهُ، فَجَاءَ يَشْتَدُّ حَتَّى

(١) پروانه: ٢١٢٠.

عَانَقَهُ وَقَبَّلَهُ، وَقَالَ: "اللَّهُمَّ أَحِبَّهُ وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ". قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: أَخْبَرَنِي أَنَّهُ رَأَى نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَوْتَرَ بِرُكْعَةٍ^(١).

٢١٢٢- ئەبو هورمیره دهوسی ﷺ دهلی: پښخه مبهه ﷺ له ساته وه ختیکی رۆژدا دمرچوو (له مان)، نه نهو قسهی له گهل دهکردم، نه من قسهه له گهل نهو دهکرد، ههتا هاته بازاری بهنو قهینوقاع، (که گهراپه وه) له بهردهم مائی فاتیمه دانیشته و ههرووی: ((ئهري بچکول^(٢) له وپیه؟ ئهري بچکول له وپیه؟)) فاتیمه کهمیک حهسه نی هیلاپه وه، وا تیگه یشتیم میخهک بهندی له مل دهکرد، یان دمیشتورد، ئینجا بهراکردن هات و پښخه مبهه ﷺ دهستی کرده ملی، ماچی کردو ههرووی: ((خواپه خۆشت بو، نهو کهسهشت خۆش بو، که خۆشی دهوی))، سوفیان دهلی: عوبهیدوللا بوی گیرامه وه: که نافیعی کوری جوبهیری بینیه وهک رکات نویژی ویتری کردوه^(٣).

٢١٢٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُمَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، فَيَبْعُهُ عَلَيْهِمْ مَنْ يَمْتَنِعُهُمْ أَنْ يَبِيعُوهُ حَيْثُ اشْتَرَوْهُ، حَتَّى يَنْقُلُوهُ حَيْثُ يَبَاعُ الطَّعَامُ^(٤).

٢١٢٣- عهبدوللا کوری عومهه ﷺ دهگیرپته وه: که مسولمانان له سهردهمی پښخه مبهه ﷺ خوراکیان له کاروان چیهکان دهکری، پښخه مبهه ریش ﷺ

(١) پروانه: ٥٨٨٤.

(٢) مه بهستی حهسه نی کوری عهلی بوو (پهزای خویان لی بن).

(٣) مه بهستی له قسهی سوفیان که بوخاری هیناویهتی نهویه که بیسهملیتی عوبهیدوللا به نافیعی کوری جوبهیر گهیشته وه.

(٤) پروانه: ٢١٣١، ٢١٣٧، ٢١٦٦، ٢١٦٧، ٦٨٥٢.

که‌سانیکی دهنارد بۆ سه‌ریان که نه‌هیلن له‌و شوینه‌دا که کریویانه بیفرۆشنه‌وه (نابی بیفرۆشن)، هه‌تا دمیبه‌نه‌وه بۆ نه‌و شوینه‌ی خۆراکی لی دمه‌فرۆشری.

٢١٢٤ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُبَاعَ الطَّعَامُ إِذَا اشْتَرَاهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ ^(١).

٢١٢٤- عه‌بدووللای کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبەر ﷺ قه‌دمغه‌ی کرد نه‌گه‌ر که‌سیک خۆراکیکی کری تا و مرینه‌گری بفرۆشریته‌وه.

٥٠- بَابُ كَرَاهِيَةِ السَّخْبِ فِي السُّوقِ

٢١٢٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَنَانٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، حَدَّثَنَا هِلَالٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: لَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ، قُلْتُ: أَخْبَرَنِي عَنْ صِفَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي التَّوَرَةِ. قَالَ أَجَلٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ فِي التَّوَرَةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ ^(١) الْأَحْزَابِ. وَحِزْرًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمِيتُكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بِفِظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَابٍ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَذْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَغْفِرُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَيَفْتَحُ بِهَا أَغْنِيَا غُمِّيًّا، وَآذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا. تَابَعَهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ هِلَالٍ. وَقَالَ سَعِيدٌ، عَنْ هِلَالٍ عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ سَلَامٍ. غُلْفٌ: كُلُّ شَيْءٍ فِي غِلَافٍ، سَيْفٌ أَغْلَفَ، وَقَوْسٌ غُلْفَاءُ، وَرَجُلٌ أَغْلَفَ: إِذَا لَمْ يَكُنْ مَخْتُونًا ^(٢) قَالَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ.

(١) بروانه: ٢١٢٦، ٢١٣٣، ٢١٣٦.

(٢) بروانه: ٤٨٣٨.

٥٠- باسی ناپه‌سه‌ندی شه‌ره قسه و ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه له بازاردا

١١٢٥- عه‌تائی کوری په‌سار ده‌لی: به‌عه‌بدوللای کوری عه‌مری کوری عاص ع گه‌یشتم، وتم: نیشانه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوام ع له ته‌وراتدا پی‌ بلێ، وتی: به‌لێ باشه، سویند به‌ خوا ناوونیشانی نه‌و له ته‌وراتدا وه‌ك هه‌ندی نیشانه‌ی وایه كه له هورئاندا هاتوو: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ (١٥) واته: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ع ئیمه تو‌مان ناردوو به‌ شایه‌ت و مژدمدر و ترسینه‌ر، وه‌ هه‌لا و په‌نايه بو نه‌خوینده‌واره‌كان (كه عه‌رمبه‌كانن)، تو به‌نده‌و نی‌ردراوی منی، ناوم ناوی پشتبه‌ستوو به‌ خوا، به‌دخوو و قسه‌ره‌ق و دل‌ره‌ق نییه، له بازاردا ده‌نگ به‌رزناکاته‌وه (به‌سه‌ر خه‌لكدا نا‌قی‌رینی)، به‌خراپه وه‌لامی خراپه ناداته‌وه، به‌لکو چاوپو‌شی ده‌کات و دمبو‌ری، خوا نایاباته‌وه تا نه‌و گه‌له لاره‌ی پی‌ راست نه‌کاته‌وه به‌وه‌ی بلین: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، به‌م وشه‌ی په‌کتابه‌رستییه چاوه کو‌یرمه‌کانی پی‌ رو‌شن ده‌کاته‌وه، گو‌ییه که‌رمه‌كان ده‌کاته‌وه، دل‌ه داپو‌شراوه‌کانیان ده‌کاته‌وه، عه‌بدولعه‌زیزی کوری سه‌له‌مه له هیلاله‌وه به‌ گیرانه‌وه‌ی نه‌م هه‌رموودیمه پال‌پستی گیرانه‌وه‌که‌ی فوله‌یح ده‌کات، سه‌عید ده‌یگیرپته‌وه له هیلاله‌وه له عه‌تانه‌وه له ئیبنو سه‌لامه‌وه: (غُلْفٌ) هه‌موو شتی‌که له به‌رگی‌کدا بی‌ت، ده‌وتری (سَيْفٌ أَغْلَفٌ) به‌ شم‌شیرێك ده‌وتری له کی‌لاندای بی‌ت، وه (قَوْسٌ غَلَفَاءُ) به‌ که‌وانێك ده‌وتری له به‌رگدا بی‌ت، وه (رَجُلٌ أَغْلَفٌ) به‌ پیاوێك ده‌وتری خه‌ته‌نه نه‌کرا بی‌ت.

٥١- بَابُ الْكَيْلِ عَلَى الْبَائِعِ وَالْمُعْطِي

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ﴾ (٢) المطففين، يَعْنِي: كَالُوا لَهُمْ وَوَزَنُوا لَهُمْ كَقَوْلِهِ: ﴿يَسْمَعُونَكَ﴾ (٣) الشعراء، يَسْمَعُونَ لَكُمْ. وَقَالَ النَّبِيُّ ع: "اَكْتَالُوا حَتَّى تَسْتَوْفُوا". وَيَذْكُرُ عَنْ عُمَانَ أَنَّ النَّبِيَّ ع قَالَ لَهُ: "إِذَا بَعْتَ فِكْلًا، وَإِذَا ابْتَعْتَ فَاكْتُلْ".

٥١- باسی تیچووی پێوانه‌کردن له‌سه‌ر فروشیار و نه‌و که‌سه‌یه‌ شته‌که‌ ده‌دات

به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بێند: (وه کاتیک پێوانه یان کێشانه‌یان بۆ بکه‌ن که‌میان ده‌دمنی)، مه‌به‌ست له ﴿کَالْوَهْمِ أَوْ رَزْوَاهُمْ﴾ واته‌: بۆیان ده‌پێون و بۆیان ده‌کێشن، وه‌ک ئه‌م فه‌رمایشته‌یه‌: ﴿يَسْمُرُونَ﴾ به‌ مانای گوێتان بۆ ده‌گرن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌فه‌رموی: ((پێوانه‌ی بکه‌ن (و بیخۆن)^(١) تا (بایی نرخه‌که‌ی) ته‌واو ده‌که‌ن و وهرده‌گرن))، له‌ عوسمانه‌وه ﷺ ده‌گێرنه‌وه که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێی فه‌رموو: ((ئه‌گه‌ر فروشتت خۆت پێوانه‌ی که‌، وه‌ ئه‌گه‌ر کریت ئه‌وه‌ با بۆت بپێون)).

٢١٢٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ ابْتَتَعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ"^(٢).

٢١٢٦- عه‌بدوڵڵای کورێ عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێرێته‌وه که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سێک خۆراکیکی کړی تا وهری نه‌گړیت نه‌یفرۆشیته‌وه)).

٢١٢٧- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُغِيرَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تُوْفِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، فَاسْتَعْنُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى غُرْمَانِهِ أَنْ يَضْعُوا مِنْ دَيْنِهِ، فَطَلَبَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَفْعَلُوا، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "اذهَبْ فَصْنَفْ مَمْرَكَ أَصْنَفًا،

(١) ئه‌م فه‌رموو ده‌سه‌انی به‌ رسته‌یه‌کی په‌یوه‌ست به‌م جوړه‌ گێراویه‌تیوه‌: پێغه‌مبه‌ر ﷺ وشرتیکی کړی له‌ تاریقی کورې عه‌بدوڵڵای موحرابی و هاوڕێه‌کانی به‌ چه‌ند صاعێک خورما، ئنجا پیاوێکی به‌ خورماکه‌وه‌ نارد بۆ لایان فه‌رمانی پێی کردن به‌ خواردن له‌ خورماکه‌ و فه‌رمووی: پێوانه‌ی بکه‌ن (بیخۆن) تا (بای نرخه‌که‌ی) ته‌واو ده‌که‌ن وهرده‌گرن.

(٢) پروانه: ٢١٢٦.

الْعَجْوَةَ عَلَى حِدَةٍ، وَعَدَّقَ زَيْدٌ عَلَى حِدَةٍ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ". فَقَعَلْتُ، ثُمَّ أَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَ فَجَلَسَ عَلَى أَعْلَاهُ، أَوْ فِي وَسْطِهِ ثُمَّ قَالَ: "كُلْ لِلْقَوْمِ". فَكَلْتُهُمْ حَتَّى أَوْفَيْتُهُمُ الَّذِي لَهُمْ، وَبَقِيَ مَمْرِي، كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ شَيْءٌ. وَقَالَ فِرَاسٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: حَدَّثَنِي جَابِرٌ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: فَمَا زَالَ يَكِيلُ لَهُمْ حَتَّى أَذَاهُ. وَقَالَ هِشَامٌ، عَنْ وَهْبٍ، عَنْ جَابِرٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "جُدْ لَهُ، فَأَوْفِ لَهُ"^(١).

٢١٢٧- جابیر ؓ ده‌ئێ: عه‌بدو‌ل‌لای کورپی عه‌م‌ری کورپی چه‌رام^(٢) (باوکم) مرد و قه‌رزێکی له‌سه‌ر بوو، داوای یارمه‌تیم له‌ پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ کرد، که داوا له‌ خاو‌ن قه‌رزه‌گان بکات هه‌ندی له‌ قه‌رزه‌که‌ی (عه‌بدو‌ل‌لای باوکم) بشکینن، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ داوای لێ‌کردن به‌لام نه‌وان نه‌یان‌شکاند، ئینجا پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ قه‌رمووی پیم: ((برۆ و خورما‌که‌ت هه‌ر جو‌ره‌ی به‌جیا دابنێ، عه‌جوه به‌جیا دابنێ، عه‌زقی زمید به‌جیا دانێ، پاشان بنیره به‌ دوامدا)) منیش وام کرد، پاشان ناردم به‌ شوینی پی‌غه‌م‌به‌ردا ﷺ، نه‌ویش هات و له‌سه‌ر به‌رزترین یان ناوهر‌استی خورما‌که‌دا دانیش‌ت، پاشان قه‌رمووی: ((ده‌ی (خورما) بو‌ خاو‌ن قه‌رزه‌گان ببیوه))، منیش خورما‌م بو‌ هه‌موویان پێ‌وانه‌کرد، هه‌تا هه‌رجی مافیان بوو به‌ ته‌واوی پێ‌مدان، به‌لام خورما‌که‌م وه‌ک خۆی ما‌بوو، دهن‌وت هیجی لێ که‌م نه‌بو‌ته‌وه. فیراس له‌ شه‌عه‌به‌وه گێ‌راویه‌تی‌ه‌وه ده‌ئێ: جابیر بو‌ی گێ‌رامه‌وه له‌ پی‌غه‌م‌به‌ره‌وه ﷺ به‌رده‌وام پێ‌وانه‌ی ده‌کرد بو‌یان هه‌تا قه‌رزه‌که‌یانی دایه‌وه. هیشام ده‌گێ‌رێ‌ته‌وه له‌ وه‌به‌وه له‌ جابیره‌وه ده‌ئێ: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ قه‌رمووی: ((هیشووه خورما‌کانی بو‌ بیره‌و مافی خاو‌ن قه‌رزه‌گان بده)).

(١) بروه‌نه: ٢٣٩٥، ٢٣٩٦، ٢٤٠٥، ٢٦٠١، ٢٧٠١، ٢٧٨١، ٣٥٨٠، ٤٠٥٣، ٦٢٥٠.

(٢) باوکی جابیره که قه‌رمووده‌که ده‌گێ‌رێ‌ته‌وه، رضي الله عنهما

٥٢- بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْكَيْلِ

٢١٢٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرَبٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "كَيْلُوا طَعَامَكُمْ يَبَارِكْ لَكُمْ".

٥٢- باسی ئەو پێوانە کردنانهی که سوننه‌تن

٢١٢٨- میقدامی کوری مه‌عدی که‌ریب رضي الله عنه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((خۆراکتان بپێوان فەرو به‌ره‌که‌تی تێده‌که‌وی بۆتان^(١))).

٥٣- بَابُ بَرَكَةِ صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ وَمُدِّهِ

فِيهِ عَائِشَةُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٢١٢٩- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَيْمٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "أَنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ، وَدَعَا لَهَا، وَحَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ، وَدَعَوْتُ لَهَا فِي مُدَّهَا وَصَاعِهَا، مِثْلَ مَا دَعَا إِبْرَاهِيمُ ﷺ لِمَكَّةَ".

٥٣- باسی فەرو به‌ره‌که‌تی مه‌ن و مشتێ (خه‌لکی

مه‌دینه‌ی) پێغه‌مبه‌ر ﷺ

له‌و باره‌یه‌وه^(٢) فه‌رموودمه‌یه‌ك هاتوو ده‌ عایشه رضي الله عنها له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیراویه‌تی‌یه‌وه^(٣).
٢١٢٩- عه‌بدوڵڵای کوری زه‌ید رضي الله عنه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیراویه‌تی‌یه‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((بێگومان ئیبراهیم ﷺ مه‌که‌کی یاساغ^(١) و رێزدار کردوووه،

(١) له کاتی فروشتندا بپێوان یان ناوی خۆی لێ بێتن له کاتی پێوانه‌کردندا.

(٢) له باره‌ی ئەو صاعه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوعای بۆ کردوووه.

(٣) له نامه‌ی جه‌دا بوخاری هیناویه‌تی به‌ژماره‌: (١٨٨٩).

دوعای (رزق و به‌ره‌که‌تی) بو کردوو، منیش مه‌دینه‌م یاساغ و ریزدار کرد، هه‌رچۆنیک نیپ‌راهیم مه‌که‌ی یاساغ و ریزدارکرد، وه دوعای فهر و به‌ره‌که‌تم بو مشت و مه‌نی مه‌دینه کرد به‌و شیوه‌ی نیپ‌راهیم ﷺ دوعای بو مه‌که‌ کرد)).

٢١٣٠- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَكِّيَالِهِمْ، وَبَارِكْ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ". يَعْنِي: أَهْلَ الْمَدِينَةِ^(١).

٢١٣٠- نه‌ه‌سی کوری مالیک ﷺ گێ‌راه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((خوایه به‌ره‌که‌ت بخه‌یته پی‌وانه‌یانه‌وه، وه به‌ره‌که‌ت بخه‌یته مه‌ن و مشتیا‌نه‌وه)) مه‌به‌ستی خه‌لکی مه‌دینه‌یه.

٥٤- بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي بَيْعِ الطَّعَامِ وَالْحُكْمَةِ

٢١٣١- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مُجَازَفَةً، يُضْرَبُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعُوهُ حَتَّى يُتَوَّوهُ إِلَى رِحَالِهِمْ^(٢).

٥٤- باسی نه‌وه‌ی وتراوه له فروشتنی خۆراک و ئیحتیکار(٤)

٢١٣١- سالیم له عه‌بدو‌ل‌لای باوکیه‌وه ﷺ ده‌گێ‌رێ‌ته‌وه ده‌لی: نه‌وانه‌م دی که خۆراکیان به‌ گۆ‌تره ده‌ک‌ری، له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ لی‌یان ده‌درا بو نه‌وه‌ی نه‌یفروشن تا وهرینه‌گرن و نه‌یه‌نه‌وه بو مالی خۆیان.

(١) جه‌نگ و ئا‌زاوه‌ی تیدا یاساغ کراوه.

(٢) پروانه: ٦٧١٤، ٧٣٣١.

(٣) پروانه: ٢١٢٣.

(٤) ئیحتیکار واته: شاردنه‌وه‌ی شت و مه‌ک فروشتنی له‌کاتی به‌رزبوونه‌وه‌ی نرخه‌که‌یدا.

٢١٣٢- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ طَعَامًا حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ. قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: كَيْفَ ذَاكَ؟ قَالَ: ذَاكَ دَرَاهِمُ بِدَرَاهِمَ وَالطَّعَامُ مُرْجَأٌ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿مُرْجُونَ﴾ (١) التوبة. مُؤَخَّرُونَ^(١).

٢١٣٢- عەبدوللای کوردی عەبباس رضي الله عنه دەگێڕێتەوه که پیغه‌مبەری خوا ﷺ ڕێگەی ئەدا که کەسێک خۆراکیک بفروشی پێش ئەوەی وەربگرێ (لەو کەسە ی لێی کەوێ)، (تاووس دەڵێ): وەم بە عەبدوللای کوردی عەبباس رضي الله عنه ئەمە چۆنە؟ وتی: ئەوە وەک پاره بە پاره وایەو خۆراکە کەش نامادە نییە و دواخراوە، ئەبو عەبدوللای (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: ﴿مُرْجُونَ﴾ واتە: دواخراون.

٢١٣٣- حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبْعُهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ"^(٢).

٢١٣٣- عەبدوللای کوردی عومەر رضي الله عنه دەڵێ: پیغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((هەر کەس خۆراکیکی کڕی با نەیفروشتیتەوه تا وەری دەگێ)).

٢١٣٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، كَانَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ يُحَدِّثُهُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أُوَيْسٍ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ عِنْدَهُ صَرْفٌ؟ فَقَالَ طَلْحَةُ: أَنَا، حَتَّى يَجِيءَ خَازِنَتَا مِنَ الْعَابَةِ. قَالَ سُفْيَانُ: هُوَ الَّذِي حَفِظْتَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ لَيْسَ فِيهِ زِيَادَةٌ. فَقَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أُوَيْسٍ، سَمِعَ عَمْرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رِبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رِبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رِبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ"^(٣).

(١) پروانه: ٢١٣٥.

(٢) پروانه: ٢١٢٤.

(٣) پروانه: ٢١٧٠، ٢١٧٤.

٢١٣٤- زوهری له مالیکى کورپى نه‌وسه‌وه ده‌گیرێته‌وه که مالیک وتی: کى دره‌مه‌ى پێیه‌ بیک‌وێته‌وه به‌ دینار؟ ته‌لحه‌ش وتی: من هه‌مه‌ به‌لام بوسته تا خه‌زنه‌داره‌که‌مان دێته‌وه له‌ غابه^(١)، سوڤیان وتی: نه‌وه‌ى وهرمان گرتووه له‌ (عه‌مرو له‌) زوهریه‌وه نه‌م زیاده‌ى پێشووى له‌که‌ن نییه^(٢)، (زوهری ده‌لى): مالیکى کورپى نه‌وس بۆ گێڕامه‌وه که له‌ عومه‌رى کورپى خه‌تتابى رضی اللہ عنہ بیستووه، نه‌ویش له‌ پێغه‌مبه‌رى صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم ده‌یگیراپه‌وه که فه‌رمووی: ((گۆرینه‌وه‌ى ئالتون به‌ ئالتون سووه مه‌گه‌ر هانى و هانى و ده‌ست به‌ ده‌ست^(٣) بیٔ، گۆرینه‌وه‌ى که‌نم به‌ که‌نم سووه مه‌گه‌ر هانى و هانى و ده‌ست به‌ ده‌ست بیٔ، گۆرینه‌وه‌ى خورما به‌ خورما سووه مه‌گه‌ر هانى و هانى و ده‌ست به‌ ده‌ست بیٔ، گۆرینه‌وه‌ى جو به‌ جو سووه مه‌گه‌ر هانى و هانى و ده‌ست به‌ ده‌ست بیٔ)).

٥٥- بَابُ بَيْعِ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ، وَبَيْعِ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ

٢١٣٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ الَّذِي حَفِظْنَاهُ مِنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، سَمِعَ طَاوُسًا يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: أَمَّا الَّذِي نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فَهُوَ الطَّعَامُ أَنْ يُبَاعَ حَتَّى يُقْبَضَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَلَا أَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا مِثْلَهُ^(٤).

(١) (الْغَابَةِ) غابه: شوێنێکه له نزیک مه‌دینه باخ و زه‌وى و زارى خه‌لكى مه‌دینه‌ى لێه.

(٢) مه‌به‌ستى لهم زیاده‌یه‌ نه‌و به‌سه‌رهاته‌ى تێوان مالیک و ته‌لحه‌یه، به‌لكو ته‌نها فه‌رمووده‌كه‌ى گێراوه‌ته‌وه که عومه‌ر له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم ده‌یگیرێته‌وه.

(٣) له‌ یه‌ك كات و شوێندا.

(٤) پروانه: ٢١٣٢.

٥٥- باسی (حوکمی) فروشتنی خۆراک پیش نه‌وهی وه‌ربگیرێ، وه (حوکمی) فروشتنی شتی که له‌لات نییه

٢١٣٥- تاووس ده‌لی: له عه‌بدوللای کورێ عه‌باسم ﷺ بیست ده‌یوت: جا نه‌وهی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێگری لێکرد له فروشتنی تا وه‌رنه‌گیرێ بریتی بوو له خۆراک، عه‌بدوللای کورێ عه‌باس ده‌لی: من هه‌موو شتی که وه‌ک خۆراک داده‌نیم.

٢١٣٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "مَنْ ابْتِاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ" زَادَ إِسْمَاعِيلُ: "مَنْ ابْتِاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ"^(١).

٢١٣٦- عه‌بدوللای کورێ عومهر ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س خۆراکی کړی با نه‌یفروشتنه‌وه هه‌تا ورمیده‌گرێ (له‌وهی لێی کړیوه)، ئیسماعیل ئه‌م زیاده‌ی گیراومه‌وه: ((هه‌ر که‌س خۆراکی کړی با نه‌یفروشتنه‌وه هه‌تا ورمیده‌گرێ^(٢))).

٥٦- بَابُ مَنْ رَأَى إِذَا اشْتَرَى طَعَامًا جَزَافًا أَنْ لَا يَبِيعَهُ حَتَّى يُنَوِّيهَ إِلَى رَحْلِهِ، وَالْأَدَبُ فِي ذَلِكَ

٢١٣٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَّاعُونَ جِزَافًا - يَعْنِي: الطَّعَامَ - يُضْرَبُونَ أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِمْ حَتَّى يُؤْوُوهُ إِلَى رَحَالِهِمْ"^(١).

(١) پروانه: ٢١٣٤.

(٢) ئیبنو هه‌جهر ده‌لی: جیاوازی نه‌و دوو گیرانه‌وهیه له وشه‌کاندایه، له یه‌که‌مدا ده‌لی: (حتی یستوفیه)، له دووه‌مدا ده‌لی: (حتی یقبضه)، دووه‌میان مانای وه‌رگرتنی تێدایه، به‌لام یه‌که‌میان ده‌کړی هه‌ر پێوانه‌ی کوردی و کړیار وه‌ری نه‌گرتی، به‌لام عینی رای پێچه‌وانه‌ی ئیبنو هه‌جهره: (إرشاد الساري: ١٠٠/٥).

٥٦- باسی که سیک که سیک بی نی خوراک به گوتره ده کرت نابی بی فروشت هه تا نه بیاته وه مالی خوی، وه باسی ته من کردن لهو بارهیه وه

١٢٣٧- سالمی کوری عه‌بدوللا ده‌گیرته وه که ئیبنو عومەر ﷺ وتی: سویند به خوا خه‌لکم بینی له سهردهمی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ شت. واته: خوراک یان به گوتره ده‌کری، لیان دهدرا بۆ ئه‌وه‌ی له جیگای خویاندا نه‌یفرۆشن تا نه‌یبه‌نه‌وه بۆ مالی خویان.

٥٧ - باب: إِذَا اشْتَرَى مَتَاعًا أَوْ دَابَّةً قَوَّضَهُ عِنْدَ الْبَائِعِ، أَوْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا أَذْرَكْتَ الصَّفْقَةَ حَيًّا مَجْمُوعًا فَهُوَ مِنَ الْمُبْتَاعِ.
٢١٣٨- حَدَّثَنَا قُرُوبُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَقَلَّ يَوْمٌ كَانَ يَأْتِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا يَأْتِي فِيهِ بَيْتٌ أَبِي بَكْرٍ أَحَدَ طَرَفِي النَّهَارِ، فَلَمَّا أَذِنَ لَهُ فِي الْخُرُوجِ إِلَى الْمَدِينَةِ لَمْ يَرُعْنَا إِلَّا وَقَدْ أَتَانَا ظُهُرًا، فَخَبَّرَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: مَا جَاءَنَا النَّبِيُّ ﷺ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا لِأَمْرٍ حَدَثَ. فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ: "أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّمَا هُمَا ابْنَتَايَ. يَعْني: عَائِشَةُ وَأَسْمَاءُ. قَالَ: "أَشَعَرْتَ أَنَّهُ قَدْ أَذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ؟". قَالَ: الصُّحْبَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "الصُّحْبَةُ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عِنْدِي نَاقَتَيْنِ أَعَدَدْتُهُمَا لِلْخُرُوجِ، فَخُذْ إِحْدَاهُمَا. قَالَ: "قَدْ أَخَذْتُهَا بِالثَّمَنِ"^(١).

(١) پروانه: ٢١٣٣.

(٢) پروانه: ٤٧٦.

٥٧- باسیک: ئەگەر کەسیک کەلوپەلیک یان ولأخیکی کری و لای فروشیارەکە داینا، یان مردار بوویەو پێش ئەوەی کریار وەریبگرێت (مامەلەکە دانامەزرت)

عەبدوللای کۆری عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: ئەوەی لە کاتی مامەلەکەدا بەزیندووویی هەبوو بێت لەگەڵ ماله‌ی فروشاروەکەدا بێکەووە بوو بێت، ئەو بەشیکی لە ماله‌ی فروشاروەکە^(١).

٢١٣٨- عائیشە رضی اللہ عنہا دەلی: کەم رۆژ هەبوو بەسەر پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم بەهاتبایە مەگەر لەو رۆژەدا دەهات بۆ مالی ئەبو بەکر لەمەسەر یان لەوسەری رۆژەو، جا کاتێک مۆلەتی پێدرا بە گۆچکردن بۆ مەدینە، تەنھا شتێک ترساندینی هاتنی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم بوو بۆ مائمان لە نیوەرۆدا، جا هەوالی هاتنی بە ئەبو بەکر درا، ئەبو بەکریش وتی: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم ئا لەم کاتەدا نایەت بۆ مائمان ئیلا کارێکی گەرم روویداو، جا کاتێک پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم هاتە ژوور بۆ لای ئەبو بەکر و پێی وت: ((هەرکەسیکت لایە بیکە دەرەو))، ئەبو بەکر وتی: ئەی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم خوا صلی اللہ علیہ وسلم تەنھا دوو کچەکەم لایە، مەبەستی عائیشەو ئەسما بوو، پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((زانووتە و هەستت بێکردووە کە پێگەم پێدراو بەدەرچوون (لە مەککە بۆ مەدینە؟)) ئەبو بەکر وتی: من هاوڕێیەتی تۆم دەوێ ئەی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم خوا صلی اللە علیہ وسلم؟ فەرمووی: ((منیش دەمەوێ تۆ هاوڕێم بێ)) وتی: ئەی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم خوا صلی اللہ علیہ وسلم من دوو و شترم هەیە بۆ دەرچوون (بێیان لەگەڵ تۆ) نامادەم کردوون، جا یەکیکیان وەرگرە، پێغەمبەریش صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((بێگومان وەری دەگرم بە نرخەکە))^(٢).

(١) لە زەمانەتی کریاردا بە.

(٢) سەرنج: پەيوەندی سەرباسە کە بە فەرمودەکەو ئەو یە کە پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم قبوڵی کرینی و شترەکە ی کرد لە ئەبو بەکر بەلام لای ئەو هێشتیەو.

٥٨ - بابُ: لَا يَبِيعُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلَا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ، حَتَّى يَأْذَنَ لَهُ أَوْ يَتْرُكَ

٢١٣٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ"^(١).

٥٨- باسیک: موسولمان فروشتن به‌سەر فروشتنی براکه‌یدا نه‌کات و سه‌ودا به‌سەر سه‌ودای براکه‌یدا نه‌کات، هه‌تا مؤله‌تی ده‌دات یان وازی لی دینی

٢١٣٩- عه‌بدوللای کوری عومەر رضي الله عنه گێڕایه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی:
((با هه‌ندیکتان فروشتن نه‌کات به‌سەر فروشتنی براکه‌یدا)).

٢١٤٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ، وَلَا تَنَاجَشُوا^(٢) وَلَا يَبِيعَ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خُطْبَةِ أَخِيهِ، وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْفَأَ مَا فِي إِنْثَائِهَا^(٣).

٢١٤٠- ئه‌بو هوریره رضي الله عنه ده‌ئی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێگری کردووه شارنشین
شتومه‌ک بفروشی بۆ گوندنشین^(٤)، به‌ فیل زهم مه‌که‌ن به‌سەر یه‌کتردا، پیاو
فروشتن نه‌کات به‌سەر فروشتنی براکه‌یدا، خوازیبێنی نه‌کات به‌سەر خوازیبێنی

(١) پروانه: ٢١٦٥، ٥١٤٢.

(٢) (وَلَا تَنَاجَشُوا) به‌فیل زهم مه‌که‌ن به‌سەر یه‌کتردا له‌ کرینی شتی‌کدا، (نجش) واته: ئه‌و که‌سه‌ی نرخ‌ی کالایه‌ک به‌رز ده‌کاته‌وه و زهم ده‌کات به‌سەر که‌سیکی تردا، مه‌به‌ستی کرینی ئه‌و کالایه‌ نییه، به‌لکو مه‌به‌ستی خه‌له‌تاندنی که‌سیکی تهر تا کالاکه‌ به‌ نرخ‌یکی به‌رزتر بفروشریت به‌و که‌سه.

(٣) پروانه: ٢١٤٨، ٢١٥٠، ٢١٥١، ٢١٦٠، ٢١٦٢، ٢٧٢٣، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٥١٥٢، ٦٦٠١.

(٤) واته: بیهته‌ ده‌لالی پیتی بلتی لای من دایبێتی با ورده‌ ورده‌ به‌ گرانه‌تر بۆت بفروشم.

براکه‌یدا، ئا‌هرمت دا‌وی ته‌لاق‌دانی خوش‌که‌ه‌ی نه‌کات تا نه‌وه‌ی له
ده‌فرمه‌که‌یدا‌یه بیر‌یزێ و ده‌فرمه‌که‌ی سه‌رمون‌خون بکاته‌وه^(١).

٥٩- بابُ بَيْنِ الْمَزَايِدَةِ

وَقَالَ عَطَاءٌ: أَدْرَكْتُ النَّاسَ لَا يَرَوْنَ بَأْسًا بَيْنَ الْمَغَانِمِ فِيمَنْ يَزِيدُ.
٢١٤١- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ الْمُكْتَبِيُّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي
رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ، فَاحْتَجَّ فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ
ﷺ فَقَالَ: "مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي؟" فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِكَذَا وَكَذَا، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ^(٢).

٥٩- باسی فروشتنی زه‌مکاری

عه‌تا ده‌ئێ: نه‌و که‌سانه‌ی پێیان که‌شتووم ئاساییه به‌لایانه‌وه فروشتنی
ده‌سته‌که‌وته‌کانی جه‌نگ به‌و که‌سه‌ی له ناو که‌یاره‌کاندا نرخ‌ی زیاتر ده‌دات.
٢١٤١- جابیری کوری عه‌بدو‌للا رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پیاوێک کۆیله‌یه‌کی خۆی
نازاد کرد به‌و شیومه‌یه‌ی که له دا‌وی مردنی خۆی نازاد بێ، ئینجا پیاوه‌که
پێویستی بوو (به‌ نرخه‌که‌ی)، بۆیه پێغه‌مبه‌ریش ﷺ کۆیله‌که‌ی وهرگرت و
فه‌رمووی: ((کئێ ئه‌م کۆیله‌م لێ ده‌کړئ؟)) جا نو‌عه‌می کوری عه‌بدو‌للا لێی
کړی به‌ ئه‌ومنده‌و ئه‌ومنده^(٣)، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پارمه‌کی دا‌یه‌وه به‌
خاومنه‌که‌ی^(٤).

(١) مه‌به‌ست به‌و به‌شه‌ی کۆتایی فه‌رموده‌که: تا پیاوه‌که خێزانه‌که‌ی ته‌لاق بدات، نه‌و ماره‌ بکات.

(٢) پروانه: ٢٢٣٠، ٢٢٣١، ٢٤٠٣، ٢٤١٥، ٢٥٣٤، ٦٧١٦، ٦٩٤٧، ٧١٨٦.

(٣) به ٨٠٠ دره‌م.

(٤) که نازادی کردبوو له پاش مردنی.

٦٠ - بابُ النَّجْشِ، وَهَنْ قَالَ: لَا يَجُوزُ ذَلِكَ الْبَيْعُ

وَقَالَ ابْنُ أَبِي أَوْفَى: النَّاجِشُ أَكَلِ رِبًّا خَائِنٌ. وَهُوَ خِدَاعٌ بَاطِلٌ، لَا يَحِلُّ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْخَدِيعَةُ فِي النَّارِ" وَ "مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ".

٢١٤٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّجْشِ^(١).

٦٠- باسی زهمکاری به‌نیازی فیل، وه ئهو که‌سه‌ی ده‌لیت ئهم مامه‌له‌یه دروست نییه

عه‌بدووللای کوری ئه‌بو ئه‌وفا ده‌لی: ئهو که‌سه‌ی زهم ده‌کات به‌نیازی فیل، سوو‌خو‌رو ناپاکه، نه‌جه‌ش فیل و ناره‌واییه که دروست نییه، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموئ: ((فیل و فیل‌باز له دۆزه‌خدایه))، وه ده‌فه‌رموئ: ((هه‌ر که‌سێک کارێک بکات که فه‌رمان و به‌ریاری نی‌یه‌ی له‌سه‌ر نه‌بی‌ت، ئه‌وه‌ په‌ت ده‌کرێته‌وه و وه‌رناگیرئ)).

٢١٤٢- عه‌بدووللای کوری عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رِیگری کرد له زهمکاری به‌ نیازی فیل^(٢).

٦١ - بابُ بَيْعِ الْغَرِّ وَحَبْلِ الْحَبَلَةِ

٢١٤٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبْلِ الْحَبَلَةِ، وَكَانَ بَيْنَا يَتَّبَاعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ، كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجَزُورَ إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ، ثُمَّ تُنْتَجَ الْتِي فِي بَطْنِهَا^(٣).

(١) پروانه: ٦٩٦٣.

(٢) واته: ئهو که‌سه‌ی نرخ‌ی کالابه‌ک به‌رز ده‌کاته‌وه و زهم ده‌کات به‌سه‌ر که‌سیکی تر‌دا، مه‌به‌ستی کرینی ئهو کالابه‌ نییه، به‌لکو مه‌به‌ستی خه‌له‌تاندنی که‌سیکی تره‌ تا کالاکه به‌ نرخ‌یکی به‌رزتر به‌فروشریت به‌و که‌سه.

(٣) پروانه: ٢٢٥٦، ٢٨٤٣.

٦١- باسی فروشتنی غهره^(١) و سکی سک

٢١٤٣- عهبدوللای کوری عومهر رضی اللہ عنہ دهگیرپتتهوه که پیغهمبهری خوا رضی اللہ عنہ پیگری کرد له فروشتنی سکی سک، ئەم مامه‌له‌یه مامه‌له‌یه‌ک بوو خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌فامی ده‌یانکرد، پیاویک و شتری ده‌گری (به قهرز) تا نه‌و کاته‌ی وشتره‌که به‌چکه‌ی ده‌بی، پاشان نه‌و به‌چکه‌ش له سکی وشتره‌که‌دایه به‌چکه‌ی بیی^(٢).

٦٢- بابُ بَيْعِ الْمَلَامَةِ^(٣)

وَقَالَ أَنَسُ: نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ.

٦٢- باسی کرین و فروشتنی ده‌ست لی‌دان

ئه‌نه‌س رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغهمبه‌ر رضی اللہ عنہ پیگری کردوو‌ه له کرین و فروشتن به‌ده‌ست لی‌دان.

٢١٤٤- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَقْرِ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ رضی اللہ عنہ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُنَابَذَةِ، وَهِيَ: طَرَحُ الرَّجُلِ ثَوْبَهُ بِالْبَيْعِ إِلَى الرَّجُلِ قَبْلَ أَنْ يُقْلَبَهُ أَوْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ، وَنَهَى عَنِ الْمَلَامَةِ، وَالْمَلَامَةُ: لَمَسُ الثَّوْبِ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ^(٤).

(١) فروشتنی غهره: فروشتنی ههر شتیکه که سه‌ره‌نجامی نادریار بی، نازانری ده‌بی، یان نا وه‌ک فروشتنی ماسی له ده‌ریادا، بآنده له ئاسماندا... هتد.

(٢) ئینجا پارهی وشتره کراوه‌که بدات، ئەم مامه‌له‌ دروست نییه، چونکه کاته‌که‌ی نادیاره. پروانه: (إرشاد الساري: ١٠٩/٥).

(٣) الملامه: که‌سیک ده‌ست بدات له قوماشی که‌سیکی تر، ئەو ده‌ست لی‌دانه به کرین و فروشتن دابنری بی ئه‌وه‌ی به وردی ته‌ماشای بکات.

(٤) پروانه: ٣٦٧.

٢١٤٤- عامیری کوری سه‌عد ده‌لی: نه‌بو سه‌عید ﷺ بۆی گێرامه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێگری کرد له (مُنَابَذَة)، که بریتیه له‌وهی که‌سیک پۆشاکه‌که‌ی فری ب‌دات بۆ که‌سیکی تر به‌نیازی فروشتن، پیش نه‌وه‌ی نه‌مدیوو نه‌ودیی بکات، یان سه‌یری بکات، وه رێگری کرد له (مُلَامَسَة) که مولامه‌سه‌ش بریتیه له ده‌ست دان له پۆشاکه‌که بی نه‌وه‌ی سه‌یری بکات.

٢١٤٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: نَهَى عَنْ لِبْسَتَيْنِ: أَنْ يَخْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي الثَّوبِ الْوَاحِدِ، ثُمَّ يَرْفَعَهُ عَلَى مَنْكِبِهِ، وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ: اللَّمَّاسِ، وَالنَّبَاذِ^(١).

٢١٤٥- نه‌بو هورپه‌ره ﷺ ده‌لی: رێگری کراوه له دوو جوړ پۆشین: که‌سیک به جیجکانه‌وه دانیشیت و یه‌ک پۆشاک‌ی له‌به‌ردا بیت، پاشان پۆشاکه‌که‌ی به‌رز بکاته‌وه و ب‌دات به‌سه‌ر شانیدا^(٢)، هه‌روه‌ها رێگری کراوه له دوو فروشتن: فروشتن به ده‌ست لێدان، فروشتن به هه‌ل‌دان بۆ یه‌ک‌تری.

٦٣- بَابُ بَيْعِ الْمُنَابَذَةِ

وَقَالَ أَنَسُ: نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ.

٢١٤٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، وَعَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ^(٣).

(١) پروانه: ٣٦٨.

(٢) یه‌ک جوړ پۆشینی باس کردووه، دووهمی باس نه‌کردووه، سه‌یری فهرمووده‌کانی (٣٦٧، ٣٦٨) بکه، هه‌ردوو جوړه‌که‌ی پۆشاک و فروشتنی باس کردووه.

(٣) پروانه: ٣٦٨.

٦٣- باسی (حوکمی) فروشتنی (مناذة)^(١)

نه‌هس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ریگری کرد له فروشتن به‌هه‌ل‌دان.
 ٢١٤٦- ئه‌بو هورمیره ﷺ ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ریگری کرد له
 کرین و فروشتن به دمست لی‌دان و به بو‌هه‌ل‌دان.

٢١٤٧- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ،
 عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ لَيْسَتَيْنِ، وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ الْمَلَأَمَسَةِ، وَالْمُنَابَذَةِ^(٢).
 ٢١٤٧- ئه‌بو سه‌عید ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ریگری کرد له دوو جو‌ر پۆشین و
 له دوو جو‌ر کرین و فروشتن: کرین و فروشتن به دمست لی‌دان، هه‌روه‌ها کرین
 و فروشتن به بو‌هه‌ل‌دان.

٦٤- بَابُ النَّهْيِ لِلْبَائِعِ أَنْ لَا يُحْفَلَ الْإِبِلَ وَالْبَقَرِ وَالْعَنَمَ وَكُلَّ مُحْفَلَةٍ

وَالْمُضَرَّةَ الَّتِي صُرِّيَ لَبْنُهَا وَحُقِّنَ فِيهِ، وَجُمِعَ فَلَمْ يُحْلَبْ أَيَّامًا. وَأَصْلُ التَّصْرِيفِ حَبْسُ الْمَاءِ،
 يُقَالُ: صَرَيْتُ الْمَاءَ إِذَا حَبَسْتَهُ.

٢١٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ
 ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "لَا تُصَرُّوا الْإِبِلَ وَالْعَنَمَ، فَمَنْ ابْتَاعَهَا بَعْدُ فَإِنَّهُ يَخِيرُ النَّظْرَيْنِ بَيْنَ أَنْ
 يَحْتَلِبَهَا، إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ، وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا وَصَاعَ مَرٍّ". وَيُذَكَّرُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، وَمُجَاهِدٍ،
 وَالْوَلِيدِ بْنِ رَبَاحٍ، وَمُوسَى بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "صَاعَ مَرٍّ". وَقَالَ

(١) بریتیه له‌وهی که‌سیک پۆشاکه‌کی فری بد‌ت بو‌که‌سیکی تر به نیازی فروشتن، پێش نه‌وهی نه‌مدیو و
 نه‌ودیوی بکات، یان سه‌یری بکات، واته: به هه‌ل‌دانه‌که فروشته‌که دامه‌زری.

(٢) پروانه: ٣٦٧.

بَعْضُهُمْ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ: "صَاعًا مِنْ طَعَامٍ وَهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلَاثًا". وَقَالَ بَعْضُهُمْ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ: "صَاعًا مِنْ تَمْرٍ". وَلَمْ يَذْكُرْ ثَلَاثًا، وَالتَّمْرُ أَكْثَرُ^(١).

٦٤- باسی ریگری کردن له فروشیار که شیر له گوانی وشترو مانگا و مه‌ردا کو‌بکاته‌وه‌وه ریگری کردووه هه‌موو ئاژه‌لیکی تر شیر کو‌بکریته‌وه له گوانیدا

(ئیمامی بوخاری ده‌لی: (المَصْرَافُ): ئەو ئاژه‌له‌یه شیر له گوانیدا ده‌هیلدیریته‌وه‌وه کو‌ده‌کریته‌وه، چه‌ند رۆژی‌ک نادۆشری (گوانی ده‌به‌سری)، مانای (التَّصْرِیَّة) له بنه‌ره‌تدا ریگرو هیلانه‌وه‌ی ئاوه‌، ده‌وتری (صَرِیْتُ الْمَاءِ) واته‌: ریگریم له ئاوه‌که کرد کاتی‌ک که پاتگرت.

٢١٤٨- ئەبو هورمیره رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گپ‌راویه‌تی‌ه‌وه که فه‌رمووی: ((گوانی وشترو مه‌ر مه‌به‌ستن، جا هه‌ر که‌س بیکری‌ت دوای (دۆشینی)، ئەوه بیگومان که دۆشی سه‌رپشکه له نیوان چاکترین دوو بزارده‌که بۆی: ئەگه‌ر ویستی هه‌ل‌ده‌گری، وه ئەگه‌ر ویستی ده‌یگپ‌ریته‌وه له‌گه‌ڵ مه‌نیک خورمادا))، له ئەبو صالح و موحاهید و ده‌لیدی کو‌ری ر‌م‌باح و مووسای کو‌ری یه‌ساره‌وه گپ‌دراوه‌ته‌وه، له ئەبو هورمیره‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که فه‌رموویه‌تی (صَاعَ تَمْرٍ) مه‌نیک خورما، به‌لام هه‌ندیکی تریان له ئیبنو سیرینه‌وه گپ‌راویانه‌ته‌وه له ئەبو هورمیره له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ: ((صَاعًا مِنْ طَعَامٍ وَهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلَاثًا))، واته‌: مه‌نی له خوراک و ک‌ریار تا سی رۆژ سه‌رپشکه، هه‌روه‌ها هه‌ندیکی تریان له ئیبنو سیرینه‌وه (صَاعًا مِنْ تَمْرٍ) گپ‌راویانه‌ته‌وه، مه‌نیک له خورما و باسی سی رۆژی نه‌کردووه، له زۆربه‌ی ر‌یوایه‌ته‌کانی فه‌رمووده‌که‌دا (التَّمْرُ)^(٢) هاتووه.

(١) ب‌روانه: ٢١٤٠.

(٢) واته‌: ئەو ر‌یوایه‌تانه‌ی که وشه‌ی (التَّمْر) یان ه‌یتاوه زۆرت‌ر له‌و ر‌یوایه‌تانه‌ی وشه‌ی (التَّمْر) یان نه‌ه‌یتاوه، یان وشه‌ی (طَعَام) یان ه‌یتاوه.

٢١٤٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي: يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبُو عَثْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُحَقَّلَةً فَرَدَّهَا، فَلْيُرَدَّ مَعَهَا صَاعًا. وَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُلْقَى الْبَيُوعُ^(١).

٢١٤٩- عه‌بدو‌ل‌لای کوری مه‌سعوود رضي الله عنه ده‌لێ: هه‌رکه‌سیک مه‌پێکی گوان به‌ستراوی نه‌دۆشراو بکړی جا (گهر نایه‌وی) بیگێرپێته‌وه، وه با له‌گه‌ڵیدا مه‌نیک خورما بیگێرپێته‌وه، وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ رپگړی کرد که بچن به‌رمو پیری (کاروان و شتومه‌کی) فرۆشته‌وه.

٢١٥٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَلْقُوا الرُّكْبَانَ، وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ، وَلَا تُصَرُّوا الْغَنَمَ، وَمَنْ ابْتَاعَهَا فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْتَلِبَهَا إِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ"^(٢).

٢١٥٠- نه‌بو هو‌ره‌یره رضي الله عنه ده‌گێرپێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌پیری کاروانه‌وه مه‌چن، وه هه‌ندیکتان فرۆشتن مه‌که‌ن به‌سه‌ر فرۆشتنی هه‌ندیکتاندا، وه زه‌مکاری مه‌که‌ن به‌سه‌ر یه‌کتیدا به‌ فیل (بۆ نه‌وه‌ی هانی کرینی بدن)، وه شارنشین شت نه‌فرۆشیت بۆ گوندنشین، وه گوانی مه‌ر مه‌به‌ستن (وا نیشانی خه‌لك بدن شیري زۆره)، وه هه‌رکه‌سیک بیگړی و دوا‌ی دۆشینی نه‌وه سه‌ره‌پشکه (له هه‌لبژاردنی) چاکترینی دوو بژارده‌که بۆی: نه‌گه‌ر پێی رازی بێت با هه‌لی بگړپێته‌وه، وه نه‌گه‌ر پێی رازی نه‌بێت با بیگړپێته‌وه له‌گه‌ن مه‌نی خورمادا)).

(١) پروانه: ٢١٦٤.

(٢) پروانه: ٢١٤٠.

٦٥ - بَابُ: إِنْ شَاءَ رَدُّ الْمُصْرَاةِ وَفِي حَلْبَتِهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ

٢١٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زِيَادٌ، أَنَّ ثَابِتًا - مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ - أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ اشْتَرَى غَنَمًا مُصْرَاةً فَاحْتَلَبَهَا، فَإِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ سَخِطَهَا فَفِي حَلْبَتِهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ"^(١).

٦٥- باسیک: ئەگەر (کریان) ویستی نازەله گوان به‌ستراوه نه‌دوشاروه‌که ده‌گیریت‌ه‌وه له بری دوشینه‌که‌شی مه‌نێ خورما ده‌گیریت‌ه‌وه

٢١٥١- ئەبو هورمیره رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هەر که‌سیک مه‌پێکی گوان به‌ستراوی ک‌ری و دو‌شی، نینجا ئەگەر پێی رازی بوو هه‌لی بگ‌ریته‌وه، وه ئەگەر پێی رازی نه‌بوو نه‌وه له‌بری دوشینه‌که‌ی مه‌نێک خورما بگ‌ریته‌وه)).

٦٦ - بَابُ بَيْعِ الْعَبْدِ الزَّانِي

وَقَالَ شُرَيْحٌ إِنْ شَاءَ رَدُّ مِنَ الزَّانَا.

٢١٥٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زَنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا وَلَا يُرَبِّ، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَلْيَجْلِدْهَا وَلَا يُرَبِّ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَلْيُعْهَ، وَلَوْ بَحَلٍ مِنْ شَعْرٍ"^(٢).

(١) پروانه: ٢١٤٠.

(٢) پروانه: ٢٢٣٤، ٦٨٣٩.

٦٦- باسی (حوکمی) فروشتنی کۆیله‌ی زیناکار

شورپه‌ی ده‌لی: نه‌گهر کرپار ویستی کۆیله‌ی ده‌داته‌وه (به‌فروشیار) به‌هۆی زیناکردنه‌وه. ٢١٥٢- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((نه‌گهر که‌نیزه‌ک زینای کردو زیناکه‌ی ئاشکرا بوو^(١)، با خاومنه‌که‌ی داری هه‌دی لی‌ ب‌داو سه‌رزنه‌شتی نه‌کات، پاشان نه‌گهر (جاریکی تر) زینای کرد با داری هه‌دی لی‌ ب‌داو سه‌رزنه‌شتی نه‌کات، پاشان نه‌گهر بۆ جاری سییه‌م زینای کرد^(٢)، با خاومنه‌که‌ی بی‌فروشی نه‌گهر به‌گوریسیکی مووینیش بی‌ت)).

٢١٥٣- ٢١٥٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سُئِلَ عَنِ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَمْ تُحْصَنْ قَالَ: "إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاعْلِدُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ". قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: لَا أَذْرِي بَعْدَ الثَّالِثَةِ، أَوِ الرَّابِعَةِ^(٣).

٢١٥٣- ٢١٥٤- ئه‌بو هورمیره و زمیدی کورپی خالید رضی الله عنه ده‌گێڕنه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله پرسیا‌ری لی‌کرا ده‌رباره‌ی که‌نیزه‌کی‌ک کچ بی‌ت و شووی نه‌کردبێ؟ فهرمووی: ((نه‌گهر زینای کرد نه‌وه داری هه‌دی لی‌بدن، پاشان نه‌گهر زینای کردمه‌وه داری هه‌دی لی‌بدن، پاشان نه‌گهر زینای کردمه‌وه^(٤) نه‌وه بی‌فروشن با به‌گوریسیکی مووینیش بی‌ت))، ئیبنو شیهاب ده‌لی: نازانم فروشتنه‌که‌ی له‌ پاش جاری سییه‌مه‌وه فهرمووه، یان له‌ پاش چواره‌مه‌وه.

(١) به‌شایه‌ت یان دانپێدانان یان سک پرپوون.

(٢) داری هه‌دی لی‌یدا ئینجا بی‌فروشن.

(٣) پروانه: ٢٢٣٢، ٢٢٣٣، ٢٥٥٥، ٢٥٥٦، ٦٨٣٧، ٦٧٣٨.

(٤) داری هه‌دی لی‌یدا ئینجا بی‌فروشن.

٦٧- بَابُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ مَعَ النِّسَاءِ

٢١٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "اشْتَرِي وَأَعْتِقِي، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ". ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعَشِيِّ، فَأَتَنِي عَلَى اللَّهِ يَمَاهُ هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: "مَا بَالُ أَنْاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟! مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ، شَرَطُ اللَّهِ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ"^(١).

٦٧- باسی (حوکمی) کرین و فروشتن له‌گه‌ل ئا‌فره‌تاندا

٢١٥٥- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ هات بو لام، منیش (چیرۆکی به‌ریره‌م) بو باسکرد، پێغه‌مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((به‌ریره‌م بک‌ره‌م ئازادی بکه، چونکه بی‌گومان وه‌لانه‌که‌ی^(٢) بو ئه‌و که‌سه‌یه‌ ئازادی کردوه‌))، پاشان له عیشادا هه‌ستایه‌ومو و تارێکی دا، جا به‌و شیومه‌ی شایسته‌یه ستایشی خوای گه‌وره‌ی کرد، پاشان فهرمووی: ((ئه‌وه جیه‌ که‌سانێک هه‌ندێک مه‌رج داده‌نێن که له کتێبی خوادا نییه‌؟! هه‌ر که‌سه‌یک مه‌رجێک دابنێ له کتێبی خوادا نه‌بێ، ئه‌وه ئه‌و مه‌رجه به‌تاله، با سه‌د مه‌رجیش دابنێ، مه‌رجی خوا راسته‌ر و به‌هێزتر و متمانه‌ پێکراوتره^(٣))).

٢١٥٦- حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ أَبِي عَبَادٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سَأَوْتُ بَرِيرَةَ، فَخَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَتْ: إِنَّهُمْ أَبَوْا أَنْ يَبِيعُوهَا إِلَّا أَنْ يَشْتَرُوهَا الْوَلَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". قُلْتُ لِنَافِعٍ حُرًّا كَانَ زَوْجَهَا أَوْ عَبْدًا؟ فَقَالَ: مَا يُدْرِينِي^(٤).

(١) پ‌روانه: ٤٥٦.

(٢) وه‌لانی که‌نیزه‌ک یان کۆیله‌ی ئازادک‌راو ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌یه که‌ د‌وای مردنیان هه‌رجییان هه‌بوو بو ئازادکاره‌که‌یه‌تی.

(٣) سه‌رنج: مه‌به‌سه‌ت ئه‌وه‌یه نابێ مه‌رجێک دابنێ که‌ پێچه‌وانه‌ی ده‌قه‌کانی قورئان بێ.

(٤) پ‌روانه: ٢١٦٩، ٢٥٦٢، ٦٧٥٢، ٦٧٥٧، ٦٧٥٩.

٢١٥٦- عه‌بدوڵڵای کورپی عومهر ﷺ دمگیرپته‌وه که عانیشه ﷺ مامه‌له‌ی به‌ریره‌ی کرد (له‌گه‌ل خاومنه‌که‌ی)، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ رۆیشت بۆ نوێژ، ئینجا که هاته‌وه عانیشه پێی وت: بێگومان ئه‌وانه‌ی خاومنی رازی نه‌بوون که بفرۆشن، مه‌گه‌ر به مه‌رجبێک وه‌لانه‌که‌ی بۆ ئه‌وان بێت، پێغه‌مبه‌ریش فهرمووی: ((بێگومان وه‌لانی بۆ ئه‌و که‌سه‌یه که ئازادی کردوه))، (هه‌مما‌ی کورپی په‌حیا ده‌لی: به نافع‌م وت: می‌ردی به‌ریره ئازاد بوو یان کوێله بوو؟ وتی: چوزانم واته: نازانم ئازاد بوو، یان کوێله بوو).

٦٨ - بَابُ: هَلْ يَبِيعُ خَاضِرٌ لِبَادٍ بَغِيرِ أَجْرٍ؟ وَهَلْ يُعِينُهُ أَوْ يَنْصَحُهُ؟

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِذَا اسْتَنْصَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَنْصَحْ لَهُ". وَرَخَّصَ فِيهِ عَطَاءٌ.

٢١٥٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ: سَمِعْتُ جَرِيرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ^(١).

٦٨- باسیک: ئایا شارنشین شت بفرۆشتی بۆ گوندنشین به‌بی

کرێ (دروسته)؟ و ئایا یارمه‌تی بدات و ئامۆژگاری بکات؟

پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر که‌سیکتان براکه‌ی داوای لێ‌کرد ئامۆژگاری بکات، ئه‌وه با ئامۆژگاری پێشکه‌ش بکات))، عه‌تا رێگه‌ی داوه (شارنشین شت بفرۆشی بۆ گوندنشین به‌بی کرێ).

٢١٥٧- قه‌یس ده‌لی: له‌ جه‌ریرم بیست ﷺ ده‌یوت: په‌یمانم دا به‌په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر شایه‌تیدان که هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه له‌ خوا، وه موحه‌مه‌دیش په‌غه‌مبه‌ری خوایه، وه به‌جیه‌نانی نوێز و زه‌کات دان و گوێراپه‌لی کردن، وه ئاموژگاری کردن^(١) بۆ هه‌موو مسوولمانیک.

٢١٥٨- حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَلْقُوا الرُّكْبَانَ، وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ". قَالَ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ: "لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ"؟ قَالَ: لَا يَكُونُ لَهُ سِمْسَارًا^(٢).

٢١٥٨- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباس ﷺ ده‌لی: په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ پیری کاروانه‌وه مه‌جن^(٣)، وه شارنشین شتومه‌ک بۆ گوندنشین نه‌فروشی))، تاووس ده‌لی: به‌ عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباسم وت: مانای ئەم فه‌رمایشته‌ی په‌غه‌مبه‌ر ﷺ چییه: ((وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ)) عه‌بدو‌ل‌لای وتی: یانی نه‌بێته ده‌لال بۆی.

٦٩- بَابُ مَنْ كَرِهَ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ بِأَجْرِ

٢١٥٩- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَبَّاحٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْفِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ. وَبِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ.

(١) بۆ خوا و په‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی له‌ هه‌موو شتیکدا نه‌وه‌نده‌ی له‌ توانادا بێت.

(٢) پروانه: ٢١٦٣، ٢٢٧٤.

(٣) شتومه‌کیان لێ بکرن پێش نه‌وه‌ی بێته ناو شار و نرخ بزائن.

٦٩- باسی ئەو کەسە لای ناپەسەندە شارنشین بە کرت شتومەک بفروشت بۆ گوندنشین

٢١٥٩- عەبدوللای کۆری عومەر (ع) دەلی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەمەغی کرد کە شارنشین شت بفروشت بۆ گوندنشین، (ئیمامی بوخاری دەلی: عەبدوللای کۆری عەبباس (ع) دەلی: پەسەند نییە شارنشین شت بەکری بۆ گوندنشین بفروشت.

٧٠ - باب: لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ بِالسُّمَرَةِ

وَكَرِهَهُ ابْنُ سِيرِينَ وَإِبْرَاهِيمُ لِّلْبَائِعِ وَالْمُشْتَرِي، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ الْعَرَبَ تَقُولُ: بَيْعٌ لِي تَوْبًا. وَهِيَ تَعْنِي الشَّرَاءَ.

٢١٦٠- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ (ع) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يَبْتَاعُ الْمَرْءُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلَا تَتَاجَشُوا، وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ"^(١).

٧٠- باسیک: شارنشین بە دەلالی شت بۆ گوندنشین نه‌فروشت

ئیبنو سیرین و ئیبراھیم دەلالی کردنیان لا ناپەسەندە بۆ کرپارو فروشیار (شارنشین و گوندنشین بن)، وه ئیبراھیم دەلی: عەرمب دەلی (بِیْعٍ لِي تَوْبًا) مەبەستی کرپنە^(٢).

٢١٦٠- ئەبو ھورەیرە (ع) دەلی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: ((کەسی مسوڵمان فروشتن نەکات بەسەر فروشتنی براکەیدا، زەمکاری مەکەن بە فیل لە نیوان خۆتاندا، وه شارنشین شت نه‌فروشت بۆ گوندنشین)).

(١) پروانە: ٢١٤٠.

(٢) مەبەستی ئیبراھیم وشە (بِیْعٍ) بەمانای کرین دیت، هەرچۆتیک بە مانای فروشتنیش دیت.

٢١٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُعَاذٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ: نُهَيْتَنَا أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ.

٢١٦١- نه‌نه‌سی کوردی مالیک رضی اللہ عنہ ده‌لی: ریگرمیان لی‌کرا که شارنشین شت بفروشتیت بو گوندنشین.

٧١- بَابُ النَّهْيِ عَنْ تَلْقِي الرُّكْبَانِ وَأَنْ يَبِيعَهُ مَرْدُودٌ "لَأَنَّ صَاحِبَهُ عَاصٍ آثِمٌ إِذَا كَانَ بِهِ عَالِمًا، وَهُوَ خِدَاعٌ فِي الْبَيْعِ، وَالْخِدَاعُ لَا يَجُوزُ

٢١٦٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَنِ التَّلْقِي، وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ^(١).

٧١- باسی ریگری کردن له به‌دهمه‌وه چوونی کاروان^(٢) وه بیگومان کرین و فروشتنی نه‌و که‌سه‌ی به‌پیر کاروانه‌وه چووه دروست نییه، چونکه نه‌و که‌سه تاوانباره نه‌گهر زانا بت پیی^(٣) وه نه‌و کاره فی‌ل کردنه له مامه‌له‌دا، فی‌ل کردنیش دروست نییه
٢١٦٢- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ریگری کرد له به‌پیره‌وه‌چوونی کاروان و ریگری کرد له فروشتنی شاری بو لادییی.

(١) پروانه: ٢١٤٠.

(٢) که دپته شار و شت و مه‌کیان پتیه لی‌یان بکردریت پتیش هاتنه شار و زانیی نرخه‌شته‌کان.

(٣) زانا بن به‌وه‌ی که نه‌و کاره‌ی کردوویه‌تی قه‌ده‌غه‌کراوه.

٢١٦٣- حَدَّثَنِي عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: مَا مَعْنَى قَوْلِهِ: "لَا يَبِيعَنَّ حَاضِرٌ لِبَادٍ؟" فَقَالَ: لَا يَكُنْ لَهُ سِمَسَارًا ^(١).

٢١٦٣- عبداللهای کوری تاووس له باوکیه‌وه که (تاوسه) گپ‌راویه‌و وتی: پرسیارم له عه‌بدوللای کوری عه‌بباس کرد رضي الله عنه: مانای ئەم فەرماشته چیه؟ ((لَا يَبِيعَنَّ حَاضِرٌ لِبَادٍ ^(٢)))، عه‌بدوللّاش وتی: نه‌بیته ده‌لال بۆی.

٢١٦٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الثَّيْمِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: مَنْ اشْتَرَى مُحَقْلَةً فَلْيَرُدَّ مَعَهَا صَاعًا. قَالَ: وَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ تَلْقَى الْبُيُوعِ ^(٣).

٢١٦٤- عه‌بدوللای کوری مه‌سعوود رضي الله عنه ده‌لی: هه‌رکه‌سیک مه‌پێکی گوان به‌ستراوی نه‌دۆشراوی کپی (و به‌دلی نه‌بوو)، با له گه‌رانه‌وه‌یدا مه‌نیک خورما بگپ‌پێته‌وه له‌گه‌نیدا، وه پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم پێگری کرد له به‌پیره‌وه‌جوونی کاروان بۆ شت کرین لیان.

٢١٦٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلَا تَلْقُوا السَّلْعَ حَتَّى يَهْبِطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ" ^(٤).

٢١٦٥- عه‌بدوللای کوری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌گپ‌پێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمووی: ((با که‌ستان فروشتن نه‌کات به‌سه‌ر فروشتنی که‌سیکی تر، وه به‌پیری شتومه‌ک و کالاه مه‌جن هه‌تا ده‌پێنرێته بازاره‌وه)).

(١) پروانه: ٢١٥٨.

(٢) واته: شاری شت بۆ لادێی نه‌فروشتیت.

(٣) پروانه: ٢١٤٩.

(٤) پروانه: ٢١٣٩.

٧٢ - بابُ سُنْتَهَي التَّلَقِي

٢١٦٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَتَلَقَّى الرُّكْبَانَ فَتَشْتَرِي مِنْهُمْ الطَّعَامَ، فَهَئَانَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نَبِيعَهُ حَتَّى يُبْلَغَ بِهِ سُوقُ الطَّعَامِ^(١). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هَذَا فِي أَعْلَى السُّوقِ، يُبَيِّنُهُ حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ.

٧٢- باسی سنووری به‌پیره‌وه‌چوونی کاروان^(٢) (تا کویت دروسته؟)

٢١٦٦- عه‌بدوللای کورپی عومهر ﷺ ده‌لی: ئیمه دهرۆشتین به‌پیری کاروانه‌وه‌و خۆراکمان لی ده‌کرین، وه‌ بی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رێگری لی‌کردین که خۆراکه‌که به‌روشین هه‌تا ده‌گه‌یه‌نرێته‌ بازارپی خۆراک، نه‌بو عه‌بدوللا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌و به‌پیره‌وه‌ رۆیشتنه‌ (ی عه‌بدوللا باسی ده‌کات) له‌ سه‌رووی بازارپه‌وه‌ بوو، وه‌ فه‌رمووده‌که‌ی عوبه‌یدیلا (ده‌یگێرپه‌ته‌وه‌) رپوونی ده‌کاته‌وه‌.

٢١٦٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَانُوا يَتَنَاعَوْنَ الطَّعَامَ فِي أَعْلَى السُّوقِ فَيَبِيعُونَهُ فِي مَكَانِهِمْ، فَهَئَانَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِ حَتَّى يَنْقَلُوهُ^(٣).

٢١٦٧- عوبه‌یدیلا وتی: نافع بۆی گێرپامه‌وه‌ له‌ عه‌بدوللاوه‌ ﷺ وتی: هاوه‌لان خۆراکیان له‌ سه‌رووی بازارپه‌وه‌ ده‌کری و ههر له‌ جیگای خۆیاندا ده‌یانفرۆشته‌وه‌، بۆیه‌ بی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێگری لی‌کردن له‌ جیگای خۆیدا بی‌فرۆشنه‌وه‌، (به‌لکو نه‌یفرۆشنه‌وه‌) تا ده‌یگوازنه‌وه‌^(٤).

(١) پروانه: ٢١٢٣.

(٢) واته: نه‌و جیگایه‌ی لێیه‌وه‌ دروسته‌ شت کرین له‌ کاروان.

(٣) پروانه: ٢١٢٣.

(٤) نه‌و گواسته‌وه‌ یانی: وه‌رکرتن.

٧٣- باب: إِذَا اشْتَرَطَ فِي الْبَيْعِ شَرْطًا لَا تَحِلُّ

٢١٦٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: جَاءَنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ: كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ فِي كُلِّ عَامٍ وَقِيَّةً، فَأَعِينَنِي. فَقُلْتُ: إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكَ أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ وَيَكُونُوا وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ. فَذَهَبَتْ بِرِيرَةُ إِلَى أَهْلِهَا فَقَالَتْ لَهُمْ، فَأَبَوْا ذَلِكَ عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ، فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ. فَسَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: "خُذِيهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". فَفَعَلْتُ عَائِشَةُ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ. مَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شَرْطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟! مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرْطٍ، فَضَاءَ اللَّهُ أَحَقُّ، وَشَرُّهُ اللَّهُ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ"^(١).

٧٣- باسیک: ئەگەر کەسیک لە مامەڵەدا چەند مەرجێک دا بنێت کە دروست نییه

٢١٦٨- عایشە ر.ھ.ا. دەڵێ: بەریرە هات بۆ لام و وتی: نووسراوی ئازادبوونم لەگەڵ خاومەنە کەمدا نوسیوە لەسەر نوۆ ئوقییه^(٢) لە هەر سالیکیدا ئوقییه ک بەدم، جا تۆش یارمەتیم بدە، منیش وتم: ئەگەر خاومەنە کەم پێی خوشە من ئەو نوۆ ئوقییه یان پێ دەدم، لە بەران بەردا وەلانت بۆ من بێت ئەووە من ئەم کارە دەکەم، بەریرەش رویشت بۆ لای خاومەنە کەم و تەکەمێ منی پێ وتبوون، ئەوانیش پێی رازی نەبوون، جا لە لای ئەوانەووە هاتەووە (بۆ لای من)،

(١) پروانە: ٤٥٦.

(٢) ئوقییه ک چل درهه مه. (إرشاد الساري: ١٣١/٥).

پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ری خواش ﷺ دان‌ی‌ش‌ت‌ب‌و‌و، و‌ت‌ی: م‌ن ن‌ه‌و‌ی و‌ت‌ خ‌س‌ت‌م‌ه به‌ر‌د‌ه‌م‌ی‌ان، به‌ل‌ام ن‌ه‌و‌ان ر‌ازی ن‌ه‌ب‌و‌ون، ت‌ه‌ن‌ها به‌و‌ه ن‌ه‌ب‌ی‌ت ک‌ه و‌ه‌ل‌انی م‌ن ب‌ۆ ن‌ه‌و‌ان ب‌ی‌ت، پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر‌ی‌ش ﷺ گ‌و‌ی‌ی ل‌ی ب‌و‌و، ع‌ان‌ی‌ش‌ه‌ش ه‌ه‌و‌ال‌ه‌ک‌ه‌ی به‌ پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر ﷺ د‌ا، ن‌ه‌و‌ی‌ش ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: ((و‌م‌ر‌ی‌گ‌ر‌ه‌و ب‌ی‌ک‌ر‌ه، م‌ه‌ر‌ج‌ی و‌ه‌ل‌ان‌ی‌ش د‌اب‌ن‌ی ب‌ۆ ن‌ه‌و‌ان، چ‌ون‌ک‌ه ب‌ی‌گ‌و‌م‌ان و‌ه‌ل‌انی ب‌ۆ ن‌ه‌و ک‌ه‌س‌ه‌ی‌ه ک‌ه ن‌از‌ادی د‌ه‌ک‌ات))، ع‌و‌ر‌ه‌ د‌ه‌ل‌ی: ع‌ان‌ی‌ش‌ه به‌و ج‌و‌ر‌ه‌ی ک‌ر‌د، پ‌اش‌ان پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ ل‌ه‌ناو خ‌ه‌ل‌ک‌ه‌ک‌ه‌دا ه‌م‌س‌ت‌ای‌ه س‌ه‌ر‌پ‌ی و‌ س‌و‌پ‌اس و‌ س‌ت‌ای‌شی خ‌و‌ای ک‌ر‌د، پ‌اش‌ان ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: ((ل‌ه پ‌اش ن‌ه‌م‌ه، ن‌ه‌و‌ه ک‌ه‌س‌ان‌یک چ‌ی‌ی‌ان‌ه ه‌ه‌ن‌د‌ی م‌ه‌ر‌ج د‌اد‌ه‌ن‌ی‌ن ک‌ه ل‌ه ک‌ت‌ی‌ب‌ی خ‌و‌ادا ن‌ی‌ی‌ه، ه‌ه‌ر م‌ه‌ر‌ج‌یک ل‌ه ک‌ت‌ی‌ب‌ی خ‌و‌ادا ن‌ه‌ب‌ی‌ت د‌ر‌و‌س‌ت ن‌ی‌ی‌ه، ب‌ا س‌ه‌د م‌ه‌ر‌ج‌ی‌ش د‌اب‌ن‌ی‌ت، ب‌ر‌پ‌اری خوا ر‌اس‌ت‌ر‌ه و‌ م‌ه‌ر‌ج‌ی خوا به‌ه‌ی‌ز‌ت‌ر‌ه، و‌ه ب‌ی‌گ‌و‌م‌ان و‌ه‌ل‌انی (ک‌ۆ‌ی‌ل‌ه ی‌ان ک‌ه‌ن‌ی‌ز‌ه‌ک‌ه‌ک‌ه) ب‌ۆ ن‌ه‌و ک‌ه‌س‌ه‌ی‌ه ک‌ه ن‌از‌ادی د‌ه‌ک‌ات^(١))).

٢١٦٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عَائِشَةَ أُمَ الْمُؤْمِنِينَ أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً فَتُعْتِقَهَا، فَقَالَ أَهْلُهَا نَبِيعُكُمَا عَلَى أَنْ وَلَاءَهَا لَنَا. فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "لَا يَمْنَعُكَ ذَلِكَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَغْتَقَ"^(٢).

٢١٦٩- ع‌ه‌ب‌د‌و‌ل‌ل‌ای ک‌و‌ری ع‌و‌م‌ه‌ر د‌ه‌ل‌ی: ع‌ان‌ی‌ش‌ه‌ی د‌ای‌کی ب‌ا‌و‌ه‌ر‌د‌ار‌ان ر‌ض‌ی‌ا‌ل‌ل‌ه‌ ع‌ن‌ه‌م‌ا و‌ی‌س‌ت‌ی ک‌ه‌ن‌ی‌ز‌م‌ک‌یک ب‌ک‌ر‌ی‌ت و‌ ن‌از‌ادی ب‌ک‌ات، ئ‌ی‌ن‌ج‌ا خ‌ا‌و‌م‌ن‌ه‌ک‌ه‌ی و‌ت‌ی: پ‌ی‌ت د‌ه‌ف‌ر‌و‌ش‌ی‌ن به‌م‌ه‌ر‌ج‌یک و‌ه‌ل‌ان‌ه‌ک‌ه‌ی ب‌ۆ ئ‌ی‌م‌ه ب‌ی‌ت، م‌ن‌ی‌ش ن‌ه‌م ق‌س‌ه‌ی‌ه‌م ب‌ۆ پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ گ‌ی‌ر‌پ‌ای‌ه‌و‌ه، ن‌ه‌و‌ی‌ش ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: ((ب‌ا ن‌ه‌و ق‌س‌ه‌ی‌ان ر‌ی‌گ‌رت ن‌ه‌ب‌ی، چ‌ون‌ک‌ه به‌ر‌اس‌ت‌ی و‌ه‌ل‌ا ب‌ۆ ن‌ه‌و ک‌ه‌س‌ه‌ی‌ه (ک‌ۆ‌ی‌ل‌ه ی‌ان ک‌ه‌ن‌ی‌ز‌ه‌ک‌ه‌ک‌ه) ن‌از‌اد د‌ه‌ک‌ات)).

(١) و‌ات‌ه: ن‌ه‌و م‌ه‌ر‌ج‌ه ه‌ی‌ج ن‌ی‌ی‌ه‌و پ‌ه‌چ‌او ن‌اک‌ر‌ی.

(٢) ب‌رو‌ان‌ه: ٢١٥٦.

٧٤- بابُ بَيْعِ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ

٢١٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ، سَمِعَ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "الْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ"^(١).

٧٤- باسی فروشتنی خورما به خورما

٢١٧٠- عومەر رضي الله عنه له پیغه مبه ره وه صلى الله عليه وسلم دهگیریته وه که فهرمووی: ((گۆرینه وهی گهنم به گهنم سووه مه گهر دهست به دهست بی، گۆرینه وهی جو به جو سووه مه گهر دهست به دهست بی، گۆرینه وهی خورما به خورما سووه مه گهر دهست به دهست بی)).

٧٥- بابُ بَيْعِ الزَّيْبِ بِالزَّيْبِ وَالطَّعَامِ بِالطَّعَامِ

٢١٧١- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ، وَالْمُرَابَنَةُ: بَيْعُ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا، وَبَيْعُ الزَّيْبِ بِالْكَرْمِ كَيْلًا^(٢).

٧٥- باسی فروشتنی میوژ به میوژ و خوراک به خوراک

٢١٧١- عه‌بدوللای کوری عومەر رضي الله عنه دهگیریته وه که پیغه مبه صلى الله عليه وسلم رپگری کرد له (کرین و فروشتنی) (مُرَابَنَة) که (مُرَابَنَة) بریتیه له فروشتنی خورمای تهر به خورمای وشک به خه‌ملاندنی به پیوانه، وه فروشتنی میوژ به تری به خه‌ملاندنی به پیوانه.

(١) پروانه: ٣١٣٤.

(٢) پروانه: ٢١٧٢، ٢١٨٥، ٢٢٠٥.

٢١٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ، قَالَ: وَالْمُرَابَنَةُ: أَنْ يَبِيعَ الثَّمَرُ بِكَيْلٍ، إِنْ زَادَ فَلِي، وَإِنْ نَقَصَ فَعَلَيَّ ^(١).

٢١٧٢- عه‌بدوللای کورپی عومهر رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم رپ‌گه‌ری کردوو له (مُرَابَنَةِ)، عه‌بدوللā ده‌لی: (مُرَابَنَةُ) نه‌وه‌یه به‌روبووم (خورمای ته‌ر و تری) به‌ پی‌وانه بفروشی‌ت (به‌ خورمای وشک و می‌وژ)، نه‌گهر زیاده‌ی بوو ^(٢) نه‌وه بو‌ خووم، وه نه‌گهر که‌م بوو نه‌وه له‌سه‌رمه‌و ده‌بی‌ژیرم.

٢١٧٣- قَالَ: وَحَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا ^(٣).

٢١٧٣- زمیدی کورپی سابیت رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم رپ‌گه‌ی (به‌کرین و فروشتنی) عه‌رایا ^(٤) داوه به‌ خه‌ملاندنی به‌خورمای وشک.

٧٦- بَابُ بَيْعِ الشَّعِيرِ بِالشَّعِيرِ

٢١٧٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ التَّمَسَّ صَرَفًا مِائَةِ دِينَارٍ، فَدَعَانِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ فَرَاوَضْنَا، حَتَّى اصْطَرَفَ مِنِّي، فَأَخَذَ الذَّهَبَ يُقْلِبُهَا فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: حَتَّى يَأْتِيَ خَازِنِي مِنَ الْعَابَةِ، وَعُمَرُ يَسْمَعُ ذَلِكَ، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا تَفَارِقُهُ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ

(١) پروانه: ٢١٧١.

(٢) خورما یان تری خه‌ملێ‌نراوه‌که.

(٣) پروانه: ٢١٨٤، ٢١٨٨، ٢١٩٢، ٢٣٨٠.

(٤) عه‌رایا: بریتیه له‌ کرینی خورمای ته‌ر به‌ دارخورماکه‌وه به‌ خورمای وشک به‌ خه‌ملاندن، کرینی تری به‌ می‌وژ به‌ خه‌ملاندن، بو‌ نه‌وه‌ی خیزانیتیک به‌ تازه‌یی بیخوون.

وَهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ"^(١).

٧٦- باسی فروشتنی جو به جو

٢١٧٤- ئیبنو شیهاب ده‌لی: مالیکی کوری ئەوس بۆی گێراپه‌وه که داوای گۆرینه‌وه‌ی (دره‌مه‌ی) کرد به‌رانبه‌ر سه‌د دینار، ته‌لحه‌ی کوری عوبه‌یدوللاش بانگی کردم، جا مامه‌له‌مان کردو رێککه‌وتین^(٢) تا دینارمه‌کانی لێ وەرگرتم، وه له‌ناو دهمستیدا ئەمدیوو ئەودیوی پێدمکردن، پاشان وتی: چاوم‌پروان به تا کلێلدارمه‌که‌م له غابه‌^(٣) دێته‌وه، عومهریش گوئی له‌م قسانه‌ بوو، وتی: سویند به خوا لێ جیانا‌بیته‌وه تا دره‌مه‌مه‌کانی لێ و‌مرنه‌گریت، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((گۆرینه‌وه‌ی ئالتون به ئالتون سووه مه‌گه‌ر دهمست به‌دهست بێ، وه گۆرینه‌وه‌ی گه‌نم به گه‌نم سووه مه‌گه‌ر دهمست به‌دهست بێ، وه گۆرینه‌وه‌ی جو به جو سووه مه‌گه‌ر دهمست به‌دهست بێ، وه گۆرینه‌وه‌ی خورما به خورما سووه مه‌گه‌ر دهمست به‌دهست بێ)).

٧٧- بابُ بَیْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ

٢١٧٥- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَالْفِضَّةَ بِالْفِضَّةِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ وَالْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْتُمْ"^(٤).

(١) پروانه: ٢١٣٤.

(٢) له‌سه‌ر چۆنیه‌تی گۆرینه‌وه‌ی دینار به‌ دره‌مه‌م.

(٣) شوتنیکه‌ نزیکه له مه‌دینه.

(٤) پروانه: ٢١٨٢.

٧٧- باسی فروشتنی ئالتون به ئالتون

٢١٧٥- نه‌بو به‌کره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئالتون مه‌فروشن به ئالتون مه‌گهر وه‌ک یه‌ک بن، وه زیو به‌زیو مه‌فروشن مه‌گهر وه‌ک یه‌ک بن، به‌لام ئالتون بفروشن به زیو، زیو بفروشن به ئالتون چونتان ویست^(١))).

٧٨- بابُ بَيْعِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ

٢١٧٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا عَمِّي، حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عَمِّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَهُ مِثْلَ ذَلِكَ حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَلَقِيَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، مَا هَذَا الَّذِي تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فِي الصَّرْفِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ مِثْلًا مِثْلًا، وَالْوَرِقُ بِالْوَرِقِ مِثْلًا مِثْلًا"^(٢).

٧٨- باسی فروشتنی زیو به زیو

٢١٧٦- عه‌بدو‌ل‌لای کورپی عومهر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که نه‌بو سه‌عید فهرموودمه‌کی بو گێڕایه‌وه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ وینه‌ی نه‌و (فهرمووده‌ی نه‌بو به‌کره)^(٣) ئینجا عه‌بدو‌ل‌لای کورپی عومهر پێی گه‌یشت، وتی: نه‌ی نه‌بو سه‌عید نه‌م فهرمووده چیه‌یه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه؟ نه‌بو سه‌عیدیش وتی: دهرباره‌ی گوڕینه‌وه‌ی دینار به دره‌هم له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ

(١) نه‌گهر ده‌ست به ده‌ست بوو هه‌چیان قهرز نه‌بوو نه‌وه دروسته، به‌لام نه‌گهر یه‌کیکیان قهرز بوو با بو ماوه‌یه‌کی که‌میش بێت دروست نییه.

(٢) پروانه: ٢١٧٧، ٢١٧٨.

(٣) که به ژماره: ٢١٧٥ پێش نه‌م فهرمووده هاتوه.

بیست دمیفرموو: ((نالتون به نالتون مهفروشن مهگهر وهك يهك بن، وه زیو به زیو مهفروشن مهگهر وهك يهك بن)).

٢١٧٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا مِثْلًا، وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا مِثْلًا، وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِزٍ"^(١).

٢١٧٧- ئەبو سەعیدی خودری رضي الله عنه دهگێڕێتهوه که پێغه‌مبەری خوا ﷺ فرمووی: ((نالتون به نالتون مهفروشن مهگهر وهك يهك بن، وه باوی هه‌ندیکیان مه‌دهن به‌سه‌ر هه‌ندیکیاندا، وه زیو به زیو مهفروشن مهگهر وهك يهك بن، وه باوی هه‌ندیکیان مه‌دهن به‌سه‌ر هه‌ندیکیاندا، وه ئەوه‌ی له‌مانه ناماده نییه مه‌یفرۆشن به‌ حازر و ناماده له‌مانه)).

٧٩- بَابُ بَيْعِ الدِّينَارِ بِالدِّينَارِ نَسَاءً

٢١٧٨-٢١٧٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، أَنَّ أَبَا صَالِحٍ الزِّيَّاتَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه يَقُولُ: الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ، وَالْدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ. فَقُلْتُ لَهُ: فَإِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ لَا يَقُولُهُ. فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ: سَمِعْتَهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ، أَوْ وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: كُلُّ ذَلِكَ لَا أَقُولُ، وَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنِّي، وَلَكِنِّي أَخْبَرْتُ أَسَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "لَا رِبَا إِلَّا فِي النَّسِئَةِ"^(٢).

(١) پروانه: ٢١٧٦.

(٢) پروانه: ٢١٧٦.

٧٩- باسی فروشتنی دینار به دینار به قهرز

٢١٧٨- ٢١٧٩- ئەبو صالحی زمییات دەلی: لە ئەبو سەعیدی خودریم رضی اللہ عنہ بیست دەمیوت: دینار به دینار و درهه به درهه ^(١) پێم وت: ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ و نائیت! ئەبو سەعید وتی: پرسیارم لە ئیبنو عەبباس کرد وتم: ئەومت لە پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم بیستوو، یان لە قورئانەکی خوادا دیوته؟ ئیبنو عەبباس وتی: هیچیان نالێم، وە ئیوه لە من زانترن به پێغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم، بەلام من ئوسامە بوی گیرامەوه که پێغه‌مبەر صلی اللە علیہ وسلم فەرموویەتی: ((سوو تەنها لە دواخستندایە ^(٢))).

٨٠- بابُ بَيْعِ الْوَرَقِ بِالذَّهَبِ نَسِيئَةً

٢١٨٠ - ٢١٨١- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْمُنْهَالِ قَالَ: سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رضی اللہ عنہ عَنِ الصَّرْفِ، فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَقُولُ هَذَا خَيْرٌ مِنِّي. فَكِلَاهُمَا يَقُولُ نَهَى: رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرَقِ دَيْنًا ^(٣).

٨٠- باسی فروشتنی زیو به ئالتون به قهرز

٢١٨٠- ٢١٨١- ئەبو مینھال دەلی: پرسیارم لە بەرائی کوری عازیب و زەیدی کوری ئەرقەم کرد رضی اللہ عنہ دەربارە پەرە گۆرپنەوه ^(٤) جا هەر یەک لەو دووانە دەمیوت: ئەو لە من چاکترە، ئینجا هەردووکیان دمیانوت: پێغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم پێگری کرد لە فروشتنی ئالتون به زیو به قهرز ^(٥).

(١) وەک یەک دەدری، هەرکەس زیاد بدات یان وەریبگری سوو.

(٢) واتە: دواخستنی یەکیک لەو دوو پارەیی بەیەکتری دەفروشتن.

(٣) پروانە: ٢٠٦٠، ٢٠٦١.

(٤) پارە فروشتن به پارە.

(٥) نابێ هیچ کامیان قهرز بیت، بەلکو دەبێ حازرو نامادەبن.

٨١- بَابُ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرَقِ يَدًا بِيَدٍ

٢١٨٢- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ، إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَأَمَرَنَا أَنْ نَبْتَاعَ الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ كَيْفَ شِئْنَا، وَالْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْنَا^(١).

٨١- باسی فروشتنی ئالتون به زیو که دهست به دهست بیت

٢١٨٢- ئەبو بەکرە عليه السلام دەلی: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم پێگری کرد له فروشتنی زیو به زیو و ئالتون به ئالتون مەگەر یەكسان بن، وه فه‌رمانی پێکردین كه ئالتون بكڕین به زیو هه‌رچۆنمان ویست^(٢) وه زیو بكڕین به ئالتون هه‌رچۆنمان ویست.

٨٢- بَابُ بَيْعِ الْمُرَابَنَةِ وَهِيَ: بَيْعُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ، وَبَيْعُ الزُّبَيْبِ بِالكَرْمِ، وَبَيْعُ السَّرَايَا

و قَالَ أَنَسُ نَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْمُرَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ. ٢١٨٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ، وَلَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ"^(٣).

(١) پروانه: ٢١٧٥.

(٢) با یه‌كسانیش نه‌بن.

(٣) پروانه: ١٧٨٦.

٨٢- باسی کرین و فروشتنی (مزابنة) که بریتیه له فروشتنی خورمای تازه به خورمای وشک و فروشتنی میوژ به ترن و فروشتنی عه‌رایا

ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرین و فروشتنی (مُزَابَنَة) ^(١) و (مُحَاقَلَة) ^(٢) ی قه‌ده‌غه‌کرد. ٢١٨٣- عه‌بدو‌للای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌گی‌رپته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رمووی: ((به‌روبووم مه‌فروشن تا پیغه‌یشتنی دمه‌ده‌که‌وی، وه خورمای تازه پیغه‌یشتوو مه‌فروشن به خورمای وشک)).

٢١٨٤- قَالَ سَالِمٌ: وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ بِالرُّطْبِ أَوْ بِالتَّمْرِ، وَلَمْ يُرَخَّصْ فِي غَيْرِهِ ^(٣).

٢١٨٤- زمیدی کوری سابیت ﷺ ده‌گی‌رپته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پاش نه‌وه‌ی (پنگری کرد له فروشتنی خورمای ته‌ر به خورمای وشک)، پنگه‌ی دا به‌فروشتنی خورمای ته‌ر به‌دار خورماکه‌وه به‌خورمای تازه یان خورمای وشک، وه جگه له‌وه پنگه‌ی به‌هیچی تر نه‌دا.

٢١٨٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ. وَالْمُزَابَنَةُ: اشْتِرَاءُ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا، وَبَيْعُ الْكُرْمِ بِالزَّيْبِ كَيْلًا ^(٤).

٢١٨٥- عه‌بدو‌للای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌گی‌رپته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پنگری کرد (له کرین و فروشتنی) (مُزَابَنَة) که (مُزَابَنَة): بریتییه له فروشتنی خورمای

(١) (مزابنة) فروشتنی خورمایه به دارخورماکه‌وه به خورمای وشک به خه‌ملاندن.

(٢) (محاقلة) کیلگه فروشته به خوراکیکی دیاریکراو.

(٣) پروانه: ٢١٧٣.

(٤) پروانه: ٢١٧١.

تازه به خورمای وشک به خه‌ملاندنی به پیوانه، وه فروشتنی میوژ به‌تری به خه‌ملاندنی به‌پیوانه.

٢١٨٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ - مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ. وَالْمُرَابَنَةُ: اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ فِي رُءُوسِ النَّخْلِ.

٢١٨٦- نه‌بو سه‌عیدی خودری رضی اللہ عنہ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم موزابه‌نه و مو‌حاقه‌له‌ی قه‌ده‌غه‌کرد، موزابه‌نه: بریتیه له فروشتنی خورما به دارخورماکه‌وه به خورمای وشک.

٢١٨٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُرَابَنَةِ.

٢١٨٧- عه‌بدوئلا‌ی کوری عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌ئ: پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم مو‌حاقه‌له‌و موزابه‌نه‌ی قه‌ده‌غه‌کرد.

٢١٨٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَرْخَصَ لِصَاحِبِ الْعَرِيَّةِ أَنْ يَبِيعَهَا بِخَرْصِهَا^(١).

٢١٨٨- زمیدی کوری سابیت رضی اللہ عنہ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم مؤله‌تی دا به خاومنی خورما یان تری به‌داره‌که‌یه‌وه که بی‌فروشی به خه‌ملاندن^(٢).

(١) پروانه: ٢١٧٣.

(٢) واته: بی‌خه‌ملینتی نه‌و دارخورمایه‌ چه‌ند خورمای پی‌وه‌یه، نه‌گه‌ر خورماکه وشک بیت‌ه‌وه بی‌فروشی به‌و نه‌ندازه له خورمای وشک.

٨٣- بَابُ بَيْعِ الثَّمَرِ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

٢١٨٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ وَأَبِي الرُّبَيْزِ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ، وَلَا يُبَاعُ شَيْءٌ مِنْهُ إِلَّا بِالْدينَارِ وَالدرْهَمِ إِلَّا الْعَرَايَا^(١).

٨٣- باسی فروشتنی خورماى تازه به دارخورماكهوه به نالتون و زيو

٢١٨٩- جابیر رضي الله عنه ده‌ئێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم پێگري کرد له فروشتنی به‌روبووم (ی خورما) تا ته‌واو پێده‌گات، وه هه‌یجی لێ نافرۆشێ مه‌گهر به‌دينار و دره‌هم جگه له عه‌رايا^(٢).

٢١٩٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًا، وَسَأَلَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الرَّبِيعِ: أَخَذْتَكَ دَاوُدُ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا فِي خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ؟ قَالَ: نَعَمْ^(٣).

٢١٩٠- عه‌بدووللای کورێ عه‌بدولوه‌هاب وتی: گویم له مالیک بوو کاتیک عه‌بدووللای کورێ ره‌مبوع پرسیا‌ری لێ کرد و وتی: ئایا داوود بو‌ی گێ‌راوێته‌وه له ئه‌بو سو‌فیان‌ه‌وه له ئه‌بو هو‌رمیره رضي الله عنه گێ‌رایه‌وه که پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم مو‌ئه‌تی به مامه‌ئه‌ی عه‌رايا داوه، ئه‌گهر پێنج و‌س‌ق بوو یان که‌مه‌تر له پێنج و‌س‌ق بوو؟ مالیک وتی: به‌ئێ (داوود بو‌ی گێ‌رامه‌وه).

(١) پروانه: ١٤٨٧.

(٢) پێش‌تر مانا‌که‌ی‌مان روون‌کرده‌وه، له باسی (٨٤- باسی مانای عه‌رايا) زیاتر روونی ده‌که‌ینه‌وه.

(٣) پروانه: ٢٣٨٢.

٢١٩١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: سَمِعْتُ بُشَيْرًا قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَنْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ، وَرَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ أَنْ تُبَاعَ بِخَرَصِهَا يَأْكُلُهَا أَهْلُهَا رُطْبًا. وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً أُخْرَى: إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ يَبِيعُهَا أَهْلُهَا بِخَرَصِهَا، يَأْكُلُونَهَا رُطْبًا. قَالَ هُوَ سَوَاءٌ. قَالَ سُفْيَانُ: فَقُلْتُ لِيَحْيَى وَأَنَا غُلَامٌ: إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ يَقُولُونَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا. فَقَالَ: وَمَا يُدْرِي أَهْلَ مَكَّةَ؟ قُلْتُ: إِنَّهُمْ يَزُودُونَهُ عَنْ جَابِرٍ. فَسَكَتَ. قَالَ سُفْيَانُ: إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ جَابِرًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ. قِيلَ لِسُفْيَانَ: وَلَيْسَ فِيهِ: نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ؟ قَالَ: لَا^(١).

٢١٩١- سوفیان ده‌لئ: یه‌حیاى کوردی سه‌عید وتی: له بوشه‌یرم بیست وتی: له سه‌هلی کوردی نه‌بی هه‌سه‌م بیست گه‌یرایه‌وه که په‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هروشتنی به‌روبوومی خورمای ته‌ری^(٢) به‌خورمای وشک هه‌ده‌غه کرد، وه رینگه‌ی به‌مامه‌له‌ی عه‌رایادا که به‌خه‌ملاندن به‌روشتی، نه‌وانه‌ی کریویانه به‌ته‌رو تازمیی ده‌یخون، سوفیان جاریکی تر وتی: به‌لام په‌یغه‌مبه‌ر ﷺ مو‌له‌تی دا به‌مامه‌له‌ی عه‌رایا که خاومنه‌که‌ی^(٣) به‌خه‌ملاندن ده‌یروشتی، کریاره‌کانیش به‌ته‌ری ده‌یخون، نه‌مه و وته‌که‌ی پيشوو یه‌کسان^(٤) سوفیان ده‌لئ: له‌کاتیکدا من گه‌نج بووم به‌یه‌حیام وت: خه‌لکی مه‌که‌که ده‌لئ: بینگومان په‌یغه‌مبه‌ر ﷺ رینگه‌ی به‌مامه‌له‌ی عه‌رایا داوه! یه‌حیاش وتی: خه‌لکی مه‌که‌که چوزانن؟ وتم: خه‌لکی مه‌که‌که له جابیره‌وه ﷺ ده‌یگیرنه‌وه^(٥) جا یه‌حیا بیدمگ بوو، سوفیان ده‌لئ: بینگومان مه‌به‌ستم نه‌وه‌بوو که جابیر خه‌لکی مه‌دینه‌یه، به‌سوفیان وترا: نایا

(١) پروانه: ٢٣٨٤.

(٢) به‌دارخورماکه‌وه بیت.

(٣) خاوه‌نی دارخورماکه که خورماکه‌ی پتوه‌یه.

(٤) له‌که‌ل وته‌که‌ی پيشووی سوفیانا له مانادا به‌کن، با له‌ده‌رپرینی وشه‌شدا جیاواز بن.

(٥) که خه‌لکی مه‌دینه‌یه.

لهو فهرمووده‌دا پیغه‌مبه‌ر ﷺ ریگری کرد له هروشتنی روتهب تا ته‌واو
پیده‌گات؟ سوھیان وتی: نه‌خیر ریگری نه‌کردوو.

٨٤- بابُ تَفْسِيرِ الْعَرَايَا

وَقَالَ مَالِكٌ: الْعَرِيَّةُ أَنْ يُعْرِيَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ النُّخْلَةَ، ثُمَّ يَتَأَدَّى بِدُخُولِهِ عَلَيْهِ، فَرُخِّصَ لَهُ أَنْ
يَشْتَرِيَهَا مِنْهُ بِتَمَرٍ. وَقَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ: الْعَرِيَّةُ لَا تَكُونُ إِلَّا بِالْكَيْلِ مِنَ التَّمْرِ يَدًا بِيَدٍ، لَا
يَكُونُ بِالْجِزَافِ. وَمِمَّا يَقْوِيهِ قَوْلُ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ: بِالْأَوْسُقِ الْمَوْسَقَةِ. وَقَالَ ابْنُ
إِسْحَاقَ فِي حَدِيثِهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: كَانَتِ الْعَرَايَا أَنْ يُعْرِيَ الرَّجُلُ فِي مَالِهِ النُّخْلَةَ
وَالنُّخْلَتَيْنِ. وَقَالَ يَزِيدُ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ: الْعَرَايَا النَّخْلُ كَانَتْ تُوهَبُ لِلْمَسَاكِينِ، فَلَا
يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَنْتَظِرُوا بِهَا، رُخِّصَ لَهُمْ أَنْ يَبِيعُوهَا بِمَا شَاءُوا مِنَ التَّمَرِ.

٨٤- باسی مانا و راهمی عرایا

مالیک ده‌ئی: عهریه نه‌ومیه که‌سیک به‌روبوومی دارخورمایه‌ک بدات به
که‌سیکی تر، پاشان خاومنی دارخورماکه به‌جوونی نه‌و که‌سه بو ناو باخه
دارخورماکه‌ی زیانی پیده‌گات، بویه ریگه دراوه به‌خاومنی دارخورماکه به‌ری
دارخورماکه به‌خورمای وشک له به‌رانبه‌ره‌که‌ی بکریته‌وه، ئیبنو ئیدریس^(١)
ده‌ئی: عهریه دروست نییه له خورمای وشکدا نه‌بی‌ت به‌پیوانه‌و ده‌ست
به‌ده‌ست، (به‌لام) به‌خه‌ملاندن نابی، نه‌وه‌ی نه‌م وته‌یه‌ی شافیعی به‌هیز ده‌گات
وته‌که‌ی سه‌هلی کوری حه‌سمه‌یه که‌ ده‌ئیت: به‌ومسقی پیوانه‌کراو، ئیبنو
ئیسحاق له‌و فهرمووده‌ی که‌ گپ‌راویه‌تیه‌وه له‌نافیعه‌وه له‌ئیبنو عومه‌ره‌وه ﷺ

(١) مه‌به‌ست ئیمامی شافیعیه ﷺ، چونکه ناوی موحه‌مه‌دی کوری ئیدریسی شافیعیه.

ده‌لێ: عه‌رایا بریتیه له‌وه‌ی که‌سیک له‌ سامانی خۆی دارخورمایه‌ک و دوو دارخورما بدات به‌ که‌سیکی تر. یه‌زید له‌ سوفیانی کورێ حوسه‌ینه‌وه ده‌گیرێته‌وه و ده‌لێ: عه‌رایا دارخورما بوو دمه‌خسرا به‌ هه‌ژاران، جا هه‌ژاره‌کان نه‌یاندمتوانی چاوم‌پروانی بکه‌ن تا خورماکه‌ دمه‌بێت به‌ خورمای وشک، مۆله‌تیان پێدراوه که‌ بیفرۆشن به‌هه‌ر چه‌ندیک بیانه‌وی له‌ خورمای وشک.

٢١٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا كَيْلًا. قَالَ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ: وَالْعَرَايَا: نَخْلَاتٌ مَعْلُومَاتٌ تَأْتِيهَا فَتَشْتَرِيهَا^(١).

٢١٩٢- ئیبنو عومەر له‌ زمیدی کورێ سابیته‌وه رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ڕیگه‌ی دا له‌ مامه‌له‌ی عه‌رایادا به‌ خه‌ملاندنی به‌پێوانه‌ بفرۆشرێ، مووسای کورێ عوقبه‌^(٢) ده‌لێ: عه‌رایا چه‌ند دارخورمایه‌کی دیاریکراوه^(٣) دمه‌رۆیه‌ لایان^(٤) و (به‌روبوومه‌که‌یان) ده‌کریت.

٨٥- بَابُ بَيْعِ الشَّمَارِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحُهَا

٢١٩٣- وَقَالَ اللَّيْثُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ: كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّاسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ

(١) بروهانه: ٢١٧٣.

(٢) یه‌کیکه‌ له‌و که‌سانه‌ی فه‌رمووده‌ی عه‌رایای گیراوه‌ته‌وه.

(٣) له‌ باخیکی خورمادا.

(٤) له‌وانه‌یه‌ ئیمامی بوخاری مه‌به‌ستی نه‌وه‌ بیت (عه‌رایا) له‌ (عه‌روت) هه‌وه‌ هاتوه‌وه، واته‌: برۆی بو‌ لای، نه‌ له‌

(العه‌ری) یه‌وه‌ هاتبێ، که‌ به‌ مانای لێکرده‌وه‌وه‌ رووت کردنه‌وه‌یه. (إرشاد الساری: ١٥٠/٥).

الله ﷺ يَتَّبِعُونَ الثَّمَارَ، فَإِذَا جَدَّ النَّاسُ وَحَصَرَ تَقَاضِيهِمْ قَالَ الْمُبْتَاعُ: إِنَّهُ أَصَابَ الثَّمَرَ الدُّمَانُ^(١) أَصَابَهُ مُرَاضٌ^(٢) أَصَابَهُ قُشَامٌ^(٣) -عَاهَاتٌ يَخْتَجُونَ بِهَا- فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَثُرَتْ عِنْدَهُ الْخُصُومَةُ فِي ذَلِكَ: "فَأَمَّا لَا، فَلَا تَتَّبِعُوا حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُ الثَّمَرِ". كَالْمَشُورَةِ يُشِيرُ بِهَا لِكَثْرَةِ خُصُومَتِهِمْ. وَأَخْبَرَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ بِنِ ثَابِتٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، لَمْ يَكُنْ يَبِيعُ ثَمَارَ أَرْضِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الثَّرْيَا، فَيَتَّبِعَ الْأَصْفَرَ مِنَ الْأَحْمَرِ.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ، حَدَّثَنَا حَكَّامٌ، حَدَّثَنَا عَنَبْسَةُ، عَنْ زَكَرِيَّاءَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ سَهْلِ، عَنْ زَيْدٍ.

٨٥- باسی فروشتنی به‌روبووم پیش نه‌وهی به ته‌واوی پینگات

٢١٩٣- سه‌هلی کوری نه‌بی چه‌سه‌هی نه‌نصاری ﷺ له هوژی حاریسه ده‌یگیریت‌ه‌وه له زمیدی کوری سابیت‌ه‌وه ﷺ ده‌لی: خه‌لکی له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ کرین و فروشتنیان به به‌ری دارخورماوه ده‌کرد، جا کاتی خه‌لکی خورماکه‌یان برنیبایه‌وه لی‌یان بکردابه‌یه‌وه، وه کاتی پیدانی نرخه‌که‌یان به‌اتبایه‌وه، ک‌ریاره‌که ده‌یوت: به‌ری دارخورماکه بو‌نی کردووه‌وه رم‌شبوت‌ه‌وه، نه‌خو‌شی و دمرد لی‌ی داوه‌وه بووکاو‌مه‌وه، خورماکه نه‌خو‌شه‌وه نابیت‌ه‌وه فه‌ریکه خورما به‌م نه‌خو‌شییانه بر‌و بیانویان ده‌هینایه‌وه، جا کاتیک له‌م باره‌یه‌وه سکا‌لی زو‌ر رو‌شته خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمو‌وی: ((جا نه‌گه‌ر نه‌م مامه‌له‌یه واز لی‌ ناهینن که‌واته مه‌ی‌فرو‌شن تا به‌ره‌که‌ی به‌ ته‌واوی پید‌ه‌گات))، وه‌ک پ‌یشنیار نه‌مه‌ی بو‌ پ‌یشنیار کردن له‌به‌ر زو‌ری کی‌شه که له نی‌وانیاندا

(١) (الدُّمَانُ): بۆگه‌ن بوونی به‌ری خوماو په‌شونه‌وه‌ی. بروانه: فتح الباری: ٤٩٨/٤-٤٩٩.

(٢) (مُرَاضٌ): پوکانه‌وه‌ی خورما. بروانه: فتح الباری: ٤٩٨/٤-٤٩٩.

(٣) (قُشَامٌ): نه‌خو‌شییه‌که ده‌دات له خورما پیناگات و نابیت‌ه‌وه فه‌ریکه خورما. بروانه: فتح الباری: ٤٩٨/٤-٤٩٩.

هه‌بوو، (ئه‌بو زیناد ده‌لی): خاریجه‌ی کور‌ی زمیدی کور‌ی سابیت بۆی گیرامه‌وه که زمیدی کور‌ی سابیت ﷺ به‌روبوومی زه‌وییه‌که‌ی نه‌ده‌فروشت تا ئه‌ستیره‌ی سومیل هه‌ئه‌هاتبایه، جا له‌و کاته‌دا زمر‌دو سووری به‌روبووم دهر‌مه‌که‌وت^(١).

ئه‌بو عه‌بدو‌للا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: ئه‌م فه‌رموودمیه‌ عه‌لی کور‌ی به‌حر گیراویه‌تیه‌وه‌و ده‌لی: چه‌ککام بۆی گیراینه‌وه‌و ده‌لی: عه‌نبه‌سه‌ بۆی گیراینه‌وه‌و له‌ زه‌که‌ریاوه، له‌ ئه‌بو زیناده‌وه، له‌ عورووه‌وه، له‌ سه‌له‌مه‌وه‌و له‌ زمیده‌وه.

٢١٩٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا، نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُبْتَاعَ^(٢).

٢١٩٤- عه‌بدو‌للا‌ی کور‌ی عومه‌ر ﷺ ده‌گیر‌یتیه‌وه‌و که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ر‌یگری کردووه‌و له‌ فروشتنی به‌روبووم هه‌تا سه‌ره‌تای پی‌گه‌یشتنی دمست پی‌نه‌کات، ر‌یگری کرد له‌ هه‌ریه‌ک له‌ فروشیارو ک‌ریار.

٢١٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُبَاعَ ثَمَرَةُ النَّخْلِ حَتَّى تَزْهُوَ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: يَعْنِي: حَتَّى تَحْمَرَ^(٣).

٢١٩٥- ئه‌نه‌س ﷺ گیر‌یه‌وه‌و که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ر‌یگری کردووه‌و له‌وه‌ی به‌ری خورما ب‌فروشر‌ی تا سوور یان زمر‌د نه‌بی (پی‌گه‌یشتنی دهر‌نه‌که‌و‌ی)، ئه‌بو عه‌بدو‌للا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: (تَزْهَوُ) یانی سوور ده‌بی.

(١) واته: میوه‌که‌ پی‌ده‌گه‌یشت، چونکه‌ سوور و زه‌ردبوونی نیشانه‌ی پی‌گه‌یشتنیه‌ی.

(٢) پ‌روانه: ١٤٨٦.

(٣) پ‌روانه: ١٤٨٨.

٢١٩٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَلِيمِ بْنِ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاء قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَبَاعَ الثَّمَرَةُ حَتَّى تُشَفَّحَ. فَقِيلَ: مَا تُشَفَّحُ؟ قَالَ: تَحْمَارُ وَتَصْفَارُ وَيُؤْكَلُ مِنْهَا^(١).

٢١٩٦- جابیری کوری عه‌بدووللا ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبەر ﷺ فه‌ده‌غه‌ی کرد به‌روبووم بفروشریت تا سوورو زمرده‌بی، وترا: (تُشَفَّحَ) چیه؟ وتی: سوور بی و زمرده‌بی و لێی بخوری.

٨٦- بَابُ بَيْعِ النَّخْلِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلاَحُهَا

٢١٩٧- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْهَيْثَمِ، حَدَّثَنَا مُعَلَّى، حَدَّثَنَا هُشَيْنٌ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا، وَعَنِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ. قِيلَ: وَمَا يَزْهُو؟ قَالَ: يَحْمَارُ أَوْ يَصْفَارُ^(٢).

٨٦- باسی فروشتنی دارخورما پیش ئه‌وه‌ی به‌ره‌که‌ی پێبگات

٢١٩٧- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ له‌ پێغه‌مبهره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فروشتنی به‌روبوومی پیش پێگه‌یشتنی فه‌ده‌غه کردووه، وه فروشتنی دارخورمای پیش پێگه‌یشتنی فه‌ده‌غه کردووه، وتیان: پێگه‌یشتنی چیه و چۆنه؟ فه‌رمووی: سوور ببیت یان زمرده‌بی.

(١) پروانه: ١٤٨٧.

(٢) پروانه: ١٤٨٨.

٨٧- بابُ: إِذَا بَاعَ الثَّمَارَ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صِلَاحُهَا ثُمَّ أَصَابَتْهُ عَاهَةٌ

فَهُوَ مِنَ الْبَائِعِ

٢١٩٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تُزْهِيَ. فَقِيلَ لَهُ: وَمَا تُزْهِي؟ قَالَ: حَتَّى تَحْمَرَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَّعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ، بِمَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ؟" ^(١).

٨٧- باسیک: ئەگەر کەسیک بەروبوووی فروشت پێش

پێگە‌یشتنی، پاشان دەرد و نه‌خۆشی لێی دا ئەوه

له‌سه‌ر فروشیاره

٢١٩٨- ئەنە‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه کە پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فروشتنی بەروبوووی قه‌ده‌غه کردوو‌ه تا پێنه‌گات، پێی و‌ترا (تُزْهِي) چیه‌؟ فه‌رمووی: تا سوور ده‌بێت، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((پێم بلێ ئەگەر به‌ فه‌رمانی خوا دره‌خته‌که به‌ری نه‌گرت، کەسیک له‌ ئێوه به‌جی مالی براه‌کی و‌م‌رده‌گ‌ریت؟)).

٢١٩٩- قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: لَوْ أَنَّ رَجُلًا ابْتَاعَ ثَمَرًا قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صِلَاحُهُ، ثُمَّ أَصَابَتْهُ عَاهَةٌ، كَانَ مَا أَصَابَهُ عَلَى رَبِّهِ. أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَتْبَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صِلَاحُهَا، وَلَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ" ^(٢).

٢١٩٩- ئیبنو شیهاب ده‌لی: ئەگەر کەسیک بەروبووویک بفروشت پێش ئەوه‌ی پێبگات، پاشان تووشی نه‌خۆشی و دهر‌دیک بوو، ئەو زیانه‌ی تووشی بووه له‌سه‌ر

(١) پروانه: ١٤٨٨.

(٢) پروانه: ١٤٨٦.

خاومنه‌که‌یه‌تی^(١)، (زوه‌ری ده‌لی): سالی‌می کوری عه‌بدو‌ل‌لا بۆی گێ‌پ‌رامه‌وه له ئی‌بنو عومه‌ره‌وه ﷺ که پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌روبووم به‌یه‌ک‌تری مه‌فروشن تا سه‌رم‌تای پێ‌گه‌یش‌تنی ده‌ست پێ‌نه‌کات، وه خورمای ته‌ریش مه‌فروشن به‌ خورمای وشک)).

٨٨- بابُ شِراءِ الطَّعَامِ إِلَى أَجَلٍ

٢٢٠٠- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: ذَكَرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَفِ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ. ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ، فَرَهْنَهُ دِرْعَهُ^(٢).

٨٨- باسی کرینی خۆراک به‌قه‌رز بۆ ماوه‌یه‌ک

٢٢٠٠- ئە‌عه‌مه‌ش ده‌لی: لای ئی‌براهیم باسی بارمه‌مان کرد له سه‌له‌مدا، ئی‌براهیمیش وتی: فه‌یناکات، پاشان بۆی گێ‌پ‌راینه‌وه له ئە‌سووده‌وه له عایشه‌وه ﷺ که پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ندی خۆراکی له پیاویکی جووله‌که ک‌ری به‌قه‌رز تا ماوه‌یه‌ک و زری‌که‌ی لای دانا به‌بارمه‌.

٨٩ - بابُ: إِذَا أَرَادَ بَيْعَ ثَمَرٍ يَتَمَرُ جَنِيبَ

٢٢٠١-٢٢٠٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ

(١) واته: فروشیاره‌که.

(٢) پروانه: ٢٠٦٨.

رَجُلًا عَلَى خَيْرٍ، فَجَاءَهُ بِتَمَرٍ جَنِيبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَكُلْ مَرَّ خَيْرَ هَكَذَا؟". قَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَفْعَلْ، بَعِ الْجَمْعَ بِالذَّرَاهِمِ، ثُمَّ ابْتَغِ بِالذَّرَاهِمِ جَنِيْبًا"^(١).

٨٩- باسیک : ئەگەر کەسیک ویستی خورما بفرۆشت

به‌خورمایه‌کی چاکتر

٢٢٠١-٢٢٠٢- ئەبو سەعیدی خودری و ئەبو هورمیره ؓ ده‌گێڕنه‌وه کە پێغه‌مبەری خوا ﷺ پیاویکی^(٢) کردە سەرکاری خەبەر، نینجا پیاوه‌که خورمایه‌کی چاکی هینایه خزمەت پێغه‌مبەر ﷺ، پێغه‌مبەریش فەرمووی: ((نایا هەموو خورمای خەبەر ئاوايه؟)) وتی: نه‌وه‌للا ئەی پێغه‌مبەری خوا ﷺ، بێگومان ئێمه مه‌نی له‌م خورمایه به‌ دوو مه‌ن، دوو مه‌ن به‌ سی مه‌ن ده‌کڕین، پێغه‌مبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((وامه‌که خورما خراپه‌که به‌ پاره بفرۆشه، پاشان به‌و پاره خورمای چاکی پێ بکړه)).

٩٠- بَابُ مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرَتْ أَوْ أَرْضًا مَرْذُوعَةً أَوْ بِإِجَارَةٍ

٢٢٠٣- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يُخْبِرُ، عَنْ نَافِعٍ -مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ- أَنَّ أَيْمًا نَخْلٍ بِيَعْتَ قَدْ أُبْرَتْ لَمْ يُدْكَرِ الثَّمَرُ، فَالْتَمَرُ لِلَّذِي أُبْرَهَا، وَكَذَلِكَ الْعَبْدُ وَالْحَرْثُ. سَمِيَ لَهُ نَافِعٌ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَ^(٣).

(١) الحديث ٢٢٠١: (٢٣٠٢، ٤٢٤٤، ٤٢٤٦، ٧٣٥٠).

الحديث ٢٢٠٢: (١٣٠٣، ٤٢٤٥، ٤٢٤٧، ٧٣٥١).

(٢) سه‌وادی کۆری غوزیه بوو (فتح الباری: ٥/٥٠٤).

(٣) پروانه: ٢٢٠٤، ٢٢٠٦، ٢٣٧٩، ٢٧١٦.

٩٠- باسی که سیک دارخورمایه کی فروشتبیت که موتوربه کرا بی، یان زهوییه کی فروشتبیت که چینرا بی، یان به کرت وهری گرتبیت

٢٢٠٣- ئیبنو جورمیع دهلی: له ئیبنو نه بو مولهیکه بیست له نافیعه وه ﷺ
گیراپه وه که نازادکراوی ئیبنو عومەر بوو ﷺ- وتی: بیگومان ههر
دارخورمایه که فروشرا بیت که موتوربه کرابیت و له مامه له کهدا ناوی بهروبووم
نه برا بی، نه وه بهروبوومه که ی بو نه وه که سهیه موتوربه ی کردووه، ههروهها
کۆیله^(١) و کشتوکالیش به هه مان شیومیه، نافع نه سیانهی^(٢) بو ئیبنو
جورمیع باسکرد.

٢٢٠٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتْ فَتَمَرُهَا لِلْبَائِعِ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ"^(٣).

٢٢٠٤- عهبدوللای کورپی عومەر ﷺ دهگیرپته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی:
(ههر که سیک دارخورمایه که بفروشتیت که پیوهن^(٤) کراوه، نه وه بهروبوومه که ی بو
فروشیاره، مهگهر کریاره که به مهرجی گرتبیت (بو نه بیت)).

(١) نهگهر فروشرا و مال و سامانی هه بوو له سه ر پای نه و زانایانه ی که دهلین کۆیله بیته خاوهن مال، له و کاته دا
ماله که بو فروشیاره که یه تی مهگهر کریاره که به مهرجی بگرتیت که بو کۆیله که بیت، یان که نیه کتکی دووگیان
فروشرا و کورنکی کۆیله ی هه بوو، نه وه بو فروشیاره که یه تی، به لام نهگهر سه که که ی کۆرپه له بوو هیشتا
دهرنه که وتبوو که سکی هیه، نه وه بو کریاره که یه. پروانه: ارشاد الساری: ١٦٠/٥.

(٢) بهروبووم و کۆیله و کشتوکال.

(٣) پروانه: ٢٢٠٣.

(٤) پیوهن و پیوهن هه ردوو وشه که به کاردین بو پیوهن کردنی دره ختیک له دره ختیک تر (موتوربه کردن).

پروانه فهرهنگی خال: ل ١٠٩.

٩١ - بابُ: بَيْعُ الزَّرْعِ بِالطَّعَامِ كَيْلًا

٢٢٠٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَزَابَنَةِ، أَنْ يَبِيعَ مَرَّ حَائِطِهِ إِنْ كَانَ نَخْلًا بِتَمَرٍ كَيْلًا، وَإِنْ كَانَ كَرْمًا أَنْ يَبِيعَهُ بِزَيْبٍ كَيْلًا، أَوْ كَانَ زَرْعًا أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ، وَنَهَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ ^(١).

٩١- باسیک: فروشتنی کشتوکال به خوراک به پیوانه

٢٢٠٥- ثیبو عومەر رضي الله عنه ده‌ئێ: پێغه‌مبەری خوا ﷺ مامە‌ئە‌ی موزابە‌نە‌ی قە‌دە‌غە‌ کرد، موزابە‌نە‌ نە‌و‌میه‌ بە‌روبوومی باخە‌کە‌ی ئە‌گەر خورما بوو بە‌ خورمای وشک بە‌پێوانە‌ بفروشت، وە‌ ئە‌گەر ترێ‌ بوو بە‌پێوانە‌ بی‌فروشت بە‌ می‌وز، وە‌ ئە‌گەر کشتوکال بوو بی‌فروشت بە‌ خوراک (بە‌ گە‌نم) بە‌ پێوانە‌، وە‌ هە‌موو ئە‌مانە‌ی قە‌دە‌غە‌ کرد.

٩٢ - بابُ بَيْعِ النَّخْلِ بِأَصْلِهِ

٢٢٠٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "أَيُّمَا امْرِئٍ أَبْرَ نَخْلًا ثُمَّ بَاعَ أَصْلَهَا، فَلِلَّذِي أَبْرَ مَرُّ النَّخْلِ، إِلَّا أَنْ يَشْرَطَهُ الْمُتَبَاعُ" ^(٢).

٩٢- باسی (حوکمی) فروشتنی خودی دارخورماکه

٢٢٠٦- عە‌بدوللای کورێ عومەر رضي الله عنه دە‌گیرێ‌ته‌وه‌ کە‌ پێغه‌مبەر ﷺ فەر‌مووی: ((هەر‌کە‌سێ‌ک‌ دارخورمایە‌ک‌ موتوربە‌ بکات پاشان دارخورماکه‌ بفروشت، ئە‌وه‌

(١) پ‌روانه: ٢١٧١.

(٢) پ‌روانه: ٢٢٠٣.

به‌روبوومی دارخورماکه بوّ نه‌و که‌سه‌یه پی‌ومنی کردوو، مه‌گهر کرپارمه‌که به
مه‌رجی گرتبیت (بوّ نه‌و بیت) ((.

٩٣- بابُ بَيْعِ الْمُخَاضَرَةِ

٢٢٠٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ وَهَبٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُخَاقَلَةِ، وَالْمُخَاضَرَةِ، وَالْمَلَامَسَةِ، وَالْمُنَابَذَةِ، وَالْمُرَابَنَةِ.

٩٣- باسی (حوکمی) فروشتنی قهرسیل^(١)

٢٢٠٧- نه‌ه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ پئگری کرد له
فروشتنی (المُخَاقَلَةُ)^(٢) و (المُخَاضَرَةُ)^(٣) و (المَلَامَسَةُ)^(٤) و (الْمُنَابَذَةُ)^(٥) و (الْمُرَابَنَةُ)^(٦).

٢٢٠٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ ثَمَرِ التَّمْرِ حَتَّى تَرْهُوَ. فَقُلْنَا لَأَنَسٍ: مَا زَهُوْهَا؟ قَالَ: تَحْمَرُّ وَتَصْفَرُّ، أَرَأَيْتَ إِنْ مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ بِمَ تَسْتَحِلُّ مَالَ أَخِيكَ؟^(٧)

(١) گه‌لاو لاسکی گهنم و جوّی سه‌وز. (فه‌ره‌ه‌نگی خال: ل ٤٢٤).

(٢) بریتیه له فروشتنی گهنم و جوّ به سه‌وزی به گهنم یان دانه‌ویلێ تر.

(٣) بریتیه له فروشتنی به‌روبووم و میوه‌و دانه‌ویلێ به‌سه‌وزی و پیش پی‌گه‌یشتنی.

(٤) بریتیه له فروشتنی شت به‌ده‌ست لی‌دان.

(٥) بریتیه له فروشتنی شت به‌هه‌ل‌دان بوّ یه‌کتری.

(٦) به‌رسیلکاری واته: فروشتنی روت‌ه‌ب و به‌رسیله‌ی تری به‌داره‌که‌یانه‌وه به‌خورماو میوژ به‌پی‌وانه.

(٧) پروانه: ١٤٨٨.

٢٢٠٨- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فروشتنی به‌روبوومی خورمای هه‌دمغه کردوو ه تا پینه‌گات، به ئه‌نه‌سمان وت: (زَهُوْهَا) چیه؟ وتی: تا سوور و زرد ده‌بی‌ت، (ئه‌نه‌س) وتی: پیم بلێ نه‌گه‌ر خوا نه‌یه‌یشت دره‌خته‌که به‌ری بگری‌ت، ئیتر به‌چی مالی براکه‌ت بو خۆت هه‌لال ده‌که‌یت و وه‌ری ده‌گری‌ت؟

٩٤- بَابُ بَيْعِ الْجُمَارِ وَآكُلِهِ

٢٢٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشْرِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَأْكُلُ جُمَارًا، فَقَالَ: "مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً كَالرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ". فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ: هِيَ النَّخْلَةُ. فَإِذَا أَنَا أَخَذْتُهُمْ قَالَ: "هِيَ النَّخْلَةُ"^(١).

٩٤- باسی (حوکمی) فروشتنی کورۆکی دارخورما و (حوکمی) خواردنی

٢٢٠٩- عه‌بدووللای کورپی عومه‌ر ﷺ ده‌لی: من له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم کورۆکی دارخورمای ده‌خوارد و هه‌رمووی: ((له دره‌خته‌کاندا دره‌ختیک هه‌یه وه‌ک پیاوی ئیماندار وایه))، منیش ویستم بلیم: دارخورمایه، به‌لام سه‌یرم کرد من له هه‌مووان ته‌مه‌نم که‌مه‌ره (بویه نه‌موت)، پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمووی: ((دارخورمایه)).

**٩٥- بابُ مَنْ أَجْرَى أَمْرَ الْأَمْصَارِ عَلَى مَا يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ فِي
الْبُيُوعِ وَالْإِجَارَةِ وَالْمِكْيَالِ وَالْوِزْنِ، وَسُنَنُهُمْ عَلَى نِيَّاتِهِمْ
وَمَذَاهِبِهِمُ الْمَشْهُورَةِ**

وَقَالَ شُرَيْحٌ لِلْعَزَّالَيْنِ: سُنَّتُكُمْ بَيْنَكُمْ. وَقَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ: لَا بَأْسَ
الْعَشْرَةَ بِأَحَدٍ عَشَرَ، وَيَأْخُذُ لِلنَّفَقَةِ رِبْحًا. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِهِنْدٍ: "خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكَ
بِالْمَعْرُوفِ". وَقَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ ﴿٦١﴾ النساء، وَكَثُرَتْ
الْحَسَنُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْذَاسٍ حِمَارًا، فَقَالَ: يَكُم؟ قَالَ: بِدَانَقَيْنِ. فَرَكِبَهُ، ثُمَّ جَاءَ مَرَّةً
أُخْرَى، فَقَالَ: الْحِمَارُ الْحِمَارُ. فَرَكِبَهُ، وَلَمْ يُشَارِطْهُ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ بِنِصْفِ دِرْهَمٍ.

**٩٥- باسی نهوهی که پیتی وایه کاروباری شارهکان له
کرین و فروشتن و بهکریدان و پیوانه و کیشانهیان
بهگوێهره باو و نه ریتی نیوان خویان ده بێ، وه له سهر
نیاز و نیهت و بوچوونه باو و دیارهکانیان ده بێ**

شورمیح بهوانه ی شتی چنراو دمفروشن ده لێ: عادمهت و باوی نیوانتان چۆنه کار
به وه دهکریت. وه عهبدولومهاب له نهییوبه وه له موحه ممه ده وه
گیڕاویه تیه و مه ده لێ: ههینا (شتیک کریوته به) ده (بیفرۆشیت) به یازده، وه
ههینا کا فروشیار قازانج و مر بگری له بهران بهر نهفهقه (ی فروشراو مکه) دا، وه
پنجه مبهه ﷺ به هیندی ههرموو: ((نهوهنده ی بهشی خۆت و منداله کهت بکات
به عورف و عادمهت بیه (له مائی نهبو سوفیان به دزییه وه)))، خوای بهرز و

بَلَد دمه‌رموئ: (همرکەس هه‌زار بوو^(١) با له مائی هه‌تیومه‌که بخوات به‌پیی عورف و عادمه^(٢)).

وه حه‌سه‌ن گویدریژیکی له عه‌بدووللای کورپی میرداس به‌کری گرت، وتی. به‌چه‌نده؟ عه‌بدووللای وتی: به دوو عانه، جا حه‌سه‌ن سواری گویدریژه‌که بوو، پاشان جاریکی تر حه‌سه‌ن هاته‌وه وتی: گویدریژه‌که‌م بوو بێنن، گویدریژه‌که‌م بوو بێنن، ئینجا سواری بوو مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا نه‌کرد و نیو دره‌مه‌ی بوو نارد^(٣).

٢٢١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبُو طَيْبَةَ، فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصَاعٍ مِنْ مَرٍ، وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاكِهِ^(٤).

٢٢١٠- ئه‌نه‌سی کورپی مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: ئه‌بو ته‌یبه^(٥) که‌له‌شاخی بوو پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گرت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد مه‌نیک خورمای بدمنی، فه‌رمانیشی کرد به‌ خاومنه‌که‌ی که له باجه‌که‌ی که‌م بکه‌نه‌وه.

٢٢١١- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: هِنْدُ أُمُّ مُعَاوِيَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ، فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَخَذَ مِنْ مَالِهِ سِرًّا قَالَ: "خُذِي أَنْتِ وَبَنُوكِ مَا يَكْفِيكِ بِالْمَعْرُوفِ"^(٦).

(١) له سه‌ره‌رشتیاری هه‌تیوان.

(٢) به ئه‌ندازه‌ی پێویست.

(٣) دوو عانه و نیو، دوو عانه کرێه‌که‌ی، نیوه‌که‌ش وه‌ک هه‌دیوه‌ به‌خشین.

(٤) ب‌روانه: ٢١٠٣.

(٥) کۆیله بوو.

(٦) ب‌روانه: ٢٤٦٠، ٣٨٢٥، ٥٣٥٩، ٥٣٧٠، ٦٦٤١، ٧١٦١، ٧١٨٠.

٢٢١١- عائشه رضی الله عنها ده‌لی: هیندی دایکی موعاویه رضی الله عنه به پیغه‌مبه‌ری خوای رضی الله عنه وت: له‌راستیدا نه‌بو سوفیان پیاویکی رزمیل و رزدهیه، نایا گونا‌هم ده‌گات به بی ناگاداری نه‌و به‌نه‌ینی له پاره‌ی نه‌و بینم؟ (بو خوّم و مندا‌له‌کانم) فه‌رمووی: ((خوت و مندا‌له‌کانت نه‌ومنده‌ی پیویستان بیت به‌پی عورف بیبه)).

٢٢١٢- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّمٍ، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ فَرْقِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ رضی الله عنها تَقُولُ: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ^(١) وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ^(٢)﴾ النساء، أُنْزِلَتْ فِي وَالِي الْيَتِيمِ الَّذِي يُقِيمُ عَلَيْهِ، وَيُصْلِحُ فِي مَالِهِ، إِنْ كَانَ فَقِيرًا أَكَلَ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ^(١).

٢٢١٢- عائشه رضی الله عنها ده‌لی: نه‌م نایه‌ته: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ^(١) وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ^(٢)﴾، واته: هه‌رکه‌س (له سه‌ره‌رشتیاری هه‌تیوان) ده‌وله‌مه‌ند بوو با خو‌ی بگریته‌وه له (خواردنی مالتیان)، هه‌رکه‌سیش له‌وان هه‌زار بوو با (لیی) بخوات به‌ئه‌ندازه‌ی پیویست له عورفدا، دهریاره‌ی سه‌ره‌رشتیاری هه‌تیو دابه‌زینرا که سه‌ره‌رشتی خو‌ی و سامانه‌که‌ی ده‌گات نه‌گه‌ر هه‌زار بوو، نه‌وه به‌ئه‌ندازه‌ی پیویست لیی بخوات به‌پی عورف و عادمه‌ت.

٩٦- بَابُ بَيْعِ الشَّرِيكِ مِنْ شَرِيكِهِ

٢٢١٣- حَدَّثَنِي مَخْمُودٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرٍ رضی الله عنه: جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقْسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ^(٢).

(١) پروانه: ٢٧٦٥، ٤٥٧٥.

(٢) پروانه: ٢٣١٤، ٥٧٢٢، ٢٤٩٥، ٢٤٩٦، ٦٩٧٦.

٩٦ - باسی (حوکمی) کرینی هاوبه‌ش له هاوبه‌شه‌که‌ی^(١)

٢٢١٣- جابیر رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه شوفعه‌ی^(٢) داناوه له هه‌موو مالیکدا. هاوبه‌ش بیت و به‌ش نه‌کرا بیت، جا نه‌گهر سنووره‌کان دانرا^(٣) و ریگاگان دیاری کران نیت شوفعه نییه.

٩٧- بَابُ بَيْعِ الْأَرْضِ وَالْأُورِ وَالْعُرُوضِ مُشَاعًا غَيْرَ مَقْسُومٍ

٢٢١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی الله عنه قَالَ قَضَى النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسَمْ فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّقَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ . حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بِهَذَا وَقَالَ: فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَمْ . تَابَعَهُ هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ . قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ فِي كُلِّ مَالٍ رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ عَنِ الزُّهْرِيِّ^(٤) .

٩٧- باسی (حوکمی) فروشتنی زه‌وی و خانوو و کالاً و

شتومه‌کی هاوبه‌شی به‌شنه‌کراو

٢٢١٤- جابیری کوری عه‌بدو‌للاً رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له هه‌موو مالیکدا که به‌ش نه‌کرا بیت بریاری شوفعه‌ی بو داوه، ئینجا نه‌گهر سنووره‌کان دانران و

(١) مه‌به‌ست لهم سه‌رباسه وه‌رگرتنه‌وه‌ی مالی شوفعه‌یه له لایه‌ن یه‌کیک له شه‌ریکه‌کان له‌و که‌سه‌ی که شه‌ریکه‌که‌ی تری مولکه‌که‌ی پێ فروشتوو به‌و نرخه‌ی کریویه‌تی.

(٢) شوفعه: واته‌ یه‌کیک له هاوبه‌شه‌کان به‌شه‌که‌ی خۆی بفروشت، ئینجا هاوبه‌شه‌که‌ی تری بپروات شته‌که له کریاره‌که به‌ستینه‌وه به‌و پاره‌ی پیتی کریوه، هه‌رچه‌ند پێشی خۆش نه‌بێ.

(٣) نه‌و مولک زه‌ویانه‌ی شوفعه‌یان تیدا به‌شکران و جیاکرانه‌وه.

(٤) پروانه: ٢٢١٣.

رینگاکان دیاریکران، نیتَر شوفعه نییه، (نیمامی بوخاری ده‌لی): موسه‌دمد بو‌ی گیراینه‌وه ده‌لی: عه‌بدولواحید ئەم فەرمووده‌ی بو گیراینه‌وه وتی: (فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسِّمْ)^(١) هیشامیش له مه‌عه‌رموه ئەم فەرمووده‌ی گیراوه‌ته‌وه و پال‌بشتی گیرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدولواحیدی کردووه، عه‌بدورمزاق ده‌لی: (فِي كُلِّ مَالٍ)^(٢) عه‌بدوره‌حمانی کوری ئیسحاق له زوهریبه‌وه به‌و شیوه‌ی عه‌بدورمزاق گیراویانه‌ته‌وه (فِي كُلِّ مَالٍ).

٩٨ - باب: إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا لِغَيْرِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ قَرَضِي

٢٢١٥- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "خَرَجَ ثَلَاثَةٌ يَمْشُونَ، فَأَصَابَهُمُ الْمَطَرُ، فَدَخَلُوا فِي غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَانْحَطَّتْ عَلَيْهِمْ صَخْرَةٌ. - قَالَ: - فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: ادْعُوا اللَّهَ بِأَفْضَلِ عَمَلٍ عَمِلْتُمُوهُ. فَقَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنِّي كَانَتْ لِي أَبْوَانٌ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَرْعَى، ثُمَّ أَجِيءُ فَأَحْلُبُ، فَأَجِيءُ بِالْحِلَابِ فَأَتِي بِهِ أَبَوَيَّ فَيَشْرَبَانِ، ثُمَّ أَسْقِي الصَّبِيَّةَ وَأَهْلِي وَأَمْرَأَتِي، فَاحْتَبَسْتُ لَيْلَةً، فَجِئْتُ فَإِذَا هُمَا نَائِمَانِ - قَالَ: - فَكَرِهْتُ أَنْ أَوْقِظَهُمَا، وَالصَّبِيَّةُ يَتَصَاغَوْنَ عِنْدَ رِجْلِي، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَائِي وَذَابَهُمَا، حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَأَفْرُجْ عَنَّا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ. - قَالَ: - فَفَرِّجْ عَنْهُمْ. وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي كُنْتُ أَحِبُّ امْرَأَةً مِنْ بَنَاتِ عَمِّي كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرَّجُلُ النِّسَاءَ، فَقَالَتْ: لَا تَنَالَ ذَلِكَ مِنْهَا حَتَّى تُعْطِيَهَا مِائَةَ دِينَارٍ. فَسَعَيْتُ فِيهَا حَتَّى جَمَعْتُهَا، فَلَمَّا فَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ: اتَّقِ اللَّهَ، وَلَا تَقْضُ الْخَاتَمَ إِلَّا

(١) واته: له هه‌رشتیکدا به‌ش نه‌کرا‌بن.

(٢) واته: له هه‌ر مالتیکدا.

بِحَقِّهِ. فَقُمْتُ وَتَرَكْتُهَا، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَيَّيَّيَ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا فُرْجَةً، - قَالَ:- فَفَرَجَ عَنْهُمْ الثُّلْثَيْنِ. وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَيَّيَّيَ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا يَفْرِقُ مِنْ دُرَّةٍ فَأَعْطَيْتُهُ، وَأَيَّيَ ذَاكَ أَنْ يَأْخُذَ، فَعَمَدْتُ إِلَى ذَلِكَ الْفَرَقِ، فَوَزَعْتُهُ حَتَّى اشْتَرَيْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرَاعِيَهَا، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَعْطِنِي حَقِّي. فَقُلْتُ: انْطَلِقْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرَاعِيهَا، فَإِنَّهَا لَكَ. فَقَالَ: أَتَسْتَهْزِئُ بِي؟ قَالَ: فَقُلْتُ: مَا أَتَسْتَهْزِئُ بِكَ وَلَكِنَّهَا لَكَ. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَيَّيَّيَ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا. فَكُشِفَ عَنْهُمْ^(١).

۹۸- باسیک: ئەگەر کەسیک بەبێ مۆلەت شتیکی بۆ کەسیکی تر کریییت دواتر کەسەکە بەو کرینە رازی بیت

۲۲۱۵- عەبدوللای کۆرپى غومەر (پەزى خۇايران لى بى) دەگىرپتەۋە لە پېغەمبەرەۋە ﷺ فەرەموۋى: ((سى كەس لە مال دەرچوون كە دەرپۇشتن باران لىلى داگردن، بۇيە رۇيشتەن ئەشكەۋتېكەۋە لە شاخېكدا، نىنجا (لە شاخەكەۋە) بەردىكى كەۋرە بەربوۋىەۋە بەسەرياندا (و دەرگای ئەشكەۋتەكەى لى گرتن)، پېغەمبەر ﷺ فەرەموۋى: جا لە ناوڭۇياندا بەيەكتىيان وت: داۋا لە خوا بكن بە چاكتىن كەردەۋمىەك كە كەردوۋتەنە^(۲)، يەككىيان وتى: ئەى خۋايە من دايك و باۋكىكى پىرى بەتەمەنم ھەبوو، جا من لە مال دەرەچووم و ئازەلم دەلەۋەراند، پاشان دەھاتەۋە (بۇ مالەۋە) و شىرى ئازەلمەكانم دەدۇشى، ئەۋ دەفرەى شىرەكەى تىدا دۇشراۋو دەمەيناو دەمىرد بۇ دايك و باۋكم و ديانخواردەۋە، پاشان دەمدا بەمندالەكان و كەس و كارو خىزانەكەم بىخۇنەۋە، شەۋىكىيان دواكەۋتم، كە ھاتمەۋە بىنىم دايك و باۋكم خەۋتوون، وتى: ھەزم نەكرد خەبەريان بكمەۋە، مىندالەكان ھەر زاق و زوقيان بوو لەبەر پىيەكانمدا، جا من و دايك و باۋكم

(۱) بروانه: ۲۲۷۲، ۲۳۳۳، ۳۴۶۵، ۵۹۷۴.

(۲) به لکو خوا به هوپیه وه له م ته نځانه په رزگارمان بکات.

هه‌ربه‌م جوۆره ماینه‌وه، هه‌تا سپێده هه‌له‌ات (پۆژبوویه‌وه)، ئه‌ی خوایه گیان نه‌گهر من ئه‌مه‌م له‌به‌ر خاتری رهمزه‌ندی تۆ ئه‌نجام داوه، دهرویه‌گمان لێ بکه‌روه ئاسمانی لێوه ببینین، ده‌لێ: جا که‌لێنیکیان لێ کرایه‌وه. یه‌کیکی تریان وتی: ئه‌ی خوایه گیان تۆ دهرانی که‌ من که‌چیکي ئامۆزام هه‌بوو ئه‌وه‌نده‌م خۆشه‌دووست، به‌وێنه‌ی به‌هێزترین خۆشه‌وێستی بیاو بۆ ئافرمت، (داوا‌ی کاری ناشه‌رعیم لێکرد)، ئه‌ویش وتی: ئه‌وه‌ت لێی ده‌ستناکه‌وی تا سه‌د دیناری بێ نه‌ده‌یت، منیش هه‌وڵم دا تا سه‌د دینارم کۆکرده‌وه (بۆم هێنا)، جا کاتێک له‌ نیوان هه‌ردوو پانی‌دا دانیشتم^(١) که‌چه‌که‌ وتی: له‌ خوا بترسه‌ و مۆری که‌چینیم مه‌درپێنه‌ به‌ حه‌قی خۆی نه‌بێت، منیش هه‌ستام و وازم لێ هێنا، جا نه‌گهر دهرانی من ئه‌و کاره‌م له‌به‌ر خاتری رهمزه‌ندی تۆ کردووه، ئه‌وه‌ که‌لێنیکي ترمان لێ بکه‌روه، وتی: جا (به‌رده‌که‌) که‌لێنیکي تریان لێ کرایه‌وه به‌ ئه‌ندازه‌ی دوو له‌سه‌ر سێ^(٢). که‌سه‌که‌ی تریان (سێیه‌میان) وتی: خوایه گیان خۆت دهرانی که‌ کرێکارێکم گرتبوو به‌ سێ مه‌ن زه‌رات و پێم دا، به‌لام ئه‌و وهرینه‌گرت، منیش پۆیشتم ئه‌و سێ مه‌ن زه‌راته‌م له‌ زه‌ویدا وه‌شاندا (خسته‌مه‌ کاره‌وه)، (به‌رده‌وام زه‌راته‌که‌م ده‌وه‌شاندا) هه‌تا چه‌ند سه‌ر مانگاو گاواییکم لێ کرێ، پاشان کرێکاره‌که‌ هاته‌وه‌و، وتی: ئه‌ی به‌نده‌ی خوا کرێیه‌که‌م بێ بده، منیش وتم: برۆ ئه‌و هه‌موو مانگایانه‌و گاوانه‌که‌شی ه‌ی تۆیه‌ وتی: گالته‌م بێ ده‌که‌یت؟ ده‌لێ: منیش وتم: گالته‌ت بێ ناکه‌م، به‌لکو هه‌مووی ه‌ی تۆیه‌، ئه‌ی خوایه گیان نه‌گهر دهرانی من ئه‌م کاره‌م له‌به‌ر خاتری رهمزه‌ندی تۆ کردووه ده‌ی ده‌روومان لێ بکه‌روه، جا ده‌روویان لێ کرایه‌وه (به‌ته‌واوی به‌رده‌که‌ لاچوو).

(١) بۆ ئه‌وه‌ی زینای له‌گه‌ڵ بکه‌م.

(٢) واته‌: له‌ سێ به‌ش دوو به‌شی به‌رده‌که‌ لاچوو، به‌لام هێشتا نه‌یانده‌توان بێته‌ ده‌ره‌وه‌.

٩٩- بَابُ الشَّرَاءِ وَالْبَيْعِ مَعَ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْحَرْبِ

٢٢١٦- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ - مُشْعَانٌ طَوِيلٌ - يَغْنَمُ يَسُوقُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "بَيْعًا أَمْ عَطِيَّةً؟" - أَوْ قَالَ: - "أَمْ هِبَةٌ؟". قَالَ لَا بَلْ بَيْعٌ. فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً^(١).

٩٩- باسی (حوکمی) کرین و فروشتن له گهل هاوبه شدانه ران و

ئوانه ی له جهنگدان له گهل مسولماناندا

٢٢١٦- عهبدوره حماني كوري نهبو بهكر ﷺ دهلي: ئيمه له خزمهت پيغه مبهردا ﷺ بووين، پاشان بپاويكي بته رستي - دريزي قزنا السكاو^(٢) - ههندي مهري دابوويه بهرو دميردن، پيغه مبهريش ﷺ فهرمووي: (به فروشتن دميفروشي يان به پيدان دميديت يان فهرموي: به به خشين دميه به خشيت؟ بپاوه كمش وتي: نه خير (پيت نادهم و نايبه خشم)، به لكو به فروشتن دميفروشم، جا پيغه مبهردا ﷺ مهريكي لي كړي.

١٠٠- بَابُ شَرَاءِ الْمَمْلُوكِ مِنَ الْحَرْبِيِّ وَهَبَتِهِ وَعِنَقِهِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِسُلَيْمَانَ: "كَاتِبٌ". وَكَانَ حُرًّا فَظَلَمُوهُ وَبَاعُوهُ. وَسَيَّ عَمَّارٌ وَصُهَيْبٌ وَبِلَالٌ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعَمَلِهِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ (٧١) النحل.

(١) پروانه: ٢٦١٨، ٥٣٨٢.

(٢) مانايه كي تري (مشعان) واته: قز ته پوتوزاوي، كه ماوهيه كي زور نه شورابن و چهور نه كرابن.

١٠٠- باسی (حوکمی) کرینی کۆیله له کافرێک له جهنگدایه له‌گه‌ل موسولمانان، وه حوکمی به‌خشین و نازاد کردنی کۆیله

پێغه‌مبەر ﷺ به سه‌لمانی فه‌رموو: ((نووسراوی خو کړینه‌وه بنووسه))^(١)
(ئیمامی بوخاری ده‌لی): سه‌لمان پێشتر نازاد بوو، به‌لام سته‌میان لێکردو
ه‌روشتیان^(٢) عه‌ممار و صوهه‌یب و بیلال دیل کراون و کراونه‌ته کۆیله، خوای
گه‌وره ده‌فه‌رموئ: (وه خوا باوی هه‌ندیکتانی داوه به‌سه‌ر هه‌ندیکتاندا له
(پێدانی) رۆزی، جا ئه‌وانه‌ی که باودراون رۆزیه‌که‌یان ناگێرنه‌وه (و به‌ش
ناکه‌ن) به‌سه‌ر به‌نده‌که‌انیاندا، تا به‌هوی ئه‌وه‌وه ئه‌وان (به‌نده‌کان و) ئه‌مان
یه‌کسان بن تێیدا، ده‌ی ئایا ئه‌وانه ئینکاری چاکه‌و نعیمه‌ته‌کانی خوا ده‌که‌ن!).

٢٢١٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ ۖ بِسَارَةٍ، فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ -أَوْ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَّارَةِ- فَقِيلَ: دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بِامْرَأَةٍ، هِيَ مِنْ أَحْسَنِ النِّسَاءِ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ، مَنْ هَذِهِ الَّتِي مَعَكَ؟ قَالَ: أُخْتِي، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهَا، فَقَالَ: لَا تُكْذِبِي حَدِيثِي، فَإِنِّي أَخْبَرْتُهُمْ أَنَّكَ أُخْتِي، وَاللَّهِ إِنَّ عَلَى الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرِكَ. فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ، فَقَامَ إِلَيْهَا، فَقَامَتْ تَوَضُّأً وَتُصَلِّي، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ أَمْنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ وَأَخَصَنْتُ فَرْجِي إِلَّا عَلَى زَوْجِي فَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ الْكَافِرَ. فَعُطِّ حَتَّى رَكَضَ بِرَجُلِهِ". قَالَ الْأَعْرَجُ: قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: "قَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنِّي مِتُّ يُقَالُ: هِيَ قَتَلَتْهُ. فَأَرْسَلَ ثُمَّ

(١) نووسراو له‌گه‌ل خاوه‌نه‌که‌ی بنووسن بۆ کړینه‌وه‌ی خو‌ی به‌ پاره‌یه‌کی دیاریکراو بیدات به‌ خاوه‌نه‌که‌ی، که ئه‌و پاره دیاریکراوه‌ی دا ئیتر نازاد ده‌بێت له‌ کۆیلایه‌تی.

(٢) له‌ بوخاریدا هاتووه‌ که سه‌لمان زیاتر له‌ (١٥) سه‌ید و گه‌وره‌ی بینیوه‌وه ده‌ست به‌ ده‌ست فرۆشراوه‌.

قَامَ إِلَيْهَا، فَقَامَتْ تَوَضُّاً تُصَلِّي، وَتَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ وَأَخَصَنْتُ
فَرْجِي إِلَّا عَلَى زَوْجِي، فَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ هَذَا الْكَافِرَ. فَعُطِّ حَتَّى رَكَضَ بِرِجْلِهِ". قَالَ عَبْدُ
الرَّحْمَنِ: قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: "فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنْ مِتُّ فَيَقَالَ: هِيَ قَتَلَتْهُ،
فَأُرْسِلَ فِي الثَّانِيَةِ، أَوْ فِي الثَّالِثَةِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا أُرْسِلْتُمْ إِلَيَّ إِلَّا شَيْطَانًا، ارْجِعُوهَا إِلَى
إِبْرَاهِيمَ، وَأَعْطُوهَا آجَرَ. فَرَجَعَتْ إِلَى إِبْرَاهِيمَ ﷺ فَقَالَتْ: أَشَعَرْتُ أَنْ اللَّهَ كَبَّتَ الْكَافِرَ
وَأَخَذَمَ وَلِيدَهُ"^(١).

٢٢١٧- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((نیپ‌راهیم ﷺ له‌گه‌ن
ساره (ی خیزانی) سه‌فه‌ری کرد بو ولاتیک، جا له‌گه‌ن خو‌ی بردی بو شاری که
پادشایه‌ک له پادشاکانی-یان زورداریک له زورداره‌کانی- لی دمبیت، نینجا (به‌و
پادشاهی) و‌ترا: نیپ‌راهیم له‌گه‌ن ئاهرم‌تی‌کدا هاتوته ئه‌م شاره‌وه که جوان‌ترینی
ئاهرم‌تانه، پادشاش ناردی بو لای نیپ‌راهیم، (پیی وت): ئه‌ی نیپ‌راهیم ئه‌م
ئاهرم‌ته کییه له‌گه‌لتدایه؟ نیپ‌راهیمیش ﷺ وتی: خوشکمه، پاشان نیپ‌راهیم ﷺ
گه‌رایه‌وه بو لای ساره و پیی وت: قسه‌که‌م به‌درو نه‌خه‌یه‌وه، چونکه به‌راستی
من پییم وتوون که تو خوشکی منی، سویند به خوا جگه له من و تو هیچ
باوم‌داریک له‌سه‌ر ئه‌م زه‌ویه‌دا نییه، نینجا نیپ‌راهیم ﷺ ساره‌ی نارد بو لای
سته‌م‌کاره‌که، سته‌م‌کاره‌که‌ش هه‌ستاو دمستی بو برد، ساره‌ش هه‌ستاو دمست
نو‌یژی گرت و نو‌یژی کردو، وتی: خواجه گیان من باوم‌رم به تو و
پیغه‌مبهره‌که‌مت هی‌ناوه‌و داوینی خوم پاراستوه (له هه‌موو پیاو‌یک) می‌رده‌که‌م
نه‌بیت، ده‌ی که‌واته ئه‌م کاهره زال نه‌که‌یت به‌سه‌رمدا، بویه پادشاکه هه‌ناسه‌ی
توند بوو لرخه‌لرخه‌ی ده‌هات^(٢) (وای لی‌هات) هه‌تا دمستی کرد به له‌قه‌فرته))،

(١) پروانه: ٢٦٣٥، ٣٣٥٧، ٣٣٥٨، ٥٠٨٤، ٦٩٥٠.

(٢) به ئه‌سته‌م هه‌ناسه‌ی بو ده‌درا و نزیک بوو بختن.

ئه‌ع‌ر‌ج ده‌لی: ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدوره‌حمان ده‌لی: بی‌گومان ئه‌بو هورمه‌یره عليه السلام وتی: ساره وتی خواجه گیان ئه‌گه‌ر بمریت ده‌لین ساره کوشتوو‌یه‌تی، جا سته‌مکارمه‌که له‌و حاله‌ته‌ش رزگاری بوو، پاشان جاریکی دیکه هه‌ستاو ده‌ستی بۆ ساره برده‌وه، سارم‌ش هه‌ستاو ده‌ست نو‌یژی گرت و نو‌یژی کرد^(١) و وتی: ئه‌ی خواجه‌گیان من باوم‌رم به‌ تۆ و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ت هی‌ناوه‌و داوینی خۆم پاراستوه (له‌ هه‌موو پیاویک) می‌رده‌که‌م نه‌بی‌ت، ده‌ی که‌واته ئه‌م کافره زāl نه‌که‌یت به‌سه‌رمدا، جا پادشاکه هه‌ناسه‌ی توند بوو لرخه‌لرخ‌ی ده‌هات به‌جو‌ری ده‌ستی کرد به‌ له‌قه‌فرته))، عه‌بدوره‌حمان وتی: ئه‌بو سه‌له‌مه وتی: ئه‌بو هورمه‌یره وتی: ساره وتی: خواجه ئه‌گه‌ر بمریت ئه‌وسا ده‌وتری: ئه‌م ئافرمته کوشتوو‌یه‌تی، جا له‌و حاله‌ته‌ رزگار کرا، پاشان رۆیشه‌وه بۆ لای ساره‌و (ده‌ستی بۆ برد)، سارم‌ش هه‌ستاو ده‌ست نو‌یژی گرت و نو‌یژی کرد و وتی: ئه‌ی خواجه‌گیان من باوم‌رم به‌ تۆ و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ت هی‌ناوه‌و داوینی خۆم پاراستوه (له‌ هه‌موو پیاویک) می‌رده‌که‌م نه‌بی‌ت، ده‌ی که‌واته ئه‌م کافره زāl نه‌که‌یت به‌سه‌رمدا، جا پادشاکه هه‌ناسه‌ی توند بوو لرخه‌لرخ‌ی ده‌هات، به‌جو‌ری ده‌ستی کرد به‌ له‌قه‌فرته))، عه‌بدوره‌حمان وتی: ئه‌بو سه‌له‌مه وتی: ئه‌بو هورمه‌یره وتی: جا ساره وتی: خواجه ئه‌گه‌ر بمریت ئه‌وسا ده‌وتری: ئه‌م ئافرمته کوشتوو‌یه‌تی، جا بۆ جاری دووم یان له‌ جاری سییه‌مدا (که‌ نازاد کرا) وتی: سو‌یند به‌خوا ئه‌مه‌ی بو‌تان ناردووم شه‌یتانی‌که، بی‌گیرنه‌وه بۆ لای ئیبراهیم و هاجه‌ریشی پی‌ بدن، سارم‌ش گه‌رایه‌وه بۆ لای ئیبراهیم عليه السلام، وتی: ئایا زانیت خوا ئه‌و کافره‌ی ریسوا کردو که‌نیزه‌کی‌کی خزمه‌تکاریشی پی‌ به‌خشی‌م)).

(١) ئه‌گه‌ر بلیت ده‌ست‌نو‌یژی گرت و دوعای کرد دروسته به‌ پی‌ی زمانی عه‌ره‌بی، که (الصلاة) به‌مانای دوعا هاتوه، به‌لام مانای یه‌که‌م که به‌نو‌یژ مانا بکری‌ت به‌هێز‌تر و راسته‌.

٢٢١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ، فَقَالَ سَعْدٌ: هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ، انْظُرْ إِلَيَّ شَبَّهِهُ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ. فَتَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيَّ شَبَّهِهُ، فَرَأَى شَبَّهَا بَيْنَنَا بَعُتْبَةَ، فَقَالَ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ، وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ". فَلَمْ تَرَهُ سَوْدَةُ قَطُّ^(١).

٢٢١٨- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: سه‌عدی کوردی نه‌بی وه‌ققاص و عه‌بدی کوردی زه‌مه‌ه له‌سه‌ر کورپنک (عه‌بدوره‌حمان) بوو به‌ گێشه‌و ناکوکیان، سه‌عد وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌م کوره‌ برازاهه‌، من‌دالی عوتبه‌ی کوردی نه‌بو وه‌ققاصه‌، وه‌سیه‌تی بو‌ کردووم که‌ لای من دایناوه‌و وتووێه‌تی: نه‌مه‌ کورمه‌، سه‌یری شیوه‌ی بکه‌، عه‌بدی کوردی زه‌مه‌ه‌ش وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌م کوره‌ برای منه‌ (له‌ باوکمه‌)^(٢) له‌ هاوسه‌ری باوکم بووه‌ که‌ که‌نیزه‌که‌یه‌تی، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ سه‌یری شیوه‌ی کوره‌که‌ی کردو بینی به‌ناشکرا له‌ عوتبه‌ ده‌جیت، به‌لام فه‌رمووی: ((نه‌ی عه‌بد نه‌م من‌داله‌ بو‌ تو، چونکه‌ من‌دال رۆله‌ی تیکه‌لی دایک و باوکه‌، مرو‌فی داوێن پی‌سیش جگه‌ له‌ په‌شیمانی و پرهنج به‌خه‌ساری هه‌چی تری ده‌ست ناکه‌وی، نه‌ی سه‌وده‌^(٣) تو‌ ئیتر با نه‌م کوره‌ نه‌تبینی^(٤)))، ئیتر نه‌و کوره‌ هه‌رگیز سه‌وده‌ی نه‌بینی.

(١) پروانه: ٢٠٥٣.

(٢) به‌لام دایکه‌مان جیایه‌.

(٣) سه‌وده‌ ﷺ خیزانی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو له‌گه‌ڵ عه‌بدی کوردی زه‌مه‌ه‌ خوشک و برا بوون، هه‌رچه‌ند پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ من‌داله‌که‌ی دا به‌براکه‌ی سه‌وده‌، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌وده‌ی وت: با نه‌تبینی و خوق‌ نشان مه‌ده‌، چونکه‌ شوپه‌ه‌ هه‌یه‌.

(٤) چونکه‌ تو‌ نامه‌حه‌رمی به‌م کوره‌.

٢٢١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ عَنِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رضي الله عنه لَصْهَبٍ: اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَدْعَ إِلَى غَيْرِ أَبِيكَ. فَقَالَ صُهَيْبٌ: مَا يَسْرُنِي أَنْ لِي كَذَا وَكَذَا، وَأَنِّي قُلْتُ ذَلِكَ، وَلَكِنِّي سُرِفْتُ وَأَنَا صَبِيٌّ.

٢٢١٩- سه‌عد ده‌گیرپته‌وه له باوکیه‌وه که وتی: عه‌بدوپره‌حمانی کوری عه‌وف رضي الله عنه به صوهه‌یبی وت: له خوا بترسه و خوٓت مه‌که به‌کوری که‌سیک^(١) که باوکت نییه، صوهه‌یب وتی: بێم خوٓش نییه که نه‌وه‌و نه‌وه‌م هه‌بیت، وه من نه‌و وته‌یه‌م وتبیت (واته: دروٓ بکه‌م له ره‌چه‌له‌که‌دا)، به‌لام من به‌مندالی دزراوم^(٢).

٢٢٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَنُّتُ -أَوْ أَتَحَنُّتُ بِهَا- فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَلَاةٍ وَعَتَاقَةٍ وَصَدَقَةٍ، هَلْ لِي فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ حَكِيمٌ رضي الله عنه: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ"^(٣).

٢٢٢٠- عوروه‌ی کوری زوبه‌یر ده‌گیرپته‌وه که حه‌کیمی کوری حیزام رضي الله عنه بو‌ی گیراومه‌وه‌و بی‌گومان وتوویه‌تی: نه‌ی بی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌وا‌لم بدهری دهرباره‌ی شتانیک که من به‌ نیه‌تی چاکه ده‌مکردن -یان وتی: (أَتَحَنُّتُ بِهَا)^(٤) - له سه‌رده‌می نه‌فامیدا، له به‌جیه‌ینانی په‌یومندی خزمایه‌تی و کو‌یله‌ نازادکردن و

(١) صوهه‌یب ده‌یوت عه‌ره‌به‌و به‌نی نه‌مه.

(٢) مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه که راسته عه‌ره‌به، به‌لام به‌ مندالی بردوو‌یانه بو‌یه زمانی عه‌ره‌بیه‌که‌ی ته‌واو نییه.

(٣) پروانه: ١٤٣٦.

(٤) (أَتَحَنُّتُ بِهَا) یه‌کیک له ماموستاکانی ئیمام بوخاری گومان بردوو‌ه له نێوان (أَتَحَنُّتُ بِهَا) له‌که‌ل (أَتَحَنُّتُ)، له‌سه‌روه‌ه مانای (أَتَحَنُّتُ)مان کردوه، به‌لام (أَتَحَنُّتُ بِهَا) هیچ مانایه‌کی نییه لێره‌دا بگونجیت، بو‌یه رافه‌کارانی سه‌حیحی بوخاری ده‌ئین: نه‌مه هه‌له‌یه بو‌یه زوربه‌ی راوییه‌کانی به (أَتَحَنُّتُ) گیراویانه‌ته‌وه. (إرشاد الساری:

مال به‌خشین، ئایا من له کردنی نه‌و شتانه‌دا هیچ پاداشتی‌کم هه‌یه؟ حه‌کیم ﷺ وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له (وه‌لام‌دا) فه‌رمووی: ((تۆ له‌سه‌ر نه‌و چاکانه مسو‌لمان بو‌ویت که پی‌شته‌ر کردوته)).

١٠١- بَابُ جُلُودِ الْمَيْتَةِ قَبْلَ أَنْ تُدْبَغَ

٢٢٢١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شَهَابٍ، أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِشَاةٍ مَيْتَةٍ فَقَالَ: "هَلَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا بَيَاهَا؟" قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ. قَالَ: "إِنَّمَا حَرَمُ أَكْلِهَا"^(١).

١٠١- با‌سی (حو‌کمی) پی‌ستی مرداره‌وه‌بو‌و پی‌ش ئه‌وه‌ی

ده‌با‌غ بدریت

٢٢٢١- عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری عه‌باب‌س ﷺ ده‌گی‌ریت‌ه‌وه‌ که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ لای مه‌پ‌کی مرداره‌وه‌بو‌ودا تی‌به‌ری فه‌رمووی: ((بو‌چی سو‌ودتان له‌ پی‌سته‌که‌ی وهرنه‌گرتو‌وه‌؟)) وتیان: ئه‌مه‌ مرداره‌بو‌ته‌وه‌، فه‌رمووی: ((ته‌نها خو‌اردنی گو‌شته‌که‌ی حه‌رام کراوه‌)).

١٠٢- بَابُ قَتْلِ الْخِنْزِيرِ

وَقَالَ جَابِرٌ: حَرَّمَ النَّبِيُّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْعَ الْخِنْزِيرِ.

٢٢٢٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ

لِيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الْخَنَازِيرَ، وَيَضَعِ الْجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ^(١).

١٠٢- باسی کوشتنی بهراز

جابر رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهەر رضی الله عنه فروشتنی بهرازی حهرام کردوه.
 ٢٢٢٢- نه بو هورمیره رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضی الله عنه فهرمووی: ((سویند بهو زاتهی گیانی منی بهدمسته نزیکه عیسای کوری مهریه م له ئاسمانه وه بیته خواره وه بو ناوتان به فهرمانهروایه کی دادپهروهر، نهوسا خاج دهشکینی، بهراز دهکوژی و سهرا نه هه لدهگری، وه مال و سامان نه وهنده زور دمبیت هه تا کهس له کهسی وهرناگری)).

١٠٣- باب: لَا يُذَابُ شَحْمُ الْمَيْتَةِ وَلَا يُبَاعُ وَدَكُهُ

رَوَاهُ جَابِرٌ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
 ٢٢٢٣- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي طَاوُسٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی الله عنه يَقُولُ: بَلَغَ عُمَرُ أَنَّ فُلَانًا بَاعَ حَمْرًا، فَقَالَ: قَاتَلَ اللَّهُ فُلَانًا، أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا؟" ^(٢).

١٠٣- باسیک: پیو و بهزی مرداره وه بوو ناتوینریته وه و رۆنی مرداره وه بوو نافروشریت

جابر رضی الله عنه فهرموودمیه کی له م باسه دا له پیغه مبهره وه رضی الله عنه گیراومته وه

(١) پروانه: ٢٤٧٦، ٣٤٤٨، ٣٤٤٩.

(٢) پروانه: ٣٤٦٠.

٢٢٢٣- عەبدوللای کوری عەبابس ﷺ دەلی: بە عومەر ﷺ گەشت کە فلانە کەس عارەقی فرۆشتوو، عومەریش وتی: خوا فلانەکەس بکوژی و لە ناوی ببات مەگەر نازانیت کە پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرموووەتی: ((خوا جوولەکەکان بکوژیت (فرۆشتنی) بیویان لەسەر حەرام کرا، ئینجا تواندیانەوه^(١) و فرۆشتیان)).

٢٢٢٤- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "قَاتَلَ اللَّهُ يَهُودًا، حُرِمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَبَاعُوهَا، وَأَكَلُوا أَثْمَانَهَا". قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿فَنَلَّهِمُ اللَّهُ ۝٣٠﴾ التَّوْبَةُ، لَعَنَهُمُ ﴿فُلَ ۝١٠﴾ الذَّارِيَاتِ، لُعِنَ ﴿الْفَرَّصُونَ ۝١٧﴾ الذَّارِيَاتِ، الْكَذَّابُونَ.

٢٢٢٤- ئەبو ھورەیرە ﷺ دەگێڕێتەوه کە پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((خوا جوولەکەکان لە ناووبات و بیانکوژی^(٢) پیو و بەزیان لی حەرام کرا، بەلام ئەوان فرۆشتیان و نرخەکەیان خوارد))، ئەبو عەبدوللای (ئیمامی بوخاری) دەلی: ﴿فَنَلَّهِمُ اللَّهُ ۝٣٠﴾ یانی: نەفرینی لیکردن، ﴿فُلَ ۝١٠﴾ یانی: نەفرینی لیکرا، ﴿الْفَرَّصُونَ ۝١٧﴾ واتە: درۆزنەکان.

١٠٤- بَابُ بَيْعِ التَّصَاوِيرِ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا رُوحٌ وَمَا يُكْرَهُ مِنْ ذَلِكَ

٢٢٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، أَخْبَرَنَا عَوْفٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ، إِنِّي إِنْسَانٌ، إِنَّمَا مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدَيَّ، وَإِنِّي أَصْنَعُ هَذِهِ التَّصَاوِيرَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا أَحَدُّكَ إِلَّا

(١) ئەوه فیل بوو کردیان وتیان: تیمە پیومان لی حەرامکراوه بە تیاوایی دەیتە پۆن و چەوری، پیتی ناوتریت پیو.

(٢) (قَاتَلَ اللَّهُ يَهُودًا) ئەم پستەیه مان بەم جوړه مانا کردوه: خوا جوولەکەکان لە ناووبات و بیانکوژی، دروستیشە بوتری خوا نەفرینی کرد لە جوولەکەکان، ھەردوو مانا کردنەکە بۆ دوعا لی کردنە.

مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهُ، حَتَّى يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ، وَلَيْسَ يَنَافِخُ فِيهَا أَبَدًا". قَرَبَا الرَّجُلُ رُبُوءَ شَدِيدَةٍ وَاصْفَرَ وَجْهُهُ. فَقَالَ: وَنَحَاكَ إِنْ أَتَيْتَ إِلَّا أَنْ تَصْنَعَ، فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ، كُلُّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: سَمِعَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ مِنَ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ هَذَا الْوَاحِدَ^(١).

١٠٤- باسی فرۆشتنی وێنه‌ی ئه‌و شتانه‌ی گیانله‌به‌ر نین و باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له‌و شتانه

٢٢٢٥- سه‌عیدی کۆری ئه‌بوله‌سه‌من ده‌لی: من لای عه‌بدوڵڵای کۆری عه‌بباس ﷺ بووم، کاتێک پیاویک هاته لای و وتی: ئه‌ی ئه‌بو عه‌بباس من که‌سیکم بژێویم ته‌نها له‌ پێشه‌که‌ی ده‌ستمه‌، بێگومان من ئه‌و وێنانه دروست ده‌که‌م، عه‌بدوڵڵای کۆری عه‌بباسیش وتی: ته‌نها ئه‌ومت بۆ باس ده‌که‌م که‌ له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیستوو، لێم بیستوو ده‌یفه‌رموو: ((هه‌رکه‌سیک وێنه‌یه‌ک بکێشیت ئه‌وه‌ بێگومان خوا سزای ده‌دات، هه‌تا گیان ده‌کات به‌به‌ری وێنه‌که‌دا، وه‌ هه‌رگیز ناتوانی گیان بکات به‌ به‌ریدا))، جا کابرا راجله‌کاوه‌ هه‌ناسه‌یه‌کی قوڵی هه‌لکێشاوه‌ زه‌رده‌هه‌لگه‌را، ئینجا وتی: هاوار بۆ تۆ ئه‌گه‌ر هه‌ر ناچاریت دروستی بکه‌یت، ئه‌وا ئه‌و دارو دره‌خت و هه‌ر شتێک گیانی تێدا نییه‌ دروستی بکه‌، ئه‌بو عه‌بدوڵڵا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: سه‌عیدی کۆری ئه‌بو عه‌روبه‌ ته‌نها ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌ نه‌زری کۆری ئه‌نه‌س بیستوو.

١٠٥- بَابُ تَحْرِيمِ التِّجَارَةِ فِي الْخَمْرِ

وَقَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: حَرَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْعَ الْخَمْرِ.

٢٢٢٦- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَمَّا نَزَلَتْ آيَاتُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ عَنْ آخِرِهَا، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: "حُرِّمَتِ التِّجَارَةُ فِي الْخَمْرِ"^(١).

١٠٥- باسی چه‌رامکردنی بازرگانی عارهق

جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فروشتنی عارهقی چه‌رام کرد.

٢٢٢٦- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: کاتی‌ک نایه‌ته‌کانی کو‌تایی سوو‌په‌تی به‌قه‌ره دابه‌زی، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له مائه‌وه دمر‌جوو (بو‌ مزگه‌وت) فه‌رمووی: ((بازرگانی عارهق چه‌رام کرا)).

١٠٦- بَابُ إِثْمِ مَنْ بَاعَ خُرًا

٢٢٢٧- حَدَّثَنِي يَشْرُ بْنُ مَرْحُومٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "قَالَ اللَّهُ: ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ أُعْطِيَ بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ خُرًا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ، وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ"^(٢).

١٠٦- باسی تاوانی ئه‌وهی که‌سی‌کی نازاد^(٣) بفروشت

٢٢٢٧- ئه‌بو هوره‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گپه‌په‌ته‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که‌ فه‌رموو‌یه‌تی: ((خوا فه‌رموو‌یه‌تی: سی‌ جو‌ر که‌س خو‌م له پو‌ژی دو‌اییدا داوا‌کارم له دزیان:

(١) پروانه: ٤٥٩.

(٢) پروانه: ٢٢٧٠.

(٣) مرو‌فی نازاد بکات به‌ کو‌یله و بی‌فروشتی، چونکه فروشتن بو‌ کو‌یله به‌ نه‌ک نازاد.

پیاویک به‌ناوی منه‌وه په‌یمانی دابیت و سویندی خواردبیت، پاشان له په‌یمانه‌که‌دا غه‌دری کردبیت و شکاندبیتی، وه پیاویک که‌سیکی نازادی فرۆشتبیت و نرخه‌که‌ی خواردبیت، وه پیاویک کرێکاریکی به‌کرێ گرتبیت و کاره‌که‌ی پی کردبیت و کرێه‌که‌ی پینه‌دابیت)).

١٠٧- باب أَهْرِ النَّبِيِّ ﷺ الْيَهُودَ بَيْعِ أَرْضِهِمْ وَدِينِهِمْ حِينَ أَجْلَاهُمْ

فِيهِ الْمُقْبِرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

١٠٧- باسی فه‌رمانکردنی پیغه‌مبهر ﷺ به‌جووله‌که‌کان به‌فرۆشتنی زه‌وی و که‌لاوه‌کانیان کاتیک ده‌ریکردن (له مه‌دینه)

له‌م باسه‌دا ئه‌و فه‌رمووده هه‌یه که مه‌قبوری له ئه‌بو هورمیره‌وه ؓ ده‌یگیرێته‌وه^(١).

١٠٨- بَابُ بَيْعِ الْعَبِيدِ وَالْحَيَوَانَ بِالْحَيَوَانِ نَسِيئَةً

وَأَشْتَرَى ابْنُ عُمَرَ رَاحِلَهُ بِأَرْبَعَةِ أْبْعَرَةٍ مَّضْمُونَةٍ عَلَيْهِ، يُوفِيهَا صَاحِبَهَا بِالرَّبْدَةِ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَدْ يَكُونُ الْبَعِيرُ خَيْرًا مِنَ الْبَعِيرَيْنِ. وَأَشْتَرَى رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ بَعِيرًا بِبَعِيرَيْنِ فَأَعْطَاهُ أَحَدَهُمَا وَقَالَ آتِيكَ بِالْآخَرِ غَدًا رَهْوًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ. وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: لَا رَبَّاءَ فِي الْحَيَوَانِ: الْبَعِيرُ بِالْبَعِيرَيْنِ، وَالشَّاهُ بِالشَّائِنِ إِلَى أَجَلٍ. وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: لَا بَأْسَ بِبَعِيرٍ بِبَعِيرَيْنِ وَدَرَاهِمَ بِدَرَاهِمٍ نَسِيئَةً.

(١) فه‌رمووده‌ی: (٣١٦٧) که دواتر پیتی ده‌که‌ین إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وه رافه‌ی ده‌که‌ین.

١٠٨- باسی (حوکمی) فروشتنی کۆیله (به کۆیله به قه‌رز) ئاژه‌ل به ئاژه‌ل به‌قه‌رز

عه‌بدوئلاّی کورپی عومهر ﷺ وشتیکی باری (به قه‌رز) کپی به چوار وشت که ده‌سته‌به‌رکردنی له‌سه‌ر (عه‌بدوئلاّ) بیّت، له (الرّبّذة) عه‌بدوئلاّ ته‌سلیمیان بکات به خاومنه‌که‌ی. عه‌بدوئلاّی کورپی عه‌بباس ﷺ ده‌لی: هه‌ندی جار یه‌ک وشت له دوو وشت چاکتره. رافعی کورپی خه‌دیج وشتیکی کپی به دوو وشت، وشتیکیانی دا به‌فروشیارمه‌که وتی: سبه‌ینی (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) وشته‌که‌ی ترت به شینه‌یی و به‌بیّ دواکه‌وتن بۆ دینم. ئیبنو موسه‌یه‌ب ده‌لی: له نیوان ئاژه‌لدا سوو نییه، وشتیک به دوو وشت، وه مه‌رێک به دوو مه‌ر به‌قه‌رز بۆ ماومیه‌ک دروسته. ئیبنو سیرین ده‌لی: قه‌یناکات وشتیک بفروشیّت به دوو وشت به‌قه‌رز، ومدره‌مه‌میک بفروشیّت به دره‌مه‌میک به‌قه‌رز.

٢٢٢٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ فِي السَّبْئِ صَفِيَّةٌ، فَصَارَتْ إِلَى دَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ، ثُمَّ صَارَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ^(١).

٢٢٢٨- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: سه‌فیه له‌ناو دیله‌کانی (خه‌یه‌ر)دا بوو، بوو به به‌ش و ده‌سته‌که‌وتی ده‌حیه‌ی که‌لبیی، پاشان بوو به به‌ش و ده‌سه‌که‌وتی پیغه‌مه‌به‌ر ﷺ.

١٠٩- بابُ بَيْعِ الرَّقِيقِ

٢٢٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ مُحَرَّرٍ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نُصِيبُ

سَبِيًّا، فَتُحِبُّ الْأُمَّانَ، فَكَيْفَ تَرَى فِي الْعَزْلِ؟ فَقَالَ: "أَوَإِنَّكُمْ تَفْعَلُونَ ذَلِكَ؟ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَلِكَ، فَإِنَّهَا لَيْسَتْ نَسَمَةً كَتَبَ اللَّهُ أَنْ تَخْرُجَ إِلَّا هِيَ خَارِجَةٌ"^(١).

١٠٩- باسی فروشتنی کۆيله

٢٢٢٩- ئیبنو موحه‌یریز ده‌گیرپته‌وه که نه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ بۆی گیرپایه‌وه وتی: له کاتی‌کدا نه‌و له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ دانیشتبوو وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیمه سه‌رجییی له‌گه‌ل که‌نیزه‌که‌کانی ده‌که‌ین، وه‌ چه‌زمان له‌ نرخه‌که‌یانه^(٢) (که‌ دوا‌یی بیانفرو‌شینه‌وه)، جا تو‌ رات چۆنه‌ دهر‌باره‌ی (عزل)^(٣)؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئای به‌راستی ئیوه‌ نه‌و کاره‌ ده‌که‌ن؟ ه‌یچ‌تان له‌سه‌ر نییه‌ نه‌گه‌ر نه‌و کاره‌ بکه‌ن، چونکه‌ دل‌نیابن مندالیک نییه‌ خوا نووسیب‌یتی په‌یدا ببی ئیلاا په‌یدا ده‌بی‌ت)).

١١٠- بَابُ بَيْعِ الْمَدْبَرِ

٢٢٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مُمَيَّرٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَاعَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدْبَرَ^(٤).

١١٠- باسی فروشتنی (المَدْبَرِ)^(٥) کۆيله‌ی ئازادکراوی پاش مردن

٢٢٣٠- جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئازادکراوی په‌یوه‌ست به‌مردنی خاوه‌نه‌که‌ی فروشت.

(١) پروانه: ٢٥٤٢، ٤١٣٨، ٥٢١٠، ٦٦٠٣، ٧٤٠٩.

(٢) سه‌رنج: چونکه‌ نه‌گه‌ر مندالیان بی‌ت نافرۆشین و ده‌بن به‌ (أم الولد).

(٣) واته‌: له‌ کاتی جووتبووندا پیاو ئای خۆی بگرته‌وه‌ و نه‌هتلی برژێته‌ مندال‌دان ئافره‌ته‌که‌وه‌. (إرشاد الساري: ١٩٠/٥)

(٤) پروانه: ٢١٤١.

(٥) المدبر: به‌و کۆيله‌یه‌ ده‌لێن خاوه‌نه‌که‌ی ده‌لی هه‌رکات من مردم تو‌ ئازادی.

٢٢٣١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: بَاعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ^(١).

٢٢٣١- عه‌مر ده‌لئ: له جابیری کورێ عه‌بدو‌ل‌لای ﷺ بیست ده‌یوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کو‌یله‌ی (نا‌زاد‌کرا‌وی په‌یومه‌ست به‌ مر‌دنی خا‌ومنه‌که‌ی) فره‌شت.

٢٢٣٢ - ٢٢٣٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّث ابْنُ شِهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ أَخْبَرَاهُ أَنََّّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُسْأَلُ عَنِ الْأَمَةِ تَزْنِي وَلَمْ تُحْصَن. قَالَ: "اجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ يَبْعُوهَا" بَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ^(٢).

٢٢٣٢-٢٢٣٣- ئی‌بنو شه‌یاب ده‌لئ: که‌ عوبه‌یدول‌لای بو‌ی گن‌یرا‌په‌وه‌ که‌ زمیدی کورێ خالید و نه‌بو هورمه‌یره ﷺ بو‌یان گن‌یرا‌وته‌وه‌، که‌ هه‌ردووکیان له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌یان ﷺ بیست‌وه‌ پرس‌یاری لی‌کرا دهر‌باره‌ی که‌نیزه‌کی‌ک که‌ شو‌وی نه‌کردبێ و زینا بکات، فره‌مو‌وی: ((داری هه‌ددی لی‌ بده‌ن، پاشان نه‌گه‌ر زینای کرده‌وه‌ داری هه‌ددی لی‌ بده‌ن، پاشان بی‌فرو‌شن))، د‌وای سی‌یه‌م جار یان چ‌واره‌م جار (فه‌رمو‌وی: بی‌فرو‌شن).

٢٢٣٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "إِذَا زَنَتْ أَمَةٌ أَحَدِكُمْ، فَتَبَيَّنَ زَنَاهَا، فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُرَبَّ عَلَيْهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُرَبَّ، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ الثَّالِثَةَ فَتَبَيَّنَ زَنَاهَا فَلْيَبْعُوهَا، وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرِ"^(٣).

(١) پروانه: ٢١٤١.

(٢) پروانه: ٢١٥٢، ٢١٥٤.

(٣) پروانه: ٢١٥٢.

٢٢٣٤- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((نه‌گهر که‌نیزه‌کی که‌سیکتان زینای کردو زیناکه‌ی ئاشکرا بوو^(١)) با دار هه‌دی لی بداو سه‌رزه‌نشتی نه‌کات، پاشان نه‌گهر (جاریکی تر) زینای کرد، نه‌وه با داری هه‌دی لی بداو سه‌رزه‌نشتی نه‌کات، پاشان نه‌گهر بو جاری سییه‌م زینای کردو زیناکه‌ی ئاشکرا بوو^(٢)) نه‌وه با بیفرۆشیته‌ به‌ گوریسیکی مووینیش بیت)).

III- باب: هَلْ يُسَافِرُ بِالْجَارِيَةِ قَبْلَ أَنْ يَسْتَبْرَأَ؟

وَلَمْ يَزِ الْحَسَنُ بَأْسًا أَنْ يُقْبَلَها أَوْ يُبَاشِرَهَا. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِذَا وَهَبْتَ الْوَلِيدَةَ الَّتِي تُوطَأُ أَوْ بِيَعَتْ أَوْ عَتَقْتَ فَلْيُسْتَبْرَأْ رَحِمُهَا بِحَيْضَةٍ، وَلَا تُسْتَبْرَأُ الْعَذْرَاءُ. وَقَالَ عَطَاءٌ: لَا بَأْسَ أَنْ يُصِيبَ مِنْ جَارِيَتِهِ الْحَامِلِ مَا دُونَ الْفَرْجِ. وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِلَّا عَلَىٰ أَنْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ ﴿٦﴾ المؤمنون.

III- باسیک: ئایا دروسته بو پیاو که‌نیزه‌که‌کی له‌گه‌ل خو‌ی

بیات بو سه‌فه‌ر پێش د‌ل‌ن‌یا‌بوون له‌وه‌ی که‌ سکی نییه‌^(٣)؟

حه‌سه‌نی به‌صری به‌لایه‌وه (که‌نیزه‌ک) ماچ کردن و ده‌ستبازی کردن له‌گه‌ل‌یدا هه‌یجی تێدانییه و ئاساییه، عه‌بدو‌ل‌لای گو‌ری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: نه‌گهر که‌نیزه‌کی که‌ ده‌گونجیت سه‌رجییی له‌گه‌ل‌دا بک‌ریت به‌خ‌شرا به‌که‌سیک، یان ه‌رو‌ش‌را، یان ئازادک‌را، با د‌ل‌نیایی بی که‌ سکی نییه به‌یه‌ک جار که‌وته‌ن بی

(١) به‌ شایه‌ت یان دانی‌دانان یان سک پر‌بوون.

(٢) داری هه‌دی لێ‌دا ئینجا بیفرۆش‌.

(٣) مه‌به‌ستی که‌نیزه‌کی که‌ خاوه‌نه‌کی ک‌ریو‌یه‌تی به‌پاره‌و هه‌شتا عه‌ده‌ی ته‌واو نه‌بووه.

نوێزی، به‌لام کج دانیایی ناوی، عه‌تا ده‌لی: فه‌یناکات بو پیاو جگه له جووتبوون ده‌ستبازی و ماچ و نه‌و شتانه بکات له‌گه‌ل که‌نیزه‌کی خۆی که سکهره، خۆای به‌رز و بل‌ند ده‌فه‌رموی: (مه‌گه‌ر بو خێزانی خۆیان یان بو که‌نیزه‌کیک که بووبن به‌خاومنیان^(١) .

٢٢٣٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَقَّارِ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وسلم خَيْبَرَ، فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْحِصْنَ ذُكِرَ لَهُ جَمَالُ صَفِيَّةَ بِنْتِ حِمْيٍ بْنِ أَخْطَبٍ - وَقَدْ قُتِلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عَرُوسًا - فَأَصْطَفَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم لِنَفْسِهِ، فَخَرَجَ بِهَا حَتَّى بَلَغْنَا سَدَّ الرَّوْحَاءِ حَلَّتْ، فَبَنَى بِهَا، ثُمَّ صَنَعَ حَيْسًا فِي نِطْعٍ صَغِيرٍ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم: "أَذِنُ مَنْ حَوْلَكَ". فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةً رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم عَلَى صَفِيَّةَ، ثُمَّ خَرَجْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَ: قَرَأْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم يُحَوِّي لَهَا وَرَاءَهُ بَعَاءَةً، ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ، فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رِجْلَهَا عَلَى رُكْبَتِهِ حَتَّى تَرْكَبَ^(٢) .

٢٢٣٥- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وآله وسلم هات بو خه‌یبه‌ر، جا کاتی‌ک خۆای گه‌وره نازادکردنی فه‌لای (فه‌موصی خه‌یبه‌ری) له‌سه‌ر ده‌ستی به‌نه‌نجام گه‌یاند، باسی جوانی سه‌ه‌فییه‌ی کچی حویه‌ی کوری نه‌خته‌بیان بو کرد که می‌رده‌که‌ی کوژرا بوو، سه‌ه‌فییه‌ی تازه بووک بوو-، بو‌یه پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله وسلم به‌تایبه‌تی له‌ناو ده‌سته‌که‌وه‌ته‌کاندا بو خۆی هه‌لب‌زارد، له‌گه‌ل خۆی ه‌ینا تا گه‌یشتی‌نه (سَدَّ الرَّوْحَاءِ)^(٣) له سوو‌ری

(١) نه‌و ئایه‌ته‌باس له‌وه‌ده‌کات که نه‌م دوو جو‌ره له‌ ئافه‌رت بو پیاو دروسته‌سه‌رجییان له‌گه‌ل بکات که عه‌تا کردوویه‌تی به‌ به‌لگه‌ی دروستی ده‌ستبازی، له‌و‌رووه‌ویه‌که که‌نیزه‌ک هه‌موو له‌زه‌ت لی‌بردنیکی له‌گه‌لدا دروسته به‌م ئایه‌ته، به‌لام سه‌ه‌رجیتی دروست نییه له‌و‌کاته‌دا.

(٢) به‌روانه: ٣٧١.

(٣) جی‌گایه‌که نزیک مه‌دینه.

مانگانه پاک بوویهوهو چه لال بوو (بو پیغه مبهەر ﷺ له گه لای دروست ببی)، نینجا له گه لای دروست بوو، پاشان خواردنیکی دروست کرد که تیکه ل بوو له خورما و پۆن و که شک له سهر سفرمیه کی چه رمی بچوک بوو، پاشان پیغه مبهری خوا ﷺ به ئه نه سی فهرموو: ((چار بده به ناو ئه و خه لکانه ی له ده و روبه رتن))^(۱)، نا ئه وه بوو به خواردنی زه ما و منده که ی پیغه مبهری خوا ﷺ بو صه فیه، پاشان رویشتن بهرده مه دینه، جا پیغه مبهری خوام ﷺ دی له پشت خویه وه عاباکه ی ده کرده په رده بو ی (تا نه ببیری)، پاشان پیغه مبهەر ﷺ لای و شتره که یدا داده نیشت و نه ژنوی دادنا، صه فیه ش پیی ده خسته سهر نه ژنوی پیغه مبهەر ﷺ هه تا سواری و شتره که ده بوو.

۱۱۲- بابُ بَيْعِ الْمَيْتَةِ وَالْأَصْنَامِ

۲۲۳۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ مَكَّةَ: "إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ". فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفْنُ، وَيُذْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ، وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ. فَقَالَ: "لَا، هُوَ حَرَامٌ". ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: "قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا جَمَلُوهَا ثُمَّ بَاعُوهَا فَأَكَلُوهَا مِمَّنْهُ".

قَالَ أَبُو عَاصِمٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ: كَتَبَ إِلَيَّ عَطَاءٌ: سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

(۱) بو ناشر کردنی هاوسه رگریه که.

(۲) پروانه: ۴۲۹۶، ۴۶۳۳.

١١٢- باسی (حه‌رامی) فروشتنی مرداره‌وه‌بوو و بت و په‌یکه‌ر

٢٢٣٦- جابیری کوری عه‌بدوڵڵا ﷺ ده‌گیرپته‌وه که له سالی نازادکردنی مه‌ککه‌دا له پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ بیست که له مه‌ککه‌دا بوو ده‌یفه‌رموو: ((به‌راستی خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی فروشتنی عاره‌ق و مرداره‌وه‌بوو و به‌راز و بتیان حه‌رام کردوه))، جا وترا: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌واڵمان پێ بده ده‌رباره‌ی پیو و چه‌وری مرداره‌وه‌بوو، چونکه بیگومان که شتی بێ ئه‌هوون و پیسته‌ی پێی چه‌ور ده‌که‌ن، وه ده‌یکه‌نه‌ چ‌را و فتیله‌وه؟ ئه‌ویش فه‌رموو: ((نه‌خیر نابێ و حه‌رامه))، پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌وکاته‌دا فه‌رموو: ((خوا جووله‌که‌کان له ناووبات کاتیک خوا پیوی لی حه‌رام کردن، تواندیانه‌وه، پاشان فروشتیان، ئینجا نرخه‌که‌یان خوارد)).

ئهبو عاصیم ده‌لی: عه‌بدوڵحه‌مید بو‌ی گیراینه‌وه، وتی: یه‌زید بو‌ی گیراینه‌وه، وتی: عه‌تا بو‌ی نووسیم و ده‌لی: له جابیرم بیست ﷺ که له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ئه‌م فه‌رموده‌ی گیرایه‌وه.

١١٣- بابُ ثَمَنِ الْكَلْبِ

٢٢٣٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي، مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَمَهْرِ الْبَغِيِّ، وَحُلُوانِ الْكَاهِنِ^(١).

(١) پروانه: ٢٢٨٢، ٥٣٤٦، ٥٧٦١.

١١٣- باسی نرخى سهگ (حه‌رامه)

٢٢٣٧- نه‌بو مه‌سعوودی نه‌نصارى ﷺ ده‌گیریتته‌وه که پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ پاره‌ى سهگ و کرئى ئافرمتى داوین پیس و کرئى (شیرینى) فالجى و کتیب‌گره‌وى هه‌دمغه‌کرد.

٢٢٣٨- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبِي اشْتَرَى حَبَّامًا، فَأَمَرَ بِمَحَاجِمِهِ فَكُسِرَتْ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ. قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ مَنِ الدِّمِّ، وَمَنِ الْكَلْبِ، وَكَسْبِ الْأَمَةِ، وَلَعَنَ الْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ، وَآكَلَ الرِّبَا، وَمُؤْكَلَهُ، وَلَعَنَ الْمُصَوِّرَ^(١).

٢٢٣٨- عه‌ونى كورى نه‌بو جوحه‌یفه ده‌ئى: باوكم دى (كۆيله‌یه‌كى) كه‌له‌شاخگرى كرى، هه‌رمانى كرد ئامیره‌كانى كه‌له‌شاخ گرتنه‌كه‌ى شكینرا، منیش پرسىارى هو‌كارى شكاندنه‌كه‌م لی‌كرد، نه‌ویش وتى: بی‌گومان پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ پاره‌ى خوین و پاره‌ى سهگ و پاره‌ى كه‌نیزه‌ك (ى داوین پیس) ى هه‌دمغه‌كردووه، وه نه‌فرینى كردوه له‌ ئافرمتى خال كوت و ئافرمتى خال بو كوتراو، سوو‌خۆر و سوودهر، وه نه‌فرینى كرد له‌ وینه‌كیش.

(نیمامی بوخاری ده‌لی): موحه‌مه‌د بۆی گێڕاینه‌وه وتی: ئیسماعیل بۆی گێڕاینه‌وه له ئیبنو نه‌بی نه‌جیحه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌ی بۆی گێڕاینه‌وه به‌م جو‌ره: ((له پێوانه‌ی دیاری کراو و کیشی دیاری کراودا)).

٢- بابُ السَّلَمِ فِي وَزْنِ مَعْلُومٍ

٢٢٤٠- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ، وَهُمْ يُسَلِفُونَ بِالثَّمْرِ السَّنَتَيْنِ وَالثَّلَاثَ، فَقَالَ: "مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَنِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ"^(١). حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ وَقَالَ: "فَلْيُسَلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ".

٢- باسی سه‌له‌م کردن له کیشی دیاری کراودا^(٢)

٢٢٤٠- عه‌بدوئلا‌ی کوری عه‌بباس رضي الله عنه ده‌لی: کاتیک پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هاته مه‌دینه، له‌وکاته‌دا خه‌لک سه‌له‌میان له به‌روبوومدا ده‌کرد بۆ دوو سال و سێ سال، (پێغه‌مبه‌ریش ﷺ) فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سێک سه‌له‌می کرد له هه‌ر شتێکدا، نه‌وه با سه‌له‌م بکات له پێوانه‌ی دیاری کراو و کیشانه‌ی دیاریکراو، بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو)).

(نیمامی بوخاری ده‌لی): عه‌لی بۆی گێڕاینه‌وه وتی: سو‌فیان بۆی گێڕاینه‌وه وتی: نه‌بو نه‌جیح بۆی گێڕاینه‌وه وتی: ((با سه‌له‌م بکات له پێوانه‌ی دیاری کراودا بۆ ماوه‌یه‌کی دیاری کراو)).

(١) پروانه: ٢٢٣٩.

(٢) واته: مه‌رجه بۆ دروستی سه‌له‌م که کیشی سه‌له‌م تیاکراوه‌که دیاری بیت.

٢٢٤١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه يَقُولُ: قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَقَالَ: "فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ"^(١).

٢٢٤١- نه بو مینهال دهلی: له عهبدوللای کوری عه بیاسم رضي الله عنه بیست دهیوت: پیغه مبهه رضي الله عنه هات بو مه دینه و فهرمووی: ((با سه لهه بکات) له پیوانه ی دیاری کراو و کیشانه ی دیاری کراودا، بو ماوهیه کی دیاری کراو)).

٢٢٤٢-٢٢٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي الْمُجَالِدِ. وَحَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْمُجَالِدِ. حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدٌ، أَوْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْمُجَالِدِ قَالَ: اخْتَلَفَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ بْنُ الْهَادِ وَأَبُو بُرْدَةَ فِي السَّلَفِ، فَبَعَثُونِي إِلَى ابْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه فَسَأَلْتُهُ: فَقَالَ: إِنَّا كُنَّا نُسَلِفُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ، فِي الْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ وَالزَّيْبِ، وَالتَّمْرِ. - وَسَأَلْتُ ابْنَ أَبْنَى، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ^(٢).

٢٢٤٢-٢٢٤٣- موحه ممهه یان عهبدوللای کوری نه بو موجالید ^(٣) دهلی: عهبدوللای کوری شه ددادی کوری هاد و نه بو بورده دهریاره ی سه لهه رایان جیابوو، بویه منیان نارد بو لای ئیبنو نه بی نه وفا رضي الله عنه و نه بو به کر و عومه ردا رضي الله عنه سه لهه ممان ده کرد له گه نه مه رده می پیغه مبهه ی خوا رضي الله عنه و نه بو به کر و عومه ردا رضي الله عنه سه لهه ممان ده کرد له گه نه مه و جوو میوژ و خورمادا، (عهبدوللای) دهلی: پرسیارم له ئیبنو نه بزاش کرد، نه ویش هه ره وهك ئیبنو نه بی نه وفای وت.

(١) پروانه: ٢٢٣٩.

(٢) الحديث ٢٢٤٢: (٢٢٤٤، ٢٢٥٥).

الحديث ٢٢٤٣: (٢٢٤٥، ٢٢٥٤).

(٣) بوخاری به سی سه نههه و ریگا نهه فهرمووده ی هیتاوه، هه ره جارێ به جوژی ناوی هیتاوه.

٣- بابُ السَّلامِ إلی مَنْ لیسَ عندهُ أصلٌ

٢٢٤٤- ٢٢٤٥- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَجَالِدِ قَالَ: بَعَثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ وَأَبُو بَرْدَةَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه فَقَالَا: سَلْهُ: هَلْ كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ يُسْلِفُونَ فِي الْحِنْطَةِ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنَّا نُسْلِفُ نَيْطَ أَهْلِ الشَّامِ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّيْتِ، فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ. قُلْتُ: إِلَى مَنْ كَانَ أَصْلُهُ عِنْدَهُ؟ قَالَ: مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ. ثُمَّ بَعَثَانِي إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْرَى فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ يُسْلِفُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ نَسْأَلْهُمْ: أَلَهُمْ حَرْثٌ أَمْ لَا؟

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مُجَالِدٍ بِهَذَا وَقَالَ: فَتَسْلِفُهُمْ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سُفْيَانَ: حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ وَقَالَ وَالزَّيْتِ. حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ وَقَالَ: فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّيْبِ^(١).

۳- باسی سه‌لهم کردن له‌گه‌ل که‌سی‌کدا که

سەرچاوهی^(۲) سه‌له‌م تیدا کراوه‌که‌ی نه‌ییت

۲۲۴۴- ۲۲۴۵- موحه ممدی کوپی نه بو موجالید دهلی: عهبدوللای کوپی شه دداد و نه بو بورده نارد میان بو لای عهبدوللای کوپی نه بی نه وها، ههردووکیان وتیان: پرس یاری لی بکه نایا هاوه لانی پیغه مبر ﷺ له سه رده می پیغه مبردا ﷺ له گنمدا سه له میان ده کرد؟ عهبدوللای کوپی نه بو نه وهاش وتی: نیمه سه له ممان له گه ل جوتیاره گانی خه لکی شامدا ده کرد له گنم و جو و رو ن له

(۱) بروانه: ۲۲۴۲، ۲۲۴۳.

(۲) مہ بہ ست لہ سہرچاوی گہنم و جوہ کہ کشتوکالہ کہیہ.

پێوانهیهکی دیاری کراودا، بۆ ماومهیهکی دیاری کراو، وتم: له گه‌ڵ که‌سیکه‌دا ده‌تان کرد سه‌رچاوه‌ی شته‌که‌ی هه‌بوو؟ وتی: ئێمه‌ په‌رسیاری ئه‌وه‌مان لێ نه‌ده‌کردن، پاشان عه‌بدو‌للا‌و ئه‌بو یو‌رده‌ نارده‌میان بۆ لای عه‌بدو‌رپه‌حمانی کو‌ری ئه‌بزا و په‌رسیارم له‌ویش کرد، عه‌بدو‌رپه‌حمانی‌ش وتی: هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ سه‌له‌میان ده‌کردو په‌رسیارمان له‌ جوتیاره‌کان نه‌ده‌کرد نایا کشتوکالیان هه‌یه‌ یان نا؟

(به‌ رێگه‌یه‌کی تر ئه‌م فه‌رمووده‌ هاتوو) له‌ موحه‌ممه‌دی کو‌ری ئه‌بو مو‌جالید ده‌لێ: جا ئێمه‌ سه‌له‌ممان له‌ گه‌ڵدا ده‌کردن له‌ گه‌نم و جو‌دا، عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری وه‌لید له‌ سو‌فیان‌ه‌وه‌ گێ‌راپه‌وه‌و وتی: شه‌یبانی بو‌ی گێ‌راپه‌نه‌وه‌و وتی: (وه‌له‌ رو‌ن و زه‌یت دا)^(١) (ئیمامی بو‌خاری ده‌لێ: قوته‌یبه‌ بو‌ی گێ‌راپه‌نه‌وه‌ وتی: جه‌ری‌ر بو‌ی گێ‌راپه‌نه‌وه‌ له‌ شه‌یبانی‌ه‌وه‌، وتی: سه‌له‌ممان ده‌کرد له‌ گه‌نم و جو‌ و می‌وژدا.

٢٢٤٦- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْبَخْرِيِّ الطَّائِيَّ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ السَّلَامِ فِي النَّخْلِ. قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ، حَتَّى يُؤْكَلَ مِنْهُ، وَحَتَّى يُوزَنَ. فَقَالَ الرَّجُلُ وَأَيُّ شَيْءٍ يُوزَنُ؟ قَالَ رَجُلٌ إِلَى جَانِبِهِ: حَتَّى يُحْرَزَ. وَقَالَ مُعَاذٌ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرٍو، قَالَ أَبُو الْبَخْرِيِّ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ مِثْلَهُ^(٢).

٢٢٤٦- عه‌مر ده‌لێ له‌ ئه‌بو به‌خته‌ری تانی‌م بیست وتی: په‌رسیارم له‌ عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری عه‌بباس رضي الله عنه کرد دهر‌باره‌ی سه‌له‌م کردن له‌ به‌روبوومی دارخو‌رما؟ وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ رینگری کرد له‌ فروشتنی به‌روبوومی دارخو‌رما تا (پێ نه‌گات و)

(١) له‌م رێگه‌یه‌وه‌ ئه‌م زیاده‌ی هه‌یه‌ (رو‌ن و زه‌یت).

(٢) پروانه: ٢٢٤٨، ٢٢٥٠.

لَبِيْ نَهْخُوْرِيْت، وَه تَا كَيْشَانَه نَهْكَرِيْت، عَهْمَر دَهْلِيْ: پِيَاوِيْكَ (ئُهَبُو بَهْخَتَهْرِي) وَتِي: ج شَتِيْكَ دَهْكَيشَرِي^(١)؟ پِيَاوِيْكَ لَه تَهْنِيْشْتِيَهْوَه بُوُو وَتِي: هَهْتَا بَخَهْمَلِيْئَرِي. مَوْعَاز وَتِي: شَوْعَبَه بُوِيْ گِيْرَايْنَهْوَه لَه عَهْمَرْوَه دَهْلِيْ: ئُهَبُو بَهْخَتَهْرِي وَتِي: لَه عَهْبَدُوْلَلَاي كُوْرِي عَهْبَبَاسَم ﴿٢﴾ بِيْسْت وَتِي: پِيْغَهْمَبَهْر ﴿٣﴾ رِيْغَرِي كَرْد، جَا وَيْنَهْي فَهْرَمُوودَهْكَهْي پِيْشُوُوِيْ هِيْنَا.

٤- بَابُ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ

٢٢٤٧- ٢٢٤٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ ﴿٤﴾ عَنِ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ، فَقَالَ: نَهْيَ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَصْلُحَ، وَعَنْ بَيْعِ الْوَرِقِ نِسَاءً بِنَاجِزٍ^(٢). وَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ، فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يُؤْكَلَ مِنْهُ، أَوْ يَأْكَلَ مِنْهُ، وَحَتَّى يُوزَنَ^(٣).

٤- باسی (حوکمى) سه لههه کردن له بهروبووومى دارخورمادا

٢٢٤٧- ٢٢٤٨- ئُهَبُو بَهْخَتَهْرِي دَهْلِيْ: پَرَسِيَارَم لَه عَهْبَدُوْلَلَاي كُوْرِي عَوْمَهْر ﴿٤﴾ كَرْد دَهْرِبَارَهْي سَهْلَهْم كَرْدَنِيْ بَهْرَبُوُوُمِيْ دَارْخُوْرْمَا، عَهْبَدُوْلَلَاش وَتِي: رِيْغَرِي كَرَا لَه فَرْوَشْتَنِيْ بَهْرِيْ دَارْخُوْرْمَا هَهْتَا پِيْدَهْگَاْت^(٤) (وَ بَهْ كَهْ لَكِيْ خَوَارْدَن دِيْت)، وَه رِيْغَرِي كَرَاوه لَه فَرْوَشْتَنِيْ زِيُوِيْ قَهْرَز بَهْ زِيُوِيْ ئَامَادَه.

(١) چونكه خورما به دارخورماكه وهيه چون ده كيشري.

(٢) پروانه: ١٤٨٦.

(٣) پروانه: ٢٢٤٦.

(٤) يان سه ره تاي پيگه يشتني به ده ده ده كه وي.

وه نهبو بهختهری دهلی: وه پرسیارم له عهبدوللای کوری عهباس ﷺ کرد دهربارهی سه لههه کردنی بهروبوومی دارخورما، نهویش وتی: پیغه مبهه ﷺ ریگری کرد له فروشتنی بهروبوومی دارخورما ههتا لیی نهخوریت، یان خاومنه که ی لیی نهخوات، ههرومه ههتا کیشانه نهکریت.

٢٢٤٩-٢٢٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ ﷺ عَنِ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ، فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَصْلُحَ، وَنَهَى عَنِ الْوَرِقِ بِالذَّهَبِ نِسَاءً يَنْاجِزِ. وَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَأْكُلَ أَوْ يُؤْكَلَ، مِنْهُ، وَحَتَّى يُوزَنَ. قُلْتُ: وَمَا يوزن؟ قَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ: حَتَّى يُحَرَّرَ^(١).

٢٢٤٩-٢٢٥٠- نهبو بهختهری دهلی: پرسیارم له ئیبنو عومهر ﷺ کرد دهربارهی سه لههه کردنی بهروبوومی دارخورما، عهبدوللای وتی: پیغه مبهه ﷺ ریگری کرد له فروشتنی بهروبوومی (دارخورما) ههتا پیدهگات، وه ریگری کرد له فروشتنی زیو به ئالتون قهرز به ئاماده.

ههرومه دهلی: پرسیارم له عهبدوللای کوری عهباس کرد وتی: پیغه مبهه ﷺ ریگری کرد له فروشتنی بهروبوومی دارخورما ههتا خاومنه که ی لیی دهخوات یان لیی دهخوریت، وه ههتا کیشانه دهکریت، وتم: چۆن کیشانه دهکری؟ پیاویکی لابوو، وتی: ههتا دهخه ملینری.

٥- بابُ الْكَفِيلِ فِي السَّلَمِ

٢٢٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا يَعْلَى، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ بِنَسِيئَةٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا لَهُ مِنْ حَدِيدٍ ^(١).

٥- باسی زامنی له سه‌له‌م کردندا^(١)

٢٢٥١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خۆراکی له جووله‌که‌یه‌ک به‌ قه‌رز ک‌ری و زرییه‌که‌ی که له ئاسن بوو به‌ بارمه‌ته‌ لای داینا.

٦- بابُ الرَّهْنِ فِي السَّلَمِ

٢٢٥٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: تَذَاكُرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَفِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ، وَارْتَهَنَ مِنْهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ ^(٢).

٦- باسی بارمه‌دانان له سه‌له‌م کردندا

٢٢٥٢- ئه‌عمه‌ش ده‌لێ: لای ئیبراهیم باسی بارمه‌دانانمان کرد له سه‌له‌مدا، ئیبراهیمیش وتی: ئه‌سوود بو‌ی گ‌ی‌رامه‌وه له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گ‌ی‌راویه‌تی‌ه‌وه که

(١) پروانه: ٢٠٦٨.

(٢) قه‌رمووده‌که له‌گه‌ڵ سه‌ره‌ب‌سه‌که‌دا گونجاوه چونکه مه‌به‌ست له‌ که‌فاله‌ت کردن زه‌مانه‌ت کردنه وه‌گومانێ تیدا نیه م‌الێ په‌هن ک‌راو زامنه بو‌ قه‌رز چونکه له‌کاتی نه‌دانه‌وه‌یدا ده‌ف‌رو‌شر‌یت و قه‌رزیه‌که‌ی لێ ده‌در‌ت‌ه‌وه. (إرشاد الساري: ٢٠٩/٥)

(٣) پروانه: ٢٠٦٨.

پێغه‌مبەر ﷺ هه‌ندی خۆراکی^(۱) له‌ جووله‌که‌یه‌ک کړی (به‌ قه‌رز) بۆ ماومیه‌کی دیاری کراو، زړییه‌کی ئاسنی به‌بارمه‌ له‌ پێغه‌مبەر ﷺ و مرگرت.

۷- بَابُ السَّلَامِ إِلَى أَجَلٍ مَّعْلُومٍ

وَبِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَبُو سَعِيدٍ وَالْأَسْوَدُ وَالْحَسَنُ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: لَا بَأْسَ فِي الطَّعَامِ الْمَوْصُوفِ بِسَعْرِ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَّعْلُومٍ، مَا لَمْ يَكْ ذَلِكَ فِي زَرْعٍ لَمْ يَبْدُ صَلَاحُهُ. ۲۲۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثَّمَارِ السَّنَتَيْنِ وَالثَّلَاثَ، فَقَالَ: "أَسْلِفُوا فِي الثَّمَارِ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَّعْلُومٍ". وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ، وَقَالَ: "فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ"^(۲).

۷- باسی سه‌له‌م کردن بۆ ماوه‌یه‌کی دیاری کراو

ئه‌مه‌ رای عه‌بدوڵڵای کورێ عه‌بباس و ئه‌بو سه‌عید و ئه‌سوودو حه‌سه‌نی به‌صریه‌ (که‌ دروسته‌)، وه‌ عه‌بدوڵڵای کورێ عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لی: دروسته‌ و قه‌یناگات سه‌له‌م کردن له‌ خۆراکیکی نیشان کراو به‌نرخیکێ دیاری کراو بۆ ماومیه‌کی دیاری کراو، به‌ مه‌رجیک ئه‌و سه‌له‌مه‌ له‌ گشتوو کالیکدا نه‌بی‌ت سه‌رم‌تای پێگه‌یشتنی ده‌ستی پێ نه‌کردی‌ت.

۲۲۵۳- عه‌بدوڵڵای کورێ عه‌بباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ هاته‌ مه‌دینه‌ خه‌لکه‌که‌ سه‌له‌میان ده‌کرد بۆ دوو سال و سێ سال، پێغه‌مبەر ﷺ قه‌رمووی:

(۱) جۆ وه‌ک له‌ هه‌ندی رێوایه‌تی تر دا هاتووه‌.

(۲) پروانه: ۲۲۳۹.

((سه‌له‌م بکه‌ن له به‌روبوو‌مدا له پێوانه‌یه‌کی دیاری کراودا بۆ ماومه‌یه‌کی دیاری کراو)).

(نیمامی بوخاری ده‌لی): عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری وه‌لید ده‌لی: سو‌هیان بو‌ی گێ‌پرا‌ینه‌وه‌ وتی: ئیبنو ئه‌بو نه‌جیح بو‌ی گێ‌پرا‌ینه‌وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمو‌وی: ((له پێوانه‌یه‌کی دیاری کراو و کیشیکی دیاری کراودا)).

۲۲۵۴- ۲۲۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مُجَالِدٍ، قَالَ: أَرْسَلَنِي أَبُو بُرْدَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْقٍ فَسَأَلْتُهُمَا عَنِ السَّلَفِ. فَقَالَا: كُنَّا نَصِيبُ الْمَغَانِمَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَكَانَ يَأْتِينَا أَنْبَاطٌ مِنْ أَنْبَاطِ الشَّامِ فَتُسَلِّفُهُمْ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّبِيبِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى. قَالَ: قُلْتُ: أَكَانَ لَهُمْ زَرْعٌ؟ أَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ زَرْعٌ؟ قَالَا: مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ^(۱).

۲۲۵۴- ۲۲۵۵- موحه‌مه‌دی کو‌ری ئه‌بو مو‌جالید وتی: ئه‌بو بو‌رده‌و عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری شه‌دداد نارده‌میان بو‌ لای عه‌بدو‌رپه‌حمانی کو‌ری ئه‌بزاو عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری ئه‌بو ئه‌وها، منیش په‌رسیارم له هه‌ردوو‌کیان کرد دهرباره‌ی سه‌له‌م، هه‌ردوو‌کیان وتیان: ئیمه‌ ده‌ستکه‌وتی جه‌نگمان به‌رده‌که‌وت له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ، جا هه‌ندیک له جوتیاره‌کانی شام ده‌هاتن بو‌ لامان، ئیمه‌ش سه‌له‌ممان له‌گه‌ڵیاندا ده‌کرد له‌ گه‌نم و جو‌ و می‌وز بو‌ ماومه‌یه‌کی دیاری کراو، ده‌لی: وتم: ئایا جوتیاره‌کان کشتو‌کالیان هه‌بو‌و؟ یان نه‌یانبو‌و؟ هه‌ردوو‌کیان وتیان: ئیمه‌ په‌رسیاری ئه‌وه‌مان لی نه‌ده‌کردن.

(۱) پروانه: ۲۲۴۲، ۲۲۴۳.

۸- بابُ السَّلَامِ إِلَى أَنْ تُنْتَجِ النَّاقَةُ

۲۲۵۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَانُوا يَتَّبَاعُونَ الْجَزُورَ إِلَى حَبْلِ الْحَبَلَةِ، فَهَيَّ النَّبِيُّ ﷺ عَنْهُ. فَسَرَهُ نَافِعٌ أَنْ تُنْتَجِ النَّاقَةُ مَا فِي بَطْنِهَا^(۱).

۸- باسی سه‌له‌م کردن تا به‌چکه‌ی وشته‌که به‌چکه‌ی ده‌بیّت

۲۲۵۶- عه‌بدوللای کورپی عومهر ﷺ ده‌لّی: خه‌لکی پیشتەر^(۲) کرپن و فروشتنیان به وشته‌وه ده‌کرد تا به‌چکه^(۳) به‌چکه‌ی ده‌بیّت، بویه پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌ده‌غه‌ی کرد، نافع به‌وه مانای کردووه که وشته‌که نه‌و به‌چکه‌ی بیّت که له سکیدا‌یه.

(۱) پروانه: ۲۱۴۳.

(۲) له سه‌رده‌می نه‌فامیدا.

(۳) واته: وشته‌که به‌چکه‌ی بیّت، نه‌وه ماوه‌ی دیاری کرا بوو بۆ پێدانی نرخه‌که. (إرشاد الساري: ۲۱۳/۵).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۶- كِتَابُ الشُّفْعَةِ

به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان

۳۶- په راوی هه لگرتنه وه [شوفعه]^(۱)

۱- بَابُ الشُّفْعَةِ مَا لَمْ يُقْسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ قَلَّ شُفْعَةُ

۲۲۵۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقْسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّقَ الطَّرِيقُ فَلَا شُفْعَةَ^(۱).

۱- باسی هه لگرتنه وهی له وهی بهش نه کرابیت، نه گهر

سنووره کان دانران ئیتر شوفعه نییه

۲۲۵۷- جَابِرُ بْنُ كَوْزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه دَهْلِي: بَيَّغَهُ مَبْهَرِي خُوا ﷺ حَوْكَمِي
به هه لگرتنه وه کردو وه له هه رشتیک بهش نه کرا بیته، جا نه گهر سنووره کان
دیار بوون و پیگا کان دیاری کران، ئیتر هه لگرتنه وه نییه.

۲- بَابُ عَرْضِ الشُّفْعَةِ عَلَى صَاحِبِهَا قَبْلَ الْبَيْعِ

وَقَالَ الْحَكَمُ: إِذَا أَدِنَ لَهُ قَبْلَ الْبَيْعِ فَلَا شُفْعَةَ لَهُ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: مَنْ بَيَّعَتْ شُفْعَتُهُ وَهُوَ شَاهِدٌ لَا يُعَيِّرُهَا فَلَا شُفْعَةَ لَهُ.

(۱) پروانه: ۲۲۱۳.

۲۲۵۸- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ قَالَ: وَقَفْتُ عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، فَجَاءَ الْمِسُورُ بْنُ مَخْرَمَةَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى إِحْدَى مَنْكِبَيْ، إِذْ جَاءَ أَبُو رَافِعٍ -مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ- فَقَالَ: يَا سَعْدُ، ابْتَغْ مِنِّي بَيْتِي فِي دَارِكَ. فَقَالَ سَعْدُ: وَاللَّهِ مَا أَبْتَاعُهُمَا. فَقَالَ الْمِسُورُ: وَاللَّهِ لَتَبْتَاعَهُمَا. فَقَالَ سَعْدُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُكَ عَلَى أَرْبَعَةِ آلَافٍ مُنْجَمَةٍ -أَوْ مُقْطَعَةٍ-. قَالَ أَبُو رَافِعٍ: لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسِمِائَةٍ دِينَارٍ، وَلَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْيِهِ". مَا أُعْطِيتُكُمَا بِأَرْبَعَةِ آلَافٍ، وَأَنَا أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسِمِائَةٍ دِينَارٍ. فَأَعْطَاهَا إِيَّاهُ^(۱).

۲- باسی پیشیارکردنی هه‌لگرتنه‌وه بۆ خاوه‌نه‌که‌ی پیش فروشتن

حه‌که‌م ده‌لی: ئه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه‌ی مافی هه‌لگرتنه‌وه‌ی هه‌یه‌ به‌پیش فروشتن مۆله‌تی هاوبه‌شه‌که‌ی دا بی‌فروشی‌ت، ئیتر مافی هه‌لگرتنه‌وه‌ی نامینی‌ت. شه‌عی ده‌لی: هاوبه‌شیک ئه‌وه‌ی ئه‌و مافی هه‌لگرتنه‌وه‌ی هه‌یه‌ به‌پیش چاویه‌وه‌ بی‌فروشری و نه‌یگۆری^(۲)، ئه‌وه‌ مافی هه‌لگرتنه‌وه‌ی نامینی‌ت.

۲۲۵۸- عه‌مری کۆری شه‌رید ده‌لی: لای سه‌عدی کۆری نه‌بی وه‌ققاص ﷺ وه‌ستابووم، جا می‌سوهری کۆری مه‌خرمه‌هات و ده‌ستی خسته‌سه‌ر شانیکم، له‌و کاته‌دا ئه‌بو رافیع - که‌ نازادکراوی پیغه‌مبه‌ر ﷺ - بوو هات و وتی: ئه‌ی سه‌عد! ئه‌و دوو هو‌ده‌یه‌م لی بکړه‌ که‌ له‌ ناو خانوو‌ه‌که‌ی تۆ دان، سه‌عدیش وتی: سویند به‌خوا نایکرم لی‌ت، می‌سوهریش وتی: سویند به‌خوا ده‌بی بیانکری لی‌ی، سه‌عدیش وتی: سویند به‌خوا چوار هه‌زار زیاترت پی‌ نادهم، ئه‌ویش به‌قه‌رزیک

(۱) پروانه: ۶۹۷۷، ۶۱۷۸، ۶۹۸۰، ۶۹۸۱.

(۲) داوای ماله‌که‌ نه‌کات و به‌شوفه‌ وه‌رینه‌گرته‌وه‌.

بکری به چهند قیستیك - یان چهند به شیک -، نه بو رافیعیش وتی: دلنیابه نهو دوو هۆده پینج سهد دیناریان^(۱) پی داوم، له بهر نهوه نه بوایه خۆم له پیغه مبهرم ﷺ بیستوو دهیغه رموو: ((دراوسی له پیشته به هه لگرتنه وهی نهو (زهوی یان ههر شتیکی تر)ی له تهنیشتیدایه))، له بهر نهو فهرمووده نه بوایه به چوار هزار نه مهدها به تو، له کاتی کدا من پینج سهد دینارم پیدراوه، ئیتر دای پیی.

۳ - باب: آی الجوار اقرب؟

۲۲۵۹- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح. وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فَأَيُّهُمَا أَهْدِي؟ قَالَ: "إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا"^(۲).

۳- باسیك: كام دراوسی نزیکتره؟

۲۲۵۹- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: وتم: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ من دوو دراوسی ههیه دیاری بو کامیان ببهه؟ فهرمووی: ((بو نهومیانی ببه دهرگا کهی لیته وه نزیکتره)).

(۱) دینار لهو سه رده مهدها له ئالتون بووه و کیشه کهی یهک مسقال ئالتون بووه، درهه میش زیو بووه.

(۲) پروانه: ۲۵۹۵، ۶۰۲۰.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۷- کتابُ الإِجَارَاتِ

به ناوی خواوی به خشنده می مه ره بان

۳۷- پهراوی به کوردی

۱- بابُ اسْتِئْجَارِ الرَّجُلِ الصَّالِحِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾ (۱) القصص، وَالْخَازِنُ الْأَمِينُ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَغْمِلْ مَنْ أَرَادَهُ.
 ۲۲۶۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَدِّي أَبُو بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ" (۲).

۱- باسی به کوردی پیاوی چاک

وه باسی ئەم فەرماشتهی خواوی بهرز و بلند: (بهراستی چاکترین که سه، که به کوردی بگری، بههیز و ئەمینه دهست و داوین پاکه)، وه (فهرموودهی): کلیلداری دهستپاک، وه (فهرموودهی): ئەوهی کاری نهسپارد به کهسیک داوای دهکات (۲).

(۱) پروانه: ۱۴۳۸.

(۲) ئەم دوو به شه له ناوێشانه که به کی فهرمووده به ک له سهریان دیتن لهم باسه دا.

۲۲۶۰- نَهَبُو مُوسَىٰ نَهْشَعَهْرَى ۖ دَهَلَىٰ: بِيغَه‌مبَه‌ر ۖ فَه‌رَمُووى: ((کلیلداری دَمَسْتَبَاك كه‌وا نَه‌ووى فَه‌رَمَانِی پِنْدَه‌كِرْ جَبْه‌جَبِی دَه‌كَات به‌دَلْخُوشِییه‌وه، یه‌كِيكه له دوو خَیْر كَارَه‌كه^(۱))).

۲۲۶۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ قُرَّةَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ۖ قَالَ: أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ۖ وَمَعِيَ رَجُلَانِ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، فَقُلْتُ: مَا عَلِمْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ. فَقَالَ: "لَنْ - أَوْ لَا- نَسْتَعْمَلَ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ"^(۲).

۲۲۶۱- نَهَبُو مُوسَىٰ نَهْشَعَهْرَى ۖ دَهَلَى: هَاتَم بُو خَزْمَه‌تِی بِيغَه‌مبَه‌ر ۖ و دوو پیاوی نَه‌شَعَه‌رِیم له‌گه‌لدا بوو، و تَم (به بِيغَه‌مبَه‌ر ۖ): نَه‌مَزَانِی نَه‌م دوو پیاوه داوا ده‌كهن كَارِیَان پِی بَسْپِیْرْدِیْت، بِيغَه‌مبَه‌رِیش ۖ فَه‌رَمُووى: ((نِیمه هه‌رگِیز - یان به‌هیج كُولُوجِی- له‌م كَارَه‌مَانْدَا كَار به‌كه‌سِیك ناسپِیْرین بیه‌وئ و داواى بكات)).

۲- بَابُ رَعَى الْغَنَمِ عَلَى قَرَارِيطٍ

۲۲۶۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۖ عَنِ النَّبِيِّ ۖ قَالَ: "مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ". فَقَالَ: أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: "نَعَمْ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ".

(۱) یه‌كه‌م خاوه‌ن پاره‌كه، دووهم کلیلداره‌كه.

(۲) پروانه: ۳۰۳۸، ۴۳۴۱، ۴۳۴۲، ۴۳۴۳، ۴۳۴۴، ۴۳۴۵، ۶۱۲۴، ۶۹۲۳، ۷۱۴۹، ۷۱۵۶، ۷۱۵۷، ۷۱۷۲.

۲- باسی شوانیکردن بو رانه مهر به چند قیراتیکی^(۱)

۲۲۶۲- نهبو هورمهیره ﷺ دهلی: پیغمه مهر ﷺ ههرمووی: ((خوا هیچ پیغمه مهریکی نه ناردووہ ئیلا شوانی رانه مهری کردووہ))، هاوہ لانیس وتیان: توش (شوانیت کردووہ)؟ ههرمووی: ((بهلی، منیش به چند قیراتیک نازہ لم بو خه لکی مهککه دهله وهراند)).

۳- بابُ اسْتِنْبَاجِ الْمُشْرِكِينَ عِنْدَ الضَّرُورَةِ أَوْ لَمْ يُوْجَدْ أَهْلُ الْإِسْلَامِ

وَعَامَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَهُودَ حَيْبَرَ.

۲۲۶۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْزِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: وَأَسْتَاجَرَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَبْدِ بْنِ عَدِيٍّ هَادِبًا خَرِيئًا -الْخَرِيْتُ: الْمَاهِرُ بِالْهَدَايَةِ-، قَدْ غَمَسَ يَمِينَ جِلْفٍ فِي آلِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ، وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارٍ قُرَيْشٍ، فَأَمَنَاهُ فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاحِلَتَيْهِمَا، وَوَعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، فَأَتَاهُمَا بِرَاحِلَتَيْهِمَا، صَبِيحَةَ لَيَالٍ ثَلَاثٍ، فَأَرْتَحَلَا، وَأَنْطَلَقَ مَعَهُمَا غَامِرٌ بْنُ مُهَيَّرَةَ، وَالِدَيْلُ الدَّيْلِيِّ فَأَخَذَ بِهِمْ أَسْفَلَ مَكَّةَ وَهُوَ طَرِيقُ السَّاحِلِ^(۲).

۳- باسی به کریگرتنی هاو به شدانهران له ناچاریدا، یان

ئهگەر خه لکی مسولمان نهبوو

پیغمه مهر ﷺ جووله که گانی خه یبهری به کری گرت (بو کارکردن له زهویبه گانی خه یبهردا).

(۱) قیرات بیست یه کی (۲۰/۱) دیناریکی سهردهمی پیغمه مهر بووه ﷺ.

(۲) پروانه: ۴۷۶.

۲۲۶۳- عائشه رضی الله عنها ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌رو صلی الله علیه و آله نه‌بو به‌کر رضی الله عنه پیاویك^(۱) که له به‌نی دیل پاشان له هۆزی عه‌بدی کۆری عه‌دی بوو به‌کریان گرت، که پێنیشاندمریکی زۆر شارمزا بوو له پێگاوبان -الخِریث: زۆر شارمزی پێگاوبان- که بێگومان رۆیشتبوویه ناو نه‌و سوێندخواردن و هاوپه‌یمانییه‌ی بنه‌ماله‌ی عاصی کۆری وائیل کردبوویان، وه نه‌و پیاوه (عه‌بدوللای کۆری ئورمه‌قیته‌) له‌سه‌ر ئایینی کافرانی قورمه‌یش بوو، پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله و نه‌بو به‌کر متمانه‌یان پێکرد بوو، بۆیه هه‌ردوو وشته‌که‌یان پێداوو، وه به‌ئێنیان له‌گه‌ئێ هه‌بوو دوای سێ شه‌و له نه‌شکه‌وتی سه‌ور ژوانگه‌یان بێ، جا له به‌یانی شه‌وی سێیه‌مدا هه‌ردوو وشته‌که‌ی بۆ هێنان، ئینجا هه‌ردووکیان^(۲) به‌پێکه‌وتن و رۆیشت. هه‌روهما عامیری کۆری فوه‌هه‌یره و پیاوه پێنیشاندمره دیلیه‌که‌ش له‌گه‌ئێان دمرچوون، ئینجا له‌پێکه‌ی خوارموه‌ی مه‌که‌که‌ بردنی، که پێکه‌ی که‌ناری دهریا بوو.

۴- بَابُ إِذَا اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا لِيَعْمَلَ لَهُ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَوْ بَعْدَ شَهْرٍ أَوْ بَعْدَ سَنَةٍ جَارٍ، وَهُمَا عَلَى شَرْطِهِمَا الَّذِي اشْتَرَطَاهُ إِذَا جَاءَ الْأَجَلُ

۲۲۶۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رضی الله عنها -زَوْجَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله - قَالَتْ: وَاسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ، هَادِيًا خَرِيَّتًا وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارٍ قُرَيْشٍ، فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاغِلَتَيْهِمَا، وَوَاعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ بِرَاغِلَتَيْهِمَا صُبْحَ ثَلَاثٍ^(۳).

(۱) ناوی عه‌بدوللای کۆری ئورمه‌قیته‌ بوو.

(۲) پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله و نه‌بو به‌کر رضی الله عنه.

(۳) بره‌وانه: ۴۷۶.

۴- باسیک ئەگەر کریگرتەیهک به کری بگرت تا کاریکی بۆ
 بکات پاش سێ رۆژ یان پاش مانگیک یان پاش سالیکی
 دروسته، هەردوو کەسه که له سەر ئەو مەرجە
 هەردووکیان دایانناوه ماون که کاتی دیاری کراوی هات

۲۲۶۴- عائیشە رضی اللہ عنہا خیزانی پیغمبەر صلی اللہ علیہ وسلم دەلی : پیغمبەر صلی اللہ علیہ وسلم ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ پیاویک^(۱) که له تایفە دیل بوو به کرییان گرت که زۆر شارمزا بوو له رێگاوبان، وه ئەو پیاوه (عەبدوللای کوری ئورەقیت) لەسەر نایینی کاهرانی قورمیش بوو، ئینجا (پیغمبەر صلی اللہ علیہ وسلم و ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ) هەردوو وشرەکیان پێداوو، وه بەلێنیان پێداوو دواى سێ شەو له ئەشکەوتى سەور له بهیانی شەوی سییه‌مدا هەردوو وشرەکیان بۆ بێنى.

۵- بابُ الْأَجِيرِ فِي الْعَزْوِ

۲۲۶۵- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى، عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ: عَزَّوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَكَانَ مِنْ أَوْثَقِ أَعْمَالِي فِي نَفْسِي، فَكَانَ لِي أَجِيرٌ، فَقَاتَلَ إِنْسَانًا، فَعَضَّ أَحَدَهُمَا إِضْبَعَ صَاحِبِهِ، فَأَنْتَزَعَ إِضْبَعَهُ، فَأَنْدَرَ ثَنِيَّتَهُ فَسَقَطَتْ، فَأَنْطَلَقَ إِلَى النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَأَهْدَرَ ثَنِيَّتَهُ وَقَالَ: "أَفِيدَعُ إِضْبَعَهُ فِي فَيْكِ تَقْضُمُهَا - قَالَ: أَحْسِبُهُ قَالَ: - كَمَا يَقْضُمُ الْفَحْلُ؟" ^(۲).

(۱) ناوی عەبدوللای کوری ئورەقیت بوو.

(۲) پروانه: ۱۸۴۸.

0- باسی به‌کردن گرتنی که‌سیک له غمزادا

۲۲۶۵- یه‌علای کوری ئومه‌یه ﷺ ده‌ئێ: له خزمهت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ به‌شداری غه‌زا (ی ته‌بوك)م كرد له سوپای عوسره‌دا^(۱) به‌لای خو‌مه‌وه به‌هێزترین و با‌ش‌ترین کارو کرده‌وه‌کانم بوو (بۆ دوا‌پۆز)، که‌سیکم له‌گه‌ڵ بوو به‌ کریم گرت‌بوو، جا به‌شه‌ر هات له‌گه‌ڵ که‌سیکدا، یه‌کی‌کیان گازی گرت له په‌نجه‌ی هاو‌رپیه‌که‌ی، هاو‌رپیه‌که‌شی به‌توندی په‌نجه‌ی دهره‌ینا‌یه دهره‌وه له ده‌می، جا ددانی پێشه‌وه‌ی (گاز‌گه‌که‌ی) دهره‌ینا و خستی، ئینجا ددان که‌وت‌وه‌که به‌په‌له‌ پو‌شت بۆ خزمهت پێغه‌مبه‌ر ﷺ، به‌لام پێغه‌مبه‌ر ﷺ هیچ به‌ران‌به‌ریکی بۆ ددان که‌وتنه‌که‌ی دانه‌ناو فه‌رمو‌وی: ((نایا واز‌بێنی په‌نجه‌ی ورد و خاش بکه‌یت و بیه‌خو‌یت)) یه‌علا ده‌ئێ: وایزانم فه‌رمو‌وی: ((وهك چۆن وش‌تری نی‌ر ش‌تیک به‌ددانه‌کان ورد ده‌کات و ده‌یخوات)).

۲۲۶۶- قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ جَدِّهِ يُمَيْلِ هَذِهِ الصَّفَةِ، أَنَّ رَجُلًا عَضَّ يَدَ رَجُلٍ، فَأَنْدَرَ ثَنِيَّتَهُ، فَأَهْدَرَهَا أَبُو بَكْرٍ ﷺ.

۲۲۶۶- ئیبنو جورم‌یج ده‌ئێ: عه‌بدو‌ل‌لای کوری ئه‌بو موله‌یکه له با‌پیره‌وه وێنه‌ی فه‌رمو‌وده‌که‌ی پێشو‌وی گێ‌رایه‌وه: که‌ پیاو‌یک گازی گرت له ده‌ستی پیاو‌یک، ئه‌و‌یش ده‌ستی دهره‌یناو ددانی پێشه‌وه‌ی (گاز‌گه‌که‌ی) دهره‌یناو خستی، ئه‌بو به‌کر ﷺ هیچ به‌هایه‌کی بۆ ددان که‌وتنه‌که‌ی دانه‌نا.

(۱) بۆیه ناوی سوپای عوسره‌یه، چونه له‌گه‌رمای هاویندا بوو میوه پێده‌گه‌یشت، زۆر نا‌په‌حه‌ت و سه‌خت بوو له‌سه‌ریان، وه که‌م ده‌ست و بێ‌پاره‌ بوون، بۆیه ناوی (العسرة)ی لێ‌ترا. (إرشاد الساري: ۲۲۶/۵).

٦ - بَابُ: هَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا قَبِيْنًا لَهُ الْإِجْلَ وَلَمْ يُبَيِّنِ الْعَمَلَ

لَقَوْلِهِ: ﴿إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي حِمَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ (٢٧)
 قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ (٢٨)
 القصص. فَلَان يَأْجُرُ فَلَانًا: يُعْطِيهِ أَجْرًا، وَمِنْهُ فِي التَّعْزِيَةِ أَجْرَكَ اللَّهُ.

٦- باسیک: کهسیک کریکاریک به کورت بگرت ماوهی

کاره که می بو دیاری بکات به لام کاره که می بو دیاری نه کات

به به لگهی ئەم فەرمايشتهی خۆای گه وره: (شوعه یب) وتی: به راستی من دهمهوی که یه کیک لهم دوو کچه م له تو مارمبکه م بهو مهرجه ی ههشت سال رهنجه بریم بو بکهیت، ئینجا نه گهر ده سالت تهواو کرد نه وه له (پیاووتی) خوته وهیه، وه من نامهوی قورسی بکه م له سهرت، نه گهر خوا بیهوی بیگومان دهمبینی له پیاوچاکان دهم، موسا ﷺ وتی: نه وهی وتت پیم (بریار بیت) له نیوان من و تودا، ههر کام لهو دوو ماوه (ههشت یان ده سال) یه م تهواو کرد نابی سته م لئ بکری، وه خوا له سهر نه وهی که ده یلئین شایهت و چاودیره)، (نیمامی بوخاری ده لی): (یَأْجُرُ فَلَانًا) واته: کریه کی دهادتی، وه ههر به م مانایه له ته عزیزه دا دهوتری: (أَجْرَكَ اللَّهُ) واته: خوا کری و پاداشتی له ده ستدانی مردووه کهت بداته وه.

٧ - بَابُ: إِذَا اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا عَلَى أَنْ يُقِيمَ خَانِطًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ جَارَ

٢٢٦٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ، وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ -يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى

صَاحِبِهِ - وَغَيْرُهُمَا قَالَ: قَدْ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ عَنْ سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: حَدَّثَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "فَانْطَلَقَا فَوَجَدَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ". قَالَ سَعِيدٌ بِيَدِهِ هَكَذَا، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَاسْتَقَامَ، قَالَ يَعْلَى: حَسِبْتُ أَنَّ سَعِيدًا قَالَ: فَمَسَحَهُ بِيَدِهِ فَاسْتَقَامَ، قَالَ: ﴿قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ ﴿٣﴾ الكهف. قَالَ سَعِيدٌ: أَجْرًا نَأْكُلُهُ^(۱).

۷- باسیک: ئەگەر کەسیک کریکاریک بە کرێ بگرێت بۆ ئەوهی دیواریک راست بکاتەوه کە نزیک بوو بکەوێت دروستە

۲۲۶۷- ئوبەهی کۆری کەعب رضي الله عنه دەلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فەرمووی: ((ئینجا مووسا رضي الله عنه و خزر پیکهوه رویشتن، ئینجا بینیان دیواریک لهو (شاره) نزیک بوو بکەوێت))، سه عید وتی: خزر بهدمستی ناماژهی بۆ دیوارهکه کردو ههردوو دهستی هینا به دیوارهکهدا، ئیتر دیوارهکه راست بوویهوه، یهعلا دهلی: وا گومان دهبهم که سه عید وتی: ئینجا خزر دهستی به دیوارهکهدا هینا و راست بوویهوه، مووساش رضي الله عنه وتی به خزر: (ئهگەر بتویستبایه کریههکت لهسهری وهردهگرت). سه عید دهلی: کریههک بمانخواردبایه)).

۸- بَابُ الْإِجَارَةِ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ

۲۲۶۸- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَثَلُكُمْ وَمَثَلُ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَجْرَاءَ فَقَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنْ غُدْوَةٍ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِرَاطٍ؟ فَعَمِلَتِ الْيَهُودُ، ثُمَّ قَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي

مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ عَلَى قِرَاطٍ؟ فَعَمِلَتِ النَّصَارَى ثُمَّ، قَالَ مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنَ الْعَصْرِ إِلَى أَنْ تَغِيبَ الشَّمْسُ عَلَى قِرَاطَيْنِ؟ فَأَنْتُمْ هُمْ، فَغَضِبَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى، فَقَالُوا: مَا لَنَا أَكْثَرَ عَمَلًا، وَأَقَلَّ عَطَاءً؟ قَالَ: هَلْ نَقَضْتُكُمْ مِنْ حَقِّكُمْ؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَذَلِكَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءُ^(۱).

۸- باسی به کریگرتن بو نیو رۆژ

۲۲۶۸- عەبدوللای کورێ عومەر ﷺ دەگیرێتەوه له پیغه‌مبەرەوه ﷺ فەرموویەتی: ((نموونه‌ی ئیوه و نموونه‌ی خاوەن په‌رتووکه ئاسمانییەکان (گاور و جووله‌که‌کان) وه‌ک پیاویک وان چەند کریکارێکی به‌کری گرتوو، جا وتی: کێ له به‌یانییەوه تا ناومراستی رۆژ به‌قیراتی‌ک کار دەکات؟ جووله‌که‌کانیش کاریان کرد، پاشان وتی: کێ له ناومراستی رۆژەوه تا عەسر به‌قیراتی‌ک کار دەکات؟ گاوردەکانیش نه‌و کارمیان کرد، پاشان وتی: کێ له عەسرەوه به‌دوو قیرات کار دەکات تا خۆر ناوا دهبێت؟ ئیوه‌ش نه‌وانه‌ن (مسوڵمانینه‌)، ئینجا جووله‌که‌و گاوردەکان تورەبوون و وتیان: نه‌وه جیبه‌ ئیمه‌ کارمان زۆرت‌ره‌ و کری پێدانمان که‌م‌تره‌؟ خوا‌ی گه‌وره‌ فەرمووی: ئایا هیچم له‌ هه‌ق و مافی خۆتان که‌م‌کردۆته‌وه‌؟ وتیان: نه‌خیر، فەرمووی: ده‌ی نه‌وه به‌هره‌ی خۆمه‌ ده‌یدهم به‌ هه‌رکه‌سی خۆم به‌هوی)).

۹- بابُ الْإِجَارَةِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ

۲۲۶۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ -مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِنَّمَا

مَثَلُكُمْ وَالْيَهُودُ وَالنَّصَارَى كَرَجُلٍ اسْتَعْمَلَ عَمَلًا فَقَالَ: مَنْ يَعْمَلُ لِي إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِرَاطٍ قِرَاطٍ؟ فَعَمِلَتِ الْيَهُودُ عَلَى قِرَاطٍ قِرَاطٍ، ثُمَّ عَمِلَتِ النَّصَارَى عَلَى قِرَاطٍ قِرَاطٍ، ثُمَّ أَنْتُمْ الَّذِينَ تَعْمَلُونَ مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى مَغَارِبِ الشَّمْسِ عَلَى قِرَاطَيْنِ قِرَاطَيْنِ، فَعَضِبَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى وَقَالُوا: نَحْنُ أَكْثَرُ عَمَلًا وَأَقْلُ عَطَاءً. قَالَ: هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْئًا؟ قَالُوا: لَا. فَقَالَ: فَذَلِكَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءُ^(۱).

۹- باسی به کریگرتن تا نویژنی عهسر

۲۲۶۹- عه‌دوللای کورپی عومه‌ری کورپی خه‌تتاب ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((بی‌گومان نموونه‌ی ئی‌وه‌و نموونه‌ی گاور و جووله‌که‌کان وه‌ک بیاوی‌ک وان چه‌ند کری‌کاریکی به‌ کری گرتوو‌وه‌و وتویه‌تی: کی (له‌ به‌یانیه‌وه‌) تا ناوم‌پاستی رۆژ به‌قی‌پاتی‌ک کارم بو ده‌کات؟ جا جووله‌که‌کان کاریان کرد هه‌ریه‌که‌ی به‌قی‌پاتی‌ک، پاشان گاواره‌کانیش کاریان کرد هه‌ریه‌که‌ی به‌ قی‌پاتی‌ک، پاشان ئی‌وه‌ (وه‌ک) نه‌و که‌سانه‌ن له‌ عه‌سره‌وه‌ تا خو‌ر ناوا ده‌بی‌ت کارده‌که‌ن یه‌کی به‌دوو قی‌پات، ئینجا جووله‌که‌و گاواره‌کان تو‌رهبوون و وتیان: ئیمه‌ کارمان زۆرت‌ره‌و کری‌مان که‌م‌تره‌، خوای گه‌وره‌ فه‌رمووی: ئایا هه‌یچم له‌ هه‌ق و مافی خو‌تان که‌م‌کردۆته‌وه‌؟ وتیان: نه‌خیر، فه‌رمووی: ده‌ی ئه‌وه‌ به‌هه‌ری خو‌مه‌ ده‌یده‌م به‌ هه‌رکه‌سی‌ک خو‌م به‌ه‌وی)).

۱۰- بابُ إِثْمٍ مِّنْ سَنَعِ أَجْرِ الْأَجِيرِ

۲۲۷۰- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ثَلَاثَةٌ أَنَا

خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أُعْطِيَ فِي ثَمِّ غَدَرٍ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ" (۱).

۱- باسی گوناھێ ئه وه که سه ی کرێکار نه دات

۲۲۷۰- ئه بو هورمیره عليه السلام له پێغه مبه ره وه ﷺ ده گێڕێته وه که فه رموو یه تی: ((خوای بهرز و بلند فه رموو یه تی: سێ جوړ کهس له رۆژی دوایدا خوَم داواچیم له دربان: پیاویک به ناوی منه وه په یمانی دابیّت و سویندی خوارد بیّت، پاشان غه در له په یمانه که ی بکات و بیشکین، وه پیاویک که سێکی نازادی فروشت بیّت و نرخه که ی خوارد بیّت، وه پیاویک کرێکارێکی به کری گرت بیّت، جا کارمه که ی پێ کرد بیّت و کرێه که ی پێ نه دابیّت)).

II - بَابُ الْإِجَارَةِ مِنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ

۲۲۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى عليه السلام، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلًا يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ عَلَى أَجْرٍ مَعْلُومٍ، فَعَمِلُوا لَهُ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ، فَقَالُوا: لَا حَاجَةَ لَنَا إِلَى أَجْرِكَ الَّذِي شَرَطْتَ لَنَا، وَمَا عَمِلْنَا بِاطِلٍ، فَقَالَ لَهُمْ: لَا تَفْعَلُوا، أَكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ، وَخُذُوا أَجْرَكُمْ كَامِلًا، فَأَبَوْا وَتَرَكُوا، وَاسْتَأْجَرَ أُخَيْرَيْنِ بَعْدَهُمْ فَقَالَ لَهُمَا: أَكْمِلَا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمَا هَذَا، وَلَكُمَا الَّذِي شَرَطْتُ لَهُمْ مِنَ الْأَجْرِ. فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا كَانَ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَالَا: لَكَ مَا عَمِلْنَا بِاطِلٍ، وَلَكَ الْأَجْرُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فِيهِ. فَقَالَ لَهُمَا: أَكْمِلَا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمَا، فَإِنَّ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ شَيْءٌ يَسِيرٌ. فَأَبَيَا، وَاسْتَأْجَرَ قَوْمًا أَنْ يَعْمَلُوا لَهُ بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ، فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، وَاسْتَكْمَلُوا أَجْرَ الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا، فَذَلِكَ مَثَلُهُمْ وَمَثَلُ مَا قَبِلُوا مِنْ هَذَا النُّورِ" (۲).

(۱) پروانه: ۲۲۲۷.

(۲) پروانه: ۵۵۸.

II- باسی به کریگرتن له عهسرهوه تا شهو

۲۲۷۱- ئەبو موسا رضی اللہ عنہ له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپتهوه که فهرمووی:
 ((نموونه‌ی مسولمانه‌کان و جووله‌که و گاوره‌کان وهک پیاویک وایه: کۆمه‌لیک
 خه‌لکی به‌کری گرتی، یه‌ک رۆژ کریکاری بۆ بکه‌ن تا شهو به‌کریه‌کی دیاری
 کراو، ئینجا کاریان بۆ کرد تا نیومرۆ وتیان: پتویستمان به‌و کریه نییه‌ بۆت
 دیاری کردوین، نه‌وه‌ی کردمان هه‌لومشایه‌وه، کابراکه‌ش پتی وتن: وا مه‌که‌ن
 نه‌وه‌ی ماوه له کاره‌که‌تان ته‌واوی بکه‌ن و کریه‌که‌تان به ته‌واوی وهربرگن،
 به‌لام نه‌وان نه‌یانکرد و رۆیشتن، جا دوو کریکاری تری پاش نه‌وان به‌کری گرت
 و به‌هه‌ردووکیانی وت: نه‌وه‌ی ماوه له کاری نه‌م‌رۆتان ته‌واوی بکه‌ن، نه‌و
 کریه‌تان پتی دهم که دیاریم کردبوو بۆ نه‌وان (ی پيشوو)، نه‌وانیش کاریان
 کرد، هه‌تا کاتی نوێزی عه‌سر وتیان: نه‌و کاره‌ی کردمان بۆ خۆت و
 هه‌لومشایه‌وه، وه نه‌و کریه‌شی بۆت دیاری کردبووین له‌سه‌ری بۆ خۆت، نه‌ویش
 به هه‌ردووکیانی وت: نه‌وه‌ی له کاره‌که‌تان ماوه ته‌واوی بکه‌ن، چونکه به‌راستی
 رۆژ ماوه‌یه‌کی که‌می ماوه، به‌لام نه‌وان نه‌یانکرد، جا که‌سانیکێ تری به‌کری
 گرت که نه‌وه‌ی له رۆژه‌که‌یان ماوه کاربکه‌ن، نه‌وانیش نه‌وه‌ی مابوو له
 رۆژه‌که‌یان کاریان کرد هه‌تا خۆر ئاوابوو، وه‌کری هه‌ردوو ده‌سته‌که‌یان
 ته‌واوکرد^(۱) ئا نه‌وه نموونه‌ی مسولمانان و نموونه‌ی گهلانی پیش نه‌وانه له
 ناست نه‌م رۆوناکیه‌دا)).

(۱) واته: بونه شایسته‌ی وه‌رگرتنی کری هه‌ردوو کۆمه‌له‌که‌ی پیشوو.

۱۲- بَابُ مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَتَرَكَ أَجْرَهُ، فَعَمِلَ فِيهِ الْمُسْتَأْجَرُ قَزَادًا، أَوْ مِنْ عَمَلٍ فِي مَالٍ غَيْرِهِ قَاسْتَفْضَلَ

۲۲۷۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "انْطَلَقْ ثَلَاثَةَ رَهْطٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى أَوْوَا الْمَيْتَ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فَانْحَدَرْتُ صَخْرَةً مِنَ الْجَبَلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارُ، فَقَالُوا: إِنَّهُ لَا يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَكُنْتُ لَا أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا، فَتَأَى بِي فِي طَلَبِ شَيْءٍ يَوْمًا، فَلَمْ أُرِخْ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غُبُوقَهُمَا فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ وَكَرِهْتُ أَنْ أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا، فَلَبِثْتُ وَالْقَدَحُ عَلَى يَدَيَّ أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاطَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ، فَاسْتَيْقَظَا فَشَرِبَا غُبُوقَهُمَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَفَرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ. فَاَنْفَرَجَتْ شَيْئًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ". قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا، فَأُمْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السَّنِينَ، فَجَاءَنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةً دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُحَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِهَا، فَفَعَلْتُ حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ: لَا أَجِلُ لَكَ أَنْ تَقْضِيَ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ. فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الْوُقُوعِ عَلَيْهَا، فَاَنْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتَرَكْتُ الدَّهَبَ الَّذِي أُعْطِيتُهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ. فَاَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ، غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا". قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَقَالَ الثَّالِثُ: اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءً، فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ، غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَدَهَبَ، فَتَمَرَّتْ أَجْرُهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهَا الْأَمْوَالُ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَذْ إِلَيَّ أَجْرِي. فَقُلْتُ لَهُ: كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالرَّقِيقِ. فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَسْتَهْزِئْ بِي. فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ. فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَأْفَقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ. فَاَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا يَمْشُونَ".

۱۲- باسی که سیک کریکاریک به کرم بگریت، جا کریکاره که کرییه که ی واز لى بینى، ئینجا خاوهن ئیشه که که کرییه که ی خسته ئیشه وه و قازانجی کرد و زیادبوو، یان که سیک به پارهی که سیکى تر که سابهت بکات و قازانج بکات و زیاد بىت

۲۲۷۲- عهبدوئلاى کورپى عومەر ﷺ ده لى: له پىغه مبهرى خوا م ﷺ بىست دهیغه رموو: ((له گهلانى که له پىش ئیوه دا سى کۆمه ل (کهس) دمرچوون (له مال و رۆیشتن)، ههتا بۆ شهو مانه وه په نایان بۆ ئهشکه و تىک بر دو رۆیشتنه ناویه وه، جا به ردیکى گه وره له چیا که وه به ر بۆیه وه ده مى ئهشکه و ته که ی لى گرتن، به یه کتریان وت: د ئنیابن هیج شتىک له م به ر ده گه ورمیه (که دمرگای لى گرتوون) رزگار تان ناکات، جگه له پارانه و متان له خوا به کړده وه چا که کانتان، ئینجا پیاوێکیان وتی: خاویه گیان من دایک و باوکیکی پیری به سالآچووم هه بوو، له به شه شیرى ئیواران هیج که سم پىش ئه وان نه ده خست، نه مال و مندال و نه له به نده کانم^(۱) رۆژیک بۆ هینانى شتىک دوور که و تمه وه، بۆیه نه گه پامه وه بۆ لایان ههتا هه ردووکیان خه وتن، منیش به شه شیرى ئیوارانه که یانم بۆ دۆشین و بینیم خه وتوون، پىم ناخۆش بوو که له پىش ئه واندا مال و مندال یان به نده کانم له شیر که به خۆ نه وه، بۆیه (به پىوه) مامه وه و کاسه شیر که ش به ده ستمه وه بوو، چا و مروانى خه به ربوونه و میانم دمر کرد ههتا شه به قى دا، جا له خه و ههستان و شیر که ی ئیوارمیان خوارد وه، خودایه ئه گه ر من ئه م کاره م له به ر رهمانه ندی تۆ کرد وه ئه وه د مروویه کمان لى بکه یته وه، له م تهنگانه ی تىیدا یان به هو ی ئه م به ر ده وه رزگار مان بکه یته، ئینجا به ر ده که تۆژیک دمرگا که ی به ر دا، به لام نه یان ده توانی بینه دمر وه)).

(۱) پىشتر به وانم ده دا، پاشان ده مان خوارد وه.

بِیْغِهِ مَبْعَرٌ ۞ فِهْرَمُووی: ((بِیاوِیکی تریان وتی: ئه‌ی خوایه‌گیان کچیکی ئامۆزام هه‌بوو خۆشه‌ویست‌ترین که‌س بوو له‌لام، داوای دمست تیکه‌لاویم کرد له‌گه‌لی، به‌لام ئه‌و رینگه‌ی نه‌دام، هه‌تا سالتیکی قات و قری به‌سه‌ردا هات، جا هاته لام منیش سه‌دو بیست دینارم پێدا به‌و مهرجه‌ی رینگه‌م بدات زینای له‌گه‌لدا بکه‌م، ئه‌ویش (ئه‌وه‌ی داوام کرد) کردی، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی ویستم زینای له‌گه‌ل بکه‌م کچه‌که‌ وتی: من چه‌لال نیم بۆ تۆ که‌ مۆری کچینیم لابیبه‌ی (کونی بکه‌ی) به‌هه‌قی خۆی نه‌بی^(۱)، منیش خۆم پاراست له‌وه‌ی زینای له‌گه‌لدا بکه‌م، بۆیه‌ وازم لی‌هینا له‌ کاتیکدا له‌ هه‌موو که‌س خۆشه‌ویست‌تر بوو له‌ لام، ئه‌و پارمیه‌ش پێمدابوو وازم لی‌هینا بۆ خۆی، خوایه‌ نه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌م له‌به‌ر رهمزانه‌ندی تۆ کردووه‌، دهروو مان لی‌ بکه‌یته‌وه‌ له‌م ناره‌حه‌تیه‌ی تیییداین، ئینجا به‌رده‌که‌ تۆزیکێ تر دهمی ئه‌شکه‌وته‌که‌ی به‌ردا، به‌لام هیشتا نه‌یاندمتوانی بی‌نه‌ دهره‌وه‌)).

بِیْغِهِ مَبْعَرٌ ۞ فِهْرَمُووی: ((ئنجا بیاوی سی‌یه‌میان وتی: خوایه‌ گیان من چه‌ند کریکاریکم به‌ کرێ گرت و هه‌موویان کریکه‌یانم پێدان، ته‌نها بیاوِیکیان نه‌بی کرییه‌که‌ی خۆی واز لی‌هینا و رۆیشت، منیش پاره‌ی کرییه‌که‌یم خسته‌ که‌سابه‌ته‌وه‌ تا قازانجی زۆری کرد و سامانه‌که‌ی زۆر بوو، ئینجا داوای ماوه‌یه‌ک هاته‌وه‌ بۆ لام و وتی: ئه‌ی به‌نده‌ی خوا کرییه‌که‌م پێ بده‌، منیش پێم وت: ئه‌وه‌ی دمیبینی له‌ وشترو مانگاوه‌ مه‌رو بزن و کۆیله‌ هه‌موو کرییه‌که‌ی تۆیه‌، ئه‌ویش وتی: ئه‌ی به‌نده‌ی خوا گالتهم پێ مه‌که‌، وتم: دلتیابه‌ گالتهم پێ ناکه‌م، ئیتر کابرا هه‌مووی دایه‌به‌رو بردی و هیجی لی‌ به‌جی نه‌هیشت، خوایه‌ گیان نه‌گه‌ر من ئه‌و کاره‌م له‌به‌ر رهمزانه‌ندی تۆ کردووه‌، ده‌ی دهروو مان لی‌ بکه‌یته‌وه‌، له‌م ته‌نگانه‌یه‌ رزگارمان بکه‌یت، ئه‌وسا به‌یه‌کجاری به‌رده‌که‌ له‌ به‌رده‌می ئه‌شکه‌وته‌که‌ لاجوو، ئه‌وانیش هاتنه‌ دهره‌وه‌ و رۆیشتن)).

(۱) که به ماره‌کردنی شهرعییه نه‌ک به‌ زینا.

۱۳- بَابُ مَنْ آجَرَ نَفْسَهُ لِيَحْمِلَ عَلَى ظَهْرِهِ، ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ وَأُجْرَةُ الْحَمَالِ

۲۲۷۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرَ بِالصَّدَقَةِ أَنْتَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ، فَيَحَامِلُ فَيُصِيبُ الْمُدَّ، وَإِنْ لَبِغَ مِنْهُمْ لِمِائَةِ أَلْفٍ، قَالَ: مَا نَرَاهُ إِلَّا نَفْسَهُ^(۱).

۱۳- باسی که سیک کریکاری بکات و به کۆل شت هه لگرت، پاشان پاره کهی بکات به خیر، وه باسی کریی حمال

۲۲۷۳- ئەبو مەسعوودی ئەنصاری رضي الله عنه دەلی: پێغه مبهری خوا ﷺ که فهرمانی بکردبایه به مال به خشین، که سیک له ئیمه دهرۆیشت بو بازار حمالی دکردو مشتیک خوراکي دمست دهکهوت، که چی ئیستا ههندیکیان سهد ههزاری ههیه، (ئهو وائیل) دەلی: وا دمرانین مهبهستی خویهتی^(۲).

۱۴- بَابُ أَجْرِ السَّمْسَرَةِ

وَلَمْ يَرَ ابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَالْحَسَنُ بِأَجْرِ السَّمْسَارِ بَأْسًا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا بَأْسَ أَنْ يَقُولَ: بَعْ هَذَا الثُّوبَ فَمَا زَادَ عَلَى كَذَا وَكَذَا فَهُوَ لَكَ. وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِذَا قَالَ: بَعْهُ بِكَذَا فَمَا كَانَ مِنْ رِنِحٍ فَهُوَ لَكَ، أَوْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَلَا بَأْسَ بِهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ "الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ".

۱۴- باسی کریی دهلالی کردن

ئیبنو سیرین و عهتا و ئیبراهیم و حهسهن رایان وایه کریی دهلال حهلاله و هیچ خراپهیهکی تیدا نییه. عهبدوللای کوری عهباس رضي الله عنه دەلی: دروسته

(۱) پروانه: ۱۴۱۵.

(۲) واته: ئەبو مەسعوود مهبهستی خویهتی که سهرهتا ههزار بووه، ئیستا دهوله مهنده بووه.

که سێک بلی ئەم کراسه بفرۆشه ئەهوی لهوه و لهوه زیاتر بوو بۆ خۆت. ئیبنو سیرین دهلی: ئەگەر وتی: ئەم شته بفرۆشه به ئەهونده، هەرچی زیاتر لهوه هازانجی کرد بۆ خۆت، یان هازانجهکهی له نیوان من و تۆدا دابهش دهکهین ئەوه دروسته، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((مسولمانان پابهندن به مهرجه کانیانهوه)).

۲۲۷۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَتْلَقَى الرُّكْبَانُ، وَلَا يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ. قُلْتُ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، مَا قَوْلُهُ: "لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ"؟ قَالَ: لَا يَكُونُ لَهُ سِمَسَارًا.

۲۲۷۴- عهبدوللای کوری عه عباس ﷺ دهلی: پیغه مبه ر ﷺ رپگری کرد له به پیرهوه چوونی کاروان، وه با شارنشین شتومهک بۆ گوندنشین نهفرۆشیت. تاووس دهلی: به عهبدوللای کوری عه عباس ﷺ وت: ئەم فهرمووده ((شارنشین شتومهک بۆ گوندنشین نهفرۆشیت)) مانای چیه؟ وتی: نه بیته دهلال بۆی شتی بۆ بفرۆشیت.

۱۵- بَابُ: هَلْ يُؤَاجِرُ الرَّجُلُ نَفْسَهُ مِنْ مُشْرِكٍ فِي دَارِ الْحَرْبِ؟

۲۲۷۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنَا حَبَّابٌ قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا قَيْنًا، فَعَمِلْتُ لِلْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ، فَاجْتَمَعَ لِي عِنْدَهُ، فَأَتَيْتُهُ اتِّقَاضًا فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ مُحَمَّدٍ. فَقُلْتُ: أَمَا وَاللَّهِ حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ فَلَا. قَالَ: وَإِنِّي لَمِيتٌ ثُمَّ مَبْعُوثٌ؟! قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّهُ سَيَكُونُ لِي ثُمَّ مَالٌ وَوَلَدٌ فَأَقْضِيكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَوَلَدًا ۚ﴾ (٧٧) ﴿مَرِيَمَ﴾ (١)

۱۵- باسیک: ئایا دروسته مسولمان کریکاری بو هاوبه‌شدانه‌ران بکات له ولاتی کافراند؟

۲۲۷۵- مه‌سروق ده‌ئی: خه‌بباب بو‌ی گیرپینه‌وه‌و وتی: من پیاویکی ئاسنگهر بووم، (شمشیریکم) بو عاصی کوری وائیل دروست کرد، ئیتر هه‌ندی‌ک پاره‌ی قه‌رزم لای نه‌و کو‌بوویه‌وه‌و، منیش رو‌یشتم بو لای لی‌ی وهر‌بگرمه‌وه‌و، عاصیش وتی: نه‌ سو‌یند به‌ خوا قه‌رزه‌که‌ت ناده‌مه‌وه‌و هه‌تا بی‌ باوهر نه‌بی به‌موحه‌مه‌د ﷺ، منیش وتم: سا سو‌یند به‌خوا بی‌ باوهر نابم هه‌تا تو نه‌مری، پاشان زیندوو نه‌کریته‌وه‌و، عاص وتی: به‌راستی من ده‌مرم و پاشان زیندوو ده‌کریته‌وه‌و؟! وتم: به‌ئی (ده‌مری و زیندوو ده‌کریته‌وه‌و)، وتی: نه‌وسا بی‌گومان له‌و‌ی سامان و مندالم ده‌بیت ئینجا قه‌رزه‌که‌ت ده‌ده‌مه‌وه‌و، به‌و هویه‌وه‌و خوی به‌رز و بلند نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (ئایا نه‌و که‌سه‌ت دیوه‌ بی‌باوهر بووه‌ به‌ نیشانه‌و نایه‌ته‌کانی نی‌مه‌، وتی: (له‌ رو‌ژی دوایی‌شدا) مال و کورم پی‌ ده‌دری).

۱۶- بابُ مَا يُعْطَى فِي الرُّقِيَةِ عَلَى أَحْيَاءِ الْعَرَبِ بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "أَحَقُّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ". وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: لَا يَشْتَرِطُ الْمُعْلَمُ إِلَّا أَنْ يُعْطَى شَيْئًا فَلْيَقْبَلْهُ. وَقَالَ الْحَكَمُ: لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا كَرِهَ أَجْرَ الْمُعْلَمِ. وَأَعْطَى الْحَسَنُ ذَرَاهِمَ عَشْرَةَ. وَلَمْ يَرِ ابْنُ سِيرِينَ بِأَجْرِ الْقَسَامِ بَأْسًا. وَقَالَ: كَانَ يُقَالُ: السُّخْتُ الرُّشُوءُ فِي الْحُكْمِ. وَكَانُوا يُعْطَوْنَ عَلَى الْخَرْصِ.

۱۶- باسی (حوکمی) ئه‌وه‌ی دراوه له‌به‌ران‌بهر دوعاکردن بۆ خێڵیکی عه‌ره‌ب به‌سوورته‌تی فاتیه

عه‌بدوللای کوری عه‌باس عليه السلام له‌ بیغه‌مبه‌روه عليه السلام ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووی: ((شیاوترین شتیک کرێتان له‌سه‌ری وهرگرتیی قورئانه‌که‌ی خوایه^(۱)))، شه‌عی ده‌لی: مامۆستا کرێ به‌مه‌رج دانه‌نیت، به‌لام ئه‌گه‌ر شتیکێ پێ درا با وهریگیریت. حه‌که‌م ده‌لی: له‌ که‌سم نه‌به‌یستوووه کرێی مامۆستای پێ ناپه‌سه‌ند بووبی. حه‌سه‌ن ده‌ دره‌مه‌ی دا (به‌ مامۆستایه‌ک وه‌ک کرێ). ئیبنو سیرین کرێی دابه‌شکه‌ری به‌لاوه‌ ئاسایی بوو (ئه‌گه‌ر به‌مه‌رج نه‌بووبی). هه‌روه‌ها ده‌لی: پێشتر ده‌وترا: (السُّخْتُ)^(۲): به‌رتیلدانه له‌ حوکمدا، وه‌ هاوه‌لان کرێیان ده‌دا له‌ به‌ران‌بهر خه‌ملاندنی خورمادا^(۳).

۲۲۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عليه السلام قَالَ: انْطَلَقَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ عليه السلام فِي سَفَرَةٍ سَافَرُوها، حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمْ، فَلَدَغَ سَيْدُ ذَلِكَ الْحَيِّ، فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ، لَا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَوْ أَتَيْتُمْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ، فَأَتَوْهُمْ، فَقَالُوا: يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ، إِنَّ سَيِّدَنَا لُدَغَ، وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ، فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَعَمْ، وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرْقِي، وَلَكِنَّ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونَا، فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا. فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ، فَانْطَلَقَ يَتَفَلَّ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ بسم الله الرحمن الرحيم الفاتحة

(۱) جه‌ماوه‌ری زانایان ئه‌م فه‌رموووه به‌لگه‌یانه بۆ وهرگرتنی کرێ له‌به‌ران‌بهر فێرکردنی قورئاندا، زانایانی هه‌نه‌فی به‌په‌وا‌ی نازان له‌به‌ران‌بهر فێرکردنی قورئاندا کرێ وهریگیرێ، چونکه‌ ئه‌و فێرکردنه عیباده‌ته پاداشتی عیباده‌تیش لای خوایه، به‌لام کرێ وهرگرتن ئه‌به‌ران‌بهر سوخته‌ی به‌په‌وا‌ی نازان بنه‌تێتی ئه‌م فه‌رموووه‌یه: (إرشاد الساري: ۲۳۹/۵).

(۲) السُّخْتُ: واته‌ مانی هه‌پام.

(۳) ئه‌و که‌سه‌ی خه‌ملاندنه‌که‌ ده‌کات وه‌ک دابه‌شکه‌ر وایه، چونکه‌ کێشه‌ی نێوان دوو لایه‌ن چاره‌سه‌ر ده‌کات.

فَكَأَمَّا نُسُطَ مِنْ عِقَالٍ، فَاَنْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلْبَةٌ، قَالَ: فَأَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمُ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: اَقْسِمُوا. فَقَالَ: الَّذِي رَقَى لَا تَفْعَلُوا، حَتَّى نَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ فَتَذَكَّرَ لَهُ الَّذِي كَانَ، فَتَنْظَرَ مَا يَأْمُرُنَا. فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ، فَقَالَ: "وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ" ثُمَّ قَالَ: "قَدْ أَصَبْتُمْ، اَقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا". فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ شُعْبَةُ: حَدَّثَنَا أَبُو بَشِيرٍ: سَمِعْتُ أَبَا الْمُتَوَكِّلِ يَهْدًا^(۱).

۲۲۷۶- ئەبو سەعید رضی اللہ عنہ دەلی: چەند کەسێک لە ھاوولانی پیغەمبەر ﷺ لە سەفەری کدا سەفەریان کرد، دەرچوون و رویشتن تا لای خێلێک لە خێلەکانی عەرەب لایان دا، داوای میواندارییان لێکردن، بەلام ئەوان میواندارییان نەکردن، جا سەرۆکی ئەو خێلە گەزراو (ماریک یان دوویشکێک پیوەی دا)، بە ھەموو شتێک ھەولیاندا (چارسەر بێ)، ھیچ شتێک سوودی بێ نەگەیاند، جا کەسێکیان وتی: خۆزگە برۆیشتیانیە بۆ لای ئەو کۆمەڵەی لایاندووە، بەتکو کەسێکیان شتێکی لابێت (سوودی ھەبێ)، بۆیە ھاتن بۆ لایان وتیان: ئەو خەلکینە گەورەکەمان گەزراو، بەھەموو شتێک ھەولمان دا سوودی بێ نەگەیاند، دەوایا کەسێکتان شتێکی لایە (چاری بکات)؟ کەسێکیان وتی: بەلێ سوێند بەخوا من دوعای بۆ دەکەم، بەلام سوێند بەخوا ئێمە داوای میوانداریمان لە ئێوە کرد ئیوە میوانداریتان نەکردین، بۆیە منیش دوعاتان بۆ ناکەم تا کرێیەکمان بۆ دانەنێن، ئینجا لەگەڵیان رێککەوتن کە چەند سەر مەریکیان بێ بدن، ئەویش (ئەبو سەعید) رویشت (بۆ لای گەورەکەیان)، تفی لێدەداو سوورھتی ھاتیحە بەسەردا دەخوێند، ئینجا گەزراوێکە وا چاک بۆوە وەک وشر لەپەت بەربووبی وابوو، ئیتەر دەستی بە رویشتن کردو ھیچ نیش و نازاریکی نەما، وتی: ئەو برە مەرە لەسەری رێککەوتبوون پێیان دان،

که سێکیان وتی: دابهشی بکهن، بهلام ئه‌بو سه‌عید که دوعا کهی کردبوو وتی: دابهشی مه‌کهن هه‌تا ده‌چینه خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌وه‌ی که بووه‌ بو‌ی ده‌گێڕینه‌وه، ئه‌وسا بزانی‌ن چ فه‌رمانی‌که‌مان پێ ده‌گات، ئینجا هاتنه‌وه‌ بو‌ی خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و باسه‌که‌یان بو‌ی گێڕایه‌وه، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((چۆنت زانی سوورمه‌تی فاتیه‌ ده‌عایه‌؟)) پاشان فه‌رمووی: ((بێگومان له‌و کارمه‌تانه‌ پێکاوتانه‌ دابهشی بکهن، له‌گه‌ڵ به‌شه‌کانی خۆتاندا به‌شیکیش بو‌ی من دابنێن))، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێکه‌نی.

شوعبه‌ ده‌لی: ئه‌بو بیشر بو‌ی گێڕایه‌وه‌ وتی: ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌م له‌ ئه‌بو موته‌وه‌کیل بیستوو.

۱۷- بَابُ ضَرْبَةِ الْعَبْدِ، وَتَعَهُدِ ضَرَانِبِ الْإِمَاءِ

۲۲۷۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَجَّمَ أَبُو طَيِّبَةَ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ، وَكَلَّمَ مَوَالِيَهُ فَخَفَّفَ عَنْ غَلَّتِهِ أَوْ ضَرَبَتْهُ^(۱).

۱۷- باسی (حوکمی) باجی کۆیله، وه لیپرسینه‌وه‌ی باج و کرێی که‌نیزه‌که‌کان

۲۲۷۷- ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: ئه‌بو ته‌یبه‌ که‌له‌شاخی بو‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ گرت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد مه‌نیک یان، دوو مه‌ن خۆراک (خورمای) بده‌نی و هسه‌شی کرد له‌گه‌ڵ خاوه‌نه‌که‌ی، ئه‌وسا له‌ داها ته‌که‌ی یان باجه‌که‌ی که‌مکردوه‌^(۱).

۱۸- بَابُ خُرَاجِ الْحَجَّامِ

۲۲۷۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: اخْتَجَمَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم، وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ^(۱).

۱۸- باسی داهاتی که‌له‌شاخگر

۲۲۷۸- عه‌بدوئلائی کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ که‌له‌شاخی گرت و کرئی که‌له‌شاخ گرتنه‌که‌ی دا به که‌له‌شاخگره‌که.

۲۲۷۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ اخْتَجَمَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ، وَلَوْ عَلِمَ كَرَاهِيَةً لَمْ يُعْطِهِ^(۲).

۲۲۷۹- عه‌بدوئلائی کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ که‌له‌شاخی گرت و کرئی که‌له‌شاخ گرتنه‌که‌ی دا به که‌له‌شاخگره‌که، نه‌گه‌ر بیزانی‌بایه‌ ناپه‌سه‌نده‌ کرئی‌ه‌که‌ی پینه‌ده‌دا.

۲۲۸۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضی اللہ عنہ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَحْتَجِمُ، وَلَمْ يَكُنْ يَظْلِمُ أَحَدًا أَجْرَهُ^(۳).

۲۲۸۰- نه‌نه‌س رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ هه‌میشه که‌له‌شاخی ده‌گرت، وه‌ سته‌می له‌ هه‌ج که‌س نه‌ده‌کرد له‌ کرئی‌ه‌که‌یدا.

(۱) واته: نه‌و پاره‌ی خاوه‌نه‌که‌ی داینابوو رۆژانه‌ کۆیله‌که‌ بۆی په‌یدا بکات، به‌ فه‌رمانی پی‌غه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ له‌سه‌ری که‌مکرده‌وه.

(۲) پروانه: ۱۸۳۵.

(۳) پروانه: ۱۸۳۵.

(۴) پروانه: ۲۱۰۲.

۱۹- بَابُ مَنْ كَلَّمَ مَوَالِيَ الْعَبْدِ أَنْ يُخَفُّوا عَنْهُ مِنْ خَرَاஜِهِ

۲۲۸۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: دَعَا النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم غُلَامًا حَجَّامًا فَحَجَّمَهُ، وَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ صَاعَيْنِ، أَوْ مُدًّا أَوْ مُدَيْنِ، وَكَلَّمَ فِيهِ فَخَفَّفَ مِنْ ضَرِيَّتِهِ ^(۱).

۱۹- باسی ئهوهی قسه له گه‌ل خاوه‌نی کۆیله‌دا کردوو تا باج و داهاته‌که‌ی له‌سه‌ر که‌م بکاته‌وه

۲۲۸۱- ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم گه‌نجیکی که‌له‌شاخگری بانگ کردو که‌له‌شاخی بو پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم گرت، وه فه‌رمانی کرد مه‌نیک یا دوو مه‌ن (خورمای) پیبدن، یان مشتیک، یان دوو مشت (خورمای) پیبدن، وه له‌بارمیه‌وه قسه‌ی (له‌گه‌ل خاوه‌نه‌که‌ی) کرد، بو‌یه باجی له‌سه‌ر که‌مکرایه‌وه.

۲۰- بَابُ كَسْبِ الْبَغِيِّ وَالْإِمَاءِ

وَكَرِهَ إِبْرَاهِيمُ أَجْرَ النَّائِحَةِ وَالْمُغْنِيَةِ. وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِنَكُمْ عَلَى إِلِغَاءِ إِنِّ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْنَعُوا عَرْضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ^(۳۲) النور، وَقَالَ مُجَاهِدٌ: ﴿فَتِنَتِكُمْ﴾ ^(۳۲) النور، إِمَاؤُكُمْ.

۲۰- باسی (حوکمی) پاره په‌یداکردنی ئافرته‌تی زیناکه‌رو (حوکمی) پاره په‌یداکردنی که‌نیزه‌که‌کان

ئێپراهم کرێ ئافرته‌تی سەردولکه‌بێژ^(۱) و ئافرته‌تی گۆرانیبیژی لا ناپه‌سه‌نده، وه باسی ئەم فەرماشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (وه که‌نیزه‌که‌کانتان زۆر لێ مه‌که‌ن له‌سه‌ر زیناکردن ئەگەر داوین پاکیان ویست تا مال و سامانی ژبانی دونیاتان ده‌ست بکه‌وێ، جا هه‌رکەس ناچاریان بکات ئینجا به‌پراستی خوا دواي ئەو زۆر لێ کردنه‌یان لێبوردە ی مێهره‌بانه)، موحاهید ده‌لی: ﴿فَيَنْتَكِمُ﴾، یانی که‌نیزه‌که‌کانتان.

۲۲۸۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ تَمَنِ الْكَلْبِ، وَمَهْرِ الْبَغِيِّ، وَخُلْوَانِ الْكَاهِنِ^(۲).

۲۲۸۲- ئەبو مەسعوودی ئەنصاری ر.ه. ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پاره‌ی سه‌گ و کرێی ئافرته‌تی داوین پیس و کرێی فالچی و کتیب گره‌وه‌ی فه‌ده‌غه کرد.

۲۲۸۳- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ كَسْبِ الْإِمَاءِ^(۳).

۲۲۸۳- ئەبو هوریره ر.ه. ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ پاره په‌یداکردنی که‌نیزه‌که‌کانی فه‌ده‌غه کرد (که به‌داوین پیسی په‌یدای ده‌که‌ن)^(۴).

(۱) سەردولکه‌بێژ: ژنێکه که له‌پرسه‌ی ژناندا به‌چه‌ند وتاریکی د‌گێر ده‌لاوتیته‌وه به‌سه‌رمردوه‌که‌داو ژنانی تر بۆی ده‌ستینه‌وه. (فه‌ره‌نگی خال: ل ۳۷۰).

(۲) پروانه: ۲۳۳۷.

(۳) پروانه: ۵۳۴۸.

(۴) به‌لام پاره‌یه‌ك به ئیش وکاری هه‌ڵال په‌یداكه‌ن ئەو ڕێگه پێدراوه‌و هه‌ڵاله: (إرشاد الساري: ۲۴۷/۵).

۲۱ - بابُ عَسْبِ الْفَحْلِ

۲۲۸۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ.

۲۱- باسی (قه‌ده‌غه‌کردنی پاره‌ی) په‌رینی نازده‌لی نیرینه

۲۲۸۴- عه‌بدوللای کورپی عومهر رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کرپی په‌رینی نازده‌لی نیرینه‌ی قه‌ده‌غه‌کرد.

۲۲ - بابُ إِذَا اسْتَأْجَرَ آرْضًا قَمَاتَ أَحَدُهُمَا

وَقَالَ ابْنُ سَرِيْنٍ: لَيْسَ لِأَهْلِهِ أَنْ يُخْرِجُوهُ إِلَى تَمَامِ الْأَجَلِ. وَقَالَ الْحَكَمُ وَالْحَسَنُ وَإِيَّاسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ: مُضَى الْإِجَارَةُ إِلَى أَجْلِهَا. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أُعْطِيَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرَ الشَّطْرِ، فَكَانَ ذَلِكَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ، وَلَمْ يُذْكَرْ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ جَدَّدَا الْإِجَارَةَ بَعْدَ مَا قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ.

۲۲- باسی ئە‌گەر که‌سی‌ک زه‌وییه‌که‌ی به‌ کرێ گرت و

ئینجا یه‌کیکیان^(۱) مرد

ئیبینو سیرین ده‌لی: که‌سو‌کاری مردوو‌که‌ بۆیان نییه‌ ئە‌و که‌سه‌ دهری‌که‌ن (له‌و زه‌وییه‌ی به‌کرپی گرتوو‌ه) تا ماوه‌ی به‌کرێ‌گرتنه‌که‌ی ته‌واو نه‌بێت. هه‌روه‌ها که‌که‌م و که‌سه‌ن و ئیاسی کورپی مو‌عاویه‌ ده‌لێن: به‌کرێ‌گرتنه‌که‌ به‌رده‌وام ده‌بێت تا کاتی خۆی ته‌واو ده‌بێت. ئیبینو عومهر رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ زه‌وی خه‌یبه‌ری به‌نیوه‌ی دابوو (به‌ جووله‌که‌کان)، جا به‌و جووره‌ بوو له‌ سه‌رده‌می

(۱) خاوه‌نی زه‌وییه‌که‌ یان ئە‌وه‌ی زه‌وییه‌که‌ی به‌ کرێ گرتوو‌ه.

پێغه‌مبەر ﷺ و نه‌بو به‌کر و سه‌رم‌تای خه‌لافه‌تی عومه‌ر ؓ، وه باس‌نه‌کراوه که نه‌بو به‌کر و عومه‌ر ؓ به کردانی زه‌وی خه‌یبه‌ریان تازه کردبێته‌وه دوا‌ی نه‌وه‌ی که پێغه‌مبەر ﷺ وه‌فاتی کرد.

۲۲۸۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرَ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا، وَأَنَّ ابْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ الْمَزَارِعَ كَانَتْ تُكْرَى عَلَى شَيْءٍ، سَمَاهُ نَافِعٌ لَا أَحْفَظُهُ^(۱).

۲۲۸۵- جوومیره‌ی کچی نه‌سما له نافیعه‌وه گیرایه‌وه له عه‌بدوللای کوری عومه‌ره‌وه ؓ وتی: پێغه‌مبهری خوا ﷺ زه‌وی خه‌یبه‌ری دایه جووله‌که‌کان که کاری تیدا بکه‌ن و بیکه‌نه کشتوکال، نیوه‌ی نه‌وه‌ی لێی په‌یدا دمبی و دمپووی بو‌ ئه‌وان بێت. وه عه‌بدوللای کوری عومه‌ر ؓ بو‌ نافیعی گیرایه‌وه که زه‌وی کشتوکال به‌کری ددرا به‌ ریزمه‌یه‌ک له به‌ره‌مه‌مه‌که‌ی، (جوومیره‌) ده‌لی: نافیعی ناوی ریزه‌که‌ی هینا به‌لام له بیرم نه‌ماوه.

۲۲۸۶- وَأَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ حَدَّثَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ. وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ^(۲).

۲۲۸۶- وه بێگومان رافیعی کوری خه‌دیج گیرایه‌وه: که پێغه‌مبەر ﷺ به کردانی زه‌وی کشتوکالی فه‌دمغه کرد. وه عوبه‌یدوللا ده‌لی: له نافیعه‌وه، له عه‌بدوللای کوری عومه‌ره‌وه ؓ گیرایه‌وه وتی: هه‌تا عومه‌ر ؓ جووله‌که‌کانی له خه‌یبه‌ر دمرکرد (واته: له‌سه‌ر زه‌ویبه‌کانیان هیل‌رابونه‌وه به‌ نیوه‌ی به‌ربوومه‌که‌ی تا نه‌و کاته).

(۱) پروانه: ۲۳۲۸، ۲۳۲۹، ۲۳۳۱، ۲۳۳۸، ۲۴۹۹، ۲۳۴۳، ۲۳۴۵، ۲۷۲۰، ۳۱۵۲، ۴۲۴۸.

(۲) پروانه: ۲۳۲۷، ۲۳۳۲، ۲۳۴۴، ۲۷۲۲.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۸- کتابُ الحَوَالَةِ

به‌ناوی خواسی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۳۸- په‌راوی حه‌واله‌کردن^(۱)

۱ - بابٌ : فِي الْحَوَالَةِ، وَهَلْ يَرْجِعُ فِي الْحَوَالَةِ؟

وَقَالَ الْحَسَنُ وَقَتَادَةُ: إِذَا كَانَ يَوْمَ أَحَالَ عَلَيْهِ مَلِيًّا جَارَ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَتَخَارِجُ الشَّرِيكَانِ وَأَهْلُ الْمِيرَاثِ، فَيَأْخُذُ هَذَا عَيْنًا وَهَذَا دَيْنًا، فَإِنْ تَوَيَّ لِأَحَدِهِمَا لَمْ يَرْجِعْ عَلَى صَاحِبِهِ.

۲۲۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، فَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ"^(۱).

۱- باسیک: دهر باره‌ی حه‌واله‌کردن، وه ئایا حه‌واله‌که‌ر ده‌توانی په‌شیمان بیته‌وه له حه‌واله‌کردنه‌که؟

حه‌سه‌نی به‌صری و قه‌تاده ده‌لین: نه‌که‌ر حه‌واله‌بوکراو له‌و رۆژده‌دا حه‌واله‌ی بو‌لا کراوه‌ پارهی هه‌بوو حه‌واله‌ کردنه‌که‌ دروسته‌.

عه‌بدوئلا‌ی کو‌ری عه‌بباس رضي الله عنه ده‌لی: دوو هاوبه‌ش یان دوو میراتگر هه‌ر یه‌که‌یان له به‌شیک له به‌شه‌که‌ی خو‌ی واز دینی^(۲) ئینجا نه‌مه‌یان کالā ده‌بات و

(۱) بروانه: ۲۲۸۸، ۲۴۰۰.

(۲) له هاوبه‌شییه‌که‌دا ماله‌که‌یان به‌قه‌ده‌ر یه‌که‌، وه له میراتگرته‌که‌دا به‌شه‌که‌یان وه‌ک یه‌که‌، به‌لام نه‌وه‌ی هه‌یه له نیوانیاندا قه‌رزو کالāیه، هه‌ریه‌که‌یان به‌شیک قه‌رزو به‌شیک مالی ده‌که‌وی، جا بو‌ نه‌وه‌ی کاره‌که‌یان

ئهویان قهرز دهبات، ئهوسا ئهوهی بهر یهکیان کهوتوووه تیاچوو، بۆی نییه بگهڕێتهوه بۆ لای هاوبهشهکهی یان میراتگرهکهی ترو ئهوهی وازی لی هیناوه لیی وهرگرتیهوه.

۲۲۸۷- ئهبو هوریره رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه که پیغمبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((دواخستنی دموئهمندیکی ههبوو له دانهوهی قهرزیک که له سهریهتی ستمه، جا ئهگهر که سیکتان نیردرا^(۱) بۆ لای قهرزداریکی ههبوو^(۲)، بابروات قهرزهکهی لی وهرگرتیهوه)).

۲ - باب: إِذَا أَحَالَ عَلَى سَلِي قَلْبِسَ لَهُ رَدٌّ

۲۲۸۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ ذَكْوَانَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَمَنْ أَتْبَعَ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ"^(۳).

۲- باسیک: ئهگهر قهرزداریک خاوهن قهرزهکهی نارد بۆ لای دموئهمندیکی، دموئهمندهکه بۆی نییه ره دی کاتهوه

۲۲۸۸- ئهبو هوریره رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه که پیغمبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((دواخستنی دموئهمنده له دانهوهی قهرزیک که له سهریهتی ستمه، جا ئهگهر که سیکتان نیردرا بۆ لای قهرزداریکی دموئهمنده با بروات قهرزهکهی لی وهرگیرتیهوه)).

ئاسان بیت و سازین، یهکیان کالاکه دهبات و یهکیان قهرزهکه، به لام لهم حالتهدا ههیه که یان له ههردوو شت و کالو قهرزهکه نیوهی بهرکهوتوووی خۆی واز لی هینا بۆ هاوبهشهکهی یان میراتگرهکهی، ئیتر یهکیان کالای بردوو، ئهوی دیکه یان قهرز: (إرشاد الساري: ۲۵۱/۵).

(۱) له لایه ن قهرزداره که یهوه.

(۲) که قهرزدار قهرزداره که یه.

(۳) پروانه: ۲۲۸۷.

۳ - باب: إِنْ أَحَالَ دَيْنَ الْمَيِّتِ عَلَى رَجُلٍ جَازٍ

۲۲۸۹- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِذْ أَتَى بِجَنَازَةٍ، فَقَالُوا: صَلِّ عَلَيْهَا. فَقَالَ: "هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟". قَالُوا: لَا. قَالَ: "فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا؟". قَالُوا: لَا. فَصَلَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَلِّ عَلَيْهَا. قَالَ: "هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟". قِيلَ: نَعَمْ. قَالَ: "فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا؟". قَالُوا: ثَلَاثَةٌ دَنَانِيرَ. فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ أَتَى بِالثَّالِثَةِ، فَقَالُوا: صَلِّ عَلَيْهَا. قَالَ: "هَلْ تَرَكَ شَيْئًا؟". قَالُوا: لَا. قَالَ: "فَهَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟". قَالُوا: ثَلَاثَةٌ دَنَانِيرَ. قَالَ: "صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ". قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: صَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَعَلَيَّ دَيْنُهُ. فَصَلَّى عَلَيْهِ ^(۱).

۳- باسیک: که سیک قهرزی مردوویهک ههواره بکات بو لای پیاویک (که خویهتی) دروسته

۲۲۸۹- سه له می کوری نه کووه رضي الله عنه دهلی: له خزمهت پیغه مبهردا رضي الله عنه دانیشتبووین له پر مردوویهکیان هیئا، وتیان (به پیغه مبهردا رضي الله عنه): نوژی له سهر بکه. ههرمووی: ((نایا قهرزداره؟)) وتیان: نه خیر، قهرزدار نییه، ههرمووی: ((هیج شتیکی لی به جیماوه؟)) وتیان: نه خیر، ئینجا نوژی له سهر کرد، پاشان مردوویهکی تریان هیئاو وتیان: نهی پیغه مبهردی خوا رضي الله عنه نوژی له سهر بکه، ههرمووی: ((قهرزداره؟)) وترا: به لی، ههرمووی: ((هیج لی به جیماوه؟)) وتیان: سی دیناری لی به جیماوه، نهوسا نوژی له سهر کرد، پاشان مردووی سییه میان هیئاو وتیان: نوژی له سهر بکه، ههرمووی: ((نایا هیج شتیکی لی به جیماوه؟)) وتیان: نه خیر، ههرمووی: ((قهرزداره؟)) وتیان: سی دینار قهرزداره، ههرمووی: ((نیوه نوژی له سهر هاورپیه که تان بکه؟))، نهو قهتاده وتی: نهی پیغه مبهردی خوا رضي الله عنه نوژی له سهر بکه، قهرزه که ی له سهر من (دهیده مهوه)، ئینجا پیغه مبهردا رضي الله عنه نوژی له سهر کرد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹- کتابُ الْكِفَالَةِ

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره بان

۳۹- پهراوی دهسته بهرکردن (کهفالهت)

۱- بَابُ الْكِفَالَةِ فِي الْقَرْضِ وَالْذُّيُونِ بِالْإِنْدَانِ وَغَيْرِهَا

۲۲۹۰- وَقَالَ أَبُو الزِّنَادِ: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرِو الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعَثَهُ مُصَدِّقًا، فَوَقَعَ رَجُلٌ عَلَى جَارِيَةِ امْرَأَتِهِ، فَأَخَذَ حَمْزَةُ مِنَ الرَّجُلِ كَفِيلًا حَتَّى قَدِمَ عَلَى عُمَرَ، وَكَانَ عُمَرُ قَدْ جَلَدَهُ مِائَةَ جَلْدَةٍ، فَصَدَّقَهُمْ، وَعَذَرَهُ بِالْجَهَالَةِ. وَقَالَ جَرِيرٌ وَالْأَشْعَثُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فِي الْمُرْتَدِّينَ: اسْتَتَبْتُهُمْ، وَكَفَلْتُهُمْ. فَتَابُوا وَكَفَلْتُهُمْ عَشَائِرُهُمْ. وَقَالَ حَمَادٌ: إِذَا تَكَفَّلَ بِنَفْسٍ فَمَاتَ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. وَقَالَ الْحَكَمُ: يَضْمَنُ.

۱- باسی دهسته بهرکردنی قهرز به بهدهن و لاشه و غهیری لاشه

۲۲۹۰- ئەبو زیناد دەگێڕێتەوه له موحههمهدهی کورپی چه مزه ی کورپی عه مری ئەسله میه وه ئەویش له باوکیه وه که عومه ری کورپی خه تتاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وهک کۆکه ره وه ی زهکات ناردی بۆ شوینیکی، ئینجا لهوی پیاویکی له گه ل که نیزه کی هاوسه ره که ی زینای کردبوو، چه مزه که فیلکی له زیناکه ره که وهرگرتبوو^(۱)،

(۱) چه مزه ویستی بهردبارانی بکات، خه لکه که وتیان: ئەمه پێشتر عومه ری کورپی خه تتاب سزای داوه شه لاقی

لێداوه، بۆیه چه مزه ش که فیلکی لێ گرت تا هاته لای عومه ر. (إرشاد الساري: ۲۵۸/۵).

ههتا هات بو لای عومهر ﷺ، عومهریش پیشت سهد داری لیدابوو^(۱) نینجا عومهر قسه که یانی پشت راست کردهوه، وه به هانه ی نه زانی نی لی و مرگرتبوو (په جمی نه کردبوو). جهریر و ئه شعه س پرسایریان له عه بدوللای کوری مه سهوود ﷺ کرد دهر باره ی هه لکه پراوه کان، عه بدوللا وتی: داوای ته و به کردنیان لی بکه و که فیلیان لی و مر بگره، ئیتر هه لکه پراوه کان ته و به یان کردو په شیمان بوونه وه و عه شیر ته کانیان که فاله تیان کردن. هه مهاد وتی: ئه گهر یه کی که فاله تی که سیک بکات، نینجا ئه و که سه به ریت، ئه وه که فیه که هه چی له سه ر نییه، به لام هه که م ده لی: زامن ده بیت.

۲۲۹۱- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ: "سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَقَالَ: اثْنَيْنِ بِالشُّهْدَاءِ أَشْهَدُهُمْ. فَقَالَ: كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا. قَالَ: فَأَتْنِي بِالْكَفِيلِ. قَالَ: كَفَى بِاللَّهِ كَفِيلًا. قَالَ: صَدَقْتَ. فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ التَّمَسَّ مَرْكَبًا يَرْكُبُهَا، يَقْدُمُ عَلَيْهِ لِلْأَجَلِ الَّذِي أَجَلُهُ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا، فَأَخَذَ خَشَبَةً، فَتَقَرَّهَا فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ، وَصَحِيفَةً مِنْهُ إِلَى صَاحِبِهِ، ثُمَّ رَجَعَ مَوْضِعَهَا، ثُمَّ أَتَى بِهَا إِلَى الْبَحْرِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي كُنْتُ تَسَلَّفْتُ فَلَانًا أَلْفَ دِينَارٍ، فَسَأَلَنِي كَفِيلًا، فَقُلْتُ: كَفَى بِاللَّهِ كَفِيلًا، فَرَضِي بِكَ، وَسَأَلَنِي شَهِيدًا، فَقُلْتُ: كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا، فَرَضِي بِكَ، وَأَنِّي جَهَدْتُ أَنْ أَجِدَ مَرْكَبًا، أَبْعَثَ إِلَيْهِ الَّذِي لَهُ فَلَمْ أَقْدِرْ، وَإِنِّي أَسْتَوْدِعُكَهَا. فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ حَتَّى وَلَجَتْ فِيهِ، ثُمَّ انْصَرَفَ، وَهُوَ فِي ذَلِكَ يَلْتَمِسُ مَرْكَبًا، يَخْرُجُ إِلَى بَلَدِهِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، يَنْظُرُ لَعَلَّ مَرْكَبًا قَدْ جَاءَ بِمَالِهِ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ الَّتِي فِيهَا الْمَالُ، فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا، فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ

(۱) په جمی نه کرد، چونکه بیانوی نه زانی نی هه بوو.

وَالصَّحِيفَةَ، ثُمَّ قَدِمَ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، فَأَتَى بِالْأَلْفِ دِينَارٍ، فَقَالَ وَاللَّهِ مَا زِلْتُ جَاهِدًا فِي طَلَبِ مَرْكَبٍ لِأَتِيكَ بِمَالِكَ، فَمَا وَجَدْتُ مَرْكَبًا قَبْلَ الَّذِي أَتَيْتُ فِيهِ. قَالَ: هَلْ كُنْتَ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِشَيْءٍ؟ قَالَ: أَخْبِرَكَ أَنِّي لَمْ أَجِدْ مَرْكَبًا قَبْلَ الَّذِي جِئْتُ فِيهِ. قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَدَّى عَنْكَ الَّذِي بَعَثْتَ فِي الْحَشَبَةِ. فَانْصَرَفَ بِالْأَلْفِ الدِّينَارِ رَاشِدًا^(۱).

۲۲۹۱- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم باسی پیاویکی جوولەکەیی کرد، داوای ھەزار دینار قەرزێ لە پیاویکی جوولەکە کردبوو، پیاووەکەش پێی وت: چەند شایەتێک بێنە بیانکەم بە شایەت، وتی: خوا بەسە شایەت بێت، وتی: کەفیلێکم بۆ بێنە، وتی: خوا بەسە بە کەفیلی، وتی: راست دەکەیت، ئێنجا ھەزار دینارەکەیی پێدا بۆ ماوہیەکی دیاری کراو، ئێنجا (قەرزدارەکە) رویشت لە دەریاداو کاری خۆی جیبەجی کرد، پاشان گەرا بە شوێن بەلەمی کدا سواری بێت و بپروات بۆ لای خاوەن قەرزەکە، لەبەر ئەو ماوہیەیی دیاری کردبوو (بۆ دانەوہی قەرزەکە)، بەلام بەلەمی (کەشتی) دەست نەکەوت، جا داریکی هینا، ھەلیکۆلی و ھەزار دینارەکەیی خستە ناویەو، لەگەڵ نامەییە کدا لەلایەن خۆیەووە بۆ ھاوڕێیەکەیی، پاشان بە بزمار شوینەکەیی قایم کرد، پاشان دارەکەیی هینایە کەنار دەریاکە، وتی: خوا یە توۆ دەزانی من ھەزار دینارم لە فلان کەس قەرز کردووە، جا ئەو داوای کەفیلی لێکردم، منیش وتم: خوا بەسە کەفیل بێت و پێی رازی بوو، وە داوای شایەتی لێکردم وتم: خوا بەسە شایەت بێت، ئەویش بە توۆ رازی بوو، وە بەراستی من ئەو پەری ھەولم دا کە بەلەمی کم دەست بکەوێ و ئەو پارەیی خۆی بۆ بنێرمەو، بەلام نەتوانی (و نەبوو)، وە من ئەم پارەیی بە ئەمانەت دەدەم بە توۆ، ئێنجا دارەکەیی فرێدایە دەریاکە و دارەکە رویشت (بەناو دەریاکەدا)، پاشان پیاووەکە گەراپەو، لەگەڵ ئەو مەشدا ھەر دەگەرا

بۆ به له مێك كه پێی بگهڕێتهوه بۆ شارمهكهى خۆى، ئینجا ئهو پیاوهى قهززهكهى بهم دابوو، دهرچوو تهماشای دهكرد بهلكو به له مێك ببینیته كه پارهكهى ببینیتهوه، لهپر ئهو دارهى بینى كه پارهكهى تێدايه، ئهویش برديهوه بۆ سوتاندن بۆ مال و مندالی، جا كاتێك شكاندنى پارهكهو نامهیهكى تێدا بینى، پاشان ئهو پیاوهى قهززهكهى پێداوو هات و ههزار دینارهكهى بۆ هینا، وتی: سویند به خوا بهردهوام بهدواى به له مێكدا دهگهڕام تا پارهكهت بۆ بینم، بهلام به له مەم دەست نهكهوت پێش ئهم كاتهى كه هاتووم، خاوهن قهززهكه وتی: تۆ هیچ شتێك بۆ ناردوو؟ وتی: پێت دهلێم به له مەم دەست نهكهوت پێش ئهم كاتهى كه هاتووم، ئهم كابرا پێی وت: بێگومان خوا ئهو پارهى كه له ناو دارهكهدا ناردبووت لهبرى تۆ بژاردی، كهواته ههزار دینارهكهى خۆت بهردهوه، خوا دامهزراوت بكات لهسهههق و راستی)).

۲- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَنُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيحُهُمْ﴾ النساء: ۳۳
 ۲۲۹۲- حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ إِدْرِيسَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ: ﴿وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوْلَى﴾ (۳۲)
 ﴿النِّسَاءِ، قَالَ: وَرَثَةً.﴾ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَنُكُمْ ﴿۳۳﴾ النساء، قَالَ: كَانَ الْمُهَاجِرُونَ لَمَّا قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْمُهَاجِرُ الْأَنْصَارِيَّ دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ لِلْأُخُوَّةِ الَّتِي آخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَهُمْ، فَلَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوْلَى﴾ (۳۲) النساء.
 نَسَخَتْ، ثُمَّ قَالَ: ﴿وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَنُكُمْ﴾ (۳۳) النساء. إِلَّا النَّصَرَ وَالرَّقَادَةَ وَالنَّصِيحَةَ، وَقَدْ ذَهَبَ الْوَصِي لَهٗ^(۱).

۲- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (وه ئەوانەى که پهیمانتان له گه‌ل گریداون (که میرات له یه‌کتر بهرن)، ئەوه به‌شى خویان بده‌نت)

۲۲۹۲- عەبدوللای کوری عەبباس رضی اللہ عنہ دەلی: ﴿ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ ۝ (۳۲) ﴾ النساء^(۱) ﴿ مَوَالِيَ ۝ ﴾ یانی میراتگر. ﴿ وَالَّذِينَ عَقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ ۝ (۳۲) ﴾ النساء^(۲). دەلی: کاتیک کۆچەرییه‌کان هاتن بۆ مه‌دینه بۆ خزمەت پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم، کۆچەری میراتی له ئەنصاری دم‌برد نه‌ک خزمه‌کانی خۆی (له نه‌سه‌به‌وه)، به‌هۆی ئەو براهه‌تییه‌ی پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم خستبوویه نیوانیان‌ه‌وه، ئینجا کاتیک ئەم ئایه‌ته دابه‌زی: ﴿ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ ۝ (۳۲) ﴾ النساء. ئەو میرات بردنه‌ی کۆچەری له ئەنصاری سرپیه‌وه، پاشان (ئیبنو عەبباس) دەلی: ﴿ وَالَّذِينَ عَقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ ۝ (۳۲) ﴾ النساء. جگه له پشتیوانی و یارمه‌تیدان و ئامۆزگاری کردن، وه بیگومان میرات له‌یه‌کتر بردن (ی کۆچەری و ئەنصاری) نه‌ما، ده‌توانی وه‌سیه‌تی بۆ بکات.

۲۲۹۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، فَأَخَى رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ^(۳).

۲۲۹۳- ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلی: عەبدورەحمانی کوری عەوف رضی اللہ عنہ هات بۆ مه‌دینه بۆ لامان، پیغه‌مبەری خواش صلی اللہ علیہ وسلم براهه‌تی خسته نیوان عەبدورەحمان و سه‌عدی کوری ڕه‌بیعه‌وه رضی اللہ عنہ.

(۱) واته: بۆ هه‌موو (مردوویه‌ک یان میراتیک) چه‌ند میراتگری‌کمان داناوه.

(۲) واته: وه ئەوانه‌ی په‌یمانتان له‌گه‌ل گریداون.

(۳) پروانه: ۲۰۴۹.

۲۲۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ: قُلْتُ لَأَنْسِ ﷺ: أَبْلَغَكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ؟". فَقَالَ: قَدْ حَالَفَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِي^(۱).

۲۲۹۴- عاصیم دهلی: به نه نه سم ﷺ وت: نایا پیټ گه یشتووه که پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: ((هیج جوړه په یمان به ستنیک له نیسلامدا نییه؟)) نه نه سیش وتی: پیغه مبه ر ﷺ له نیوان قورمیش و نه نصاریه کاندایا په یمانی به ست له مالی مندا.

۳- بَابُ مَنْ تَكَفَّلَ عَنْ مَيْتٍ دَيْنًا قَلِيسَ لَهُ أَنْ يَرْجِعَ

وَبِهِ قَالَ الْحَسَنُ.

۲۲۹۵- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِجَنَازَةٍ، لِيُصَلِّيَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: "هَلْ عَلَيْهِ مِنْ دَيْنٍ؟". قَالُوا: لَا. فَصَلَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، فَقَالَ: "هَلْ عَلَيْهِ مِنْ دَيْنٍ؟". قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: "صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ". قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: عَلَيَّ دَيْنُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَصَلَّى عَلَيْهِ^(۲).

۳- باسی که سیک که فاهه تی قهرزی مردوویه کی

کردیټ بوئی نییه په شیمان بیته وه

حه سه نی به صری وا دهلی^(۳).

۲۲۹۵- سه له مهی کوری نه کووه ﷺ دهگیرپته وه که مردوویه کیان هی نایه خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ بوئ وهی نویزی له سر بکات، فهرمووی: ((نایا

(۱) پروانه: ۶۰۸۳، ۷۱۴۰.

(۲) پروانه: ۲۲۸۹.

(۳) که له سر باسه که دا هاتووه.

قهرزداره؟)) وتیان: نه خیر، جا نوژی له سهر کرد، پاشان مردوو به کی تریان هیناو فهرمووی: ((نایا قهرزی له سهره؟)) وتیان: به لئ، فهرمووی: ((خوتان نوژ له سهر هاورپیه که تان بکه ن))، نه بو قه تاده وتی: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ قهره که ی له سهر من، ئینجا پیغه مبهری ﷺ نوژی له سهر کرد.

۲۲۹۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو، سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَوْ قَدْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ، قَدْ أُعْطِيتَكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا". فَلَمْ يَجِئْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَنَادَى: مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا. فَأَتَيْنَاهُ، فَقُلْتُ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِي كَذَا وَكَذَا، فَحَتَّى لِي حَتِيَّةٌ فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ، وَقَالَ: خُذْ مِثْلَهَا^(۱).

۲۲۹۶- جابری کوری عهبدوللا ﷺ ده لئ: پیغه مبهری ﷺ فهرمووی: ((نه کهر مالن ی سهرانه ی به حرمین هات نه وونده و نه وونده و نه وونده ده ده می))، ئیر مالن به حرمین نه هات ههتا پیغه مبهری ﷺ ومفاتی کرد، ئینجا کاتیک مالن به حرمین هات، نه بو به کر فرمانی کرد (به پیاویک) جاری دا وتی: هه که سیک به لئینیک یان قهرزکی ههیه له سهر پیغه مبهری ﷺ با بیت بو لامان، منیش رویشتم وتم: پیغه مبهری ﷺ واو وای به من فهرموو، ئینجا یه که مشتی پیدام، که ژماردم بینیم پینج سه ده، وتی: دوو نه وونده ی تریش هه لبره بو خوت.

۴- بابُ جَوَارِ أَبِي بَكْرٍ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَقْدِهِ

۲۲۹۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- قَالَتْ: لَمْ أُعْقِلْ أَبُوتَي إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ.

وَقَالَ أَبُو صَالِحٍ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الرُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمْ أَغْفِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ، إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتُلِيَ الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا قِبَلَ الْحَبَشَةِ، حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَرَكَ الْعِمَادِ لَقِيَهُ ابْنُ الدَّغِنَةِ -وهو: سَيِّدُ الْقَارَةِ- فَقَالَ: أَيْنَ تَرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجَنِي قَوْمِي فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ فَأَعْبُدَ رَبِّي. قَالَ ابْنُ الدَّغِنَةِ: إِنَّ مِثْلَكَ لَا يُخْرُجُ وَلَا يُخْرَجُ، فَإِنَّكَ تَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكُلَّ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، وَأَنَا لَكَ جَارٌ فَارْجِعْ فَأَعْبُدْ رَبَّكَ بِيَلَادِكَ. فَارْتَحَلَ ابْنُ الدَّغِنَةِ، فَارْجَعَ مَعَ أَبِي بَكْرٍ، فَطَافَ فِي أَشْرَافِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ، فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرُجُ مِثْلَهُ، وَلَا يُخْرَجُ، أَتُخْرِجُونَ رَجُلًا يُكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكُلَّ، وَيَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ؟ فَأَنْفَذَتْ قُرَيْشٌ جَوَارَ ابْنِ الدَّغِنَةِ وَأَمَنُوا أَبَا بَكْرٍ، وَقَالُوا لِابْنِ الدَّغِنَةِ: مُرْ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، فَلْيَصِلْ وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ، وَلَا يُؤْذِنَا بِذَلِكَ، وَلَا يَسْتَعْلِنَ بِهِ، فَإِنَّا قَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ أَبْنَاءَنَا وَنِسَاءَنَا. قَالَ ذَلِكَ ابْنُ الدَّغِنَةِ لِأَبِي بَكْرٍ، فَطَفِقَ أَبُو بَكْرٍ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، وَلَا يَسْتَعْلِنُ بِالصَّلَاةِ وَلَا الْقِرَاءَةِ فِي غَيْرِ دَارِهِ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَايْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ، وَبَرَزَ فَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ، وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَتَقَصَّفُ عَلَيْهِ نِسَاءَ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ، يَعْجَبُونَ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَاءً لَا يَمْلِكُ دَمْعُهُ حِينَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَفْزَعَ ذَلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدَّغِنَةِ فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا لَهُ: إِنَّا كُنَّا أَجْرَنًا أَبَا بَكْرٍ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، وَإِنَّهُ جَاوَزَ ذَلِكَ، فَايْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ، وَأَعْلَنَ الصَّلَاةَ وَالْقِرَاءَةَ، وَقَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ أَبْنَاءَنَا وَنِسَاءَنَا، فَأَتِهِ فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَعَلَّ، وَإِنْ أَبَى إِلَّا أَنْ يُعْلِنَ ذَلِكَ فَسَلِّهِ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ، فَإِنَّا كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ، وَلَسْنَا مُقْرِنِينَ لِأَبِي بَكْرٍ الْإِسْتِعْلَانِ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَاتَى ابْنُ الدَّغِنَةِ أَبَا بَكْرٍ، فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي عَقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ، فَإِنَّمَا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذَلِكَ وَإِنَّمَا أَنْ تَرُدَّ إِلَيَّ ذِمَّتِي، فَإِنِّي لَا أُحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ أَنِّي أَخْفَرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنِّي أَرَدْتُ إِلَيْكَ جَوَارَكَ، وَأَرْضَى بِجَوَارِ اللَّهِ وَرَسُولِ

الله ﷺ يَوْمَئِذٍ مَّكَّةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "قَدْ أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ، رَأَيْتُ سَبْخَةً ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لَابَتَيْنِ". وَهُمَا الْحَرَّتَانِ، فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قَبْلَ الْمَدِينَةِ حِينَ ذَكَرَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَرَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ بَعْضُ مَنْ كَانَ هَاجَرَ إِلَى أَرْضِ الْحَبَشَةِ، وَتَجَهَّزَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "عَلَى رِسْلِكَ، فَإِنِّي أَرْجُو أَنَّ يُودَّعَ لِي". قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَلْ تَرْجُو ذَلِكَ بِأَبِي أَنْتَ؟ قَالَ: "نَعَمْ". فَحَبَسَ أَبُو بَكْرٍ نَفْسَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيُصَحِّبَهُ وَعَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَّ السَّمُرِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ^(١).

٤- باسی په نادانی نه بو به کړو په یمان دانی له

سهرده می پیغه مبهردا ﷺ

٢٢٩٧- عوروهی کوری زوبهیر دهگیریته وه که عانیسهی ﷺ، خیزانی پیغه مبهردا ﷺ دهلی: بهیر هومری من دایک و باوکم همدووکیان باومریان به نایینی نیسلام بووه (پابه ندبوون پییه وه)، ههروها عوروهی کوری زوبهیر دهگیریته وه که عانیسه ﷺ وتی: ^(٢) بهیر هومری من دایک و باوکم همدووکیان باومریان به نایینی نیسلام بووه (پابه ندبوون پییه وه)، ههموو رۆژیک پیغه مبهردی خوا ﷺ له مسهر و نهوسهری رۆژه وه به یانیان و نیواران دهات بو مالمان، جا کاتیک مسولمانان تووشی تافیکردنه وه و نهشکه نجه و نازاریوون، نه بو به کړ بهرو ولاتی حه به شه رۆیشت و کوچی کرد، رۆیشت تا گه یشته بهرکه لغیماد ^(٣) و له ویدا ئیبنو دهغینه ^(٤) گه یشت پیی که سه رۆک هۆزی قاره بوو، وتی: نه بو به کړ دمهوئ بو کوی

(١) پروانه: ٤٧٦.

(٢) نه م فهرمووده ئیمامی بوخاری به دوو پرشته گیراویه تیه وه، یه که میان به کورق هیناویه تی، دووه میان به دریزی هیناویه تی.

(٣) بهرکه لغیماد : شوئیکه پینج رۆژ رۆیشتن له مه که وه دووره نه گهر بهرو ولاتی به مهن برۆیت.

(٤) نه م ناوه به چهند شتیه به ک خوئراوه ته وه: (دُعْنَة، دَعْنَة).

بروؤی؟ نه بو به کریش وتی: گه له کهم دمریان کردووم، بویه منیش دمه هوئ
 به زه ویدا بگه پریم و پهرومردگارم ببه رستم، ئیبنو دهغینه وتی: به راستی که سیتی
 وهك تۆ له ولاتی خوئی دمرناچی و دمرناکری، چونکه بیگومان تۆ هاوکاری و
 یارمهتی نه دار ده کهیت، خزم دوستی و پشت و په نای بی نه وایت، میواندوست و
 نان بدهی، له کاتی لیقه وماندا یارمه تیدم، بویه من دالمت ددهم و په نا دهم
 بوئ، که واته بگه پریم وه له ولاتی خوئ به ندایه تی پهرومردگارت بکه، ئینجا ئیبنو
 دهغینه بهرئ کهوت و له گه ل نه بو به کردا گه پرایه وه بو مه کهکه، ئینجا ئیبنو
 دهغینه به ناو پیاوماقو لانی کافرانی قورپه شدا گه راو پئی وتن: به راستی پیاوی
 وهك نه بو به کر نه له شار دمرده چی، وه نه دمرده کری، چون پیاویك دمرده کهن که
 یارمه تی هه ژاران ددهات، په یوهندی خزمایه تی به جیدیئ، دهستگیروی هه تیو و
 بی نه و دهکات و ریز له میوان دهگری، وه به دهم لیقه و ماوانه و مهیه؟! کافرانی
 قورپه ش دالده و په نادانه کهی ئیبنو دهغینه یان سه لاندو قبولیان کرد، دانیایان دا
 به نه بو به کر (که هیچ شتیکی به رانه بهر نه کهن)، قورپه شیه کان به ئیبنو
 دهغینه یان وت: به نه بو به کر بلئ با له ماله کهی خویدا خوا به رستی بکات، با
 نویژ بکات و چند هه ز دهکات قورپان بخوینیت، به لام با به و کارانه ی نازارمان
 نه دات و به ناشکرا نه یکات، چونکه به راستی ئیمه دمه رسین مندا ل و
 ئافرمته گانمان له خسته بهریت. ئیبنو دهغینه ش نه وهی وتیان به نه بو به کری
 وت، ئینجا نه بو به کریش له مالی خویدا دهستی کرد به خوا به رستی، نویژ و
 قورپان خویندنی به ناشکرا نه ده کرد، بهس له مالی خویدا دهی کرد، پاشان نه بو
 به کر برپاری دا له بهر دهم مالی خویدا مزگه وتیکی دروست کرد، وه (نه بو به کر له
 مال) هاته دمره وه، ئینجا نویژی تیدا ده کردو قورپانی تیدا ده خویند، جا ئافرمته

و مندالی بتهپرستانى لى كۆدمبوونهوه^(۱) سهپريان دمكردو پى سهرسام دهبوون،
 نهبو بهكريش پياويكى گرینۆك بوو، كه قورئانى دهخويند هرمىسكى بو را
 نهدهگىرا، جا ئەم كارەى ئەبو بهكر پياوه ديارمكاني قورميشى ترساند، بۆيه
 نارديان بو لاي ئىبنو دهغينه و ئەويش هات بو لايان و پىيان وت: بىگومان ئيمه
 (لهبهر تۆ) دالده و پهناى ئەبو بهكرمان دا، به مهرجيك له مالهكهى خويدا
 خواپهرستى بكات، بهلام ئەبو بهكر ئەوهى تىپهپراندهوه و مزگهوتىكى لهبهردهم
 مالهكهيدا دروست كردووه، نويز و قورئان خويندنهكهى به ئاشكرا دمكات، وه
 بهراستى دهترسين مندال و ئافرهتهكانمان لهخسته بهرى، بۆيه تۆ برۆ بو لاي،
 ئينجا ئەگەر پىي خوشه تهنها له مالهكهى خويدا خواپهرستى بكات با بىكات، وه
 ئەگەر نهپويست ئەو كارە بكات به ئاشكرا نهبيت، ئەوسا داواى لى بكه كه
 پهناگهت بداتهوه، چونكه بهراستى ئيمه پيمان خوش نيه كه پهمانى تۆ
 بشكىنين، وه ئيمه لهئەبو بهكر ناگهپرين بهئاشكرا خواپهرستى بكات^(۲). عائيشه
 دهلى: جا ئىبنو دهغينه هات بو لاي ئەبو بهكر و وتى: چاك دهرانى من لهسهرجى
 پهمانم لهگهال تۆ بهست، جا ههر لهم چوارچيودا بهندايهتى بكه، يان
 پهمانهكهه بۆ بگيرپهوه، چونكه بهراستى پيم خوش نيه عهرهب بيبىستنهوه كه
 پهمانى من شكينراوه دهربارهى به پياويك پهنام داوه (دالدهم داوه)، ئەبو
 بهكريش وتى: دوسا منيش دالدهو پهناگهتم بۆ گيرايتهوه، وه رازيم به پهناى
 خواى گهوره -پيغمههبرى خواش ﷺ لهو كاتهدا له مهككه بوو-، جا پيغمههبرى
 خوا ﷺ فهرمووى: ((بىگومان شويى كۆچهكهتاتم له خهودا نيشاندر، بينيم
 زهويهكى خويياوى پر لهدارخورمايه، له نيوان دوو بهردهلاندا بوو)) (زههرى

(۱) به جورىك دهكهوتن بهسهر يهكريد.

(۲) چونكه ترسى ژن و مندالهكانمان ههيه لهخستهيان بهرى.

دهلئ: (لَبَنَيْنِ) واته: دوو بهرده لانه رْمشهكه)، نيتَر كاتِيك پيْغه مبهري خوا ﷺ
 نه مهی فهرموو، جا نه وهی كوْچی كرد بوْ مه دینه كوْچی كرد، هه نديكيش
 له وانهی كوْچيان كردبوو بوْ ولاتی حه به شه گه رانه وه بوْ مه دینه، نه بو به كړيش
 خوْی ناماده كرد بوْ كوْچكردن، پيْغه مبهري خواش ﷺ پيْی فهرموو: ((په له مه كه،
 چونكه به پراستی نوميْد ده كه م مؤلّه تي كوْچم پيْ بدرئ))، نه بو به كړيش وتي:
 به دايك و باوكه وه به فيدات بم، نايا نوميْدی كوْچكردنت هه يه؟ فهرمووی:
 ((به ئي))، نيتَر نه بو به كر خوْی هيلايه وه به ديار پيْغه مبهري خواوه ﷺ تا
 هاوړپيه تي بكات (له سه فهری كوْچدا)، وه دوو وشتری هه بوو چوار مانگ
 دايهستن و گه لای دارسه موری دانئ (به مه به ستي نه م سه فهره).

۵- بابُ الدِّينِ

۲۲۹۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ،
 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُؤَقُّ بِالرَّجُلِ الْمُتَوَقِّ عَلَيْهِ الدِّينُ فَيَسْأَلُ: "هَلْ
 تَرَكَ لِدِينِهِ فَضْلًا؟". فَإِنْ حُدَّتْ أَنَّهُ تَرَكَ لِدِينِهِ وَقَاءَ صَلَّى، وَإِلَّا قَالَ لِلْمُسْلِمِينَ: "صَلُّوا عَلَى
 صَاحِبِكُمْ". فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْفُتُوحَ قَالَ: "أَنَا أَوَّلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ تَوَقَّى مِنْ
 الْمُؤْمِنِينَ فَتَرَكَ دِينًا فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ" ^(۱).

۵- باسی (حوکمی) قهرز

۲۲۹۸- نه بو هوړميره ﷺ ده گيرپته وه كاتيك پياويكي مردووی قهرزدار به نيرايه
 بو خزمه تي پيْغه مبهري خوا ﷺ، پرسياړی ده كرد و ده يه فهرموو: ((نايا بوْ

دانهوهی قهرزهکە ی زیاده مالتیکی^(۱) بهجی هیشتوو؟)) جا نهگەر بوترایه بهشی
 بژاردنی قهرزهکە ی بهجی هیشتوو، نهوه نوپژی لهسەر دهکرد، نهگەرنا به
 مسولمانهکانی دهوت: ((نویژ بکهن لهسەر هاوڕینهکهتان))، جا کاتیک خوا
 دهستکهوتی جهنگ و مالتی زۆری پی بهخشی، قهرمووی: ((من له پیشترم بۆ
 باومرداران له خودی خویان بۆ خویان، ئینجا ههرکەس له باومرداران مردو
 قهرزی له دوا ی خوی بهجی هیشتبوو، نهوه دانهوهی قهرزهکە ی لهسەر منه، وه
 هەر باومرداریک سامانی لی بهجیما، نهوه بۆ میراتگرهکانیهتی)).

(۱) له پیوستی کفن و دفنهکە ی زیاد بیت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰- کِتَابُ الْوَكَالَةِ

بهناوی خواوی بهخشندهمی میهره بان

۴۰- پهراوی و مکالته

۱ - بَابُ: وَكَالَةُ الشَّرِيكِ الشَّرِيكِ فِي الْقِسْمَةِ وَغَيْرِهَا

وَقَدْ أَشْرَكَ النَّبِيُّ ﷺ عَلِيًّا فِي هَذِهِ ثُمَّ أَمَرَهُ بِقِسْمَتِهَا.

۲۲۹۹- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيٍّ ﷺ، قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجِلَالِ الْبُذْنِ الَّتِي نُحِرْتُ وَبِجُلُودِهَا^(۱).

۱- باسیک: وهکالتهی هاوبهش بو هاوبه شهکه می له

دابەشکردن و شتی تردا

پیغه مبهەر ﷺ عهلی بهشدار کرد له ئازده له دیارییهکانی خویدا، پاشان فهرمانی پیکرد به دابهشکردنی گوشته کهیان.

۲۲۹۹- عهلی ﷺ دهلی: پیغه مبهی خوا ﷺ فهرمانی پیکردم کورتان و پیستی نهو و شترانهی سهربران بکهه به خیر و دابهشی بکهه.

۲۳۰۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَعْطَاهُ غَنَمًا يَفْسِمُهَا عَلَى صَحَابَتِهِ، فَبَقِيَ عَتُودٌ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: "صَحَّ أَنْتَ"^(۱).

۲۳۰۰- عوقبه‌ی کورپی عامیر رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم چهند سه‌ر مه‌رێکی پێدا که دابه‌شی بکات به‌سه‌ر هاوه‌لانی‌دا (تابیکه‌ن به‌هوربانی)، جا گیسکێک مایه‌وه و باسی کرد بو پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((تو بو خۆت بیکه به‌هوربانی)).

۲ - بَابُ: إِذَا وَكَلَ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْحَرْبِ أَوْ فِي دَارِ الْإِسْلَامِ، جَازَ

۲۳۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ الْمَاجَشُونِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رضي الله عنه قَالَ: كَاتَبْتُ أُمِّيَّةَ بْنَ خَلْفٍ كِتَابًا بِأَنْ يَحْفَظَنِي فِي صَاعِيَّتِي مَكَّةَ، وَأَحْفَظُهُ فِي صَاعِيَّتِي بِالْمَدِينَةِ، فَلَمَّا ذَكَرْتُ: الرَّحْمَنَ قَالَ: لَا أَعْرِفُ الرَّحْمَنَ، كَاتَبَنِي بِاسْمِكَ الَّذِي كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ. فَكَاتَبْتُهُ: عَبْدُ عَمْرٍو، فَلَمَّا كَانَ فِي يَوْمٍ بَدَرٍ خَرَجْتُ إِلَى جَبَلٍ لِأُخْرِزُهُ حِينَ نَامَ النَّاسُ، فَأَبْصَرَهُ بِلَالٌ، فَخَرَجَ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَجْلِسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: أُمِّيَّةُ بْنُ خَلْفٍ، لَا نَجُوتُ إِنْ نَجَا أُمِّيَّةُ. فَخَرَجَ مَعَهُ فَرِيقٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي آثَارِنَا، فَلَمَّا خَشِيتُ أَنْ يَلْحَقُونَا خَلَفْتُ لَهُمْ ابْنَهُ، لَأَسْغَلَهُمْ فَقَتَلُوهُ ثُمَّ أَبَوْا حَتَّى يَتَّبِعُونَا -وَكَانَ رَجُلًا ثَقِيلًا- فَلَمَّا أَدْرَكُونَا قُلْتُ لَهُ: ابْرُكْ، فَبَرَكَ، فَأَلْقَيْتُ عَلَيْهِ نَفْسِي لَأَمْنَعَهُ، فَتَخَلَّلُوهُ بِالسُّيُوفِ مِنْ تَحْتِي، حَتَّى قَتَلُوهُ، وَأَصَابَ أَحَدُهُمْ رَجُلِي بِسَيْفِهِ. وَكَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ يُرِينَا ذَلِكَ الْأَثَرُ فِي ظَهْرِ قَدَمِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: سَمِعَ يُونُسُ صَالِحًا وَإِبْرَاهِيمَ أَبَاهُ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۵۰۰، ۵۵۴۷، ۵۵۵۵.

(۲) پروانه: ۳۹۷۱.

۲- باسیک: ئەگەر مسوڵمانێک کافرێکی حەربیی لە ولاتی جەنگ^(۱) یان ولاتی مسوڵماناندا بکاته وه‌کیل دروسته‌؟

۲۳۰۱- عەبدوڕەحمانی کۆری عەوف ﷺ دەڵێ: نامەیه‌کم بۆ ئومەییەیی کۆری خەلەف نووسی، که‌ ئەو مال و که‌سوکارم له‌ مه‌که‌که‌ بپاریزی، منیش مال و که‌سوکاری ئەو له‌مه‌دینه‌ ده‌پاریزم، جا که‌ ناوی (الرَّحْمَن)م له‌ نامه‌که‌دا هێنا‌بوو، ئومەییە وتی: من (الرَّحْمَن) نازانم، نامەم به‌ناوی خۆته‌وه‌ بۆ بنووسه‌ که‌ له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیدا ناوی تۆ بووه‌، منیش بۆم نووسی عەبدو عەمر، جا کاتی‌ک غەزای به‌در به‌رپابوو، ده‌رچووم بۆ شاخێک بۆ ئەوه‌ی ئومەییە بپاریزم له‌ کاتی‌که‌دا خەلک خه‌وتبوون، ئینجا بیلال ئومەییەیی بینی، وه‌ بیلال رۆشت تا لای کۆری‌کی ئەنصارى وه‌ستا وتی: ئومەییەیی کۆری خەلەف بگرن، مه‌گەر من بمرم ئومەییە رزگاری ببیت، ئینجا کۆمه‌لێک له‌ ئەنصاریه‌کان له‌گه‌ل بیلالدا به‌ شوێماندا هاتن، جا که‌ ترسام پێمان بگهن، کۆره‌که‌ی ئومەییەم بۆ به‌جی هێشتن تا سه‌رقالیان که‌م، ئیتر ئەویان گوشت، پاشان وازیان نه‌هێنا و هه‌ر شوێنمان که‌وتن، - وه‌ ئومەییە پیاوی‌کی قورس بوو-، جا که‌ پێمان گه‌شتن به‌ ئومەییەم وت: له‌سه‌ر ئەژنۆ دانیشه‌ ئەه‌ویش له‌سه‌ر ئەژنۆکانی دانیشت، منیش خۆمدا به‌سه‌ریدا تا له‌شمشیری ئەوان ببپاریزم، به‌لام ئەوان له‌ژیری منه‌وه‌ شمشیریان بۆ بردو گوشتیان، وه‌ که‌سیکیان به‌ شمشیره‌که‌ی دای له‌ هاجم. وه‌ (ئێپراهیم وتی): عەبدوڕەحمانی کۆری عەوف شوێنی ئەو شمشیره‌ی نیشان ده‌داين که‌ به‌ پشته‌ی پێیه‌وه‌ بوو. ئەبو عەبدوڵلا (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: یوسف له‌ صالحی بیستوه‌و ئێپراهیمیش باوکی صالحه‌.

(۱) ئەو ولاته‌یه‌ له‌ ژێر ده‌سه‌ڵاتی مسوڵمانان دا نییه‌، وه‌ له‌ تیوان ئەوان و مسوڵماناندا په‌یمان نییه‌، وه‌ کار به‌

شه‌ریعه‌تی ئیسلام نا‌کری تێیدا.

۳- بابُ الْوَكَالَةِ فِي الصَّرْفِ وَالْمِيزَانِ

وَقَدْ وَكَّلَ عُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ فِي الصَّرْفِ.

۲۳۰۲- ۲۳۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرَ، فَجَاءَهُمْ بِتَمْرٍ جَنِيْبٍ فَقَالَ: "أَكُلْ تَمْرَ خَيْبَرَ هَكَذَا؟". فَقَالَ: إِنَّا لَنَأْكُلُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ. فَقَالَ: "لَا تَفْعَلْ، يَعْ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ، ثُمَّ ابْتَغِ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيْبًا". وَقَالَ فِي الْمِيزَانِ مِثْلَ ذَلِكَ^(۱).

۳- باسی (حوکمی) وکاله‌ت له پاره گۆرینه‌وه و کیشانه‌دا

بێگومان عومەر و ئیبنو عومەر رضي الله عنه وەکیلیان گرتووه له‌پاره گۆرینه‌وه‌دا.
۲۳۰۲- ۲۳۰۳- ئەبو سەعیدی خودری و ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەگێڕنە‌وه که
پێغه‌مبەری خوا ﷺ پیاویکی کردە سەرکاری خەیبەر، ئینجا خورمایه‌کی چاکی
بو هێنان، پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((هه‌موو خورمای خەیبەر ناوه‌هایه‌؟))،
پیاوه‌که‌ش وتی: بێگومان ئێمه مه‌نیک له‌م خورمایه به‌دوو مه‌ن ده‌کړین، وه
دوو مه‌ن به‌سی مه‌ن ده‌کړین، ئەوسا پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((وا مه‌که، خورما
جه‌مه‌که^(۲) به دره‌م بفرۆشه، پاشان به‌دره‌مه‌که‌ن خورمای نایاب بکړه))، وه
پێغه‌مبەر ﷺ دهرباره‌ی کیشانه‌کراویش هه‌مان شتی فەرموو.

(۱) پروانه: ۲۲۰۱، ۲۲۰۲.

(۲) خورمای جه‌م ناوه بو جوړه خورمایه‌کی خراب.

٤ - باب: إِذَا أَبْصَرَ الرَّاعِي أَوِ الْوَكِيلُ شَاةً تَمُوتُ أَوْ شَيْئًا يَفْسُدُ ذَبَحَ وَأَصْلَحَ مَا يَخَافُ عَلَيْهِ الْقَسَادَ

٢٣٠٤- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ الْمُعْتَمِرَ، أَنَّنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَتْ لَهُمْ غَنَمٌ تَرَعَى بِسَلْعٍ، فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةً لَنَا بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا مَوْتًا، فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَدَبَحَتْهَا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ لَا تَأْكُلُوا حَتَّى أَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، أَوْ أُرْسَلَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مَنْ يَسْأَلُهُ. وَأَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ، أَوْ أُرْسَلَ، فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا. قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: فَيُعْجِبُنِي أَنَّهَا أَمَةٌ، وَأَنَّهَا دَبَحَتْ. تَابَعَهُ عَبْدُهُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ^(١).

٤- باسیک: ئەگەر شوان یان بریکار مەریکی بینی نزیک بوو بمریت، یان شتیکی بینی خەریکە خراپ دەبوو، مەریکە سەر ببری و شتەکەش چاک بکات کە ترسی خراپ بوونی هەیە

٢٣٠٤- کەعبی کوری مالیک لە مالیکی باوکیەوہ ﷺ دەگێڕێتەوہ دەلی: ئەوان هەندیک مەریان هەبوو لە (کیوی) سەل^(٢) دەلوومرا، جا کەنیزەکیکی ئیمە بینی مەریک لەپانەکە خەریکە دەمریت، بەردیکی شکاندو^(٣) بەو بەردە سەری بری، مالیک پئی وتن: گوشتەکە ی نەخۆن هەتا پرسیار لە پیغەمبەر ﷺ دەکەم، یان کەسیک دەنیرم بو خزمەت پیغەمبەر ﷺ پرسیار لی بکات، وە مالیک پرسیار ئەو سەربراوہی لە پیغەمبەر ﷺ کرد، یان کەسیکی نارد (و پرسیار لی کرد)، پیغەمبەریش ﷺ فەرمانی پیکرد بەخواردنی (مەرە سەربراوہکە). عوبەیدوللا دەلی: جا ئەوہی سەرسامم دەکات ئەو ئافەرته کەنیزەکە یە کە مەریکی

(١) پروانە: ٥٥٠١، ٥٥٠٢، ٥٥٠٤.

(٢) کیوکی بچووکه لە مەدینە.

(٣) وەک چەقۆ شتی دەبری.

سه‌رپری. عه‌بده له عوبه‌یدوئلاوه ئهم فه‌رمووده‌ی گێراوتمه‌وو پالپشتی گێرانه‌وه‌که‌ی موخته‌مه‌ری کورێ سوله‌یمانی کردوو.

۵ - باب: وَكَالَةُ الشَّاهِدِ وَالْغَائِبِ جَانِزَةً

وَكَتَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو إِلَى قَهْرْمَانِهِ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهُ أَنْ يُزَيِّيَ عَنْ أَهْلِهِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ.
 ۲۳۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سِنٌ مِنَ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَاضَاهُ، فَقَالَ: "أَعْطُوهُ". فَطَلَبُوا سِنَّهُ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سِنًّا فَوْقَهَا. فَقَالَ: "أَعْطُوهُ". فَقَالَ: أَوْفَيْتَنِي أَوْفَى اللَّهِ بِكَ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنْ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً"^(۱).

۵- باسیک: وه‌کالت کردنی که‌سیک ئاماده‌ بی‌ یان نا دروسته

عه‌بدوئلا‌ی کورێ عه‌مر ﷺ نامه‌ی نووسی بو‌ وه‌کیله‌که‌ی^(۲) که‌ لای عه‌بدوئلا‌ نه‌بوو، که‌ زه‌کاتی سه‌ره‌فیره‌ی مال و مندالی گه‌وره‌و بجووکیان بدات.
 ۲۳۰۵- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌لی: بیاویک و شتریکی چه‌ند ساله‌ی به‌لای^(۳) پیغه‌مه‌به‌رده‌و ﷺ بوو، نینجا بیاومه‌که‌ هاته‌ خزمه‌تی داوای دانه‌وه‌ی وشتره‌ فه‌رزه‌که‌ی لی کرد، نه‌ویش فه‌رمووی: ((وشتره‌که‌ی بدمنه‌وه‌))، هاوه‌لانی‌ش گه‌ران و وشتریکی هاوته‌مه‌نی وشتره‌که‌ی خو‌ی بدمنه‌وه‌، به‌لام ده‌ستیان نه‌که‌وت، وشتریک نه‌بی‌ت که‌ته‌مه‌نی زیاتر بوو له‌ وشتره‌که‌ی نه‌و، فه‌رمووی: ((پیی بدمن))، بیاوه‌که‌ش وتی: به‌ چاکی و تیر و ته‌سه‌لی پیتدامه‌وه‌، خوا

(۱) پروانه: ۳۳۰۶، ۲۳۹۰، ۲۳۹۲، ۲۴۰۱، ۲۶۰۶، ۲۶۰۹.

(۲) یان کلیداره‌که‌ی که‌ سه‌ره‌رشتی نیش و کاره‌کانی عه‌بدوئلا‌ی ده‌کرد.

(۳) پیغه‌مه‌به‌ره‌ ﷺ وشتری بیاویک قه‌رزدار بوو، که‌ وشتره‌که‌ ته‌مه‌نیکی دیاری کراوی هه‌بوو.

به‌چاکی پاداشتت بداته‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان چاکترینان نه‌و که‌سه‌یه به‌چاکترین شیوه‌ه‌رز بداته‌وه)).

۱- بابُ الْوَكَاةِ فِي قِضَاءِ الدُّيُونِ

۲۳۰۶- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَقَاضَاهُ، فَأَغْلَظَ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "دَعُوهُ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا". ثُمَّ قَالَ: "أَعْطُوهُ سِنًا مِثْلَ سِنِّهِ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا نَجِدُ إِلَّا أُمُثْلَ مَنْ سِنِّهِ. فَقَالَ: "أَعْطُوهُ فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ قِضَاءً"^(۱).

۱- باسی وه‌کاله‌ت کردن له‌دانه‌وه‌ی قهرزه‌کاندا

۲۳۰۶- ئەبو ھورمیرە ﷺ دەگێڕێتە‌وه: پیاویک هاته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ دا‌وای گه‌رانده‌وه‌ی قهرزه‌که‌ی لی‌کرد^(۲)، وه‌ به‌توندی و زبری هسه‌ی کرد، بویه‌ هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ویستیان بچن به‌ گزیا، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((وازی لی‌بینن، چونکه‌ به‌پاستی خاومن هه‌ق مافی هسه‌ی هه‌یه‌))، پاشان فه‌رمووی: ((وشریکی وه‌ک وشره‌که‌ی خوی له‌ته‌مه‌ندا بده‌نه‌وه‌))، هاوه‌لان وتیان: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ وشره‌که‌ی خوی چاکتر نه‌بی نیمانه، فه‌رمووی: ((بیده‌نی، چونکه‌ بیگومان چاکترینی نیوه‌ نه‌و که‌سه‌یه به‌ چاکترین شیوه‌ه‌رز بداته‌وه‌)).

(۱) پروانه: ۲۳۰۵.

(۲) که‌ وشریک بوو به‌ قهرز دا‌بووی به‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

۷ - باب: إِذَا وَهَبَ شَيْئًا لَوَكِيلٍ أَوْ شَفِيعٍ قَوْمٍ جَارَ

لِقَوْلِهِ ﷺ لَوْفِدِ هَوَازِنَ حِينَ سَأَلُوهُ الْمَغَانِمَ، فَقَالَ ﷺ: "تَصِيْبِي لَكُمْ".

۲۳۰۸-۲۳۰۷- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُقَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ وَزَعَمَ عُرْوَةُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ وَالْمُسَوَّرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَقَدْ هَوَازِنَ مُسْلِمِينَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ. فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ: إِمَّا السَّبْيَ، وَإِمَّا الْمَالَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ". وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انْتَضَرَهُمْ بِضَعِّ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ، حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيْرَ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمُسْلِمِينَ، فَأَتَتْهُ عَلَى اللَّهِ مَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ. فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ جَاءُونَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ بِذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ". فَقَالَ النَّاسُ: قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعُوا إِلَيْنَا عُرْقَاؤَكُمْ أَمْرَكُمْ". فَارْجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرْقَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا وَأَذِنُوا^(۱).

۷- باسیک: ئەگەر کەسیک شتیکی بەخشی بە بریکار یان

تەکاراری هۆزیک دروستە

بە بەلگەی ئەم فەرمايشتهی پێغه‌مبەر ﷺ کە بەنوینەری هۆزی هەوازیی فەرموو کاتێک داوای دەستکەوتەکانیان^(۲) کرد لێ، پێغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((بەشە دەستکەوتەکەى من بۆ نێوە)).

(۱) الحديث ۲۳۰۷: (۲۵۳۹، ۲۵۸۴، ۲۶۰۷، ۳۱۳۱، ۴۳۱۸، ۷۱۷۶).

الحديث ۲۳۰۸: (۲۵۴۰، ۲۵۸۳، ۲۶۰۸، ۳۱۳۲، ۴۳۱۹، ۷۱۷۷).

(۲) ئەو دەستکەوتە پێغه‌مبەر ﷺ سوپاکەى لەو هۆزەیان گرتبوو، پاشان نووتەریان هاتوو و مسولمانبوونی خۆیان ڤاگەیان بە هۆزەکەیانەوه.

۲۳۰۷- ۲۳۰۸- ئیبنو شیهاب وتی: عورپوه ده‌لی: مه‌روانی کوری چه‌که‌م و میسوه‌ری کوری مه‌خرمه‌ه بۆیان گیرپایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتیک نوینه‌ره‌مکانی هه‌وازن به‌مسو‌ل‌مانی هاتنه‌ خزمه‌تی هه‌ستایه‌وه، ئینجا داوایان لی‌ی کرد که سامان و ژن و منداله‌کانیان بداته‌وه، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌رمووی پێیان: ((خۆشه‌ویست‌ترین وته‌ لای من راست‌ترینیه‌، په‌کێک له‌و دووانه‌ هه‌لبژێرن^(۱): یان ژن و منداله‌ ده‌ست‌به‌سه‌ردا گیراوه‌کان، یان مال و سامانه‌که‌، وه‌ بێگومان من په‌له‌م نه‌کرد له‌ دابه‌شکردنی و چاوه‌پروانی‌م کردن))، به‌راستی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ بۆ بازده‌ شه‌و چاوه‌پروانی‌م کردن کاتیک گه‌رایه‌وه‌ له‌ تائیف، ئینجا که نوینه‌ره‌کان بۆیان روونبوویه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ته‌نها په‌کێک له‌و دووانه‌یان^(۲) بۆ ده‌گیرێته‌وه‌، وتیان: که‌واته‌ ئێمه‌ ژن و منداله‌ به‌تالان گیراوه‌کان هه‌لبژێرن، ئه‌وسا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ ناو مسو‌ل‌مانه‌کاندا هه‌ستایه‌ سه‌رپێ و سوپاس و ستایشی خوا‌ی کرد به‌و شیوه‌ی شیاوی بیت، پاشان هه‌رمووی: ((دوا‌ی سوپاسی خوا، به‌راستی نا ئه‌م ب‌رایانه‌تان به‌ په‌شیمانیه‌وه‌^(۳) هاتوون بۆ لای ئێمه‌، وه‌ من بۆچوونم وایه‌ ژن و منداله‌ گیراوه‌کانیان بده‌ینه‌وه‌، جا هه‌ر که‌سی‌کتان پێی خۆشه‌و له‌ ناخیه‌وه‌ چه‌ز ده‌کات ئه‌و گاره‌ بکات با بیکات، وه‌ هه‌ر که‌سی‌کی‌شتان پێی خۆشه‌ به‌شه‌که‌ی خۆی وه‌ک خۆی بمی‌نێته‌وه‌ هه‌تا په‌که‌م ده‌ست‌که‌وت خوا‌ی گه‌وره‌ پێمان ده‌به‌خشیت و ده‌یدمینی، ئه‌وه‌ با وا بکات))، ئینجا خه‌لکه‌که‌ هه‌موو وتیان: ئێمه‌

(۱) که بۆتان بگێرمه‌وه‌ و بتانده‌مه‌وه‌.

(۲) یان ژن و منداله‌کانیان، یان مال و سامانه‌کانیان.

(۳) واته‌: موسو‌ل‌مان بوون و په‌شیمانن له‌ رابردوویان.

هه‌موومان له‌به‌ر خاتری پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێمان خۆشه (و بۆیان ده‌گێڕینه‌وه)، نه‌وسا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌راستی ئێمه‌ نازانین کێتان مۆلەت دهماو کێتان مۆلەت نادات^(۱)، که‌واته‌ بگه‌ڕینه‌وه‌ جیگای خۆتان با نوێنهر و سه‌ربه‌رشتیاره‌کانتان به‌ریاری ئێوه‌ به‌رز بکه‌نه‌وه‌ بۆمان))، ئیتر خه‌لکه‌که‌ش گه‌ڕانه‌وه‌ و نوێه‌ره‌کانیان قسه‌یان له‌گه‌ڵ کردن، پاشان نوێنهره‌کانیان گه‌ڕانه‌وه‌ بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و هه‌والیان پێدا که‌ بێگومان خه‌لکه‌که‌ هه‌موو پێیان خۆشه‌ و ڕازین و مۆلەتیان دا به‌گێڕانه‌ومیان.

۸ - باب: إِذَا وَكَلَّ رَجُلٌ أَنْ يُعْطِيَ شَيْئًا وَلَمْ يُبَيِّنْ كَمْ يُعْطِي،

فَاعْطَى عَلَى مَا يَتَعَارَفُ النَّاسُ

۲۳۰۹- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ وَغَيْرِهِ، يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَلَمْ يُبَلِّغْهُ كُلُّهُمْ رَجُلٌ وَاحِدٌ مِنْهُمْ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَكُنْتُ عَلَى جَمَلٍ ثَقَالٍ، إِنَّمَا هُوَ فِي آخِرِ الْقَوْمِ، فَمَرَّ بِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: "مَنْ هَذَا؟". قُلْتُ: جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: "مَا لَكَ؟". قُلْتُ: إِنِّي عَلَى جَمَلٍ ثَقَالٍ. قَالَ: "أَمَعَكَ قَضِيبٌ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "أَعْطِنِيهِ". فَأَعْطَيْتُهُ، فَضَرَبَهُ فَرَجَرَهُ، فَكَانَ مِنْ ذَلِكَ الْمَكَانِ مِنْ أَوَّلِ الْقَوْمِ، قَالَ: "بِعْنِيهِ". فَقُلْتُ: بَلْ هُوَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "بِعْنِيهِ، قَدْ أَخَذْتُهُ بِأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ، وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ". فَلَمَّا دَتَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ أَخَذْتُ أَرْتَجِلُ. قَالَ: "أَيْنَ تُرِيدُ؟". قُلْتُ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً قَدْ خَلَا مِنْهَا. قَالَ: "فَهَلَّا جَارِيَةٌ تَلَاعِبُهَا وَتَلَاعِبُكَ". قُلْتُ: إِنَّ أَبِي تَوَفَّى وَتَرَكَ بَنَاتٍ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْكِحَ امْرَأَةً قَدْ جَرَّبْتُ خَلَا مِنْهَا. قَالَ:

(۱) بۆ گێڕانه‌وه‌ی ژن و منداڵه‌ گه‌راوه‌کانیان.

"فَذَلِكَ". فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ: "يَا بِلَالُ اقْضِهِ وَزِدْهُ". فَأَعْطَاهُ أَرْبَعَةَ دَنَانِيرَ، وَزَادَهُ قِيرَاطًا. قَالَ جَابِرٌ: لَا تُفَارِقْنِي زِيَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَلَمْ يَكُنِ الْقِيرَاطُ يُفَارِقُ جِرَابَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ^(۱).

۸- باسیک: نه‌گهر پیاویک پیاویکی کرد به وه‌کیل شتیک بدات به که‌سیک، به‌لام دیاری نه‌کرد چه‌ندی پت بدات، نه‌ویش به‌و جوړه پیدای له‌ناو خه‌لکیدای باو و عاده‌ته (ئه‌وه دروسته)

۲۳۰۹- جابیری کورپی عه‌بدووللا^(۲) ده‌لی: من له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ بووم له سه‌فه‌ریکدا، جا من سواری و‌شتریکی ته‌مه‌ل^(۳) بووم، که بی‌گومان نه‌و و‌شتره له دوا‌ی و‌شتری هه‌موو خه‌لکه‌که‌وه‌ بوو، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌لاماندا تی‌به‌ری و فه‌رمووی: ((ئه‌مه کی‌یه؟))، وتم: جابیری کورپی عه‌بدووللا، فه‌رمووی: ((ئه‌وه چی‌ته؟))، وتم: من سواری و‌شتریکی ته‌مه‌لم، فه‌رمووی: ((دارت پی‌یه؟))، وتم: به‌لی، فه‌رمووی: ((ئه‌و دارم به‌ری))، منیش دارم‌که‌م دایه، نینجا له و‌شتره‌که‌ی دا و تی‌ی خو‌ری، نه‌وسا له‌و جی‌گاوه^(۴) بوو به یه‌که‌م له ناو خه‌لکه‌که‌دا، فه‌رمووی ﷺ: ((پی‌م بفروشه))، منیش وتم: به‌لکو هه‌ر دیاری بی بو تو نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، فه‌رمووی: ((پی‌م بفروشه، نه‌وه و‌مرمگرت به‌چوار دینار، سواریشی به تا مه‌دینه))، نینجا که نزیك بو‌وینه‌وه له‌مه‌دینه، به‌سوارییه‌وه به‌ره‌و مه‌دینه به‌ری‌که‌وتم، فه‌رمووی: ((بو کو‌ی دمر‌و‌یت؟)) وتم: ئافرم‌تی‌کم

(۱) پروانه: ۴۴۳.

(۲) ئه‌م فه‌رمووده چه‌ند که‌س گپ‌راویانه‌ته‌وه به‌زیاد و کم کردن، ته‌نها به‌ک که‌سیان له جابیره‌وه گپ‌راویه‌ته‌وه.

(۳) هت‌واش ده‌رو‌یش‌ت.

(۴) که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ لێ‌یدا.

مارەکردوووە کە بەشیک لە تەمەنی گەنجی ڕۆیشتوووە^(۱)، فەرمووی: ((ئەو بۆ کجیکت نەهینا یاری لەگەڵدا بکەیت و یاریت لەگەڵدا بکات؟))، وتم: بەراستی باوکم مرد چەند کچۆڵەیهکی لێ بەجیماوە، بۆیە ویستم ئافرەتێکی بە ئەزموون مارە بکەم کە تەمەنی هەبێ و گەنج نەبێ، فەرمووی: ((دەو ئەوت پیرۆز بێ))، جا کاتیک هاتینەووە بۆ مەدینە فەرمووی: ((بیلال پارە و شترەکهی بدمرێ بە زیادەووە))، بیلالیش چوار دیناری پێداو قیراتیکیش زیادە دایە، جابیر دەلی: ئەو قیراتە زیادە پێغەمبەری خوا ﷺ هەمیشە پێم بوو، عەتا دەلی: ئەو قیراتە زیادە پێغەمبەری خوا ﷺ لە تورەکهکهی جابیری کورێ عەبدووللا حیا نەدمبوویەووە.

۹- بَابُ وَكَالَةِ الْمَرْأَةِ الْإِمَامَ فِي النِّكَاحِ

۲۳۱۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي قَدْ وَهَبْتُ لَكَ مِنْ نَفْسِي. فَقَالَ رَجُلٌ: زَوَّجْنِيهَا. قَالَ: "قَدْ زَوَّجْنَاكَهَا مِمَّا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ"^(۲).

۹- باسی وە کالەت کردنی ئافرەتێک لە لایەن پێشەواوە لەمارەکردندا

۲۳۱۰- سەهلی کورێ سەعد ﷺ دەلی: ئافرەتێک هاتە خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ و وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ بەراستی من خۆم بەخشی بە تۆ،

(۱) (خَلَا مِنْهَا) واتە: بەشیک لە تەمەنی گەنجی ڕۆیشتوووە، یان مێردی نەماوە و مردوووە، لە شەرحی عینی کرمانید بە مانای دووهم مانایان کردووە. پروانە: (إرشاد الساری: ۲۸۵/۵).

(۲) پروانە: ۵۰۲۹، ۵۰۳۰، ۵۰۸۷، ۵۱۲۱، ۵۱۲۶، ۵۱۳۲، ۵۱۳۵، ۵۱۴۱، ۵۱۴۹، ۵۱۵۰، ۵۸۷۱، ۷۴۱۷.

ئینجا بپاویک وتی: ئەهی پێغه‌مبەری خوا ﷺ ماری بپرە بۆ من، فەرمووی: ((بێگومان ئەوە بۆمان ماریکردی بەو ئەندازە قورئانی پێتەو دەیزانی^(۲))).

۱ - باب: إِذَا وَكَلَّ رَجُلًا، فَتَرَكَ الْوَكِيلُ شَيْئًا، فَأَجَازَهُ الْمُوَكَّلُ، فَهُوَ جَانِرٌ، وَإِنْ أَقْرَضَهُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى جَازَ

۲۳۱۱- وَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ أَبُو عَمْرِو حَدَّثَنَا عَوْفٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَكَلَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ، فَأَتَانِي آتٍ فَجَعَلَ يَحْتُو مِنْ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ، وَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: إِنِّي مُحْتَاجٌ، وَعَلَيَّ عِيَالٌ، وَلِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ. قَالَ: فَخَلَيْتُ عَنْهُ فَأَضَبَحْتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ؟". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالًا، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: "أَمَّا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ". فَعَرَفْتُ أَنَّهُ سَيَعُودُ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّهُ سَيَعُودُ". فَرَصَدْتُهُ، فَجَاءَ يَحْتُو مِنْ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: دَعْنِي فَإِنِّي مُحْتَاجٌ، وَعَلَيَّ عِيَالٌ لَا أَعُودُ، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ فَأَضَبَحْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ؟". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالًا، فَرَحِمْتُهُ فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ.

قَالَ: "أَمَّا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ". فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ فَجَاءَ يَحْتُو مِنْ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهَذَا آخِرُ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ أَنَّكَ تَزْعُمُ لَا تَعُودُ ثُمَّ تَعُودُ. قَالَ: دَعْنِي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا. قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: إِذَا أُوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَافْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ ﴿٢٥٥﴾ البقرة. حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ، فَإِنَّكَ لَنْ

(۱) له کاتیکیدا له مزگه‌وتدا بوو.

(۲) وه فیری ئەم ئاڤره‌ته‌شی بکه.

يَزَالُ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ. فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ؟". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ، يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: "مَا هِيَ؟". قُلْتُ: قَالَ لِي: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ (٢٥٥) ﴿يُحْيِي الْمَيِّتَ﴾ (٢٥٦) ابقرة. وَقَالَ لِي: لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ، وَكَانُوا أَخْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَمَّا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَ وَهُوَ كَذُوبٌ، تَعْلَمُ مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟". قَالَ: لَا. قَالَ: "ذَاكَ شَيْطَانٌ" (١).

۱- باسیک: ئەگەر کەسێک پیاویکی کردە وەکیل و وەکیله‌کەش بەشیک لەوەی تیایدا وەکیله‌ وازی لێ هێناو ئەو کەسە ی ئەو وەکیلیه‌تی رێگه‌ی دا، ئەو دروسته‌، وە ئەگەر بیدات بەقه‌رز بۆ ماوه‌یه‌کی دیاری کراو (٣) دروسته‌

٢٣١٠- موحه‌مه‌دی كورێ سیرین له‌ ئەبو هورمه‌یره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رای سپاردم به‌ پارێزگاری زه‌مکاتی (سه‌ره‌فێتره‌ی) ره‌مه‌زان، ئینجا کەسێک هات بۆ لام (له‌و جێگایه‌ی لیبووم)، جا به‌ مشت ده‌ستی کرد به‌ بردن له‌ خۆراکه‌که‌ی، منیش گرتم و وتم: سوێند به‌خوا ده‌تبه‌م بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وتی: به‌راستی من هه‌ژارو نه‌دارم، خێزانێکم به‌سه‌ره‌وه‌یه‌ و زۆر پێویستم به‌ خۆراکه‌، منیش وازم لێ هێنا و به‌ره‌لام کرد، که‌ رۆژم لێ

(١) پروانه: ٣٢٧٥، ٥٠١٠.

(٢) به‌ مۆله‌تی ئەو کەسە ی ئەو وەکیلیه‌تی.

بوویه‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئەبو هورمیره دیله‌که‌ت شه‌وی رابردوو چی کرد؟)) ئەبو هورمیره ده‌ئی: وتم: ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سکا‌لای زۆر پئویستی و خیزان به‌سه‌ردا که‌وتنی کرد، منیش به‌زمییم پێیدا هاته‌وه و به‌ره‌لام کرد بر‌وا به‌پێی خو‌یه‌وه، فه‌رمووی: ((ئەوسا د‌ل‌نیابه‌ در‌وی له‌گه‌ل کردوویت و دیسان ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه))، ئێتر منیش د‌ل‌نیابووم ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه به‌ به‌لگه‌ی فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌ ده‌فه‌رموی: ((د‌ل‌نیابه‌ ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه))، ب‌ویه‌ خو‌م ب‌و داگرت، ئینجا هات به‌مشت له‌ خو‌راکه‌که‌ی دم‌برد، ئینجا گرتم و وتم: د‌ل‌نیابه‌ ده‌تبه‌م ب‌و خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وتی: لێمگه‌ر‌ی چونکه‌ به‌راستی من هه‌ژارو نه‌دارم و خیزانی‌کم به‌سه‌ره‌ومیه، جارێکی تر ناگه‌ر‌پ‌مه‌وه، ب‌ویه‌ منیش به‌زمییم پێیدا هاته‌وه‌و ر‌پ‌گه‌م دا بر‌وات، که‌ ر‌ۆژم ل‌ی بوویه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پ‌یمی فه‌رموو: ((ئە‌ی ئەبو هورمیره دیله‌که‌ت چی کرد؟)) وتم: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سکا‌لای زۆر پئویستی و خیزان به‌سه‌ردا که‌وتنی کرد، منیش به‌زمییم پێیدا هاته‌وه‌و ئێتر به‌ره‌لام کرد، فه‌رمووی: ((ئەوسا د‌ل‌نیابه‌ در‌وی له‌گه‌ل کردوویت و دیسان ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه))، ئینجا ب‌و جاری سی‌یه‌م خو‌م ب‌و داگرت، ئینجا هات به‌مشت له‌ خو‌راکه‌که‌ی دم‌برد، منیش گرتم و وتم: به‌راستی ده‌تبه‌مه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، ئەمه‌ جاری سی‌یه‌مه‌ ت‌و به‌در‌و ده‌ل‌یت ناگه‌ر‌پ‌مه‌وه، پاشان ده‌گه‌ر‌پ‌یت‌ه‌وه، وتی: وازم ل‌یب‌ینه‌و به‌ره‌لام بکه‌، منیش چه‌ند وشه‌یه‌کت فێرده‌که‌م به‌ه‌ویانه‌وه خوا سوودت پ‌ی ده‌گه‌یه‌ن‌یت، وتم: ئەو وشانه‌ چییه‌؟ وتی: که‌ ر‌ۆش‌تیه‌ سه‌ر جیگه‌ی نووستن نایه‌ته‌ل‌کورسی بخو‌ینه‌، که‌ بر‌یتیه‌ له‌: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ ﴿البقرة، تاکو‌تای به‌ نایه‌ته‌که‌

دینیت، چونکه به‌رده‌وام له‌لایه‌ن خواوه پارێزمرت به‌سه‌ره‌ومیه (پارێزگاریت ده‌کات)، وه شه‌یتان نزیکت نابێته‌وه هه‌تا رۆژ ده‌که‌یته‌وه، منیش به‌ره‌لام کرد، جا که رۆژم لێ بوویه‌وه، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێم: ((دیه‌که‌ت شه‌وی رابردوو چی کرد؟)) وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌قه‌سه‌ی خۆی ده‌لێ چه‌ند وشه‌یه‌کم هێرده‌کات به‌هۆیانه‌وه خوا سوودم پێ ده‌که‌یه‌نیت، منیش پێگه‌م دا ب‌پروات، فه‌رمووی: ((ئهو وشانه‌ جین؟)) وتم: بێی وتم: کاتێک رۆشیتیه سه‌ر جینگای نووستنه‌که‌ت ئه‌وسا نایه‌ته‌لکورسی له‌سه‌رمه‌تاکه‌یه‌وه بخوینه تا کۆتاییه‌که‌ی: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ (البقرة، وه پێی وتم: به‌رده‌وام له‌لایه‌ن خواوه پارێزمرت به‌سه‌ره‌ومیه و ده‌تپارێزی، تا رۆژت لێ ده‌بێته‌وه شه‌یتان نزیکت نابێته‌وه - وه ئه‌وان (هاوه‌لان) زۆر سووربوون له‌سه‌ر به‌ده‌سته‌هێنانی چاکه‌، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌سا بزانه‌و دلتیابه ئه‌وه‌ی پێی وتوویت راسته‌، به‌لام ئهو زۆر درۆزنه‌، ئه‌ی ئه‌بی هورمیره ده‌زانێ سێ شه‌وه له‌گه‌ڵ کێدا وتوێژ ده‌که‌یت؟)) ئه‌بو هورمیره وتی: نه‌خێر نازانم، فه‌رمووی: ((ئهو شه‌یتان بووه)).

II - باب: إِذَا بَاعَ الْوَكِيلُ شَيْئًا قَاسِدًا قَبِيعُهُ مَرْدُودٌ

۲۳۱۲- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - عَنْ يَحْيَى قَالَ: سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَبْدِ الْغَافِرِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: "مِنْ أَيْنَ هَذَا؟". قَالَ بِلَالٌ: كَانَ عِنْدَنَا تَمْرٌ رَدِيٌّ،

فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ؛ لِنُطْعَمَ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: "أَوْهَ أَوْهَ، عَيْنُ الرَّبَِّا عَيْنُ الرَّبَِّا، لَا تَفْعَلْ، وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِيْنِعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ".

II- باسیک: ئەگەر وه‌کیل شتیکی خراپی فروشت ئەوه فروشتنه‌که‌ی دروست نییه

۲۳۱۲- ئەبو سه‌عیدی خودری رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: بیلال خورمای به‌رنیی^(۱) هینا بو خزمه‌تی پیغه‌مبهر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم، پیغه‌مبهریش صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم فه‌رمووی پی: ((ئهم خورمایه‌ت له کوئ بووه؟)) بیلالیش وتی: خورمایه‌کی زۆر خرابمان هه‌بوو دوو مه‌نیم دا به مه‌نیک (له‌م خورما به‌رنییه)، تا بیخه‌ینه خزمه‌ت پیغه‌مبهر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم لئی بخوات، ئەوسا پیغه‌مبهر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم له‌ویدا فه‌رمووی: ((نۆی نۆی ئەوه خودی ریبایه، خودی ریبایه، وا مه‌که، به‌لام ئەگەر ویستت خورمای وا بکری، ئەوه خورما خراپه‌که به مامه‌له‌یه‌کی تر بفروشه، پاشان خورمای چاکی پی بکړه)).

II- بابُ الْوَكَالَةِ فِي الْوَقْفِ وَتَقَاتِهِ، وَأَنْ يُطْعَمَ صَدِيقًا لَهُ وَيَأْكُلَ بِالْمَعْرُوفِ

۲۳۱۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ فِي صَدَقَةِ عُمَرَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ لَيْسَ عَلَى الْوَلِيِّ جُنَاحٌ أَنْ يَأْكُلَ وَيُؤْكَلَ صَدِيقًا لَهُ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ هُوَ يَلِي صَدَقَةَ عُمَرَ يُهْدِي لِلنَّاسِ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، كَانَ يَنْزِلُ عَلَيْهِمْ^(۲).

(۱) جوړه خورمایه‌کی زۆر چاک و نایابه، خریکی زه‌رد باوه.

(۲) پروانه: ۲۷۳۷، ۲۷۶۴، ۲۷۷۲، ۲۷۷۳، ۲۷۷۷.

۱۲- باسی وهکالهت کردن له (وقف) و خهرجی وهکیلهکه، وهخواردن بدات به هاوړپیهکی خوځی و خوځشی به گوځیره ی عورف و عادهت لیی بخوات

۲۳۱۳- عهمر (ی کوری دینار) دهلی: دهرباره ی خیرهکه ی^(۱) عومهر ﷺ سهرپهرشتیاری (وهفقهکه) گوناھی ناگات که لیی بخوات، یان دمرخواردی هاوړپیهکی بدات، بهلام کو ی نهکاتهوهو سامان پیکهوه نه نیت، جا عهبدو لای کوری عومهر ﷺ خو ی سهرپهرشتی ماله به خیرکراوهکه ی عومهر ی دهکرد، دیاری لی دهربرد بو که سانیک له خه لکی مهککه که عهبدو لای لای نهوان دادمه بز ی و دهمایهوه (له مهککه).

۱۳- بابُ الْوَكَالَةِ فِي الْحُدُودِ

۲۳۱۴ - ۲۳۱۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "وَاعْدُ يَا أَتَيْسُ إِلَى امْرَأَةٍ هَذَا، فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمُهَا"^(۲).

۱۳- باسی وهکالهت کردن له جیهجی کردنی سزاکاندا (دروسته)

۲۳۱۴ - ۲۳۱۵- زمیدی کوری خالید و نهبو هورمیره ﷺ گیرایانهوه له پیغه مبهروهوه ﷺ همرمووی: ((نونهیس برؤ بو لای زنی نه م پیاوه، ئینجا نهگهر نافرمتهکه دانی نا به تاوانهکهیدا، نهوه بهردبارانی که)).

(۱) مهبهستی نهو ماله به عومهر ﷺ وهقی کردبو بو خیر له زهوییهک بوو له خهیهر.

(۲) الحديث ۲۳۱۴: (۲۶۹، ۲۶۹۶، ۲۷۲۵، ۲۶۳۴، ۲۸۲۸، ۲۸۳۱، ۲۸۳۶، ۲۸۴۳، ۲۸۶۰، ۲۸۶۴، ۲۸۷۹، ۲۸۷۹، ۲۸۷۹).

الحديث ۲۳۱۵: (۲۶۹۵، ۲۷۲۴، ۲۶۲۳، ۲۸۲۷، ۲۸۳۳، ۲۸۳۵، ۲۸۴۲، ۲۸۵۹، ۲۸۶۳، ۲۸۷۹، ۲۸۸۰، ۲۸۸۰، ۲۸۸۰).

۲۳۱۶- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ أَبِي، مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: جِيءَ بِالنُّعَيْمَانِ -أَوْ ابْنِ النُّعَيْمَانِ- شَارِبًا، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ فِي الْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوا، قَالَ: فَكُنْتُ أَنَا فَيَمَنْ ضَرَبَهُ، فَضَرَبْتَاهُ بِالنَّعَالِ وَالْجَرِيدِ^(۱).

۲۳۱۶- عوقبه‌ی کوردی حاریس رضی‌الله‌عنه ده‌لی: نوعه‌یمان -یان ئیبنو نوعه‌یمان- به‌سه‌رخووشی هینرا، پیغه‌مبه‌ری خواش صلی‌الله‌عنه فه‌رمانی کرد به‌و که‌سانه‌ی له‌مائه‌که‌دا بوون لی بدن، (عوقبه) ده‌لی: جا منیش له‌و که‌سانه‌ی بووم که‌ لی‌مدا، ئینجا به‌ نه‌عل و په‌لی دارخورما لی‌مان دا.

۱۴- بَابُ الْوَكَاةِ فِي الْبُذْنِ وَتَعَاهُدِهَا

۲۳۱۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ: قَالَتْ عَائِشَةُ رضی‌الله‌عنها: أَنَا فَتَلْتُ فَلَاذَ هَذِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيَّ، ثُمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْهِ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي، فَلَمْ يَحْزَمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ^(۲).

۱۴- باسی (حوکمی) وه‌کاله‌ت کردن له‌ وشتری هه‌دی^(۳) و (حوکمی) گرنگی پیدانی

۲۳۱۷- عایشه رضی‌الله‌عنها ده‌لی: من به‌ده‌سته‌کانی خووم گوله‌نگه‌کانی وشته‌ هه‌دی‌یه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌عنه باداووه‌و هونیومه‌وه، پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌عنه به‌ده‌سته‌کانی خووی گوله‌نگه‌کانی کرده‌ ملیان، پاشان له‌گه‌ل (نه‌بو به‌کری)

(۱) پروانه: ۶۷۷۴، ۶۷۷۵.

(۲) پروانه: ۱۶۹۶.

(۳) نه‌و وشته‌یه به‌ دیاری ده‌بریت بو مالی خوا له‌ کاتی جه‌دا.

باوکمدا ناردنی^(۱) جا هیچ شتی‌ک له‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ حه‌رام نه‌بوو له‌وانه‌ی که خوا بو‌ی جه‌لال کردبوو هه‌تا نازه‌له‌کانی هه‌دی سه‌ربران^(۲).

۱۵- باب: إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لَوَكِيلِهِ: ضَعُهُ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. وَقَالَ

الْوَكِيلُ: قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ

۲۳۱۸- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَرٌّ حَاءَ وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ، فَلَمَّا نَزَلَتْ: ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ (۱۲) آل عمران. قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ (۱۲) آل عمران. وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَرٌّ حَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَهُ اللَّهُ أَرْجُو بَرَّهَا وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ شِئْتُ، فَقَالَ: "بَخٍ، ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ. قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا، وَأَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ". قَالَ: أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِيهِ وَبَنِي عَمِّهِ. تَابَعَهُ إِسْمَاعِيلُ، عَنْ مَالِكٍ. وَقَالَ رَوْحٌ، عَنْ مَالِكٍ: "رَابِعٌ"^(۳).

(۱) بۆ به‌یت و مالی خوا له کاتی حه‌جدا.

(۲) سه‌رنج: واته دواي نه‌وه‌ش هه‌ر حه‌رام نه‌بوون مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که به ناردنی نه‌و و شترانه بۆ مه‌که‌که بۆ قوربانن هیچ شتی‌ک له‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ حه‌رام نه‌کرا وه‌ک نه‌وه‌ی که سی‌ک له‌ ئیجرامدا بی‌ت.

(۳) ب‌روانه: ۱۴۶۱.

۱۰- باسیک: ئەگەر پیاویک به بریکاره‌که‌ی بَلّی: له‌و شوینەدا داینی خوا ده‌یه‌وت، وه‌کیلەکه‌ش بَلّی: بِیگومان ئەوه‌ی وت‌ت بیستم

۲۳۱۸- ئەنەسی کورێ مالیک ﷺ دەلّی: ئەبو تەلحە له‌ هەموو ئەنصارییەکان مائی زۆرتر بوو، وه‌ خۆشه‌ویستترین مال و سامانیشی به‌لایه‌وه‌ بیروحا بوو، که‌ رووبه‌رووی (به‌رانبه‌ری) مزگه‌وت بوو، وه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه‌ دەرۆشته‌ ناویه‌وه‌، ئاوێکی سازگاری تێدابوو لێی ده‌خواردوه‌، ئینجا کاتی‌ک ئەم ئایه‌ته‌ دابه‌زی: ﴿لَنْ نَأْلُوَ الْإِلَّهِ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّوْا﴾ (۱۲) آل عمران (۱)، ئەبو تەلحە هه‌ستاو رۆشت بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و وتی: ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خوای گه‌وره‌ له‌ قورئانه‌که‌یدا ده‌فه‌رموی: ﴿لَنْ نَأْلُوَ الْإِلَّهِ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّوْا﴾ (۱۲) آل عمران، وه‌ بیگومان خۆشه‌ویستترین مال و سامانی من به‌لامه‌وه‌ بیروحایه‌، وه‌ ئەو ماله‌ خێر و به‌خشین بێت بۆ رهمزه‌ندی خوا، به‌ته‌مای چاکه‌ و پاداشتی ده‌که‌م لای خوا، جا ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌هه‌ر گوێدا ویستت دایبێن، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئافه‌رین، ئەوه‌ مال و سامانی‌که‌ خێره‌که‌ی به‌رده‌وامه‌ و دەرپوات، ئەوه‌ مال و سامانی‌که‌ خێره‌که‌ی به‌رده‌وامه‌ و دەرپوات، چاک ئەوه‌ی وت‌ت گویم لێ بوو و بیستم دەرپاره‌ی ئەو باغه‌، من رام وایه‌ بیکه‌یه‌ته‌ خێر بۆ خزمه‌ نزیکه‌کانت))، ئەبو تەلحەش وتی: وا ده‌که‌م ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا ئەبو تەلحە دابه‌شیکرد له‌ نیوان خزمه‌کانی و ئامۆزاکانی‌دا، ئیسماعیل له‌مالیکه‌وه‌ ئەم فه‌رموده‌ی گیراوه‌ته‌وه‌و پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی یه‌حیای کورێ یه‌حیای کردوه‌، ره‌وح ده‌لّی له‌ مالیکه‌وه‌ گیراویه‌تی‌وه‌ به‌: (رَاجِح) (۱) له‌باتی (رَاجِح).

(۱) واته‌: ئیوه‌ هه‌رگیز به‌خێر و چاکه‌ ناگه‌ن تا هه‌ندێک له‌و داراییه‌ی که‌ خۆشتان ده‌وتی نه‌یه‌بخشن.

(۲) واته‌: له‌ گیرانه‌وه‌که‌یدا له‌بری (رائح) به‌ (رَاجِح) گیراوه‌ته‌وه‌، واته‌: مانیکی سه‌ر به‌ قازانجه‌.

۱۶- بَابُ وَكَالَةِ الْأَمِينِ فِي الْخِزَانَةِ وَنَحْوِهَا

۲۳۱۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْفِقُ -وَرُبَّمَا قَالَ: الَّذِي يُعْطِي- مَا أَمَرَ بِهِ كَامِلًا مُوقَرًّا طَيِّبٌ نَفْسُهُ إِلَى الَّذِي أَمَرَ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ"^(۱).

۱۶- باسی و مكاله‌ت کردنی ده‌ستپاک له خه‌زینه و شتی وادا

۲۳۱۹- ئەبو موسا رضي الله عنه له پێغه‌مبەرەوه صلى الله عليه وسلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((خه‌زنه‌دارى ده‌ست پاک نه‌وه‌ی ئەو فه‌رمانه‌ی پێی گراوه‌ خه‌رجی ده‌کات - هه‌ندێ جار ده‌یوت: نه‌وه‌ی ده‌یدات- به‌ته‌واوی و تیرو ته‌سه‌لی و خوشحالییه‌وه به‌و که‌سه‌ی فه‌رمانی پێگراوه‌ بیدریتی، ئەو خه‌زنه‌داره‌ به‌کیکه‌ له‌ دوو به‌خشه‌ره‌که‌)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱- کتابُ الحَرْثِ والمَزَارَعَةِ

بهناوی خوای بهخشندهی میهره‌بان

۴۱- پهراوی کشتوکار و کشتیاری^(۱)

۱- بابُ قَضْلِ الزَّرْعِ وَالْغَرْسِ إِذَا أَكَلَ مِنْهُ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ (۱۳) أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ، أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ (۱۴) لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا (۱۵) ﴿الواقعة﴾.

۲۳۲۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح. وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ"، وَقَالَ لَنَا مُسْلِمٌ: حَدَّثَنَا أَبَانُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ، عَنْ النَّبِيِّ (۳).

۱- باسی گه‌وره‌یی پاداشتی کشتوکار و دار رواندن نه‌گهر له به‌ره‌که‌یان بخوریت

وه باسی نه‌م فه‌رمایسته‌ی خوای به‌رز و بل‌ند: (جا پیم بل‌ین نه‌و توه‌ی که
ده‌یچ‌ین ئایا ئیوه‌ ده‌یرو‌ینن؟ یان ئیمه‌ین ده‌یرو‌ینن؟ نه‌گهر به‌مانو‌یستایه‌ نه‌و
(رو‌اوه‌)مان ده‌گیرا به‌ پووش و کا).

(۱) زه‌ویدان به‌ که‌سێک بیچ‌ین به‌ به‌شێک له‌ به‌ره‌مه‌که‌ی وه‌ک سێ یه‌ک یان چوار یه‌ک.

(۲) پروانه: ۶۰۱۲.

۲۳۲۰- ئەنەس^(۱) ﷺ دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((هەر مسوڵمانێک درەختێک بپوینیت، یان دانەوێڵەیهک بجینێ، ئینجا بالئەدیەک، یان مرووفێک، یان ئازەلێک لێ بخوات، هەموو ئەوانەى بۆ دەبیته خێرو چاکه))، وه (نیمامی بوخاری) دەلی: موسلیم پێی ویتن: ئەبان بۆی گیراینهوه، وتی: قەتاده بۆی گیراینهوه، وتی: ئەنەس بۆی گیراینهوه له پیغەمبەرەوه ﷺ.

۲- بابُ مَا يُخْذَرُ مِنْ عَوَاقِبِ الْإِسْتِغَالِ بِآلَةِ الزَّرْعِ أَوْ مُجَاوَزَةِ الْحَدِّ الَّذِي أُهْرِبَ بِهِ

۲۳۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَالِمٍ الْجَمِصِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ الْأَلْهَانِيُّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: -وَرَأَى سَكَّةً وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْبِ، فَقَالَ: - سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ - يَقُولُ: "لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَذْخَلَهُ الدُّلُّ". قال محمد: واسمُ أبي أُمَامَةَ صُدِّيُّ بْنُ عَجَلَانَ.

۲- باسی ئەوەی مەترسی دەکریت لەسەر ئەنجامی سەرقال بوون بە ئامیری کشتوکالەوه، یان تێپەراندن لهو سنوورەى فەرمانی پێکراوه

۲۳۲۱- ئەبو ئومامەى باهیلی ﷺ گاسنیکی جووت و هەندێ ئامیری زەوی کێلانی بینی جا وتی: له پیغەمبەری خوا ﷺ بیستوو، دەیفەرموو: ((ئەمە بجێته مانی هەركەسانیکەوه ژێردەستهو زەبوون دەکرین))، موحه‌مه‌د وتی: ئەبو ئومامە ناوی صودەى کورێ عەجلانە.

(۱) ئەم فەرمووده بوخاری بەسێ رێگاو سەنەد گیراویەتیەوه، وه‌ک له ده‌قی عەرەبی فەرمووده‌که‌دا بە‌ده‌رده‌که‌وتی، له‌ قوته‌یه‌وه عەبدوڕەحمان و موسلیم.

۳- بابُ اقْتِنَاءِ الْكَلْبِ لِلْحَرْثِ

۲۳۲۲- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطٌ، إِلَّا كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ". قَالَ ابْنُ سِيرِينَ وَأَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "إِلَّا كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ حَرْثٍ أَوْ صَيْدٍ". وَقَالَ أَبُو حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ"^(۱).

۳- باسی سهگ راگرتن بو باسی کشتوکال

۲۳۲۲- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه وتی: پێغەمبەری خوا ﷺ ھەرمووی: ((ھەرکەسێک سەگێک رابگریت، ئەووە بێگومان ھەموو رۆژێک قیراتیکی لە پاداشتی کردووە (چاکەکانی) کەم دەکات، جگە لە سەگی کشتوکال، یان سەگی نازەل و مێگەل^(۱))). ئیبنو سیرین و ئەبو صالح لە ئەبو ھورەیرەوە لە پێغەمبەرەوە (بەم جوێرە) ﷺ گێڕاویانەتەووە ھەرموویەتی: ((جگە لەسەگی نازەل و مێگەل یان سەگی کشتوکال یان سەگی راو)). ئەبو حازیم لە ئەبو ھورەیرە لە پێغەمبەرەوە ﷺ گێڕاویەتیەووە ھەرموویەتی: ((سەگی راو یان سەگی نازەل)).

۲۳۲۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ حُصَيْفَةَ، أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ بْنَ أَبِي زُهَيْرٍ -رَجُلًا مِنْ أَزْدِ شَنْوَةَ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ- قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَا يُغْنِي عَنْهُ زَرْعًا وَلَا ضَرْعًا، نَقَصَ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطٌ". قُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: إِي وَرَبِّ هَذَا الْمَسْجِدِ^(۲).

(۱) پروانه: ۳۳۲۴.

(۲) واتە: سەگ بۆ پاسەوانی کشتوکال یان بۆ پاسی نازەل راگرتن دروستە.

(۳) پروانه: ۳۳۲۵.

۲۳۲۳- سوفیانی کوری نهبو زوههیر ﷺ -پیاویک بوو^(۱) له هۆزی نهزدی^(۲) شه‌نونه که له هاوه‌لانی پیغه‌مبهر ﷺ بوو- وتی: له پیغه‌مبهری خوا م ﷺ بیستوو ده‌میفه‌رموو: ((هه‌ر که‌سیک سه‌گیک راگریت سوودی (پاسه‌وانی) زه‌وی و زار یان نازه‌لی نه‌بیت بو‌ی، هه‌موو رۆژیک قهراتییک له پاداشتی کرده‌وه (باشه‌کانی) که‌م ده‌کاته‌وه))، سانیبی کوری په‌زید وتی: به‌سوفیانی کوری نه‌بو زوهه‌یرم^(۳) وت: تو خۆت نه‌م فه‌رموو ده‌میت له پیغه‌مبهری خوا م ﷺ بیست، وتی: نه‌ری سویند به‌ په‌رومردگاری نه‌م مرکه‌وته.

۴- بابُ اسْتِعْمَالِ الْبَقَرِ لِلْحِرَاثَةِ

۲۳۲۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ، سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "بَيْنَمَا رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَقَرَةٍ التَّفَقَّتْ إِلَيْهِ. فَقَالَتْ: لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا، خُلِقْتُ لِلْحِرَاثَةِ" قَالَ: "أَمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَخَذَ الذُّئْبُ شَاةً فَتَبِعَهَا الرَّاعِي، فَقَالَ [لَهُ] الذُّئْبُ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ، يَوْمَ لَا رَاعِيَ لَهَا غَيْرِي؟ " قَالَ: "أَمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ". قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: وَمَا هُمَا يَوْمَئِذٍ فِي الْقَوْمِ^(۴).

۴- باسی به‌کاره‌یتانی مانگا بو کێلانی زه‌وی

۲۳۲۴- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ گێراپه‌وه له پیغه‌مبهره‌وه ﷺ فه‌رموو په‌تی: ((له‌کاتی‌که‌دا پیاویک به‌سواری مانگایه‌که‌وه بوو، مانگا‌که لای‌کرده‌وه به‌لای پیاوه‌که‌داو وتی: من بو ئه‌مه^(۵) دروست نه‌کراوم، (به‌لکو) بو کێلانی زه‌وی

(۱) ناوی حاریسی کوری که‌عبی کوری عه‌بدوللا‌یه.

(۲) هۆژیکی عه‌ره‌بن له به‌مه‌ن.

(۳) سانیب و سوفیان هه‌ردووکیان هاوه‌لی پیغه‌مبه‌رن ﷺ.

(۴) پروانه: ۳۶۷۱، ۳۶۶۳، ۳۶۹۰.

(۵) بو سواری.

دروست کراوم، پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: من و ئەبو بەکر و عومەر باومرمان به‌مه هه‌یه، وه گورگێک مه‌پێکی فراند و شوانه‌که‌ش شوین مه‌په‌که کهوت^(۱) گورگه‌که‌ش وتی (به‌شوانه‌که): کێ هریای ده‌که‌وێ له‌ پۆزی درنده‌دا؟ له‌ پۆزێکدا شوانی نابێت جگه‌ له‌ من؟)، فهرمووی ﷺ: ((من و ئەبو بەکر و عومەر باومرمان به‌مه هه‌یه، ئەبو سه‌له‌مه ﷺ وتی: له‌و پۆزه‌دا^(۲) ئەبو بەکر و عومەر ﷺ له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا ئاماده‌ نه‌بوون.

۵ - باب: إِذَا قَالَ: اكْفِنِي سُنَّةَ النَّخْلِ أَوْ غَيْرِهَا، وَتُشْرِكُنِي فِي الثَّمَرِ ۲۳۲۵- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَقْسِمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ. قَالَ: "لَا". فَقَالُوا: تَكْفُونَا الْمُنُونَةَ وَتُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ. قَالُوا: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا^(۳).

۵- باسیک: ئەگەر که‌سیک^(۴) به‌ که‌سیکی تری وت: تۆ ئاودی‌ری و سه‌ره‌رشتی دارخورماکانم بۆ بکه، یان هه‌ر دره‌ختیکی تر، به‌ره‌ هاوبه‌شم له‌ به‌رموبوومه‌که‌یدا (دروسته)

۲۳۲۵- ئەبو هورمیره ﷺ ده‌لی: ئەنصاریه‌کان به‌پێغه‌مبه‌ریان ﷺ وت: دارخورماکان به‌ش بکه له‌ نیوان ئێمه و برا گۆچه‌رییه‌کانماندا، پێغه‌مبەر فهرمووی ﷺ: ((نابیت))، ئینجا ئەنصاریه‌کان وتیان: ئێوه ئاودی‌ری و خزمه‌تی بکه‌ن، ئێمه‌ش له‌ به‌رموبوومه‌که‌یدا به‌شدارتان ده‌که‌ین، وتیان: گوپ‌رایه‌ل و فهرمان به‌ردارین.

(۱) تا له‌گورگه‌که‌ی به‌سه‌نێته‌وه، لێشی سه‌نده‌وه وه‌ک له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه‌ به‌ ژماره: ۲۳۸۸.

(۲) که‌ پێغه‌مبەر ﷺ ئەم فهرمووده‌ی فهرموو هه‌ردووکیان له‌و جێگایه‌دا ئاماده‌ نه‌بوون.

(۳) پروانه: ۲۷۱۹، ۳۷۸۳.

(۴) خاوه‌ن باخی خورما بیت.

۶- بابُ قَطْعِ الشَّجَرِ وَالنَّخْلِ

وَقَالَ أَنَسُ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالنَّخْلِ فَقُطِعَ.

۲۳۲۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ، وَهِيَ الْبُؤَيْرَةُ، وَلَهَا يَقُولُ حَسَّانُ: وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ ... حَرِيقٌ بِالْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ^(۱).

۶- باسی (حوکمی) برینی درهخت و دارخورما

ئەنەس ﷺ دەلی: پێغه مەهر ﷺ فەرمانی کرد بە برینی دارخورماکان، ئینجا دارخورماکان بران. ۲۳۲۶- عەبدوللا (ی کوری عومەر ﷺ) دەگێڕێتەووە لە پێغه مەهر ﷺ کە دارخورماکانی بەنی نەزیری سووتاند و برینی، مەبەست لی^(۲) بومیرە بوو، کە حەسسان لە بارمیهووە دەلی: سووک و ئاسان بوو بەلای سەرانی بەنی لوئەیهووە^(۳) ئاگریکی فراوانی بلأو لە بومیرمدا کەوتوووتەووە.

۷- بابُ

۲۳۲۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيِّ، سَمِعَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ قَالَ: كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مُزْدَرَعًا، كُنَّا نُكْرِي الْأَرْضَ بِالنَّاحِيَةِ مِنْهَا مُسَمًى لِسَيِّدِ الْأَرْضِ، قَالَ: فَمِمَّا يُصَابُ ذَلِكَ وَتَسْلَمُ الْأَرْضُ، وَمِمَّا يُصَابُ الْأَرْضُ وَيَسْلَمُ ذَلِكَ، فَتُهَيِّئَا، وَأَمَّا الذَّهَبُ وَالْوَرِقُ فَلَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ.

(۱) پروانه: ۳۰۲۱، ۴۰۳۱، ۴۰۳۲، ۴۸۸۴.

(۲) لەو باخە دارخورماپە کە سووتێرا و برا.

(۳) لوئە ی کوری غالب بە کێکە لە پایرە گەورەکانی پێغه مەهر ﷺ.

۷- باسیک

۲۳۲۷- رافیعی کوری خدیج ﷺ دهلی: ئیمه لهناو خه لکی مه دینه دا له هه مووان زیاتر زهوی و زارمان هه بوو، ئیمه زهویمان دها به کری به به شیکی دیاری کراوی به ره هه می زهوییه که، که بو خاوهن زهوییه که بوو، (ئه وهی تریش بو و مرزیره که بوو)^(۱) جا هه ندیک جار ئه و میان ئافاتیك لی دها و زهوی (و مرزیره که) پاریزراو دهبوو، هه ندی جاریش زهوی (و مرزیره) که ئافات لی دها و به شی خاوهن زهوییه که پاریزراو دهبوو^(۲) بویه ئه و به کریدانه مان لی هه دهغه کرا، وه له و رۆژگاردا به کریدانی زهوی و زار به ئالتون و زیو باو نه بوو.

۸- بابُ الْمَزَارَعَةِ بِالْشَّطْرِ وَنَحْوِهِ

وَقَالَ قَيْسُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: مَا بِالْمَدِينَةِ أَهْلٌ بَيْتِ هِجْرَةٍ إِلَّا يَزْرَعُونَ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ. وَزَارَعَ عَلِيٌّ، وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَالْقَاسِمُ، وَعُزْوَةٌ، وَآلُ أَبِي بَكْرٍ، وَآلُ عُمَرَ، وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ: كُنْتُ أَشَارِكُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدٍ فِي الزَّرْعِ. وَعَامَلَ عُمَرُ النَّاسَ عَلَى أَنْ جَاءَ عُمَرُ بِالْبَذْرِ مِنْ عِنْدِهِ فَلَهُ الشَّطْرُ، وَإِنْ جَاءُوا بِالْبَذْرِ فَلَهُمْ كَذَا. وَقَالَ الْحَسَنُ: لَا بَأْسَ أَنْ تَكُونَ الْأَرْضُ لِأَحَدِهِمَا فَيُنْفِقَانِ جَمِيعًا، فَمَا خَرَجَ فَهُوَ بَيْنَهُمَا، وَرَأَى ذَلِكَ الزُّهْرِيُّ. وَقَالَ الْحَسَنُ: لَا بَأْسَ أَنْ يُجْتَنَى الْقَطْنُ عَلَى النُّصْفِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ وَابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَالْحَكَمُ وَالزُّهْرِيُّ وَقَتَادَةُ: لَا بَأْسَ أَنْ يُعْطِيَ (الثُّوبُ) بِالثُّلُثِ أَوْ الرُّبْعِ وَنَحْوِهِ. وَقَالَ مَعْمَرٌ: لَا بَأْسَ أَنْ تَكُونَ الْمَاشِيَةُ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ إِلَى أَجْلِ مُسَمًى.

(۱) واته: ئیمه لایه کی زهوییه کهمان دها به کری له بری خزمه ق لایه که ی تری که بو خاوهن زهوییه که بوو.

(۲) جا له کاتی به ره هه هه لگرتندا خاوهن زهوی و وهرزیره که دهبوو به کیشه یان.

۸- باسی کشتوکال کردن به نیوهیی و شتی وا

قهیس کوری موسلیم دهگیرپتهوه له ئه‌بو جه‌عه‌ره‌وه ^(۱) ده‌ئێ: هه‌موو مائیکی کۆچه‌ری له‌مه‌دینه و مرزپریان کردوو به‌ سییه‌ک یان چواریه‌ک، عه‌لی و سه‌عدی کوری مالیک و عه‌بدو‌للا‌ی کوری مه‌سه‌عوود و عومه‌ری کوری عه‌بدو‌لعه‌زیز و قاسیم و عوروه و بنه‌ماله‌ی ئه‌بو به‌کر و بنه‌ماله‌ی عومه‌ر و بنه‌ماله‌ی عه‌لی و موحه‌مه‌دی کوری سیرین و مرزپریان کردوو (به‌ به‌شیک له‌ به‌ره‌می زه‌وییه‌که). عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری ئه‌سوود ده‌ئێ: من له‌گه‌ل عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری یه‌زیددا کشتوکالمان به‌ هاوبه‌شی ده‌کرد. وه‌ عومه‌ر رضی‌الله‌عنہ له‌گه‌ل خه‌لکدا به‌م جو‌ره‌ پیکده‌که‌وت: ئه‌گه‌ر عومه‌ر تۆوه‌که‌ی هینا له‌لایه‌ن خۆیه‌وه، ئه‌وه‌ نیوه‌ی به‌ره‌مه‌که‌ بو‌ ئه‌و بی‌ت، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌وان هینایان ئه‌وه‌ بو‌ ئه‌وان ئه‌وه‌نده‌ بی‌ت. حه‌سه‌نی (به‌صری) ده‌ئێ: زمره‌ری نییه‌ که‌ زه‌وییه‌که‌ هی یه‌کیکیان بی‌ت و هه‌ردووکیان خه‌رجی بکیشن، ئه‌وه‌ی به‌ره‌م هات ئه‌وه‌ له‌ نیوانیاندا (به‌ نیومی) ده‌بی‌ت، زه‌هریش ئه‌و رایه‌ی حه‌سه‌نی هه‌یه، وه‌ حه‌سه‌ن ده‌ئێ: زمره‌ری نییه‌ لۆکه‌ بچینری به‌ نیوه‌ی به‌ره‌مه‌که‌ی. وه‌ ئیبراهیم و ئیبنو سیرین و عه‌تا و حه‌که‌م و زه‌هری و قه‌تاده ده‌ئین: زمره‌ری نییه‌ قوماش بدات به‌به‌رگدروو به‌سی یه‌ک یان چواریه‌ک و شتی وا بیدوری. مه‌عه‌مه‌ر ده‌ئێ: زمره‌ری نییه‌ مه‌رومالات بدات به‌کری بو‌ ماوه‌یه‌کی دیاری کراو به‌سی یه‌ک یان چوار یه‌ک و ئه‌و جو‌ره‌.

۲۳۲۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی‌الله‌عنہ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم عَامَلَ خَيْبَرَ بِسَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ تَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ،

(۱) ناوی موحه‌مه‌دی کوری عه‌لی کوری حوسه‌ینی باقیه‌ره: [إرشاد الساري: ۳۱۱/۵].

فَكَانَ يُعْطِي أَزْوَاجَهُ مِائَةً وَسَقِي ثَمَانُونَ وَسَقِي ثَمْرٍ، وَعِشْرُونَ وَسَقِي شَعِيرٍ، فَقَسَمَ عُمَرُ خَيْرَ، فَخَيَّرَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ لَهُنَّ مِنَ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ، أَوْ يُمِضِيَ لَهُنَّ، فَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَرْضَ، وَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْوَسْقَ، وَكَانَتْ عَائِشَةُ اخْتَارَتِ الْأَرْضَ^(۱).

۲۳۲۸- عه‌بدو‌ل‌لای کورێ عومەر ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ (جووله‌که‌کانی) خه‌یبه‌ردا کرد به‌نیوه‌ی نه‌و به‌روبووم و دانه‌وێله‌ی لێی به‌ره‌م دێ، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ سه‌د و سه‌قی دهما به‌خێزانه‌کانی، هه‌شتا و سه‌ق خورما و بیست و سه‌ق جو‌بوو، پاشان عومەر (له‌ سه‌ردمی خیلافه‌تی خویدا) زه‌وی و زاری خه‌یبه‌ری دابه‌شکرد و خێزانه‌کانی پێغه‌مبه‌ری ﷺ سه‌رپشک کرد: که زه‌وی و ئاویان به‌ش بدات، یان وه‌ک پێشوو به‌شیان بدات، جا هه‌یانبوو زه‌وی هه‌لده‌بژارد، هه‌شیان بوو و سه‌قه (خورما و جو‌)یه‌که‌ی هه‌لده‌بژارد، عایشه (له‌وانه‌ بوو) زه‌وی هه‌لبژارد.

۹ - باب: إِذَا لَمْ يَشْتَرِ السَّيْنِ فِي الْمَزَارَعَةِ

۲۳۲۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: عَامَلَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرَ بَشَطِرٍ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ^(۲).

۹- باسیک: ئه‌گه‌ر (خاوه‌ن زه‌وی) مه‌رجی چه‌ند سالیکی به‌کریدانی دانه‌نابوو (له‌ زه‌وییه‌که‌دا)

۲۳۲۹- عه‌بدو‌ل‌لای کورێ عومەر ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ (جووله‌که‌کانی) خه‌یبه‌ردا کرد به‌ نیوه‌ی نه‌و به‌روبووم و دانه‌وێله‌ی لێی به‌ره‌م دێ.

(۱) پروانه: ۲۲۸۵.

(۲) پروانه: ۲۲۸۵.

۱۰- باب

۲۳۳۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ عَمْرُو: قُلْتُ لِطَاوُسٍ: لَوْ تَرَكْتَ الْمَخَابِرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْهُ. قَالَ: أَيُّ عَمْرُو، إِنِّي أُعْطِيهِمْ وَأُغْنِيهِمْ، وَإِنْ أَعْلَمَهُمْ، أَخْبَرَنِي -يَعْنِي: ابْنَ عَبَّاسٍ (۱)- أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهُ، وَلَكِنْ قَالَ: "أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرْجًا مَعْلُومًا" (۲).

۱۰- باسیک

۲۳۳۰- عهمر دهلی: به تاووسم وت: خوژگه وازت له (المخابرة) دههینا، چونکه بیگومان نهوان (هاوهلان) دهلین پیغه مبهه رپیگری لیکردوو، تاووسیش وتی: نهی عهمر من دهیاندھی به کری و بی نیازیان دهکهم (و یارمه تیان دهم)، وه بیگومان زانترینیشیان بوی گیراومه ته وه مه بهستی عهبدولای کوری عه بهباسه (۱) که پیغه مبهه رپیگری لی نه کردوو، به لکو فهرموویه تی: ((نه گهر هه یه کی له نیوه زه ویه که ی به خشیت به براکه ی، نه وه چاکتره له وه ی بریکی دیاری کراو له به رانه ردا وه برکی)).

۱۱- بابُ الْمَزَارَعَةِ مَعَ الْيَهُودِ

۲۳۳۱- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ (۳) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى خَيْرَ الْيَهُودِ عَلَى أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا، وَلَهُمْ شَطْرُ مَا خَرَجَ مِنْهَا (۴).

(۱) پروانه: ۲۳۴۲، ۲۶۳۴.

(۲) پروانه: ۲۲۸۵.

۱۱- باسی (حوکمی) کشتیاری له گه‌ل جووله که‌دا

عه‌بدو‌ل‌لای کورپی عومهر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زه‌وی و زاری خه‌یبه‌ری دا به جووله‌که‌کان کاری (ئاودێری دره‌خته‌کان) بکه‌ن و زه‌وییه‌که‌ی بچێنن، وه به‌روبوومه‌که‌ی نیوه‌ی بۆ نه‌وان بێت.

۱۲- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشُّرُوطِ فِي الْمَزَارَعَةِ

۲۳۳۲- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ يَحْيَى، سَمِعَ حَنْظَلَةَ الزُّرْقِيَّ، عَنْ رَافِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ حَقْلًا، وَكَانَ أَحَدُنَا يُكْرِي أَرْضَهُ، فَيَقُولُ هَذِهِ الْقِطْعَةُ لِي وَهَذِهِ لَكَ، فَرَجَمَا أَخْرَجَتْ ذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ ذِهِ، فَتَهَاكُمُ النَّبِيُّ ﷺ^(۱).

۱۲- باسی (روونکردنه‌وه‌ی) ئه‌و مه‌رجانه‌ی له کشتیاریدا ناپه‌سه‌نده

۲۳۳۲- رافیع ﷺ ده‌لێ: ئیمه له‌ناو خه‌لکی مه‌دینه‌دا زه‌وی و زارمان له هه‌مووان زیاتر بوو، جاری وا هه‌بوو که‌سی‌که‌مان زه‌وییه‌که‌ی به‌کری دهما، دمیوت: ئه‌م پارچه زه‌وییه بۆ من، ئه‌و پارچه بۆ تۆ، جا هه‌ندیک جار ئه‌مه‌یان به‌روبوومی دهبوو، ئه‌ویان به‌روبوومی نه‌دهبوو، بۆیه پیغه‌مبه‌ر ﷺ لێی قه‌ده‌غه کردن.

۱۳ - بَابُ: إِذَا نَزَعَ بِمَالٍ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ وَكَانَ فِي ذَلِكَ صَلَاحٌ لَهُمْ

۲۳۳۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنِّرِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ يَمْشُونَ أَحَدُهُمُ الْمَطَرُ، فَأَوُوا

إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَأَنْحَطْتُ عَلَى قَمٍ غَارِهِمْ صَخْرَةً مِنَ الْجَبَلِ فَأَنْطَبَقْتُ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ، فَأَدْعُوا اللَّهَ بِهَا لَعَلَّهُ يُفَرِّجَهَا عَنْكُمْ. قَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَلِي صَبِيَّةٌ صَغَارُ كُنْتُ أَرْعَى عَلَيْهِمْ، فَإِذَا رُحْتُ عَلَيْهِمْ حَلَبْتُ، فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيَّ أَسْقِيهِمَا قَبْلَ بَنِيَّ، وَإِنِّي اسْتَأْخَرْتُ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ، فَوَجَدْتُهُمَا نَامَا، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ، فَقُمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا، أَكْرَهُ أَنْ أَوْقِظَهُمَا، وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصَّبِيَّةَ، وَالصَّبِيَّةُ يَتَصَاوَعُونَ عِنْدَ قَدَمِي، حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أُنِّي فَعَلْتُهُ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ لَنَا فَرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ. فَفَرَّجَ اللَّهُ فَرَاوَا السَّمَاءَ. وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهَا كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ أَحْبَبْتُهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرَّجَالُ النِّسَاءَ، فَطَلَبْتُ مِنْهَا فَأَبَتْ حَتَّى أَتَيْتُهَا مِائَةَ دِينَارٍ، فَبَغَيْتُ حَتَّى جَمَعْتُهَا، فَلَمَّا وَقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، اتَّقِ اللَّهَ، وَلَا تَفْتَحِ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ، فَقُمْتُ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أُنِّي فَعَلْتُهُ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا فَرْجَةً. فَفَرَّجَ. وَقَالَ الثَّالِثُ: اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَحِيرًا بِفَرَقِي أَرْزُ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ قَالَ أَعْطِنِي حَقِّي. فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ، فَرَغِبَ عَنْهُ، فَلَمْ أَزَلْ أَزْرَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرَاعِيهَا، فَجَاءَنِي فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ. فَقُلْتُ: أَذْهَبُ إِلَى ذَلِكَ الْبَقَرِ وَرَاعِيهَا فَخُذُ. فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَسْتَهْزِئْ بِي. فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ فَخُذْ. فَأَخَذَهُ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أُنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ مَا بَقِيَ، فَفَرَّجَ اللَّهُ". قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ ابْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ: "فَسَعَيْتُ"^(۱).

۱۳- باسیک: ئه گهر که سیک کشتیاری بکات به سامانی که سانیکی تر بت مؤله تی ئه وان، وه له و کشتیارییه دا قازانجی ئه وانی تیابی

۲۳۳۲- عه بدوللای کوری عومهر ﷺ له پێغه مبه ره وه ﷺ ده گێرێته وه فه رمووی:
(له کاتی که دا سی که س به رێگادا ده رۆیشتن باران لێی دا کردن و رۆیشتنه
ئه شکه و تیکه وه له شاخی که دا، ئینجا به ردیکی گه وه له شاخه که وه به ربوو یه وه و
ده می ئه شکه و ته که ی لێ گرتن، جا له ناو خۆیاندا به یه که تریان وت: بیر به که نه وه
له و کرده وه چا که نه ی که له به ر خوا کردو وتانه ^(۱)، پێیان بپارێنه وه له خوا، به لکو
خوا به هۆیان وه رزگارتان بکات (له م به لایه)، یه که یکیان وتی: ئه ی خوا یه من
دایک و باو کیکی پیری به ته مه نم هه بوو، وه چه ند من دالێکی بجوو کی شم هه بوو،
وه ئازده لم ده له و مراند بو بژیویان، که ئیواران ده هاته وه بو لایان (بو ماله وه)
شیری ئازده له گانم ده دوشی، سه رم تا پێش من داله گانم ده م دا به دایک و باو کم
بیخۆنه وه، رۆژیکیان دوا که وتم و نه هاته وه تا شه وم به سه ردا هات، (که
هاته وه) بینیم دایک و باو کم خه وتوون، جا وه کو جاران چۆن ئازده له گانم دوشی
دوشیم، ئینجا به لای سه ریانه وه را وه ستام، پێم ناخۆش بوو خه به ریان بکه مه وه،
وه پێش خۆش نه بوو بیده م به من داله گان بیخۆنه وه، من داله گانی ش هه ر زاق و
زوه یان بوو له به ر پێم دا، (ئاوا مامه وه) هه تا سپیده ی به یان هه ئه ات، ئه ی خوا یه
ئه گه ر خۆت دزمانی ئه مه م له به ر رما مه ندی تو ئه نجام داوه، ده روو یه که مان لێ
بکه ره وه ئاسمانی لیوه ببینن، جا که لێ نیکیان لێکرایه وه و ئاسمانیان ده بینن،
یه که یکی دیکه یان وتی: ئه ی خوا یه گیان تو دزمانی که من که چیکی ئاموزام

(۱) به لکو خوا به هۆیه وه له م ته نکانه یه رزگارمان بکات.

هه‌بوو، خوښمه‌دو‌یست وهك ئەو‌په‌ری خوښه‌ویستی پیاو كه ئافره‌تی خوښ‌بو‌ی،
 بۆیه داوا(ی زینا)م لى كرد، به‌لام كچه‌كه رازی نه‌بوو هه‌تا سه‌د دینارم بۆ هی‌نا،
 هه‌ولمدا تا سه‌د دینارم كۆكرده‌وه (و پیم دا)، جا كاتیک له نیوان هه‌ردوو رانیدا
 دانیشتم^(۱)، كچه‌كه وتی: ئەى به‌نده‌ی خوا له خوا بترسه و مۆرى كچینیم
 مه‌درپینه به‌هه‌قى خو‌ی نه‌بی‌ت، منیش هه‌ستام (وازم لى هی‌نا)، جا ئە‌گه‌ر
 دمزانى من ئەم كارەم له‌بەر رەزاهه‌ندى تۆ كرده‌وه، ئەوه كه‌لینىكى ترم‌ان لى
 بكه‌روه، جا كه‌لینىكى تریان لى‌كرايه‌وه. وه سییه‌میان وتی: خوايه گيان من
 كرىكارىكم گرتبوو به‌سى مەن چە‌لتووك (برنج)، جا كاتیک كارەكه‌ی ته‌واو
 كرد، وتی: هه‌قه‌كه‌م به‌رى، منیش خسته به‌رده‌مى، به‌لام ئەو نه‌یویست و
 پش‌تى تى‌كرد و رۆ‌یشت، منیش به‌رده‌وام چە‌لتووكه‌كه‌م ده‌وه‌شان‌د (كارم پى
 ده‌كرد) هه‌تا له به‌ره‌مه‌كه‌ی چە‌ند سه‌ر مانگا و گاوانىكم پى دابین كرد، ئینجا
 كرىكارەكه هاته‌وه بۆ‌لام وتی : له‌خوا بترسه (كرییه‌كه‌م به‌روه)، منیش وتم:
 برۆ‌لاى ئەو هه‌موو مانگایانه و گاوانه‌كانیشیان (ه‌ی تۆیه) بیانبه، وتی: له‌خوا
 بترسه و گالته‌م پى مه‌كه، منیش وتم: گالته‌ت پى ناكه‌م بیانبه، ئەویش بردنى،
 ئەى خوايه گيان ئە‌گه‌ر دمزانى من ئەم كارەم له‌بەر رەزاهه‌ندى تۆ كرده‌وه
 ئەوه‌ی ماویه‌تى لايبه‌ بۆ‌مان، خواش لايب‌رد و دهروى لى كردنه‌وه. ئە‌بو
 عه‌بدوللا (نیمامى بوخارى) ده‌لى: ئیبنو عوقبه له نافع‌ه‌وه به‌م جو‌ره
 گى‌رايه‌وه: (فَسَعَيْتُ)، له‌جیاتى: (فَبَغَيْتُ). (هه‌ردوو وشه‌كه به مانای: هه‌ولمداو
 كۆش‌شم كرد بۆ په‌یدا‌کردنى).

(۱) بۆ ئەوه‌ی زینای له‌گه‌ڵ بكه‌م.

۱۴ - بَابُ أَوْقَافِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَرْضِ الْخَرَّاجِ وَهَزَارَعَتِهِمْ وَمُعَامَلَتِهِمْ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ: "تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ لَا بَيَاعَ، وَلَكِنْ يُنْفَقُ مَرَّةً"^(۱). فَتَصَدَّقَ بِهِ.

۲۳۳۴- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ

ﷺ: لَوْلَا آخِرُ الْمُسْلِمِينَ مَا فَتَحْتُ قَرْيَةً إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا كَمَا قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرًا^(۲).

۱۴- باسی روونکردنه وهی (حوکمی) نهو زهویانیهی

هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ وهقفیان کردووه، وه

روونکردنه وهی زهوی که باجی له سهردانراوه و

روونکردنه وهی کشتیاری و مامه له کردن له گه لیاندا

وه پیغه مبهەر ﷺ به عومه ری فهرموو: ((خودی زهوییه که بکه به خیر که نه فروشیت،

به لام به رو بوومه که ده به خسرت))، ئینجا عومه به رو بوومه که ی کرد به خیر و به خشی.

۲۳۳۴- زمیدی کوری نه سه له باوکیه وه ده گپ ریته وه ده لی: عومه ﷺ وتی: نه گهر له بهر

مسولمانانی داوی نیمه نه بووایه، ههر شاریکم نازاد بگردایه، له نیوان خه لکه

(خه باتکاره) کهیدا دابه شم ده کرد وهك چون پیغه مبهەر ﷺ خه بهری دابه شکرد.

۱۵ - بَابُ مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَوَاتًا

وَرَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ فِي أَرْضِ الْخَرَّابِ بِالْكُوفَةِ مَوَاتٌ . وَقَالَ عُمَرُ: مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ.

وَيُرْوَى عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ: "فِي غَيْرِ حَقِّ مُسْلِمٍ، وَلَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ

فِيهِ حَقٌّ". وَيُرْوَى فِيهِ، عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

(۱) بروانه: ۲۳۱۳.

(۲) بروانه: ۳۱۲۵، ۴۲۳۵، ۴۲۳۶.

١٥- باسی ههرکهسیک زهوییهکی بئ خاوهن ئاوهدان بکاتهوه(ئهوه بو ئهوه کهسهیه)

عهلی ﷺ ئهه رایهیه ههیه دهربارهی زهوی و یرانهی کوفه، عومهر ﷺ دهلی: ههرکهس زهوییهکی بئ خاوهن ئاوهدان بکاتهوه، ئهوه هی ئهوه کهسهیه (ئاوهدانی کردوتهوه). وینهی ئهه رایهیه عومهر ﷺ له عهمری کوری عهوهوه گێردراوتهوه له پیغه مبهروه ﷺ. (ئهه زیادهشی لهگهله) فهرمووی: ((زهوییهک دروسته ئاوهدان بکریتهوه مافی مسوئمانیکی بهسهروه نهبیته، ههرکهس به ستهه درهخت له زهوی خه لکدا بنیژیته، مافی نییه لهو زهوییهدا))، وه لهه بارمیهوه فهرموودمیهک له جابیرهوه ﷺ گێردراوتهوه، ئهویش له پیغه مبهروهوه ﷺ گێراویهتیوهوه.

٢٣٣٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ". قَالَ عُرْوَةُ: قَصَى بِهِ عُمَرُ ﷺ فِي خِلَافَتِهِ.

٢٣٣٥- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پیغه مبهروهوه ﷺ گێراویهتیوهوه فهرموویهتی: ((ههرکهس زهوییهک ئاوهدان بکاتهوه هی کهس نهبیته، ئهوه ئهوه کهسه له ههههوان له پیشته (بهه زهوییه)) عوره دهلی: عومهر ﷺ له خیلافهتی خویدا بریاری پێداوهه هوکمی پئ کردوهه.

١٦- باب

٢٣٣٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُرِيَ وَهُوَ فِي مُعَرَّسِهِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ. فَقَالَ مُوسَى: وَقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ بِالْمُنَاخِ الَّذِي كَانَ

عَبْدُ اللَّهِ يُنِيخُ بِهِ، يَتَحَرَّى مُعَرَّسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ أَسْفَلَ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَطْنِ الْوَادِي، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ وَسَطٌ مِنْ ذَلِكَ^(۱).

۱۶- باسیک

۲۳۳۶- مووسای کوری عوقبه دمیگیرپتهوه له سالیعی کوری عهبدوللای کوری عومهرهوه له باوکیهوه ﷺ گیرایهوه که پښغهمبهه ﷺ خهوی بهخویهوه ببینی له کاتیکیدا لهشوینی ههوانهوهی کوتایی شهو لهشیوی (عهقیقدا) له زولحولهیفه خهوتبوو، پئی وترا: تۆ نهومتای لهناو شیویکی زیخه لاناوی پیروژدا. مووسا وتی: سالییم وشترهکانی پئی خوسداین لهوشوینهدا که جاران عهبدوللای وشترهکهی تیدا خوس دهدا، دمیویست لهوشوینهدا خوسیدا که پښغهمبههری خوا ﷺ لهکوتایی شهودا تیدا مایهوه (له شیوی عهقیقدا)، که دهکهوینه خوارهوهی نهو مزگهوتهی کهناو لهشیوهکهدایه، که دهکهوینه نیوان شیوهکهو نیوان ریگاکه لهو ناومراسته دایه.

۲۳۳۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْلَّيْلَةُ أَتَانِي آتٍ مِنْ - رَبِّي وَهُوَ بِالْعَقِيقِ - أَنْ صَلَّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْتُ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ"^(۲).

۲۳۳۷- نیبنو عهیباس ﷺ له عومهرهوه ﷺ دهگیرپتهوه نهویش له پښغهمبههوه ﷺ فهرمووی: ((نهمشهوه لهلایهن پهرومردگارمهوه نیردراویک هاته لام - لهکاتیکیدا پښغهمبههری ﷺ له شیوی عهقیقدا بوو، فهرمووی^(۳): لهم شیوه پیروژمدا نوێژ بکه وه بلئی ئیحرامی عومره و ههجهم پیکهوه بهست)).

(۱) پروانه: ۴۸۳.

(۲) پروانه: ۱۰۳۴.

(۳) جیریل ﷺ به پښغهمبههری ﷺ فهرموو.

۱۷ - بابُ: إِذَا قَالَ رَبُّ الْأَرْضِ: أَقْرُكَ مَا أَقْرَكَ اللَّهُ وَلَمْ يَذْكُرْ أَجَلًا مَعْلُومًا، فَهُمَا عَلَى تَرَاضِيهِمَا

۲۳۳۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ، حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُوسَى، أَخْبَرَنَا نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَجَلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى خَيْبَرَ أَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا، وَكَانَتْ الْأَرْضُ حِينَ ظَهَرَ عَلَيْهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ وَلِلْمُسْلِمِينَ، وَأَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا، فَسَأَلَتِ الْيَهُودُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيُقَرَّهُمْ بِهَا أَنْ يَكْفُوا عَمَلَهَا وَلَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "نُقِرُّكُمْ بِهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا". فَقَرُّوا بِهَا حَتَّى أَجَلَهُمْ عُمَرُ إِلَى تَيْمَاءَ وَأَرِيحَاءَ^(۱).

۱۷- باسیک: ئەگەر خاوەن زەوییه‌که بڵێ بە (وەرزێره‌که) ده‌ته‌یلاموه^(۳) ئەوه‌نده‌ی خوا ه‌یلا‌یتیه‌وه، وه‌ خاوەن زەوییه‌که کاتیکی دیاری کراوی باس نه‌کرد، ئەوه به پێی په‌زامه‌ندی ه‌ه‌ردوو‌لایانه

۲۳۳۸- عه‌بدو‌للا‌ی کوری عومه‌ر رضي الله عنه ^(۲) ده‌گێڕێته‌وه که عومه‌ری کوری خه‌تتاب رضي الله عنه جووله‌که و گاو‌ره‌کانی له‌ خاکی حه‌ج‌از ده‌رکرد، وه‌ کاتی خۆی که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌رکه‌وت به‌سه‌ر (خه‌لگی) خه‌یبه‌ردا، ویستی جووله‌که‌کانی لی ده‌رکات

(۱) پروانه: ۲۲۸۵.

(۲) به‌سه‌ر زه‌وییه‌که بۆ به‌ره‌م ه‌ینانی.

(۳) ئەم فه‌رموده ئیمامی بوخاری بۆ سه‌نده‌و رسته گێراویه‌تیوه .

نهو کاته‌ی زهوی خه‌یه‌ر که دهستی به‌سهردا گرت هی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و مسولمانان بوو، وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ویستی جووله‌که‌کانی لی دهرکات، جووله‌که‌کان داوایان له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد له‌سهر زهوی و زاری خه‌یه‌ر بیان‌هیل‌یت‌ه‌وه، به‌مه‌رجیک نیش و کاری زهوی و زاری خه‌یه‌ر بکه‌ن و نیوه‌ی به‌روبوومه‌که بو خویان بیت، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ پیی فه‌رموون: ((باشه به‌و شیومه‌یه ده‌تان‌هیل‌ینه‌وه تییدا چه‌ند خو‌مان ویستمان))، ئیت‌ر له‌وی مانه‌وه تا نه‌و کاته‌ی عومه‌ر ﷺ وهدمری نان بو ته‌یما و نه‌ریحا.

۱۸- بَابُ مَا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُوَاسِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي

الزَّعَاةِ وَالثَّمَرَةِ

۲۳۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ أَبِي النَّجَّاشِيِّ -مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ- سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ بْنَ رَافِعٍ، عَنْ عَمِّهِ ظَهْرٍ بْنِ رَافِعٍ، قَالَ ظَهْرٌ: لَقَدْ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرِ كَانَ بَيْنَا رَافِعًا. قُلْتُ: مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهُوَ حَقٌّ. قَالَ: دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَا تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ؟". قُلْتُ: نُوَاجِرُهَا عَلَى الرَّبْعِ وَعَلَى الْأَوْسُقِ مِنَ الثَّمَرِ وَالشَّعِيرِ. قَالَ: "لَا تَفْعَلُوا، ازْرَعُوهَا، أَوْ ازْرَعُوهَا أَوْ اْمْسِكُوهَا". قَالَ رَافِعٌ: قُلْتُ: سَمِعًا وَطَاعَةً^(۱).

۱۸- باسی ئه‌وه‌ی له نیوان هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بوو له

یارمه‌تیدان و هاوکاری یه‌کتری له کشتیاری و به‌روبوومدا^(۲)

۲۳۳۹- رافیع‌ی کور‌ی خه‌دیج‌ی کور‌ی رافیع له مامیه‌وه که زوه‌ه‌یری کور‌ی رافیع‌ه‌ گێ‌ر‌ایه‌وه و وتی: زوه‌ه‌یر ده‌لی: به‌راستی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێ‌گری

(۱) پروانه: ۲۳۴۶، ۲۳۴۷، ۴۰۱۲، ۴۰۱۳.

(۲) مه‌به‌ستی له به‌روبوومی ئاودێری دره‌خت و باخه به‌به‌شیک له به‌روبوومه‌که‌ی.

کاریکی لی کردین که ئاسانی بوو بۆمان، رافیع دهلی: وتم: نهوهی پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویتی ههق و راسته، (زوههیر) وتی: پیغه مبهری خوا ﷺ بانگی کردم و فهرمووی: ((چی دهکهن به زهوی و زاره گانتان؟)) وتم: دمیدمین به کری به جواریهک، وه به جهند ویسقیک له خورما و جو، فهرمووی: ((وا مهکهن، زهوییه که بچینن یان به خوڤایی بیدمن به که سێکی تر بیچینیت، یان بهیلتنه وه مهیکه به هیج)) رافیع دهلی: وتم: گوپیست و فهرمان بهرتین.

۲۳۴۰- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: كَانُوا يَزْرَعُونَهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالنِّصْفِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ".

۲۳۴۰- جابیر ﷺ وتی: هاوه لآن^(۱) زهویان دهدا به کشتیاری به سێ یهک یان جواریهک یان نیوهی، بۆیه پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: ((هه رکهس زهوی ههیه با خوێ دایچینیت یان ببه خشیت (به که سێک دایچینیت)، جا نه گهر واینه کرد با زهوییه که ی بهیلتنه وه (هیجی لی نه کات)))).

۲۳۴۱- وَقَالَ الرَّبِيعُ بْنُ نَافِعٍ أَبُو تَوْبَةَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ".

۲۳۴۱- نه بو سه له مه له نه بو هورمیره وه ﷺ دهگیریتنه وه دهلی: پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: ((هه رکهس زهوی ههیه با خوێ دایچینیت یان ببه خشیت به براکه ی (دایچینیت)، جا نه گهر واینه کرد با زهوییه که ی بهیلتنه وه (هیجی لی نه کات)))).

(۱) له سهردهمی پیغه مبهردا ﷺ

۲۳۴۲- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: ذَكَرْتُهُ لِبَاطُوسٍ فَقَالَ: يُزِرُّعُ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما: إِنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم لَمْ يَنْهَ عَنْهُ وَلَكِنْ قَالَ: "أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ شَيْئًا مَعْلُومًا"^(۱).

۲۳۴۲- عه‌مر ده‌لی: ئەو (فه‌رمووده‌ی رافعی کوری خه‌دیجهم) باسکرد بۆ تاووس، تاووس وتی: به‌گری بیدات به‌که‌سیکی تر، وتی: عه‌بدو‌للای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہما وتی: به‌راستی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌ده‌غه‌ی نه‌گردوو، به‌لکو فه‌رموو‌یه‌تی: ((نه‌گه‌ر یه‌کیکیان زه‌ویه‌که‌ی به‌خشی‌ت به‌برایه‌کی، ئەو‌ه چاک‌تره له‌وه‌ی شتیکی دیاری کراوی لی و‌مر‌گری‌ت)).

۲۳۴۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہما كَانَ يُكْرِى مَزَارِعَهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَصَدْرًا مِنْ إِمَارَةِ مُعَاوِيَةَ^(۲).

۲۳۴۳- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌للای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہما زه‌وی و زاره‌کانی ده‌دا به‌ کری له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم و ئەبو به‌کر و عومه‌ر و عوسمان وه‌له‌ سه‌ره‌متای پیشه‌وایه‌تی مو‌عاویه‌شه‌دا.

۲۳۴۴- ثُمَّ حَدَّثَ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ، فَذَهَبَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى رَافِعٍ، فَذَهَبْتُ مَعَهُ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: قَدْ عَلِمْتُ أَنَّا كُنَّا نُكْرِى مَزَارِعَنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم مِمَّا عَلَى الْأَرْبَعَاءِ وَبِشْيٍ مِنَ التَّنْبِ^(۳).

(۱) پروانه: ۲۳۳۰.

(۲) پروانه: ۲۲۸۵.

(۳) پروانه: ۲۲۸۶.

۲۳۴۴- پاشان له رافیعی کورێ خه‌دیجه‌وه ﷺ گێردرایه‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌کری‌دانی زه‌وی و زاری قه‌ده‌غه کردوه، عه‌بدو‌للا‌ی کورێ عومه‌ریش ﷺ ر‌و‌یشت بۆ لای ر‌اف‌یع، (ناف‌یع) ده‌لی: منیش له‌گه‌لیدا ر‌و‌یستم، نینجا عه‌بدو‌للا‌ بر‌سیاری له‌ ر‌اف‌یع کرد، ر‌اف‌یعیش وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌کری‌دانی زه‌وی و زاری قه‌ده‌غه کردوه، عه‌بدو‌للا‌ی کورێ عومه‌ریش وتی: بێگومان تۆ چاک ده‌زانی که به‌راستی ئێمه زه‌وی و زارمان ده‌دا به‌کری له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ، به‌وه‌ی له‌نزیک جۆگه‌وه ده‌روێ بۆ ئێمه بی، هه‌روه‌ها به‌هه‌ندی کا‌وپ‌و‌وش.

۲۳۴۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ أَعْلَمُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الْأَرْضَ تُكْرَى. ثُمَّ خَشِيَ عَبْدُ اللَّهِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ أَخَذَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُهُ، فَتَرَكَ كِرَاءَ الْأَرْضِ^(۱).

۲۳۴۵- سالیم ده‌گێر‌یت‌ه‌وه که عه‌بدو‌للا‌ی کورێ عومه‌ر ﷺ وتی: من دانیام و ده‌زانم که زه‌وی له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ به‌کری ده‌درا، پاشان عه‌بدو‌للا‌ تر‌سا که پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و بار‌مه‌وه بر‌یار‌یکی نوێی ده‌ر‌کرد‌بێ که عه‌بدو‌للا‌ نه‌یزانی‌بێ، بۆیه به‌کری‌دانی زه‌وی و زاری واز لی ه‌ینا.

۱۹- بَابُ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّ أُمَّثْلَ مَا أَنْتُمْ صَانِعُونَ أَنْ تَسْتَاجِرُوا الْأَرْضَ الْبَيْضَاءَ مِنَ السَّنَةِ إِلَى السَّنَةِ. ۲۳۴۶- ۲۳۴۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ رَيْعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمَّايَ، أَنَّهُمْ كَانُوا يُكْرُونَ الْأَرْضَ عَلَى

عَهْدَ النَّبِيِّ ﷺ مِمَّا يَنْبُتُ عَلَى الْأَرْبَعَاءِ أَوْ شَيْءٍ يَسْتَنْتِيهِ صَاحِبُ الْأَرْضِ، فَهَيَّ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ. فَقُلْتُ لِرَافِعٍ: فَكَيْفَ هِيَ بِالْدِّينَارِ وَالْدَّرْهَمِ؟ فَقَالَ رَافِعٌ: لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ بِالْدِّينَارِ وَالْدَّرْهَمِ. وَقَالَ اللَّيْثُ وَكَانَ الَّذِي نُهِيَ عَنْ ذَلِكَ مَا لَوْ نَظَرَ فِيهِ ذَوُو الْفَهْمِ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ لَمْ يُجِزُوهُ، لِمَا فِيهِ مِنَ الْمُخَاطَرَةِ^(۱).

۱۹- باسی به کریدانی زهوی و زار به ئالتون و زیو (دروسته)

عهبدوڤلا کوری عه عباس ﷺ دهلی: بیگومان چاکترین شتیک که بیکه نه وه میه زهوی بی دار و درهخت بدهن به کری له م ساله وه بو سالتیکی تر.

۲۳۴۶- ۲۳۴۷- هه نه زه لهی کوری قهیس له رافعی کوری خه دیجه وه گیرایه وه و وتی: دوو مامه کهم بویان گیرامه وه به دلتیایه وه نه وان له سه رده می پیغه مبه ردا ﷺ زهوی و زاریان دمدا به کری، به وهی له نزیک جۆگه کانه وه دمووی یان به به شیک که خاوهن زهوی به که بو خوی جیای ده کرده وه^(۲)، جا پیغه مبه ر ﷺ نه وهی قه دهغه کرد، هه نه زه له دهلی: به رافیعم وت: نهی به کریدان به دینار و درهه م چۆنه؟ رافیع وتی: زمره دی نییه به دینار و درهه م به کری بدهیت، لهیس دهلی: نه وهی قه دهغه کرابوو لهو جۆرمبوو، نه گهر نه وهی شارمزا بیت به حه لال و حه رام ریگه ی پی نادات، چونکه مه ترسی تیدییه^(۳).

۲۰- باب

۲۳۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، حَدَّثَنَا هِلَالٌ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

(۱) پروانه: ۲۳۳۹.

(۲) وهک سئ یهک یان چوار یهک.

(۳) لهوانه یه هیچی دهست نه که ویت و پاره کی به هیج بروات.

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَوْمًا يُحَدِّثُ، وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ: "أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ فِي الزَّرْعِ فَقَالَ لَهُ: أَلَسْتَ فِيمَا شِئْتَ؟ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَزْرَعَ. قَالَ: فَبَدَرَ فَبَادَرَ الطَّرْفَ نَبَاتُهُ وَاسْتَوَاوُهُ وَاسْتِحْصَادُهُ، فَكَانَ أَمْثَالَ الْجِبَالِ، فَيَقُولُ اللَّهُ: دُونَكَ يَا ابْنَ آدَمَ، فَإِنَّهُ لَا يُشْبِعُكَ شَيْءٌ". فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ: وَاللَّهِ لَا تَجِدُهُ إِلَّا قُرْشِيًّا أَوْ أَنْصَارِيًّا، فَإِنَّهُمْ أَصْحَابُ زَرْعٍ، وَأَمَّا نَحْنُ فَلَسْنَا بِأَصْحَابِ زَرْعٍ. فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ^(۱).

۲۰- باسیک

۲۳۴۸- ئەبو ھورەیرە^(۲) ﷺ دەگێڕێتەوێه کە پێغەمبەر ﷺ رۆژیکیان ھەرمایشتی دەفەرموو، پیاویکی دەشتەکیشت لە خەرمەتیدا بوو، پێغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((پیاویکی بەھەشتی داوای مۆلەتی لە پەرۆمردگاری کرد کە ڕێگەی بدات کشتوکان بکات، پەرۆمردگاریشت ھەرمووی پێی: مەگەر ئەوێ ھەزرت لێیەتی لەخۆشی تۆ لەناویدا نیت؟ پیاوێکە وتی: بەئێ لەناویدام، بەلام من بو خۆم ھەز لە کشتوکان کردن دەکەم (خواش مۆلەتی دا)، دەئێ: جا تۆوی وماندو سەوز بوون، بەرز بوون و کاتی دروینەکردنی ھات بە کەمتر لە چاوترۆکاندنیک، دانەوێڵەکە بەقەدەر چیاپەک دەبوو، ئینجا خوای گەورە ھەرمووی پێی: بیگرە ئەو ئەوێ نادەم، چونکە بەراستی ھیچ شتێک تیرت ناکات))، دەشتەکییەکەشت وتی: سویند بەخوا ھەبێ و نەبێ ئەو پیاو بەھەشتییە ھەرکەسیکی قورەیشی یان ئەنصاری بوو، چونکە بەراستی ھەر ئەوان خاوەن کشتوکانن، بەلام نێمە خاوەنی زەوی و کشتوکانن، بۆیە پێغەمبەر ﷺ پێکەنی.

(۱) پروانە: ۷۵۱۹.

(۲) ئەم ھەرموودە دوو سەند و ڕێگای ھەیە.

۲۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي الْفَرَسِ^(۱)

۲۳۴۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّا كُنَّا نَفْرَحُ بِيَوْمِ الْجُمُعَةِ، كَأَنَّا لَنَا عَجُوزٌ تَأْخُذُ مِنْ أَصُولِ سَلَقٍ لَنَا كُنَّا نَعْرِسُهُ فِي أَرْبَعَانَا فَتَجْعَلُهُ فِي قِدْرٍ لَهَا فَتَجْعَلُ فِيهِ حَبَابٍ مِنْ شَعِيرٍ - لَا أَعْلَمُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: لَيْسَ فِيهِ شَحْمٌ وَلَا وَدَكٌ -، فَإِذَا صَلَّيْنَا الْجُمُعَةَ زُرْنَاهَا فَقَرَّبْتُهُ إِلَيْنَا، فَكُنَّا نَفْرَحُ بِيَوْمِ الْجُمُعَةِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ، وَمَا كُنَّا نَتَغَدَّى وَلَا نَقِيلُ إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ^(۲).

۲۱- باسی نهوهی دهر باره‌می دار و دره‌خت ناشتن هاتوو

۲۳۴۹- سه‌هلی کوری سه‌عد رضی اللہ عنہ ده‌گیرپته‌وه و ده‌لی: به‌راستی ئیمه به‌هاتنی رۆژی هه‌ینی دلخۆش ده‌بووین، پیرمژنی‌کمان هه‌بوو، لاسکه سلقه‌کانی ده‌هینا که هی ئیمه بوو، له ده‌وروبه‌ری جوگه‌یه‌کی بجووگدا ده‌مان ناشت، جا لاسکه‌کانی ده‌کرده ناو قابله‌مه‌یه‌کی خۆیه‌وه و هه‌ندی دانه‌ویلای جو‌شی تیده‌کرد، (یه‌عقوب ده‌لی) : خازانم ته‌نها نه‌وه نه‌بی وتی: پیو و چه‌وری تیدا نه‌بوو، جا که نوێزی هه‌ینی‌مان بکردبایه، سه‌ردانی نه‌وه پیرمژنه‌مان ده‌کرد و نه‌وه سلق و جو‌ی بو ده‌هینان، له‌به‌ر نه‌وه ئیمه به‌هاتنی رۆژی هه‌ینی دلخۆش ده‌بووین، وه ئیمه (له رۆژانی هه‌ینیدا) نانمان نه‌ده‌خوارد و سه‌رخه‌ومان نه‌ده‌شکاند له‌دوای نوێزی هه‌ینی‌یه‌وه نه‌بی‌ت.

۲۳۵۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: يَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ. وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ، وَيَقُولُونَ: مَا

(۱) به‌مانای ناشتنی دره‌خت و نه‌مامی بجوکه، به‌لام له‌فه‌رمووده‌که‌دا باسی چاندنی سلق ده‌کات هه‌ج باسی ناشتنی نه‌مامی تیدا نه‌: (پروانه: القاموس الموحیط مجد الدین محمد بن یعقوب الفیروز آبادی: ص ۹۴۳ - ۹۴۴،

ومختار الصحاح، محمد أبي بكر الرازي: ۴۷۲)

(۲) پروانه: ۹۳۸.

لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ لَا يُحَدَّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ. وَإِنَّ إِخْوَتِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ، وَإِنَّ إِخْوَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أَمْوَالِهِمْ، وَكُنْتُ أَمْرًا مِسْكِينًا أَلْزَمَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلءِ بَطْنِي، فَأَحْضُرُ حِينَ يَغِيبُونَ وَأَعْيِي حِينَ يَنْسَوْنَ، وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا: "لَنْ يَنْسُطَ أَحَدٌ مِنْكُمْ تَوْبَهُ حَتَّى أَقْضِيَ مَقَالَتِي هَذِهِ، ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ، فَيَنْسِيَ مِنْ مَقَالَتِي شَيْئًا أَبَدًا". فَبَسَطْتُ نَمْرَةً لَيْسَ عَلَيَّ تَوْبٌ غَيْرَهَا، حَتَّى قَضَى النَّبِيُّ ﷺ مَقَالَتَهُ، ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي، فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا نَسِيتُ مِنْ مَقَالَتِهِ تِلْكَ إِلَى يَوْمِي هَذَا، وَاللَّهِ لَوْ لَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا أَبَدًا ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَرْزَلْنَا مِنْ أَلْبَنَتِ وَالْمُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعِينُونَ ﴿١٦١﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنَّا فَاُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٢﴾ ﴿البقرة﴾^(١).

۲۳۵۰- نه‌بو هورمیره ﷺ وتی: که‌سانیک ده‌لین به‌راستی نه‌بو هورمیره
 فهرمووده‌ی زور ده‌گیرینه‌وه، ژوانگه‌ی هه‌موومان لای خواجه^(۲)، ده‌لین: بۆچی
 کۆچه‌ری و نه‌نصاریه‌کان و نه‌ی فهرمووده‌کانی نه‌بو هورمیره فهرمووده
 ناگیرنه‌وه؟ بی‌گومان برا کۆچه‌ریه‌کانم کرپن و فروشتن له‌بازاردا سه‌رقالی
 ده‌کردن، وه بی‌گومان برا نه‌نصاریه‌کانم کارکردنیان له زه‌وی و زاره‌کانیاندا
 سه‌رقالی ده‌کردن، به‌لام من که‌سیکی هه‌زار بووم، هه‌میشه له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ردا
 ﷺ بووم به نانه‌سکی، بۆیه من ناماده دمبووم کاتی‌ک نه‌وان ناماده نه‌دمبوون، وه
 من فهرمووده‌م له‌به‌ر ده‌کرد کاتی‌ک نه‌وان له‌بیریان ده‌چوووه‌وه، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ
 رۆژنیکیان فهرمووی: ((هیچ که‌سیکتان نییه کراسه‌که‌ی رابخات تا له‌م وتاره‌م
 دمبه‌وه، پاشان کراسه‌که‌ی کۆبکاته‌وه و له باوه‌شیدا، نه‌وه هه‌رگیز هیچ

(۱) پروانه: ۱۱۸.

(۲) نه‌گهر من یان نه‌وانه‌ی نه‌و قسه‌یه ده‌که‌ن له‌ دژی من ژوانگه‌مان لای خواجه بۆ پاداشت و سزا.

فهرموودمیهکی منی لهبیر ناچیتهوه)، منیش کراسیکی ږنگاو ږنگم لهبهردا بوو، که جگه لهو کراسه هیچی ترم لهبهردا نهبوو، ږام خست ههتا پیغهمبهر ﷺ لهوتارهکی بوویهوه، پاشان کۆمکردوه و له باوهم گرت، جا سویند بهو خوایهی نهوی به ههق ناردوو، ئیتز لهو وتارهی نهو ږۆزمیهوه تا نهمرۆ هیج فهرموودمیهکم لهبیر نهچوتهوه، وه سویند بهخوا نهگهر لهبهر دوو نایهت نهبووایه که لهقورئانهکی خوادایه، ههرگیز هیج فهرموودمیهکم بۆتان نهدهگیرایهوه (نهمهش نایهتهکانه)^(۱) : (بیگومان نهو کهسانهی نهوهی که ناردوو مانهته خوارهوه له نایهتانی ږۆشن و ږینمایي دواي نهوهی که ږوونمان کردوتهوه بۆ خهلکی له نامه(ی تهورات وئینجیل)دا دمیشارنهوه، نهوانه خوا نهفرمتیان لی دهکات، وه نهفرمتکه رانیس نهفرمتیان لی دمکهن، جگه لهوانهی پهشیمان بووبنهوه، وه کردهوهی باشیان کردبی و (نهوهی شاردبوویانهوه) ناشکرایان کردبی، نا نهوانه پهشیمانیان لی گیرا دمکهم، وه ههر منم گیراکهری میهرهبان).

(۱) تهفسیری دوو نایهته چونکه نایهتهکان له دهقه عهره بیه کهدا ههیه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲- کتاب المساقاة

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

۴۲- پهراوی باخموانی و ناودیتری

باب: فِي الشَّرْبِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ (۲۰) ﴿الأنبياء، وَقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ﴾ (۱۸) ﴿أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾ (۱۹) لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾ (۷) ﴿الواقعة.

﴿مُجَاجًا﴾ (۱۱) ﴿النَّبَأُ، مَنْصَبًا. الْمُزْنُ: السَّحَابُ. الْأُجَاجُ: الْمُرُّ، ﴿فَرَاتًا﴾ (۲۷) ﴿المرسلات: عَذْبًا

باسیک: دهر باره می به شه ناو

وه باسی ئەم فەرماشتهی خۆی بهرز و بلند: (وه له ئاو هه موو شتیکی زیندوو مان فەرهم هینا، دهی ئایا ئەوانه هه ر باومر ناهینن؟) وه خۆی بهرز و بلند دمفرموو: (جا پێم بێ ئه و ناوهی دهیخۆنه وه، ئایا ئیوه له هه وره وه دهبارینن یان ئیمه دهبارینن، ئەگەر بمانویستایه دهمانکرد به ئاویکی زۆر سویری تال، ئیتر بو سوپاسی خوا ناکهن). (ئیمامی بوخاری دهلی: ﴿مُجَاجًا﴾ واته: ئاوی لیزمه و به خور، (المزْن) هه ور، (الأجّ) تال و تفت، ﴿فَرَاتًا﴾ شیرین و سازگار.

۱ - باب: فِي الشُّرْبِ، وَمَنْ رَأَى صَدَقَةَ الْمَاءِ وَهَبَتْهُ وَوَصِيَّتَهُ جَانِزَةً، مَقْسُومًا كَانَ، أَوْ غَيْرَ مَقْسُومٍ

وَقَالَ عُثْمَانُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ يَشْتَرِي بِئْرَ رُومَةٍ فَيَكُونُ دَلُّهُ فِيهَا كِدْلَاءَ الْمُسْلِمِينَ". فَاشْتَرَاهَا عُثْمَانُ.

۲۳۵۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ﷺ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ أَصْعَرَ الْقَوْمَ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ، فَقَالَ: "يَا غُلَامُ، أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاحُ؟". قَالَ: مَا كُنْتُ لِأُوَثِّرَ بِفَضْلِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ^(۱).

۱- باسیک: دهر باره می ئاو خواردنهوه، ئهوه می پئی وایه ئاو کردن بهخیر و بهخشینی و وهسیهت کردن پئی دروسته، ئاوهکه دابهش کرابییت یان دابهش نهکرابییت

عوسمان ﷺ وتی: پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((ههرکەس بیری رومه بکریت جا سه تلی ئه و کهسه له بیر هکهدا دمبییت وهک سه تلی مسولمانان))، نیتر عوسمان ﷺ بیری رومه می کپی.
۲۳۵۱- سه هلی کورپی سه عد ﷺ وتی: جامیک ئاویان بو پیغه مبهەر ﷺ هینا و لئی خواردهوه، لای راستیهوه کورپکی بجوک بوو له ههموو ئه و کهسانه می لهوئ بوون بجووکت بوو، وه پیاوه پیر و بهته مه نهکانیش لای چه پیه وه بوون، فهرمووی: ((کورپه بجکۆل رینگه م دهمدیت که ئاوه که بدهم بهم پیاوه بهته مه نانه؟)) کورپه بجکۆله کهش وتی: ئه می پیغه مبهیری خوا ﷺ بهشی خوّم له بهرماوی تو به کهس نادهم و باوی نادهم به سهر خوّمدا، پیغه مبه ریش ﷺ جامه که می دایه دهمستی.

۲۳۵۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّهَا حَلَبْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم شَاةً دَاجِنٌ وَهِيَ فِي دَارِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، وَشَيْبَ لَبْنُهَا مِمَّا مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي فِي دَارِ أَنَسٍ، فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم الْقَدَحَ فَشَرِبَ مِنْهُ، حَتَّى إِذَا نَزَعَ الْقَدَحَ مِنْ فِيهِ، وَعَلَى يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ عُمَرُ، وَخَافَ أَنْ يُعْطِيَهُ الْأَعْرَابِيُّ: أَعْطِ أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدَكَ. فَأَعْطَاهُ الْأَعْرَابِيُّ الَّذِي عَلَى يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: "الْأَيْمَنُ فَلَا يَمَنُ"^(۱).

۲۳۵۲- زوهری ده‌لی: نه‌نه‌سی کو‌ری مالیک رضي الله عنه بو‌ی گ‌یرامه‌وه که مه‌ریکی دابه‌سته^(۲) دوشرا بو‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله وسلم، نه‌و مه‌ره له‌مالی نه‌نه‌سی کو‌ری مالیکدا بو‌و، شیرده‌کی تی‌که‌ل به‌ ناویک کرا که هی نه‌و بیره بو‌و که له‌ مالی نه‌نه‌سدا بو‌و، ئینجا نه‌نه‌س جامه‌ شیرده‌کی دا به‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله وسلم و لی‌ی خو‌ارده‌وه، جا کاتی‌ک جامه‌که‌ی له‌ ده‌می دو‌ورخسته‌وه، نه‌بو به‌کر لای جه‌پیه‌وه بو‌و، عه‌رمبه‌کی ده‌شته‌کیش لای راستیه‌وه بو‌و، ئینجا عومه‌ر ترسا که بیدات به‌ ده‌شته‌کییه‌که، بو‌یه وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله وسلم بیده به‌نه‌بو به‌کر که له‌ لات‌ه، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وآله وسلم دای به‌ده‌شته‌کییه‌که که له‌ لای راستیه‌وه بو‌و، پاشان فه‌رمو‌وی: ((لای راست له‌ پی‌شته‌ره، لای راست له‌ پی‌شته‌ره^(۳))).

۲- بَابُ مَنْ قَالَ: إِنَّ صَاحِبَ الْمَاءِ أَحَقُّ بِالْمَاءِ حَتَّى يَرَوْهُ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وسلم: "لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ".

۲۳۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم قَالَ: "لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُْمْنَعَ بِهِ الْكَلَالُ"^(۴).

(۱) پروانه: ۲۵۷۱، ۵۶۱۲، ۵۶۱۹.

(۲) یان مه‌ریک که له‌ ماله‌وه بو‌و.

(۳) یان: بیده به‌ لای راست، بیده به‌لای راست.

(۴) پروانه: ۲۳۵۴، ۶۹۶۲.

٢- باسی نهوهی دهلی: بیگومان خاوهنی ئاوهکه لهپیشتره به ئاوهکه ههتا تیراو دهییت^(١)، بهبهلگهی ئهم فهرموودهی پیغهمبهر ﷺ: ((ئاوی زیاده قهدهغه ناکریت))

٢٣٥٣- ئه‌بو هورمیره ﷺ گێڕایه‌وه که پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئاوی زیاده قهدهغه ناکریت تا به‌هویه‌وه له‌ومرگا قهدهغه بکریت)).

٢٣٥٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَمْنَعُوا قُضْلَ الْمَاءِ لَتَمْنَعُوا بِهِ قُضْلَ الْكَلْبِ"^(٢).

٢٣٥٤- ئه‌بو هورمیره ﷺ ده‌گێڕایه‌وه که پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((پێگری له زیادهی ئاو مه‌که‌ن تا به‌هویه‌ی پێگری له زیادهی له‌ومرگا بکه‌ن)).

٣- بَابُ مَنْ حَقَرَ بَنًا فِي مِلْكِهِ لَمْ يَضْمَنْ

٢٣٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْمَعْدِنُ جُبَّارٌ، وَالْبُئْرُ جُبَّارٌ، وَالْعَجَمَاءُ جُبَّارٌ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ"^(٣).

٣- باسی که‌سیک له زه‌وی خۆیدا بیریک هه‌لکه‌نییت زامن نابیت^(٤)

٢٣٥٥- ئه‌بو صالح ده‌گێڕایه‌وه له ئه‌بو هورمیره‌وه ﷺ ده‌لی: پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: ((کان^(١)) هه‌ر شتیکی تیبه‌که‌ویت) بژاردنی نییه‌، بیریش (هه‌ر

(١) مه‌به‌ست له تیراو بوون واته‌ خۆی و ئازهل و کشتوکالی ئاوبخواته‌وه‌و تیراوییت.

(٢) پروانه: ٢٣٥٣.

(٣) پروانه: ١٤٩٩.

(٤) نه‌گه‌ر که‌سیک که‌وته‌ ئه‌و بیره‌وه که هه‌لیکه‌ندوه‌و زامن نابیت.

شتیک بکهوێته ناوی) بژاردنی نییه، ئازهل (ههر زیانیك بدات) بژاردنی نییه، گهنجینهش پینج یهکی زهکاته)).

٤- بابُ الْخُصُومَةِ فِي الْبُئْرِ وَالْقَضَاءِ فِيهَا

٢٣٥٦-٢٣٥٧- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَقْطَعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ هُوَ عَلَيْهِ فَاجِرٌ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ"، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ (١) آل عمران. الْآيَةُ. فَجَاءَ الْأَشْعَثُ فَقَالَ: مَا حَدَّثَكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ فِي أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، كَأَنْتَ لِي بِئْرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِي فَقَالَ لِي: "شُهودك". قُلْتُ: مَا لِي شُهودٌ. قَالَ: "فَيَمِينُهُ". قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَحْلِفُ. فَذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ هَذَا الْحَدِيثَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ذَلِكَ تَصْدِيقًا لَهُ^(٢).

٤- باسی ناکۆکی لهسهر بیر و دادوهری لهباریهوه

٢٣٥٦-٢٣٥٧- عهبدوللای (کورپی مهسعوود) ﷺ له پیغه مبهروهوه ﷺ دهگیرپتهوه که فهرموویهتی: ((ههرکهس سویند بخوات بههوییهوه مال و سامانی مسولمانیکی پی بچریت (بو خوی) و لهسویند خواردنه کهشیدا درو بکات، که دمگات به خوا (لهپوژی دواپییدا) خوا زور لی تورمیه))، ئینجا خوی بهرز و بلند ئهم نایهتهی دابهزاند: (بیگومان ئهوانهی بهیمانی خوا و سویندهکانی خویان به نرخیکی کهم دمفرۆشن)، ئینجا ئهشعهش هات و وتی: ئهبو

(١) واته: شوینی کانزاکان وهک: کانی خه لوز و نهوت وشتی وا نه گهر کهسیکی تیکهوت.

(٢) بـیرـوانه: ٢٤١٦-٢٤١٧، ٢٥١٥-٢٦٦٦، ٢٦٦٩-٢٦٧٠، ٢٦٧٣، ٢٦٧٦-٢٦٧٧، ٤٥٤٩-٤٥٥٠، ٦٦٥٩-

عهبدوړه حمان^(١) چیتان بۆ باس دهکات؟ ئەم نایه ته له سهر من دابهزی، من بیریکم هه بوو له ناو زهوی ناموزایه کهدا، پیغه مبهه ﷺ فهرمووی پیم: ((شایه ته کان بیته))، وتم: شایه تم نییه، فهرمووی: ((دهی سویندی بده))، وتم: نهی پیغه مبهه ری خوا ﷺ نهو سویند دهخوات^(٢)، ئینجا پیغه مبهه ﷺ ئەم فهرموودهی فهرموو، ئیتر خوداش ئەم نایه تهی دابه زاند بۆ پشگیری و راستی فهرمووده که.

٥- بابُ اِثْمِ مَنْ سَنَّ ابْنُ السَّبِيلِ مِنَ الْمَاءِ

٢٣٥٨- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٌ: رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ، فَمَنَعَهُ مِنْ ابْنِ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَاتَعَ إِمَامًا لَا يَبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا سَخِطَ، وَرَجُلٌ أَقَامَ سِلْعَتَهُ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا كَذَا وَكَذَا، فَصَدَّقَهُ رَجُلٌ" ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْرُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَأَيَّمَنَ لَهُمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ (٧٧) آل عمران^(٣).

٥- باسی تاوانی ئەو که سهی ئاو نه دات به رێبوار (که له خۆی زیاده)

٢٣٥٨- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهه ﷺ فهرموویه تی: ((سێ جوړ کهس خوا له روژی دوایدا سهیریان ناکات^(٤) پاکیان ناکاته وه^(٥) وه سزای سهختیان بۆ ههیه: بیاوێک له سهر رێگایه کدا بیت و ئاوی له پێوێستی خۆی زیاتر هه بیت و

(١) واته عهبدووللای کوری مهسعود رضي الله عنه.

(٢) به لایه وه گرنگ نیه درۆ بکات.

(٣) پروانه: ٢٣٦٩، ٢٦٧٢، ٢٧١٢، ٧٤٤٦.

(٤) به چاوی بهزهیی.

(٥) له تاوان.

نهدات به‌رې‌بوار، پیاوێ‌کیش به‌ی‌عمت بدات به پێ‌شه‌وايه‌ك ته‌نها له‌به‌ر قازانجی
دونیایی به‌ی‌عه‌تی پێ‌ بدات، جا نه‌گه‌ر پێ‌شه‌وا له شتی دنیا به‌شی بدات رازی
بیت، وه نه‌گه‌ر به‌شی نه‌دات پێ‌ ناخۆشه و توره بیت، پیاوێ‌کیش پاش عه‌سر
کالاکه‌ی بفرۆشیت و بلی: سویند به‌و خوايه‌ی جگه له‌و هه‌ج په‌رستراوێ‌کی
به‌هه‌ق نییه ئه‌م کالایه ئه‌ومنده و ئه‌ومندهم پێ‌داوه، ئینجا که‌سی‌ك باوم‌ر به‌و
سوینده‌ی بکات (و کالاکه‌ی لی بک‌ریت)، پاشان پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌م ئایه‌ته‌ی
خوینده‌وه^(١): (بێ‌گومان ئه‌وانه‌ی په‌یمانی خوا و سوینده‌کانی خویان به‌ نرخیک‌ی
که‌م دمه‌فرۆشن).

٦- بابُ سَكْرِ الْأَنْصَارِ

٢٣٥٩- ٢٣٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ،
عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه أَنَّهُ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصَمَ
الزُّبَيْرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: سَرَحَ
الْمَاءَ يَمْرُ فَأَبَى عَلَيْهِ، فَاخْتَصَمَا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ: "أَسْقِ يَا
زُبَيْرُ، ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ". فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ: أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ
فَقَتَلُونَهُ وَجْهَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ: "أَسْقِ يَا زُبَيْرُ، ثُمَّ اخْبِسِ الْمَاءَ، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى
الْجَدْرِ". فَقَالَ الزُّبَيْرُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَأُحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ ﷺ فَلَا وَرَيْكَ لَا
يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴿٦٥﴾ النساء، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ:
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَيْسَ أَحَدٌ يَذْكُرُ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، إِلَّا اللَّيْثُ فَقَطْ^(٢).

(١) ئه‌وه ته‌فسیری ئایه‌ته‌که‌یه نووسیومانه بۆ ئه‌وه‌ی دووجار ئایه‌ته‌که‌ نه‌نووسین، چونکه له ده‌قی عه‌ره‌بی
فه‌رمووده‌که‌دا ئایه‌ته‌که‌ هه‌یه.

(٢) پروانه: ٢٣٦١، ٢٣٦٢، ٢٧٠٨، ٤٥٨٥.

٦- باسی گرتنه‌وهی ئاوی پرووباره‌کان

٢٣٥٩- ٢٣٦٠- عورپه‌وه ده‌گیریتنه‌وه له عه‌بدووللای کوری زوبه‌یره‌وه ﷺ که عه‌بدووللای بو‌ی گیراوتنه‌وه که پیاویکی ئه‌نصاری له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ له‌گه‌ل زوبه‌یردا بوو به ناکۆکی و دمه‌قالتیان له‌سه‌ر جو‌گه ئاوی چه‌ره^(١) که باخی خورمایان پی ئاو دهدا، جا ئه‌نصاریه‌که وتی: ئاوه‌که به‌ره‌لا بکه با بروت، به‌لام زوبه‌یر نه‌یه‌یلا بروت، بو‌یه له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بوویه دمه‌قالتیان، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به زوبه‌یری فه‌رموو: ((ئه‌ی زوبه‌یر! ئاوی خو‌ت بدی‌ره و پاشان ئاوه‌که به‌ره‌لا بکه بو‌ی دراوسیه‌که‌ت))، پیاوه ئه‌نصاریه‌که تو‌رپوو و وتی: له‌به‌رئه‌وه‌ی زوبه‌یر کوری پورته (وا ده‌لی)، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ره‌نگی ده‌موچاوی گو‌را^(٢) پاشان فه‌رموی ﷺ: ((ئه‌ی زوبه‌یر! ئاوی خو‌ت بدی‌ره، پاشان ئاوه‌که را بگره، تا ئاوه‌که بکه‌ریتنه‌وه ژیر^(٣) دارخورما‌کان))، زوبه‌یر ده‌لی: سو‌یند به خوا من واده‌زانم نه‌م نایه‌ته له‌و بارمیه‌وه دابه‌زیوه: (سو‌یند به په‌روم‌دگارت بروادار نین تا تۆنه‌که‌ن به دادومر له هه‌ر ئا‌زاوه و نا‌کۆکیه‌کی نی‌وانیاندا)، موحه‌مه‌دی کوری عه‌بباس ده‌لی: ئه‌بو عه‌بدووللای (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: به ته‌نها له‌یس نه‌بیت هیچ که‌س له گیرمه‌وم‌کان نه‌یانووتوه عورپه‌وه له عه‌بدووللای گیراویه‌تی‌ه‌وه.

٧- بابُ شَرْبِ الْأَعْلَى قَبْلَ الْأَسْفَلِ

٢٣٦١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: خَاصَمَ الزُّبَيْرُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَا زُبَيْرُ، اسْقِ ثُمَّ أَرْسِلْ". فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: إِنَّهُ

(١) خاکیکی به‌رده‌لانی ره‌شه که جی‌گایه‌که له مه‌دینه.

(٢) ئه‌وه‌نده تو‌ره بوو.

(٣) جد‌ر: به‌و ده‌ورو به‌ره ده‌وتریت بو‌ی دارخورما کراوه تا به‌جوانی ئاو بخوات.

ابْنُ عَمَّتِكَ. فَقَالَ ﷺ: "اسْقِ يَا زُبَيْرُ، ثُمَّ يَبْلُغُ الْمَاءُ الْجَدْرَ، ثُمَّ أَمْسِكْ". فَقَالَ الزُّبَيْرُ: فَأَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ ﴿٦٥﴾ النساء (١).

٧- باسی ئاوخواردنی سهروهه پیش خوارهوهیه

٢٣٦١- عوروه دهلی: بیاویکی نه نصاری له گهڵ زوبهیردا بوو به ناکۆکی و دهمه قالییان، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((ئه ی زوبهیر! ئاوی خۆت بدیره و پاشان ئاوه که به ره لایکه با بروت))، بیاوه نه نصارییه که وتی: له بهر ئه وه ی زوبهیر کور ی پورته (وا ده لئی)، ئینجا پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئه ی زوبهیر! ئاوی خۆت بدیره تا ئاوه که بگه رێته وه بۆ چالی بن دارخورماکان، پاشان ئاوه که رابگره))، جا زوبهیر ده لئ: من وادمانم ئه م نایه ته له و بارمیه وه دابه زیوه: (سویند به په رومردگارت بر وادار نین تا تۆ نه که ن به دادومر له ههر ئازاوه و ناکۆکییه کی نیوانیان).

٨- بابُ شَرَبِ الْأَعْلَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ

٢٣٦٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ هُوَ ابْنُ سَلَامٍ أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ الْحَرَّانِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصِمَ الزُّبَيْرِ فِي شِرَاجٍ مِنَ الْحَرَّةِ يَسْقِي بِهَا النَّخْلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْقِ يَا زُبَيْرُ فَأَمَرَهُ بِالْمَعْرُوفِ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى جَارِكَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ اسْقِ ثُمَّ أَحْسِبْ يَرْجِعَ الْمَاءُ إِلَى الْجَدْرِ وَاسْتَوْعَى لَهُ حَقُّهُ فَقَالَ الزُّبَيْرُ وَاللَّهِ إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ أَنْزَلَتْ

فِي ذَلِكَ ﴿ فَلَا وَرَيْكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾ ﴿٦٥﴾ النساء.
قَالَ لِي ابْنُ شَهَابٍ فَقَدَرْتُ الْأَنْصَارُ وَالنَّاسُ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ اسْقِ ثُمَّ احْبِسْ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى
الْجَدْرِ وَكَانَ ذَلِكَ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

٨- باسی ئاو خواردنی ئەو (باخەیی) لەسەرەوهیە تا

دەگاتە قۆلەپیی

٢٣٦٢- عورەوی کورێ زوبەیر دەگیرێتەوه کە پیاویکی ئەنصارێ لەسەر
جوگەناویک کە لەحەرە بوو، ئاوی دارخورمائی پێدەدا لەگەڵ زوبەیر بوو بە
کێشە و دەمەقالتیان، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((زوبەیر ئاوی باخەکەت
بدیڤرە جا فەرمانی پێکرد بە پێی عورف و عادەت^(١)، پاشان ئاوەکە بەرەلەبکە
بۆ دراوسێیەکەت))، ئینجا پیاوێ ئەنصارییەکە وتی: لەبەرئەوهی زوبەیر
پورزاتە (وا دەلتیی)، بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ رەنگی ڕووخساری گۆڤا، پاشان
فەرمووی (بەزوبەیر): ((ئاوی خۆت بدیڤرە، پاشان ئاوەکە بگرە هەتا ئاوەکە
دەگەرێتەوه بۆ چالێ بن دارخورماکان))، ئەوهی مافەیی زوبەیر بوو بە تەواوی
پێی دا، ئینجا زوبەیر وتی: سویند بەخوا بێگومان ئەم ئایەتە لەم بارەوه
دابەزی: (سویند بەپەرەمردگارت ڕووادار نین تا تۆ نەکەن بە دادومر لە هەر
نازاوه و ناگۆکییەکی نێوانیاندا). (ئیبنو جورمێج دەلتی: ئیبنو شېهاب پێی وتم:
ئەنصارییەکان و خەلکی دیکەش ئەو ئەندازمیان پێوا کە پێغەمبەر ﷺ
فەرموویەتی: ((زوبەیر ئاوی خۆت بدیڤرە و پاشان ئاوەکە بگرە تا بنی
دارخورماکان ڕ دەگات)، ئەو ئەندازمێ دەگەیشته هەردوو قۆلەپیی مروڤ.

(١) عورف و عادەت چۆنە لە ئاودێرانی باخ وایکات، ئەم بەشە لە فەرموودەکە وتە ی گێڕەرەوه‌کانه، مانای تریشی

بۆ لێکدراوه‌تەوه، وەک فەرمانی پێکرد بە چاوپۆشی کردن. (إرشاد الساری لشرح صحیح البخاری: ٢٥٣/٥)

٩- بابُ قَضْلِ سَقْيِ الْمَاءِ

٢٣٦٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "بَيْنَا رَجُلٌ يَمْشِي فَأَشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَنَزَلَ بِئْرًا فَشَرِبَ مِنْهَا، ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا هُوَ بِكَلْبٍ يَلْهَثُ، يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ بِي قَمَلًا خُفُّهُ، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ رَقِيَ، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ قَالَ: "فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ". تَابَعَهُ حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَالرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ^(١).

٩- رباسی گه‌وره‌یی ناو پێدان ^(٢)

٢٣٦٣- ئەبو هورەیره رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبەری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((له‌کاتی‌که‌دا پیاوی‌ک به‌رێگادا ده‌ڕوێشت که تینوویه‌تی زۆری بو‌ هینابوو، بۆیه‌ دابه‌زیه‌ ناو بیرێکه‌وه و ناوی لێ خوارد‌وه‌وه، پاشان هاته‌ ده‌روه‌وه‌ بینێ سه‌گێک زمانی ده‌ره‌یناوه و هه‌ناسه‌ برکێیه‌تی له‌تینوانا خۆل ده‌خوات، پیاوه‌که‌ وتی: بێگومان ئەم سه‌گه‌ له‌ تینوویه‌تیدا گه‌یشته‌وه‌ به‌و حاله‌ی به‌ من گه‌یشت بوو، جا دابه‌زیه‌ ناو بیره‌که‌ و پێلاوه‌که‌ی پرکرد له‌ناو، پاشان به‌ ده‌می گرتی و له‌ بیره‌که‌ هاته‌ سه‌ره‌وه‌وه‌ سه‌گه‌که‌ی ناودا، به‌و هۆیه‌وه‌ خودا سوپاسی کرد و لێ خوشبوو))، هاوه‌لان وتیان: به‌راست ئێمه‌ (له‌چاکه‌کردن) له‌گه‌ڵ ئازهل و بێ زماندا پاداشتمان هه‌یه‌؟ فه‌رمووی: ((له‌ هه‌موو خاوه‌ن جگه‌ریکی زیندوودا ^(٣) پاداشت هه‌یه‌)). هه‌ممادی کۆری سه‌له‌مه‌ و ڕمبیه‌ی کۆری موسلیم له‌موحه‌مه‌دی کۆری زیاده‌وه‌ گێڕاویانه‌ته‌وه‌ و پالێشتی گێڕانه‌وه‌ی ئەم فه‌رموودمیان کرد‌وه‌وه‌.

(١) بڕوانه: ١٧٣.

(٢) مه‌به‌ست له‌م باسه‌ ناودانه به‌ گیاندار که تینووی بیت.

(٣) مه‌به‌ستی هه‌موو گیاندارێک که له‌م دونیایه‌دا بژی جگه‌ له‌وانه‌ی فه‌رمان به‌کوشتیان کراوه‌.

٢٣٦٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى صَلَّى صَلَاةَ الْكُسُوفِ، فَقَالَ: "دَنْتُ مِنِّي النَّارُ حَتَّى قُلْتُ: أَيُّ رَبِّ، وَأَنَا مَعَهُمْ؟! فَإِذَا امْرَأَةٌ -حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ:- تَخْدِشُهَا هِرَّةٌ، قَالَ: مَا شَأْنُ هَذِهِ؟ قَالُوا: حَبَسَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا"^(١).

٢٣٦٤- ئەسمانی کچی ئەبو بەکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەگێڕێتەوه که پێغه‌مبەر صَلَّى صَلَّى صَلَاةَ الْكُسُوفِ نوێزی خۆرگیرانی کرد، ئینجا فەرمووی: ((دۆزهخ ئەومندە لێم نزیک بوویەوه هەتا وتم: ئەی پەرۆمردگار منیش لەگەڵ دۆزه‌خیانم؟! جا ئافرمەتیکم بینی -وابزانم^(٢) فەرمووی- پشیلەیه‌ک بە‌چنگۆڵ (پوو‌خسار و لاشە‌ی) دەرۆشانە، وتی: ئەم پشیلە چی‌یه‌تی؟ وتیان: ئەو ئافرمەتە (لە‌دونیادا) بە‌ندی کردبوو هەتا لە‌برسا مرد)).

٢٣٦٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى صَلَّى قَالَ: "عَذَّبْتُ امْرَأَةً فِي هِرَّةٍ حَبَسَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا، فَدَخَلْتُ فِيهَا النَّارَ قَالَ: فَقَالَ -وَاللَّهِ أَعْلَمُ-: لَا أَنْتِ أَطْعَمْتَهَا وَلَا سَقَيْتَهَا حِينَ حَبَسْتِهَا، وَلَا أَنْتِ أَرْسَلْتِهَا فَأَكَلَتْ مِنْ خَشَائِشِ الْأَرْضِ"^(٣).

٢٣٦٥- عەبدوللای کورێ عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەگێڕێتەوه که پێغه‌مبەر صَلَّى صَلَّى خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فەرمووی: ((ئافرمەتیک سزادرا^(٤) بە‌هۆی پشیلە‌که‌یه‌وه که زیندانی کردبوو هەتا لە‌برسا مرد، جا ئافرمەتە‌که بە‌هۆی ئەو پشیلە‌یه‌وه پو‌یشتە دۆزه‌خ))، پێغه‌مبەر صَلَّى صَلَّى فەرمووی: ئنجا^(٥) بە‌ئافرمەتە‌که (بە ئافرمەتە‌که) :خوا زاناترە- ((کاتیک

(١) پروانه: ٧٤٥.

(٢) ئێن ئەبو مولەیکە یان ئەسما وای وت.

(٣) پروانه: ٣٣١٨، ٣٤٨٢.

(٤) لە‌دۆزه‌خدا.

(٥) خوا یان فریشتە‌ی سەر‌پەرشتیاری دۆزه‌خ

زیندانت کرد نهخۆت خواردن و خواردنهومت پێدا، نه بهرهلاشت کرد خۆی میروو و گیاندارى سه‌رزموى بخوات)).

١٠- بابُ هَنْ رَأَى أَنَّ صَاحِبَ الْحَوْضِ وَالْقِرْبَةِ أَخَذَ بِمَانِهِ

٢٣٦٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، هُوَ أَحَدُ الْقَوْمِ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ قَالَ: "يَا غُلَامُ، أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ الْأَشْيَاحَ؟". فَقَالَ: مَا كُنْتُ لَأَوْثَرَ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ ^(١).

١٠- باسی ئەو کەسەى رای وایه کە خاوەن حەوز یان گۆزه له پێشتره بهو ئاوهى تێیاندايه له خهلكى تر

٢٣٦٦- سه‌هلى كورپى سه‌عد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتى: جاميک ئاو هيئرا بو پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ و لى خواردوه، وه لای راستيه‌وه كورپك بوو له هه‌موو خه‌لكه‌كه بجووكر بوو، وه پياوه به‌ته‌مه‌نه‌كانيش لای چه‌پيه‌وه بوون، فه‌رمووى: ((ئه‌ى كورپه‌ بجكۆل رېگه‌م دهميت ناوه‌كه‌ بده‌م به‌م پياوه‌ به‌ ته‌مه‌نانه‌؟))، كورپه‌ بجكۆله‌كه‌ش وتى: ئه‌ى پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ به‌شى خۆم له به‌رماوى تۆ به‌كه‌س ناده‌م و باوى ناده‌م به‌سه‌ر خۆمدا، پيغه‌مبه‌رىش ﷺ جامه‌كه‌ى دايه‌ ده‌ستى.

٢٣٦٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ - قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَذُودَنَّ رِجَالًا عَنْ حَوْضِي كَمَا تُذَادُ الْعَرَبِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ عَنِ الْحَوْضِ".

٢٣٦٧- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ گێڕایەوه لە پیغەمبەرە ﷺ کە فەرمووی: ((سویند بهو زاتە ی گیانێ منی بە دەستە پیاوانێک لە حەوزمەم^(١) دەر دهمکەم وەك چۆن و شتری نامۆ لە حەوز دەر دهمکری^(٢))).

٢٣٦٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، وَكَثِيرِ بْنِ كَثِيرٍ - يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ - عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ، لَوْ تَرَكْتُ زَمْزَمَ - أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ - لَكَانَتْ عَيْنَا مَعِينًا، وَأَقْبَلَ جُرْهُمُ فَقَالُوا: أَتَأْذِنِينَ أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، وَلَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ. قَالُوا: نَعَمْ"^(٣).

٢٣٦٨- عەبدوللای کوری عەباس رضی اللہ عنہ دەلی: پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((خوایەرحەم بەدایکی ئیسماعیل (هاجر) بکات، ئەگەر لە ناوی زەزمەم بگەراییە حیان فەرمووی: ئەگەر بە مشت ناوی لێ نەبردايە- ئیستا کانیوانێک بوو لە بەری دەرۆشت، هۆزی جورھوم هاتن وتیان (بەهاجر): ئایا مۆلەت دەدەیت ئیمە لای تۆدا دابەزین و نیشتەجێ ببین؟ هاجر وتی: بەلێ، بەلام هیچ مافیکتان لەم ناودا نییە، وتیان: بەلێ باشە)).

٢٣٦٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظَرُ إِلَيْهِمْ: رَجُلٌ خَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ خَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ، فَيَقُولُ اللَّهُ: الْيَوْمَ

(١) حەوزی کەوسەر.

(٢) کاتیەک بیهوێ ئاو بخواتەوه.

(٣) پڕوانە: ٣٣٦٢، ٣٣٦٣، ٣٣٦٤، ٣٣٦٥.

أَمْتَعَكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ". قَالَ عَلِيٌّ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ -غَيْرَ مَرَّةٍ- عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ أَبَا صَالِحٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ^(١).

٢٣٦٩- ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ لە پیغەمبەرەوه ﷺ گێرایه‌وه فەرمووی: ((سێ جوړ کەس هەن خوای گەوره‌ له‌ پرۆژی دوا‌یدا قسەیان لە‌گەڵ ناکات و سه‌یریان ناکات: پیاویک سویند بخوات له‌ سه‌ر کالایه‌ک که بیگومان زیاتری پێداوه‌ له‌و نرخه‌ی کڕیار دمیداتی و درۆش ده‌گات، پیاویکیش دوا‌ سه‌ر سویندیکی درۆ بخوات بۆ نه‌وه‌ی مالی مسوڵمانیکی پێ دابڕێ بۆ خو‌ی، پیاویکیش ناوی له‌ خو‌ی زیاد بێت نه‌یدات به‌ خه‌لکی، جا خواش ده‌فه‌رمو‌ی: (ئه‌مه‌رۆ منیش به‌هری خو‌م له‌ تۆ ده‌گرمه‌وه‌ وه‌ک چو‌ن تۆ نه‌و زیاده‌ت له‌ خه‌لک گرته‌وه‌ (له‌ دونیادا)، له‌ کاتی‌که‌دا تۆ به‌ ده‌ستی خو‌ت دروستت نه‌کردبو‌و)). عه‌لی^(٢) ده‌لێ: سو‌فیان -زیاد له‌ جارێک- بۆی گێراینه‌وه‌ له‌ عه‌مه‌ره‌وه‌، نه‌ویش له‌ ئەبو صالحی بیستوو‌ه، نه‌ویش دمیرده‌وه‌ سه‌ر پیغەمبەر ﷺ^(٣).

II - باب: لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ

٢٣٧٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ". وَقَالَ: بَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حَمَى النَّقِيعِ، وَأَنَّ عُمَرَ حَمَى السَّرَفِ وَالرَّبَذَةَ^(٤).

(١) پروانه: ٢٣٥٨.

(٢) عه‌لی کو‌ری مه‌دینی.

(٣) ئەمه‌ ئاماژه‌یه‌ که سو‌فیان زۆر ئەم فەرمووده‌ی به‌ (مرسل)ی هێناوه‌، به‌‌لام به‌‌یه‌یه‌ستی و سه‌حیحیش هێناوه‌تی.

(٤) پروانه: ٣٠١٣.

II- باسیک: قهدهغهکردن^(١) نییه بۆ هیچ کهسیک جگه له

خوا و پیغهمبهرهکهی ﷺ

٢٣٧٠- صهعی کوری جهسسامه ﷺ دهگیریتهوه که پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((بۆ کهس نییه قهدهغهکردن جگه له خوا و پیغهمبهرهکهی ﷺ)). (نیمای بوخاری) دهلی: پیمان گهیشتوووه که پیغهمبهر ﷺ نهقیعی قهدهغهکردوه، وه عومهر ﷺ سهرهف و رمیزه قهدهغه کردوه^(٢).

II- بَابُ شُرْبِ النَّاسِ وَسَقْيِ الدَّوَابِّ مِنَ الْأَنْهَارِ

٢٣٧١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٍ، وَلَوْ أَنَّهَا انْقَطَعَ طِيلُهَا فَاسْتَنْتَّ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كَانَتْ أَثَارُهَا وَأَزْوَائُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَعْنِيًا وَتَعَفُّفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا ظُهُورِهَا، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنَوَاءً لَأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزْرٌ". وَسَنِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحُمْرِ، فَقَالَ: "مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ: ﴿مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

خَيْرًا يَرَهُ ۖ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۖ ﴿٨﴾﴾ الزلزله^(٣).

(١) مهبهست لئی قهدهغهکردن زهوی و زار و لهوهپرگا و دارودرهخته که خه لکی تر بویان نهییت سوودی لی بینن.

(٢) ئەمانه سنی شوین بوون، جا قهدهغه کراون بۆ ئاژه له کانی زهکات که لئی بلهوه پرین، ئەم کاره وهک حکومهت و دهولهت کردووایانه.

(٣) پروانه: ٢٨٦٠، ٣٦٤٦، ٤٩٦٢، ٤٩٦٣، ٧٣٥٦، ١٤٠٢، ١٤٠٣، ٢٣٧٨، ٣٠٧٣، ٤٥٦٥، ٤٦٥٩، ٦٩٥٧، ٦٩٥٨، ٧٣٥٦.

١٢- باسی ئاوخواردنهوهی خه‌لک و ئاودانی ئازهلان له ئاوی رووبار

٢٣٧١- نه‌بو هورمیره عليه السلام ده‌گیریته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا عليه السلام فهرمووی: ((ئه‌سپ بۆ پیاویک پاداشته، بۆ پیاویکیش داپۆشه‌ری (که‌موکورییه‌کان)ه، بۆ پیاویکیش تاوان و گونا‌هه، جا ئه‌ومیان بۆی ده‌بیته پاداشت نه‌وه پیاویکه ئه‌سپه‌که دابه‌ستیت بۆ غه‌زا و خه‌بات له رپی خوا‌دا، ئینجا په‌تی بۆ درێژ ده‌کات له له‌ومرگا یان سه‌وزایی و می‌رگی‌کدا، جا له‌وپه‌ت بۆ درێژ کردنه‌دا چه‌ند بله‌ومرئ له‌و له‌ومرگا و می‌رگ و سه‌وزاییه‌دا، نه‌وه هه‌مووی بۆی ده‌بیته چاکه و پاداشت، خو ئه‌گه‌ر په‌ته‌که‌ی به‌چریت و سه‌ریک یان دووسه‌ر غاریکات، نه‌وه شوین سه‌ه‌کانی و ته‌رس و می‌زه‌که‌ی ده‌بیته چاکه بۆی، وه ئه‌گه‌ر به‌لای رووباری‌کدا به‌روات و لئی بخواته‌وه با خاوه‌نه‌که‌شی نه‌یه‌ویت ئاوی به‌دات، نه‌وه ئه‌و ئاو خواردنه‌وه‌ش به‌چاکه بۆی ده‌نووسریت، که‌واته له‌به‌ر نه‌وه پاداشته. پیاویکیش ئه‌سپه‌که دابه‌ستیت تا له خه‌لک بی نیاز بیت^(١) و چاوی له‌ده‌ستی خه‌لک نه‌بیت^(٢)، پاشان مافی خوایشی له‌بیر بی تیدا له زه‌کات لی دانیان^(٣) و سواری‌بوونیان بۆ خه‌بات، جا له‌به‌ر نه‌وه داپۆشه‌ری (که‌موکورییه). پیاویکیش دایه‌به‌ستوه به‌مه‌ستی شانازی و رووبامایی و دوژمنایه‌تی کردنی خه‌لکی مسو‌لمان، جا ئا له‌به‌ر نه‌وه تاوانه و گونا‌هه (بۆ خاوه‌نی)). وه په‌رسیار له پیغه‌مبه‌ر عليه السلام کرا ده‌رباره‌ی (چاکه‌کردن له‌گه‌ل) گویند‌ری‌ز مه‌کان، ئه‌ویش فهرمووی: ((ده‌رباره‌ی گویند‌ری‌ز هیچ شتی‌کم بۆ دانه‌به‌زیوه جگه له‌م نایه‌ته گشت‌گه‌ره که‌م وینه‌یه: (ئینجا هه‌ر که‌سیک به ئه‌ندازه‌ی هه‌ر وردیله‌یه‌ک چاکه‌ی کردبیت ده‌بیینیته‌وه، وه هه‌ر که‌سیک به ئه‌ندازه‌ی هه‌ر وردیله‌یه‌ک خراپه‌ی کردبیت ده‌بیینیته‌وه^(٤))).

(١) بۆ سواری و شتی له‌و جو‌ره.

(٢) ئیش و که‌سابه‌تی پێ بکات.

(٣) وه‌ک مائی بازگانی.

(٤) واته: هه‌ر که‌سیک چاکه بکات له‌گه‌ل گویند‌ری‌زێکدا، پاداشته‌که‌ی له دوا‌روژدا ده‌بیینیته‌وه هه‌روه‌ها خراپه‌ش به‌هه‌مان شیوه.

٢٣٧٢- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَزِيدَ -مَوْلَى الْمُتَّبِعِثِ- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ، فَقَالَ: "اعْرِفْ عِقَاصَهَا وَوِكَاءَهَا، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنُكَ بِهَا". قَالَ: فَصَالَةُ الْغَنَمِ؟ قَالَ: "هِيَ لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذُّبِّ". قَالَ: فَصَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: "مَالُكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا"^(١).

٢٣٧٢- زمیدی کوری خالد رضي الله عنه وتی: پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبه ﷺ و پرسیری هه لگرتنه وهی شتی ونبووی لیگرد، نهویش فهرمووی: ((بزانه^(٢)) له ناو چیدایه و به چی به ستروده، پاشان سالتیک بانگه وازی بو بکه، جا نه گهر خامنه که ی هات بو ی (بیدمره وه)، وه نه گهر نه هات چی لی ده که یت بیکه)). پیاو ده که وتی: نه ی مه پ و بزنی ونبوو؟ فهرمووی: ((نه وه بو تو یه، یان بو برا که ته یان بو گورگه)) وتی: نه ی و شتری ونبوو؟ فهرمووی: ((تو چیت به سه ری وه؟ جه وه نه ناو و بیلاوی خو ی پی یه دمروات بو ناو خو اردنه وه و که لای دره خت ده خوات، تا خامنه که ی پی ده گات و دمیدو زیت وه)).

١٣- بَابُ بَيْعِ الْحَطَبِ وَالْكَلَا

٢٣٧٣- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَخْبَلًا، فَيَأْخُذَ حُزْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَيَبِيعَ، فَيَكُفَّ اللَّهُ بِهِ وَجْهَهُ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أُعْطِيَ أَمْ مَنَعَ"^(٣).

(١) پروانه: ٩١.

(٢) بو نه وهی دواتر بزانتیت نه وه که سه ی ده لی هی منه راست ده گات یان درو ده گات.

(٣) پروانه: ١٤٧١.

١٣- باسی فرۆشتنی دار و لهوه‌رگا^(١)

٢٣٧٣- زوبهیری کوری عه‌وام ﷺ ده‌گیرێته‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رمووێه‌تی: ((سویند به‌ خوا^(٢) نه‌گه‌ر که‌سیکتان گوریسه‌کان هه‌لبگریت و کوئی دار بینیت، بیفرۆشیت و پرووی خووی پێ بپاریزیت، چاکتره‌ له‌وه‌ی داوا له‌ خه‌لك بکات، جا پێی بدریت یان پێی نه‌دریت)).

٢٣٧٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عُيَيْدٍ - مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَنْ يَخْتَصِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ"^(٣).

٢٣٧٤- نه‌بو هورمه‌ره ﷺ ده‌ئی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووێه‌تی: ((سویند به‌ خوا نه‌گه‌ر یه‌کیك له‌ ئیوه‌ کوئی دار بکاته‌ کوڵ (بیهینیت و بیفرۆشیت)، بو‌ خووی چاکتره‌ له‌وه‌ی که‌ داوا له‌که‌سیك بکات، نیه‌ر نه‌و که‌سه‌ پێی بدات یان پێی نه‌دات)).

٢٣٧٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: أَصَبْتُ شَارِفًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَغْنَمٍ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ: وَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَارِفًا أُخْرَى، فَأَتَخْتُهُمَا يَوْمًا عِنْدَ بَابِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَحْمِلَ عَلَيْهِمَا إِذْ خَرَا لِأَبِيْعَهُ، وَمَعِيَ صَائِعٌ مِنْ بَنِي قَيْنُقَاعَ فَأَسْتَعِينَ بِهِ عَلَى وَلِيمَةٍ فَاطِمَةَ، وَحَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَشْرَبُ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ مَعَهُ قَيْنَةٌ، فَقَالَتْ: أَلَا يَا حَمْزُ لِلشُّرْفِ النَّوَاءِ. فَتَارَ إِلَيْهِمَا

(١) مه‌به‌ست پێی پووش و گیایه‌.

(٢) پروانه: إرشاد الساري لشرح صحيح البخاري: ٢٠٨/٤.

(٣) پروانه: ١٤٧٠.

حَمْرَةً بِالسَّيْفِ، فَجَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا، وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا، ثُمَّ أَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا - قُلْتُ لِابْنِ شِهَابٍ: وَمِنْ السَّنَامِ؟ قَالَ: قَدْ جَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا فَذَهَبَ بِهَا - قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: قَالَ عَلِيُّ عليه السلام: فَنَظَرْتُ إِلَى مَنْظَرٍ أَفْطَعَنِي فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ فَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ، فَخَرَجَ وَمَعَهُ زَيْدٌ، فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَدَخَلَ عَلَى حَمْرَةَ فَتَغَيَّطَ عَلَيْهِ فَرَفَعَ حَمْرَةَ بَصَرَهُ وَقَالَ: هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عَبِيدٌ لَأَبَائِي فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَهِّقِرُ حَتَّى خَرَجَ عَنْهُمْ، وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ ^(١).

٢٣٧٥- حوسهینی کورپی عهلی له عهلی کورپی نهبو تالیبهوه ﷺ دهگپرتهوه که وتی: له خزمهت پیغه مبهری خوادا ﷺ له دمستکه وتی جهنگی بهدر وشره پیرمهگم بهرکهوت، عهلی دهلی: پیغه مبهری خواش ﷺ وشره پیریکی تری پیدام، نینجا رۆژیکیان ههردووکیانم له بهردووکیان پیاویکی نه نصاری یه خ دابوون، وه من دهمویست پرووکی (نیزخیر) ^(٢) یان لی باربکه م تا بیفرۆشم، زه پنگه ریکی بهنو قهینوقاعیشم له گه لدا بوو، تا به پاره که ی زه ماوهندی فاتیمه ی بی بکه م، حمزه ی کورپی عهبدولوته لیبیش لهو ماله دا عارهقی ده خوارده وه و که نیزه کیکی گۆرانیبیزیشی له گه لدا بوو، که نیزه که که وتی: نه ی حمزه ههسته بو نه و وشره پیره قهله وانه (سهریان پیره)، حمزه ش به شمشیرمه که یه وه راپه ری، په لاماری دوو وشرمه که ی دا، سه رکۆپاره ی ههردووکیانی بری و که لله که یانی هه لدری و له جگه ری ههردووکیانی برد، نیبنو جورمیج ده لی: به نیبنو شیها م وت: له سه ر گۆپاره که شیانی برد؟ وتی: سه رکۆپاره ی ههردووکیانی بری و بردی، نیبنو شیها ب ده لی: عهلی کورپی نهبو تالیب ﷺ وتی: جا سهیری نه و دیمه نه م کرد تو فاند می، منیش رۆیشتم بو خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ

(١) پروانه: ٢٠٨٩.

(٢) پرووکیکی بۆنخۆشه له حیجاز ههیه.

زمیدی کوری حاریسه‌ی لایوو، هه‌واله‌که‌م بۆ باسکرد، ئه‌ویش له‌مال هاته‌ دهره‌وه و زمیدی‌شی له‌گه‌لدا بوو، منیش له‌ خزمه‌تیدا رۆیشتهم، چوو‌ه ژووره‌وه بۆ لای هه‌مزه‌ ژۆر رقی لێی هه‌ستا، هه‌مزه‌ش چاوی هه‌لپ‌ری و وتی: ئیوه هه‌ر گۆیله و به‌نده‌ی باوباپیرانی من نه‌بوون؟ ئیتر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پاشه و پاش گه‌راپه‌وه دواوه هه‌تا لای ئه‌وانه هاته‌ دهره‌وه، ئه‌م پرووداوه‌ش پێش چه‌رام کردنی عاره‌ق بوو.

١٤- بابُ القَطَانِ

٢٣٧٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: حَتَّى تُقْطَعَ لِإِخْوَانِنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِثْلَ الَّذِي تُقْطَعُ لَنَا قَالَ: "سَرَّوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي"^(١).

١٤- باسی داب‌رین^(٢) و خه‌لات

٢٣٧٦- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ویستی له‌ به‌حه‌رین هه‌ندی زه‌وی (یان داها‌تی سه‌رانه) داب‌ریت (بۆ ئه‌نصاریه‌کان)، ئه‌نصاریه‌کانیش وتیان: (بۆمان دامه‌به‌ره) هه‌تا بۆ برا گۆچه‌رییه‌کانمان دانه‌به‌ریت هاو‌شیوه‌ی ئه‌وه‌ی بۆ ئیمه‌ی داده‌به‌ریت، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان له‌پاش من خۆخۆی و نادادگه‌ری به‌رانبه‌رتان به‌چاوی خۆتان ده‌بینن، ده‌ی گه‌واته‌ خۆراگرین تا پێم ده‌گه‌نه‌وه)).

(١) پروانه: ٢٣٧٧، ٣١٦٣، ٣٧٩٤.

(٢) واته: سه‌رۆکی و لات زه‌وییه‌ک بدات به‌ که‌سی‌ک یان چه‌ند که‌سی‌ک، سوود و قازانج له‌ به‌روبوومه‌که‌ی بیه‌ن، نه‌ک زه‌وییه‌که‌ بیه‌ت به‌مو‌لکیان. (فتح الباری: ٦/٦٠).

١٥- بابُ كِتَابَةِ الْقَطَانِ

٢٣٧٧- وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ: دَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْأَنْصَارَ لِيُقْطَعَ لَهُمْ بِالْبَحْرَيْنِ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَعَلْتَ فَكَتُبَ لِإِخْوَانِنَا مِنْ قُرَيْشٍ مِثْلَهَا، فَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: "إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي"^(١).

١٥- باسی نووسینی خهلات و دابرین

٢٣٧٧- ئه نهس ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ ئه نصارییهکانی بانگ کرد، وستی له به حرمین هه ندیک زهوی (یان داهاتی سه رانه) یان بو دابریت، (ئه نصارییهکانیش) وتیان: ئه ی پیغه مبهیری خوا ﷺ ئه گهر ئه و کارمت کرد (دادمبری بو مان)، ئه وه هاوشیوهی ئه و موش بو برا قورمیشییهکانمان بنووسه، به لام پیغه مبهەر ﷺ ئه و منده ئه ندازه زهوییهی نه بوو^(٢)، جا فه رمووی: ((بیگومان له پاش من خووخوی و نادادگهری به رانه رتان به چاوی خو تان ده بین، ده ی که واته خو را گر بن تا پیم ده گه نه وه)).

١٦- بابُ حَلْبِ الْإِبِلِ عَلَى الْمَاءِ

٢٣٧٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مِنْ حَقِّ الْإِبِلِ أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ"^(٣).

(١) پروانه: ٢٣٧٦.

(٢) یان مه بهستی ئه وه ی نه بوو، چونکه پشتر زهوی به ی نه زیری دابوو به کوچه ران، یان به مانای پیغه مبهەر ﷺ زهوی نه بوو بیدات به کوچه ران.

(٣) پروانه: ٢٣٧١.

١٦- باسی دۆشینى و شتر له جیگای ئاودانیدا^(١)

٢٣٧٨- ئه بو هورمیره عليه السلام له پیغه مبهروه عليه السلام دهگیرپتهوه که فهرمووی: ((له مافی و شتره که لای ئاو(ی ئاو خواردنه که ی)دا بدۆشریت)).

١٧- بابُ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ مَمَرٌ، أَوْ شَرِبُ فِي حَانِطٍ أَوْ فِي نَحْلٍ

قَالَ النَّبِيُّ عليه السلام: "مَنْ بَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تَوَبَّرَ فَتَمَرْتُهَا لِلْبَائِعِ". فَلِلْبَائِعِ الْمَمَرُ وَالسَّقْيُ حَتَّى يَرْفَعَ، وَكَذَلِكَ رَبُّ الْعَرِيَّةِ.

١٧- باسی که سیك مافی ریگهی هاتووچۆی ههیه له

باخدا و مافی به شه ئاویشی ههیه له دارخورمادا

پیغه مبهه عليه السلام فهرموویهتی: ((ههه که سیك دارخورمای فروشت پاش ئه وهی که متوربه دهکریت، ئه وه بهروبوومه که ی بۆ فروشیاره))، که واته: فروشیار هاتووچۆ و ئاودیرانی بۆ ههیه تا بهروبوومه که دهرنیت و لپی دهکاته وه، خاومنی عهریه ش^(٢) بههه مان شیوهیه.

٢٣٧٩ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: "مَنْ ابْتَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تَوَبَّرَ فَتَمَرْتُهَا لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ، وَمَنْ ابْتَاعَ عَبْدًا وَلَهُ مَالٌ فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ". وَعَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ: فِي الْعَبْدِ^(٣).

(١) واته: کاتیک ئاو دهدریت لهو کاته دا له سهه ئاوه که بدۆشریت و به شی هه ژاران لى بدریت.

(٢) بریتیه له وهی که سیك دارخورمایه ک بدات به که سیکی تر له باخه خورماکهیدا.

(٣) پروانه: ٢٢٠٣.

٢٣٧٩- سالیمی کوری عهبدوللا له عهبدوللاى باوکیهوه ﷺ دهگیرپتهوه که له پیغه مبهری خواى ﷺ بیستووه دمیفرموو: ((هر که سیک دارخورمایهک بکری دواى نهوهی که موتوربه دهکریت، نهوه بهروبوومه کهی بو فروشیاره، مهگەر کرپار به مهرجی بگریت (که بو نهو بیئت)، ههرکه سیکیش کویلهیهک بگریت و کویلهکه مالى ههبیئت، نهوه ماله کهی بو فروشیاره، مهگەر کرپار به مهرجی گرتبیئت (که بو نهو بیئت). له مالیکهوه له نافیعهوه، له ئیبنو عومرهوه، له عومه رهوه دهربارهی کویله فرمووده که دهگیر نهوه که ماله کهی بو فروشیاره^(١).

٢٣٨٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ﷺ قَالَ: رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَبَاعَ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مَرًّا^(٢).

٢٣٨٠- زمیدی کوری سابیت ﷺ دهلی: پیغه مبهر ﷺ ریگهی دا که عهرايا^(٣) بفروشریت به خهملاندنی به خورمای وشک.

٢٣٨١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْمُخَابَرَةِ، وَالْمُحَاقَلَةِ، وَعَنِ الْمُرَابَنَةِ، وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا، وَأَنْ لَا تَبَاعَ إِلَّا بِالْذِّنَارِ وَالذَّرْهَمِ، إِلَّا الْعَرَايَا^(٤).

٢٣٨١- جابیری کوری عهبدوللا ﷺ وتی: پیغه مبهری خوا ﷺ ریگری کرد له مامه لهی (مُخَابَرَة)^(١) و (مُحَاقَلَة)^(٢) و (مُرَابَنَة)^(٣) وه ریگری کرد له فروشتنی

(١) سهیری (فتح الباری) بکه: ٦٥/٦.

(٢) پروانه: ٢١٧٣.

(٣) عهرايا: بریتیه له کرینی خورمای تازه به دارخورماکهو به خورمای وشک به خهملاندن، وه کرینی تری به میوژ به خهملاندن بو نهوهی خیراتییک به تازهیی بیخون.

(٤) پروانه: ١٤٨٧.

بهروبووم ههتا سهرمتای پیگه‌یشتنی دهرنه‌که‌ویت، وه به‌روبووم به دینار و درهم نه‌فروشریت جگه له‌عه‌رایا.

٢٣٨٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ -مَوْلَى أَبِي أَحْمَدَ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ الثَّمَرِ فِيمَا دُونَ خُمْسَةِ أَوْسُقٍ، أَوْ فِي خُمْسَةِ أَوْسُقٍ. شَكَ دَاوُدُ فِي ذَلِكَ ^(٤).

٢٣٨٢- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ مؤله‌تی دا به‌فروشتنی خورمای ته‌ر و تازه به‌خورمای وشک به‌خه‌ملاندنی خورما ته‌ر و تازه‌که (به‌خورما وشکه‌که) نه‌گهر له‌ پینج وه‌سقی ^(٥) که‌متر بوو یان پینج وه‌سقی بوو. داوود له‌وه‌دا گومان‌ی هه‌بوو ^(٦).

٢٣٨٣-٢٣٨٤- حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا أَبُو أَسَامَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ -مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ- أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ، وَسَهْلَ بْنَ أَبِي حَتْمَةَ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمَزَابَنَةِ بَيْعِ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ، إِلَّا أَصْحَابَ الْعَرَايَا فَإِنَّهُ أَذِنَ لَهُمْ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ. وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: حَدَّثَنِي بُشَيْرٌ مِثْلَهُ ^(٧).

(١) المخابرة: به‌کریدانی زه‌وییه به‌به‌شیک له‌ به‌ره‌مه‌که‌ی، به‌مه‌رجیک تۆوه‌که‌ هی جووتیاره‌که‌ بیت.

(٢) محاقلة: فروشتنی گهنم و جو و شتی وایه به‌ سه‌وزی به‌دانه‌ویلێ گهنم و جو.

(٣) مزابنة: فروشتنی خورما و تری به‌داره‌که‌یانه‌وه به‌ خورمای وشک و میوژ به‌پتوانه.

(٤) پروانه: ٢١٩٠.

(٥) وه‌سقی: وه‌سقیک ده‌کاته شه‌ست مه‌ن، وه به‌ پتوانه‌ی نه‌مرو وه‌سقیک ده‌کاته: (١٨٠) سه‌دو هه‌شتا لیتر، چونکه وه‌سقیک (٦٠) صاعه و هه‌ر صاعیکیش (٣) سق لیتره، ٣×٦٠= ١٨٠ لیتر. پروانه دائره‌ المعارف الإسلامیة: ١٠٥/١٤. به‌ کیشانه‌ش وه‌سقیک (٧٥٠) کیلویه.

(٦) گومانه‌که‌ی داوود له‌ نیوان که‌متر له‌ پینج وه‌سقی له‌که‌ل پینج وه‌سقی دایه.

(٧) پروانه: ٢١٩١.

٢٣٨٣- ٢٣٨٤- بوشەیری کۆری یەسار- کۆیلە ی ئازادکراوی بەنی حاریسە بوو- دەگیرێتەووە کە رافیعێ کۆری خەدیج و سەھلی کۆری ئەبو حەسمە بۆیان گیرایەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ مامەلە ی موزابەنە ی قەدەغە کرد، کە فرۆشتنی بەروبوومی خورمایە بەخورمای وشک، جگە لەخاوەن عەرایاکان، ئەووە بێگومان مۆلەتیان پێ دراووە. ئەبو عەبدوڵلا (ئیمامی بوخاری) دەلی: ئیبنو ئیسحاق دەلی: بوشەیر وینە ی ئەم فەرموودە ی بۆ گیرامەووە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٣- کتاب فی الاستقراض واداء الديون والحجر والتفليس

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

٤٣- پهراویک دهر بارهی قهرزکردن و قهرزخانهوه

و دهست بهست و مایه پوچی

١- بابُ مَنْ اشْتَرَى بِالْدينِ وَلَيْسَ عِنْدَهُ ثَمَنُهُ، أَوْ لَيْسَ بِحَضْرَتِهِ

٢٣٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: "كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ؟ أَتَبِيعُنِيهِ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْبَعِيرِ، فَأَعْطَانِي ثَمَنَهُ ^(١).

١- باسی کهسیک به قهرز شتیک بکریت و نرخ

کراوه کهمی نه بی یان نرخه کهمی پت نه بی

٢٣٨٥- جابیری کوری عهدوللا رضي الله عنه دهلی: (به سواری) غهزام کرد له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ قهرمووی: ((و شتره کهمت چۆن دهبینی؟ پیم دهروشیت؟)) وتم: بهلی، منیش پیم هروشت، جا که گه یشته وه مه دینه به یانی زوو و شتره کهم بو برد، پیغه مبه ریش ﷺ نرخه کهمی پیدام.

٢٣٨٦- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: تَذَاكُرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَمِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ^(١).

٢٣٨٦- عهبدولوا حید ده لئ: نه عمهش بو ی گپراینه وه، وتی: لای ئیبراهیم باسی بارمته دانانمان کرد له سه له مدا، ئیبراهیمیش وتی: نه سو ده بو ی گپرامه وه له عانیشه وه ﷺ، عانیشهش گپرایه وه که پیغه مبه ر ﷺ هه ندی خوراکی له جووله که یه ک به هه رزی ماوه یه ک کری، وه زریه کی ئاسنینه به بارمته لای دانا.

٢- بَابُ مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ آدَاءَهَا أَوْ إِتْلَاقَهَا

٢٣٨٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْسِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْعَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ آدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَاقَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ".

٢- باسی ئه وه که سه ی مال و سامان له خه لک وه رده گری ت

به نیازه بیداته وه، یان به نیازه بیفه وتینیت و نهیداته وه

٢٣٨٧- ئه بو هور هیره ﷺ له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گپری ته وه که فه رموو یه نی: ((هه رکه سی ک مال و سامانی خه لکی (به قه رز) وه رگرت و به نیاز بوو بیداته وه، خوا بو ی ده داته وه (دانه وه ی بو ئاسان دمکات)، هه رکه سی کیش وه ریگرت و به نیاز بوو له ناویات (نهیداته وه)، ئه وه خواش له ناوی ده بات)).

٣- بابُ اَدَاءِ الدُّيُونِ

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمْتَنَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ (٥٨) النساء.

٣- باسی قهرز دانوه

خوای بهرز و بلند دمفهرموی: (بهراستی خوای گهوره قهرمانتان بی دهکات بهدانهوهی گشت سپاردهکان بو خاومنهکانیان، وه کاتیک دادومریتان کرد له نیوان خه لکیدا بهداد حوکم بکهن، بهراستی خوا به چاکی ئاموزگاریتان دهکات، بیگومان خوا هه میسه بیسه ری بینایه).

٢٣٨٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا أَبْصَرَ -يَعْنِي: أَحَدًا- قَالَ: "مَا أَحِبُّ أَنَّهُ يُحَوَّلَ لِي ذَهَبًا يَمْكُتُ عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا دِينَارًا أَرْصَدُهُ لِدَيْنٍ". ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمُ الْأَقْلُونَ، إِلَّا مَنْ قَالَ بِأَمَالٍ هَكَذَا وَهَكَذَا -وَأَشَارَ أَبُو شَهَابٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ- وَقَلِيلٌ مَا هُمْ" وَقَالَ: "مَكَانَكَ". وَتَقَدَّمَ غَيْرَ بَعِيدٍ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا، فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ، ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَهُ: "مَكَانَكَ حَتَّى آتِيَكَ". فَلَمَّا جَاءَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الَّذِي سَمِعْتُ؟ أَوْ قَالَ: الصَّوْتُ الَّذِي سَمِعْتُ؟ قَالَ: "وَهَلْ سَمِعْتُ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "أَتَانِي جَبْرِيلٌ عليه السلام فَقَالَ: مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ". قُلْتُ: وَإِنْ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا؟ قَالَ: "نَعَمْ"^(١).

٢٣٨٨- نه بو زمر ﷺ دهلی: من له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ بووم کاتیک چاوی پی کهوت مه بهستی به کیوی نوحود، فهرمووی: ((پیم خوش نییه نوحود بوم ببیت به نالتون و دواى سى رۆز دیناریکیم لا بمینیتتهوه، تهنه دیناریک نه بیت داینیم بو قهرزیک (له سهرم بى))، پاشان فهرمووی: ((بهراستی نه وانهى زۆرتریان ههیه کهترین (پاداشتیان) ههیه، مهگهر کهسیک به سامانه کهى ناوا و ناوا بکات، نه بو شهاب^(١) لیردها ئاماژهى بو بهردهمى و لای راست و لای چهپی خوی کرد، نه وانهش زۆر کهمن))، وه فهرمووی: ((له شوینی خۆت راوسته)) (پیغه مبهردا ﷺ) زۆر نه پویشته بهرمو پیشهوه، جا گویم له دمنگیک بوو، بویه وستم برۆم بو لای، پاشان فهرمايشته کهیم بیر کهوته وه که فهرمووی: ((له شوینی خۆت راوسته تا دیمه وه بو لات))، جا کاتیک هاته وه وتم: نهى پیغه مبهردى خوا ﷺ نه وهى گویم لى بوو چى بوو، یان وتی: نه وه دمنگی چى بوو گویم لى بوو؟ فهرمووی: ((نایا گویت لى بوو؟)) وتم: به لى، فهرمووی: ((جیریل ﷺ هات بۆلام و فهرمووی: ههر کهسیک له نوممه ته کهت بمریت و هیچ هاوبه شیک بو خوا دانه نیت، نه وه دهجیتته به ههسته وه، وتم: نهگهر نه وه و نهومشی کرد بیت؟ فهرمووی: ((به لى)).

٢٣٨٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ، قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ؓ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا، مَا يَسُرُّنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ، إِلَّا شَيْءٌ أُرْصَدُهُ لِذَيْنِ" رَوَاهُ صَالِحٌ وَعَقِيلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ^(٢).

(١) به کیکه له گپه ره وه کانی نه م فهرمووده به.

(٢) پروانه: ٦٤٤٥، ٧٢٢٨.

٢٣٨٩- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((نهگهر بهقهدمر کیوی نوحود ثالثونم ههبت، پیم خوش نییه که سی رۆژم بهسهدا تیپهړی و هيجيکیم لا مابیت، مهگهر شتيك داینيیم بو قهرزيك (بيدهمهوه)).

٤- بابُ اسْتِقْرَاضِ الْإِبِلِ

٢٣٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَبْنِيْنَا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ: "دَعُوهُ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا، وَاشْتَرَوْا لَهُ بَعِيرًا، فَأَعْطَوْهُ إِيَّاهُ". وَقَالُوا: لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ. قَالَ: "اشْتَرَوْهُ فَأَعْطَوْهُ إِيَّاهُ، فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً"^(١).

٤- باسی قهرزکردنی و شتر

٢٣٩٠- نهبو هورمیره ﷺ دهگیرپتهوه که پیاویك هاته خزمهت پیغهمبهری خوا ﷺ و داوای دانهوهی قهرزهکهی لیکرد^(٢)، قسهی توند و زبری بهپیغهمبهر ﷺ وت، هاوهلانیش ویستیان بچن بهگزیدا، فهرمووی ﷺ: ((وازی لیبین، چونکه بهراستی ههقدار مافی قسهی ههیه، وشتریکی بو بکرن و بیدهنهوه پیی))، وتیان: له وشترهکهی خوی چاکتر نهبی (له پرووی تهمنهیهوه) نیمانه، فهرمووی: ((بوی بکرن^(٣)) و بیدهنهوه پیی، چونکه بهراستی چاکترینتان نهو کهسهیه چاکتر قهرز بداتهوه)).

(١) پروانه: ٢٣٠٥.

((٢)) که وشتریکی به قهرز دابوو بهپیغهمبهر ﷺ.

((٣)) له وشترهکهی خوی چاکتری بو بکرن یان بوی پهیداکن، وهک له گیرانهوهکهی نیمام نهحمه ددا هاتوه.

٥- بابُ حُسْنِ التَّقَاضِي

٢٣٩١- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ رَبِيعٍ، عَنْ حَذِيفَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "مَاتَ رَجُلٌ، فَقِيلَ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَتَابِعُ النَّاسَ، فَأَتَجَوَّزُ عَنِ الْمَوَسِرِ، وَأُخَفِّفُ عَنِ الْمُعْسِرِ. فَعَفِرَ لَهُ". قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ: سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ ^(١).

٥- باسی داواکردنهوهی قهرز به جوانی

٢٣٩١- حوزمیفه رضي الله عنه دهلی: له پیغه مبهری خوا ﷺ بیست دهیفرموو: ((پیاویک مرد، ئینجا پی و ترا ^(٢): تو چیت دهوت؟ پیاوه کهش وتی: من مامه لهم له گهل خه لکدا ده کرد و شتم پی دهمروشتن، جا په لهم نه ده کرد لهو کهسه ی پاره ی هه بوو، نهو کهسه ش نه یوو بوم کهم ده کردهو ^(٣)، به هو یه وه به خشرا)). نه بو مه سعود رضي الله عنه وتی: نه م فهرموو دهیم له پیغه مبهری خوا ﷺ بیستوو.

٦ - بابُ: هَلْ يُعْطَى أَكْبَرُ مِنْ سَنَةٍ؟

٢٣٩٢- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَقَاضَاهُ بَعِيرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَعْطُوهُ". فَقَالُوا: مَا نَجِدُ إِلَّا سَنًا أَفْضَلَ مِنْ سَنَةٍ. فَقَالَ الرَّجُلُ: أَوْفَيْتَنِي أَوْفَاكَ اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَعْطُوهُ، فَإِنَّ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ أَحْسَنَهُمْ قَضَاءً" ^(٤).

(١) پروانه: ٢٠٧٧.

(٢) له گهرانه وهیه کی تری بوخاریدا: (نایا هیچ چاکه به کت کردوو؟)، به ژماره (٢٠٧٧). وه له گهرانه وهیه کی تر دا:

(تو چیت دهوت؟) فتح الباری ٧٥/٦.

(٣) واته: له داواکردنی کالاکامدا په لهم له ده وه له مه ند نه ده کرد، بو هه ژار و نه بووش له هه ندیکی خوش ده بووم.

(٤) پروانه: ٢٣٠٥.

٦- باسیک: ئایا له دانهوهی قهرزی ئاژه لدا گه وره تر^(١) له ئاژه له که ده دریته وه؟

٢٣٩٢- نه بو هورمهیره ﷺ ده گپریته وه که پیاوێک هاته خزمهتی پیغه مبههر ﷺ داوای دانهوهی قهرزه کهی لی کرد که وشتریک بوو، پیغه مبههری خواش ﷺ فهرمووی: ((وشتره کهی بده نه وه))، هاوه لانیش وتیان: وشتری وهک وشتره کهی نهومان نییه، وشتریک نه بیئت که چاکتره له وشتره کهی خووی له پرووی ته مه نه وه، پیاوه کهش وتی: به چاکی و تیر و ته سه لی پیتدام، خوا به چاکی پاداشت بداته وه، پیغه مبههری خواش ﷺ فهرمووی: ((وشتره کهی پی بدن، چونکه بیگومان چاکترین خه لک که سیکه به چاکترین شیوه قهرز بداته وه)).

٧- بابُ حُسْنِ الْقَضَاءِ

٢٣٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سَنٌ مِنَ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَاضَاهُ، فَقَالَ ﷺ: "أَعْطُوهُ". فَطَلَبُوا سَنَهُ، فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سَنًا قَوْقَهَا. فَقَالَ: "أَعْطُوهُ". فَقَالَ: أَوْفَيْتَنِي، وَفَى اللَّهُ بِكَ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً"^(٢).

٧- باسی قهرز دانهوه به جوانی

٢٣٩٣- نه بو هورمهیره ﷺ ده لی: پیاوێک وشتریکی چهند ساله ی به لای^(٣) پیغه مبهره وه ﷺ بوو، ئینجا پیاوه که هاته خزمهتی داوای دانهوهی وشتره

(١) له پرووی ته مه نی ئاژه له که وه مه به ستمانه.

(٢) پروانه: ٢٣٠٥.

(٣) پیغه مبههر ﷺ وشتری پیاوێک قهرزدار بوو که وشتره که ته مه نیتکی دیاری کراوی هه بوو.

قه‌رزه‌که‌ی لی کرد، ئه‌ویش قه‌رمووی: ((وشرمه‌که‌ی بدمنه‌وه))، هاوه‌لانی‌ش گه‌ران و شتریک‌ی هاوته‌مه‌نی و شترمه‌که‌ی خو‌ی بدمنه‌وه، به‌لام دهمستان نه‌که‌وت بیدمه‌وه و شتریک نه‌بی‌ت که‌ ته‌مه‌نی زی‌اتر بوو له وشرمه‌که‌ی، قه‌رمووی ﷺ: ((پیی بدمن))، پیاوه‌که‌ش وتی: به‌چاکی و ته‌واوی پیتدام، خوا به‌چاکی پاداشت بداته‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ قه‌رمووی: ((بیگومان چاکترینتان ئه‌و که‌سه‌یه به‌چاکترین شیوه‌ قه‌رز بداته‌وه)).

٢٣٩٤- حَدَّثَنَا خَلَادٌ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دَثَّارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ - قَالَ مِسْعَرٌ: أَرَاهُ قَالَ: ضَحَى - فَقَالَ: "صَلِّ رَكْعَتَيْنِ". وَكَانَ لِي عَلَيْهِ دَيْنٌ، فَقَضَانِي وَزَادَنِي^(١).

٢٣٩٤- جابیری کوری عه‌دوللا ﷺ وتی: رویشتمه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌کاتی‌کدا له‌ مزگه‌وتدا بوو - میسه‌ر وتی: وابزانم وتی: چیشته‌نگاو بوو- پیغه‌مبه‌ریش ﷺ قه‌رمووی (به‌جابیری کوری عه‌دوللا): ((دوو رکات نویژ بکه‌))، (جابیر وتی) من قه‌رزیکم لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو، ئینجا قه‌رزه‌که‌ی دامه‌وه و زیاده‌شی پیتدام.

٨ - بَابُ: إِذَا قَضَىٰ دُونَ حَقِّهِ أَوْ حَلَّلَهُ قَهْوَ جَانِزٍ

٢٣٩٥- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَاهُ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، فَاشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا مَرَّ حَائِطِي وَيَحْلُلُوا أَيْ

فَأَبَوْا، فَلَمْ يُعْطِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ حَائِطِي، وَقَالَ: "سَعِدُوا عَلَيْكُمْ". فَعَدَا عَلَيْنَا حِينَ أَصْبَحَ، فَطَافَ فِي النَّخْلِ وَدَعَا فِي مَرِّهَا بِالْبَرَكَةِ، فَجَدَدْتُهَا فَقَضَيْتُهُمْ، وَبَقِيَ لَنَا مِنْ مَرِّهَا^(١).

٨- باسیک: نهگهر قهرزدار کهمتر له قهرزه که می دایه وه یان خاوهن قهرزه که گهردنی ئازاد کرد نهوه دروسته

٢٣٩٥- جابیری کوری عهبدووللا ؓ دهگیریته وه: که باوکی له جهنگی ئوحوودا، شهید بوو، قهرزاریش بوو، ئینجا خاوهن قهرزه کانیش پیداکر بوون له داوای قهرزه کانیان، منیش رویشتمه خزمهت پیغه مبه ر ﷺ، نهویش داوای له خاوهن قهرزه کان کرد به هه موو خورمای باخه خورما کهم رازبین و گهردنی باو کهم ئازاد بکه ن، به لام رازی نه بوون، بویه پیغه مبه ر ﷺ باخه که می پی نه دان و قهرمووی: ((به یانی زوو دینه لات))، ئینجا که روژبوویه وه هات بو لامان، گهرا به ناو دارخورماکاندا و دو عای قهر و به رده که تی به به رو بوومه کهیدا خویند، منیش خورما کهم لی کرده وه و قهرزه کهم دانه وه، هه ندی کیش خورما بو خو مان مایه وه له و باخه.

٩ - باب: إِذَا قَاصَّ أَوْ جَاَزَقَهُ فِي الدِّينِ تَمَرًا بِتَمَرٍ أَوْ غَيْرِهِ

٢٣٩٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؓ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَاهُ تُوْفِيَ وَتَرَكَ عَلَيْهِ ثَلَاثِينَ وَسَقًا لِرَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ، فَاسْتَنْظَرَهُ جَابِرٌ، فَأَبَى أَنْ يُنْظَرَهُ، فَكَلَّمَ جَابِرٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيَشْفَعَ لَهُ إِلَيْهِ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَلَّمَ الْيَهُودِيَّ لِيَأْخُذَ مَرَّ نَخْلِهِ بِالَّذِي لَهُ فَأَبَى، فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّخْلَ، فَمَسَى فِيهَا

ثُمَّ قَالَ لِجَابِرٍ: "جُدْ لَهُ فَأَوْفِ لَهُ الَّذِي لَهُ". فَجَدَّهُ بَعْدَ مَا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَوْفَاهُ ثَلَاثِينَ وَسَقًا، وَفَضَّلَتْ لَهُ سَبْعَةَ عَشَرَ وَسَقًا، فَجَاءَ جَابِرٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيُخْبِرَهُ بِالَّذِي كَانَ، فَوَجَدَهُ يُصَلِّيَ الْعَصْرَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَخْبَرَهُ بِالْفَضْلِ، فَقَالَ: "أَخْبِرْ ذَلِكَ ابْنَ الْخَطَّابِ". فَذَهَبَ جَابِرٌ إِلَى عُمَرَ فَأَخْبَرَهُ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: لَقَدْ عَلِمْتُ حِينَ مَشَى فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُبَارَكَنَّ فِيهَا^(١).

٩- باسیک: له دانه وهی قهرزدا به ئەندازهی قهرزه که یان به خه ملاندن دایه وه، وهک خورما به خورما یان شتی تر (وهک گهنم به گهنم و جو به جو ئەوه دروسته)

٢٣٩٦- جابیری کوری عهبدوللا ﷺ دهگیریته وه که باوکی (به شه هیدی) مرد، سی و مسق خورمای پیاویکی جووله که ی له سهر بوو، جابیریش داوای لی کرد لی بی بوهستی و په له ی لی نه کات، کابرا رازی نه بوو له سهری بوهستی، بویه جابیر له گه ل پیغه مبهری خوا ﷺ قسه ی کرد تا لای جووله که که تکای بو بکات، پیغه مبهری خواش ﷺ هات قسه ی له گه ل جووله که که کرد که بهری باخه خورما که ی ببات له بری ئە وه قهرزه ی هه یه تی (لای عهبدوللا)، به لام ئە وه رازی نه بوو، ئینجا پیغه مبهری خوا ﷺ رویشته ناو باخه خورما که به ناویدا گه را، پاشان به جابیری قهرموو: ((خورما که ی بو لی که ره وه، قهرزه که هه مووی بده وه به ته واوی))، دوا ی ئە وه ی پیغه مبهری خوا ﷺ گه رایه وه، جابیر خورما که ی لی کرده وه و سی و مسقه که ی دایه وه، حه فده و مسقیشی زیاد بوو بو خوی مایه وه، ئە وسه جابیر هات بو خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ تا هه والی ئە وه ی پی بدات

که چۆن بوو، بینی پیغه مبهەر ﷺ نوپژی عهسر دهکات، که له نوپژه کهی بوویه وه ههوالی فهر و بهرکه کهی خورما کهی پێدا، فهرمووی: ((ئهو ههواله بده به عومهری کورپی خهتتاب))، جابیریش رویشت بۆ لای عومهر ههواله کهی پێدا، عومهریش وتی: بێگومان که پیغه مبههری خوا ﷺ بهناو باخه کهدا رویشت، دنیابووم خوا فهر و بهرکه کهی تی دهخات.

١٠- بابُ مَنِ اسْتَعَاذَ مِنَ الدِّينِ

٢٣٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ح. وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ". فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنَ الْمَغْرَمِ؟ قَالَ: "إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ" ^(١).

١٠- باسی ئهو که سهی پهنا دهگریت به خوا له قهرزدار

٢٣٩٧- عوروه دهلی ^(٢): عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بۆی گپرامه وه که پیغه مبههری خوا ﷺ هه میسه له نوپژدا دهپارایه وه و دهیفرموو: ((خوایه من پهنا دهگرم بهتو له گونا هباربوون و قهرزدار))، جا که سیک پیی وت: نهی پیغه مبههری خوا ﷺ هوێ جیه زۆر په نادگری به خوا له قهرزدار؟ فهرمووی: ((بهراستی که مروف قهرزدار بوو قسه دهکات و باسی رابردوو دهکات، درو دهکات و بهتین دمدات و نایباته سهر)).

(١) پروانه: ٨٣٢.

(٢) ئهم فهرمودهیه به دوو رێگا و سه نه د هاتوه.

II- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى مَنْ تَرَكَ دِينًا

٢٣٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلَوَرَّثَتْهُ، وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا فَلَايَنَّا"^(١).

II- باسی (حوکمی) نوێژکردن له سهر کهسیک قهرزدار بووینت

٢٣٩٨- ئەبو هورەیره رضي الله عنه له پێغه مبهروه ﷺ دهگێڕێتهوه که قهرموویهتی: ((ههر کهس (مرد و) سامانی بهجی هێشت، ئهوه بو میراتگرانییهتی، ههر کهسیکیش (مرد و) قهرز یان منداڵ و خێزانی بهجی هێشت، ئهوه (دانهوهی قهرزهکهو سهرپهرشتی منداڵهکانی) پرووی له نێمهیه و لهسهر نێمهیه^(٢))).

٢٣٩٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوَّلِي بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ: ﴿الَّتِي أَوَّلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾" الْأَحْزَابِ. فَأَيُّهَا مُؤْمِنٌ مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا، وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضِيَاعًا فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ"^(٣).

٢٣٩٩- ئەبو هورەیره رضي الله عنه دهگێڕێتهوه که پێغه مبههر ﷺ قهرمووی: ((هیچ باومرداریک نییه مهگهر من لهدونیا و دواپۆژدا له ههموو کهس لهپێشترم بۆی، ئهگهر چهزتان کرد ئهم نایهته بخوینن: (پێغه مبههر ﷺ له خودی باومرداران بۆ خوێان له پێشتره)، جا ههر باومرداریک مرد و سامانی بهجی هێشت، با

(١) پروانه: ٢٣٩٨.

(٢) دانهوهی قهرزهکهی و سهرپهرشتی منداڵ و خێزانهکهی.

(٣) پروانه: ٢٣٩٨.

میراتگره‌کانی ههرکه‌سیکن میراتی لی بیهن، ههرکه‌سیکیش قهرز یان خاوخیزانی لی به‌جیما، با (نزیکه‌کانی) بین بو لام، بیگومان من که‌سوکاری نه‌وم)).

١٢ - باب: مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ

٢٤٠٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنْبِهٍ - أَخِي وَهْبِ بْنِ مُنْبِهٍ - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ"^(١).

١٢- باسیک : ده‌وله‌مه‌ند قهرز کویر بیت سته‌مه

٢٤٠٠- نه‌بو هورمه‌ره رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((ده‌وله‌مه‌ند قهرز کویر بیت سته‌مه^(٢))).

١٣ - باب: لَصَابِ الْحَقِّ مَقَالٌ

وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "لِيَ الْوَاجِدِ يُحِلُّ عُقُوبَتَهُ وَعِزُّهُ". قَالَ سُفْيَانُ: عِزُّهُ: يَقُولُ مَطَّلَتْنِي. وَعُقُوبَتُهُ: الْحَبْسُ.

١٣- باسیک : مافدار مافی قسه‌ی هه‌یه

له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیردراوته‌وه فهرموویه‌تی: ((دواخستنی دانه‌وه‌ی قهرز له‌لایهن که‌سی هه‌بووه‌وه رینگه‌ دمدات به‌ سزادانی و قسه‌ پیوتنی))، سوفیان ده‌لی: (عِزُّهُ) نه‌ومیه: بلی دانه‌وه‌ی قهرز که‌مه‌مت دواخستوه‌وه، یان قهرز‌کویریت، وه (عُقُوبَتُهُ): زیندانی کردنیه‌تی.

(١) پروانه: ٢٢٨٧.

((٢) واته: دواخستنی دانه‌وه‌ی قهرز له‌لایهن که‌سی که‌وه هه‌بوو بیت زولم و سته‌مه.

٢٤٠١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
 ﷺ أَنِّي النَّبِيُّ ﷺ رَجُلٌ يَتَقَاضَاهُ فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ. فَقَالَ: "دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ
 الْحَقِّ مَقَالًا"^(١).

٢٤٠١- نهبو هورمیره ﷺ دمگیرپتهوه که پیاویک هاته خزمهتی پیغهمبهر ﷺ
 داوای قهرزهکهی کردهوه و بهتوندی قسهی بهرانبهه کرد، بویه هاوهلانی
 ویستیان بچن بهگزیدا، پیغهمبهریش ﷺ قهرمووی: ((وازی لی بینن، چونکه
 بهراستی ههقدار ههقی قسهی ههیه)).

١٤ - بَابُ: إِذَا وَجَدَ مَالَهُ عِنْدَ مُفْلِسٍ فِي الْبَيْعِ وَالْقَرْضِ وَالْوَدِيعَةِ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ
 وَقَالَ الْحَسَنُ: إِذَا أَفْلَسَ وَتَبَيَّنَ لَمْ يَجْزِ عِتْقُهُ وَلَا بَيْعُهُ وَلَا شِرَاؤُهُ. وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَبِّحِ: قَضَى
 عُثْمَانُ مَنْ افْتَضَى مِنْ حَقِّهِ قَبْلَ أَنْ يُفْلِسَ فَهُوَ لَهُ، وَمَنْ عَرَفَ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ.

١٤- باسیک: نهگهر کهسیک مالهکهی خوی بینیهوه لای مایهپووچیک له فروشتن و قهرزدان و سپاردندا، نهوه نهو کهسه له پیشتره بهو ماله لهخه لکی تر

حهسهنی بهصری دهلی: نهگهر کهسیک مایهپووچ بوو و پوون بوویهوه (لای دادومر)،
 نازادکردنی کوپله و کرین و فروشتنی دروست نییه. سهعیدی کوری موسهییبه
 دهلی: عوسمان برپاری دا ههرکهسیک قهرزی خوی و مرگرتیهوه پیش مایهپووچ
 بوونی، نهوه قهرزه و مرگراوهکه هی و مرگرتیه، ههرکهسیکیش کالاکهی خوی لای
 مایهپووچهکه ناسیهوه، نهوه نهو کهسه له ههمووان لهپیشتره به کالاکهی.

٢٤٠٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ".

٢٤٠٢- نهبو هورمهیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی یان وتی: له پیغه مبهری خوام رضي الله عنه بیست دمیغه رموو: ((ههرکەس ماله‌که‌ی خوی بینیه‌وه وهک خوی لای پیاوێک یان که‌سیک که مایه بووج و نابووت بووه، نه‌وه نه‌و که‌سه له خه‌لکی تر له پێشتره به ماله‌که‌ی)).

١٥- بَابُ مَنْ آخَرَ الضَّرِيمَ إِلَى الْقَدِّ أَوْ نَحْوِهِ، وَلَمْ يَرَ ذَلِكَ مَطْلًا

وَقَالَ جَابِرٌ: اشْتَدَّ الْعُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ فِي دِينِ أَبِي قَسَّالَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَقْبَلُوا مَرَّ حَائِطِي فَأَبَوْا، فَلَمْ يُعْطِهِمُ الْحَائِطُ وَلَمْ يَكْسِرْهُ لَهُمْ، قَالَ: "سَأَعُدُّو عَلَيْكَ غَدًا". فَعَدَّا عَلَيْنَا حِينَ أَصْبَحَ قَدَعَا فِي مَرَمَاهَا بِالْبَرَكَةِ، فَقَضَيْتُهُمْ^(١).

١٥- باسیک (له کاربه‌ده‌ستان) خاومن قهرز رۆژیک یان زیاتر دوابخات به قهرزکوێری دانانه‌نیت

جابر رضي الله عنه دهلی: دهرباره‌ی قهرزی باوكم خاومن قهرزمگان پێداگیربوون له داوای قهرزه‌که‌یان، پیغه مبه‌ریش رضي الله عنه داوای لێکردن که به‌روبوومی باخه خورماکه‌م و مرگرن (له بری قهرزه‌که‌)، به‌لام رازی نه‌بوون، جا بۆیه پیغه مبه‌ریش رضي الله عنه

باخه‌که‌ی پینه‌دان و خورماکه‌ی لینه‌کرده‌وه بۆیان و فهرمووی: ((به‌یانی زوو خۆم دیمه لات))، جا به‌یانی زوو کاتیک رۆژبوویه‌وه هات بۆ لامان و دووعای فهر و به‌ره‌که‌تی خویند به‌سه‌ر به‌روبوومی باخه‌که‌دا، ئینجا منیش قهرزه‌که‌م دانه‌وه.

١٦- بابُ مَنْ بَاعَ مَالَ الْمُفْلِسِ أَوْ الْمُعْدِمِ قَقَسَمَهُ بَيْنَ الْغُرَمَاءِ، أَوْ أَعْطَاهُ حَتَّى يُنْفِقَ عَلَى نَفْسِهِ

٢٤٠٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعْلَمُ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: أَعْتَقَ رَجُلٌ غُلَامًا لَهُ عَنْ ذُبْرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي؟". فَأَشْرَاهُ نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَأَخَذَ مَنَّهُ، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ ^(١).

١٦- باسی دادوهر مالی مایه‌پووچ یان نه‌دار بفرۆشیت و دابەشی بکات له نیوان خاوه‌ن قهرزه‌کاندا، یان بیدات به مایه‌پووچ و نه‌داره‌که بۆ پتیویستی خۆی خهرجی بکات

٢٤٠٣- جابیری کوری عه‌بدوڵڵا رضي الله عنه ده‌لی: پیاویک کۆیله‌یه‌کی خۆی نازاد کرد له‌دوای مردنی خۆی نازاد ببی ^(٢)، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((کئ ئەم کۆیله‌م لی ده‌کړی؟)) جا نوعه‌یمی کوری عه‌بدوڵڵا لی کړی، نه‌وسا پیغه‌مبه‌ر ﷺ نرخه‌که‌ی وهرگرت و دایه‌وه به‌خاوه‌نه‌که‌ی ^(٣).

(١) پروانه: ٢١٤١.

(٢) پیاوه‌که پتیویستی به‌نرخه‌که‌ی بوو بۆیه پیغه‌مبه‌ریش ﷺ کۆیله‌که‌ی وهرگرت بۆی فرۆشت و نرخه‌که‌ی پێدا.

(٣) که نازادی کردبوو له پاش مردن.

۱۷ - باب: إِذَا اقْرَضَهُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى أَوْ أَجَلُهُ فِي الْبَيْعِ

قَالَ ابْنُ عُثْمَرَ فِي الْقَرْضِ إِلَى أَجَلٍ: لَا بَأْسَ بِهِ، وَإِنْ أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِنْ دَرَاهِمِهِ، مَا لَمْ يَشْتَرِطْ. وَقَالَ عَطَاءٌ، وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: هُوَ إِلَى أَجَلِهِ فِي الْقَرْضِ.

۱۷- باسیک: ئەگەر کەسیک قه‌رزى دا به‌که‌سیکی تر بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو، یان ماوه‌یه‌کی بۆ دیاری کرد (بۆ پێدانی نرخى) کالā فروشراوه‌که

ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ دهرباره‌ی قه‌رزدان بۆ ماوه‌یه‌ک ده‌لی: زهرمری نییه، وه ئەگەر له‌پاره و دره‌مه‌کانی خۆی باشتري پێدا زهرمری نییه، ئەگەر به‌مه‌رج نه‌گیرابوو له‌پێشدا. عه‌تا و عه‌مری کوری دینار ده‌لێن: ماله قه‌رزکراوه‌که تا نه‌وکاته‌ی بۆی دیاریکراوه له قه‌رزدايه ^(۱).

۲۴۰۴- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسْلِفَهُ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ ^(۲).

۲۴۰۴- ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه له پیغه‌مبه‌ری خواوه صلی اللہ علیہ وسلم که: ((باسی پیاویکی جووله‌که‌ی کرد که داوای له پیاویکی جووله‌که کرد قه‌رزى پێبدات، نه‌ویش قه‌رزده‌که‌ی پێدا بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو))، ئیتر هه‌موو قه‌رمووده‌که‌ی باسکرد ^(۳).

(۱) واته: خاوه‌ن پاره‌که پێش هاتنی کاته‌که‌ی بۆی نییه داوای بکات.

(۲) پروانه: ۱۴۹۸.

(۳) مه‌به‌ستی قه‌رموده‌ی ژماره: (۱۴۹۸) له سه‌حیحی بوخاریدا له (کتاب الزکاة، باب ما یستخرج من البحر).

١٨- بابُ الشَّقَاعَةِ فِي وَضْعِ الدِّينِ

٢٤٠٥- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: أُصِيبَ عَبْدُ اللَّهِ وَتَرَكَ عِيَالًا وَدَيِّئًا، فَطَلَبْتُ إِلَى أَصْحَابِ الدِّينِ أَنْ يَصْعُوا بَعْضًا مِنْ دِينِهِ فَأَبَوْا، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَاسْتَشْفَعْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا، فَقَالَ: "صَنَّفَ تَمْرَكَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْهُ عَلَى حِدَّتِهِ، عَذَقَ ابْنُ زَيْدٍ عَلَى حِدَّةٍ، وَاللَّيْنُ عَلَى حِدَّةٍ، وَالْعَجْوَةُ عَلَى حِدَّةٍ، ثُمَّ أَحْضَرَهُمْ حَتَّى آتَيْتَكَ". فَقَعَلْتُ، ثُمَّ جَاءَ صلى الله عليه وسلم فَقَعَدَ عَلَيْهِ، وَكَالَ لِكُلِّ رَجُلٍ حَتَّى اسْتَوْفَى، وَبَقِيَ التَّمْرُ كَمَا هُوَ كَأَنَّهُ لَمْ يُمْسَ ^(١).

١٨- باسی تکاکردن بۆ که مکردنه‌وهی قهرز

٢٤٠٥- جابر رضي الله عنه ده‌لێ: عه‌بدو‌ل‌لّا ^(٢) کوژرا و چه‌ند مندالێک و قهرزێکی (زۆری) له پاش خۆی به‌جیهێشت، داوام له خاوه‌ن قهرزه‌کان کرد که هه‌ندی له قهرزه‌که‌ی (عه‌بدو‌ل‌لای باوکم) بشکێنن، به‌لام ئه‌وان رازی نه‌بوون (و نه‌یانشکاند)، بۆیه روێشتمه‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم و کردمه‌ تکاکار لایان، خاوه‌ن قهرزه‌کان رازی نه‌بوون، پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فهرمووی پیم: ((برۆ و خورماکه‌ت هه‌ر جوۆری به‌جیا دابنێ، عیزقه‌ی ئیبنی زه‌ید به‌جیا دابنێ، لیین به‌ جیا دابنێ، عه‌جوه به‌ جیا دابنێ، پاشان خاوه‌ن قهرزه‌کان ناماده‌ بکه‌ هه‌تا خۆم دیم بۆ لات))، منیش وام کرد، پاشان پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم هات و له‌لای خورماکه‌ دانیه‌شت، وه‌ خورمای بۆ هه‌موویان پێوانه‌کرد هه‌تا چی مافیان بوو به‌ته‌واوی پێی دان، خورماکه‌ش وه‌ک خۆی ما بوو وه‌ک ئه‌وه‌ی ده‌ستی لێ نه‌درابێ وابوو.

(١) بره‌وه: ٢١٢٧.

(٢) باوکی جابیره که فهرمووده‌که ده‌گیرته‌وه.

٢٤٠٦ - وَغَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى نَاضِحٍ لَنَا، فَأَزَحَفَ الْجَمَلُ، فَتَخَلَّفَ عَلَيَّ، فَوَكَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ خَلْفِهِ، قَالَ: "بِعْنِيهِ وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ". فَلَمَّا دَتَوْنَا اسْتَأْذَنْتُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُورٍ. قَالَ ﷺ: "فَمَا تَزَوَّجْتَ بِكُرًا أَمْ نَيْبًا؟". قُلْتُ: نَيْبًا، أُصِيبَ عَبْدُ اللَّهِ وَتَرَكَ جَوَارِيَ صَغَارًا، فَتَزَوَّجْتُ نَيْبًا تُعَلِّمُهُنَّ وَتُوَدِّبُهُنَّ، ثُمَّ قَالَ: "اَلْبِ أَهْلَكَ". فَقَدِمْتُ فَأَخْبَرْتُ خَالِي بِنَيْعِ الْجَمَلِ فَلَا مَنِي، فَأَخْبَرْتُهُ بِأَعْيَاءِ الْجَمَلِ، وَبِالَّذِي كَانَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَوَكَرِهِ إِيَّاهُ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْجَمَلِ، فَأَعْطَانِي مَنَ الْجَمَلِ وَالْجَمَلِ وَسَهْمِي مَعَ الْقَوْمِ^(١).

٢٤٠٦- جابیر رضی اللہ عنہ ده‌لی: له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ به‌شداری غه‌زا بووم به سواری و‌شتریکی خو‌مان^(٢)، جا و‌شترکه هیلاک بوو به‌کی که‌وت، بو‌یه (له خه‌لکه‌که) دوا‌ی خستم، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌دواوه به‌دار لی‌ی دا و فه‌رمووی: ((پیم بفروشه و تا مه‌دینه‌ش سواری به))، جا کاتیک نزیك بوونه‌وه له‌(مه‌دینه) مؤلتم لی خواست و وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من تازه زاوام، فه‌رمووی: ((ج نافرمتیکت هی‌ناوه، کج یان بی‌موزن؟)) وتم: بی‌موزن، عه‌بدو‌للاً (ی باوکم) شه‌ید بوو، چه‌ند کچی‌کی بجکۆله‌ی لی به‌جی‌ماوه، بو‌یه منیش بی‌موزنی‌کم ماره‌کردووه تا فی‌ری ئیش و کاریان بکات و په‌روم‌رده‌یان بکات، پاشان فه‌رمووی: ((برۆ بو‌لای هاوسه‌رت))، منیش رو‌یشتمه‌وه و فروشتنی و‌شتره‌که‌م به‌ خالم وت، نه‌ویش سه‌رزمنشی کردم، پیم وت و‌شتره‌که هیلاک بوو به‌کی که‌وتبوو، نه‌وه‌م پی وت که پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌دار له و‌شتره‌که‌ی دا، جا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ هاته‌وه مه‌دینه به‌یانی زوو به و‌شتره‌که‌وه رو‌یشتمه خزمه‌تی، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ نرخ‌ی و‌شتره‌که و و‌شتره‌که‌شی پیدام، له‌گه‌ل نه‌و پشکه‌ی له ده‌ستکه‌وتی غه‌زا که‌دا له‌گه‌ل هاوه‌لان به‌رم که‌وتبوو.

(١) پروانه: ٤٤٣.

(٢) که ناوی دێرانی دارخورماکانان پی هه‌لده‌گۆزی به‌ ناعور و شتی وا. (إرشاد الساري: ٤٠٠/٥).

١٩- بَابُ مَا يُنْهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ

وَقَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ (١٠٠) البقرة، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ﴾ (٨١) يونس.
وَقَالَ تَعَالَى: ﴿أَصْلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِيْ أَمْوَالِنَا مَا نَشَؤُا﴾ (٨٧) هود. وَقَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ﴾ (٥) النساء، وَالْحَجَرِ فِي ذَلِكَ، وَمَا يُنْهَى عَنِ الْخِدَاعِ.

١٩- باسی ئه‌وهی له به‌فیرۆدانی سامان رێگری لێکراوه

وه ئهم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و به‌دمسه‌لات: (وه خوا خراپه‌کاری خوش ناوێت)، هه‌رومها: (به‌راستی خوا کرده‌وه‌ی خراپه‌کاران چاک ناکات)، وه ئهم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (نایا (شوعه‌یب) نوێژه‌کمت فهرمانت پێ دمدات که ئێمه‌ وازبێنین له‌وه‌ی باوو باپیرانمان به‌رستووینه، یان وازبێنین له‌وه‌ی به‌یستی خۆمان له‌ مال و سامانماندا دمی‌که‌ین)، وه ئهم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (ماله‌کانتان مه‌دمنه‌ گیل و که‌م عه‌قله‌کانتان)، وه قه‌ده‌غه‌کردنی کاروباری دارایی له‌ گیل و بی عه‌قله‌کان و ئه‌وه‌ی رێگری لێکراوه له‌فیل و خه‌له‌تاندن.

٢٤٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنِّي أَخْذَعُ فِي الْبُيُوعِ. فَقَالَ: "إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَابَةَ". فَكَانَ الرَّجُلُ يَقُولُهُ^(١).

٢٤٠٧- عهبدوللای کوری عومهر ﷺ دهلی: پیاویک عهرزی پیغه مبهری ﷺ کرد وتی: من له مامه له دا دهخه له تینریم، پیغه مبهریش ﷺ فه رمووی: ((ههرکات مامه له ت کرد بلی: بی خه له تاندن^(١)))، جا پیاوه که هه میسه نه م وتی دهوت (که مامه له ی بکردایه).

٢٤٠٨- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ وَرَادٍ -مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ- عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمّهَاتِ، وَوَادَّ الْبَنَاتِ، وَمَنْعَ وَهَاتٍ، وَكَرِهَ لَكُمْ قَيْلَ وَقَالَ، وَكَثَرَةَ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ"^(٢).

٢٤٠٨- موغیره ی کوری شوعبه ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی: ((بیگومان خوی گه وره سه ربیجی و به دنمه کی دایکان، و زیند مه جال کردنی کیژوله کان، و دمست قووچاوی و هه لپه کردنی قه دمغه کردوو، هه رومه ها وتی و پرسیار کردنی زور و به فیر و دانی مالی بو ئیوه لا ناپه سه نده)).

٢٠ - بَابُ: الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَلَا يَعْمَلُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

٢٤٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَلِلْإِمَامِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ، وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ قَالَ: فَسَمِعْتُ هَؤُلَاءِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَحْسِبُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "وَالرَّجُلُ فِي مَالِ أَبِيهِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ"^(٣).

(١) راسته نه گهر به م جوړه ش مانای بکهیت به مه رجیک خه له تاندنی تیا نه بییت.

(٢) پروانه: ٨٤٤.

(٣) پروانه: ٨٩٣.

٢٠- باسیک: بهنده له مائی خاوه نه کهیدا شوانه و نابئ هیچ کاریک بکات به مؤله تی ئه و نه بیئت

٢٤٠٩- زوهری دهئی: سالیمی کوری عهبدوλλά بۆی گیرامه وه له عهبدوλλάی کوری عومەر (ﷺ) که له پیغه مبهری خواى (ﷺ) بیست دهیغه رموو: ((هه مووتان شوان و بهرپرسن، وه هه مووتان بهرپرسیارن له شوانیه که تان، پێشه و بهرپرسه، وه بهرپرسیاره له بهرپرسیاریه تییه که ی، پیاو له ناو مال و مندالیدا شوانه و بهرپرسیاره له شوانیه تییه که ی، وه نافرمت له مائی میرده کهیدا شوانه و بهرپرسیاره له شوانیه تییه که ی، بهر دهمست و خزمه تکار شوانه له مائی گه وره کهیدا و بهرپرسه له شوانیه تییه که ی))، ئینجا (عهبدوλλάی کوری عومەر (ﷺ) دهئی: ئه م وتانه م له پیغه مبهری خوا (ﷺ) بیست، وایزانم پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی: ((کور له مائی باوکیدا شوانه و بهرپرسه له شوانیه تییه که ی، جا هه مووتان شوان و بهرپرسن، وه هه مووتان بهرپرسیارن له شوانیه که تان)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٤- کِتَابُ الْخُصُومَاتِ

به ناوی خواى به خشندهى میهره بان

٤٤- پهراوی ناکۆکیه کان

١- بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي الْإِشْخَاصِ وَالْمُلَازِمَةِ وَالْخُصُومَةِ بَيْنَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِ

١- باسی ئه وهى باسده کرى له هینانى قهرزدار ^(١)

له شوینیکه وه بۆ شوینیکی تر و بهرۆکگرتنی قهرزدار و ئه وهى

باسده کرى له ناکۆکی نیوان مسولمان و جووله که

٢٤١٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ: أَخْبَرَنِي قَالَ: سَمِعْتُ النَّزَّالَ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلًا قَرَأَ آيَةً، سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ خِلَافَهَا، فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "كَلَاكُمَا مُحْسِنٌ". قَالَ شُعْبَةُ: أَظْنُهُ قَالَ: "لَا تَخْتَلِفُوا، فَإِنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا" ^(٢).

٢٤١٠- عهبدوولای کورپی مهسعوود رحمه الله دهلی: گویم له بیاویک بوو نایه تیکی

خوینده وه، من پێچهوانه ی خویندنه وه که یم له پێغه مبه ر ﷺ بیستبوو، بۆیه

دهستیم گرت و بردم بۆ خزمه تی پێغه مبه ری خوا ﷺ، ئه ویش فه رمووی:

((هه ردووکتان زۆر چاک و جوان ده یخوینن))، شوعبه ده لی: وایزانم فه رمووی:

(١) تا قهرزه که بداته وه به خاوه نه که ی.

(٢) پروانه: ٢٤٧٦، ٥٠٦٢.

((جیاواز مهبن، چونکه بیگومان نهو گه لانهی له پیش نیومدا بوون جیاواز و ناکۆک بوون، بهو هۆیهوه لهناوچوون)).

٢٤١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ: رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ، قَالَ الْمُسْلِمُ: وَالَّذِي اضْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ. فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: وَالَّذِي اضْطَفَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ. فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ، فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ، فَدَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الْمُسْلِمَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَصْعَقُ مَعَهُمْ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ جَانِبَ الْعَرْشِ، فَلَا أَذْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي، أَوْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَتْنَى اللَّهَ" ^(١).

٢٤١١- نهبو هورپهیره رضي الله عنه دهلی: دوو بیاو جنیویان دا بهیه کتری، بیاویکیان مسوڵمان بوو، بیاویکهی دیکهیان جووله که بوو، مسوڵمانه کهیان وتی: سویند بهو زاته موحه ممه دی صلى الله عليه وسلم به سهر جیهانیاندا هه لێزار دوو، جووله که کهش وتی: سویند بهو زاتهی موسای به سهر جیهانیاندا هه لێزار دوو، جا لهو کاته دا مسوڵمانه که دهستی بهرز کردهوه و زلهیه کی دا له دهموچاوی جووله که که، جووله که کهش پوشت بو خزمه تی پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم و نهوهی بوو بوو له نیوان خوێ و مسوڵمانه که دا بوێ گیرایه وه، پیغه مبه ریش صلى الله عليه وسلم مسوڵمانه که ی بانگ کرد و پرسایاری نهو باسه ی لیکرد، نهویش باسه که ی بو گیرایه وه، پیغه مبه ریش صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((من هه لمه بژیرن به سهر مووسادا ﷺ، چونکه بیگومان خه لکی له پوژی دوا پیدا بی هوش ده که ون، منیش له گه لیاندا بی هوش ده که وم، ئینجا من

(١) پروانه: ٣٤٠٨، ٣٤١٤، ٤٨١٣، ٦٥١٧، ٦٥١٨، ٧٤٢٨.

یه‌که‌م که‌سم به‌ناگا دیمه‌وه، جا موسا ﷺ دمی‌نم توند دهستی گرتوو به سووچیکی عهرشه‌وه، جا نازانم ئاخۆ لهو که‌سانه بووه بێ هۆش که‌وتوو و پێش من به‌هۆش هاتۆته‌وه، یاخود لهو که‌سانه بووه خوا جیای کردوته‌وه (بێ هۆش نه‌که‌وتوو).

٢٤١٢- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ جَاءَ يَهُودِيٌّ، فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، ضَرَبَ وَجْهِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِكَ. فَقَالَ: "مَنْ؟". قَالَ: رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالَ: "ادْعُوهُ". فَقَالَ: "أَضْرَبْتُهُ؟". قَالَ: سَمِعْتُهُ بِالسُّوقِ يَخْلِفُ: وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ. قُلْتُ: أَيُّ حَبِيبُ، عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ؟! فَأَخَذْتَنِي غَضَبَةً ضَرَبْتُ وَجْهَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَا تُخَيِّرُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ، فَإِنَّ النَّاسَ يَضَعِفُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ، فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى أَخِذَ بِقَائِمَةٍ مِنَ قَوَائِمِ الْعَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ، أَمْ حُوسِبَ بِصَعْقَةِ الْأُولَى"^(١).

٢٤١٢- نه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ ده‌لی: له کاتی‌کدا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دانیش‌ت‌بوو، پیاویکی جووله‌که هات و وتی: نه‌ی نه‌بولقاسیم ﷺ پیاویک له هاوه‌لانت زله‌یه‌کی دا له ڕووخسارم، فهرمووی ﷺ: ((کی یه؟)) وتی: پیاویکی نه‌نصاریه، فهرمووی ﷺ: ((بانگی بکه‌ن))، جا فهرمووی: ((تۆ له‌م کابرایه‌ت داوه؟)) وتی: له‌ناو بازاردا گویم لێی بوو سویندی ده‌خوارد و ده‌یوت: سویند به‌و زاته‌ی موسای هه‌لبێزاردوو به‌سه‌ر هه‌موو به‌شه‌ره‌کاندا، وتم: نه‌ی بو‌گه‌نی ناپاک! نایا موسا هه‌لبێزێردراوه به‌سه‌ر موحه‌مه‌ددا ﷺ؟ جا تو‌ره‌یی گرتی و زله‌یه‌کم له ڕووخساری دا، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((له‌ نیوان پی‌غه‌مبه‌راندا که‌سیان هه‌لمه‌بێژن به‌سه‌ر نه‌وانی تریاندا، چونکه به‌راستی خه‌لکی له‌ ڕۆژی

دواييدا له هوش خوځان دمچن، جا من يه كه م كه سم زه وي م بؤ له ت دمبى (له
گورپه كه م دي مده م)، يه كس م مووسا ﷺ دمبين م دهمتى گرتووه به يه كي ك
له پراگرمكانى عمرشوه، جا نازانم ناي ا له و كه سانه بووه له هوش چووه، يان
به بى هوشى يه كه م جار^(۱) لى پرسينه وهى له گهل كراوه)).

٢٤١٣- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا هَمَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ، قِيلَ: مَنْ فَعَلَ هَذَا بِكَ أَفْلَانٌ، أَفْلَانٌ؟ حَتَّى سُمِّيَ الْيَهُودِيُّ، فَأَوَمَّتْ بِرَأْسِهَا، فَأَخَذَ الْيَهُودِيُّ فَاغْتَرَفَ، فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَرَضَ رَأْسُهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ ^(٢).

۲۴۱۳- نه‌نس ﷺ دم‌گیرته‌وه که پیاویکی جووله‌که سه‌ری که‌نیزم‌کیکی له‌نیوان دوو به‌ردا شکاند، به‌که‌نیزم‌که‌که و‌ترا: کۆ وای لی‌کردوویت؟ نایا فلان که‌س بوو؟ نایا فلان که‌س بوو؟ هه‌تا ناوی پیاوه جووله‌که‌که هینرا، نه‌ویش به‌سه‌ری ئاماژه‌ی کرد^(۳)، ئینجا پیاوه جووله‌که‌که گه‌را و دانی به‌تاوانه‌که‌یدا نا، ئیت‌ر پی‌نجه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد سه‌ریان له‌ نیوان دوو به‌ردا شکاند.

٢- بَابُ مَنْ رَدَّ أَمْرَ السَّفِيهِ وَالضَّعِيفِ الْعَقْلِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَجَرًا عَلَيْهِ الْإِسَامُ

وَيَذْكُرُ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ رَدَّ عَلَى الْمُتَصَدِّقِ قَبْلَ النَّهْيِ ثُمَّ نَهَاهُ. وَقَالَ مَالِكٌ: إِذَا كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَجُلٍ مَالٌ، وَلَهُ عَبْدٌ لَا شَيْءَ لَهُ غَيْرُهُ، فَأَعْتَقَهُ، لَمْ يَجْزِ عِتْقُهُ.

(۱) که له کټوی طور به سهریدا هاتوو.

(۲) پروانه: ۲۷۴۶، ۵۲۹۵، ۶۸۷۶، ۶۸۷۷، ۶۸۷۹، ۶۸۸۴، ۶۸۸۵.

(۳) که بهائی نه و ییاهو جووله که بوو.

٢- باسی کهسێک به‌پریاری گێل و کهم عه‌قل رازی نه‌بێت، باپیشه‌واش قه‌ده‌غه‌ی مامه‌له‌ی دارایی لێ نه‌کردبێت

له جابیره وه رضی اللہ عنہ ده‌گێردرێته‌وه، ئه‌ویش گێراویه‌تی‌ه‌وه له پێغه‌مبه‌روه صلی اللہ علیہ وسلم ماڵ به‌خشینی به‌خشه‌ریکی گێرایه‌وه بو‌ خۆی (رێگه‌ی نه‌دا ماله‌که‌ی ببه‌خشی‌ت)، پێش ئه‌وه‌ی رێگری لێ بکات، پاشان رێگری لێ کرد (له‌و جو‌ره‌ خێر و ماڵ به‌خشی‌انه‌)، مالیک ده‌لێ: ئه‌گه‌ر پیاویک پاره‌که‌ی لای پیاویک بێ، قه‌رزداره‌که‌ کۆیله‌یه‌کی هه‌بێ، جگه‌ له‌و کۆیله‌ هه‌چی تری نه‌بێت، کۆیله‌که‌شی ئازاد کردبێ، ئازادکردنه‌که‌ی دروست نییه‌.

٣- باب: وَمَنْ بَاعَ عَلَى الضَّعِيفِ وَنَحْوِهِ وَدَقَعَ إِلَيْهِ ثَمَنُهُ، وَأَمَرَهُ بِالْإِصْلَاحِ وَالْقِيَامِ بِشَأْنِهِ، فَإِنْ أَفْسَدَ بَعْدُ مَنَعَهُ

لَأَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم نَهَى عَنْ إِضَاعَةِ أَمْوَالٍ، وَقَالَ لِلَّذِي يُخَدَعُ فِي الْبَيْعِ: "إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَابَةَ". وَلَمْ يَأْخُذِ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم مَالَهُ.

٣- باسیک: کهسێک شتێک بو‌ کهم عه‌قل و شتی وا فروشت و نرخه‌که‌ی دایه‌ ده‌ستی، وه‌ فهرمانی پێت کرد به‌چاککردنی و خه‌م لێخواردنی، جا ئه‌گه‌ر دواتر خراپی کرد رێگری لێ کرد

چونکه‌ پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم رێگری کرد له‌ به‌ فیرو‌دانی ماڵ و سامان، به‌و که‌سه‌ی فهرموو که له‌ مامه‌له‌دا ده‌خه‌له‌تێنرا: ((ئه‌گه‌ر شتت فروشت بلێ: به‌و مه‌رجه‌ی خه‌له‌تانندی تیا نه‌بێت))، پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ماله‌که‌ی لێ نه‌سه‌نده‌وه و لێی وهرنه‌گرته‌وه.

٢٤١٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُخَدَعُ فِي الْبَيْعِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: "إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَابَةَ". فَكَانَ يَقُولُهُ ^(١).

٢٤١٤- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومهر رضی اللہ عنہ ده‌لّی: پیاویک له مامه‌له‌دا ده‌خه‌له‌تینرا، بۆیه پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیی فه‌رموو: ((هه‌رکات مامه‌له‌ت کرد بلی: به‌و مه‌رجه‌ی خه‌له‌تان‌دنی تیا نه‌بی‌ت))، جا نیتر وای ده‌وت (له کاتی مامه‌له‌دا).

٢٤١٥- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ عَبْدًا لَهُ، لَيْسَ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ، فَزَدَهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَابْتَاعَهُ مِنْهُ نَعِيمٌ بْنُ النَّحَّامِ ^(٢).

٢٤١٥- جابیر رضی اللہ عنہ ده‌گی‌رت‌ه‌وه: که پیاویک کۆیله‌یه‌کی هه‌بوو نازادی کرد، که جگه له‌و کۆیله مائیکی تری نه‌بوو، بۆیه پیغه‌مبه‌ر ﷺ نازاد‌کرد‌نه‌که‌ی هه‌لوم‌شان‌ده‌وه، ئینجا کۆیله‌که‌ی فره‌شت به‌نوعه‌یمی کوری نه‌ح‌حام.

٤- بَابُ كَلَامِ الْخُصُومِ بَعْضِهِمْ فِي بَعْضٍ

٢٤١٦-٢٤١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْتَطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، لِقِيَّ اللَّهِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ". قَالَ: فَقَالَ الْأَشْعَثُ: فِيَّ وَاللَّهِ كَانَ ذَلِكَ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي، فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَلَاكَ بَيِّنَةٌ؟". قُلْتُ: لَا.

(١) پروانه: ٢١١٧.

(٢) پروانه: ٢١٤١.

قَالَ: فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ: "اخْلِفْ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا يَخْلِفَ وَيَذْهَبَ بِمَالِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ (w) آل عمران. إِلَى آخِرِ الْآيَةِ^(١).

٤- باسی قسه کردنی ناکۆکهکان له سهر یه کترنی

٢٤١٦-٢٤١٧- عهبدوئلا ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ههرکه سیک سویندیک بخوات، لهو سویند خواردنه شیدا درۆ بکات بۆ ئهوهی مائی که سیک مسوئمانی پی ببچریت (بۆ خووی)، که دهگات به خوا (له دواپۆژدا) زۆر لئی تورپیه))، دهلی: ئینجا ئه شهس وتی: سویند به خوا ئهوه له بارهی منهوه بوو، له نیوان من و کابریه کی جووله کهدا زهوییه که هه بوو (بیریکی تیدابوو هی من بوو)، به لام ئه و دانی به مافه کهی مندا نه دهنا، منیش بردم بۆ خزمهتی پیغه مبهر ﷺ، پیغه مبهری خواش ﷺ به منی فهرموو: ((شایهت ههیه؟)) وتم: نهخیر، به جووله کهی فهرموو: ((سویند بخو))، ئه شهس دهلی: وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ کهواته سویند دهخوات و ماله کهم دهبات، بهو هویه وه خوی بهرز و بلند ئه م ئایه تهی دابه زاند: (بیگومان ئه وانهی پهیمانی خوا و سویندهکانیان به نرخیکی کهم دمهروشن) تا کوتایی ئایه ته که.

٢٤١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرَ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ كَعْبٍ ﷺ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَدَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا، حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ فَتَادَى: "يَا كَعْبُ". قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "صَغُ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا". فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ -أَيِ الشُّطْرِ- قَالَ: لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "قُمْ فَاقْضِهِ"^(٢).

(١) پروانه: ٢٣٥٦، ٢٣٥٧.

(٢) پروانه: ٤٥٧.

٢٤١٨- عه‌بدوئلاى كۆرى كه‌عبى كۆرى مالیک له‌ كه‌عبه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه كه‌ نه‌و (كه‌عب) قه‌رزێكى لای ئیبنو نه‌بى حه‌دره‌د بوو، له‌ مزگه‌وتدا داواى دانه‌وى كرد لێ، جا بۆیه هه‌ردووکیان نه‌ومنده ده‌نگیان به‌رز بوویه‌وه به‌را‌دده‌یه‌ك پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ له‌ مالى خۆیه‌وه گۆی لێ بوو، بۆیه هاته‌ دهره‌وه بو لایان، هه‌تا به‌شێكى په‌رده‌ی ده‌لاقه‌ی ژووره‌كه‌ی لادا و بانگی كرد: ((نه‌ی كه‌عب))، نه‌ویش وتی: نه‌ی پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ گۆپرایه‌ئتم، هه‌رمووی ﷺ: ((هه‌ندى له‌ قه‌رزكه‌ت دابشكێنه‌))، جا ئاماژه‌ی كرد كه‌ نیوه‌ی دابشكێنى، كه‌عبیش وتی: نه‌وا دامشكاند نه‌ی پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ، هه‌رمووی (به‌ ئیبنو نه‌بى حه‌دره‌د): ((ده‌ تۆش هه‌سته قه‌رزكه‌ی بده‌ره‌وه)).

٢٤١٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ يَقُولُ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ بْنَ حِرَاقٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأَهَا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْرَأَ نَبِيَّهَا، وَكَذُتْ أَنْ أَعْجَلَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَمَهَلْتُهُ حَتَّى انْصَرَفَ، ثُمَّ لَبَّيْتُهُ بِرِدَائِهِ فَجِئْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأْتَنِيهَا، فَقَالَ لِي: "أَرْسَلُهُ". ثُمَّ قَالَ لَهُ: "اقْرَأْ". فَقَرَأَ. قَالَ: "هَكَذَا أَنْزِلْتُ". ثُمَّ قَالَ لِي: "اقْرَأْ". فَقَرَأْتُ فَقَالَ: "هَكَذَا أَنْزِلْتُ، إِنَّ الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ، فَأَقْرَأُوا مِنْهُ مَا تَيَسَّرَ"^(١).

٢٤١٩- عه‌بدوره‌حمانى كۆرى عه‌بدولقارى ده‌گیرێته‌وه و ده‌ئى: له‌ عومه‌رى كۆرى خه‌نتابم ﷺ بیست دمیوت: گویم لێ بوو هیشامى كۆرى كه‌كىمى كۆرى حیزام سوورمى فوهرقانى ده‌خویند جیاواز له‌وى من ده‌مخویند، وه پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ نه‌و سوورمه‌ی پێ خویندبووم، نزیك بوو بچم به‌گزی‌دا، پاشان لێی

و مستام تا (له نوێژه که ی) تهواو بوو، ئینجا یه خه ی جله کانیم گرت و بردم بۆ خزمه تی پیغه مبه ری خوا ﷺ و وتم: (ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ) من گویم له م کابرایه بوو هورنانی ده خویند جیاواز له وه ی تۆ به منت خویندوو، پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی پیم: ((به ره لای بکه))، پاشان فه رمووی پیتی: ((بخوینه))، ئه ویش خویندی، فه رمووی: ((ئا به م جوړه دابه زینراوه))، پاشان به منیشی فه رموو: ((بخوینه))، منیش خویندم، فه رمووی: ((ئا به م جوړه دابه زینراوه، بیگومان ئه م هورنانه به حه وت شیواز دابه زینراوه، بۆیه لێی بخوینن به وه ی که ئاسانه بو تان)).

٥- بابُ إِخْرَاجِ أَهْلِ الْمَعَاصِي وَالْخُصُومِ مِنَ الْبُيُوتِ بَعْدَ الْمَعْرِقَةِ

وَقَدْ أَخْرَجَ عُمَرُ أَخْتَ أَبِي بَكْرٍ حِينَ نَاحَتْ.

٥- باسی ده رکردنی خه لکه به دکار و ناکۆکه کان^(١) له مالان پاش ئاگادار بوون لێیان

وه بیگومان عومه ری کوری خه نتاب ﷺ خوشکی ئه بو به کری ده رکرد له مائی ئه بو به کر کاتیک شین و شه پۆری کرد (له کاتی مردنی ئه بو به کردا).

٢٤٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمَرَ بِالصَّلَاةِ فَتَقَامَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى مَنَازِلِ قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ، فَأَحْرَقَ عَلَيْهِمْ"^(٢).

(١) کاتیک قاله قال ده کهن و ده یکه ن به شه ره قسه.

(٢) پروانه: ٦٤٤.

٢٤٢٠- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرە ﷺ دەگێڕێتەووە ھەرمووی: ((بەرستی بەدڵمدا ھات کە ھەرمان بکەم بە نوێژەکە ئەنجام بدریت، پاشان برۆم بۆ سەرماڵی کەسانی کە نامادەمی نوێژ (ی بە گۆمەل) نابن، بەو ھۆیەووە خانوووەکانیان بسووتینم بەسەریاندا)).

٦- بابُ دَعْوَى الْوَصِيِّ لِلْمَيِّتِ

٢٤٢١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، أَنَّ عَبْدَ بْنَ زَمْعَةَ وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ اخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي ابْنِ أُمِّهِ زَمْعَةَ، فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْصَانِي أَخِي إِذَا قَدِمْتُ أَنْ أَنْظُرَ ابْنَ أُمِّهِ زَمْعَةَ فَأَقْبِضَهُ، فَإِنَّهُ ابْنِي. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: أَخِي وَابْنُ أُمِّهِ أَبِي، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي. فَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ شَبَهَا بَيْنَهُمَا فَقَالَ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَاخْتَجَبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ"^(١).

٦- باسی داواى وهسیهت بۆ کراو له کهسیکی مردوووهو

٢٤٢١- عایشه رضی اللہ عنہا دەگێڕێتەووە کە عەبدی کۆری زەمعه و سەعدی کۆری ئەبی وەققاس لەسەر کۆریکی کەنیزەکیکی زەمعه گێشه و ناکۆکیان برده خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ، جا سەعد وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ براکەم (کە عۆتەبی کۆری ئەبو وەققاسە) وەسیهتی بۆ کردووم کە ھاتم بۆ مەککە بگەرێم بۆ کۆری کەنیزەکە کە زەمعه و بیھینمە لای خۆم (وتووێهتی: چونکە بیگومان ئەو کۆرمە، عەبدی کۆری زەمعهش وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم کۆرە براھە و کۆری کەنیزەکی باوکمە، لەسەر پێخەفی باوکمدا لە دایک بوو^(٢)،

(١) بروانە: ٢٠٥٣.

(٢) واتە: ئەو کەنیزە کە کاتێک ئەو کۆرەیی بوو کەنیزەکی باوکی بوو.

بێغه مبهری خواش ﷺ شیوهی کۆره کهی کرد و بینی به ئاشکرا له عۆتبه ده چیت، بۆیه فهرمووی: ((عهبدی کۆری زهمعه ئهم منداڵه هی تۆیه، چونکه منداڵ هی ئهو که سهیه خاوهنی ژنه که بیت و له سه ه جیگه ی ئهو بیت (له مال و سه رجیی ئهو دا له دایک بوو بیت)، وه ئهی سه وده تۆ ئیتر با ئهم کۆره نه تبینی))^(١).

٧- بابُ التَّوْتُقِ مِمَّنْ تُحْشَى مَعَرَّتُهُ

وَقَيْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ عِزْمَةً عَلَى تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ وَالسُّنَنِ وَالْفَرَائِضِ.
٢٤٢٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ: مُأَمَّةٌ بْنُ أَثَالٍ، سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَا عِنْدَكَ يَا مُأَمَّةُ؟". قَالَ عِنْدِي: يَا مُحَمَّدُ خَيْرٌ - فَذَكَرَ الْحَدِيثَ - قَالَ: "أَطْلِقُوا مُأَمَّةً"^(٢).

٧- باسی په وایه تی به ستنه وهی ئهو که سهی مه ترسی خراپه ی لێ ده کریت

عهبدوللای کۆری عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ زنجیری کرده پئی عیکریمه به مه بهستی فیربوونی قورئان و فهرمووده و میرات.
٢٤٢٢- ئه بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده ئی: بێغه مبهری خوا ﷺ چهند سواریکێ نارد پروو به نهجد، ئینجا پیاویکیان له هۆزی حه نیفه هیئا پئی ده و ترا: سومامه ی کۆری ئوسال، گه وه ی خه لکی یه مامه بوو، ئینجا به ستیانه وه به کۆله که یه ک له کۆله که کانی

(١) چونکه تۆ نامه حه رمه ی به م کۆره.

(٢) پروانه: ٤٦٢.

مرگه وتهوه، جا پڻغه مبهری خوا ﷺ هات بو لای و فهرمووی: ((سومامه جیت لایه؟))، سومامهش وتی: ئه ی موحه ممه د ﷺ خیر و چاکه م لایه- نیتز فهرموودمه که به دریزی گیرایهوه- پڻغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((سومامه نازاد بکه ن)).

٨- بَابُ الرِّبَا وَالْحَبْسِ فِي الْحَرَمِ

وَاشْتَرَى نَافِعُ بْنُ عَبْدِ الْحَارِثِ دَارًا لِلسَّجْنِ مِمَّاكَ مِنْ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ عَلَى أَنَّ عُمَرَ إِنْ رَضِيَ فَالْبَيْعُ بَيْنَهُ، وَإِنْ لَمْ يَرْضَ عُمَرُ فَلِصَفْوَانَ أَرْبَعُمِائَةٍ. وَسَجَنَ ابْنُ الزُّبَيْرِ مِمَّاكَ.

٨- باسی به ستنه وه و زیندانی کردن (ی قهرزار) له حهرمه دا

نافعی کوری عهبدو ل حاریس له مه که که خانوو یه کی کپی بو زیندان له صهفوانی کوری ئومه ییه، به و مه رجه ی نه گهر عومه ری کوری خه تتاب ره زامه ند بوو نه وه مامه له که هی عومه ره^(١)، به لام نه گهر عومه ر پپی رازی نه بوو، نه وه چوار سه د دینار بدریت به صهفوان^(٢)، وه عه بدو ل لای کوری زوبه یر (له سه رده می ده سه لاتی خویدا) له مه که که دا (قه رزدار و هاوشیوه کانی) زیندانی کردو وه.

٢٤٢٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ مُأَمَّةُ بْنُ أَثَالٍ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ^(٣).

(١) به و نرخه ی له سه ری ریکه وتووین.

(٢) تا نه و کانه ی وه لامی عومه ره ده گهرتته وه له به رانه ری نه و ماوه دایه.

(٣) پروانه: ٤٦٢.

٢٤٢٣- سه عیدی کۆری نه بی سه عید ده لێ: له نه بو هو رمیرم ﷺ بیست وتی: پیغه مبه ر ﷺ چهند سوار یکی نارد روو به نه جد، ئینجا (گه رانه وه و) پیاویکیان له هۆزی حه نیفه هی نا ناوی سومامه ی کۆری ئوسال بوو، جا به ستیانه وه به کو له که یه ک له کو له که کانی مزگه وته وه.

٩- بابُ الْمَلَا زِمَةِ

٢٤٢٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ -وَقَالَ غَيْرُهُ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّهُ كَانَ لَهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَدَرٍ الْأَسْلَمِيِّ دَيْنٌ، فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ، فَتَكَلَّمَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا، فَمَرَّ بِهِمَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: "يَا كَعْبُ". وَأَشَارَ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ يَقُولُ النُّصْفَ، فَأَخَذَ نِصْفَ مَا عَلَيْهِ وَتَرَكَ نِصْفًا^(١).

٩- باسی جیانه بوونه وه (ی خاوهن قهرز له قهرزداره که)

٢٤٢٤- عه بدوللای کۆری که عبی کۆری مالیکی نه نصاری ده گیر پته وه له که عبی کۆری مالیکه وه ﷺ، که که عه قهرزیکی لای عه بدوللای کۆری نه بو حه دره دی نه سه له می بوو، جا که عه به عه بدوللای گه یشت، وازی لینه هی ناو لی جیا نه بو وه، جا پیکه وه قسه یان کرد (له سه ر قهرزه که) هه تا دمنگیان به رز بوویه وه، پیغه مبه ریش ﷺ به لایاندا تیپه ری و هه رمووی: ((نه ی که عه!)) به دهستی نامازه ی کرد وه ک بلی: نیوه ی (بشکینه)، جا نیوه ی قهرزه که ی لی و مرگرت و نیوه که ی دیکه شی واز لی هی نا.

١٠- بابُ التَّقَاضِي

٢٤٢٥- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ بْنِ حَازِمٍ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ خَبَّابٍ قَالَ: كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَرَاهِمٌ، فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ، فَقَالَ: لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ. فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهِ لَا أَكْفُرُ بِمُحَمَّدٍ ﷺ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ ثُمَّ يَبْعَثَكَ. قَالَ: فَدَعَنِي حَتَّى أَمُوتَ ثُمَّ أُبْعَثَ فَأَوْتَى مَالًا وَوَلَدًا، ثُمَّ أَقْضِيكَ. فَتَرَكْتُ: ﴿أَفْرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَوَلَدًا﴾ ﴿٧٧﴾ مريم، الآية (١).

١٠- باسی داواى دانه‌وهى قهرز

٢٤٢٥- مه‌سروق ده‌گیریت‌هه له‌خه‌ببایه‌وه ده‌لی: من له سه‌رده‌مى نه‌فامیدا ناسنگهر بووم، چه‌ند دره‌مه‌مێك قهرزم لای عاصی کورێ وائیل^(١) بوو، پو‌یشتم بو لای داواى دانه‌وه‌ی قهرزه‌که‌ی لى بکه‌م، عاص وتی: ناتده‌مه‌وه هه‌تا بى باوه‌ر نه‌بیت‌هه به موحه‌مه‌د ﷺ، منیش وتم: نه‌خیر سو‌یند به خوا بى باوه‌ر نابمه‌وه‌وه به موحه‌مه‌د ﷺ، تا خوا تو نه‌مریتیت پاشان زیندووت بکاته‌وه، وتی: لیم گه‌رێ تا ده‌مرم پاشان زیندوو ده‌گیرمه‌وه، نه‌وسا مال و سامانه پى ده‌دریت و قهرزه‌که‌ت ده‌ده‌مه‌وه، به‌و هو‌یه‌وه نه‌م نایه‌ته دابه‌زی: ﴿أَفْرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَوَلَدًا﴾ ﴿٧٧﴾ مريم^(٢).

(١) پروانه: ٢٠٩١.

(٢) عاصی کورێ وائیلی سه‌همیه، گه‌ره‌ی به‌نی سه‌همه، له‌گه‌ل پی‌غه‌مه‌ردا له‌که‌عبی کورێ لوئه‌یدا په‌چه‌له‌کیان ده‌گاته‌وه به‌یه‌ک، وه باوکی دوو له‌هاوه‌لانه که‌ عه‌مری کورێ عاص و هیشامی کورێ عاصن.

(٣) واته: نه‌و که‌سه‌ت دیوه بى باوه‌ر بوو به‌ نیشانه و نایه‌ته‌کانی تیمه‌ وتی: (له‌پو‌ژی دوا‌یشدا) مال و کورم پى ده‌دری، تا کو‌تایی نایه‌ته‌که‌.

پيړستی بهرگی سی یه م

- ٣ ٤٨- باسی بهرگ و پوښاکي که عبه
- ٤ ٤٩- باسی روځاندنی که عبه (له ټاخر زه ماندا)
- ٥ ٥٠- باسی ټوهی دهر بارهی بهرده ره شه که باسکراوه
- ٥١- باسی به داخستنی دهرگای که عبه له هر شویننکی
- ٥ نیو که عبه بتهوت نویژ ده کرت
- ٦ ٥٢- باسی نویژ کرد له نیو که عبه دا
- ٧ ٥٣- باسی ټوه که سهی نه روا ته نیو که عبه وه
- ٧ ٥٤- باسی که سټ (الله اکبر) بکات له هموو شویننکی نیوه وهی که عبه دا
- ٨ ٥٥- باسیک: راکردن له ته و افدا سهره تا چون دانرا؟
- ٥٦- باسی ده ستدان له بهرده ره شه که کاتی هاتنه نیو مه که، له سهره تای
- ٩ ته و افگردنوه سټ ته و افی یه که میش گورگه لوقه یده کرد
- ١٠ ٥٧- باسی سووکه راکردن له (ته و افی) ده ج و عومر ده دا
- ١١ ٥٨- باسی گوچان هینان به بهرده ره شه که دا
- ١٢ ٥٩- باسی که سټ ته نها ده ست بهینټ به دوو گوشه یه مانیه کاند
- ١٣ ٦٠- باسی ماچکردنی بهرده ره شه که
- ١٤ ٦١- باسی که سټک ټامازه بو بهرده ره شه که بکات کاتی گه یشته ټاستی
- ١٤ ٦٢- باسی (الله اکبر) کردن له ټاستی بهرده ره شه که دا
- ٦٣- باسی که سټ ته و افی بهیت بکات که هاته مه که پښ
- ټوهی بگه ریته وه بو مالی خو، پاشان دوو رکات نویژی
- ١٥ بکات، ټینجا بروات بو صفا
- ١٦ ٦٤- باسی ته و افی ټافره تان له گهل پیاواندا

- ١٩- باسی قسه کردن له کاتی تهواف کردندا (دروسته) ١٩
- ٦٦- باسیک: ئه گهر سیرمه یان شتیکی ناپه سەندی بینی
- له تهوافدا پچراندی ١٩
- ٦٧- باسیک: که سێ رووت بێ نابێ تهواف بکات به دهوری بهیتدا،
- وه هاوبهش دانهر نابێ حج بکات ٢٠
- ٦٨- باسیک: ئه گهر که سیک له تهوافکردندا وهستا ٢١
- ٦٩- باسیک: پیغه مبهەر ﷺ بۆ ههر جهوت تهوافیک دوو رکات
- نوێژی سوننهتی دهکرد ٢١
- ٧٠- باسی ئهوهی دواي تهوافی یه کهم نزیکي که عبه نه کهوێتهوه و
- تهواف نه کات ههتا دهردهچیت و دهروات بۆ عهرفه و دهگهڕێتهوه ٢٣
- ٧١- باسی که سێ دوو رکات نوێژه کهی پاش تهواف له دهروهی
- مزگهوێتی ههڕهم بکات ٢٤
- ٧٢- باسی که سێ دوو رکات نوێژه کهی دواي تهواف
- له پشت مهقامی ئیبراهیمهوه بکات ٢٥
- ٧٣- باسی تهواف کردن دواي نوێژی به یانی و عهسر ٢٥
- ٧٤- باسی (حوکمی) نهخۆش به سواری و لاخهوه تهواف بکات ٢٧
- ٧٥- باسی ئاودان به حاجیان ٢٨
- ٧٦- باسی ئهوهی دهربارهی ئاوی زه مزهم هاتوووه ٢٩
- ٧٧- باسی تهوافی حج و عومره پیکهوه ٣١
- ٧٨- باسی تهوافکردن به دهستنوێژهوه ٣٤
- ٧٩- باسی واجب بوونی سهعی صفا و مهروه وه کراوه
- به بهشیک له دروشمهکانی خوا ٣٧
- ٨٠- باسی ئهوهی دهربارهی هاتووچۆی نیوان صفا و مهروه هاتوووه ٣٩

- ٨١- باسی ئافرهتی هیزدار جگه له تهوافی بهیت ههموو
مهناسیکهکانی حج دهگیریتهوه، وه ئهگهر سهعی نیوان
٤٢ صهفا و مهروهی کرد و بت دهست نویژ بوو (دهگیریتهوه؟)
- ٨٢- باسی ئیحرام بهستن به حج له بهتدا و غهیری بهتدا بۆ خهڵکی مهککه
٤٦ و حاجی دهرهوهی مهککه کاتی له مهککه دهرچت بۆ مینا
- ٨٣- باسی رۆژی تهروییه نویژی نیوهرو له کویت دهکرت؟
٤٧
- ٨٤- باسی نویژکردن له مینادا
٤٨
- ٨٥- باسی بهروژوووونوی رۆژی عهرفهه (له عهرفهاتدا)
٥٠
- ٨٦- باسی (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) و ئهلاهو ئهکبر کردن(ی حاجی)
٥٠ که سهر له بهیانی له میناوه دهروات بهرو عهرفهه
- ٨٧- باسی پهلهکردن له پاش نیوهرووه (له رۆیشتن
٥١ له نهمیرهوه بۆ عهرفهات) له رۆژی عهرفهه
- ٨٨- باسی وهستان له عهرفهه به سواری و لاخوه
٥٢
- ٨٩- باسی کوکردنهوهی دوو نویژ (نیوهرو و عهس) له عهرفهه
٥٣
- ٩٠- باسی کورکردنهوهی وتار له عهرفهه
٥٤
- ٩١- باسی وهستان له عهرفهه
٥٥
- ٩٢- باسی شیوهی رۆشتن کاتی گهرانهوه له عهرفهه
٥٦
- ٩٣- باسی دابهزین له نیوان عهرفهه و موزدهلیفه
٥٧
- ٩٤- باسی فهرمان پیکردنی پیغمبر ﷺ له کاتی گهرانهوه له عهرفهات
به لهسهرخوویی، به قههچیههش ئاماژهی کرد بۆیان (لهسهرخۆ بن)
٥٩
- ٩٥- باسی کوکردنهوه له نیوان دوو نویژدا (مهغریب و عیشا) له موزدهلیفه
٦٠
- ٩٦- باسی کوکردنهوهی دوو نویژ و نهکردنی نویژی سونهت له نیوانیاندا
٦١

۹۷- یاسی نهو کهسه ی بانگی دا و قامه تی کرد

بۇ ھەرىكەت لى دەۋى نوپۇس (كۆكرەۋە) كە

۹۸- یاسی نه وهی لاوازه کانی خاوځیزانی به شهو که مانگ دیار نه ما

له پيشه‌وه ده‌نيړي، ئينجا له موزده‌ليفه ده‌وه‌ستن و دوعا ده‌کهن

۹۹- با سنی که می نویژی به یانی ده کرتیت له موزده لیفه؟

١٠٠- باسی که (حاجی) له موزده لیفه دەرؤن

۱۰۱- باسی (لَبَّيْكَ) و ئەلاھو ئەكبەر كردنی كاتی رەجمی شەیتان لەبەیان

جهزندا و سوارکردنی مندال له پاشکوډا له کاتي روښتندا

۱۰۲- باسیک: (جا ئەو کەسەى بەهرەمەند بوو لە بەجێهێنانى عومرە

تا کاتی حج، ئەو چى بۆ ھەلسورا لە قوربانى (بىكات)، وە ئەگەر

یه کیکی نه ییوو با سنی رۆژ به رۆژوو بئی له کاتی هه جدا، ههوت رۆژیش

کاتیکی گهرانهوه، ئەمه ده‌بیته ده‌روژی ته‌واو، ئەمه بۆ که‌سیکه‌ که‌

۷۰. (خوفی) و کہ سوکاری دانیشقووی دهور و بیری (مسجد الحرام) نہی

١٠٣- یاسی سوار یوونی وشتړی قه‌ل‌و

١٠٤- یاسی ئەو کەسە و شترێ قوربانی (هەدی) لەگەڵ خۆی بردووە

۱۰۰- باسی نهو که سهی له رینگا (ی حج) دا ههدی کر بییت

۱-۶- باسی نهوهی له زولحولیفه وستره که نیشانه کرد و

گولہنگ کردہ ملی و پاشان ٹیجرام دایہست

۱۰۷- باسی بادان و هۆنینهوهی گۆلەنگەکان یۆ وشتەر

و ره شه و لآخه کانی همدی

۱۰۸- با ساسی دیار یکردنی و شتری همدی بهر یندار کردنی و خوین لآ هئنانی ۷۹

۱۰۹- یاسی که سیّ به دوستی خوی گولہ نگہ کان کردیتہ

ملی نازہ لہکانی ہمدی

- ٨١- ١١٠- باسی گۆلەنگ کردنه ملی مهر که هه‌دی بێت
- ٨٢- ١١١- باسی گۆلەنگی له‌خوری (دروستکراو)
- ٨٣- ١١٢- باسی نه‌عل کردنه ملی و شتر
- ٨٤- ١١٣- باسی جلی و شتره‌کان
- ٨٥- ١١٤- باسی ئه‌و که سه‌هی له‌رێگادا هه‌دییه‌که‌ی بکڕێ و گۆلەنگ بکاته ملی
- ٨٦- ١١٥- باسی مانگا سه‌ر برپینی پیاو له‌بری خێزانه‌کانی به‌بێ ئاگادارییان
- ١١٦- باسی سه‌ر برپینی و شتر له‌و جێگایه‌ی پێغه‌مبەر ﷺ له‌ مینادا
- ٨٧- و شتری تێدا سه‌ر برپوه
- ٨٨- ١١٧- باسی که‌سێ به‌ ده‌ستی خۆی ئاژه‌ڵی دیارییه‌که‌ی سه‌ر برپێ
- ٨٩- ١١٨- باسی سه‌ر برپینی و شتر به‌ ده‌ست به‌ سترای
- ٨٩- ١١٩- باسی سه‌ر برپینی و شتر به‌ پێوه
- ١٢٠- باسیک: هێچ شتیکی ئاژه‌ڵی هه‌دی نادرێ به‌و که‌سه‌ی
- ٩١- سه‌ری ده‌برێت
- ٩٢- ١٢١- باسیک: پێستی ئاژه‌ڵی هه‌دی ده‌به‌خشرێ
- ٩٢- ١٢٢- باسیک: جلی و شتره‌کانی هه‌دی ده‌به‌خشریت
- ٩٣- ١٢٣- باسیک
- ٩٤- ١٢٤- باسی ئه‌وه‌ی ده‌خوریت له‌ و شتری هه‌دی و ئه‌وه‌ی ده‌به‌خشریت
- ٩٦- ١٢٥- باسی سه‌ر برپینی ئاژه‌ڵ پێش سه‌رتاشین
- ١٢٦- باسی که‌سێ له‌ کاتی ئیحرامدا قژی پێکه‌وه نووساندبێ
- ٩٨- و دواتر تاشیبی
- ٩٩- ١٢٧- باسی سه‌رتاشین و کورتکردنه‌وه له‌ کاتی ئیحرام شکاندن
- ١٢٨- باسی قژ کورتکردنه‌وه‌ی که‌سیک که‌ج به‌ ته‌مه‌تتوع
- ١٠١- بکات دوا‌ی ئه‌نجامدانی عومره‌که‌ی

- ١٢٩- باسی سەردان کردنی بەیت بۆ تەواف لە رۆژی جهژندا ١٠٢
- ١٣٠- باسیک: ئەگەر کەسێ لەبیری نەبوو، یان نەیزانی ئێواره ١٠٣
- داهات، رەجمی کرد یان سەری تاشی پیش ئاژەل سەربڕین ١٠٥
- ١٣١- باسی فەتوادان بەسواری وڵاخەووە لای جەمرەیی عەقەبە ١٠٧
- ١٣٢- باسی وتاردان لە رۆژانی مینادا ١٣٣
- ١٣٣- باسیک: ئایا ئەو کەسانەیی ئاو دەدەن بە حاجیان جگە
- لەوانیش شەوانی مانەووەی مینا بە شەوا لە مەککە دەمیننەووە؟ III
- ١٣٤- باسی بەردباران کردنی میلهکان ١١٢
- ١٣٥- باسی بەردبارانی جەمرە لە نیوەپراستی شیوەکەووە ١١٣
- ١٣٦- باسی بەردگرتنە میلهکان بەحەوت بەرد ١١٤
- ١٣٧- باسی ئەو کەسەیی کە بەردی گرتە جەمرەیی عەقەبەو
- بەیتی خستە لای چەپیەووە ١١٤
- ١٣٨- باسیک: (حاجی) لەگەڵ هەر بەردیک کە دەهاوێژیت
- ئەڵاھوئەکبەر دەکات ١١٥
- ١٣٩- باسی کەسێک بەرد بگرتنە جەمرەیی عەقەبەو نەووەستێ ١١٦
- ١٤٠- باسیک: کاتیک دوو میلهکەیی رەجم دەکرد لە تەختاییەک
- روو بەقیبلە دەووەستا ١١٧
- ١٤١- باسی بەرزکردنەووەی هەردوو دەستەکان لەلای میله
- نزیك و نیوەپراستەکە ١١٨
- ١٤٢- باسی نزاکردن لای دوو میلهکەیی شەیتان رەجمکردن ١١٩
- ١٤٣- باسی بەکارهێنانی بۆنی خۆش دواي رەجمی شەیتان
- و سەرتاشین پیش تەوافی ئیفازە ١٢٠
- ١٤٤- باسی (حوکم) تەوافی مائائاوی ١٢٠

- ١٤٥- باسیک: ئەگەر ئافرەت کەوتە حەیزەوێ دواى ئەوێ
١٢١ تەوافى ئیفازەى کرد
- ١٤٦- باسى کەسیک لە پۆژی گەرانەوێ و دەرچوون لە مینا
١٢٥ نوێژی عەسر لە ئەبتهح (موحهصصه) کردبیت
- ١٤٧- باسى موحهصصه
١٢٦
- ١٤٨- باسى مانەوێ لە (ذی طوئی) پیش چوونە نێو مەککە
١٢٧ مانەوێ لە (بَطْخَاء) کە لە زولحولەیفهیه کاتی گەرانەوێ لە مەککە
- ١٤٩- باسى کەسێ لە (ذی طوئی) لای دابێ و مابیتەوێ
١٢٨ کاتیک گەراوەتەوێ لە مەککە
- ١٥٠- باسى بازرگانی کردن لە رۆژانی حەجدا، کرین و فروشتن
١٢٩ لە بازارەکانی سەردهمی نهفامیدا
- ١٥١- باسى رۆیشتن لە کوتایی شەودا لە موحهصصهوێ
١٣٠

٢٦- پەراوی عومرە

- ١- باسى پێویستی و گەورەیی عومرە
١٣٢
- ٢- باسى ئەو کەسە پیش حەج عومرە بکات
١٣٣
- ٣- باسیک: پێغه مەبر ﷺ چەند عومرەى کردووە؟
١٣٤
- ٤- باسى (گەورەیی) عومرەکردن لە رەمەزанда
١٣٨
- ٥- باسى عومرە لە شەوی حەصصه و جگە لەو کاتەش (دروسته)
١٣٩
- ٦- باسى (ئیحرام بەستن بە) عومرە لە تەنعیمەوێ
١٤٠
- ٧- باسى عومرەکردن پاش حەج بەبێ هەدی
١٤٢

- ١٤٤ - ٨- باسی پاداشتی عومره به ئەندازهی ماندوو بونه
- ٩- باسی عومره کار ئەگەر تەوافی عومره کەمی کرد و دەرچوو رۆیشتە (وە بۆ ولاتی خۆی)، ئایا تەوافی مالتاواویی لەسەر دەکەوێت یا نا؟
- ١٤٠ ١٠- باسیک: (عومره کار) لە عومره دا ئەو شتانه دەکات کە لە هەجدا دەیکات
- ١٠٠ ١١- باسیک: کەمی عومره کار ئیحرام دەشکێنێت؟
- ١٥٤ ١٢- باسی کەسێت لە هەج یان عومره یان غەزا گەرایە وە چی بێت؟
- ١٣- باسی پیشوازی حاجیانی هاتوو بۆ هەج و پیشوازی لە
- ١٥٤ سێت کەس بە سەر و لاخیکە وە
- ١٥٠ ١٤- باسی هاتنە وە بە بەیاناندا
- ١٥٠ ١٥- باسی چوونە ژوورە وە بە ئیواراندا
- ١٦- باسیک: ئەگەر کەسێک گەیشته وە شارە کەمی بە شەو
- ١٥٦ نەر واته نیو مال و خێزانی
- ١٧- باسی ئەوەی و شترە کەمی بە خێرای لیخوری وە کاتێ
- ١٥٦ گەیشته نزیکی مەدینە
- ١٨- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بهرز و بلند:
- ١٥٧ (برۆنە نیو مالەکان لە دەرگا کانی وە)
- ١٥٨ ١٩- باسیک: سەفەر پارچە یە کە لە سزا و ئازار
- ١٥٩ ٢٠- باسی موسافیر خێرا برۆ و پەلە بکات لە گەرانە وەمی بۆ لای کە سوکاری

٢٧- پەراوی رینگە لیگیراو و قەدەغە کردن

- ١٦٠ باسی رینگە لیگیراو و کە فارەتی نیچیر (ی حەرام)
- ١٦١ ١- باسیک: ئەگەر عومره کار رینگری لیکرا

- ١٦٣ ٢- باسی رێگریکردن له ههجدای
- ١٦٤ ٣- باسی قوربانی کردن پێش سهرتاشین له کاتی رێگری لێکردندا
- ٤- باسی ئەو کەسهی وتویهتی: کەسێ رێگری لێ بکە
- ١٦٥ گێڕانهوهی له سهڕ نییه
- ٥- باسی ئەم فەرماشتهی خوای بهرز و بلند: (جا ههركهس له ئیوه نهخۆش بوو، یان ئازاریک له سهڕیدا بوو (ئهگهر سهڕی تاشی)، با فیدییهک بدات که رۆژوو(ی سێ رۆژه)، یان خێریک، یان قوربانییهک بکات)، ئەو کەسه سهڕپشکه (ههركامیان بکات)، به لām رۆژوووه که سێ رۆژه
- ١٦٨ ٦- باسی ئەم فەرماشتهی خوای بهرز و بلند:
- ١٦٩ ﴿أَزْ صَدَقَةٍ﴾ البقرة. واته: خواردن دان به شەش ههژار
- ١٧٠ ٧- باسیک: خۆراکدانی بریتی نیو صاعه
- ١٧٠ ٨- باسیک: (النُّسْكَ) مهړیکه
- ١٧٢ ٩- باسی ئەم فەرماشتهی خوای بهرز و بلند: ﴿فَلَا رَفْعَ﴾ البقرة.
- ١٧٢ ١٠- باسی ئەم فەرماشتهی خوا ﷻ: ﴿وَلَا تُسَوِّفُ وَلَا جَدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ البقرة.

٢٨- په راوی تۆلهی نیچیر

- ١٧٣ ١- باسی تۆلهی نیچیر و ئەو جوړه شتانه
- ٢- باسیک: کەسێ له ئیحرامدا نه بێ نیچیری بکوژێ و
- ١٧٥ بیکاته دیاری بۆ کەسیک که له ئیحرامدا یه، ئەویش بیخوات

- ٣- باسیک: کهسانیک ئەگەر لە ئیحرامدا بن نیچیریکیان بینی
و پێکهنین، جا کهسیکیش که لە ئیحرامدا نه‌بوو هه‌ستی پێکرد ١٧٧
- ٤- باسیک: کهسیک لە ئیحرامدا بیت، نابێت یارمه‌تی کهسیک
بدات که لە ئیحرامدا نییه‌ بۆ کوشتنی نیچیر ١٧٨
- ٥- باسیک: ئەو کهسه‌ی لە ئیحرامدا یه‌ نابێت ئاماژه‌ بۆ نیچیر بکات،
تا ئەوه‌ی لە ئیحرامدا نییه‌ راوی بکات ١٨٠
- ٦- باسیک: ئەگەر کهسیک که‌ره‌کیوییه‌کی زیندووی به‌ دیاری ه‌ینا
بۆ کهسیک له‌ ئیحرامدا یه‌ و وه‌ری نه‌گریت ١٨٢
- ٧- باسی ئەو گیانه‌ به‌رانه‌ی ئیحرامدار ده‌یانکوژت ١٨٢
- ٨- باسیک: دار و دره‌ختی شاری مه‌که‌که‌ نابێدریت ١٨٥
- ٩- باسیک: نیچیری چه‌رهم راو نانریت ١٨٧
- ١٠- باسی جه‌نگکردن له‌ مه‌که‌که‌ دروست نییه‌ ١٨٨
- ١١- باسی که‌له‌شاخ گرتن بۆ ئیحرامدار ١٨٩
- ١٢- باسی ژن ماره‌کردنی ئیحرامدار ١٩٠
- ١٣- باسی ئەو بۆنه‌ خو‌شانه‌ی قه‌ده‌غه‌کراوه‌ له‌ پیاو و ئافره‌تی ئیحرامدار ١٩١
- ١٤- باسی خو‌شۆردنی ئیحرامدار ١٩٣
- ١٥- باسی له‌پێکردنی خووف بۆ ئیحرامدار ئەگەر نه‌علی نه‌بوو ١٩٤
- ١٦- باسی ئەگەر ئیحرامدار پشته‌مالی نه‌بوو با ده‌رپێ (شه‌روال) له‌پێ بکات ١٩٥
- ١٧- باسی چه‌ک له‌خۆدان بۆ ئیحرامدار ١٩٦
- ١٨- باسی رو‌یشتنه‌ چه‌رهم و مه‌که‌که‌ به‌بێ ئیحرام به‌ستن ١٩٧
- ١٩- باسیک: ئەگەر کهسیک ئیحرامی به‌ست و (به‌نه‌زانی) کراسی له‌به‌ردابوو ١٩٨
- ٢٠- باسی ئیحرامداریک له‌ عه‌ره‌فه‌دا ده‌مریت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رعانی
نه‌کرد ئەو به‌شه‌ی له‌ حه‌جه‌که‌ی مابوو که‌سیکی تر بۆی ئەنجام بدات ٢٠٠

- ٢٠١- باسی ئهوهی سوننه ته بۆ ئیحمادار بکریت کاتیک مرد
- ٢٢- باسی ههچ و نهزرکردن له جیاتی مردوو، ههروهها پیاو
- ٢٠٢- ههچ بکات له جیاتی ئافرهت
- ٢٣- باسی ههچکردن له جیاتی کهسیک نهتوانی بهسه
- ٢٠٢- وڵاوهوه خۆی بگریت
- ٢٤- باسی ههچکردنی ئافرهت له جیاتی پیاو (دروسته)
- ٢٠٤- باسی ههچکردنی منداڵ
- ٢٠٦- باسی ههچکردنی ئافرهتان
- ٢٠٩- باسی کهسیک نهزر بکات بهپت پروات بۆ کهعبه

٢٩- پهراوی فهزل و گهورهیی مه دینه

- ٢١١- باسی ئهوهی دهربارهی رێزدارى مه دینه هاتوووه
- ٢١٤- باسی گهورهیی مه دینه، بێگومان خهڵکه (خراپه) کانی ناوی دهردهکات
- ٢١٥- باسیک: مه دینه ناوی تابهیه
- ٤- باسی ئهمسهر و ئهوسهرى مه دینه (نیوان دوو شاخه
- ٢١٥- بهرده لانه کهی مه دینه)
- ٢١٦- باسی کهسێ پشیت له مه دینه بکات و ههزی لێی نه بێت
- ٢١٧- باسیک: باوهر و ئیمان دهکشیتهوه بۆ مه دینه
- ٢١٨- باسی تاوانی ئهوه کهسهی پیلان دژی خهڵکی مه دینه بگریت
- ٢١٨- باسی قهلاکانی مه دینه
- ٢١٩- باسیک: دهججال ناچیته نیو مه دینه
- ٢٢٢- باسیک: مه دینه ناپوختهکانی نیوی دهردهکات

- ٢٢٣ باسیک
- ٢٢٤ ١١- باسی پیغهمبەر ﷺ پئی ناخۆش بوو که مه دینه چۆل بکرت
- ٢٢٤ ١٢- باسیک

٣٠- په راوی پۆژوو

- ٢٢٩ ١- باسی واجبوونی پۆژووی رهمهزان
- ٢٣١ ٢- باسی گه وره یی پۆژووگرتن
- ٢٣١ ٣- باسیک: پۆژوو هۆکاری سرینه وهی گونا هه
- ٢٣٢ ٤- باسیک: ده رگای ره ییان تایبه ت به پۆژووه وانان
- ٢٣٤ ٥- باسیک: ئایا دهوترت رهمهزان یان مانگی رهمهزان، ئه وهشی
- ٢٣٤ ٦- باسی وایه هه مووی دروسته
- ٢٣٦ ٧- باسی هه رکهس پۆژووی رهمهزان بگرت با وه پو چا وه پوانی
- ٢٣٦ ٨- باسیک: به خشنده ترین کاتی پیغهمبەر ﷺ له رهمهزاندا بووه
- ٢٣٧ ٩- باسی که سیک له کاتی به پۆژووبوندا واز له درۆ و کارکردن به درۆ نه هینت
- ٢٣٨ ١٠- باسیک: ئایا (پۆژووه وان) ده لێ من به پۆژووم، کاتیک جنیوی پت درا؟
- ٢٣٩ ١١- باسی پۆژووگرتن بۆ گهنجیک توانای ژنه یانانی نه بێت
- ٢٤٠ ١٢- باسی ئهم فهرمایشته ی پیغهمبەر ﷺ: ((ئه گه ر مانگتان
- ٢٤٣ ١٣- باسی ئه وه به پۆژوو بن، ئه گه ر بینیتانه وه ئه وه بيشکین))
- ٢٤٣ ١٤- باسیک: دوو مانگه که ی جه ژنه کان که م ناکه ن
- ٢٤٤ ١٥- باسی فهرمایشته ی پیغهمبەر ﷺ: ((ئیمه نانووسین و
- ٢٤٤ ئه ستیره ژمیری نازانین))

- ٢٤٤ - باسټک: رۆژنیک و دوو رۆژ پټش په مه‌زان به‌رۆژوو بوون دروست نییه
- ٢٤٥ - باسی ئهم فهرمایشته‌ی ئهو خوایه‌ی ناوه‌ینانی گه‌وره‌یه:
- ٢٤٧ - باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند:
- ١٧ - باسی ئهم فهرمایشته‌ی پیغهمبەر ﷺ: ((بانگدانی بیلال رڼگریتان نه‌کات له‌ ناخواردن له‌ پارشیودا))
- ٢٤٩ - باسی دواخستنی پارشیو
- ١٨ - باسی نیوانی پارشیو و نویژی به‌یانی چه‌ندبوو؟
- ٢٥٠ - باسی فهر و به‌ره‌که‌تی پارشیوکردن بټ ئه‌وه‌ی واجب بیت
- ٢٥٠ - باسټک: ئه‌گەر که‌سیک به‌ رۆژ نیه‌تی رۆژوو بینیت دروسته
- ٢٥٢ - باسی رۆژوو هوان به‌له‌شگرانی رۆژ بکاته‌وه
- ٢٥٣ - باسی (حوکمی) ده‌ستبازی پیاوی رۆژوو هوان له‌ گه‌ل هاوسه‌ره‌که‌یدا
- ٢٥٤ - باسی (حوکمی) ماچکردن بۆ رۆژوو هوان
- ٢٥٥ - باسی خۆشۆردنی رۆژوو هوان
- ٢٥٦ - باسی ئه‌گەر رۆژوو هوان به‌له‌بیرچوون
- ٢٥٧ - خواردنی خوارد یان خواردنه‌وه‌ی خوارده‌وه
- ٢٥٨ - باسی (حوکمی) سیواکی ته‌ر و وشک بۆ رۆژوو هوان
- ٢٥٩ - باسی ئهم فهرمووده‌ی پیغهمبەر ﷺ: ((ئه‌گەر که‌سیک ده‌ستنویژی گرت، با ئاو له‌ کوونه‌ لووتی وه‌ربدات)) جیاوازی نه‌کردوه له‌ نیوان رۆژوو هوان و که‌سی تردا
- ٢٦٠ - باسی: ئه‌گەر رۆژوو هوان له‌ په‌مه‌زاند سهرجییه‌ی کرد له‌ گه‌ل خیزانیدا
- ٢٦١ - باسی: ئه‌گەر که‌سیک له‌ په‌مه‌زاند له‌ گه‌ل خیزانه‌که‌یدا
- ٢٦٢ - جووت بوو خیریان پیکرد با که‌فاره‌ته‌که‌ی پټ بدات

- ٣١- باسی که سیک له ږمه‌زاندا له‌گه‌ل خیزانی جووت بښ دروسته که‌فاره‌ته‌که‌ی
 ٢٦٦ دهرخواردی مال و مندالې خوې بدات نه‌گهر هه‌زار و نه‌بوو بوون؟
- ٣٢- باسی (حوکمی) که‌له‌شاخ گرتن و ږشان‌وه‌ی ږوژوو‌ه‌وان
 ٢٦٧
- ٣٣- باسی (حوکمی) ږوژوو‌گرتن و (حوکمی) شکاندنی له‌سه‌فردا
 ٢٦٩
- ٣٤- باسیک: نه‌گهر که‌سیک چه‌ند ږوژیک له‌ږمه‌زان به‌ږوژوو
 ٢٧١ بوو پاشان سه‌فه‌ری کرد
- ٣٥- باسیک
 ٢٧٢
- ٣٦- باسی نه‌م فه‌رموود‌ه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دهر‌بار‌ه‌ی نه‌و
 که‌سه‌ی سی‌به‌ری بو کرابوو که‌گهرما زور به‌تین بوو:
 ((ږوژوو‌گرتن له‌سه‌فردا له‌کاره‌ چاکه‌کان نییه))
 ٢٧٢
- ٣٧- باسیک: هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ره‌خنه‌یان
 له‌یه‌کتری نه‌ده‌گرت له‌به‌ر ږوژوو‌بوون و به‌ر ږوژوو نه‌بوون
 ٢٧٣
- ٣٨- باسی که‌سیک له‌سه‌فردا ږوژوو بشکینې بو نه‌وه‌ی خه‌لک ببینن
 ٢٧٣
- ٣٩- باسیک: نه‌م نایه‌ته‌ پیروزه: (هه‌روه‌ها پتویسته له‌سر نه‌وانه‌ی
 که‌ زور به‌نا‌ره‌حه‌تی ده‌توانن به‌ر ږوژوو بن (به‌ر ږوژوو نه‌بن) و بریتی (بده‌ن)
 ٢٧٥
- ٤٠- باسیک: له‌چ کاتیکدا ږوژووی نه‌گیراوی ږمه‌زان ده‌گړد‌ریت‌ه‌وه‌؟
 ٢٧٦
- ٤١- باسی چه‌یزدار ږوژوو ناگرت و نویژ ناکات
 ٢٧٨
- ٤٢- باسی که‌سیک به‌ریت و ږوژوو قهرزار بیت
 ٢٧٩
- ٤٣- باسیک: که‌ی کاتی ږوژوو شکاندنی ږوژوو‌ه‌وان دت؟
 ٢٨١
- ٤٤- باسیک: ږوژوو‌ه‌وان ږوژوو ده‌شکینې به‌وه‌ی هه‌یه‌و
 به‌رده‌سته‌ ناو بیت یان شتیکی تر
 ٢٨٢
- ٤٥- باسی په‌له‌کردن له‌ږوژوو شکاندندا (سوننه‌ته)
 ٢٨٣

- ٤٦- باسئىك: ئەگەر كەسئىك لە رەمەزاندا رۆژوووى شكاند،
 ٢٨٤ پاشان خۆر دەر كەوت
- ٤٧- باسى رۆژووگرتنى مندا لان
 ٢٨٥
- ٤٨- باسى شەو دانە دەم رۆژ بۆ رۆژووگرتن،
 ٢٨٦
- وہ باسى ئەوھى دە ئىت لە شەودا رۆژووگرتن نىيە
 ٢٨٨
- ٤٩- باسى سزادانى ئەو كەسەى (وصال) زۆر دەكات
 ٢٩٠
- ٥٠- باسى شەو خستە سەر رۆژ لە رۆژووگرتندا تا بەرەبەيان
 ٥١- باسى كەسئىك سويند لە براىەكى بخوات تا رۆژووہ
 سوننەتەكەى بشكىنئى و پيى وايە گيړانەوھشى ناوئىت،
 ئەگەر رۆژووو شكاندنەكە بۆ ئەو كەسە گونجاوتر بئ
 ٢٩١
- ٥٢- باسى (گەورەيى) رۆژوووى شەعبان
 ٢٩٢
- ٥٣- باسى ئەوھى باسكراوہ لە رۆژووگرتن و رۆژووو شكاندنى پئغەمبەر ﷺ
 ٢٩٣
- ٥٤- باسى مافى ميوان لە رۆژووگرتندا
 ٢٩٥
- ٥٥- باسى مافى لاشە لە رۆژووگرتندا
 ٢٩٦
- ٥٦- باسى رۆژووگرتنى سأل ھەمووى
 ٢٩٧
- ٥٧- باسى مافى كەسوكار لە رۆژووگرتندا
 ٢٩٨
- ٥٨- باسى رۆژووگرتنى رۆژئىك و نەگرتنى رۆژئىك
 ٢٩٩
- ٥٩- باسى رۆژووگرتنى داوود (عليه السلام)
 ٣٠٠
- ٦٠- باسى رۆژووگرتنى ئەو رۆژانەى (شەوھەكانيان) سپی و
 رووناكن سئزەدە و چواردە و پازدە
 ٣٠٢
- ٦١- باسى كەسئىك سەردانى كەسانئىكى كردبئت و
 رۆژووھەكەى نەشكىنئى لايان
 ٣٠٣
- ٦٢- باسى رۆژووگرتن لە كۆتايى مانگدا
 ٣٠٥

- ٦٣- باسی رۆژووگرتنی رۆژی ههینی، ئهگەر که سێک رۆژی ههینی رۆژبوویهوه و به رۆژوو بوو، پێویسته له سهری بيشکێنێ ٣٠٦
- ٦٤- باسێک: ئایا (مسولمان) ههندێ رۆژ تايهت بکات به په رستش زياتر؟ ٣٠٧
- ٦٥- باسی (حوکمی) رۆژووگرتنی رۆژی عه رفه ٣٠٨
- ٦٦- باسی (حوکمی) رۆژووگرتنی رۆژی جهژنی رهمهزان ٣٠٩
- ٦٧- باسی (حوکمی) رۆژووگرتنی يه کهم رۆژی جهژنی قوربان ٣١٠
- ٦٨- باسی رۆژووگرتنی سێ رۆژی دواي جهژنی قوربان ٣١٢
- ٦٩- باسی (حوکمی) رۆژووگرتنی رۆژی عاشورا ٣١٤

٣١- په راوی نوێژی ته راویح ٣١٧

- ١- باسی فهزڵ و گه وره يی که سێک رهمهزان شه ونوێژ بکات ٣١٧

٣٢- په راوی گه وره يی شه وی قه در ٣٢٢

- ١- باسی گه وره يی شه وی قه در ٣٢٢
- ٢- باسی گه ران به دواي شه وی قه دردا له جه وت شه وی کۆتايی رهمه زاندا ٣٢٣
- ٣- باسی گه ران به دواي شه وی قه دردا له شه وه ٣٢٥
- ٤- باسی له بیربردنه وه ی زانیاری شه وی قه در به هۆی ٣٢٩
- ٥- ناکۆکی و دهنگه دهنگی خه لکه وه ٣٢٩

٣٣٠ - ٥- باسى كاروپهرستش زۆركردن له ده (شهوو رۆژى) كۆتايى رهمهزاندا

٣٣١ - ٣٢- په راوى مانه وه له مرگه وتدا بۆ خوا په رستى (ئيعتيكاف)

١- باسى ئيعتيكاف كردن له ده (شهو و رۆژى) كۆتايى رهمهزاندا و

٣٣١ ئيعتيكاف كردن له ههموو مرگه وته كاندا

٣٣٣ ٢- باسىك: ئافره تى به يزدار قژى سهرى پياوى ئيعتيكافكار دابىنى و شانەى بکات

٣- باسىك: (ئهو كه سهى له ئيعتيكافدايه) بۆ كارى پىويست

٣٣٤ نه بى نابت بىرواته ماله وه

٣٣٤ ٤- باسى خوشۆردنى ئيعتيكافكار

٣٣٥ ٥- باسى ئيعتيكاف كردن له شهودا (دروسته)

٣٣٥ ٦- باسى حوكمى ئيعتيكاف كردنى ئافره تان

٣٣٦ ٧- باسى خىوه ته كان له مرگه وتدا

٨- باسىك: ئايا دروسته ئيعتيكافكار تا ده رگاى مرگه وت

٣٣٧ بىرواته ده ره وه بۆ پىويستىيه كانى؟

٣٣٨ ٩- باسى ئيعتيكاف

٣٣٩ ١٠- باسى (حوكمى) ئيعتيكافى ئافره ت به رده وام خوينى هه بىت

٣٤٠ ١١- باسى ئافره ت سهردانى مىردى بکات له شوينى ئيعتيكافه كهيدا

٣٤١ ١٢- باسىك: ئايا ئيعتيكافكار گومان له خۆى دوور ده خاته وه؟

١٣- باسی ئەو کەسە لە کاتی رۆژیوونەوەدا لە

٣٤٣ ئیعتیکافە کە بێتە دەرەوە

١٤- باسی ئیعتیکاف کردن لە (مانگی) شەوالدا

١٥- باسی ئەوەی رای وایە کە سێک ئیعتیکاف بکات رۆژی وە لە سەر نییە

١٦- باسیک: ئەگەر کە سێک لە سەردەمی نەفامیدا ئیعتیکافی

٣٤٥ نەزر کردبێت، پاشان مسوڵمان بوو بێت

١٧- باسی ئیعتیکاف کردن لە دە رۆژی ناوەراستی رەمەزанда

١٨- باسی کە سێک ویستی ئیعتیکاف بکات، پاشان بۆی

٣٤٧ دەرکەوت لە ئیعتیکاف بێتە دەرەوە

١٩- باسی ئەو پیاوەی لە ئیعتیکافدا یە سەری بباتە مالهۆە بۆ شۆردن

٣٤٩ ٣٤- پەرەوی کرین و فروشتن

١- باسی ئەوەی لەم فەرمايشتانهی خۆی بەرز و بلند هاتوو

٢- باسیک: حەلāl رۆونه و حەرāmیش رۆونه، لە نیوانیاندا

٣٥٥ هەندێ شتی لێکچوو هەن

٣- باسی مانای (المُشَبَّهَات) چیه؟

٣٥٩ ٤- باسی ئەو شتە گومان لێکراوانەیی خۆی لێ دەپاریزێ

٥- باسی ئەو کەسە وەسەسەو ئەو جۆرە شتانه

٣٥٩ لە شتە گومان لێکراوەکان دانانی

٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بهرز و بلند: (هەركاتێك بازرگانی

٣٦١ یان کاریکی بێ هۆده ببین، بڵاوهی لێ دەکەن بۆ لای ئەو بازرگانیه)

٧- باسی ئەوانەي گرتگ نیه به لایانهوه له هەر رێگایهك سامان پهیدا بکری

٣٦٢ ٨- باسی بازرگانی کردن له وشکانی و غیری وشکانی

٣٦٤ ٩- باسی رۆیشتن بۆ بازرگانی (رهوایه)

٣٦٥ ١٠- باسی بازرگانی له دهریادا (دروسته)

١١- باسیك: (هەر كاتێك بازرگانی یان کاریکی بێ هۆده

٣٦٦ ببین بڵاوهی لێدهکەن و بۆ لای دهچن)

١٢- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بهرز و بلند: (بهبهخشن لهو

٣٦٧ ماله پاكانهي پهیداتان كردوووه)

٣٦٨ ١٣- باسی ئەوهي پێي خۆشه رزق و رۆزی فراوان بێت

٣٦٩ ١٤- باسی شت کرینی پیغه مبهەر ﴿ به قهرز

٣٧٠ ١٥- باسی (گهورهیي) کهسابهت و کارکردنی موقوف به دهستی خۆي

١٦- باسی ئاسانکاری و لیبۆردهی لهکرین و فروشتندا (سوننهته)،

٣٧٣ وه کهسیك داواي مافیکی کرد با (تهنها) داواي مافی خۆي بکات

٣٧٣ ١٧- باسی (فهزلی) له سههر راوهستانی قهرزداري دهوڵهمه ند

- ١٨- باسی (فهزلی) ئه و کهسه می مۆلته می قهرزدار می نه بوو بدات ٣٧٤
- ١٩- باسیک: کریار و فروشیار ئه گهر کهم و کوریان باسکردو،
نه یانشارده ووه و ئامۆژگاریان کرد ٣٧٥
- ٢٠- باسی فروشتنی خورمای تیکه له ٣٧٧
- ٢١- باسی ئه ووه می وتراوه دهر باره می گوشت فروش و قهصاب ٣٧٧
- ٢٢- باسی ئه ووه می فهر و بهره کهت ناهیل له ٣٧٨
- درؤ و عیب شارده ووه له مامه له دا ٣٧٨
- ٢٣- باسی ئه م فهرمایشته می خوا می بهرز و بلند: (ئه می ئه وانه می پرواتان ٣٧٩
- هیناوه سوو مه خوڤ چهند بهرانبهرو له خوا بترسن بو ئه ووه می رزگار بن) ٣٧٩
- ٢٤- باسی (حوکمی) سوو خوڤ و دوو شایه ته که می و نووسه ره که می ٣٨٠
- ٢٥- باسی (تاوانی) ئه و کهسه می سوو ده دات ٣٨٢
- ٢٦- باسیک: دهر باره می ئه م ئایه ته: (خوا پیت و بهره که می ٣٨٢
- سوو ناهیل، وه بهرو به خیر و بهخشینه کان ده دات، ٣٨٢
- وه خوا هیچ ناسو باسیکی گونا بهاری خوش ناوت) ٣٨٣
- ٢٧- باسی ناپه سندی سویند خواردن له کرین و فروشتن دا ٣٨٤
- ٢٨- باسی ئه ووه می دهر باره می زه ره نگه ر وتراوه ٣٨٤
- ٢٩- باسی پیشه وهر و ئاسنگه ر ٣٨٧
- ٣٠- باسی ناوهینانی بهرگدروو ٣٨٧

- ٣١- باسی چنر و تهونکر ٣٨٨
- ٣٢- باسی دارتاش ٣٨٩
- ٣٣- باسی پتشفوا خوی پتوپیستییهکانی بکرت ٣٩١
- ٣٤- باسی فروشتنی چوارپت و گویدریژ، وه نهگر کهسک
ناژهل یان وشتریک بفروشتی به سواریهوه بت، نایا نهوه
به وهرگرتن دادهنری پتیش نهوهی دابهزتی لهسهری؟ ٣٩٢
- ٣٥- باسی نهو بازارانهی له سهردهمی نهفامیدا ههبوون و خهکی
له سهردهمی نیسلامیشدا کرین و فروشتنی تیانددا کردوه ٣٩٤
- ٣٦- باسی کرینی وشتری ناوکهوتوو یان گهربوو ٣٩٥
- ٣٧- باسی فروشتنی چهک له کاتی شهر و ناژاوهو له غیری ناژاوهشدا ٣٩٦
- ٣٨- باسیک: بۆن فروش و فروشتنی میسک ٣٩٧
- ٣٩- باسی نهوهی لهبارهی کهلهشاخگرهوه باسکراوه ٣٩٧
- ٤٠- باسی بازارگانی کردن بهو پۆشاکانهی که له بهرکردنی
بۆ پیاوان و ئافرهتان ناپهسهنده ٣٩٨
- ٤١- باسیک: خاوهن کالاکه له پتشته به نرخ دانان ٤٠٠
- ٤٢- باسیک: پهشیمان بوونهوه بۆ ماوهی چندیک دروسته؟ ٤٠٠
- ٤٣- باسیک: نهگر له پهشیمان بوونهوهدا کات دیاری نهکرا نایا
مامهله که دروسته؟ ٤٠١
- ٤٤- باسیک: کریار و فروشیار سهرپشکن تا نهو کاتهی
له یهکتری جیانهبوونهتهوه ٤٠٢

- ٤٥- باسیک: ئەگەر یەکیکیان پاش مامەلەکه هاورییهکهی
- ٤٠٣ سەرپشک ک کرد ئەوه بێگومان مامەلەکه دامەزرراوه
- ٤٦- باسیک: ئەگەر فرۆشیار پەشیمان بوونەوهی بۆ
- ٤٠٤ هەبوو ئایا ئەو مامەلە دروسته؟
- ٤٧- باسیک: ئەگەر کەسیک شتێکی کڕی و هەر لەو کاتەدا
- بەخشێ پیش ئەوهی لەگەڵ فرۆشیار لەیهکتر جیا ببنەوهو
- فرۆشیارەکش بێدەنگ بوو لەم بەخشینی کڕیارەدا، یان
- ٤٠٦ کەسیک بەندەیهکی کڕی و ئازادی کرد (پیش جیا بوونەوهیان)
- ٤٠٧ ٤٨- باسی ئەو فێلکردنە ناپەسەندە لە مامەلەدا
- ٤٠٨ ٤٩- باسی ئەوهی دەربارەهی بازارەکان باسکراوه
- ٤١٣ ٥٠- باسی ناپەسەندی شەڕە قەسە و دەنگ بەرزکردنەوه لە بازاردا
- ٤١٤ ٥١- باسی تێچووی پێوانەکردن لەسەر فرۆار و ئەوهیه شتەکه دەدات
- ٤١٦ ٥٢- باسی ئەو پێوانە کردنانە که سوننهتن
- ٤١٦ ٥٣- باسی فەرۆ بەرهههتی مهه و مشتی (خەلکی مههینهی) پیغه مبهه
- ٤١٧ ٥٤- باسی ئەوهی وتراوه لە فرۆشتنی خۆراک و ئیحتیکار
- ٥٥- باسی (حوکمی) فرۆشتنی خۆراک پیش ئەوهی
- ٤٢٠ وهربگیرێ، وه (حوکمی) فرۆشتنی شتێک که لهلات نییه
- ٥٦- باسی کەسیک کەسیکی بینی خۆراک بە گۆتره دهکڕێ نابێ
- ٤٢١ بیفرۆشێ ههتا نهیباتهوه مانی خۆی، وه باسی تهمن کردن لەو بارهیهوه

- ٥٧- باسیک: ئەگەر کەسێک کەلوپەلێک یان ولاختێک کڕی و
لای فرۆشیارەکە داینا، یان مردار بوو یەوێک پێش ئەوێ
٤٢٢ کڕیار وەر یبگرێ (مامەڵەکە دانامەزێ)
- ٥٨- باسیک: موسوڵمان فرۆشتن بە سەر فرۆشتنی براکەیدا
نەکات و سودا بە سەر سودای براکەیدا نەکات، هەتا مۆڵەتی
٤٢٣ دەدات یان وازی لێ دینێت
- ٥٩- باسی فرۆشتنی زەمکاری
٤٢٤ ٦٠- باسی زەمکاری بە نیازی فیل، وە ئەو کەسە دەڵێ
- ٤٢٥ ئەم مامەڵە یە دروست نییە
- ٤٢٦ ٦١- باسی فرۆشتنی غەرەر و سکی سکی
- ٤٢٦ ٦٢- باسی کڕین و فرۆشتنی دەست لێدان
- ٤٢٨ ٦٣- باسی (حوکمی) فرۆشتنی (مناذە)
- ٦٤- باسی رێگری کردن لە فرۆشیار کە شیر لە گوانی وشترو
مانگا و مەردا کۆبکاتەوێک رێگری کردووێ هەموو ئازەلێکی
٤٢٩ تر شیر کۆبکریتەوێک لە گوانیدا
- ٦٥- باسیک: ئەگەر (کڕیار) ویستی ئازەلێک گوان بە ستراوێ نەدۆشراوێک
٤٣١ دەگیرێتەوێک لە بری دۆشینە کەشی مەنێ خورما دەگیرێتەوێک
- ٤٣٢ ٦٦- باسی (حوکمی) فرۆشتنی کۆیلە ی زیناکار
- ٤٣٣ ٦٧- باسی (حوکمی) کڕین و فرۆشتن لە گەڵ ئافەرەتاندا

- ٦٨- باسیک: ئایا شارنشین شت بفرۆشتی بۆ گوندنشین
- ٤٣٤ بهبێ کرێ (دروسته؟) و ئایا یارمهتی بدات و ئامۆژگاری بکات؟
- ٦٩- باسی ئهو کهسهی لای ناپهسهنده شارنشین به کرێ
- ٤٣٦ شتومهک بفرۆشتی بۆ گوندنشین
- ٧٠- باسیک: شارنشین به ده لالی شت بۆ گوندنشین نهفرۆشت
- ٤٣٦ ٧١- باسی رێگری کردن له بهدهمهوه چوونی کاروانوه بێگومان
- کرین و فرۆشتنی ئهو کهسهی بهپیر کاروانهوه چووه دروست نییه،
- چونکه ئهو کهسه تاوانباره ئهگەر زانا بێ پێی وه ئهو کاره
- ٤٣٧ فیل کردنه له مامهلهدا، فیل کردنیش دروست نییه
- ٧٢- باسی سنووری بهپیرهوه چوونی کاروان (تا کوێ دروسته؟)
- ٤٣٩ ٧٣- باسیک: ئهگەر کهسیک له مامهلهدا چهند مهرجیک دابنێ
- ٤٤٠ که دروست نییه
- ٧٤- باسی فرۆشتنی خورما بهخورما
- ٤٤٢ ٧٥- باسی فرۆشتنی میوژ به میوژ و خوراک به خوراک
- ٤٤٢ ٧٦- باسی فرۆشتنی جۆ به جۆ
- ٤٤٤ ٧٧- باسی فرۆشتنی ئالتون به ئالتون
- ٤٤٥ ٧٨- باسی فرۆشتنی زیو به زیو
- ٤٤٥ ٧٩- باسی فرۆشتنی دینار به دینار بهقهرز
- ٤٤٧ ٨٠- باسی فرۆشتنی زیو به ئالتون به قهرز
- ٤٤٧

- ٤٤٨ ٨١- باسی فروشتنی ئالتون به زیو که دهست به دهست بیت
- ٨٢- باسی کرین و فروشتنی (مزابنة) که بریتیه له فروشتنی خورمای تازه به خورمای وشک و فروشتنی میوژ به تریت و فروشتنی عرایا
- ٤٤٩ ٨٣- باسی فروشتنی خورمای تازه به دارخورماکهوه به ئالتون و زیو
- ٤٥١ ٨٤- باسی مانا و راقهه عرایا
- ٤٥٣ ٨٥- باسی فروشتنی بهروبووم پیش نهوهی به تهواوی پښگات
- ٤٥٥ ٨٦- باسی فروشتنی دارخورما پیش نهوهی به رهکهه پښگات
- ٤٥٧ ٨٧- باسیک: نهگهر کهسیک بهروبوومی فروشت پښ پښگهیشتنی، پاشان دهرد و نهخووشی لینی دا نهوه لهسهر فروشیاره
- ٤٥٨ ٨٨- باسی کرینی خوراک به قهرز بۆ ماوهیهک
- ٤٥٩ ٨٩- باسیک: نهگهر کهسیک ویستی خورما بفروشت به خورمایهکی چاکتر
- ٤٦٠ ٩٠- باسی کهسیک دارخورمایهکی فروشتبیت که موتوره به کرا بیت، یان زهوییهکی فروشتبیت که چینرا بیت، یان بهکرت وهری گرتبیت
- ٤٦١ ٩١- باسیک: فروشتنی کشتوکال به خوراک به پتیوانه
- ٤٦٢ ٩٢- باسی (حوکمی) فروشتنی خودی دارخورماکه
- ٤٦٣ ٩٣- باسی (حوکمی) فروشتنی قهرسیل
- ٤٦٤ ٩٤- باسی (حوکمی) فروشتنی کورۆکی دارخورما و (حوکمی) خواردنی
- ٩٥- باسی نهوهی که پتی وایه کاروباری شارهکان له کرین و فروشتن و بهکردان و پتیوانه و کیشانهیان بهگویرهی باو و نهریتی نیوان خویان

- ٤٦٥ دههه، وه له سههر نياز و نيهه و بۆچوونه باو و ديارهكانيان دههه
- ٤٦٨ ٩٦- باسی (هوكمى) كرينى هاوبهش له هاوبهشهكهى
- ٩٧- باسی (هوكمى) فروشتنى زهوى و خانوو و كاآ و
- ٤٦٨ شتومهكى هاوبهشى به شنهكراو
- ٩٨- باسێك: ئهگهر كهسێك بههه مۆلهه شتێكى بۆ كهسێكى
- ٤٧٠ تر كرىبێت دواتر كهسهكه بهو كرىنه رازى بێت
- ٩٩- باسی (هوكمى) كرىن و فروشتن لهگهآ هاوبهشدانهران
- ٤٧٢ و ئهوانهى له جهنگدان لهگهآ مسوآلماناندا
- ١٠٠- باسی (هوكمى) كرىنى كۆيله له كافرىك له جهنگدايه
- ٤٧٣ لهگهآ موسوآلمانان، وه هوكمى بهخشين و ئازاد كردنى كۆيله
- ٤٧٨ ١٠١- باسی (هوكمى) پىستى مردارهوهبوو پىش ئهوهى دهباغ بدرىت
- ٤٧٩ ١٠٢- باسى كوشتنى بهراز
- ١٠٣- باسێك: پىو و بهزى مردارهوهبوو ناتوینریتهوه و رۆنى
- ٤٧٩ مردارهوهبوو نافروشرىت
- ١٠٤- باسى فروشتنى وینهى ئهو شتانهى گيانله بهر نین و
- ٤٨١ باسى ئهوهى ناپهسنده لهو شتانه
- ٤٨٢ ١٠٥- باسى ههرا مكدنى بازارگانی عارهق

- ١٠٦- باسی تاوانی ئەوەی کە سێکی ئازاد بفرۆشت ٤٨٢
- ١٠٧- باسی فەرمانکردنی پێغەمبەر ﷺ بە جۆوله‌که‌کان بە‌فروشتنی زه‌وی و که‌لاره‌کانیان کاتیکی دهریکردن (له مه‌دینه) ٤٨٣
- ١٠٨- باسی (حوکمی) فروشتنی کۆیله (به کۆیله به قهرز) ئازهل به ئازهل به قهرز ٤٨٤
- ١٠٩- باسی فروشتنی کۆیله ٤٨٥
- ١١٠- باسی فروشتنی (المَدْبَر) کۆیله‌ی ئازادکراوی پاش مردن ٤٨٥
- ١١١- باسیکی: ئایا دروسته‌ بۆ پیاو که‌نیزه‌که‌که‌ی له‌گه‌ل خۆی ببات بۆ سه‌فه‌ر پێش دانیابوون له‌وه‌ی که‌ سکی نییه‌؟ ٤٨٧
- ١١٢- باسی (حه‌رامی) فروشتنی مرداره‌وه‌بوو و بت و په‌یکه‌ر ٤٩٠
- ١١٣- باسی نرخ‌ی سه‌گ (حه‌رامه‌) ٤٩١

٣٥- په‌راوی سه‌له‌م ٤٩٢

- ١- باسی سه‌له‌م کردن له‌ پێوانه‌ی دیاری کراودا ٤٩٢
- ٢- باسی سه‌له‌م کردن له‌ کیشی دیاری کراودا ٤٩٣
- ٣- باسی سه‌له‌م کردن له‌گه‌ل که‌سێکدا که‌ سه‌رچاوه‌ی سه‌له‌م تیدا کراوه‌که‌ی نه‌بێت ٤٩٥
- ٤- باسی (حوکمی) سه‌له‌م کردن له‌ به‌روبوومی دارخورمادا ٤٩٧
- ٥- باسی زامنی له‌ سه‌له‌م کردندا ٤٩٩

- ٤٩٩ ٦- باسی بارمته دانان له سهلم کردندا
- ٥٠٠ ٧- باسی سهلم کردن بۆ ماوه یه کی دیاری کراو
- ٥٠٢ ٨- باسی سهلم کردن تا به چکه ی و شتره که به چکه ی ده بیت

٣٦- په راوی هه لگرتنه وه (شوفعه) ٥٠٣

- ١- باسی هه لگرتنه وه له وه ی به ش نه کرابی،
- ٥٠٣ نه گهر سنووره کان دانران ئیتر شوفعه نییه
- ٥٠٤ ٢- باسی پیشیارکردنی هه لگرتنه وه بۆ خاوه نه که ی پیش فروشتن
- ٥٠٥ ٣- باسیک: کام دراوستی نزیکتره؟

٣٧- په راوی به کریدان ٥٠٦

- ٥٠٦ ١- باسی به کریگرتنی پیاوی چاک
- ٥٠٨ ٢- باسی شوانیکردن بۆ رانه مهر به چند قیراتیگ
- ٣- باسی به کریگرتنی هاوبه شدنه ران له ناچاریدا، یان
- ٥٠٨ نه گهر خه لکی مسولمان نه بوو

٤- باسیک ئەگەر کریگرتیهک بهکری بگرت تا کاریکی بۆ بکات

پاش سێ رۆژ یان پاش مانگیک یان پاش سالتیک دروسته،

هەردوو کەسەکە لەسەر ئەو مەرجە یە هەردووکیان

01٠ دایانناوه ماون که کاتی دیاری کراوی هات

011 ٥- باسی بهکرت گرتنی کەسیک لە غەزادا

٦- باسیک: کەسیک کریکاریک بهکرت بگرت ماوهی کارهکە ی

01٢ بۆ دیاری بکات بەلام کارهکە ی بۆ دیاری نهکات

٧- باسیک: ئەگەر کەسیک کریکاریک به کرت بگرت بۆ ئەوهی

01٣ دیواریک راست بکاتهوه که نزیک بوو بکهوت دروسته

01٤ ٨- باسی به کریگرتن بۆ نیو رۆژ

01٥ ٩- باسی به کریگرتن تا نویژی عەسر

01٦ ١٠- باسی گوناھێ ئەو کەسە ی کریک کریکار نه دات

01٧ ١١- باسی به کریگرتن لە عەسرهوه تا شهو

١٢- باسی کەسیک کریکاریک بهکرت بگرت، جا کریکارهکە کرییهکە ی

واز لێ بێنێ، ئینجا خاوهن ئیشهکە که کرییهکە ی خسته ئیشهوه و

قازانجی کرد و زیادوو، یان کەسیک به پارهی کەسیکی تر کەسابهت

01٩ بکات و قازانج بکات و زیاد ببیت

- ١٣- باسی که سیک کریکاری بکات و به کۆل شت هه لگرت،
 ٥٢١ پاشان پاره کهی بکات به خیر، وه باسی کریی هه مال
- ١٤- باسی کریی ده لالی کردن
 ٥٢١
- ١٥- باسیک: ئایا دروسته مسوآلمان کریکاری بو
 ٥٢٣ هه و به شدن هه ران بکات له ولاتی کافراند؟
- ١٦- باسی (حوکمی) ئه وهی دراوه له بهه رانه بهر دوعا کردن
 ٥٢٤ بو خیلکی عه ره به به سووره تی فاتیحه
- ١٧- باسی (حوکمی) باجی کۆیله، وه لیپرسینه وهی
 ٥٢٦ باج و کریی که نیزه که کان
- ١٨- باسی داهاتی که له شاخگر
 ٥٢٧
- ١٩- باسی ئه وهی قسه له گه ل خواهنی کۆیله دا کرد وه
 ٥٢٨ تا باج و داهاته کهی له سه ر کهم بکاته وه
- ٢٠- باسی (حوکمی) پاره پهیدا کردنی ئافره تی زیناکه رو
 ٥٢٩ (حوکمی) پاره پهیدا کردنی که نیزه که کان
- ٢١- باسی (قه ده غه کردنی پاره ی) په رینی ئاژه لی نیرینه
 ٥٣٠
- ٢٢- باسی ئه گه ر که سیک زه ویه کهی به کری گرت و ئینجا په کیکیان مرد
 ٥٣٠

٣٨- په راوی حواله کردن

٥٣٢

١- باسیک: دهر باره می حواله کردن، وه ئایا حواله کهر

٥٣٢

ده توانی په شیمان بیته وه له حواله کردنه که؟

٢- باسیک: ئه گهر قهرزداریک خاوه ن قهرزه که می نارد بو لای

٥٣٣

ده ولهمه ندیک، ده ولهمه نده که بوئی نییه ره دی کاته وه

٣- باسیک: که سیک قهرزی مردوویه که حواله بکات بو لای

٥٣٤

پیاوئیک (که خویه تی) دروسته

٣٩- په راوی دهسته بهر کردن (که فالت)

٥٣٥

١- باسی دهسته بهر کردنی قهرز به به ده ن و لاشه و غه یری لاشه

٥٣٥

٢- باسی ئهم فرمایشته می خوامی بهرز و بلند: (وه ئه وانهمی که په یمانتان

٥٣٩

له گهل گریداون (که میرات له یه کتر بهرن)، ئه وه بهشی خویان بده نئ)

٣- باسی که سیک که فالتی قهرزی مردوویه کی کرد بیت

٥٤٠

بوئی نییه په شیمان بیته وه

٥٤٣

٤- باسی په نادانی ئه بو به کرو په یماندانی له سه رده می پیغه مبه ردا 𐰽

٥٤٦

٥- باسی (حوکمی) قهرز

٤٠- په راوی وه کاله ت

٥٤٨

١- باسیک: وه کاله تی هاوبه ش بو هاوبه شه که ی

٥٤٨

له دابه شکردن و شتی تردا

٢- باسیک: نه گهر مسولمانیک کافر یکي حهر بی له ولاتی

٥٥٠

جهنگ یان ولاتی مسولماناندا بکاته وه کیل دروسته؟

٥٥١

٣- باسی (حوکمی) وه کاله ت له پاره گورینه وه و کیشاندا

٤- باسیک: نه گهر شوان یان بریکار مهریکي بینی نزیک بوو بمری،

یان شتیکی بینی خهریکه خراپ ده بوو، مهرکه سمر بیری و

٥٥٢

شته که ش چاک بکات که ترسی خراپ بوونی هه یه

٥٥٣

٥- باسیک: وه کاله ت کردنی که سیک ناماده بی یان نا دروسته

٥٥٤

٦- باسی وه کاله ت کردن له دانه وهی قهرزه کاند

٧- باسیک: نه گهر که سیک شتیکی به خشی به بریکار

٥٥٥

تکاراری هوزیک دروسته

٨- باسیک: نه گهر پیاویک پیاویکی کرد به وه کیل شتیکی بدات

به که سیک، به لام دیاری نه کرد چهندي پت بدات، نه ویش به و

٥٥٨

جوړه پئیدا له ناو خه لکیدا باو و عاده ته (نه وه دروسته)

٥٥٩

٩- باسی وه کاله ت کردنی ئافره تیک له لایمن پیشه واره له ماره کردندا

- ١٠- باسئک: ئەگەر کەسئک پیاوئکی کردە وەکێل و وەکێلەکش بەشئک
لەوێ تیاپدا وەکێلە وازی لئ هئناو ئەو کەسەئ ئەو وەکێلەئێ رئگەئ دا،
٥٦١ ئەوێ دروستە، وە ئەگەر بیدات بەقەرر بۆ ماوەیەکی دیاری کراو دروستە
- ١١- باسئک: ئەگەر وەکێل شتئکی خراپێ فرۆشت ئەوێ
٥٦٤ فرۆشتنەکەئ دروست نییە
- ١٢- باسئ وەکالەت کردن لە (وقف) و خەرجئ وەکێلەکە، وەخواردن بدات
٥٦٥ بە هاوڕێیەکی خۆئ و خۆشی بە گوێرەئ عورف و عادەت لئێ بخوات
- ١٣- باسئ وەکالەت کردن لە جئبەجئ کردنی سزاکاندا (دروستە)
٥٦٥
- ١٤- باسئ (حوکمئ) وەکالەت کردن لە وشتئێ هەدی و
٥٦٦ (حوکمئ) گرنگئ پئیدانی
- ١٥- باسئک: ئەگەر پیاوئک بە بریکارەکەئ بئئ: لەو شوئنەدا دایئئ
٥٦٨ خوا دەیهوئ، وەکێلەکش بئئ: بئگومان ئەوێ وئت بیستم
- ١٦- باسئ وەکالەت کردنی دەستپاک لە خەزئنە و شتئ وادا
٥٦٩

٤١- پەراوئ کشتوکال و کشتیاری

- ١- باسئ گەورەئێ پادا شتئ کشتوکال و دار رواندن ئەگەر
٥٧٠ لە بەرەکەیان بخورئت

- ٥٧١ ٢- باسی ئهوهی مهترسی دهکرت له سهر ئهجامی سهرقال بوون
به ئامیری کشتوکالهوه، یان تیپهراندن لهو سنوورهی فهرمانی پیکراوه
- ٥٧٢ ٣- باسی سهگ راگرتن بۆ باسی کشتوکال
- ٥٧٣ ٤- باسی بهکارهێنانی مانگا بۆ کێلانی زهوی
- ٥- باسیک: ئهگهر کهسیک به کهسیکی تری وت: تو ئاودیری و
سهرپهرشتی دارخورماکانم بۆ بکه، یان ههر درهختیکی تر، ببهره
هاوبهشم له بهرموبوومهکهیدا(دروسته)
- ٥٧٤ ٦- باسی (حوکمی) برینی درهخت و دارخورما
- ٥٧٥ ٧- باسیک
- ٥٧٦ ٨- باسی کشتوکال کردن بهنیوهی و شتی وا
- ٥٧٧ ٩- باسیک: ئهگهر (خاوهن زهوی) مهرجی چهند سائیکی
بهکێدانی دانه نابوو (له زهوییهکهدا)
- ٥٧٨ ١٠- باسیک
- ٥٧٩ ١١- باسی (حوکمی) کشتیاری لهگهڵ جوولهکهدا
- ٥٨٠ ١٢- باسی (روونکردنهوهی) ئهوه مهرجانهی له کشتیاریدا ناپهسهنده
- ٥٨٠ ١٣- باسیک: ئهگهر کهسیک کشتیاری بکات به سامانی کهسانیکی تر
بۆ مۆلهتی ئهوان، وه لهو کشتیاریهدا قازانجی ئهوانی تیا بۆ
- ٥٨٢

١٤- باسی روونکردنهوهی (هوکمی) ئهو زهویانهی هاوهلانی پێغه‌مبەر ﷺ

وه‌قفیان کردوه، وه‌ روونکردنهوهی زهوی که باجی له‌سەردانراوه

٥٨٤ و روونکردنهوهی کشتیاری و مامه‌له‌کردن له‌گه‌لانی

١٥- باسی هه‌ر که‌سیک زه‌وییه‌کی بێت خاوه‌ن ئاوه‌دان

٥٨٥ بکاته‌وه‌ (ئه‌وه‌ بۆ ئهو که‌سه‌یه‌)

٥٨٦ ١٦- باسیک

١٧- باسیک: ئه‌گەر خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌ بێت به‌ (هه‌رزیره‌که‌) ده‌ته‌یلمه‌وه‌

ئه‌وه‌نده‌ی خوا هێلایتیه‌وه‌، وه‌ خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌ کاتیکی دیاری کراوی

٥٨٧ باس نه‌کرد، ئه‌وه‌ به‌ پێی هه‌زاه‌نده‌ی هه‌ردوو لایانه

١٨- باسی ئه‌وه‌ی له‌ نێوان هاوه‌لانی پێغه‌مبەر دا ﷺ بوو له‌

٥٨٨ یارمه‌تیدان و هاوکاری یه‌کتری له‌ کشتیاری و به‌روبوودا

٥٩٢ ١٩- باسی به‌کریدانی زه‌وی و زار به‌ ئالتون و زیو (دروسته‌)

٥٩٣ ٢٠- باسیک

٥٩٤ ٢١- باسی ئه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی دار و دره‌خت ناشتن ها‌توووه‌

٥٩٧ ٤٢- په‌راوی باخه‌وانی و ئاودیاری

٥٩٧ باسیک: ده‌رباره‌ی به‌شه‌ ئاو

١- باسیک: ده‌رباره‌ی ئاو خواردنه‌وه‌، ئه‌وه‌ی پێی وایه‌ ئاو کردن

به‌خێر و به‌خشینی و وه‌سیه‌ت کردن پێی دروسته‌، ئاوه‌که‌

- ٥٩٨ دابهش کرابیت یان دابهش نهکرابیت
- ٢- باسی ئهوهی دهآلت: بڼگومان خاوهنی ئاوهکه لهپیشتره
به ئاوهکه ههتا تیراو دهبیت، بهبهلگهی ئهم فهرمودهی
- ٦٠٠ پیغهمبهړ ۞: ((ئاوی زیاده قهدهغه ناکریت))
- ٦٠٠ ٣- باسی کهسێک له زهوی خویدا بیریک ههلهکنیت زامن نابیت
- ٦٠١ ٤- باسی ناکوکی لهسهر بیر و دادوهی لهباریهوه
- ٦٠٢ ٥- باسی تاوانی ئهو کهسهی ئاو نهداث بهرپوار (که لهخوی زیاده)
- ٦٠٤ ٦- باسی گرتهوهی ئاوی پرووبارهکان
- ٦٠٥ ٧- باسی ئاوخواردنی سهروهه پیش خوارهویه
- ٦٠٦ ٨- باسی ئاو خواردنی ئهو (باخهی) لهسهرهویه تا دهگاته قولهپن
- ٦٠٧ ٩- رباسی گهورهیی ئاو پیدان
- ١٠- باسی ئهو کهسهی رای وایه که خاوهن هوز یان گوزه
لهپیشتره بهو ئاوهی تییاندایه له خهلکی تر
- ٦٠٩ ١١- باسیک: قهدهغهکردن نییه بو هیچ کهسێک جگه له خوا و پیغهمبهړهکهی
- ٦١٣ ١٢- باسی ئاوخواردنهوهی خهلک و ئاودانی ئازهآن له ئاوی پرووبار
- ٦١٥ ١٣- باسی فروشتنی دار و لهوهرگا
- ٦١٧ ١٤- باسی دابرین و خهلات
- ٦١٨ ١٥- باسی نووسینی خهلات و دابرین

٦١٩ -١٦- باسی دۆشینى و شتر له جیگای ئاودانیدا

١٧- باسی کهسیک مافی رێگهی هاتووچۆی ههیه له باخدا

٦١٩ و مافی به شه ئاویشی ههیه له دارخورمادا

٤٣- په راویک دهرباره ی قه رزکردن و قه رزدانه وه

٦٢٣ و دهست به ست و مایه پوچی

١- باسی کهسیک به قهرز شتیک بکریت و نرخى کراوه کهى

٦٢٣ نه بێ یان نرخه کهى پێ نه بێ

٢- باسی ئه و که سه ی مال و سامان له خه لک وه رده گریت به نیازه

٦٢٤ بیداته وه، یان به نیازه بیفه وتینی و نه یداته وه

٦٢٥ ٣- باسی قهرز دانه وه

٦٢٧ ٤- باسی قهرزکردنى و شتر

٦٢٨ ٥- باسی داواکردنه وه ی قهرز به جوانی

٦٢٩ ٦- باسیک: ئایا له دانه وه ی قهرزی ئاژه ئدا گه وره تر له ئاژه ئه که ده دریته وه؟

٦٢٩ ٧- باسی قهرزدانه وه به جوانی

٨- باسیک: ئه گه ر قهرزدار که مته ر له قهرزه که ی دایه وه یان

٦٣١ خاوه ن قهرزه که گه ردنى ئازاد کرد ئه وه دروسته

٩- باسیک: له دانه وه ی قهرزدا به ئه ندازه ی قهرزه که یان

به خه ملاندن دایه وه، وه ک خورما به خورما یان شتی تر (وه ک

٦٣٢ گهنم به گهنم و جو به جو ئه وه دروسته)

- ١٠- باسی ئه و که سه ی په نا ده گرت به خوا له قهرزداري ٦٣٣
- ١١- باسی (حوکمی) نویژکردن له سهر که سیک قهرزدار بوو بیت ٦٣٤
- ١٢- باسیک : دهوله مهند قهرز کویر بیت ستمه ٦٣٥
- ١٣- باسیک : مافدار مافی قسه ی هه یه ٦٣٥
- ١٤- باسیک: ئه گهر که سیک ماله که ی خوی بینیه وه لای مایه پووچیک له فروشتن و قهرزداران و سپاردندا، ئه وه ئه و که سه له پيشتره به و ماله له خه لکی تر ٦٣٦
- ١٥- باسیک (له کار به دهستان) خاوه ن قهرز روژیک یان زیاتر دوا بخت به قهرز کویری دانانه نیت ٦٣٧
- ١٦- باسی دادوهر مالی مایه پووچ یان نه دار بفروشتیت و دابه شی بکات له نیوان خاوه ن قهرزه کاند، یان بیدات به مایه پووچ و نه داره که بو پیویستی خوی خهرجی بکات ٦٣٨
- ١٧- باسیک: ئه گهر که سیک قهرزی دا به که سیک تر بو ماوه یه کی دیاریکراو، یان ماوه یه کی بو دیاری کرد (بو پیدانی نرخ) کالاً فروشراوه که ٦٣٩
- ١٨- باسی تکا کردن بو که مکردنه وه ی قهرز ٦٤٠
- ١٩- باسی ئه وه ی له به فیر و دانی سامان ریگری لیکراوه ٦٤٢
- ٢٠- باسیک: به نده له مالی خاوه نه که یدا شوانه و نابیت هیچ کاریک بکات به مؤله تی ئه و نه بیت ٦٤٤

٤٤- په راوى ناکوکیه کان

٦٤٥

١- باسى ئه وهى باسده كرى له هينانى قهرزدار له شويتنيكه وه

بو شويتنيكى تر و بهر وگگرتنى قهرزدار و ئه وهى باسده كرى

٦٤٥

له ناکوکی نيوان مسولمان و جووله كه

٢- باسى كه سيك به بريارى گيل و كه م عقل رازى نه بيت،

٦٤٩

باپيشه واش قهده غه مامه له دارايى لى نه كريدت

٣- باسيك: كه سيك شتيك بو كه م عقل و شتى وا فروشت

و نرخه كه م دايه ده ستي، وه فرمانى پى كرد به چاك كردنى

٦٤٩

و خه م ليخواردنى، جا ئه گهر دواتر خراپى كرد ريگرى لى كرد

٦٥١

٤- باسى قسه كردنى ناکوکه کان له سهر يه كترى

٦٥٣

٥- باسى دهركردنى خه كه به دكار و ناکوکه کان له مالان پاش ناگادار بوون لييان

٦٥٤

٦- باسى داواى وه سيهت بو كراو له كه سيكى مردو وه وه

٦٥٥

٧- باسى په وايه تى به ستنه وهى ئه و كه سه م مهنرسى خراپه لى ده كريت

٦٥٦

٨- باسى به ستنه وه و زيندانى كردن (ى قهرزان) له حه رمدا

٦٥٧

٩- باسى جيانه بوونه وه (ى خاوه ن قهرز له قهرزداره كه)

٦٥٨

١٠- باسى داواى دانه وهى قهرز

٦٥٩

پيرست